

ТРУДЫ

ЭТНОГРАФИЧЕСКО-СТАТИСТИЧЕСКОЙ ЭКСПЕДИЦИИ

ВЪ

ЗАПАДНО-РУССКІЙ БРАЙ

СНАРЯЖЕННОЙ

ИМПЕРАТОРСКИМЪ РУССКИМЪ ГЕОГРАФИЧЕСКИМЪ ОБЩЕСТВОМЪ

ЮГО-ЗАПАДНЫЙ ОТДѢЛЪ

МАТЕРІАЛЫ И ИЗСЛѢДОВАНІЯ

С О Б Р А Н Н Я

Д.-чл. П. П. ЧУВИНСКИМЪ

ТОМЪ ВТОРЫЙ

ИЗДАННЫЙ ПОДЪ НАБЛЮДЕНІЕМЪ

Д.-чл. П. А. Гильтебрандта

ПЕТЕРБУРГЪ

1878

27221.33

1883. Aug. 30,
Subscription Fund.

Печатано по распоряженію Императорскаго Русскаго Географическаго Общества.

МАЛОРУССКІЯ СКАЗКИ

ОТДѢЛЪ I

СКАЗКИ МИФИЧЕСКІЯ

При богатствѣ этнографическихъ матеріаловъ, собранныхъ въ Южной Руси,—собственно-сказокъ собрано и издано весьма мало. До появленія изданія Рудченка, Малорусскихъ печатныхъ сказокъ насчитывалось едва нѣсколько десятковъ. По нѣскольку, ихъ было напечатано въ сборникѣ сказокъ Аванасьева, въ «Запискахъ о Южной Руси» Кулиша и, еще въ меньшемъ числѣ, въ «Малорусскомъ литературномъ сборникѣ» Мордовцева, въ «Бытѣ Подолянъ» Шейковского, въ «Русской Старинѣ» Костомарова и въ «Молодигѣ».

Въ двухъ выпускахъ «Народныхъ Южнорусскихъ Сказокъ» Рудченка заключается 137 сказокъ; въ томъ числѣ 12 уже были ранѣе напечатаны въ другихъ изданіяхъ и имъ перепечатаны. Такимъ образомъ, до настоящаго времени всѣхъ народныхъ Малорусскихъ сказокъ, съ ихъ вариантами, напечатано въ разныхъ изданіяхъ до 170. Собраніе незначительное по сравненію съ запасомъ сказокъ, сохранившимся въ народной памяти; незначительное—и по сравненію съ числомъ изданныхъ Великорусскихъ сказокъ.

Занимаясь этнографическимъ изслѣдованіемъ Юго-Западнаго края, по порученію Императорскаго Русскаго Географическаго Общества, я старался собирать, между прочимъ, и сказки.

Собранныя мною сказки распадаются на два отдѣла: сказки мифическаго содержанія, и бытовья, а также и рассказы.

Первыя содержатъ въ себѣ обломки старинныхъ вѣрованій, и потому, являясь памятниками народнаго творчества, народной словесности, онѣ, въ то же время, могутъ служить матеріаломъ для ученаго, занимающагося Славянскою мифологіей. Само собою разумѣется, что каждая изъ подобныхъ сказокъ, съ теченіемъ времени, подвергалась из-

мѣненіямъ и наслоеніямъ; но, не смотря на это, въ каждой почти сказкѣ сохранились черты изъ отдаленнаго прошлаго. Многому изъ того, что есть въ сказкахъ, народъ вѣритъ и до сихъ поръ, такъ-что онѣ во многомъ могутъ служить матеріаломъ при изученіи современныхъ народныхъ повѣрій. Миѣческія сказки почти никогда не имѣютъ дидактическаго характера; весьма рѣдко попадаетъ въ нихъ и юморъ. Онѣ почти всегда сохраняютъ эпическій тонъ, и только изрѣдка въ нихъ допускаются лирическія мѣста. Народъ всегда слушаетъ эти сказки серьезно, спокойно, и если завязывается послѣ разсказа разговоръ, то чаще высказывается слушателями удивленіе къ разсказаннымъ событіямъ, или лицамъ и замѣчанія о томъ, что все это могло быть, да и теперь можетъ быть.

Что касается до бытовыхъ сказокъ, то онѣ или правоучительныя, или юмористическія, или просто—забавныя. Первые изъ нихъ почти всегда вызываютъ слушателей на размышленія о нравственныхъ понятіяхъ и обязанностяхъ, вторыя возбуждаютъ остроты, смѣхъ и почти всегда служатъ предметомъ забавы.

Въ нашемъ собраніи, сказокъ съ миѣческимъ характеромъ—146 *); всѣ онѣ являются въ первый разъ, и между ними нѣтъ ни одной перепечатанной. Изъ нихъ 48 сообщены гг. Залюбовскимъ, Раевскимъ, Ильяшевичемъ, Савченкомъ, Андрусюкомъ, Столбинымъ, Бриницкимъ, Воронежскимъ, Аникійчукъ и Касьяненкомъ; остальные 98 записаны мною, а также, подъ моимъ руководствомъ, моимъ спутникомъ И. А. Чередниченкомъ.

Для большаго удобства пользованія, я счелъ не лишнимъ раздѣлить эти сказки, сообразно съ содержаніемъ, на нѣсколько рубрикъ:

1) Собственно-миѣческія, въ которыхъ дѣйствуютъ олицетворенныя силы, предметы природы и миѣческія существа.

2) Животный эпосъ.

3) Богатырскій эпосъ, гдѣ дѣйствуютъ змѣи и богатыри, или только одни богатыри.

4) Сказки о духахъ. Сюда вошли такія, въ которыхъ дѣйствуютъ добрые или злые духи.

5) О духо-человѣкахъ. Сюда вошли сказки о такихъ людяхъ, которые проявляютъ себя въ необычайныхъ дѣйствіяхъ, свойственныхъ добрымъ или злымъ духамъ.

*) Сюда вошли также и дополненія, послѣдніе присланныя П. П. Чубинскимъ. И. Г.

6) Олицетворенія. Сюда вошли сказки, въ которыхъ олицетворяются понятія: доля, счастье и т. п.

7) Превращенія. Сюда вошли сказки, въ которыхъ люди превращаются въ животныхъ, вслѣдствіе заклятія или дѣйствія злаго существа, или же, хотя и превращаются сами, но ничего злаго не дѣлаютъ.

Понятно, что эти отдѣлы не могутъ быть строго разграничены. Въ сказкѣ, отнесенной къ одному отдѣлу, есть черты, по которымъ она бы могла быть отнесена и къ другимъ отдѣламъ.

По сдѣланному нами дѣленію, мѣстныхъ сказокъ 31, животнаго эпоса 13, богатырскаго 37, о духахъ 31, о духо-человѣкахъ 13, объ олицетвореніяхъ 9 и о превращеніяхъ 12.

Изъ 146 сказокъ, 84 записано на правой сторонѣ Днѣпра и 62— на лѣвой. Сказки записаны въ слѣдующихъ губерніяхъ:

На правой сторонѣ Днѣпра: въ Кіевской 28, Волынской 21, Гродненской 23, Сѣдлецкой 9, Подольской 9.

На лѣвой сторонѣ Днѣпра: въ Полтавской 33, Харьковской 20, Черниговской 4, Екатеринославской 5.

Указатель приложенъ къ концу.

И. Чубинскій.

8 мая 1870.

М. Борисполь.

1. — Про сонце, море, Юрия и Петра.

(М. Дрогичинь, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Бувъ собі паробокъ, такій бідный, нечого въ ёго не було; пойшовъ вуѣнъ служити. Найнявъ у хозяйна на годъ за короставого конька. Отъ, погнавъ вуѣнъ на Юрья статокъ пасты и свого короставого конька взявъ. А вовкъ просить у Юрия, що ёму збѣсты. Юрий и каже:

— Пойды тамъ лысого конька короставого збѣжъ.

А той паробокъ почувъ, да своему коньку лысину й замазавъ, — въ ёго лысына була. Прийшовъ вовкъ до Юрья:

— Нема, каже, такого конька.

— То пойды збѣжъ того, що безъ лысынкы.

А вуѣнъ взявъ зновъ коньку лысину намазавъ. Вернувся вовкъ ще разъ:

— Нема, каже, безъ лысынкы.

— То пойды, каже Юрий, збѣжъ хочъ зъ лысынкою, хочъ безъ лысынкы, абы короставый.

Пойшовъ вовкъ, забравъ того конька. Дослуживъ той парубокъ году, каже:

— Одйду, вже, бо мого конька вовкъ избѣвъ.

Хозяинъ хотѣвъ ёму лишного дать, а вуѣнъ такы не схотѣвъ, пойшовъ собі. Иде та й иде, ажъ уже й нуѣчь; вуѣнъ зайшовъ до чоловіка:

— Приймы, каже, на нуѣчь.

Той ёго пустивъ.

— Мо, каже, останесся въ мене за парубка?

— Добре, каже, останусь.

Згодылись вони за нивку пшаныцы, щобъ тому парубку посіати; отъ, вуѣнъ и остався. Служивъ вуѣнъ, служивъ, посіавъ ёму хозяйнъ и пшаныцы. Така хороша пшаныца поросла, вже й поволосылась; колыжъ градъ, цалкомъ ту пшаныцу збѣвъ, а вітеръ зивѣвъ. Дослуживъ паробокъ и въ цѣго хозяйна.

— Не буду вже, каже, у тебе служити.

Той ёго почавъ вговораты:

— Я тобі, каже, буыльше пшаныцы дамъ, туылькы оставайся.

— Ні, каже, не буду.

И пойшовъ вуынь собі. Иде та й иде, иде та й иде, — нема нігдѣ не хаты, нечого; вже ёму й істы схотілось, да нігдѣ взяти. Коли дывыться, чоловікъ сѣна стугыгъ выдає; ще не докыдавъ багато, а вже и сонце заходить. Ставъ вуынь того чоловіка просить, щобъ ёго погодувавъ.

— Поможи, каже, мні стога докыдати, то погодую.

— Добре, каже.

Почали вони кыдаты; кыдали, кыдали, — не скидали й до ночи. Не давъ ёму той чоловікъ істы, ще ёго й набывъ. Пойшовъ вуынь далі. Иде та й плаче. Коли дывыться, пудъ корчыкомъ пані сѣдыть, а въ головѣахъ въ сі булочка хлѣба лежить. Отъ, вуынь пудрався потыхеньку, укравъ туу булочку, ставъ істы. А та пані й огледілась.

— Одозвись, каже, хто мою булочку зъивъ: якъ старій, то будешъ мні батькомъ, якъ молодій, то — мужемъ, якъ стара, — будешъ мні матерью, а якъ молода, — сестрою.

Вуынь и одозвався. Отъ, вона й бере ёго собі мужемъ. Вуынь и каже:

— Єсть у мене хатка, дядько въ ту хатку свынѣ загоняє; пуыйдёмъ попросимо, щобъ вуынь свынѣ повыпускавъ, то будёмъ тамъ жыть.

Прийшовъ вуынь до дядька, почавъ ёго просить.

— Дядечку, выпустить съ теѣ хаткы свынѣ, я буду тамъ жыть.

Дядько не схтівъ, ще ставъ зыкаты на ёго. Пойшовъ вуынь и въ другій разъ:

— Дядечку, выпустъ съ хаткы свынѣ, я буду жыть.

Не схотивъ изнову. Прийшовъ вуынь и въ третій разъ. Отъ, дядько вже ёго пожалувавъ, выпустивъ тыѣ свынѣ. Якъ выйшли свынѣ, такъ и смрадъ весь вынеслы съ собою: стала хата чыста, якъ шкляночка. Сталы вони жыты собі, жыуть такъ хороше да гарно, ажъ ставъ ёму й панъ завидувать, и мужыкъ той, ёго дядько, завидує. Мужыкъ завидує на хату, а панъ — на жуынку. Отъ и ставъ панъ зъ мужыкомъ радитись.

— Переведіть, каже, ёго съ свѣта: тобі хороша хата останеться, а мні хороша жуынка.

— Сталы вони радитись, щобъ ёму такъ заганути, щобъ вуынь де-не-будъ пропавъ. Ото й надумалысь, заганулы ёму такъ зробить, щобъ зѣ всѣго

світа усі гады й звіры до пана на двурь позбірались. Прийшовъ вуїнь до дому та й плаче. Жуйнка ёго и пытає:

— Чого ты плачешъ?

— Якъ же мні не плакати, коли заганувъ панъ, щобъ я до ёго на двурь усіхъ гадивъ и звіривъ позбіравъ, а якъ я їхъ позбіраю, ще якъ пойду, то десь и загину.

— Не плачъ, каже вона:—я тобі поражу, то ниць тобі не зробиться. И дала ёму палочку.

— Якъ махнешъ, каже, цєю палочкою, то вони й позбіраються.

Пойшовъ вуїнь; якъ махнувъ тєю палочкою, такъ усі гады й всякий звіръ зо всёго світа позбірались до пана на двурь. Панъ зляквся, ставъ ёго просить, щобъ вуїнь їхъ назадъ прогнавъ. Вуїнь махнувъ зновъ тєю палочкою, все й пошло, те въ свою сторону, а те въ свою.

Отъ, той панъ зъ ёго дядькомъ зновъ нарядились и заганули ёму, кобъ вуїнь зробивъ таку скрипку, що якъ заграє, то весь бы світъ веселився. Прийшовъ вуїнь до дому та й плаче. Жуйнка ёго и пытає:

— Чого ты плачешъ?

— Якъ же мні не плакати, коли панъ здивки зъ мене робить: заганувъ мні, кобъ я зробивъ таку скрипку, що якъ заграє, то весь бы світъ веселився.

Вона каже:

— Не плачъ.

Привязала ёму до пояса клубочокъ и каже:

— Куды клубочокъ буде котиться, туды й ты иди. Клубочокъ керезъ лісь, и вуїнь керезъ лісь; клубочокъ керезъ море, и вуїнь керезъ море. Коли на мори хатка, зашовъ у ту хатку, а тамъ живе баба. А то була теща ёго. Вона познала ёго и каже:

— Слыхомъ слыхаты, на выдъ зятя выдаты.

Почала ёго роспытувать. Вуїнь и розказавъ ёй, яку панъ загадку заганувъ. Вона каже:

— Зачекай тута. Муїй сынъ прийде, до вуїнь зробить скрипку.

Взяла ёго, сховала до скрини и прокрутила маленьку дірочку, щобъ духъ пускати. У вечері прийшовъ сынъ. Стара ёму и каже:

— Бувъ зять нашъ, каже,—заганувъ ёму панъ загадку, кобъ вуїнь зробивъ таку скрипку, що якъ заграє, то весь бы світъ веселився.

— Добре, каже сонце,—нехай иде на мое місце за сонце, а я скрипку зроблю.

Одчинила вона скриню, вийшовъ той. На другий день зрана ставъ вуйнъ за сонце, а сонце осталось дома. Отъ, приносясь ёму Юрий снідати. Чоловікъ той ёго за коси и почавъ быти за короставого конька. Дали приносять Петро обідати. Почавъ вуйнъ и того быти.

— А ты, добренький, каже, мою шпаныцу градомъ збывъ и вітромъ змивъ.

У пудня приходить вуйнъ, — стоять золотні кровати. Ставъ вуйнъ спочивати. Спочивъ и цалкомъ побывъ тні кровати. У вечері приходить у хатку, а сонце вже зробило скрышку.

— Зостанься, каже, ще у насъ на одинъ день!

Вуйнъ зостався, а сонце пошло. Приносясь Юрий снідати та й ставить снідання гоней за двое. Сонце й пытає:

— Чому не несешъ до мене?

— Ге, каже, кобъ зновъ бывъ!

Сонце дивується, роспытує ёго. Юрий розказавъ, якъ ёго вчора набыто. Приносять Петро обідати и тежъ ставить гоней за двое. Роспытує и того сонце, и Петро розказує, якъ ёго вчора набыто. У пудня приходить сонце спочити — ажъ кроватокъ нема. Приходить сонце у вечері до дому и пытає зятя:

— А за що ты Юрья набывъ?

— Якъ же, каже, не набыты ёго? Я служивъ цілий рікъ за короставого конька, а вуйнъ и того вовкамъ отдавъ. Себъ тобі такъ зробивъ, то й ты-бъ набывъ.

— А правда, каже сонце. А за що ты Петра набывъ?

— Е, каже, щербъ ёго не такъ набыты! Я служивъ за нивку шпаныцы, а вуйнъ градомъ збывъ и змивъ. Себъ ты бувъ на мѣму місці, то й ты-бъ набывъ.

— Правда, каже сонце. А на що ты кровати поломавъ цалкомъ?

— А ты забудъ, каже зять, — якъ я шовъ голодний, а чоловікъ стулгъ выдавъ, ще багато не покидавъ, а вже и сонце заходить. Ставъ я прохати ёго, кобъ погодувавъ, а той чоловікъ и каже:

— Поможи мні стулгъ докыдати, то погодую. Не скидали мы стога, а ты зайшло. Отъ, мене той чоловікъ не нагодовавъ, а набывъ. Отъ, я й росердывся на сонце, що рано зайшло; для того й кровати поломавъ.

Сонце й каже:

— И я такъ бы зробивъ.

Переночовали, пошовъ вуйнъ у дорогу. Теща ёму заткнула въ ухо зіллячко. Вернувся вуйнъ до дому, пошовъ до пана; якъ заграє — усі звіря, усі гады позбіралысь и танцюють. Панъ злякався и ставъ просыты, щобъ переставъ. Переставъ вуйнъ, — усе пошло въ свою сторону.

Отъ, порадився панъ зъ ёго дядькомъ та й каже:

— Коли ты такий, то выкунайся у вып'ятку. Нагрѣли котель зъ водою, той ускочивъ и выскочивъ ще хорюшчимъ. Панъ зъ ёго дядькомъ и собѣ ускочили та й зварылись. А вуѣнъ собѣ живе.

Въ сказкахъ, виданихъ г. Рудченкомъ, подъ № 45 (виш. I, стр. 89—96) и подъ № 84 (виш. II, стр. 153—156) помѣщени сказки, заключающія нѣкоторыя сходныя черты.

2.—Про хлопця сыроту.

(Любаръ, Новоградволинскаго у., Волниской г.)

Бувъ хлопець сырота—не мавъ, де подѣтись. Думавъ-думавъ и пішовъ у наймы за мірку жита на рікъ, щобъ господаръ ёму посіявъ на своёму полю. Дождали жнивъ. Отъ, господаръ зібравъ женцівъ, зжавъ своє жито и ёго, поставивъ въ копнѣ. Коли въ полудень вдаривъ гримъ и спаливъ все жито—и господаря, и того хлопця. Отъ, бѣдне хлопця сіло собѣ и зажурилось. Господаръ ёго й пытає:

— Чого ты, сыночку, зажурився? Може, на мене розсердився, — то такъ уже намъ Богъ давъ. Сідай лучче та повечерай.

Хлопець сівъ, повечеравъ и забувъ, тилько все після того ходивъ якъ несамоуштыи цілий рікъ. Отъ, господаръ и пытає ёго:

— Може, ты у мене не хочешъ служити за таку плату, до я тобі дамъ гроші на другий рікъ.

— Не хочу я, каже, дядьку, грошей, тилько на другий рікъ посійте шівборця.

Отъ, господаръ и посіявъ. Дождали знову жнивъ, носылає господаръ жатн. Женці сіли полудновать, а хлопця заснуло. Снитъся ёму:

«Твої копнѣ знову загоряцца. Але ты, якъ побачишь, що мужикъ иде, то ты выхопи выла та ще й розтрушуй, щобъ лучче горіло».

Хлопця проснулось та й розкажує жєнцямъ. Коли тутъ не вшпѣвъ вѣгъ ще скінчити, набігла хмара, ударивъ гримъ и знову запаливъ. Хлопець побігъ, у мужика выхвативъ выла да й підтрунувъ, щобъ лучче горіло. Коли це изъ полонья якъ вылізе гадюка, та така здорова, якъ той рубель, що сношы утагують, та й учепылась ёму черезъ плечи, якъ Москаль чипляє мувыцю. Отъ, женці прийшли до дому, посідали вечерать; прийшовъ и хлопець, сівъ на дрыведні да й суює. Приходять до него господаръ та й пытає.

— Що це тобі, сину, Богъ давъ?

— Богъ ёго знає, дядьку, що це воно таке, — гадюка вискочила изъ огню и вчипылась мені на шию. Мені люди радили одырвати її, та неможна: такъ учишылась.

— Ну, подержъ, сину. Богъ насъ держить на світі, держи ты и єі.

Лягли спати, у вечері-бъ то, а клопець и не лягавъ — такъ и сьдівъ цілу нічъ. У ночі и сныця господару, щобъ вінъ свого наймыта повівъ у церкву и поставивъ на тїмъ рушниці, що винчаюця, то вона сама спаде (а діялось це якъ разъ у суботу). Вранці хозяйнъ такъ и зробивъ: повівъ ёго у церкву, поставивъ на рушникъ; а вона такъ и впала на землю, перекинулась дівкою и держить рушникъ въ рукахъ, щобъ то уже, бачите, руки звязать. Отъ, піпъ повинчавъ їхъ якъ слїдъ. Пішли вони до дому, живуть и богаты собі, тїлько ёго жінка не выпускає нікуды. Отъ, вінъ и каже своїй жинці:

— Чого я буду дома сьдїти? У мене, хвалыть Бога, скотынка ёсть. Піду, чи вже жъ я не такый чоловікъ, якъ и другі, що вони ходять, а я дома сьджу?

— Ну, каже, иди, тїлько не лай гадючину матіръ; гляды жъ, не лай, приказує ёму такъ.

— Добре, каже, не буду.

Отъ, вінъ поїхавъ у дорогу, уже й вертається до дому и то закортіло ёму подывыцца на своє поле, чи пожала жінка жито, чи ще ні. А ёго жинка та була якось знахоровыта; тїлько вона нікому нічого не робыла. Отъ, вона, якъ прийшла пора, зібрала птыць и приказала їмъ, щобъ вони vybrali изъ колосківъ зерно и знесли у засікы, а колосья и осталося на полі. Чоловікъ глянувъ, ажъ стоїть жито.

— Отъ, каже, гадюка єі матіръ, дїдько бъ її взявъ зъ єі гадюкою, — ще й досі не выжала жита.

А жинка та й чує це. Розсердылась, расплела косы, сіла за столомъ и дожидаетъ ёго. Коли вінъ и приїздыть и пытає єі:

— Чого ты, жінко, не говоришь до мене?

— Якъ же я до тебе, чоловіче, буду говорити, коли ты мою матіръ лаявъ. Я жъ тебе просыла, якъ ты іхавъ, щобъ ты не лаявъ: я сама зъ того гаду, але я нікому лыха не роблю. Я тобі добра жинка; у мене вже давно зерно повбіранє, въ засікахъ стоїть у кошарі. Теперъ, чоловіче, ты не шій, а я не твоя, — покину тебе.

Выйшла зъ-за стола и пішла. Иде та й иде, а чоловікъ за нею, все просыть єі, щобъ вона вернулась. Дїшла вона до моря и иде черезъ море;

той чоловік і собі за нею, але чоловік тоне, а вона по версі йде. Вона оглянулася, бачить, що чоловік потопав, і каже йому:

— Вернись, чоловіче,—пропадеш! Вернись, та хочь ты дітокъ доглянешь.

— Ні, не вернусь: дітей потоплю и самъ утоплю.

— Вернись, Иване, буде твоє счастье за тобою. (Це вона першій разъ ёго Ивановъ назвала, а то все такъ). Вінъ вернувся, а вона пішла.

Ото поживъ цей чоловікъ зъ дітьми трохи: вони повмірали, а вінъ пішовъ собі воювати. Коли дивыця, ажъ дві горі бьютця и пытающя ёго:

— Куды ты, чоловіче, идешь?

— Піду, каже, до моря, попытаю ёго, чого сонце таке червоне сходить, а сыне заходить?

— Ну, иды, кажуть, та попытай тамъ ёго, чи ще довго мы будемъ быця.

— Добре, каже, и пішовъ дальше. Отъ дивыця, лежить чоловікъ въ лотокáхъ и кричить: «ой, воды, воды!» Такъ це чоловіка Богъ на тімъ світі покаравъ за те, що вінъ не давъ подорожнёму чоловікові воды напыця.

Иде вінъ дальше, а тутъ чоловікъ біга по терну и кричить: «тісно мені, тісно!» Це ёго Богъ покаравъ за те, що якъ чоловікъ подорожній просывся до ёго въ хату переночувати, а вінъ сказавъ, що «у мене тісно». Ото вінъ и пытає:

— Куды ты, чоловіче, идешь?

— Иду до моря того-то й того.

— Попытай, каже, тамъ мора, чи ще мені тутъ довго лежать.

— Добре, каже. И пішовъ собі дальше. А тамъ уже дівчата голыми ногами по камені лазять, и пытають вони ёго, куды вінъ иде. Вінъ імъ сказавъ. Вони и кажуть:

— Попытай, чи ще довго намъ тутъ ходыти. О це їхъ Богъ покаравъ за те, що вони сміття до схід-сонця выкыдали.

— Добре, каже, и пішовъ ажъ до моря. Приходьть до якоісь хаты, а тамъ сонцева мати жила. Вона ёго посадила підъ ціль, бо дожидала сонця полудновать. Сонце прыйшло та й каже:

— Чого це, мамо, въ нашій хаті прісна душа смердыть?

— Це тобі, сыну, каже, такъ показалося: ты на білымъ світі находыся, прісної кісті нанюхався, та й теперь тобі здаецця.

Отъ ёго и почала роспытувати про чоловіка, що лежавъ у лотокáхъ; про дівчатъ, що лазять по камені на колінахъ; про того чоловіка, що бігавъ у терну. Сонце розказало: за те-то и те. Мати ще пытає ёго:

— Чого ты, сыну, такый красныи сходишь, а сыніи заходишь?

— Ото у морі, мамо, єсть така гарна пані, що якъ я на неї гляну, то заразъ зачервонію, а ввечері утомлюся, то й поспію. А чоловікъ, цей лежить підъ полономъ, та все це й чує.

Отъ, вінъ и вернувся до того пана, що ёго смутивъ и що ёго пославъ за такимъ діломъ. Отъ, панъ и каже:

— Коли ти чувъ про ту панну, то достань мені єї.

Ото вінъ сівъ на коня, іде и журитьсѧ, а вінъ ёму й каже:

— Не журись: ти її достанешъ, тільки достань рушника такого, що сімъ рікъ підъ пасею святивсь.

Взявъ вінъ того рушника, підъїхавъ до мора—коли тутъ ракъ вилізъ. Кінь и каже:

— Дай ти въ клешни цёму ракові рушникъ, то вінъ тобі ту панну вытягне.

Вінъ такъ и зробивъ. Ракъ посунувся и черезъ годну вытягує підъ руки панну и дає ёму въ руки. Іванъ приїзжає и отдає панові. Вона и говорить:

— Коли вінъ такий розумний бувъ, що мене зъ моря доставъ, то нехай же и моє стадо зъ-відтіля доставе.

Отъ, вінъ иде до свого коня и плаче. Кінь каже:

— Не журись: піди до пана, щобъ давъ стілько-то и стілько грошей, щобъ можна було стілько-то васачівъ (возивъ) соли купити,—посыпимъ стежку одъ мора, то худоба сама выйде.

Отъ, кінь и каже, якъ стали підъїзжати до паньськихъ воріть:

— Якъ ти будешъ безъ мене жити: мене бугай убъє якъ разъ у брамі?

— Поїдьмо у другу браму.

— Ні, каже, неможна,—де змірять, то день терять.

Въїхали въ браму; бугай обернувся и пробивъ коневі бікъ, такъ вишкы и вилізали зрау. Отъ, та пані велила подоїть коровы, и молоко зварила въ такимъ великимъ котлі, що можна плавать чоловікові, та й каже Івану:

— Скунайся въ цёму молоці, що кыпять.

Іванъ скочивъ, унірнувъ три разы и вискочивъ такий гарний, якъ квіточка. Отъ, вона до свого пана старого и каже:

— Ты-бъ, голубчику, покупався ще: дивись, якъ Іванъ помолодшавъ, и ты будешъ такий гарний.

Панъ якъ ускочивъ, такъ и кисты ёго розсыпалсь; а Іванъ оженився зъ тєю панною, що зъ мора вінъ доставъ. Живуть и хлѧбъ жууть.

3. — Про вітрового батька.

(Славута, Заславського у., Волинської г.).

Бувъ то собі такій чоловікъ, вінъ бувъ вітеръ, и було въ ёго дванадцять синивъ; але вінъ самъ ніколи не дувъ—все дули ёго сини. Отъ, приходять всі дванадцять синивъ до батька та й кажуть:

— Тепера підемъ, та будемъ дуть такъ, щобъ всі горы и ліса пездувать, щобъ скрізь рівно було.

Пішли ото вони; якъ заходились дуть, якъ заходились дуть, такъ розгойдали на морі хвилі, що ще більши, якъ хати, идуть една за другою. А імъ тра було всімъ переходити черезъ море; стали вони переходить, и всі до одного потонули. А батько їхъ, вітеръ, и дознавъ; сівъ собі, та й сумує. Коли дивидця ажъ несе жидъ півня на зарізь. Отъ, той півень и питає ёго:

— Чого ты, вітре, такъ сумуєшь?

— Якъ же мнї, каже вітеръ, не сумовати, коли всі мої сини у морі потонули?

— Е, каже півень:—нежурись. Чого тобі журицца? Мене, ось, на зарізь несуть, та й то я не сумую, а співаю.

Сказавши це, вінъ закукурікавъ, вирвався изъ руць и полетівъ.

4. — Про яйце-бельце.

(Містечко Хабное, Радомисльського у., Київської г.)

Побачила мышъ, що веребей багати, що изъ проса и конопли зернята ість, а гречанні и яченні закупає. Отъ, и думає собі: добре буде за імъ житъ. Побачила веребья и каже:

— Ты багатирь, а я упрама—и стїну прогризу, якъ захочу. Поженимось. до намъ добре буде житъ.

Отъ, и поженилисе, да й думаютъ, у якій хлїбъ винутись: у столяри пуїйти—хлїбъ треба куповать.

— Пуїйдемо у хлїбороби, каже мышъ.

Поорали у хаті всі припечки, поорали и по печі, посїяли жита. Вирсло жито таке хороше, таке хороше. Поставили стїлько кўопъ, якъ на небі зуїрь, а у морі песку. Скрізь по стогахъ поодкусували волосся, наклали съ того волосся свої стоги. Отъ, веребей и каже:

— Я полечу у вырай, а ты їж одну копичку, а другу не чинай.

Та де тамъ мыша послухає! Вона завидна! Повыїдала зернятка въ одної, повыїдала и въ другої. Вернувсе веребей изъ вырая, побачивъ, що вона наробила, клевавъ, клевавъ єї въ голову, повївъ до вереб'ячаго цара, маленькаго шулячка, а мыша до свого цара—сыча.

Отъ, той шулячокъ и сычъ спорилисе-спорилисе; той каже: муїй праведнішій, други каже—муїй. Стали битца. Шулякъ добре набивъ сыча. Сычъ зажуривсе и на гниломъ дубі сидить. А въ те время нещадлий Оврамъ ходивъ на охоту. Намірився на сыча, а той просить взяти єго живого.

— Зарїжъ, каже, корову, я зымъ и въ пригоді стану.

Оврамъ зарїзавъ корову, сычъ зывъ и полетївъ и у скалі носомъ дірку пробивъ. Иде Оврамъ дорогою; отъ, и каже єму сычъ:

— Сонце—муїй отець, а вечірня зора—моя мати. Вони тобі будуть давати усєго за те, що ты мене не встреливъ; ты не бери, а проси тилько яйце-бельце.

Отъ, дають єму всєго: и скоту, и грошей, —не бере.

— Дайте, каже, яйце-бельце.

Мати, якъ мылосерднійша, уговорила батька и каже єму:

— Не розбїй же єго.

Пойшовъ вуїнъ. Иде та иде. Захотїлось єму пыти. Ставъ вуїнъ пыти воду у криници, яйце упало и разбилось. Стали зъ єго гроши высипатца, скоть равны їти. Отъ, и каже вінъ:

— Коли-бъ Богъ давъ, щобъ кто у купу все зобравъ, до я-бъ давъ половину скоту.

За третїмъ разомъ, якъ сєзавъ, вылазить зъ криници хлопецъ и каже:

— Дай те, чого ты въ дома не знаєшь, до я зберу.

Винъ обещавса те дать. Зобравъ той скоть у яйце, пойшовъ той до дому. Покотивъ яйце по одный кошарі, сто коровъ такъ и вродылось; по другой кошарі, такъ тежъ друге звїрря. Богаты таки, тилько журицца, що сына обїщавъ одать, бо то, чого дома вінъ не знавъ, було сынъ.

— Иды, каже, сыну, послужи три годи одному пану.

Той каже:

— Мы багати. На що служити? Будуть смїятца.

Повївъ сына до криници; вылазить панъ (то бувъ чортъ), узавъ того хлопца, хотївъ зїести, а потимъ каже:

— Нехай молоко два годы кипить, тоді я тебе звару и зымъ.

А у чорта була дочка и полюбила єго. Бачить вона, що винъ плаче, и пытає:

— Чого се ти плачеш?

— Якъ же мені не плакати, коли твоїй батько мене з'їсть, якъ молоко два годи буде кипити и винъ зварить мене?

Вона дала ёму водички въ пляшці и сказала:

— Умочи мезиний палець и три рази капни у казанъ.

Отъ, винъ такъ и зробивъ, далі упавъ у казанъ и вилізъ ще крапчи, якъ бувъ. Чортъ бачить, що ёму нічого не сталося, велівъ поймаць такого козла, щобъ рогомъ нахнувъ и сміть перевернувъ.

— Я буду гнати, каже, а ти все держи.

Боли жене діда старого такого. Вінъ ёго за бороду, а дідъ скинувся козломъ (а то бувъ чортъ). Вони ёго замкнули въ станю, а въ ночі утекли до батька, да тамъ и оженились и живуть собі.

5.—Про морського царя ёго дочокъ.

(С. Липецкая, Харьковской г.)

Живъ собі купецъ зъ жоною; дуже багатий бувъ и мавъ вінъ собі сына. Скормили вони свого сына, одружили ёго, незабаромъ и померли: перше померъ самъ купецъ, а за нимъ и жона ёго. Остався одинъ синъ зъ своєю молодою жоною. И думавъ вінъ собі:

«За щобъ тутъ руки зачепити? за яке ремество взятись?»

Думавъ-думавъ, та и надумавъ:

— Батенько мій, нехай царствує, не сидівъ дома, а все по чужихъ далекихъ сторонахъ їздивъ, — тимъ вінъ и наживъ собі багатство. Буду и я тавъ робити.

Наваливъ вінъ три караблі добра усякого, попрощався зъ своєю жоною и поїхавъ по морі у чужі-далекі землі. А дома ёго жона уже тоді забрихатила, а вінъ цёго и не замітивъ. Ну, поїхавъ вінъ у чужі-далекі землі, товаръ свій добре попродавъ, а на сёмому годові накупивъ другого товару, наваливъ вінъ уже не три караблі, а цілхъ дванадцять, и іхавъ до дому. Кілько-то караблівъ іхало по переду, а кілько по заду, а вінъ саме въ середині. Якъ изїхавъ вінъ саме на середъ моря, карабль ёго и ставъ; що вже ёму ні робили, якъ вони уже ёго ні однихали, — ні — нічого не вдіали: стоїть карабель на однимъ місці, стоїть не ворухнеця. И пославъ той купецъ норця, щобъ пурнувъ у море, та подививсь, за що вінъ тамъ зачепився. Пурнувъ той норецъ у море, дивиця; а на дні моря стоїть дідъ, однією рукою держе карабель. Норецъ ёго и питає:

«Труднъ Чувинскаго, томъ II.

— На що це ты держишъ нашъ карабель?

— Піди та скажи своєму хазяїнові, що коли хоче вінъ до дому повертатись, такъ щобъ віддавъ вінъ міні те, чого вінъ дома не знає, а не то втоплю всіхъ.

Випурнувъ порець и каже своєму хазяїнові:

— Стоїть тамъ у морі старий дідъ и одною рукою держе карабель и переказує вамъ, що якъ віддасте ёму те, кого вы дома у себе не знаєте, —пустте, а ні, —то потопе усіхъ, казавъ.

Купець и каже:

— Пурни-жь ты до ёго и попроси, щобъ давъ вінъ вільготи хочъ на три часи, щобъ передумати мені, що въ мене дома є.

Полізь вп'ять порець у море и просе у того діда вільготи на три часи.

Дідъ и каже:

— Не то на три часи, хоть на три дні.

Впурнувъ порець и сказавъ це своєму хазяїнові. Хазяїнъ и ставъ здумувати та писати усе, що въ ёго дома є. Усе, усе поздумувавъ, усе зна, —тільки не зна, що въ ёго родився дома синъ, що вже тому сьнові сімъ літъ, що ходє вінъ вже у школу и читать привчився. Якъ поздумувавъ усе и пославъ порця въ море.

— Скажи тому дідові, що оддаю ёму те, чого дома не знаю.

Полізь вп'ять порець и сказавъ це дідові. Дідъ той каже:

— Я не повірю на слові: хай дасть міні росписку своєю, кров'ю написану.

— Купець мерщій урізавъ пучки и кров'ю написавъ росписку, що віддавъ тому дідові те, чого дома не знає, та й пославъ зъ нею порця до діда въ море.

Якъ тільки взявъ дідусь росписку, и пустивъ карабель; якъ пустивъ карабель, то и пустився вінъ такъ скоро, що й впередивъ передніи. А дідусь, якъ тільки взявъ росписку, той же день віднісъ її въ той городъ, відкіль родомъ бувъ той купець и де жила ёго жона зъ сьномъ. Понісъ, та й піднянувъ її на дорозі та ще й самъ приписавъ:

— Тебе, добрий молодець, віддавъ міні твій батенько на послугу, оже й росписку видавъ своєю мазкою написану. Та ти объ цімъ не турбуєся, бо не заразъ я тебе візьму, а черезъ 5 літъ, тогді, якъ зповницца тобі 12 літъ. Якъ уже сповницца тобі 12 годівъ, покидай свого отця—матір'я та йди до мене.

А синъ, якъ ишовъ изъ школи, піднявъ її, прочитавъ та й каже:

— Ну, нічого робити: батенькового слова міні не гербувати, не ставити мого батенька брехуномъ.

Жалко ёму було кидати свою матір'я жалібницю та й батька свого: хочъ и не бачивъ вінъ ёго зъ роду, а дуже ёго любивъ, и не хотілось ёму покидати

ѐго; сумувавъ вінъ собі самъ, ні матері не казавъ нічого, щобъ ще її не засму-
тити. Ажъ ось батько ѐго зъ дванадцятьма караблями до свого города прибу-
ває и всімъ, усімъ своїмъ родичамъ оповіщає. Усі родичи и жона ѐго и синъ
ідутъ ѐго зустрічати. Якъ взоривъ вінъ свою милую, обнявся зъ нею, поцілувався,
а сына и не замітивъ, що той до ѐго руки простягає—лізе цілуватись. А якъ
взиривъ уже, питає свої жонн:

— А це що за хлопчикъ?

— Та це, дружино моя, синочокъ нашъ, що безъ тебе родився. Хиба ти
вже забувъ, що покинувъ мене на такихъ порахъ?

Тоді тільки батько догадався, що вінъ віддавъ дідові тому, що вдержи-
вавъ карабелъ. Здумавъ, зітхнувъ та й промовивъ: «Оттаєъ же!»

Синъ заразъ догадався, обь чимъ ѐго батенько засумувавъ, та й каже
ѐму:

— Не жалітьте, гатувавъ, ще не заразъ мене відъ васъ визьмутъ — до
дванадцати літъ проживу я міжъ вами, ще знавця минн зостаєцца жити цілнхъ
пять годивъ.

А мати же нічого и не знає та й питає ѐго:

— Та що це ви балакаєте, що й я не розчовпну?

Вони їй и розказали. Дуже сумували батько та мати, та синъ. И вже-жъ
жаліли свого сына вони! Уже-жъ и кохали ѐго! Не життя ѐму було, а рай Божій.
А якъ сповнилось уже ѐму дванадцять годивъ, вінъ и каже батькові та матері:
«Сухіть минн сухарчиківъ: часъ уже йти минн до дідуся на послугу». Насушили
вони ѐму сухариківъ зложили їхъ у торбиночку, попрощались зъ нимъ та й пу-
стили ѐго. И пішовъ вінъ дорогою. Ишовъ-ишовъ, дійшовъ до моря; дійшовъ та й
ставъ віддихнути. Дивниця: на березі стоить кущъ якогось деревця зъ красними
ягідками, та таке рясне, рясне! И ставъ вінъ дивитися на ѐго:

— Що це за кущъ такий, що я ѐго ще й не бачивъ? Якій у того батенька
страшенний садъ, що усяке, усяке тамъ дерево є, а цѐго нема? Що воно за
дерево?

А це була калина. Дивниця та й дивниця вінъ на ѐго, коли бачить, що
летять одинадцять вутінокъ, а позаду и дванадцята. Летять вони якъ разъ
на ѐго, а вінъ скорій підъ кущъ, та й сховався тамъ. Спустились ти однад-
цять вутінокъ якъ разъ коло ѐго на березі та й зробились всі красними ді-
вницями. Пораздівалися вони та й стали купатися у морі, покупались та й
полетіли. Прилітає теперъ задня, дванадцята. Прилетіла и тамъ зробилась
дівниця, найкращою надъ усі. Розділась и вона и тамъ стала купатись. А
кущівъ синъ мерщій зъ-підъ куща, та за одержу, та й заховався впять

підъ дерево и сидить тамъ мовчки, мовъ неживий. Вона, якъ уже выкупалась вийшла на берегъ. Хопъ-лопъ — нема одежи. Ото й каже вона:

— Хто есть тута? Якъ старъ чоловікъ — будь мині рідний батенько; стара жінка — будь мині рідна матінко; середній чоловікъ — будь мині рідний братівъ, або рідна сестриця; младъ чоловікъ — будь мині вірна дружина!

А вінъ заразъ вийшовъ зъ-підъ куща та й віддає одежу. А вона зраділа, — такъ зраділа, що й не сказати, бо передъ нею ставъ такий козакъ, що крашчого и въ світі не знайти.

— Хто ты єсь, козаче? питає вона ёго.

— Я такий и такий. Ізавши отецъ по морі, а дідусь старенький шупинивъ ёго карабелъ, казавъ моєму батькові, що, якъ невиддасть одного що дома не знає (а я и родивсь; саме безъ батенька тимъ-то вінъ и не знавъ мене), потоне ёго и всіхъ ёго людей. Батько, не знавъ нічого, що дома діялось, віддавъ мене. Такъ оце я йду до нёго теперъ на послугу.

— Ну, й добре! каже ёго миля: — той сивий дідусь, що державъ карабелъ, то мій начальникъ; а въ ёго послужанкою. Нась у ёго дванадцять. Може и ты бачивъ, що летіли напередъ мене одинадцять утінокъ: то все мої товаришки. Це дідусь хоче мене зъ тобою одружити. То тільки гляди: зхитришь — добре буде тобі; не перехитришь — лихо буде тобі; буде твоя голова на коляці вісити, такъ якъ вісить тамъ уже їхъ одинадцять. Дідусь мій хотівъ усіхъ своїхъ послужанокъ одружити, та зъ усіхъ одинадцяти не найшовся ні одинъ, щобъ перехитровавъ усе, — пропали усі.

И показує ёму дорогу, куды пройти до дідуса.

— Піди цією дорогою: иди, иди, поки не дійдешъ до стежечки, що лежатиме уліво. Підешъ по тій стежечці, иди, иди, поки дійдешъ до такого місця, що усе покрите гадюками. Ты не бійся — иди, та не озырайся, — вони тобі дорогу дадуть; озвернесья — здіять. Підешъ, підешъ, дійдешъ до такого місця, що покрите усе звірюками лютими. Ты иди, иди, не озырайся, — вони тобі дорогу даватимуть. Якъ пройдешъ уже це місце, — убачишь наліво, и леваді, хатку на курячій нижці. Ты йди туды: тамъ я живу. Ну, теперъ прощай, моя дружинонько! Та гляди, бережись: вбережесья — добре буде, не вбережесья — головонька твоя повисне на коляці, якъ вісить тамъ уже одинадцять!

Сказала це, зробилася зновъ вутінкою и полетіла.

Пшовъ купцівъ синъ тією дорогою, що показала ёму ёго миля. Йшовъ-ишовъ, дійшовъ до стежечки; пішовъ стежечкою, дійшовъ до того місця, що

гаджками усе було закрито. Але він вшов сміливо, и вони ёму дорогу подавали. Пройшов це місце, найшов на таке, де повно звірів було. Він вшов теж сміливо, и вони дали ёму дорогу. Якъ вийшовъ уже на поляну, якъ узиривъ уже він хатку на курячій ніжці, такъ радісьно ёму стало. Пришовъ до тієї хатки та стукъ-стукъ у віконце. Вийшла ёго мила, відчинила ёму, повела ёго у хату, нагодувала ёго и напоїла. И розказує вона ёму:

— У нашого дідуса насъ дванадцять. Самъ живе вінъ у пишнихъ хоромахъ и характерничить, а насъ разсылавъ на вкруги себе на дванадцять верстовъ одъ себе и на дванадцять верстовъ сестра одъ сестры, и всі у во такихъ хаткахъ на курячихъ ніжкахъ. Ну, теперъ, моя дружино, пора спати. Скоро прилетить вістовикъ відъ дідуса (дідусь, якъ що наказує, послає є свого крылатого вістового по всіхъ дванадцяти хаткахъ, и наказує той вістовий, що треба). Да глядижъ, моя дружинонько, якъ що прилетить той вістовикъ, такъ щобъ ни казавъ, ты все мовчи, мовъ и нема тебе въ хати. А тамъ уже порахуємо що треба робити. Та й положила ёго подъ лавку и світло погасила. Тільки що уляглись вони та стали дримати, летить підъ вікно вістовикъ и кричить: «Наказувавъ дідусь, щобъ на завтра вы всі були дванадцять лице въ лице, одежа въ одежу, черевики въ черевики, и щобъ у кожної було по мідному прутіві, бо прихавъ уже дідусівъ зять (це бачъ цей купцівъ сынъ)». И полетівъ.

— Ну, тепереньки, моя дружино, треба за діло прийматися, каже купцевому синові ёго сужена. Изкувала ёму мідну булаву и каже: «ты-жъ иди по тій то и по тій дорозі. Перейдешъ до залізнихъ воріть, тамъ будуть привязани на цепяхъ два левы. Якъ будешъ ты йти и кинуцця вони на тебе, ты закличи на їхъ: «мовчить, прокляти люты звірі! я иду до дідуса на послугу» — вони и пропустять. Якъ прийдешъ ты до дверей, замахнися булавою и вдаръ їхъ, щобъ розбивъ. Дідусь закричить: «хто тамъ?» А ты сміливо одвазуй: «я, дідусю, я: иду до тебе на послугу». Тоді вінъ поведе тебе туды, де ми будемо у ряду поставлені, и усі будемо якъ одна: и лице, и одежа, и черевики, и все, все буде, якъ у водниці. А я буду стояти така-то відъ краю, и у мене на лівій нозі буде закаблукъ на бікъ закрывлений. То хочъ и зъ первого разу пізнаєшъ мене, а не подавай виду: пройди разъ и въ друге, будьто не знаєшъ, та придивляйся на важну. Дідъ буде на тебе гримати, та говорити, щобъ скоріше вибіравъ ти свою сужену (а якъ не виберешъ, голова твоя повисне на коляці), але ты не вважай на це и одкажи ёму: «Е, дідусю, що вы? це не яблучко зъ яблуни зорвати: вкусивъ — гарне — зівъ, недобре — кинувъ; мені зъ нею треба буде вікъ картаты!» На третій разъ уже виведі мене. Теперъ прощай, моя дружинонько мила!

И полетіла сама. Вінъ и пішовъ, куда ёму ёго мила показувала. Пришовъ

до двору дідусьового, а коло ставнів ворітнихъ привязані були два левы. Якъ тільки уздріли вони ёго, такъ и кинулись на него зъ ревомъ. Вінъ на нихъ якъ крикне: «мовчить, прокляти люти звірі! я иду до дідуса на послугу».

И пропустили вони ёго. Пришовъ вінъ до дідусьового будинку, та якъ замахнувся своєю булавою, якъ гупне у двері, такъ вони и розлетілись.

— Хто тамъ? питаєвъ ёго дідусь.

— Це я прийшовъ на послугу.

— Пора, пора, козаче. Ну, ходімъ же вибратимешъ свою сужену; та гляди, якъ не виберешъ—твоя голова о тамъ, на коляці, повихаєцца.

И пішли. Вийшли вони на леваду. Тамъ стояли усі дванадцять, усі якъ одна. Купцівъ сынъ одраз у замітивъ свою сужену, але не подавъ въ цімъ виду Прошовъ разъ—не вибравъ. Дідусь и каже:

— Що ты даремне ходишъ? Хиба не сподобавъ не односі? Вибірай пошвидче!

— Е, ні, дідусю: це не яблучко зъ яблунки зірвати: добре—звівъ, а :недобре—кнувъ; міні треба зъ нею вієвъ картаты.

Прошовъ и въ-друге — тожъ не вибравъ. Дідусь ще дужче гримнувъ на ёго. А купцівъ сынъ тисі-жъ ёму отказавъ:

— Е, ні, дідусю, міні зъ нею цилый вієвъ картаты!

На третій разъ прошовъ купцівъ сынъ и вивівъ свою милу.

— Ну, добре: познавъ! Піди жъ ты та погуляй сёгодня—оце и гроши тобі; а завтра приходить зновъ сюда: якъ виберешъ до трёхъ разъ — твоя буде; не виберешъ—твоя башка буде теліпатись на коляці.

Купцівъ сынъ, узявши гроши, пішовъ гуляты; гулявъ-гулявъ, а о півночи прийшовъ до милоі своі ночуваты. Мила дала ёму вечерати та й каже:

— Ну, добре, що сёгодня счасливо день прошовъ. Дай же Боже, щобъ и ще два такъ пройшли. Лягай же, моя дружинонько, отъ тутъ знову підъ лавкою, та мовчи, мовъ тебе й нема тутъ, щобъ ты не почувъ що казатимуть.

Тільки що вони полягали та світло погасило, ажъ ось знову летить відъ дідуса вістовий. Прилетівъ, та стукъ-стукъ у віконце:

— Наказувавъ дідусь, щобъ на завтра вы всі були лице въ лице, одежа въ одежу, черевики въ черевики, и щобъ у кажноі було но срібному прутові.

И полетівъ.

— Ну, теперь, моя дружинонько мила, треба обь дні рахувати. Зкувалъ заразъ ёму срібну булаву и наказує:

— Підешъ же ты завтра впъять тією дорогою, що и сёгодні йшовъ. Якъ дійдешъ впъять до ворітъ и будуть на тебе кдацца левы—ти впъять закричи на їхъ:

«Цить-те, прокляті люті звірі! я йду до дідуся на послугу». Вони тебе и пропустять. Якъ прийдеши до дверей (вони на завтра ще кріпче будуть зроблені), якъ мотъ дужче замахнися, щобъ розбити їхъ. Якъ розобьєшъ, дідъ закричить: «хто тамъ?», ты одвічай: «я, дідуся, я: иду до васъ на послугу». И поведе тебе зновъ туды, де мы будемо у рядочокъ поставлени, и я буду стояти така-то відъ краю, и на лівій руді мизынаць буде зігнутий. Ты хоча и спершу мене замітишъ, але не виводъ зъ першого разу, а пройди разъ и въ друге, а къ третю вже виводи. А якъ дідуся буде на тебе гримати, ти ёму якомога сміливо відказуй те, що и сьогодні відказувавъ.

На завтра, якъ свігъ въ вікно, попрощалась вона зъ нимъ и ползтіла. Пішовъ и вінъ тудя. Якъ дійшовъ до воріть, такъ на него лави и кинулись и заревли. А вінъ на нихъ:

— Мовчить, прокляті люті звірі! Я иду до дідуся на послугу.

И пустили вони ёго. Якъ дійшовъ до дверей, якъ замахнувся будвою, якъ ударивъ,—такъ двери розлетілись.

— Хто тамъ? кричить зъ будинку дідуся.

— Я, дідуся, я; иду до васъ на послугу.

— Пора, пора! Ну, ходимо жъ вибратимешъ свою сужену; та гляди, невыберешъ—до тихъ одинадцати годовъ, що тепляюцца на козяці, прибавлю твою дванадцату.

— А вже жъ, дідуся, ваша воля.

Пошли, прийшли зновъ на леваду, де стояли въ ряду дванадцять дівичъ. Купцівъ синъ одразу замитивъ свою сужену, але пройшовъ разъ, не вивівъ її, пройшовъ вдруге—тожъ не вивівъ. Дідуся на ёго гримавъ:

— Що ти, такій-сякій, хіба не вподобавъ ни єдиної изъ усіхъ?

А вінъ зновъ відказує:

— Е, ні, дідуся: це не яблучко зъ яблуньки зорвати: добре—ззівъ, не добре—кинувъ; мині треба зъ нею вігъ кортати.

На третій разъ вивівъ вігъ.

— Ну, добре! каже дідуся.

— Идижъ ти теперъ гуляй, а завтра зновъ приходъ: якъ виберешъ ще завтра—буде вона тобі.

Та й давъ ёму багато грошей. Купцівъ синъ гулявъ-гулявъ, а съ-півночи зновъ приходе до милої. Повечерали и лягли опочивати. Тільки що вспіли світло загасити, детить вистовникъ відъ дідуся. Постукавъ у віконце та и кричить:

— Наказувавъ дідуся, щобъ на завтра вы всі були лице въ лице, одежа въ одежу, черевники въ черевники, и щобъ у кожної було по золотому прутіві,

— Добре!

Відказала ёму. Заразъ зкувала вона милому золоту булаву та и каже:

— Гляди жъ, моя дружино, роби и теперъ усе такъ, якъ и въ перши два раза. Прийдешъ до воріть, тежъ скажи на левівъ; прийдешъ до дверей, розбий їх булавою; якъ будешъ вибирати, пройди два рази, а на третій разъ уже выбери.

Ранкомъ мила ёго вп'ять полетіла. Пішовъ и купцівъ сынъ тудя. Приходе до воріть—леви вп'ять на ёго кинулись. А вінъ и крикнувъ на їхъ:

— Мовчить, прокляти люти звіри! я иду до дідуса на послугу.

И пропустили ёго. Пришовъ до дверей; якъ замахнувъ на їхъ, якъ ударивъ, такъ и розлетілись вони.

— Хто тамъ? каже дідусь.

— Я, дідусю, я: иду до васъ на послугу.

— Пора, пора! ходімъ же вибирати твою сужену.

Купцівъ сынъ пройшовъ разъ, не пізнав свои суженої (а вінъ її одразу пізнавъ), а дідъ, знай, кричить на ёго; пройшовъ ще и вдруге, тежъ не знайшовъ. Дідъ жежъ на ёго ще дужче гримає. Пройшовъ ще и втретє и вывівъ.

— Ну, добре! хай же вона тобі на віки.

Заручили їхъ и отгуляли весілля. Дідусь наваливъ ёму золота та срібла цілихъ дванадцять караблівъ, и поплила молода пара до батька та до няньки.

Якъ прихавъ купцівъ сынъ, на radoшахъ назвали гостей, зробили друге весілля. И я тамъ бувъ, медъ-вино пивъ; по бороді текло, а въ роті не було.

Записана г. Столбичинь.

6.—Про царуѣвну, которі душа була въ яйці въ осокорі.

(М. Борисполь, Полтавской г., Переяславскаго у.)

У царя було двоє дітей—сынъ и дочка. Отъ умеръ царь, умерла и цариця,—остались їхъ двоє. А въ другімъ царстві бувъ царевичъ. Піше той братъ до царевича, що есть у ёго сестра така, що якъ засміється, то золото падає; якъ заплаче — жемчугъ падає, а якъ пуїде танцювать, такъ квіти и уродяться.

Царевичъ и одписує:

— Пришли мині, каже, твою сестру: я її за жуїнку візьму.

Отъ той братъ вирядивъ сестру въ дорогу; попрощались вони собі. Поїхала вона зъ сесею горвишною; а горвишна була дуже похожа на її и

обличчямъ, и всімъ. Приїхали вони до річки—царівна захотїла купатьця, роздяглась, виняла очі; а її горнишна надїла на себе її платте, взяла очі, сіла въ карету и поїхала. Приїздить до царевича, подобалась вона ёму. Тумльєко вуїнь дивустця, що царевичъ ёму неправду написавъ: смїялась вона, а золото не падало, плакала—жемчугъ не падавъ, танцївала, а квіткі не ростуть; а все-такі взявъ за жуїнку, бо вона дуже хороша була. Живуть вони собі. А та царівна вийшла изъ воды, бачить, що та горнишна надїла її платте и взяла очі,—вона надїла її платте, сіла собі та й сидить и плаче, а золото падає,—велику купу наплакала. Иде дїдъ, чує щось плаче; підходить и бачить: сидить прехороша дївчина, наплакала цілу купу золота и каже ёму:

— Возьми мене до себе.

Взявъ її дїдъ до себе и золото тє забравъ. Засміялась вона—нападало жемчугу; пошла вона танцївать—де узались всякі квіти. Отъ, почала вона рушникъ вишивать—золотомъ та жемчугомъ, та квітами; вишила такий рушникъ, такий рушникъ, що ажъ у хаті сяє.

— Возьми, каже, цей рушникъ и понеси на базаръ продавать. Не отдавай ты ни за які гроши, а все кажи: «дай око.»

Той пошовъ на базаръ; такъ той рушникъ на весь базаръ сяє—людей такого набїралось. Що не давали ёму за того рушника, а вуїнь все просять око. Усі дивустця: якъ же се можно—око: де ёго взять? Царевичъ пудходить собі—подобався ёму той рушникъ.

— Продай, дїду! каже.

— Купи, каже.

— А що тобі за ёго?

— Око, каже.

— Чи, ты здурївъ? каже:—якъ таки око, хто жъ тобі дасть око? Проси мене грошей скумльєко хочъ, а тобі дамъ.

— Не треба мені грошей,—дай око.

Пошовъ царевичъ до дому и каже жуїнці: «яке я диво бачивъ: такий рушникъ: золотомъ, жемчугомъ та квітами такъ и сяє; тумльєко, каже, дурний дїдъ просить за ёго око».

— Да у мене есть, каже ёму жуїнка, тамъ десь одно око. (Дуже, бачте, їй захотїлось того рушника).

— Давай же, каже, скорїше те око: я піду—куплю того рушника.

Достала вона изъ сундука око; понїсь вуїнь давъ дїду око, взявъ рушникъ. Привїявся дїдъ те око,—зраділа царевна, смїється та плаче, а золото

та жовнуть тамъ и сивилляця. Зогнала вона ще крадчи — рупинскъ тамъ, чи хустку.

— Неси, вале, діду, проси ще око.

Пожоує дідъ. Такого людей назбиралось: ві динувельдъ. Хто на ситас, що за хустку — «око», каже. Пришовъ и царевичъ. Такъ ёму захотілось купити ту хустку.

— Що тобі, діду, дати?

— Око, каже старій.

Пошовъ царевичъ до жуїнки.

— Чи, нема въ тебе ще ока? Тамъ така хустка, такі хороша, що й розказати неможна!

Не хотілось їй оддавати, бо вона вже догадалась, що то та царевна, але чоловікъ якъ ставъ прохати — оддала. Давъ царевичъ діду око, взявъ хустку. Приноує дідъ око, та рада, — така рада, що нашісь її очі. А та царевичова жуїнка бачить, що недобре буде, згадала, що душа царевича схована въ осокорі въ яйці; побігла, заразъ нашла того осокора, взяла те яйце, принесла до дому и заперла въ сундукъ. Якъ вона взяла те яйце, то царевна и каже діду:

— Я вже теперъ умру. Возьміть золота, зробіть мені труну и капліцу надъ дорогою и поховайте.

Умерла вона; зробивъ дідъ це все: и золоту труну, и золоту капліцу надъ дорогою, и поховавъ її.

Отъ, разъ у празникъ іде царевичъ до церкви. Бачить — капліцу, да така хороша, такъ сла. Звелівъ кучеру стати, входить въ капліцу, бачить труну, а въ труні лежить така-то хороша, така прехороша панна, зордіть, наче жива лежить, мовъ заснула. Царевичъ не втерпівъ, поціловавъ її. Часте ставъ іздить царевичъ и все до неї заідавъ. Разъ приїздить, а коло неї дитинка въ труні сидить маленька, така хороша; а то ёго синъ, ще вона одъ ёго привела. Привоуєзъ вуїнь ёго до дому: такъ то вуїнь любивъ того сына! Отъ разъ зберався вуїнь іхати до церкви на великъ-день и сына хотівъ взяти зъ собою. Туїлько жуїнка одчепила сундукъ (щось треба їй було взяти), дитина и побачила яйце:

— Дай та й дай, дай та й дай! кричить.

А то була душа ёго матері. Плаче та й кричить. Почувъ царевичъ, а дитина все: «дай яйце та й дай!»

— Чому ти ёму не дашь, каже.

— Яке тамъ яйце. Що вона выдумала! вона каже.

А дитина каже:

— Дай яйце! и показує на скриню.

Царевичь каже:

— Одчини заразъ скриню!

Дуже їй не хотілось. Якъ одчинила скриню, такъ дитина и ухопила яйце и зъ рукъ ёго не пускає. Поїхавъ царевичь до утрені, взявъ сына зъ собою, заїхавъ до тої мертвої царуївни похристосоватця. Похристосовався самъ, взявъ сына на руки, щобъ той похристосовався. Той упустивъ яйце воно разбилося, царуївна ожила. Зрадівъ той царевичь, зрадівъ и синъ ёго. Ставъ вуйнъ її роспытувать, вона ёму и розказала, якъ її горнишна взяла очі, одяглась въ її платте; якъ вона шила рушники, якъ продавала за око, якъ і душу та горнишна зъ осокора выняла. Тоді царевичь бачить, що то ёго жуїнка, приїхавъ до дому, привязавъ її до коньського хвоста, оженився на царуївні и живуть собі.

7.—Про дівчину, що якъ кашляне, то золото нада, а якъ заплаче, то жемчугъ сыплется.

(Мгѣвъ, Черкаського у., Кіевской г.)

Въ ніякомъ царстві, въ ніякомъ государстві именно то було, и це не казка, а щира правда,—казка буде на заду.

Въ городі жила собі удова и мала собі сына и дочку. И було собі два брата: богатий и бідний, и бідний пошовъ до богатого грошей позичать.

— Позичъ мині рубъ грошей.

— Дай, каже, поручника.

— Якого-жъ я тобі поручника дамъ? Хто за мене поручитьця? Я бідний.

Думавъ-думавъ, прийшовъ до дому, знявъ святого Миколая и пошовъ.

— Оце, каже, мій поручникъ, цей за мене поручитьця.

— Ну, якъ Миколай за тебе поручитьця, то я тобі дамъ.

Позичивъ вінъ ёму карбованця, а той и умеръ. Приходить богатъ до ёго за грошинами, а вінъ на лаві лежить.

— Хто-жъ мині теперъ гроші верне?

Узявъ, знявъ Миколая и того мертвого взявъ, и каже:

— Повезу на базаръ, продамъ о бохъ: може, чи не вернутця гроші моі.

Возять вінъ по базарі — ніхто не хоче купувать. Миколая купивъ бы

хто, але він не хоче продавати одного. Нехто не хоче купувати обомхъ. А вдови сынокъ бігає по базарі; побачивъ того чоловіка и побігъ до матері:

— На базарі, каже, мамо, возять чоловікѣ Миколая и мертвого чоловіка: куплю я, мамо!

— Що ты, сынокъ, будешъ робить зъ мертвымъ чоловікомъ?

— Мертвого, каже, поховаю, а Миколая поставлю у себе на стіні.

Вона ёго поблагословила. Вінъ побігъ на базаръ, побачивъ того чоловіка:

— Що тобі за мертвого и за Миколая?

— Одинъ рубль, каже.

Вінъ прийнявъ, давъ.

— Ну, вози-жъ, каже, за мною.

Привізъ до дому; Миколая поставивъ у лавці въ своїй на стіні, а після зробивъ труну и похоронивъ того чоловіка, якъ батька рідного. Черезъ часъ святий Миколай об'явивсь до ёго старикомъ говорить:

— Прийми мене до лавочки; я тобі въ пригоді стану.

— Постойте, каже, батюшка, я пойду матері спрощусь.

Приходить до дому и каже:

— Приходивъ до мене дідокъ и просивъ, щобъ я ёго до лавочки прийнявъ.

— На що тобі, сынокъ, вінъ здався?

— Може я куды схочу побігты, отъ, вінъ и буде сидить у лавці та буде полагать торгувать.

— Ну, Боже тобі благослови!

Вінъ побігъ и прийнявъ ёго. Якъ зачали торгувать,—то дрібними товарами торгували, а то вже стали и велики закупать. Уже святий Миколай все те добро, що було въ того багатого, що продавъ Миколая, перетавивъ до ёго. А у того хлопця було два дядки—тежъ купці сильни, багати. И ходять вони караблями по морі, а въ ёго немає караблівъ. Святий Микола и каже:

— Піди, каже, до матушки, поблагословись: нехай намъ позволить карабель справить.

А вона й каже:

— Дежъ намъ стілько грошей набратъ, щобъ карабель справить?

— Мамо, каже, старий мнѣ помагає такъ, що у мене золота у лавці такого, що я й пересчитать не можу. (Вони и не знають, що то святий Микола).

Справили вони карабель, а Миколай каже:

— Сходи, сину, до дядька, нехай и тебе прийме зъ собою, якъ буде їхать за товарами.

Понагружували вони кораблі пшеницею; у дядьків же по два кораблі, а у ёго одинъ. Поїхали, а вінъ узявъ изъ собою того діда, и треба імъ приїхать до такого города, що підъ мостою сидить змія и бере десятину. А въ тому городі король такий, що видає товари и каже:

— Хто може въ церкві переночувать, той набере собі товару, якого самъ захоче.

Теперь зібрались купці-дядьки и радяться:

— Кого-жъ намъ першого послать у церкву ночувать? Пошлемъ ми свого небожа: вінъ молодий, нежонатий,—пошлемъ ёго.

Той прийшовъ до свого батька (бо вінъ святого Миколая батькомъ называвъ) да й каже:

— Послають мене дядьки у церкву ночувать: чи йти, чи нейти?

— Иди, каже,—тільки наברי зъ собою півпуда гніченихъ сливъ и якъ увійдешъ у церкву, то до самого вітара посипъ їхъ ажъ до себе, а самъ стань насередъ церкви и читай, Богу молись.

Війшовъ вінъ у церкву, зробивъ такъ, якъ ёму казавъ святий Миколай,—ёго взяла, замкнула. Змія въ половині ночі виходить. Дивитця—сливи. Вона взяла одну, покштувала—добра. Вона поби їхъ іла, поби іла, поки півень заспівавъ. Остався вінъ живий. Приходять уранці, выпускають ёго. А на другу нічъ уже треба другому йти—уже треба йти старшому дядькові. Боїтьця й той, просить небожа:

— Що ти, сину, візьмешъ зъ мене, що підешъ за мене у церкву переночувать?

— Почкай, каже, дядьку,—треба першъ пійти до батька та спитать, що вінъ скаже.

Пішовъ, розказавъ ёму, а той каже:

— Якъ дасть тобі дядько одинъ карабель, то иди, переночуешъ и другу нічъ.

Пішовъ вінъ до дядька и каже:

— Якъ дасте, дядьку, одинъ карабель, то переночую.

— Дамъ, каже:—забірай карабель зо всіми товарами, яки є, тільки переночуй.

А святий Миколай и сказавъ ёму:

— Якъ будешъ ити въ церкву, то купи уже пудъ гніченихъ сливъ, бо теперъ вона голодна.

Пішовъ вінъ у церкву, сливи розсыпавъ и оп'ять ставъ-собі посередь церкви и Богу молитця. Въ половині ночі виходить вона оп'ять, кинулась до тихъ сливъ,—добрі їй показались. Якъ зачала вона їхъ їсти, якъ зачала вона їхъ їсти—и половини не вжила, півні заспівали—сховалась вона. Уранці одинокать ёго: вийшовъ вінъ, узявъ у дядькивъ карабель. Ото взявъ собі два кораблі. На третю нічъ другий дядько просить. А святий Миколай и каже ёму:

— Иди, сину, тільки накупн уже сливъ півтора пуда, бо вона уже дуже голодна.

Переночувавъ, побачивъ ёго король, полюбивъ ёго и каже:

— Якъ найдешъ ти мині де-небудь дівку таку, щобъ мині за жону була, то я тобі оддамъ половину своёго корольства.

— Есть, каже, у мене сестра, ще крашча за мене, и така: якъ кашля—золото зъ рота сыплетця, а якъ плаче—жучугъ зъ очей сыплетця, то я ту сестру представлю вамъ.

Давъ ёму король ще одинъ карабель. Вінъ и поїхавъ въ свою землю. А дядьки сердятьця на ёго, що такій молодий бувъ, та їхъ такъ скоро заломивъ, остались вони дураками. Пішовъ уже одъ ёго святий Миколай: уже одслуживъ ёму за те, що вінъ ёго купивъ—наділивъ ёго добромъ доволі. А вінъ приходить до матері и говорить:

— Мамо, говорить, одвезу я свою сестру такому-то королю за жону.

Плаче вона.

— Я, каже, молода; жалко мині буде васъ; я буду скучать за вами. Есть у насъ баба, и у неї есть дівчина за слугу; дайте мині ихъ обохъ, щобъ я тамъ, на чужині, не такъ скучала за вами.

Прійшовъ вінъ до другихъ купцівъ да й радитця, якъ її одправить по воді.

— Вона ще зъ роду не бачила такої сильної води, а то ще заслабне.

Нарадильсь вони—одправить її сухоходомъ, по почтахъ, а самъ поїхавъ моремъ. Взяла вона бабушку и дівушку, и приїзжають до стапці. Теперъ сіли вони на другу почту и приїхали до третей почты. Теперъ імъ попався нехороший чоловікъ кучеръ. Вона до него и каже:

— Отъ, якъ бы ты бувъ слухняний, щобъ її изъ світа звистн.

Приїзжають до трактира. Баба пошла въ трактиръ, купила горілки, закуски, сама напылась и кучеру дала, и вінъ хлопнувъ добре—и поїхали. Підїзжають вони підъ гору. Баба и каже:

— Злизьмо, каже, до дочки, нехай кучеръ самъ іде а то теперъ, жарко конямъ, важко: мы підемо пішки.

Повставали и идуть. Отъ, вона и каже:

— Зверни, дочко, въ лісокъ. Дивись, яки гарни квітки ростуть: нарешо на утіху.

Подходять далі—ще крашчи квіты; пидишли ще далі—ще густійший лісь. Барыня побачила дуже гарну квітку и захотіла її собі взяти, а прислужниця собі її побачила й завелась коло тей квітки. Барышня взяла ту прислужницю та й пхнула. Баба то и вгледіла.

— Що це ты її торсаєшь?

Взяла да її въ морду. Теперь стара каже:

— Убіймо її.

А дочка каже:

— Ні, повиймаймо їй очи, то вона сама въ лісі пронаде.

Отъ, вони взяли, повиймали їй очи, пустыли її въ лісь, а сами побігли на гору, посідали на возокъ и поїхали. Вони дала двадцять пять рублівъ кучеру за те, щобъ вінъ мовчавъ. А та бабушка хтіла такъ, щобъ її дочка була цару за жону: то мала бути барышня, щобъ її дочка, ні бы та барышня, що вони везли. Приїхали вони до цара. Вінъ дивытся: думавъ, що вона дуже красивая, ажъ вона и зовсімъ погана. Дивытся вінъ: вона кашляє—и зъ рота золото не падає. Вінъ бачить, що це обманъ, дуже розсердывсь на брата, що вінъ казавъ, що ёго естра якъ плаче, то жемчугъ зъ очей капле. а якъ говорить, то золото зъ рота падає; а це зовсімъ не така. И розгнівався вінъ дуже и посадывъ ёго въ тюрьму.

А та сліпа ходыть по лісу рікъ, ходыть два, гола уже стала, а Богъ все смерті не дає.

А король зъ тєю прислугою уже здружився и живе зъ нею. А та темна. якъ ходыла по лісу, та упала въ яму, та такъ, якъ мати народыла, та все плаче, та все плаче, а жемчугъ все падає; прослала хустку та плаче, а жемчугу уже куча.

А тамъ пасли хлопці овечки и скотъ. Чують вони, що щось плаче, и не знають, де. Отъ, одынь кинувъ товаръ, пішовъ шукаты, коли дывыцца—ажъ вона сядыть и куча жемчугу коло неі. Прибигає вінъ до батька свого и каже:

— Тату, я найшовъ у ямі щось таке лежить, наче дівка, яка и косы росустила, а коло неі явесь біле намисто.

— А ходіть, дитя мое. Де вона?

Пришли. Вона сядыть. Вінъ її заклинає.

— Не заклинай міне: я така православна, якъ и ты. Вытягни мене зъ видцель—велыку награду матимешъ.

Приводить він її до дому. Вона така красива, тільки все плаче, и наплакала жемчугу цілу купу. Вона його почитає за рідного батька.

— Отець мій возлюблений, нести о цей жемчуг у городъ, продайте и накупіть мені разного шовку.

Поніс у базаръ батько, продавъ, купивъ шовку и приносить до дому. Вона, слипуючи, зробила верстать и выткала хустку; таку хустку выткала, що ніхто не може їй ціны зробити.

— Несить, каже, тату, цю хустку, и хто дасть за неї око собі выколоть, тому и отдасте. Поніс він у городъ, да ніхто не хоче дать за неї выколоть око, сміютьца зъ його, якъ зъ дурня, та й годі. Иде вінъ прозь корольскій дворець. Вона въ вікно и вглядила його, що таке гарне несе.

— А, заверніть того старика!

Люди завернули його.

-- Продаешъ хустку?

— Продаю.

— Що дати?

— Дайте око выколоть.

— Що, ты здуривъ чи що?

— Ні, каже, не здуривъ а такий мені приказъ есть.

Вона згадала, що у неї есть пара тыхъ очей, що выняла у дівки, —уже сухі.

— Есть у мене, каже, око, тільки уже засушене.

— Нічого, каже, давайте, давайте!

Взявъ вінъ теє око, приніс до дому и отдає їй. Вона око вхопыла, познала, що то її, и просить батька, щобъ призвавъ до неї главного лікара. Приходить лікаръ, помазавъ око мазем, прытуливъ до сі, — воно такъ и вросло. Лягла вона спать и, якъ устала, побачила тымъ окомъ світъ Божій. Почала вона зновъ плакати. Наплакала другу миску жемчугу.

— Несить, тату, зновъ його продавати, — каже вона, — та купіть мені шовку, ще крашчого.

Поніс вінъ той жемчугъ, продавъ, купивъ шовку и приносить до неї. Вона сіла и выткала рушникъ ще луччій того.

— Натє, отець мій, нести. Хто дасть за його око, тому отдасте его.

Иде вінъ зновъ прозь корольскій дворець. Жінка короля его побачила и каже:

— Що ты хочеш за цей рушникъ?

— Око, каже.

- Що ти здуривъ, чи що?
- Ні, каже, не здуривъ, а такій приказъ получивъ.
- Єсть у мене ще одно око сухе; хочь—беры, каже.
- Давайте й сухе.

Взявъ вінъ тое око, прии́сь до дому, оддавъ її; вона и пізнала, що то її око.

- Тату, каже, покличте мені лікара.

Вінъ покликавъ. Той помазавъ око мазем, притуливъ, — воно такъ и вросло. Вона зновъ лягла спати. Прокнулася на другий день и побачила світъ Вожий. Зробилася вона ще крашча, и якъ кашляне, то золото падає, а плаче—жемчугъ падає. Сталы купці до неї зъїздытыця, сталы їй много грошей давать.

— Благословить, — каже вона разъ до батька, — выстроїть мнѣ въ городі домъ.

И выстроїла вона такій домъ, щобъ и їсти, и пити можна було: щобъ були всяки наїдки, всяки напїтки, и якъ хто прийде, щобъ мавъ тамъ їсти й пити безъ ніякої заплати; щобъ шівъ и івъ два и три дні безъ заплати.

Иде два солдати и смотрять — домъ хороній, и на нему надписъ: «їсти й пити безъ плати». Якъ же-жъ тутъ до нѣго не зайти? Підходять підъ домъ — такій гарний, генеральській: не знають, якъ до нѣго вїйти, — такій гарний, ажъ страхъ бере. Іденъ підмайшовъ, взявъ подзвонивъ. Вона заразъ и выбігла, бере їхъ за руку:

- Позвольте, каже, господа, берить чаю, вина, чого вамъ завгодно.

Сажая їхъ за стілъ. Ідуть вони та нють, та разгулялись такъ, що и штаны поскидали; забулы и про ученія, и про те, куды їмъ треба було йти. Гуляють! Преспались вони, вона зновъ їмъ поднесла похмелиться и сталы вони такими якъ були перше. И булы вони тамъ тое сутокъ. Прохмелились вони да й думаютъ: «ой, Боже мій, щожъ це мы наробили! Мы-жъ нагуляли не на тридцять, не на пятьдесятъ карбованцівъ. Чимъ-же мы заплатимъ, що мы такі бідны?»

Отъ, вони и кажутъ:

- Сударыня, кажутъ, чимъ же мы вамъ дамо плату?
- Нічого не треба, каже вона.
- Насъ въ острогъ посадять, якъ мы звідціль выйдемъ?
- Не бойтесь, каже, нічого не буде.

И за ними вже погоня, вже барабаны бьютъ, що нема двохъ рядовыхъ треті сутки. Ідуть вони, та й здыбалысь зъ сторожами, та й схопылы їхъ, взяли на допросы.

- Де вы булы? пытають.
- «Труды Чувшиискаго, томъ II.

— Мы ні де не були, а були вь томъ домі, що ніхто про него не знає: тамъ можна істы й питы безъ плати.

И не ймуть імъ віры, и посалыли іхъ вь острогъ. Начальство поіхало вь той домъ.

— Поідемо. Чи то правда, що вони кажуть? Майбутъ, вони брешуть? Поіхалы вони, приіхалы; дывлятьця—домъ, и на ёму надписъ: «істы и питы безъ платы», Отъ, вони задзвонили, вона заразь и выбігла:

— Позвольте, господа, сюды!

И повела іхъ, посадыла за другій столъ и дає імъ істы й питы. И питають вони її:

— Чи були тутъ два солдати?

— Булы и гулялы тутъ трое сутокъ.

Отъ, вони загулялысь до того, що и забулы, що імъ треба йти, и просидлы трое сутокъ. Ото вышлы вони и выпустилы солдатъ. Ото вже про то знає самъ старшый,—той, що у короля. Дворецькій и всі вони туды ходять. Отъ ті, що коло короля, кажуть:

— А ну, кажуть, и мы поідемо туды.

Якъ поіхалы, то й просидлы тамъ трое сутокъ. Король тутъ кличе слугъ, ---нема нікого; тилько вінъ, та вона, та мати. Королю и доносять.

— Отъ, думая вінъ, поіду и я: що вони тамъ роблять?

Поіхавъ король; дывиться—надписъ: «хто выйде істы и питы, безъ платы буде накормленый и напоінный».

Король війшовъ. Вона выбігла, взяла ёго за руку и посадыла за стілъ. Якъ узавъ король, та й просидивъ тамъ до вечера. Слуги ёго повтікалы. Вінъ и полюбивъ її, що вона така красыва, и просить її, щобъ прышла до него на ничъ погулять. Вь вечері прыїжає вінъ за нею вь колясці и забравъ до себе. Завівъ вінъ її у ту хату, де вінъ спить—вь спальню, такъ щобъ нехто не бачивъ, и гуляє тамъ зъ нею; и все дывиться на неі, що вона така красыва,—така красыва, що вінъ надывитьця на неі не може. И просить вінъ, щобъ вона и на другій вечерь до него прышла. Вона и каже:

— Якъ звелишь ты, щобъ ні вь городі, ні на улці, ні вь твоіхъ домі не було стражи, то тогді я прыйду.

И звеливъ вінъ, щобъ нігде не було стражи.

И одвезлы її назадъ. Ото королёва и дозналась, що вона тамъ была, и каже своїмъ слугамъ:

— Якъ тилько вона прыйде на другу ничъ, то щобысьте її ублы.

Глядять же, ублыте, а то, каже, вь острогъ посажу!

Ото переночувала вона и уже знає, що вона на ту ніч буде убита; и каже вона до свого батька:

— Глядить же, щобъ вы въ такому-то часу прийшли на таке-то місто, я тамъ нежива буду лежать. Візьміть мене и занесіть въ короля двір и положыть проти крыльца.

Отъ, въ вечери присылає зновъ за нею. Вона іде, хотъ знає, що вбыта буде. Гуляли вони до дванадцятого часу, чи й більше, и вона не каже, що вбыта буде. Сажують єї въ коляску и повезли ёго слуги. Повезли єї та й предали смерті. Іденъ слуга скочивъ та й ударивъ єї въ груди. Вона кашлянула, та й золото вискочило и стало її въ горлі. Вона и не вмерла, тілько золото духъ захватило. Приходять до неї батько. Взявъ єї. Стражи нема не якої, положивъ її передъ крыльцемъ. И стала коло неї золота труна и обгорожена золотыми штахветами на три ступеня и чотыри стовпа, а на тихъ стовпахъ чотыри живыі орда, и въ штахветяхъ двери заперти на замокъ, и надписъ: «сюды вйты може тілько іденъ король; а хто підийде, то орды зъ стовпівъ падають и убывають».

Рано дивляться, що таке передъ крыльцемъ! Всі дывують, де воно взялось. Выйшовъ самъ король, прочитавъ надписъ, увйшовъ туды и дывыться: лежыть та красавиця, и начавъ вінъ горько рыдати. Покуда до неї ходивъ король, покуда вона неживая, — родыла дитыну. Якъ взявъ вінъ її любопытствовать, якось струснувъ — вискочило у неї злато зъ горла, стала вона живая. Бере вінъ її за руку и иде у комнату, и стала вона передъ имъ горько плакати, а зъ очей падає жемчугъ, вона кашляє — падає злато, и вінъ догадався. Вона ёму каже:

— Де це мій братъ теперъ?

И вінъ вже догадався, що вінъ въ темниці, а то уже и забудь про нёго. Пославъ вінъ свої слуги, щобъ выпустили вони ёго изъ темниці и повели у баню, щобъ вымыли хорошо. Приходять вінъ до свої жінки и расказує, де то єї вони стратили, и якъ було. И взявъ вінъ другу свою жінку и єї ваты, попрыввязувавъ до жеребівъ косами до хвоста и пустывъ въ степъ. Побіжали вони въ степъ, и де вдарытьца головою — могила, де ударитьца с..... — долина, и до тої поры носыли, поки кості не рostrусылись.

Тоді вінъ на тій одруживсь, и стали вони жыть и постолбъ добро возыть. Якъ начали вони пить та гулять, та зъ гарматъ стрелять, та й я тамъ бувъ, медъ-вино пивъ, по бороді текло, а въ роті не було: якъ стрельнули мене зъ гарматки, то залетівъ я сюды въ хатку, та теперъ тутъ сижу.

8.—Про хлопців качинихъ, чайного сына и бабу-ягу.

(С. Иванковъ, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ собі дідъ и баба, да дуже бідны. Отъ, баба діду и говорить:

— Ты, діду, пойды у гай; мо, що найдешъ.

Отъ, дідъ и пойшовъ у гай и выдравъ яецъ двадцятро-одно—двадцятро качинихъ и одно чайне; принісъ до дому да й посадивъ бабу. Баба сіла и высиділа двадцять качинихъ дітей, а одно чайне. Отъ, тні хлопці ростуть не по днямъ—по часамъ, да й выросли. Отъ, чайныкъ и каже батьку:

— Зробы намъ двадцятро-одни граблі, и двадцять одну косу, и двадцятро-одни вѣла.

Дідъ зробивъ імъ. Отъ, чайный и каже:

— Теперъ у насъ усе есть! Теперъ, братця, ходімъ хліба зароблять.

Отъ, и пошлы вони до одного пана и взяли увесь степъ косить. Тні косять, тні гребуть, тні въ кониці кладуть, тні въ сквирты кыдають,—все діло швидко робитця. Отъ, пошлы вони до дому да й забулы про те сіно.

— Ну, щожъ, братця, мы забулы про сіно?—каже чайный:—ходімъ, братця, навідаємось до сіна!

— Иды, кажуть, коли тобі треба.

Отъ, чайный и пошовъ самъ. Приходять до сіна—коли воно такъ пороскыдано усюды, що страхъ. Приходять вінъ до дому да й каже:

— Ходімъ, братця, ночовать до сіна, да половымъ злодіивъ!

— Иды, коли тобі треба, кажуть йому.

Отъ, вінъ и пошовъ ночовать и лігъ у самому більшому кублі; лежить да й не спить. Коли чує—такъ біжать таки коні, що страхъ.

Отъ, вінъ и дывитця ныщечкомъ, дывитця —ажъ то коні морськи. Отъ, вінъ приходять до дому да й каже:

— Изробімъ, братця, загоны да заженемъ коней морськихъ!

— Робы, коли тобі треба,—мы не хочемъ.

Отъ, чайный зачавъ робить загоны: де була сояшнычина, бурьянина,—все пошло на загоны. Зробивъ загоны повыщче сажня:

— Ну, ходімъ, братця, да заженемъ коні!

— Иды, кажуть, коли тобі треба,—мы не хочемъ.

Отъ, вінъ и пошовъ. Приходять до сіна—коли тамъ таково сіна пороскыдано, що страхъ. Отъ, вінъ и лігъ у самому більшому кублі да й не спить. Коли—морськи коні біжать до сіна. Такъ сама старша кобыла у саме більше кубло и біжить. Убігла у кубло, та й ість; а чайный усе дывитця.

Дивився вінъ, дивився, потымъ хватъ кобылу за шю, сівъ на ту кобылу и погнавъ увесь табунъ до себе въ загінъ. Отъ, почувъ царь, що коні морські завяли, и зве тихъ хлопцівъ на войну, щобъ у їхъ уся одежа була и коні. Убрались вони и поїхали до царя. Отъ, тї двадцять качинныхъ убрались славно, побрали коні самі луччі и поїхали, а тому оставили самага поганшого коня. Сівъ вінъ да й поїхавъ. Отъ, іде да й іде, коли дивитця, ажъ два чорты бьются черезъ могилку за шапку-невидимку да за перстныкъ. Вони ёму и кажуть:

— То такый перстныкъ, що якъ перемінить той перстныкъ изъ середняго пальця на мизный, то такъ и явитця що ёму треба.

Отъ, вінъ узявъ той перстныкъ и перемінивъ, а після й каже ёму:

— Щобъ бувъ мині кінъ славный и одежа славно!

Такъ усе и появилось. Сівъ вінъ на коня—такъ біжить, такъ біжить, що страхъ. Доганяє своїхъ бративъ. Тї оглянутця, коли такый полковникъ біжить, що страхъ. Отъ, вінъ наздогнавъ їхъ и каже:

— Здрастуйте, братця!

— Здрастуй, чайный!

— Ну поїдемо, братця, куда намъ треба.

Отъ, ідуть да й ідуть и уїхали у такый здоровый гай, що страхъ, и настыгла хъ тамъ ничъ. Дивлятця вони—коли стоить хатка. Отъ, чайный тымъ и каже:

— Стойте, братця: може тутъ переночуемъ.

Уходять чайный у хату и каже:

— Здрастуй, бабка!

— Здрастуй, чайный!

— Позволь намъ переночувать!

— Можна. Скільки жъ васъ?

— Двадцять качинныхъ, а я чайный.

— Ну, уведьте кони.

Вони поводили кони, увійшли у хату. Отъ, баба и каже їмъ:

— У мене есть двадцять одна дочка: положу я зъ вами їхъ спать.

Отъ, вони полягали зъ ними спать, а чайный выйшовъ подивитця на коней. Отъ, ёго кінъ и каже ёму:

— Якъ поснуть тї дівчата, то познымайте зъ їхъ усю одежу и понадивайте на себе, бо буде лыха година.

Отъ, вони поперебірались, понадівали на дівчатъ свою одежу, изъ дівчатъ поздымали и на себе понадівали. Выходять той зновъ до свого коня, а кінъ ёму и каже:

— Ну, молодець! Найдн мині гусли-самогуды.

Отъ, вінъ сівъ на свого любимого коня и поїхавъ шукать їхъ. Отъ, іде да й іде; колы стоить хатка. Кінь ёму и каже:

— Оце тая хатка, що намъ її треба.

Чайный уставъ зъ коня, увійшовъ у хату, узявъ тї гусли-самогуды да й не споминувъ того, що кінь ёму казавъ. Баба-яга костяна нога якъ проклятьця, такъ чайного и заперла за дванадцять дверей залізнихъ, а сама пошла до сестры совітоватьця, яку чайному кару робить. А кінь якъ одырвався, якъ прибігъ до того погребя, якъ зачавъ бытъ двері, такъ усі и побивъ. Чайный сівъ на коня, приїхавъ до царя, а той ёму и каже:

— Ну, хорошо! Ну, ще одну службу послужи; а якъ не послужишь—мой мечъ, а твоя голова зъ плечъ.

Отъ, чайный вийшовъ до коня и плаче; а кінь ёму и каже:

— Чого плачешъ, чайный?

— Загадавъ царь загадку таку, що мы пропадемъ обидва.

— Яка загадка? каже кінь.

— Царь сказавъ, щобъ доставъ изъ моря Настю-Самокрастю, а якъ не доставишь, мой мечъ—твоя голова зъ плечъ.

Отъ, кінь и каже:

— Иды до царя, щобъ вінъ тобі давъ двадцять п'ять паръ башмаковъ, и одинъ башмачокъ щобъ золотый бувъ.

Пішовъ вінъ до царя, сказавъ ёму. Царь те все поробивъ. Чайный узявъ башмачки и поїхавъ. Приїхали до моря. Кінь и каже чайному:

— Якъ выйде до тебе хто небудь да пытатыме, що продаешъ, до ты будешъ казатъ: «башмаки».

Открывъ вінъ сундукъ, де були башмаки, и стоить. Колы выходить Настя-Самокрастя и пытае:

— Що, старыкъ, продаешъ?

— Башмаки.

— Хороші есть башмаки?

— Яки вамъ треба, таки и есть.

Отъ, вона прийшла и выбірае и найшла той самый золотый башмачокъ .

— Это одинъ только башмачокъ?

— Есть и другой, каже.

Отъ, вона стала шукать другого башмачка, а чайный зайшовъ зъ заду, да й укынувъ у сундукъ и замкнувъ. Тоді свиснувъ на коня. Кінь прибігъ. Вінъ сівъ на коня и поїхавъ до царя. Приїзжае до царя и Настю-Самокра

стю зъ собою привозить. Царь узявъ Настю, а лаконнъ весить молока нагрить. Нагріли молока, а царь и каже:

— Усадить ёго въ молоко!

Стали садовить ёго у молоко, а чайный и каже:

— Приведить мого любимого коня, и щобъ вінъ подывился на мое страдане.

Привели ёго коня, стали чайного сажать у молоко. Кінь якъ дыгнувъ, такъ чайный ставъ увесь у золоті.

Отъ, царь и каже:

— Нагрійте молока и мині!

Нагріли молока, сказали ёму; а вінъ и каже:

— Приведить и мого любимого коня!

Привели и ёго коня, дакъ кінь постоявъ, а царь у молокоі зварывся. Отъ, чайный повинчався зъ царівною — живутъ и хлѣбъ жууть.

Записана Петромъ Касьяненко.

9. — Песынський, жабынський, сухынський и золото-кудры сыны царыці.

(М. Ворисноль, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ собі чоловікъ да жуѣнка, и малы собі три дочки, и такі були погани, що гыдко й скіпками взять, а сама менша дакъ такажъ гыдка, така гыдка — шкварельвая, низенькая, броватая, губатая, вырячковатая... Пошли вони всі три сорочокъ прать на річку. Коли на туѣй річці плаває царевычъ. Одна каже:

— Це Богъ плаває.

— Де тамъ тобі Богъ? Це царь плаває, каже друга.

А третя каже:

— Охъ, ні, сестрички! Це плаває царевычъ.

Старша каже:

— Колибъ мене той Богъ узявъ, то скуѣльеко у ёго есть людей — я всіхъ бы выгодовала однимъ крайчикомъ хлѣба.

— Колибъ мене, каже друга, цей царь узявъ, до я-бъ все вуѣсько ёго одагнула однимъ аршыномъ.

— Колибъ мене, каже третя, той царевычъ узявъ, то я-бъ ёму дванадцять синивъ привела зъ золотыми кудрами.

Почувъ це царевычъ, пудѣхавъ да й каже:

— Здоровы були, дѣвчата! Боже поможи!

— Здоровы, спасибі!

— А де ви тутъ, дівчата, живете, що сюды, на цю річку, прийшли сорочокъ прать?

— А тамъ, кажуть, ми живемъ, де зима зъ літомъ стрічається.

Вуїнь собі думавъ-думавъ да й питає:

— Якъ же, каже, це такъ?

— Да такъ: зима вьвзається, а літо качається.

Прийхавъ вуїнь до дому, сівъ и думавъ:

— Дежъ оце тая зима зъ літомъ зустрілась? Поїду, пошукаю!

Осідлавъ коня и поїхавъ. Іде да й іде, коли дивнється—ажъ на хаті стоїть вуїнь и сані стоять.

— Отъ, це-жъ то крайне тая зима зъ літомъ! думавъ вуїнь собі. А ну я зайду у хату да подивлюсь, да ще розпитаю людей.

Зайшовъ вуїнь у ту хату, ажъ сидить дві дівчаты. Вуїнь поздоровився; а дівчата побачили, познали ёго, да й кажуть одна до другої:

— Оце, каже, сестричко, крайне прийшовъ сватать. Це вуїнь почувъ, якъ ми балакали тоді, якъ сорочки прали. Котру-жъ це вуїнь буде сватать? А та сидить на печі да й вичує нічого и не бачить.

— А що, дядьку, питає царевичъ:—де твої дочки? Я прийхавъ до тебе сватать.

— Дежъ таки?! Щобъ царъ да прийшовъ до мужика дочки сватать?! Це ви, каже, зъ мене смієтесь?

— Неть. Покажи, покажи!

— Ось, каже, дві, да ще одна на печі. Устань лишень, Маргариде!

Вона встала зъ печі.

— Оце, каже царевичъ, моя буде! Будешъ теноръ моїмъ тестемъ.

Узявъ її зъ собою, привізъ до дому, заразъ повінчався. Прожили вони у двохъ днівъ зъ пятадцять, вона и почувалась. А ёму треба їхать на службу, обїзжать царство своє. Отъ, вуїнь, одїзджачи, и каже своїй бабі (тамъ у ёго така баба служила):

— Гляды-жъ, каже, щобъ ты мнї догляділа жуїнки носі.

Прийхавъ бабі и поїхавъ. Прийшовъ часъ родить дитину. Та баба завязала царські очі, одобрала золотокудрого сына, вкинула ёго въ криничку, а її водкинула собачку.

Іде царевичъ, а та баба ёго и стрічає:

— Кажала ваша жуїнка, що приведу золотокудрыхъ шнынь, а вона пещького привела.

— Нехай, каже, буде.

Поживъ вуйнъ ще п'ятнадцять день; почувалась вона знову. Од'їзджас царевнчъ оп'ять на службу, изновъ загадує бабі:

— Гледи жъ, каже, теперечки, що вона родить!

Поїхавъ царевнчъ на службу. Приходить її пора родить—родила вона; баба їй очі зав'язала, сына золотокудрика взяла укнинула у криницю, а жабу пудкынула. Іде царевнчъ до дому, а вона и стрічає:

— Кажала ваша жьна, що буду шнынвъ золотокудриквъ водить, а теперь привела жабнисьього.

— Нехай, каже, й це буде.

Поживъ вуйнъ трохи ще зъ нею; почувалась вона оп'ять. Іде той царевнчъ зновъ свое царство оглядять и приказує бабі:

— Гледи жъ бабо, до третєго разу що буде!

Прыйшовъ часъ, родила вона сына золотокудрика. Баба зав'язала їй очі, одыбрала сына золотокудрика, укнинула у криницю, а їй пудкынула дытynu суху, суху да погану. Приїздить царевнчъ, а баба єго и стрічає:

— Кажала ваша жуїнка, що буду шнынвъ золотокудриквъ водить, ажъ вона привела одного песыньского, другого жабнисьього, а третєго сухыньского.

Прыйшовъ той царевнчъ, подивывсь на ту дытynu—ажъ воно сухе-сухе да погане таке лышечко....

Збірає той царевнчъ усіхъ свонхъ начальниківъ, и радятця, що їй зробить за такыхъ кудрявцівъ синивъ. Одинъ каже: «зарубаймо»; другий каже— «повісьмо»; третий каже— «розстрілаймо», а четвертий каже: «ні, забийть її у смолову бочку да й пустимъ на воду».

Отъ, вони взяли, зробили смолову бочку, положили її туды зъ її чадомъ. Забили и пустили на море. Плавала вона по мору скуйльько тамъ днівъ, выго-лодавсья песыньский и ставъ її ссать; оберсья въ дно ногами—дно й выскочило. Повылазали вони усі на берегъ; ну, що робить? Давай собі строить горниці и керезъ море песыньский, жабнисььый и сухыньский зробили муїть скляний ажъ у друге царство.

Ідуть чумаки. Тая вдова и просить їхъ до себе:

— Заїдтьє, братця, до мене наїстсья и напийтьця и на мое дыво подивитця.

Заїхали ти чумаки. Вона їхъ нагодовала, напоїла и каже:

— Ідтьє цимъ мостомъ, куды вамъ треба; вамъ не якої прыгоды не буде.

Поїхали вони керезъ той муїть, а песыньский и бажить за ними од-далікъ. Стрічає їхъ царъ и пытає:

— Вы, братця, далеко їзджали; яке дыво выдалы, скажіть и мнї.

— Е, кажуть, мы бачили диво! Наверхъ Лебедина да поставила горницї вдова; а въ тусї вдовы да ажъ три сыны—одынъ песьниський, другый жабыниський, третїй сухиниський. Оце вони, каже, зробили муысть ажъ осюды.

— Крайне моя жуынка, каже царевычъ.

Выходять тая баба да й каже:

— Чаревычу! Дешъ да подешъ, да така яблонька есть—срїбне яблочко, золоте яблочко. Якъ ударытьця яблочко объ яблочко, дакъ такъ, якъ у органы грає.

Той собачка, якъ побезить, выслукавши цєс, выкопавъ тую яблоньку, приймысь до дому и посадывъ коло окна. Прихавъ той царевычъ туды, ажъ нема яблоньки: збрехала баба.

Ідуть зновъ чумакы. Та вдова и просить ихъ до себе:

— Зайдїть, каже, чумаченькы до мене наїстысь и напытьця и на мое диво подывытьця; а хто пытатыме, да й людямъ роскажете.

Наїлысь вони, напылысь и поїхалы вони керезъ той муысть; а собачка за ними побїгла. Переїхалы вони муысть. Стрїчає ихъ царевычъ:

— Вы, братця, далеко їзджалы; яке диво выдалы, скажїть и минї.

— Е, кажуть, мы бачили диво! Наверхъ Лебедина поставила горницї вдова; а въ тусї вдовы да три сыны: одынъ песьниський, другый жабыниський а третїй сухиниський. Золотая яблонька у оконця росте—золоте яблочко, срїбне яблочко; якъ ударытьця яблочко объ яблочко, дакъ такъ, якъ у органы грають...

Выйшла баба да й каже:

— Чаревычу! Дешъ да не дешъ, да такый кабанъ есть—икламы оре, ушыма сїє, хвостомъ волочить, за нимъ дощъ мочить, назадъ ёго жнетьця и въ коны кладетьця, и готове въ клуню везуть.

Собачка почувъ, побїгъ по свого брата сухиньського; узявъ брата, поншы, поймали того кабана, привели до дому. Покиль царевычъ поїхавъ, дакъ вони вже й прикувалы ёго. Поїхавъ царевычъ—нема кабана: збрехала баба.

Ідуть изновъ чумакы. Та вдова зновъ ихъ просить:

— Зайдїте наїстысь, напытьця да й на мое диво подывытьця. Хто спытає, да й людямъ похвалятьця.

Вони заїхалы, наїлысь, напылысь; выпроважає вона и каже:

— Ідьте цїмъ мостомъ; вамъ не якої прыгоды не буде, и вы доїдете, куды вамъ треба.

Ідуть вони, а собачка за ними бежить.

Стрїчає ихъ царь:

— А що, каже, братця, вы далеко їзджалы; яке диво выдалы, скажїть и минї.

— Е, кажуть, мы бачили диво! Що такого дыва нехто не бачивъ...

Наверхъ Лебедина да построїла горниці вдова; а въ туві вдови да три сини: одинъ песньський, другий жабыньський, а третій сухыньський. Золотая яблонька у оконечка росте—срібне яблочко, золоте яблочко, якъ ударитця яблочко объ яблочко, дакъ такъ, якъ у органи грають. Такий кабанъ стоїть, що иклами оре, ушима сів, хвостомъ волочить, за нимъ дощъ мочить, а по заду жнетьця и въ копн кладетьця, и готове въ клуню вовать. Тамъ, каже, такого багато скыртивъ стоїть! Дакъ скуўлькі мы по світу їздыли, да ще не бачили такого багато хліба, якъ тамъ.

Выходять изъ хаты баба:

— Чаревчу! Дешъ да подешъ, каже, да такая криничка есть, а въ туйй криниці да три сини золотокудрні. Якъ бы вы, чаревчу, поїхали да собі їхъ достали.

Той собачка почувъ да побігъ до дому, забравъ своїхъ бративъ да й побігъ до криниці. Прибігли вони до криниці; сіла жаба пудъ лядею; а песньський и сухыньський зробили яблочко изъ лѣду да й качаютьця. Отъ, изъ криниці и выскакують три хлопчики тіломъ біленьки, личенькомъ рум'яненьки и золоті кудрыки вьютьця; а тая жаба: лянь! да й зачинила лядою—ти золотокудрыки и остались. Забрали вони тихъ золотокудрниківъ за руки и повели ихъ до матері. Привели до дому—мати врадїла, якъ побачила и познала ихъ. Поїхавъ царевичъ—уже не заставъ: одурнула проклята баба. Ідуть зновъ чумакн. Та удова и каже їмъ:

— Заїдьте до мене, чумаченьки, наїстись и напытьця и на моє диво подивитьця. Хто спытає, да й людемъ розкажете.

Наїлись вони, напылись и поїхали верезъ той мусть; ажъ стрічає ихъ царевичъ и пытає:

— Вы, братця, далеко їзжали; яке диво выдали, скажіть и мині.

— Е, кажуть, мы бачили диво, дакъ диво! Скуўлькі не їздили, скуўлько мы не ходили, а ще такого дыва негде не бачили. Наверхъ Лебедина поставила горниці вдова; а у туві вдови есть три сини: одинъ песньський, другий жабыньський, третій сухыньський. И коло хаты стоїть яблонька—срібненьке яблочко, золоте яблочко; а якъ ударитця яблочко объ яблочко, дакъ такъ, якъ у органи грають. Стоїть кабанъ на цепу, иклами оре, ухомъ сів, хвостомъ волочить, за нимъ дощъ мочить, а назадъ ёго жнетьця и въ копн кладетьця, готове въ клуню вовать. Привели одъ кринички три золотокудрні сини, тіломъ біленькі, личкомъ рум'яненьки....

— Ахъ, каже царевичъ,—це жъ моя жуўнка.

Выходять баба, а вуўнь и каже:

— Почимъ бы ты, бабо, знала, якъ бы ты їхъ не ховала у криницю? Псецькихъ, жабецькихъ, сухецькихъ моїй жуѣнці напудкидала.

Бачить баба уже тоді, що не обмануть царевича, да й каже:

— Правда, царевичу!

Загадавъ той царевичъ, щобъ ту бабу привязали до коня да й пустили въ поле; а самъ поїхавъ керезъ той муѣсть до своєї жуѣнки, да тамъ и живе.

Въ сказкѣ, помѣщенной во II т. «Южно-Русскихъ нар. сказокъ», подъ № 27 (стр. 89 и 98), есть похожія черти.

10.—Про двохъ бративъ.

(Дубице, Староконстантиновскаго у., Волинской г.)

Було собі два брати: іденъ бідний, а другій багатий. Отъ, у того багатого есть и поля багато, и скоту, а у бідного, якъ у бідного, дітей дрібненькихъ и багато Богъ давъ, а істы то такъ, якъ Богъ давъ,—бувало наветь и такъ, що й хліба кавалка въ хаті нема—не доведи, Господи, тако бідности!

Отъ, у бідного не стало хліба. Відувавъ вінъ, бідувавъ, терпівъ день, терпівъ другій—діти кривчать,—узавъ вінъ мірку и пішовъ до багатого брата просити хліба:

— Дай, каже, братіку, хочъ мірку якої тамъ муки, чи якого зерна нема чого істы; діти зъ голоду пухнуть.

— Дай, каже вінъ, я тобі одно око выколю, то тоді дамъ мірку борошна.

Думавъ той бідний, думавъ, мусивъ згодитись:

— На, каже, коли, Богъ зъ тобою, тільки дай чого істы.

Отъ, багатий выколовъ бідному око, давъ ёму тамъ мірку чи борошна, чи, може, пашні якої. Той взявъ, приносить до дому, ажъ жінка, якъ поды-
влася на ёго, та ажъ кривнула:

— Що це, чоловіче, зъ тобою зробилось? Дежъ це твоє око?

— Еге, каже, де! Я пішовъ до брата, щобъ давъ хліба; а вінъ мині и каже:—«дай око выколю, тоді дамъ одну мірку!» Я думавъ-думавъ, жалко мині піхъ бідныхъ діточокъ стало, я й сказавъ: «коли, що жъ робити!»

Допіру за неділю вже тамъ, може за дві, знову хліба не стало. Взявъ той чоловікъ мірку и знову пішовъ до брата.

— Дай, каже, братіку, хліба, уже того не стало, що ти мині давъ.

— Дай око выколю, тоді дамъ мірку.

— Якъ же я, каже, братіку, буду безъ очей на світі жити? Змилуйся, та дай уже такъ!

— Ні, каже, дурно не дамъ; дай око выколю, то тоді знову дамъ одну мірку.

Мусивъ той бідний и на те прыстать:

— На, каже, выколы: Богъ зъ тобою.

Отъ, багатый братъ взявъ ніжъ, выколовъ ёму и друге око, насипавъ ёму мірку хліба. Вінъ узявъ, да й пішовъ до дому. Приносить той хлібъ. Жінка, яка глянула, ажъ перелякалась:

— Якъ же ты це, чоловіче, будешъ на світі жити безъ очей? Мы-бъ якъ небудь роздобули хліба, а теперъ.....

Плаче сердешна такъ, що слова не промовить.

— Не плачъ, каже, жінко! Будемъ жити такъ, якъ Богъ милосердний дасть. Не одинъ же я на світі темний: єсть багато сліпихъ, та й живуть-таки якось и безъ очей.

Отъ, скоро и того хліба не стало: чи багато тамъ ёго—мірка; а істы є кому—семъя!

— Ну, теперъ, жінко,—каже вінъ,—до брата уже нічого йти: одведи мене за село підъ таку и таку гору; тамъ мене покинешъ на цілий день, а въ вечері прийдеши за мною та візьмешъ до дому: може, хто йтиме або іхатыме все-таки дасть шматокъ хліба.

Отъ, жінка одвела ёго туды, посадила підъ горою, а сама вернулась назадъ. Пройшовъ уже день, уже й вечеріє; а жінка и забула пити за нимъ, такъ вінъ бідний и заночувавъ на полі: сліпый, куды же ёму потрапити до дому самому? У саму глуху ніч на ту гору прилетіло три птыці; посідали вони и сидять. Отъ, одна и пытає у другої:

— Розкажи, каже, намъ, що тамъ у твоїй стороні чуты?

— Що-жъ у моїй стороні чуты? Я, каже, чула, що на цю гору, де це мы сидемо, у ночі пада такає роса, що якъ кто слипый цією росею потре очі три разы, то буде бачити знову—видющій зробіться; а більше нічого въ моїй стороні.

А той чоловікъ сидить підъ горою та й чує це все. Заразъ полапавъ кругъ себе рукою—роса уже пала. Вінъ разъ потеръ очі, другій разъ, зовсімъ зробився видющымъ, що й ставъ бачити, якъ перше бачивъ, и думає собі:

— Посыжу, почую, що вони ще будуть говорити.

Отъ, та птыця пытає другу:

— А въ твоїй стороні що чуты?

— Що же, каже, у моїй стороні чуты? Засуха велика; така велика засуха, що не доведи Боже! Все повисыхало: и ставки, и річки, и криниці; люде мруть, якъ мухи. Але, каже, якъ бы хто отъ-той каменецъ, що середъ села лежить, зъ місця зрушивъ, то вода-бъ изъ-підъ ёго пішла така, що й ставки-бъ и криниці були-бъ повни—було-бъ води вволю для цілого села.

А той чоловікъ сыдыть підъ горою та все це й чує.

— Ну, каже друга птыця до третєї, теперъ же ти намъ розкажи, що въ твоїй стороні чуты.

— Въ моїй стороні ослабла дуже царівна; отъ, дожидаються уже її смерты: уже така суха стала, якъ шкірка. Скілько уже до неї докторівъ не їздило, усе не помагають; а її можна вылічты. Вона якъ говіла, закашлялась и святе причастя выпустила изъ рота; а жаба седіла підъ підлогою, та й ухватила ёго и теперъ у ёї підъ ліжкомъ, підъ підлогою лежить и кровь зъ ёї тягне,—уже напилася такъ, що така стала, якъ відро. Якъ бы хто доставъ ту жабу изъ-підъ підлоги, розрізавъ ёї на-двоє та зробивъ зъ ёї кунель, выкупать ту царівну три разы, то ще крапча, каже, стане, якъ перше була; на третій день и танцювать піде.

Переговорили вони це межъ собою и полетіли. Тоді цей чоловікъ пішовъ до дому.

Прыходять у хату:

— Жінко, засвіты та дай лямъ чого небудь повечерать.

Та скоренько зъ печі, чи тамъ зъ полу, засвітыла огню, коли дивытсья, ажъ чоловікъ выдующій!

— Що це зъ тобою, чоловіче? Хто се тобі такъ поробивъ, що ты знову ставъ выдующымъ? Слава тобі, Господи! Слава тобі, милосердний! Розкажи, чоловіче!

— Хто постарався? Я самъ собі постарався. Ще підожди, ще не то буде!...

На другій донь каже вінъ жінці:

— Зоставайся-жъ ты тутъ зъ діточками дома, а я пійду на заробітки.

Попрощався и пішовъ изъ села. Отъ, йде та й росытує дорогу на те село, що засуха велика. Заходять вінъ у борчму; ёму тамъ и кажуть:

— Така велика засуха у нашому селі, що не доведи Боже. Мы вже и въ-вічи воды не бачимо. Коли-бъ, кажуть, нашовся хто и поробивъ такъ, щобъ вода була, то й ёму-бъ люде дали и грошей багато, и скотыны

скільки захоче и пів-села б'є землі оддали, аби тільки знову у селі була вода.

— Добре, каже:—я зроблю такъ, що у васъ буде знову вода, тільки дайте мені стільки-то и стільки людей до роботи.

— Чоловіче добрий, та ми тобі цілісенькимъ селомъ будемо помогати, якъ що тобі треба буде, тільки одрятуй насъ одъ видимої смерти.

Отъ, зібравъ вінъ людей, пішовъ, найшовъ той камень. Взявсь до ёго може, чоловіка зъ двадцять, зъ тридцять, всунули зъ місця: така вода зъ-підъ ёго пішла—насилу втікли. Скоро уже стали и річки, и криниці, и ставки повни; такого води стало скрізь, що й гетьто!

Люде такъ уже дякують тому чоловікові, такъ дякують: дали ёму и земли, и худоби, и грошей багато. Вінъ сівъ и поїхавъ. Отъ, іде та іде, іде та іде, та все дорогу роспитує на те царство, де слаба була царівна. Нескоро тамъ уже,—може черезъ годъ, або й черезъ два,—приїхавъ вінъ у те царство; а царівна ще й досі не вмерла, але вже така суха стала, така суха стала, що й страшно на ёї глянуть. Заїхавъ той чоловікъ у корчму та й хвалиться:

— Я-бъ, каже, вашу царівну вилічивъ за неділю; вона-бъ у мене черезъ тиждень и въ танецъ пішла.

Люде скоріше побігли до цара, сказали ёму, що въ корчмі єсть такий-то и такий чоловікъ, що вінъ може за тиждень вилічити ёго дочку. Царъ не довго думавъ та велівъ заразъ запрятти въ карету коні, пославъ за нимъ. Ті вхопили того чоловіка, якъ чорти грінну думу, посадили въ карету—и назадъ. Привезли въ палаць. Царъ уже стоїть у дверяхъ и питає:

— Ты можешь, каже, вилічити мою дочку?

— Могу, каже.

— Ну, що ты тільки вилічишь її, то я тобі пів-царства свого оддамъ; дамъ тобі всёго, чого тільки душа забажає.

— Добре, каже, вилічу.

Отъ, пішовъ вінъ въ ті покої, де лежала царівна, заразъ и прийнявся за роботу. Зірвавъ тамъ підлогу підъ ліжкомъ, доставъ ту жабу (а вона вже така, якъ велике ведро: такъ ёї розперло), розрізавъ її на куски, звелівъ зробити купель зъ ёї, скунавъ царівну—ій трохи лехше стало: уже й говорять починає. Царъ такъ радъ, що доцці лехше стало. Скунавъ вінъ на другій день, ій ще лучше зробилось: уже й істи попросила, уже й сміється и шутує. На третій день скунавъ вінъ ще разъ у тому самому

купелі— царівні якъ рукою вняло: встала зъ ліжка, бігає, танцює, співає, —таке виробляє, що не наче вона ніколи й слаба не була. Пройшовъ тыждень—уже царівна стала и по садочку ходыть. Царь тоді давъ тому чоловікові пів-царства свого, давъ воливъ, хліба всякого, давъ ёму шість коней, карету, грошей багато. Той сівъ и поїхавъ до дому. Приздыть до хаты,—жінка й признаваться не хоче:

— Де тамъ, каже-мій чоловікъ бідный; де бъ у ёго взялись коні та карета?

Отъ, тоді вінъ розказавъ жінці, якъ ёму Богъ помігъ розбогатіти. Отъ черезъ тыждень, чи тамъ, може, й більшъ, приходыть до ёго братъ и каже:

— Выколы, братіку, и мені очі: може, и я чи не зроблюсь багатшимъ.

— Та цуръ тобі, каже, одчипыся відъ мене: на тобі сто карбованцівъ, а тілько не просы мене, щобъ я тобі очі выколювавъ.

Братъ забравъ гроші и пішовъ до дому. Отъ вінъ дома выколовъ собі очі, та й каже своїй жінці:

— Знаєшъ ты, каже, що? Заведы ты мене підъ ту саму гору, де мій братъ седівъ, и покинь на цілу нічъ: може, й я трохи чи не побагатію; братъ мій, ты бачишъ, якимъ багачомъ зробывся.

— Добре, каже жінка.

Отъ, діждалы вечора: вона ёго одвела и покинула підъ горою. Седыть вінъ и жде. Коли це такъ, якъ о півночі, прилитає що-сь на гору и сіло; далі— друге, а далі—й третє. Посідали вони (та то не птыці були, а чорты), та й пытають одинъ у другого:

— Що тамъ, у вашій стороні, чути?

— Що-жъ у вашій стороні чути? Чути те, що цєго чоловіка, що седыть підъ горою, ухопыть бура и розырве на кавалки и кісткі рознесе, такъ що й сліду не останеться.

На тому чоловікові ажъ тіло потухло зъ ляку, якъ вінъ це почувъ.

— Ну, каже другий:—а въ твоій стороні що чути?

— Въ моій стороні така-жъ сама чутка ходыть.

— А въ твоій, пытають третєго, що чутъ доброго?

— Що-жъ у моій стороні чутъ? Чутъ те саме, що и въ вашихъ.

Той чоловікъ седыть підъ горою ні живый, ні мертвый, та трусытъся; пішовъ бы скорішъ до дому, такъ очі собі повывколювавъ.

Ото ті, що седілы на горі, переговорывшы, полетілы; а тутъ якъ схопытъся бура, ухватила цєго чоловіка, розірвала на кавалки—и сліду не осталось: не знаты, де й дівся. А ёго меншій братъ, що бувъ першъ дуже бідный, теперъ якъ царъ живе и хлібъ жує.

11. — Два брата: багатый и бідный.

(Пожеживъ, Брестъ-Литовскаго у., Гродненской г.)

Було два брата: одинъ багатый, а другый бідный. Якъ наставъ великій голодь, бідный пошовъ до багатого и каже:

— Брате муый рідный, дай мені чвірточку жита; нехай жінка спече хліба, бо нема чого їсты.

А багатый каже:

— А чимъ ты мені заплатишь? Дай я тобі выйму праве око, то дамъ жита.

Бідному нема що робыты, зъ голоду не хочется вміраты, и каже:

— Коны Бога не боісса, то на, выймай око, ино дай жита.

Багатый вынявъ у бідного око и давъ ёму чвіртку жита. Бідный занесъ тое жито до домъ и оддавъ жінці, и вона напекла хліба. За тыждень вони той хлібъ иззілы. Бідный зновъ пішовъ до багатого и ставъ просыты жита, а багатый каже:

— Давай выйму и ліве око, то дамъ жита.

Бідный каже:

— На, выйми око, дай жита.

Багатый вынявъ у свого бідного брата и друге око и давъ ёму зновъ чвіртку жита. Вуынь занісъ до домъ, а жінка напекла хліба. Якъ иззілы той хлібъ, то жінка завела ёго на крыжові дороги, себъ якъ хто буде іхаты, то просыты хліба. Отъ вуынь сівъ пудъ тополець и сыдытъ, ажъ то злетівъ зъ тополя голубъ и поводивъ чымъ-сь ёму по очахъ, и вуынь ставъ бачыты. Ще вуынь не вспівъ оддыты одъ тополя, ажъ то прилетають тры орлы, сілы на тополю и говорятъ помежь собою. Одинъ каже:

— Я такъ зробывъ, що братъ братові очи выколовъ.

Другый каже:

— Я королёвуй дочці пудложывъ пудъ луыжко жябу, и вона уже сімъ літъ хвора; а ся-бъ хто взявъ тую жябу, высушивъ сі, ростеръ, розмішывъ и обмывъ тею водою королівну, то вона-бъ одразу выздоровіла.

Третій каже:

— А я море каменемъ завалывъ, и теперъ люде вмірають; а ся-бъ хто небудь одвалывъ того каменя, то все-бъ було здорово и воды-бъ було доволи.

Якъ ты орлы полетілы, то той бідный пойшовъ до домъ и каже жінці:

— Теперъ мы не будемъ купляты у брата хліба.

Заразь пойшовъ до короля и сказавъ:

— Що мені дасте, я вылічу вашу дочку?

Отъ король и каже:

— Дажь тобі пару конный и бочку гроший.

— Добре, каже чоловікь.

Взявъ вынявъ пудлогу пудъ лужкомъ королівны, нашовъ жабу, засушивъ єї, ростеръ, розвівъ водою и вымывъ тею водою королівну, ажъ то на другый день вона здорова.

Король вельмы зробывся радъ и заложивъ на тры дні баль, а тому бідному давъ пару конный и ще більше, нежъ брычку, гроший, и той чоловікь поїхавъ до домъ, оддавъ всё жінці, а самъ пошовъ на місто, забравъ люде и сказавъ:

— Що мені дасте, я зроблю, що вы те не будете вмiраты, звірі—здыхаты и воды буде мнуыго?

Отъ люде кажуть:

— Дамо тобі пару конный и брычку гроший,—зробы тоѡ.

Отъ вуыньъ взявъ пятьдесятъ чоловікь, пошовъ и одвалывъ того каменя. Одразу вода побігла во всі колодязі, и люде перестали вмiраты, а звірі—здыхаты. Отъ, той бідныйъ взявъ пару конный и брычку гроший и поїхавъ до домъ.

— А що, жінко. Грошы єсть. Теперъ багатому не дамо очи за жито, а заплатимо грiшмы, но першъ полічимо, куылькы іхъ.

— Якъ же ты туылькы грошей полічышь? Ліпшъ я пойду до багатого, позычу чвiртку и помiримо, куылькы буди.

Отъ вона пошла, принесла чвiртку, и якъ мiрылы, то одынь чырвуынецъ запавъ за обручъ, що вони не бачылы. Якъ занесла жінка чвiртку, то багатыйъ каже до swei жiнкы:

— У насъ бідны нічого не бралы. Дай чвiртку—забачимо, може, що зу-сталось що вони мiрылы?

Якъ стали глядiты чвiртку, то нашлы за обручемъ того червуынца. Отъ багатыйъ пошовъ до бідного брата и ставъ просыты, щобъ той сказавъ, де вуыньъ набравъ туылко гроший, що мiрає чвiрткою. А бідныйъ єму каже:

— Якъ ты выколовъ мені очи, то я поповъ на крыжовы дороги и тамъ нашовъ гроший.

Багатыйъ каже бідному:

— На, ты мені выймы очи.

А той каже:

— Ты мені вынявъ очи, а теперъ я выйму тобі. И вынявъ багатому очи.

Тоді багатыйъ собі-пошовъ на крыжавы дороги, сiвъ пудъ тополємъ и сыдытъ, ажъ то прылетають тры орлы и говоратъ одынь другому:

— Мусять, хто-то насъ подслухавъ, що мы говорылы, бо вже бідный насъ очи, ज्याбы нема пудъ дубжкомъ у князёвѣй дочкы, и сама вона здорова, камень одвалёный, люде не вмирають, звѣри не здыхають и воды стало мнубыго усюды. Забачмо по мы: може, якъ разъ хто слухасъ.

Отъ вони злетѣлы и нашлы, що сыдыть багатыръ пудъ тополёмъ, и взяли, роздерлы ёго, приговоруючы:

— Було хитрымъ не буты.

Отъ багатыр хотѣвъ ще бубльшь разбагатѣты, а тутъ и тоа покынувъ, що мѣвъ; а бідный живе зъ своєю жѣнкою, мѣдъ-выно пѣе и по столомъ щасте вояыть.

Записалъ Андрусюкъ.

14.—Про бідного парубка и царуывну *).

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавскоѣ г.)

Була-собѣ въ гаю хатка, а въ туѣй хатцѣ жила жуынка зъ сыномъ. Поля у ихъ не було, бо кругомъ бувъ гай густый, а хлѣбъ вони куповалы. Не стало у ихъ хлѣба, та жуынка й посылае своего сына за хлѣбомъ:

На тобѣ, каже, сыну, ці гроші, да пойды да купы хлѣба.

Узявъ той сынъ гроші и пошовъ. Иде та й иде, коли дывытьця, ажъ веде чоловікъ собаку вѣшатъ.

— Здоровъ, дядьку!

— Здоровъ.

— Куда ты собаку ведешъ?

— Поведу, каже, въ гай да повѣшу, а то въ господѣ нечего не можна

*) Подобную же сказку намъ удалось записать въ Полоскахъ, Вѣльскаго уѣзда, Сѣдлецкой губерніи. Отличительныя черты ея заключаются только въ вѣсколькихъ первоначальныхъ строкахъ, а именно: «Выслуживъ молодыкъ у одного господара за 75 коп. рубль и хтѣвъ нанятые у другого; на гостыню здѣбавъ вуынь чоловіка и купивъ у ёго пса. За другой рубль заслуживъ вуынь у другого господара 75 коп. и купивъ котыка. Третёго року заслуживъ вуынь 75 коп. и йшовъ черезъ муысть. А люде ёму й кажутъ: «Не иды, чоловіче, бо тебе на мосту лихо візьме». «Не візьме, каже вуынь:—я его возму; продайти мнѣ его». «Купы». Отъ вуынь и купивъ лихо за 75 коп.; ставъ иты керезъ муысть, а жаба ему и скочила на шыю. Перейшовъ вуынь муысть, жаба зробылась царуывною и каже: «Иды ты до мого батька: вуынь тобѣ дастъ грошей, жесъ мене выкупивъ». Поповъ вуынь, а батько ёму давъ часы». — Часы эти замѣняютъ собою кольцо.

удержать керезъ неї: введе квочка курчать—вона проклята й подушить їх; забуде жуўнка заперты хату—вона лапою двері одчинить, вылізе проклята на стуїлѣ и поїсть хлїбъ. Скуїлѣ вона побыла горшкуївѣ, мысоївѣ!

— Не вішай її, чоловіче, продай лучше мині.

— Бупи.

— Що-жъ ты хочешъ за неї?

— А ты що дасы?

Отъ вуїнѣ отдавѣ ти гроші, що мати йому дала на хлїбъ, а собаку взивѣ и повівѣ до дому. Прійшовѣ до дому, а мати його й пытає:

— А що, сыну, купивѣ хлїба?

— Ні, мамо, не купивѣ.

— Чомѣ же ты не купивѣ?

— Я йшовѣ, коли дывлюсь—веде чоловікѣ собаку вішати, дакѣ я взивѣ да и купивѣ.

Дала йому мати грошей и послала його зновѣ за хлїбомѣ. Пошовѣ вуїнѣ, коли дывытѣця—несе чоловікѣ ката.

— Здоровѣ, дядьку!

— Здоровѣ..

— Буда ты, дядьку, идешѣ?

— Несу ката вѣ гай.

— На що-жѣ ты його несешѣ вѣ гай?

— Повішу. Неможно керезъ його нечого вѣ хаті удержати: що-бѣ ни поставивѣ, що-бѣ ни положивѣ, уже його вуїнѣ не промине!

— Ты-бѣ, каже, мині його продавѣ.

— Бупи.

— Що-жѣ тобі дати за його?

— Я не буду торговатьця: що дасы, за те й продамѣ.

Отъ вуїнѣ ти гроші, що мати йому дала на хлїбъ, отдавѣ, взивѣ ката и пошовѣ до дому. Приходять, а мати його и пытає:

— А де-жѣ ты хлїбѣ дівѣ?

— Та я й не купивѣ!

— Чомѣ же ты не купивѣ? Дежѣ ты гроші дівѣ? Може, що якого чорта купивѣ?

— Бупивѣ, каже.

— На що-жѣ ты купивѣ?

— Нїюмѣ чоловікѣ у гай ката и хотівѣ його повіситѣ, дакѣ мине його жал-во стало,—я взивѣ, да и купивѣ.

— На-жъ тобі ще грошей, да гляды вже—ничого не купуй: у хаті вже и одного окрайця хліба нема.

Пошовъ вуїнь. Иде та й иде, коли дивыться—бѣе чоловікъ гадюку.

— На що ты, каже, чоловіче, гадюку бѣєшь? Ты-бъ лучше мині її продавъ.

— Купы, каже, — продамъ.

— Що-жъ тобі дати?

— Що дасы, то те й буде.

Огдавъ вуїнь ёму усі гроші. Той чоловікъ забравъ и пошовъ-собі дальше, а гадюка й каже:

— Спасибі тобі, чоловіче добрый, що ты вызволивъ мене одъ смерти. На тобі оце кольцо; якъ тобі чого треба буде, то ты перекинь ёго зъ одной руки на другу—до тебе заразъ прыбіжять слугы. Що-бъ ты імъ не загадавъ, що-бъ ты не придумавъ, все зроблять тобі.

Взявъ вуїнь те кольцо и пошовъ до дому. Пудходысь до хаты, перекинувъ зъ одной руки на другу—явилось іхъ такого, що страхъ!

— Щобъ мині, каже вуїнь імъ, бувъ хлібъ.

Тутъ свазавъ, а тутъ уже й нанесли хліба такого, що страхъ... Прийшовъ вуїнь у хату и каже:

— Ну, теперь, мамо, уже не будемъ ходыть хліба куповать: дала мині гадюка таке кольцо, що якъ перекинуть ёго зъ одной руки на другу, то заразъ прыбіжять слугы; що-бъ я імъ не сказавъ, що-бъ я імъ не загадавъ, — усе зроблять.

— За що-жъ вона тобі дала?

— За те, що я її вызволивъ одъ смерти. Їі чоловікъ хотівъ убить, а я вѣ ёго купывъ за ти гроші, що вы дали на хлібъ.

Пожили вони місяць, чи, може, й два—чого ёму захочеться, вуїнь заразъ перекине кольцо, слугы прыбіжять и зроблять то, чого ёму хочетьца. Захотілось ёму женытьца. Отъ вуїнь и каже своіюмъ матюнці:

— Пойдите, матюнко, да высватайте за мене царуївну.

Пошла вона до царуївны, розказала, чого вона прийшла, а царуївна и каже:

— Якъ зробыть твуй сынъ таки черевычки, щобъ на мою ногу якъ разъ прийшлысь, то пойду за ёго замужъ.

Пошла вона до дому и каже сыну:

— Базала царуївна, якъ ты пошыєшь ій таки черевычки, щобъ на її ногу прийшлысь, то пуйде за тебе замужъ.

— Добре, каже, пошлю.

У вечері вийшовъ на двуір, перекинувъ зъ руки на руку кільце — заразъ и поназбігалось їхъ. Отъ вуйнъ и каже імъ:

— Щобъ міні до ранку були черевички, золотомъ шити, а срібломъ спудбити, и щобъ ти черевички якъ разъ прийшлись на ногу такої-то и такої царуївни.

На другий день встає вуйнъ, — уже черевички готови стоять на столі. Взяла мати черевички и понесла царуївні.

Примірала вона, — якъ разъ на її ногу. Отъ вона и каже:

— Скажи своєму сину, щобъ онъ зробивъ міні за одну нуїчть платъє до венця, и щобъ те платъє було недовге и некоротке, негісне и нешыроке, — щобъ якъ разъ на мене прийшлось.

Приходять та жуїнка до дому да й каже:

— Казала, каже, царуївна, щобъ ти пошивъ їй керезъ нуїчть до венця платъє, и щобъ те платъє било недовге и некоротке, негісне и нешыроке, — щобъ воно якъ разъ на неї прийшлось.

— Добре, каже, мамо: лягайте спать; все зроблю, що-бъ вона міні не загадала.

Полагали спать; а вуйнъ вийшовъ на двуір, перекинувъ кільце зъ руки на руку — заразъ їхъ найшло такого, що страхъ!

— Щобъ міні, каже, до ранку було платъє изъ такої матерії, що світитьця такъ, якъ сонце, и щобъ те платъє якъ разъ прийшлось на таку-то и таку царуївну.

— Добре, усе зробимъ.

Лігъ вуйнъ спать. На другий день встає вуйнъ и каже матері:

— Ну, идіть, мамо, до царуївни да й несіть платъє. Що вона ще скаже?

— Що-жъ я, каже, сину, понесу? Де-жъ те платъє?

Пошовъ вуйнъ до стола, пуднявъ платокъ, такъ у хаті и засяло, не наче онце зійшло.

— Ось, мамо, на столі платъє лежить пудъ хусткою; несіть ёго.

Взяла вона платъє и понесла. Приходять до царуївни, а вона й пытає:

— А що ты намъ скажишь, жуїнко добра?

— Принесла, каже, вамъ платъє до венця.

Якъ одкрыла вона те платъє, такъ у покояхъ и загорілось усе. Наділа вона ёго, стала передъ дзеркаломъ, подивылась — ажъ підскочила: такъ зраділа, що така гарна зробылась. Пройшла вона разъ по комнаті, пройшла другий — просто якъ сонечко: такъ одъ неї й сяє...

— Ну, каже, жуўніко добра, нехай вуўнъ міні ще зробіць муўсть одъ мого палацу ажъ до тусі церквы де мы будемъ венчаться, и щобъ той муўсть бувъ зроблений изъ сребра и золота. Якъ муўсть буде готовый, то тоді підемъ до венца.

Прыходыць та жуўніка до дому и каже сьну:

— Казала, каже, царуўвна, щобъ бувъ муўсть одъ того палацу, де вона живе, до церквы. Казала, каже, щобъ той муўсть ты зробішь изъ чистого золота та сребра.

— Добре, каже, мамо; лягайте-жъ одпочивать.

Полягали у вечері спать; а вуўнъ выйшовъ на двуўръ, перекынувъ зъ руки на руку кольцо — такого іхъ поназходьлось, що й двуўръ тісний ставъ. Отъ вуўнъ імъ и каже:

— Щобъ міні до ранку бувъ муўсть изъ чистого сребра и золота одъ палацу такоі-то й такоі царуўвны до такоі-то церквы (я тамъ буду венчаться), и щобъ, якъ туды я буду зъ царуўвною іхать, зъ обохъ боківъ цвілі яблоньки, груши, вышні, черешні, а якъ назадъ буду іхать, то щобъ уже все поспівало.

— Добре, кажуть:—до ранку усе буде такъ, якъ вы хочете.

На другый день встає вуўнъ и иде на двуўръ. ажъ дивытьця — стоить муўсть и зъ обохъ боківъ садкы ростуть. Отъ вуўнъ вернувъ у хату и каже матери:

— Ідїть, мамо, да скажїть царуўвнї, що вже й муўсть готовый, нехай іде до венца.

Пошла маты до царуўвны, сказала їй; а вона й каже:

— Я вже муўсть бачила—дуже гарный муўсть. Скажи ты своєму сьну: нехай вуўнъ прыїзжає венчаться.

Прийшла та жуўніка до дому и каже сьну:

— Казала царуўвна, щобъ ты завтра іхавъ венчаться.

Отъ вуўнъ керезъ нуўчъ построївъ собі палаць, а на другый день поїхавъ до церквы, повенчався зъ царуўвною, и вертаються назадъ; а на мосту уже все носївас: и яблоки, и груши, и вышні, и черешні, и всяки-всяки овощи, які туўлько на світі єсть...

Прийхали вони у той палаць, одгуляли весїлля и живутъ-собї. Прожили вони тамъ, може, місяць, а може—й буўльшь,—отъ вона и пытає свого чоловіка:

— Скажи міні, серденько чоловіче, якъ ты пошывъ міні черевычки и платьє: ты жъ зъ мене и мірки не бравъ? Якъ ты, каже, за одну нуўчъ построївъ такой муўсть, и де ты набравъ стуўлько золота да сребра?

— У мене, каже, є таке кольцо, що якъ я ёго перекыну зъ одної руки

на другу, то заразъ поназбігається до мене слугъ повенъ двуірѣ. Що-бъ я імъ не загадавъ, — усе зроблять. То вони зробили й леревники, й платяса, и построїли муїсть и палацъ цей, що ми живемъ, — все вони міні роблять.

— А де-жъ ты, серденько, кладешъ на нуїчъ те кольцо?

— Я, каже, кладу ёго пудъ головы, щобъ нехто ёго не вкравъ.

Отъ вона дождалась, поки вуїнь заснувъ, найшла те кольцо, перекинула зъ руки на руку, дакъ іхъ такого нашло, що страшно й глянуть. Отъ вона імъ и каже:

— Щобъ варазъ тутъ були коні и карета: я поїду за море до свого брата, и щобъ изъ цёго палацу вы зробили стовпъ такій, щобъ туїльки можна було моему чоловікові стоять и лежать; да глядіть міні, щобъ вы ёго не разбудили, щобъ вуїнь уже проснувся въ стовпі.

— Добре, кажуть: — усе буде такъ, якъ вы приказали.

Вийшла вона на двуірѣ — стоїть карета. Сіла вона. Чорты якъ пудкопчили, такъ и перетаскали керезъ море. На другій день, уранці, прокинувся той, дывытьця — ажъ нема не жуїваки, не палацу, не кольца, — нечого, нечого нема: одинъ стовпъ стоїть. Ставъ вуїнь виходить на двуірѣ — дверей нема. Полапавъ вуїнь одну стену, полапавъ другу — не можна выйти; туїлько оконце маленьке пушено. Живе вуїнь, бідний, тамъ; тамъ и днюе, и ночуе. Нехто ёму й істы не дае. Тамъ бы вуїнь и пропавъ, якъ бы не собачка та куїтъ: а то собачка побежить у поле, украде изъ торбы у якого небудь хлібороба кусокъ хліба и принесе ёму, а котыкъ вуїзьме въ зубы, полізе до оконця и оддасть ёму. Назбірали трохі хліба, отъ — собачка и каже коту:

— А що, каже, естъ у нашого хозяєна хлібъ; ходімъ за море, може якъ небудь чи не добудемъ кольцо.

— Ходімъ, каже куїтъ.

Отъ и пошли. Біжать да й біжать, прыбігають до мора. Сівъ котыкъ на спыну собаці, и поплили. Вийшли на берегъ, погрілись трохи на сонці и побігли. Біжать да й біжать, а котыкъ и каже:

— Ты, каже, останься надъ моремъ, а я побіжу до палацу. Якъ я добуду кольцо и прыбіжу до мора, сяду на тебѣ и буду отдыхать, а ты будешъ везты мене керезъ воду.

— Добре, каже собачка. — Иды-жъ ты до палацу, а я вернусь до мора.

Отъ собачка вернувся, а котыкъ побігъ. Біжить да й біжить, біжить да й біжить, и не оддыхае да все біжить, коли дывытьця — ажъ стоїть палацъ и коло ёго стоїть ворта. Отъ той котыкъ прыбігъ у двуірѣ и бігае. Пудойшла та царуївна пудъ окна, дывытьця — ажъ куїтъ ходыть по двору. Вона взяла

ёго я пустила въ комнатахъ. Якъ уже всі полягали спать, вотькъ укравъ кольце и побігъ. Прибігас, вуїнь до мора, скочивъ собаці на спину, собака кынувь у воду, и поплили. Насередъ мора куйтъ хотівъ що-сь сказати собаці и выпустывъ изъ рота кольце. Переплили керезъ море, а собака й пытає:

— А що, каже, кольце?

— Було, каже, да загуло.

— Якъ загуло? Одняли?

— Нехто и не гнався за мною. Я кольце у ночі укравъ, у ночі выбігъ изъ палацу—нехто й не знає, де я дівся. Прибігъ ото до тебе, и поплили мы керезъ море; якъ уже були насередъ мора, я роззявивъ ротъ, хотівъ тобі сказати, щобъ ты скоріше пливъ, да й выпустывъ изъ рота.

— Що-жъ мы теперъ будемъ робить?

— Що-жъ будемъ робить? Будемъ ходыть по-надъ моремъ та пытати, може, хто найдетьца таковий, що намъ ёго достане изъ мора.

Отъ вони погрілысь трохи на сонці и пошлы по-надъ моремъ. Кого зострінуть, кого побачять, усе роспытують, чи не може вуїнь достати кольце изъ мора, або чи не знає такого, щобъ муїгъ достати: нікого такого не напытають. А куйтъ и каже:

— Знаєшъ що? Ходімъ, каже, по-надъ берегомъ да будемъ душити жабъ да раківъ: котра скаже, що вынесе намъ кольце, то ту й пустымъ.

— Добре, каже собачка, ходімъ.

Отъ и пошлы вони. Найдуть оце жабу и пытають:

— А що, вынесешъ намъ зъ мора кольце?

То няша й одказує имъ:

— Якъ бы я знала, де ёго шукать, то я-бъ вамъ найшла и принесла; а то дежъ я вамъ ёго найду: море велике!

Отъ вони її и убъють. Уже всі жабы їхъ знали добре. Якъ яку поймають, то вона імъ и каже:

— Я знаю, де ваше кольце. Пустить мене, то я вамъ ёго принесу.

Воны пустять її, то вона-собі й попливе, а про кольце й забуде. То жабы боялысь їхъ, а то вже й перестали. Котра понадетьца, то заразы и каже, що принесу кольце,—воны її и пустять. Отъ идуть вони у вечері надъ моремъ, ажъ дывлятьца — жабыня сваче. Воны поймали ёго да й пытають:

— Ты знаєшъ, де въ морі лежить кольце?

— Не знаю... квакъ, квакъ!

— Якъ ты не знаєшъ, то мы тебе убъемъ. И почалы те жабыня душити. Стара жаба побачила, вылізла изъ воды, да така здорова, якъ ведро, да й каже:

— Не бийте мої дитини: я вамъ изъ мора вынесу ваше кільце.

— Добре, кажуть.

Мы ёго будемъ держать, ажъ поки ты намъ не принесешъ; якъ прынесешъ, то мы тоді ёго пустымъ.

Пошла та жаба у море, найшла те кільце, оддала імъ. Вони кільце взяли пустыли те жабыня и побігли до дому. Прыйшли до свого хозяена, ажъ вуїнь уже увесь хлїбъ поївъ; уже два дні и крышка въ роті не була — такый сухый ставъ, якъ скуїпка. Оддали вони ёму те кільце. Вуїнь перекинувъ зъ руки на руку — заразы и явылысь слугы. Отъ вуїнь імъ:

— Розваліть цей стовпъ, туїлькы такъ, щобъ вуїнь мене не задушивъ и щобъ міні заразы тутъ була моя жуїнка.

Розкыдали вони той стовпъ, прывезлы жуїнку. Отъ вуїнь взявъ ту царуївну, коню до хвосте прывязавъ и пустывъ у поле гулять, а самъ построївъ собі палаць и живе зъ котыкомъ да зъ собачкою.

13. — Дідъ, баба и сынъ ихъ Иванъ.

(Дорогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Бувъ собі дідъ, баба и сынъ ихъ Иванъ, и были вони вельме бідны, — были такы бідны, такы бідны. що не було чого и їсти уже два дні. На третій день дідъ и каже Иванови:

— Ты бачишъ, сыну, що мы вже стары, не здужаемъ не заробить собі хлїба, не выпросить. Иды ты хлїба просить, а то зъ голоду померемъ.

Пошовъ Иванъ просить хлїба. Иде та й иде, иде та й иде лісомъ, а тутъ нуїчъ. Наклавъ вуїнь огню пудъ сосною и сядыть-собі и грїтьца, колы чую — щось крычить пудъ огнемъ:

— Не печи мене, не печи мене!

Взявъ вуїнь палочку, прогрюбъ огонь и найшовъ велького ужа:

— Неси мене до цара, каже ужъ: — тобі буде велька плата за те, що ты мене занесешъ до цара.

— Ёуды я, каже, тебе понесу? Ты такый страшный. Я тебе втоплю або спалю.

— Не топы мене и не пали, каже ужъ: —несы мене до цара!

— Якъ же я тебе візьму?

— Наставъ полу; я влізу въ полу, ты згорнешъ и понесешъ.

Наставивъ Иванъ полу, влізъ той ужъ ёму въ полу. Понюкъсь Иванъ.

Приніюмсь вуїнь того ужа передь царськї палаты, ставь посередь двора, взявъ рїзочку и бьє того ужа.

А царь у окно побачивь и каже своїй жуїнци:

— Ходімь, нашого сына оборонімь.

— Возьми, каже царця, каменця и ходимь.

А ужь сказавь Иванови:

— Якъ вынесе батько каменця, то ниць я хвостыкь пудыйму, ты того каменця не бери; а якъ вынесе доброго каменця, то я головку пудыйму, — ты того каменця возьми собі, а мене оддай. То такый каменець, що туйлько скажи ему: «Каменець, каменець, дай мні пыты и істы», — то все передь тобою буде.

Вынїюмсь царь каменця и дає Иванови. Дивыться Ивань на ужа, а ой пуднявъ хвостыкь.

— Ні, каже Ивань: — не хочу я цєго каменця.

Бачить царь, що Ивана не можна одурить, пошовь въ покуый, взявъ каменця доброго и дає Иванови. Дивытьця той знову на ужа — пуднявъ головку.

— Цєго каменця, каже Ивань, я возьму.

Взявъ каменця, а ужа царь взявъ въ покуый. Внесли єго въ покуый — ставь паничешь; а чоловікь той взявъ пудь руку каменця и собачку и пошовь-собі своєю дорогою. Иде та й иде, иде та й иде — захотилось єму істы. Ставъ вуїнь на дорозі.

— Каменець, каменець, дай мні істы и пыты!

Такъ же и зробылось: є й пыты, є й істы, є й печене, є й варене, — все, все, чого туйлько душа забажає. Наївся вуїнь, напився добре, нагодувавъ свою собачку и пошовь до дому. Приходить и каже батькови:

— Ну, теперь, тату, не журитьця: будемо житы, не згинимо.

— Що тобі, сыну, Буїгь давъ? пытає єго батько.

— Уже що давъ, то давъ, а вже не будемо голодать до самої смерти, ще й нашимь діткамь зостанетьця.

— Якъ тобі Буїгь пригодывь, дай намъ істы й пыты, бо мы вельме голодни. Ще тоді якъ ілы, якъ ты пошовь зъ дому, то ще й кавалка хлїба въ роти не було.

Сказавь Ивань каменцю — стали въ хаті столы, а на тихъ столахъ и пыты и істы такого багато понасправляно, що и сто косаривь за годъ не поїлы-бъ. Дідъ и баба стали таки весели, таки весели — пьють, їдять, та дякують Богови, що такъ імъ давъ. Наїлись, отъ, вони, напылись; загадавъ

Иванъ каменцєви, щобъ усе було прибрано— такъ же и поховалось, не знаты, де воно й поділось. На другый день Иванъ посылає до цара дочку сватать.

— Будь тобі, сыну, до царуѣвны посылать свативъ? То таки царь: у ёго царство есть, сребра стуѣлько, золота може стуѣлько є, що и въ визь не заберешъ; а у насъ що є? Слава Богови милосердному, що хлѣбъ святый є, а вчора и того не було,— мы зъ голоду трохи не попухлы.

— Не буйтесь. тату: все буде добре.

Пшовъ батько до цара. Той и пытає:

— Чого ты прыйшовъ?

— Прыйшовъ, каже, сватать вашу дочку за свого сына.

— Хиба ты багатый такый, що хочешъ ожєнить свого сына зъ мою дочкою?

— Я, каже, не багатый: багатый муѣй сынъ.

— Коли-жъ твуй сынъ багатый, и хоче вуѣнъ взять за себе царську дочку, то нехъ перше зробить палаць такый, якъ у мене, нехъ збере таке вуѣйсько, якъ у мене,—то тоді оддамъ свою дочку за ёго.

Вернувся батько до дому и каже сынови:

— Казавъ царь, кобъ такый палаць и вуѣйсько буди, якъ у ёго, то тоді оддасть дочку за тебе.

— Не буйтесь, каже Иванъ:— все буде добре.

Заганувъ Иванъ каменцєви, кобъ буди палаць и вуѣйсько, — до свѣту все такъ и вродылось. Стали палаць и вуѣйсько ще лѣпши, якъ у цара.

На другый дєнь Иванъ и каже батькови:

— Все готово, все є такъ, якъ хтѣвъ царь. Идѣть до цара и скажить, що палаць и вуѣйсько ще лѣпше, якъ у цара.

Иде батько до цара и каже:

— Отдавайте дочку: у мого сына все есть такъ, якъ вы казали.

— Себъ було, каже царь, у твого сына жилзныи муѣсть керезъ море и на ёму зъ одного боку парєнчъ золотый, а зъ другого — сѣбныи, — то тоді оддамъ дочку.

Вернувся батько до дому и каже сынови:

— Де ты, сынку, зможешъ зробити керезъ море муѣсть жилзныи и на ёму зробити зъ одного боку парєнчъ золотый, а зъ другого сѣбныи? А царь, сказавъ, якъ не зробить твуй сынъ такого мосту, не оддамъ дочки за ёго.

— Не журѣться: все буде добре.

На другый дєнь заганувъ Иванъ каменцєви, кобъ бувъ муѣсть керезъ море зъ золотымъ и сѣбнымъ парєнчємъ,—до свѣта все було. Посылає Иванъ батька знову до цара:

— Идѣть, каже, и скажить царю, що все готово.

Пошовъ татько до цара и каже:

— У мого сына уже все те е, що вы заганули: отдавайте дочку!

— Ну, каже царь, я тобі не віру; поїду, самъ подивлюсь.

Велівъ царь запрягти въ кариту шість коней и поїхавъ гледіти. Пошовъ, подивывсь на вуїйсько, на палацы, на муїсть, на паренчи, — все ще ліпше, якъ у ёго.

— Ну, каже царь, теперь оддамъ дочку за твоёго сына.

На другий день поїхавъ Иванъ до цара, взявъ шлюбъ зъ царуївною, полагали спать, и питає царуївна свого чоловіка:

— Чого ты ставъ такой богатый?

— У мене, каже, есть каменецъ такой—що захочу, то й буде.

— Де-жъ ты его ховавшъ?

— Я, каже, ёго ховаю пудъ подушкою.

Заснули вони обоє, а вона въ ночі прокинулася, украла каменця, заганула ёму, кобъ було шестеро коней, карыта, и поїхала до дому. На другий день проснулись, ажъ усі лежать на грудкахъ, а палацывъ и сліду не стало. Плакали гоны, плакали и пошли до теї хати, де перше жили, плачучи; а котикъ зъ собачкою и каже:

— Не плачте: мы вамъ принесемъ каменецъ.

Прибиглы котикъ и собачка до моря. Сівъ котикъ на собачку, переплыли море и сіли на кганку у цара и сидятъ. Выйшла царица изъ палацу, познала собачку и каже:

— Ото мого мужа собачка и котикъ. Возьміть ихъ до покою.

Взяли того котика въ покуй; хтілы и собачку взять, та вона не пошла: сіла-собі надъ моремъ и дожидаетъ котика. А царица сіла-собі за столомъ, взяла котика на руки, такъ тимъ котикомъ грастьца, такъ ёго гладыть по голови. А котикъ тій хитрый булъ: побачивъ, що у цариці въ роти каменецъ, то й побігъ до помійныци, умочивъ конецъ хвостика у помы, скочивъ цариці на коліна, ударивъ її мокрымъ хвостомъ по губахъ, вона плюнула и выкинула того каменця изъ рота. Котикъ ухапивъ и побігъ до моря; добігъ до собачки, скочивъ ій на спину, и поплыли черезъ море. Доплыли уже на середину, — собака и питає котика:

— Ци ты держишъ каменця?

Куйтъ мовчить; а собака й ёго допытустыца:

— Скажы, я тебе питаю, ци ты держишъ каменця? Я тебе у морє кину, якъ не скажешъ.

Думавъ-думавъ вить, а після и каже:

— Держуу!

А каменець и выпавъ у море. Мовчить котыкъ и не каже, що каменець упавъ у море. Переплилы море, куйтъ и каже:

— Керезъ тебе я у воду упустивъ каменець. Ты лизъ у воду, та шукай каменця: я керезъ тебе упустивъ ёго въ воду; на що ты мене допитувавъ, ци держу я въ роті каменця?

Полюызъ собака у воду; шукавъ-шукавъ—нема. Стали вони зъ котыкомъ вельме сваритися. Полюызъ собака другий разъ шукать; лазивъ-лазивъ, де вже тамъ не шукавъ—нема. Вылюызъ вуыгъ на берегъ, высушився, полюызъ третій разъ у воду; якъ зачавъ шукаты, якъ зачавъ шукаты — найшовъ. Сивъ знову котыкъ на собаку и поплилы керезъ море — уже собака не пытавъ кота. Прибігли вони до дому, оддали того каменця Ивану. Заганувъ той, кобъ булы палацы, муысть зъ золотыми и срібними паренчями,—на другий день все було. Заганувъ Иванъ запрягты шість коней въ карыту и поіхавъ до цара за своєю жуынкою. Прыхавъ туды, взявъ свою жуынку, привязавъ зъ-заду до карыты и поіхавъ до дому. Домаше выбывъ ёи добре и ставъ жить уже зъ нею. Такъ вони и теперь живутъ.

И я тамъ бувъ, медъ-вино пивъ; по бороді текло, а на душі не було. И тамъ вельме вылики люде; а я влизъ у хату, а вони мене й не бачать. Стали вони заметаты хату и мене замели и выинулы въ сміття и напхали тимъ сміттямъ гармату и мене вихнулы туды, да якъ стрельнулы, дакъ я ажъ сюды залетівъ.

14. — Дідова дочка и бабына дочка.

(М. Борисполь, Переяславскаго у.. Полтавской г.)

Бувъ-собі дідъ, и була въ ёго дочка. Оженився той дідъ и взявъ собі бабу зъ дочкою. Отъ баба якъ треба що робыть, якъ треба куды небудь послать, то все дідову дочку посылає, а своєюи дочці нечого не загадує робыть. Посідають отъ-це вечерать, то баба й каже діду:

— Твоя, діду, дочка ледащиця: нечого не хоче робыть, за цілий день и пальцемъ объ палець не вдарила; а істы, то бачъ, якъ ість, якъ добрый косаръ: за ёю істы нехто не послішитсяя. Якъ бы така до работы швидка, якъ до іжи... А моя дочка робыть и за себе, й за ёи.

Ото посылає баба дочокъ на досвітеки прясты. Дідова жъ дочка все пряде да пряде, и не одрывається одъ гребеня, да пряде; а бабына туылько зъ хлоп-

цями граєтьця. Туўлькы дїдова дочка одвернетця куды небудь, то бабына дочка вуўзьме да й зматас починокъ изъ її веретена на своє: отъ, у сі и буўльшыи починокъ стане. А якъ прийдуть до дому, до вона й каже:

— Дїдова дочка не пряде, а туўлькы зъ хлопцями граєтьця. Подывітьця, мамо, який вона починокъ напярала, а який я.

Посідають вечерать, а баба й каже дїду:

— Ты-бъ, дїду, свою дочку де дівъ, то дівъ, нехай бы вона у насъ дурно хлїба не їла: нечого не хоче робыть. Щобъ їй не загадавъ, нечого не зробыть до-ладу: того не вмїє, того не знає, того не хоче. Пошлешъ куды небудь—пуўвдня просыдыть, або простоїть на улиці зъ хлопцями. Пуўдуть обы-дві разомъ на досвіткы, до моя-жь дочка пряде, а твоя зъ хлопцями граєтьця и голе веретено приносить до дому.

— Ну, каже дїдъ, нехай ще разъ пуўйдуть на досвіткы; побачимо, котора напярде буўльшыи починокъ.

Пошли вони на досвіткы. Дїдова-жь дочка и одъ гребеня не отходять, та все пряде, а бабына зъ парубками граєтьця. Дїдова дочка замїтила, що бабына дочка краде у сі пряжу, и починака не кидає. А бабына дочка напярала трошки, покинула веретено и граєтьця зъ хлопцями. Идутъ ото уже до дому; у дїдової-жь дочки починокъ якъ починокъ, а въ бабыної такый починокъ, що и на драгтву не стане нытокъ.

Стады вони перелазыть керезъ тынъ, а бабына дочка и каже:

— Дай, сестричко, я подержу твуйи починокъ, поки ты керезъ тынъ перелїзешъ.

— На, каже, подержъ.

Взяла вона починокъ и побїгла упередъ до дому. Прибїгла до дому й каже:

— Отъ, мамо, який я починокъ напярала,—и показує починокъ бабыної дочки,—а це, каже, напярала дїдова дочка,—и показує свуйи починокъ.

Прийшла дїдова дочка до дому, а мачуха и напала:

— Ты, каже, сяка-така дочка, не прядешъ, туўлькы зъ хлопцями граєшься, а їсы за чотырохъ добрыхъ косарївъ. Моя дочка робыть и на тебе, и на себе.

Прийшовъ дїдъ у хату, а баба ёму и показує починакы.

— А що, дїду, я тобі казала, що вона нечого не робыть, туўлькы дурно їсть хлїбъ. А що, теперъ бачишь самъ, хто робыть, а хто гуляє и хто дурно хлїбъ їсть. Веди, веди, дїду, її куды хочешъ, бо керезъ твою дочку да й моя разлінуєтьця.

— Ну, думає собі дідь:—треба завести свою дочку куди небудь, а то, справді, вона нечого не робить, а керезь сі и бабына дочка розледащитьця.

Прийшовъ вуйнъ до своі дочки и каже:

— Ходіть, дочко, у гай!

— Ходіть, каже вона.

Узявъ її дідь, и пошли въ гай. Идутъ да й идуть, коли дивлятьця, ажъ стоїть хатка. Зайшли вони въ ту хату — нема некого.

— Ну, каже дідь, тутъ, дочко, будеш и ночовать. Ты останься въ хаті, а я пойду въ гай да дровецъ нарубаю, щобъ було чимъ протопить.

Ото пойшовъ дідь у гай, вырубавъ поліно дровъ, привъязавъ ёго до голвяки, а-самъ пойшовъ до дому. Що вітеръ повіе, погойдне то поліно, то воно обь дерево й стукає. Дочка ждала-ждала батька, вийшла на двуіръ и лухає, зъ якого боку батько рубає дрова. Отъ-це вітеръ повіе, поліно стукнетьця обь дерево, то вона й каже:

— Отъ зъ якого боку муїй батько рубає дрова.

Ждала вона довго — нема не батька, не дровъ. Пошла вона коло хаты, назбірала дровецъ, затопила въ печі и варить собі галушки на вечеру. Коли це связь-пудъ печи выбігає мышка и каже:

— Дівко, дівко, дай міні галушечку!

Дівка вийняла изъ горшка галушку, кинула їй. Мышка взяла и побігла. Зъїла вона ту галушку и прибігає опъять:

— Дівко, дівко, дай міні галушечку!

Встала та дівка, вийняла изъ горшка галушку и дала мышці, а вона й каже:

— До тебе, дівко, прийде мара и кобыляча голова, и буде вона тобі загадовать танцювать, такъ ты не танцюй. Скажи: «якъ же міні танцювать, коли у мене черевыкивъ нема?» А якъ принесуть тобі черевыки и загадають танцювать, до ты скажи: «якъ же міні танцювать, коли у мене сподныці нема?» А принесуть сподныцю, до ты скажи, що у тебе нема свты; а якъ принесуть свту, до ты скажи, що у тебе кожуха нема. Усе кажи, що у мене й того нема, й того нема, то вони тобі нанесуть всёго повну хату, а ты все не танцюй, ажъ поки півні не заспіваять. А якъ півні заспіваять, то все це добро, що вони тобі поназносять, останетьця тобі.

Подякувала дівка мышці, сіла на лаві и сядыть, коли це двери одчыняютьця, и суне черезъ порігъ мара и кобыляча голова:

— Дівко, дівко, нотанцюй зъ нами!

— Якъ же я буду танцювать, коли у мене, каже, нема черевыкивъ?

«Труды» Чувшиискаго, томъ II.

Зараз такъ черевки и вродились. Отъ кобыляча голова й каже:

— Дівко, дівко, потанцюй зъ нами!

— Якъ же я буду танцювать, коли у мене сподниці нема?

Такъ сподниці и вродилась. Голова й каже опъять:

— Дівко, дівко, потанцюй зъ нами!

— Якъ же я, каже, буду танцювать, коли у мене до сподниці нема хвартуха?

Якъ почала высчитовать, чого въ єї нема, дакъ уже й шівні заспівали, а вона ще не все высчитала. Ото заспівали шівні, мара и кобыляча голова посунула зъ хаты, а все добро осталось їй. На другий день вона забрала все те добро, що їй поназносили, и поїхала до дому. Баба побачила, що дідова дочка навезла собі всякого добра, да й каже діду:

— Заведи, діду, и мою дочку туды, де ты свою покинувъ. Нехай и моя дочка навезе собі такого добра.

Отъ дідъ узавъ бабину дочку и повиювъ у той самий гай. Привіювъ до тоєї хаты и каже їй:

— Седи-жь ты, дочко, тутъ, а я поїду-собі до дому.

Покинувъ дідъ її, самъ же поїшовъ до дому; а вона затопила въ печі да й варить галушки на вечеру. Коли це изъ-пудъ печі выбігає мышка да й каже:

— Дівко, дівко, дай мині галушечку на вечеру!

— Еге, каже дівка:—не знала, для кого варить вечеру, це такъ якъ разъ для тебе и наварила? До мене прийде вечерать мара и кобыляча голова. Може, вони захотять вечерать, то імъ треба оставить. А то я не знала, що робить, да захожусь оце тобі галушки роздавать.

Побігла та мышка опъять на хату.

Ото седыть та дівка на полу, вечерає собі-галушки; коли це въ хату одчиняютьца двері—суне керезъ порігъ мара и кобыляча голова:

— Дівко, дівко, каже кобыляча голова:—потанцюй зъ нами!

— Якъ же я, каже, зъ вами буду танцювать, коли у мене нема черевкивъ?

Не вспіла вона и керезъ хату перейты, такъ черевки и вродились.

Отъ кобыляча голова и каже їй опъять:

— Дівко, дівко, потанцюй зъ нами!

— Якъ же я буду, каже, танцювать, коли у мене нема сподниці, не сорочки, не свитки — высчитала зъ разу все, що туйлько їй хотілось. Все це такъ и вродилось передъ нею. Отъ вона одяглась, обулась, прибра-

лась якъ слідъ и тувілько що хотіла йти танцювать, а тутъ вони її смикъ за косиць, косточки звязали и на колочку новіскли.

Дурна баба ждала-ждала свої дочки, да й не дождалась; а дідова дочка и теперъ живе, и хлібъ жує, и по столомъ добро возить.

Напомиаєть сказку Рудченка, помещенную во II-мъ выпускѣ «Южныхъ народныхъ сказокъ», подъ № 21, стр. 65 — 67.

15.—Дідова дочка и бабына дочка.

(С. Перейма, Балтскаго у., Подольской г.)

Бувъ-собі чоловікъ и була-собі жінка, и мали вони собі двос дітей, та обое дочки. Дідова пішла служити, а бабына дома була. Зійшлися вони назадъ до купы и пішли на вечорниці; дідова жъ пряде, а бабына гиштыкаетьця. Дідова напярля решето почиивъ, а бабына ні. Идутъ обы-дві до дому, а бабына дочка й каже:

— Подай мині, сестрычко, решето почиивъ черезъ пліть.

Та подала. Бабына дочка ухопыла и до дому побігла.

— Я, мамко, прала, а вона гиштыбалася.

Поприходыли вони до дому. Дідъ каже свою взяти та відвести на службу, а баба свою дома зоставляє, бо дідова ледаща, а бабына—добра. Дідъ свою веде-веде, доводять у пуці, тамъ надыбавъ хатку; а въ ти хатці лишъ кищечка, и просить:

— Дівко, дівко, измый мене, розчеши мене, заплети мене, а я тобі стану въ добрі пригоді, якъ будешъ йти.

Та дівка измыла, розчесала, заплела и пішла,—пішла собі службы шукаты. Пішла далі и найшла собі пічъ. Пічъ до неі и говорить:

— Дівко, дівко, обмасты мене, обчисть мене; я тобі стану въ добрі пригоді, якъ будешъ йти.

Вона її попідводыла, помастыла, опрятала, лишила її, а сама пішла службы шукаты. Пішла вони трошки далі и найшла въ кущахъ хату, а въ тій хаті трое дітей. Якъ зачали вони її просыты, якъ зачали голосыты, щобъ вона стала въ ихъ служити. Вона стала; прослужила въ ихъ рікъ, та й дурно: дали їй лишъ тілько на дорогу, щобъ вона мала, чимъ похарчитися. Взяла вона відъ нихъ ти гроши та й пішла. Коны—выводить дідъ коняку, хоче її розстрілиты. Вона й каже ёму:

— Дідуся, продайте мені цю коняку!

— Якъ я маю тобі, сину, каже той дідь, продавати, то лучче я тобі такъ дамъ.

Взяла вона ту коняку, подякувала ёму и иде до дому. Приходять до тої печі, що вона мастыла,—повна пічъ калачівъ, та такъ далеко... Вона руку протягнула—вони всі до неї и присунулись изъ кутка. Отъ вона забрала ти калачі и пішла до дому. На дорозі здыбає ту кыщечку. Підбігла кыщечка до неї и каже:

— Дівко, дівко, чекай, я щось тобі скажу!

Вона почкала. Кыщечка побігла и сундукъ деньгівъ принесла. Забрала вона и иде до дому. Пріязжає до дому—батько їй ворота одчинивъ. Дідь тішиться, а баба вже плаче. Та дідова дочка прііхала, скидає калачи зъ воза, гроші вносить, дідъ коня выпрягає... Баба побачила та й каже:

— Ходи, дочко, я тебе поведу служити.

Зібралися та й не пішли.

Дідова дочка и каже:

— Седімъ, сестрычко, дома та будемо користуватися ціми грішми вуупі

16.—Дідова дочка.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ-собі дідъ да баба, и въ діда була дочка; а бабі була вона не рудная, и баба тая незнавділа її.

— Веди, діду, її, да й веди куды хочъ.

Узявъ дідъ да й повівъ її. Веде да й веде такими ярами да борамы. Коли приводить її въ буїръ, ажъ—стоять горниці. Увійшли вони у ті горниці, ажъ нема некогусінько. Вона й каже:

— Ідїть вы, тату, до дому, а я тутъ останусь: що Богъ дасть, до те й буде.

Пойшовъ дідъ—осталась вона. Ото заходьлась, вытопыла, попрыбірала, сама й заховалась пудъ пічъ, коли це у вечері приходять розбойники — ажъ попрыбірано. Вони й думаютъ:

— Хто-жь це такій?

Шували вони, шукали—некого нема, дакъ вони давай гукать:

— Обоввися: рудною сестрою тебе нарядымо.

Вона й обовзалась, вилізла зъ-пудъ печи. Стали вони розпытувать: хто ты така? якъ зайшла ты сюды?

— У мене мати не рудная, прогнала мене, дакъ я й зайшла сюды, до васъ.

— Будь же, кажуть, ты намъ хазяйкою и сестрою.

— Спасибі, що вы мене приймаєте за хазяйку й за сестру.

А їхъ да дванадцять розбойниковъ и отаманъ мизъ ними. Дакъ вони цілу нуьчъ ходять да людей розбывають, а въ день оддыхають дома. А сребра у їхъ, а золота—багато! Сказано, розбойники: чого схочуть, того й достануть. Пожыла вона тамъ, може, зъ тыждень, або, може, неділь и зо дві, той отаманъ да й улюбвися у ту дівку: вона така гарна була да молодісенька. Отъ вона живе да панує. Здумалося їй поіхать до батька. Запруглы коні; вона сіла и поіхала. Погостювала вона. Батько такый радъ. Вона ёму навезла гостынцівъ. Нагостювалася и поіхала до дому. А мачуха така зла на неі—все старається, якъ бы її зъ світа згубить, и достала вона такого волосся, що якъ упустишь кому небудь у голову, до заразы умире. Ото достала вона того волосся и каже старому:

— Пойду, лшшень, я да одвідаю її.

— Пойды, якъ охоту маєшь.

Приходить вона туды, поздоровкалася. Вона мачуху за гостя прийняла, нагодовала її, напоіла; а мачуха й каже:

— Дай я тобі, доченько, поськаю въ головці; ты тутъ сама живешъ, тобі тутъ и поськать нікому.

— Добре, каже, мамо.

Ото лягла вона на лаві. Стала мачуха въ голові ськать, упустила ту волосынку, вона й умерла. Стара собі й пошла, а ту покынула мертвоу. Приходять у вечорі розбойники, ажъ вона лежить на лаві нежыва. Якъ ударытьця отаманъ у груди, якъ заплаче по їй... Носывъ її, будывъ її, колыхавъ її,—нежыва.

— Ну, братця, нуьмъ ховать.

— Будемъ ховать, коли вже такъ случилось.

Отаманъ велівъ вкопать чотырі стовпы, позолотыть їхъ и на ти стовпы зробить срібни східці. Валівъ вуьнъ зробить для неі золоту доломну и щобъ то поставыть її на тыхъ стовпахъ. Убрали її въ шовкове платье, въ намысто добре и положили въ доломну, знесли її на тіи стовпы и поставыли, и сами зійшли зъ того дому, щобъ и не дывытьця, и не мучытьця. А въ той лісь да іздыли хлопці на охоту. Одынъ и одбывся одъ їхъ: тіи въ одну сторону поіхали, а

вуйнъ въ другу одбывся. Іде да й іде, воли дивытьця, ажъ золотіе противъ сонця. Пуыдходить вуйнъ туды ближче, ажъ стоять срібни східці на золотыхъ стовпахъ, а зверху стоить золотая доломына. Вуйнъ туды злізъ по східцяхъ: «дай, каже, подывлюсь, що тамъ таке?» Одерывъ доломыну, ажъ тамъ лежить дівка, така гарна, така гарна, що не здумать, не згадать, туылько доброму молодцю въ казці сказати. Подывывсь вуйнъ, подывывсь, зійшовъ звідтиля, пошовъ у той двуыръ, де розбойники жили, ажъ нема некого, туыльки стоить вуызь и куынь. Дакъ вуйнъ запрігъ коня, взявъ доломыну, поставывъ на вуызь и поіхавъ до дому. Прыіхавши до дому, унісь у хату ту доломыну и любустьця ёю. Поіде отце на охоту, цілий день не ість; до дому вернетьця, якъ собака голодний, а якъ прыбіжить до дому, до іжа ёго не бере: вынетця до доломыны, одкрыє її, сяде збоку и любустьця. Прыйшовъ вуйнъ разъ изъ охоты, сівъ коло неє и любустьця, а далі й думає собі:

— А ну, я розчешу її: у неї голова не розчесана.

Вуйнъ її пудвивъ, кругомъ обмостывъ подушками и давай чесати. Разчесавъ її— вона стрепенулась, очими лапнула и каже: «це якъ я муыцно заснула!»

— Охъ, ні, каже, серденько, ты не заснула.

Вона дывытьця на ёго, ажъ не отаманъ.

— Охъ, лышечко, каже, дежъ це я?

Тоді вуйнъ ій ставъ розказувать:

— Я, каже, ходывъ на охоту, колы— дывлюсь, ажъ стоить золотая доломына на золотыхъ стовпахъ и до неї срібни ступеньки. Я взявъ ту доломыну и привізъ до дому. Оце прыйду до дому, сяду коло тебе да й люблюсь. А це прыйшла охота розчесати тебе. Розчесавъ, а ты й ожила; а то ты мертва лежала у цій доломыні.

— Ну, що-жъ, каже вона, теперъ буде?

— Що-жъ, каже, буде? Повінчасмся да будемъ жить.

— Ну, каже, поїдемъ и вінчатьця.

Поіхали, повінчалысь, теперъ живуть да хлібъ жують.

17.—Царевычъ—на потылиці звізда, а на лобі місяць.

(М. Борисполь, Переяславського у., Полтавської г.)

Бувъ-собі чоловікъ и жуѣнка, и було въ їхъ двое дітей: хлопчикъ и дівчинка. Умеръ у їхъ батька, а далі й мати умерла; остались вони круглыми сиротами. Братъ бувъ старший, а сестра—менша. Отъ якъ дійшовъ вуѣнъ уже въ літа и каже сестрі:

— А що, сестро, чи не лучче-бъ міні одружитьця? Тоді и тобі лучче-бъ було жить на світі.

— Е, ні, каже, братіву! Ты перше поставъ хату да тоді й женись, якъ уже зовсімъ хата буде готова.

Отъ братъ поставивъ хату, сестра її обмазала, спорядила якъ слідъ да й каже брату:

— Теперъ, каже, посплай старостивъ до кого хочъ: теперъ и хазяєнъ оддасть за тебе свою дочку.

Пославъ братъ старостивъ, висватали вони дівку, одгуляли весілля и живуть-собі у трохъ. Вуѣнъ же зъ ними гарно живе, а бабы то такъ межъ собою якъ собаки гризутьця, то за мыску, то за ложку, то за черепокъ який заведутьця и гризутьця цілий божий день. Оце лаютьця, лаютьця й почнуть одна одну за коси тягати и поти вогатьця, поки хто не надійде да не разбронить їхъ. Замужня якъ разсердытьця, то заразъ и каже:

— Гляди жъ, сяка-така дівко, я тобі за це одлячу! Ты думашъ у осени замужъ выйти—чортового батька выйдешъ! Я тобі пороблю тако, що тебе й до самої смерти ні який бісь не вуѣзьме, и посывієшь, проклята дочко, дівкою, и здохнешъ дівкою...

Ото прожили вони зъ годъ — найшлась у їхъ дытына; а та жуѣнка убыла свою дытну и звернула на дівку:

— Це, каже, вона... вона проклята! Я уже її добре знаю, гадюку! Вона мене трохи въ могилу не положила. Бувало рідко такий день мене, щобъ вона не вплелася мені у коси...

Таке начала верзти урядникамъ, що вони й справді подумали, що дівка убыла дытну. Та бідна божитця, кльнетця, що не вона: не вірять.

— Брешешъ, кажуть, уже-бъ батько, або мати свої дытны не убывали—то своя кровь.

И почали радитьця, яку-бъ їй за це кару присудить.

— Засадить її, каже одинъ, въ тюрму.

— Що въ тюрму? каже другий:—для такої и Сібірі мало!

А невістка выхватилась да й каже:

— Яку-жъ їй прокляти кару назначить? Руки, каже, поодрубовать да й пустить, щобъ вона буыльше зъ свѣта людей не губыла.

Отъ урядныи поодрубували їй руки, положили въ торбынку, почепыли ту торбынку на шыю и пустыли її. Пошла вона въ свѣтъ и руки въ торбі несе на шыі. Коли дывытыця—стоить крынычка надъ шляхомъ. Перегнулась вона керезъ цямрыну, хотіла воды напытыця, а торба зъ рукамы и упала въ воду. Заплакала вона и пошла дальше. Иде та й иде, коли дывытыця—ажъ садокъ такый гарный, а грушъ да яблоекъ такъ ясно, що ажъ гілля гне. Зайшла вона у той садокъ. Найшлаодно яблоко—зѣла; пудойшла пудъ грушу, коли гляне, ажъ иде царевичъ. Отъ вона побігла пудъ стару лыпу и заховалясь у дупло. А царевичъ да й побачивъ її.

— Хто це, каже, у садку яблока кравъ?

— Це я, каже.—Я не рвала, бо я безъ рукъ. Я туылько зѣла одно червые яблочко.

— Хто-жъ ты такый? Выйды изъ дупла.

— Якъ же я, каже вона, выйду, коли я гола?

— Выйды, а то я тебе застрелю.

Отъ вона выйшла. Царевичъ, якъ глянувъ, и руки опуствывъ: вона стала така хороша, така хороша, що й сказать неможна, туылько безъ рукъ. Отъ царевичъ и каже:

— Я тебе за жуынку возьму. Выйдешъ ты за мене?

— Якъ вы, каже, мене візьмете за жуынку, то я вамъ приведу такого сына, що на потылиці звѣзда, а на лобі місяць.

Отъ, той царевичъ звенчався зъ нею. Прожили годъ—давъ имъ Богъ сына такого, якъ вона казала. А царевичу й напысали (ѣго дома не було), що ѣго жуынка збрехала. А царевичъ и одпысує:

— Якъ що вона мене одурыла, то прожинить її, щобъ я її й не бачивъ буыльшь.

Прогнали вони її. Взяла вона свого сынка да й пошла-собі въ свѣтъ. Довго вона ходыла, може—годывъ зо тры, або й буыльшь. Приходытъ у вечері до корчмы; а въ туый корчмі да бувъ той самыи царевичъ—іздывъ вуыисью збѣратъ да й заіхавъ на нуычъ. Побачивъ вуыинъ того хлопчика, покыкавъ до себе да й роспытує:

— А якъ твуйи батько зветця?

— Муый, каже, батько царевичъ бувъ.

— А якъ же-жъ ёго звать?

— Не знаю, каже, бо батько прогнавъ мою матірѣ ще тоді, якъ я бувъ маленький.

— А якъ твоя мати зоветьця?

Вуїнь якъ зачавъ розказувать про свою матірѣ—все розказавъ, якъ їй руки одрубали, якъ її царевнѣ за жуїнку взявъ, якъ її прогнали изъ палацу. А той царевнѣ догадавъ да й каже:

— А сьинь, каже, сердце, шапку:—я на тебе подывлюсь.

Той хлопчикъ пуднявъ шапку. Царевнѣ глянувъ, ажъ на лобі місяць, а на потылиці звіада. Отъ вуїнь узавъ ту жуїнку и того хлопчика и похавъ до дому, а тыхъ, що ёму письмо писали, велівъ разстрелять.

18.—Дівчина—вошывый кожушокъ.

(М. Борисполь, Перелавскаго у., Полтавской г.)

Бувъ-собі чоловікъ и взявъ собі гарну жуїнку, и вродила вона дочку, да таку-жъ-то хорошу, таку хорошу, якъ и сама була. Выросла та дочка. Уже, може, їй було годивъ зъ пятнадцять,—умирає мати. Поховали її. Остався після неї кушачокъ и башмачокъ. Захотілось тому чоловікуві женитьця. Взявъ вуїнь той кушачокъ и башмачокъ и поїхавъ по світу: «на кого прийдетьця цей кушачокъ и башмачокъ, того возьму за жуїнку».

Іздывъ-іздывъ (крайне багатый бувъ), не на кого не приходитьця. Приїхавъ вуїнь до дому и лігъ оддыхать, а дочка наділа башмачки и кушакъ да й стала передъ дзеркаломъ. Дывитьця вона въ те дзеркало и каже:

— Точъ-точъ, яка мати. така й дочъ!

Батько прокинувся, дывитьця—кушачокъ и башмачокъ дочка наділа.

— Ты, каже, моя жуїнка будешъ.

Вона якъ заплаче!.. Плакала-плакала да що пошла на могилу до матери плакать, а мати и пытає ві:

— Чого ты, каже, дочко, плачешъ?

— Охъ, якъ же мині не плакать, коли мене батько за жуїнку хоче взать?

— Не плачь, каже, дочко! Скажи ты ёму, нехай вуїнь тоби справить таке платъ, якъ зорн.

Прійшла вона до дому да й каже:

— Я не пойду за тебе замужъ, тату, покиль ти мині не справышь такого платья, якъ зоры.

Поїхавъ вуїнь. По всімъ світу їздывъ; справивъ таке платье, якъ зоры. Привізь и каже:

— Теперъ нумъ вінчатыця!

Вона зновъ пошла на могилу да плаче.

— Чого ты, дочко, плачешъ? пытає маты.

— Якъ мині не плакаты, каже, коли батько хоче за жуїнку взаты?

— Скажи, каже, ёму, нехай тобі справыть таке платье, якъ місяць.

Вона прійшла до ёго да й каже:

— Справъ мині, тату, таке платье, якъ місяць, дакъ тоді повінчаюсь.

Поїхавъ батько, привозить платье.

— На, тобі, каже, дочко: ходімъ вінчатыця.

Плаче вона; пошла на могилу, да такъ плаче, такъ плаче, слёзы такъ, якъ горохъ, котатыця.

— Чого ты, каже, дочко, плачешъ?

— Якъ же, каже, мині не плакаты, коли мині батько привізь таке платье, якъ місяць, и каже, щобъ я зъ нымъ до венця йшла?

— Скажи ты батьку, нехай вуїнь тобі ще справить таке платье, якъ сонце.

Пошла вона до дому, сказала батьку. Поїхавъ вуїнь. їздывъ, їздывъ, прїїздыть до дому и привозить платье.

— Ну, теперъ, каже, ходімъ до венця!

Плаче вона. Пошла на могилу матері, да такъ гірко плаче, такъ плаче, що й сказаты не можна.

— Чого ты, дочко, плачешъ?

— Якъ же, каже, мині не плакаты? Привізь батько таке платье, якъ сонце, и каже, щобъ я до венця йшла!..

— Не плачъ, каже, дочко! Скажи ты ёму, нехай вуїнь тобі справыть вошывый кожушокъ изъ шкурокъ вошей.

Пошла вона до дому и каже батьку:

— Справте, каже, мині кожушокъ изъ вошей, дакъ уже пойду замужъ.

Поїхавъ батько по світу. їздывъ, їздывъ, назбиравъ вошей, надравъ шкуръ, пошивъ кожушокъ и привозить.

Пошла вона зновъ на могилу—плаче бідна...

— Чого ты, дочко, плачешъ?

— Якъ, каже, мині не плакати, коли привізъ батько кожухокъ и хоче зо мною вінчатися йти!

— Не плачъ, каже, дочко! Пойди ты до дому и зроби ты девять куколочкь. Поставляй їхъ кругомъ, забери свою одежу, надінь на себе той кожухокъ и кажи:

— Здорові, куколки! — Прощайте, куколки! — Здорові, куколки! — Прощайте, куколки! Скажешъ ты девять разъ, увійдешъ у землю и будешъ на тмъ світі.

Вона прийшла до дому и зробила такъ. Вийшла на той світъ вона шукала-шукала матері—нема негде. Лягла вона на дорогі и заснула, ажъ іде панъ и пытає кучера:

— Що то, каже, лежить на дорогі?

Вуїнь пошовъ, подивився.

— Дівка, каже, въ вошивому кожуху.

— Кинь, каже, її у новозку!

Той уклянувъ її, привезли до дому, и каже панъ до собі паніі:

— Ось, ми нашли на дорогі дівку у вошивому кожуху. Нехай вона буде у насъ, до свиннямъ дасть, до курей нагодусь—все-таки яка буде помічъ, до буде.

Пожила вона до неділі, а въ неділю проситьця до церкви. Пустили її до церкви; а вона пошла у теренъ, одяглася тамъ у таке платъє, якъ зоры, наділа башмаки и пошла до церкви. Увійшла въ церкву—усю церкву освітила. А пані стоять да й кажуть:

— Хто це такий? Чи воно царуївна, чи королівна?

Вийшли зъ церкви. Вона пошла въ теренъ, скинула платъє, наділа вошивий кожухокъ и прийшла до дому; а панъ її и пытає:

— Ты була въ церкві?

— Була, каже.

— Ты бачила тамъ таку, що якъ увійшла, дакъ усю церкву освітила?

— То, може, я? каже.

— Куды ты, каже, вошивий кожухокъ, згодна?..

Дождали другої неділі. Вона зновъ проситьця до церкви. Пустили її до церкви; а вона забігла въ теренъ, наділа платъє, таке, якъ місяць, и пошла въ церкву. Якъ увійшла—усю церкву освітила... А въ туй церкві да бувъ царъ и удивився на її.

Вийшовши зъ церкви, вона побігла, роздяглась и прийшла до дому.

— Ты бачила, каже хазяїнъ, ту, що була въ церкві, барышню, чи воно барыня, чи хто ёго знає, хто воно такий?

— То, може, я?

— Буди ты, каже, негодна!..

Дождали третей неділі, дакъ той царь прийшовъ у церкву и сказавъ монахамъ, що якъ буде вона ще разъ въ церкві, то щобъ пудлыть оливою, або клеємъ, щобъ башмачки оставысь. Прийшла вона на третю неділю у церкву, уже наділа таке платье, якъ сонце. Якъ увуыишла вона въ церкву, дакъ царь той некуди и не дывытьца, туыльки на її.

Монахи взяли да й пудлыли йй пудъ ноги олыва. Кончилася служба, кынулася вона зъ церквы йты—не подыме нйгъ. Ирвонула вона одну ногу, ирвонула другу—башмачки тамъ оставысь, а вона боса пошла до дому. По дорози забйгла въ теренъ, скинула платье, наділа вошыный кожушокъ и прийшла до хозайна; а панъ її и пытае:

— Ну, каже, ты бачила ту саму барыню? Йй пудлыли оливою башмаки, царь звелывъ. Мабуть, царь думае її сватать. Дакъ вона боса до дому пошла, а башмаки въ церкві оставысь.

— То, каже, може мон?

— Буди тобі, негодна!..

Царь забравъ башмаки и поїхавъ шукать. Де вуынь іздывъ, де вуынь не іздывъ — не до кого башмаки не приходятьца. Приїздае вуынь до того пана — приміравъ до всіей семты — некому не приходятьца... А та дйвка на печі лежить.

— А то, каже царь, хто это у васъ лежить на печі?

— То, кажутъ, лежить вошыный кожушокъ, той, що свынй годус у насъ.

— А ну-те, каже, покажить її сюды!

Розбудыли її. Злізала вона зъ печі. Приміралы башмачокъ—прийшовся, приміралы другой—и другой прийшовся. Царь и каже:

— Ну, ты-жь, каже, будешъ моею жуынкою.

Забравъ її, повйзъ у церкву. Звйначалысь вони и теперъ живутъ и хлйбъ жуютъ. Я тамъ була, медъ-горылку пыла, по бороді текло, а въ роті не було. И дали минй блинь, а той блинь да сймдесять годъ въ гвоі гнывъ, дакъ панчы і такі гарнесеньки булы да смйли, выхватылы да й зйлы.

19.—Про царевича-дурня.

(Полоски, Вільського у., Сьдмецької г.)

Бувъ-субі такий царъ и було въ ёго три сини: два розумныхъ, а третій дурний. Дурний бувъ самый найменшій. Отъ, царъ до найстаршого и каже:

— Вгдыбсь, каже, пуйшовъ у світь та походывъ, зобачивъ бысь багато всёго и мині-бъ старому оповідавъ, що бачивъ.

— Добре, каже той:—пуйду; дайте-жъ мині грошей и хліба на дорогу.

Другого дне цариця пошила своєму сину таку торбу, якъ пань на полюванє беруть, чи, може, ще й луччу, поклала туды хліба, масла, ковбась и отдала сьновни; а царъ давъ ёму грошей, карбованцівъ, може, зъ пятьдесятъ, а може й сто, и каже ёму:

— На-жъ тубі, сьну, ці гроші на дорогу, та гляды ни вертайсь, закинь ни найдешъ де въ якому царстві гарної звісткы, жебъ вона мене, старого, потішила.

Отъ той царевичъ взівъ торбу зъ хлібломъ, та зъ мбсловъ забравъ гроші и пуйшовъ у дорогу.

Иде вуїнь та й иде, иде та й иде, уже може зъ місяць ходывъ, ажъ чуетъ, що у такому-то царстві, далеко за сьнімъ моремъ, есть така удова: вона першъ була царева жуїнка, а якъ царъ умеръ, то вона зосталась удовою и скуїльєко то уже царівъ и царевичивъ, королівъ и королевычивъ до неї хтілы достатись, але ни одиный ни змигъ. Въ брами передъ палацомъ, де вона мешкала, стояла гострая варта: въ першей брами лежали два медведі, въ другій—два львы, а въ третій ходыла гостра пыла и никого безъ ти брамы ни пускалы. Якъ часомъ медведі ни доглядеть, то львы роздеруть на кавалкы; якъ львы ни забороняють, то вже тутъ ёму пыла голову зотне. Дуїро той царевичъ думавъ-думавъ, а далій каже самъ до себе:

— Пуйду; може, и достанусъ до сі.

Отъ и пошовъ вуїнь. Иде та й иде, иде та й иде, ажъ приходить до мора.

— Ну, думаетъ субі, тутъ трохи седу та спочину и пополудню.

Розложивъ вуїнь надъ берегомъ свои торбы, накраявъ попаныській хліба, намазавъ зверху досыть масломъ, сівъ и ість. Колы тута зара выходить изъ мора дідъ старий-старий, ажъ мохомъ порісь, та такий білий-білий, якъ молоко; а борода ажъ блестять, якъ снігъ на морозі. Подходить той дідъ до царевича да й каже:

— Давъ бы ты, сннчкѣ, и мині кавалокъ хлѣба.

— Е, каже, де-жъ я тубі возьму? Ты-жъ бачишь, що я й самъ не багато маю.

Той дідъ посваривсе на того царевича пальцемъ, такъ вуїнь заразъ и ставъ каменемъ и лежить надъ моремъ. Дупіро, може, безъ рікъ, носылає царъ другого сына по світу ходыты.

Пуйшовъ и той, взявши въ дорогу хлѣба та сала. Пудходять вуїнь якъ разъ до того мора, де ёго старшій братъ каменемъ лежить. Уже такъ утомывсе, що на-сылу ноги волочыть. Пудходять вуїнь до мора, ажъ дывытсе — камень.

— Сяду я, думаю субі, на тому камені, та помолуднуу, ци ни хутній пуйду.

Сівъ вуїнь на тому камені и полуднує, ажъ выходять изъ мора той самыи дідъ.

— Дай, каже, сынку, и мині, старенькому, кавалокъ хлѣба!

— Е, да й... у мене й самого ниць нима. Ци тубі повывлазылы, що ты ни бачишь. Якъ же я тубі дамъ.

Ни давъ и той хлѣба. Дідъ посваривсе на ёго пальцемъ, ставъ уже и другий каменемъ и лежить.

Чикає царъ своїхъ сынивъ до дому, нима. Отъ пройшовъ и рікъ, пройшовъ уже и другий, а сыны якъ у воду впалы: нима, та й нима. Дупіро звернуло уже на третій рікъ, царъ и каже до того найменшого сына, що всі ёго дурнемъ звали:

— Выбірайсе, каже, и ты у дорогу: може, хоць ты мині яку звістку прынесешъ, альбо, може, знайдешъ своихъ бративъ, то скажи, жебъ хутній поверталнсь до дому.

— Добре, каже дурень:— оно дайте мині грошей на дорогу.

Давъ вуїнь ёму грошей и вырядывъ зъ дому. Пуйшовъ дурень. Тамъ ци довго вуїнь ишовъ, приходять до одного царства; ёму тамъ и росказыють, що есть на такому-то й такому морі островъ, на тймъ острові стоить шклянний палаць и въ тймъ палацѣ жне така хоруша царыця, що ни въ пісьми описати, ни въ сказкахъ росказати. Отъ дурень и думає субі:

— Ци ни дойду самъ я до її, ци не вдатся мині ще туды? Пуйду!

Отъ и пуйшовъ. Иде, може, тамъ місяць, а може—й рікъ; доходить вуїнь до того мора, де и ёго браты. Захтілось ёму сісты, сівъ вуїнь на каменю и почевъ істы. Пудходять до ёго звоновку той дідъ и просить хлѣба.

— На, каже, чоловіче добрий, ва! Я самъ знаю, якъ то недобре бути голоднимъ.

Той дідъ увівъ хлібъ, подвоньковавъ ёму и каже:

— Куды-жъ тебе, сыну, Буѳъгъ несе?

— Я, каже, зачувъ, що за моремъ есть така-то й така царыця, такъ отъ я до неї йду.

— Де тамъ тубі, сыну, самому дойти до неї? Якъ хцешъ, то я тубі допоможу.

— Добре, каже, діусю, допоможіть, вгды ласка ваша!

Дідъ той пуйшовъ до мора, коли-такъ, може, за хвильку виведить изъ мора конька, та такого-жъ-то маленького, що хто ни знає, то й ни сказавъ бы, же то куѳънъ, просто лоше.

— На, каже, сынку, уседь на сѣго коня, може—й доїдеиъ.

Той наївсе, увівъ на того коня й поїхавъ. Уже й сонце зайшло, уже й когуты заіли, а той дурный царевнчъ все їде та й їде.

— Еї, каже царевнчу куѳънъ, ни гони скоронько, ще коля наладу го-страя варта стоїть. Хоць ведмеді ни заборонять, то львы роздеруть, а якъ львы не заборонять, то вже пыла певне стратить насъ.

Зачикалы ще трохи, такъ, може, якъ у лувночи, їдутъ—варта спить. Царевнчъ хутній у браму—ведмеді сплять; вуѳънъ въ другу—и львы сплять; вуѳънъ до третей пудыйшовъ—и пыла спочиває. Вуѳънъ такъ скоронько по-пудъ нею пробїгъ и до палацу. Проїшовъ оденъ покуѳъ—на столахъ стоять меды да вина; вуѳънъ напывсе и пошовъ до другого покою. А тутъ на столахъ и талїрки стоять, и ножи, и видельцы, и стравы всякя-всякя, яки туйльке на світ; бувають. Вуѳънъ сївъ на креселко, наївсе и пошовъ далі; а тамъ все покої липші и липші—все лєстра, та золото, та серебро. Коли дивытьсе вуѳънъ, ажъ на лужку лежить сама царыця, та така-жъ то хоруша. Вуѳънъ такъ ажъ затрусывсе, зобачивши єї, и самъ не знає, ци вуѳънъ злякавсе, ци вуѳънъ зрадївъ, потимъ побїгъ до єї и лїгъ. Ци спавъ, ци ни спавъ,—піра вставаты, піра хутній одызжаты, жебъ варта ни затримала. Вставъ вуѳънъ єъ того лужка, дивытьсе—стоїть черныло и напірець лежить коло єго. Вуѳънъ напысавъ маленький листъ, що такий-то й такий почувавъ, те и те ївъ, те и те пивъ, заложивъ той листъ за шибку и хутній въ двери. Приходить до першої брамы—пыла ще спочиває; вуѳънъ пробїгъ по-пудъ єю и самъ ни знає якъ; до львівъ—ажъ вони уже ни сплять: оденъ потягастьсе, реве и лапою махнувъ, и другий тежъ; а царевнчъ врыгмувъ се по-пудъ лапаны, проскочивъ и въ третю браму, ажъ и тамъ уже ведмеді протягаютьсе та ревутъ такъ, що ажъ земля гуде-

Вуїнь якъ почувъ, такъ и охоловъ, але все-таки поспішає до коня. Приходять до третїї брами—ведмідь ёго зъ просоння лапою цапъ. Вуїнь прыгнувсе, ведмеді заревли ще гірше. Вуїнь на коня, а куїнь и каже:

— Еге, опізнилисе! Але, може, Вуїнь дасть, що ще втечешъ.

Проїхали вони тамъ, може, день, а може—й буыльшъ,—нихто ни женетьсе. Вони оддыхали трохи и поїхали до діда. Приїзжають до мора, а дідъ уже стоїть край мора и виглядає їхъ.

— А що, сынку, бувъ у царивны?

— Бувъ.

— А знаєшъ ты, що це за камені лежать?

— Ні, каже, ни знаю.

— Оце жъ твої ріднісеньки браты. Я у їхъ хлїба просївъ, вони ни дали; а імъ и поробивъ, що вони каменемъ стала.

— Ей, будь ласкавъ, діду, зроби такъ, кобъ вони ще побачили свїтъ Вожій.

Отъ той дідъ зновоньку на їхъ посваривсе—вони изъ каменя зробилис, людьми, такъ и одягнуты, такъ и торбы кия їхъ лежать, якъ держали. Думіру втеды цей дурень подєкувавъ тому дідови за конька, забравъ своїхъ бративъ и пуйшовъ до дому.

— Де-жъ ты, дурню, бувъ? пытають браты.

— Де-жъ бувъ? За моремъ у царьци.

— Що-жъ ты тамъ бачивъ?

— Еге! Чого я тамъ туйлькє ни бачивъ.

— Що-жъ ты тамъ робивъ?

— Що-жъ я робивъ? Переночувавъ у царьци, напивсе, наївсе та я вернувсе до дому.

Ти и радятьсе межи собою:

— А знаєшъ, каже, брате, що?

— А що?

— Встыдъ намъ буде передъ батькомъ, передъ мамою и передъ людьми. що меньшій нашъ братъ дурний, а до царьци доїхавъ, а ми разумни, та й ни доїхали. Убиймо, каже, брате, ёго, та скажемъ дома, що ми ёго ни бачили въ дорози; а якъ спытають насъ дома, де мы були и що мы бачили. то ми будемъ казати, що були у царьци за моремъ, и будемъ розказувать то, що намъ дурень розказавъ.

— Ни, каже, жалко брата руйдного убивать. Хоць вуїнь и дурний, а все-таки жалко. Лучче укыньмо ёго у колодязъ глыбокий, що тамъ край гостыница стоявъ, де мы воду пили.

— И то, каже, добре. Такъ и зробіть.

Взяли вони дурня, укинули въ колодезь, а сами й пошли до дому. Прийшли и розказують те, що їмъ дурень казавъ. Батько й мати ради таки стали, баль зробили, гостей закликають, щобъ усі знали, що їхъ сини бачили и чули. А тимъ часомъ той дурень сидівъ у колодезю та кричавъ. Кричить та й кричить, коли іде якийсь-то купецъ—пудызжає до колодезя и кричить фурману:

— Стой!

Той ставъ.

— Вытягни воды мині напытысе!

Той фурманъ до колодезя, ажъ тамъ чоловікъ.

— Тутъ, каже, ваше благородіє, чоловікъ сидить.

— Ну, каже, вытягывай, вытягывай и чоловіка.

Вытягъ фурманъ того чоловіка. Панъ подивився на его и каже:

— Ты мині, братецъ сподобался! Я тебя въ ласкѣ возьму—ты будешъ зо мною іздыть по світу.

— Добре, каже. — Дзенькую за те, що одъ смерти мене вызволили. Я уже вамъ буду служити скуюлько захочите.

Душіро взявъ его зъ собою той купецъ, сіли и поїхали. Проїшло, може, вже зъ рікъ—той царевичъ все за лѣкаю у купця служити, ажъ ось и купецъ умеръ. Отъ царевичъ той и пошовъ до свого батька. А туди вже отъ теї царьци, що дурень ночувавъ, прийшовъ листъ. Такъ и пише: «Такій-то и такій-то царевичъ изъ такої-то и такої-то землі у мене ночувавъ, нехъ вуїнь прибуде до мене: я его царомъ зроблю, все свое царство ему оддамъ сама ему за жуїнку стану». Та царьца и не знала, хто въ єї ночувавъ; та якъ нашоя у єї хлопчикъ и якъ пудрісь вуїнь, то ставъ коля окна гратысь, та звичайно, якъ дытна, давай палочкою довать по-за шибками та й нашовъ листъ и давай его читати. Спочетку самъ прочитавъ, а далі давъ матци. Вона зара сіла за стуїль и написала до царевича. Прийшовъ той листъ до царевича, а браты его и нарядылись ити до тее царьци. Пошовъ спочетку старшій. Приходять вуїнь до царьци, вона его и пытає:

— Ты ночувавъ у мене?

— Я, каже.

— Ну, якъ такъ, скажи мині, яка у мене була втеды варта?

— Салдаты, каже, стояли скрузь на брамахъ.

— Не ты-жъ у мене ночувавъ, коли такъ ты говоришь.

И прогнала его одъ себе. Прийшовъ вуїнь до дому да й хвалытьсе

«Груды Чувинскаго, томъ II.

братови, що такъ-то й такъ царниці мене не познала; каже, що не я у єї ночувавъ, а я заприсягну, що я — дясне я.

А дурень слухає да и думає: подожду ще трохи, що то зъ того буде? Виразивъ другого брата до царниці. Нарадився зъ царомъ и царницею такъ, що все лучше, якъ її царство перейде до нашихъ рукъ; такъ пошлемъ ще другого — може ци не пощаститься єму. Отъ послали и другого сына. Приходять вуїнь до царниці, вона его и пытає:

— Ты ночувавъ тогди и тогди у мене?

— Я, каже.

— А въ мене тогди яка варта стояла?

Стояли, каже, Москали зъ ружьями та зъ пікамы; були таки, що й на коняхъ кола палацу їздили.

Прогнала вона й того. Пошовъ и той. Приходять до дому и хвалытсьє, що єму було. Тогди дурень каже:

— Пойду я. Мині вдастьсьє ось, побачите.

Ти вси сміютьсьє и вглузують надъ нимъ.

— Буди тубі! кажуть: — врашчи за тебе ходили, та й то поверталысь, а тебе й до царниці не допустять...

— Ниць, каже, пуйду, що Буїль дасть.

Дуїро приходять вуїнь до тої царниці, зайшовъ у палаць. Ій тамъ сказали, що такый-то й такый-то царевнычъ прыйшовъ. Вона и выйшла и пытає:

— Ночувавъ ты у мене втеды и втеды?

— Ночувавъ, каже.

— Що-жъ ты у мене пивъ и ївъ?

— Отъ, каже, у тыхъ палатахъ були накрыты столи; тамъ, на тыхъ столахъ руски напѣтки и наїдки; въ тыхъ покояхъ стояли вына: я те-то пивъ, те-то ївъ.

— Ну, теперь скажи мині, яка у мене тогди варта стояла?

— У першій брами стояли ведмеди, у други брами стояли львы, а у третій брами гостра пыла ходила; а буїльшь я ни якої варты ни бачивъ.

— Такъ, каже, правда, правда. Все правда, що ты говорывъ.

Тогды обняла его, поцілувала и каже:

— Ну, теперь ты будешъ моїмъ мужомъ и царомъ.

Дуїро вона кльче сына. Вуїнь прибїгъ, цілує того царевныча.

— Це дуїро муїй батьво! я его познавъ.

Дуїро другого дне взяли вони шлюбъ, и вуїнь напысавъ до свого батька, що вже отгуляли весілля и живутъ-субі. А его браты — не знаю, мабутъ ще

й до сі ни жинились, бо імъ було встыдъ хвалытиса, що вони, розумни, ницъ ни зробили, а дурный пуйшовъ, та й другого дне шлюбъ взявъ.

20.—Дідъ на кулакъ, борода на сажень.

(Дорогичинь, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Було въ батька три сыны: два розумныхъ, а третій дурный. Пошли вони въ поле оратъ та забули сохи взяты. Прийшли на поле, стали и стоять.

— Чого-жъ вы поставали та й стоите? питае дурный:—чомъ вы ницъ не робыте?

— А що-жъ мы будемъ робыте?

— Що-жъ вы выйшли на поле робыте?

— Оратъ выйшли.

— Такъ чомъ-же вы не орете?

— Дурный ты, дурный! якъ же мы будемъ оратъ, коли у насъ сохи нема: дома забули?

— Ну, такъ идіть за сохою до дому.

— Уже сонце и такъ низько. Коли тамъ ще за сохою йти? Пуйдеме завтра до дому и візьмемъ соху, а теперъ роскладеме огню та наваримъ каши.

Почали вони огонь роскладать, ажъ и кресала нема — не взяли зъ дому; а крупи взяли и казанокъ взяли, а огню не въ кого нема. Пойшовъ самый старшій братъ шукать огню. Иде та й иде, иде та й иде, коли дывытьця, стоить дубъ, высокый-высокий. Злізъ вуынъ на того дуба и дывытьця кругомъ ци не горить де огонь. Дывытиса, ажъ у лісі блещить пудъ деревомъ огонь, и коло ёго сидить дідъ на кулакъ, а борода на сажень; сидыть-соби той дідъ и кашу варить. Злізъ вуынъ зъ дерева, пошовъ до діда:

— Дай, діду, огню!

— Скажи, синку, неправду—дамъ огню, а якъ не скажешъ, то выдеру полосу отъ заду до носу, половиою натру и пушу.

— Не скажу.

Дідъ выдравъ полосу отъ заду до носу, половиою натеръ и пустывъ. Пойшовъ вуынъ до своїхъ бративъ и каже:

— Идіть ще вы, пошукайте огню. Я шукавъ-шукавъ, та не найшовъ.

Пойшовъ другый братъ шукать огню. Иде та й иде, иде та й иде, ажъ стоить дерево высоке-высоке. Злізъ вуынъ на те дерево и дывытьця кругомъ,

де-бъ то огонь зобачить. Дывывсь, дывывсь—не видно; підлізъ вуїнь вышче, коли дывытьця, ажъ пудъ деревомъ у лісі горыть огонь, и коло огню сидить дідъ на кулакъ, а борода на сажень. Прийшовъ вуїнь до того діда и каже:

— Дай, діду, огню!

— Скажи, синку, неправду, то дамъ; а якъ не скажешъ, то я зъ тебя здеру полосу одъ заду до носу, половиою натру и пуцу.

— Не скажу.

Дідъ зодравъ полосу отъ заду до носу, половиою натеръ и пустывъ. Пойшовъ вуїнь до бративъ и каже:

— Нехъ ще йде дурный огню шукать: я вже шукавъ-шукавъ, та не можу найти. А про те й не хвалытьця, що дідъ задравъ ёму полосу.

Пойшовъ дурный шукать. Иде та й иде—стоитъ дерево. Злізъ вуїнь на те дерево, ажъ дывытьця—горыть огонь пудъ деревомъ и сидить коло того огню дідъ на кулакъ, а борода на сажень. Пойшовъ вуїнь до того діда.

— Здоровъ, діду!

— Здоровъ, сыну!

— Дай, діду, огню!

— Я тобі тоді дамъ огню, якъ ты скажешъ мні неправду; а якъ не скажешъ, то здеру полосу одъ заду до носу, половиою натру и пуцу.

— Скажу, каже.

— Ну, добре, кажи; почую, яку ты неправду будешъ казать.

— Пошовъ я, каже, въ лісь и поймавъ зайця. Сівъ я на того зайця и іду до дому, а въ мене за поясомъ та була сокира. Іду я, іду,—коли гляну назадъ, ажъ моя сокира обрубала задокъ зайцеви. «Що тутъ мні робыть?»—думаю собі:—треба чимъ небудь привязать задокъ. А тутъ и веревки зъ дому не взявъ. Шукавъ я, шукавъ коля себе, думавъ, найду де хочъ шнурка якого,—нема ниць. Дивлюсь я—стоитъ корчикъ молодой дубынки. Взявъ я молоденьку гилячку, скрутивъ, привязавъ задокъ зайцеви, сівъ и іду. Іду та й іду, коли гляну назадъ,—думавъ, ци не одервався задокъ,—ажъ у мене за плечами выросъ дубъ високий-высокий,—такий високий, що ажъ до неба досягає. Що тутъ, думаю собі, робыть? Полізу на небо, побачу, що тамъ святи роблять. Якъ полізъ, якъ полізъ—вылізъ на самый верхъ, а до неба трошки-трошки не дорысь дубъ. Не хтілось мні вертаться назадъ. Пудскочивъ я разъ—ниць, пудскочивъ другый—ниць; якъ пудскочивъ третій, такъ и опинився на небі; ото іду я собі по небу, роздывляюсь скруйзъ: тамъ анёлы, тамъ праведники сядять, тамъ грішники у пеклі мучатыця; на все надывывся; бачивъ и твою душу,—вона въ пеклу сядыть...

— Ну, каже дідъ, добру ты мні неправду сказавъ; теперъ я дамъ тобі огню. Бери скуільки хочешъ.

Набравъ той дурень огню и пошовъ до своїхъ бративъ.

— А що, дурню, нашовъ огню?

— Нашовъ, каже:—вы-те скільки ходили, та не нашли, а я-оть, бачте, недавно пойшовъ и найшовъ.

— Де-жъ ты, дурню, огню взявъ?

— Де я огню взявъ? Вылізъ на дерево, дивлюсь, каже, горить огонь и коля огню сидить дідъ на кулакъ и борода на сажень. Я пойшовъ до ёго и набравъ огню.

— Чи тобі-жъ не выдравъ вуїнь полосы одъ заду до носу?

— Ні, каже дурень:—не выдравъ; а вамъ вуїнь не выдравъ часомъ?

— Ні, и намъ не выдравъ, кажуть.

— Ну, такъ варить-же кашу, каже дурень, бо я їсти хочу.

Наварили каши, повечерали, переночовали тутъ и пошли до дому за сохою.

21. — Про коваля и бабу людодідку.

(М. Хабне, Радомильскаго у., Кіевской г.)

Бувъ-собі коваль и не знавъ вуїнь беды. Принесуть до ёго люде роботу, той про свою беду розкажує, той про свою, а коваль и каже:

— И яка то беда? Що воно за беда? Уже, здається, доживаю четвертий десятокъ, а ще зъ роду не бачивъ беды. Доведетца на старость ити по світу да шукать беды: хочу побачить.

Прйдуть други люди до ёго у кузню, начнуть розказувать про свою беду да лыхо, такъ ёго такъ ажъ тягне побачить її.

— Треба подивытца, що вона за беда? Завтра ужъ люде добрис и не йдять у кузню: мене вже тутъ не застаныте—у світъ пиду беды шукать.

На други день заперъ свою кузню и пошовъ. Иде да й иде, иде да й иде—зострине кого нибудь и пытає:

— Чи не бачили де беды?

— Ні, не бачили.

Иде вуїнь дальше. Уже зайшовъ у такую землю, що не города, не села, не куреня негде не видно, а вуїнь все дальше иде. Уже нема куды зайты и

Не чути ні кого. Заглянули на піч—ні кого.

— Ну, зоставайся-ж тутъ, дочко, а я пійду тобі дровецъ нарубаю, а ти тутъ поки звари вечеряти.

Вийшовъ и вп'ять прив'язавъ до угла колодочку, а самъ потягъ до дому. Вітеръ повіє, то колодочка—стукъ-стукъ, а бабина дочка въ хаті:

— То мій батенько дровця рубає.

Наварила вечеряти; жде-жде батька — нема. Отъ вона вийшла та й гукає:

— Ой, хто въ лісі, хто за лісомъ, идить до мене вечеряти!

Не чути ні кого. Вона въ друге, въ третє—не чути. Се стукотить, гримотить кобиляча голова.

— Дівко, дівко, одчини!

— Не велика пані—сама одчинишъ.

— Дівко, дівко, черезъ порігъ пересади!

— Не велика пані—сама перелізешъ.

— Дівко, дівко, ссади мене на пічъ!

— Не велика пані—сама злізешъ.

— Дівко, дівко, дай мині їсти!

— Не велика пані—сама возьмешъ.

— Дівко, дівко, влізь мині въ праве ухо, а въ ліве вилізь!

— Не хочу.

— Коли-жъ ти, каже, не хочешъ мене слухати, такъ я тебе ззімъ.

Ухватила її, полізла на пічъ, забралась ажъ у самній куточокъ та й взіла її, а кісточкі зібрала въ торбинку й повісила на жертощі.

А баба жде дочки ось-ось, якъ не видно—приїде въ кареті панночкою...

У баби була сучечка, та така, що все правду казала.

Отъ разъ та сучечка біга коло хати та й дзвякотить:

— Дзвявъ, дзвявъ, дзвявъ! дідова дочка якъ панночка, а бабиної кісточки въ торбинці.

Баба слухала-слухала, розсердилась, перебила сучечці ногу. А сучечка скака на трьохъ ногахъ та зновъ свої:

— Дзвявъ, дзвявъ, дзвявъ! дідова дочка якъ панночка, а бабиної кісточки въ торбинці.

Баба перебила її и другу ногу. Не вгамовалась сучечка—дзвякає та й дзвякає, ажъ поки поперебивала баба її усі лапки. Вона тоді вже качається, а все-таки свої—дзвявъ и инше... Розсердилась баба и вбила сучечку:

— Оце тобі, каже, за те, щобъ не вішувала, проклята личина.

Увійшовъ дідъ у хату.

— Піди таки та й піди, діду, навідайся до моєї дочки: може, її вже й на світі не має.

Пішовъ дідъ; найшовъ ту хатку, де винувъ бабину дочку; увійшовъ— нема нікого. Вонъ заглянувъ на пічъ—тамъ вісить торбинка; до торбинки— новна кісточъ.

— Правду, бачу, казала катова сучечка, сказавъ вінъ.

Прийшовъ до дому, показавъ бабі кісточен. Баба давай ёго лаяти:

— Ти, слякий-такій, нароще оддавъ її звірякамъ, нароще зъ світа зігнавъ.

И не було вже сердешному дідові просвітку до самої смерти...

Якъ бувъ-собі царь да царица, а въ їхъ у дворі криниця, а въ криниці—кирець, моїй казці кінець.

Записавъ Г. Залюбовскій.

29.—Про рябу Марусю.

(Лебединскій у., Харьковской г.)

Якъ були собі чоловікъ та жінка дуже убогі. Була у нихъ дочка ряба та погана, на ймення Маруся. Вони мали своє поле за озерцемъ; тамъ вони пахали. Отъ поїхала якось Маруся на поле на роботу попередъ батьківъ своїхъ. Ще вона не допливла, коли пливе на тинь озерці шукає зъ Кременчука—золоті пера. Маруся хотіла її вбити и вже намірилась бовтомъ, а ряба й каже:

— Е, не бий мене, ряба Марусе! Я тобі зроблю, що ти будешъ на весь світъ красива.

— Ну, скажи, що мені робити? пита Маруся.

— Піди до криниці,—до тієї, що підъ лісомъ,—та нирни по ниню у криницю, то будешъ гарна на весь світъ.

Вона й пустила її; пішла сама до криниці та й увізла по ниню у криницю; вилізла відти—стала гарна така, що и въ світі такої, набути, нема. Отъ іде до неї її батько; доїзжа до неї и пита:

— Не бачила нашої Марусі? (Вінъ не пізнавъ її).

А Маруся кричитьъ ёму:

— Та ідьте, ідьте сюды, тату!

Прийхавъ вінъ до неї та й пита:

— Чого ты, дочко, стала така гарна?

Вона розказала ёму усе, що зъ нею було. Отъ приїжають вони уся у вечері зъ поля до дому. На ту пору задумавъ царевичъ женитись; скрізь шукавъ вінъ собі дівчини,—ніде не найшовъ. Почувъ вінъ, що є така гарна Маруся, и приїхавъ її сватати. Батько й мати раді ёму, питають ёго, чи не хоче вінъ вечеряти.

— Та хочемъ, каже царевичъ.

А вінъ, може, тамъ не одинъ бувъ. А Маруся й каже:

— Може вамъ спекти зъ підъ с.... прицмаки?

— Дума царевичъ: «що воно значить?!» — та й пита її:

— Що це такє—зъ підъ с.... прицмаки?

— Бурячи яйця, одказала Маруся.

— Ну, спечить, озвався царевичъ.

Маруся спекла ёму яєшню, а далі пита ёго.

— Може вамъ внести задериголові?

— Якої? угьять спитався царевичъ.

— Оріхівъ, додала Маруся.

— Ну, внеси.

Маруся внесла імъ оріхівъ. Після цёго царевичъ забравъ Марусю, батька її и матіръ до себе, оженився на ній, и теперъ живуть вони та хлѣбъ жууть.

Записано Г. Залюбовськимъ.

30. — Прѣ кладь.

(Талійка, Уманскаго у., Кіевскої г.)

Бувъ собі дідъ и баба и мали вони собі просо на полі. Все дідъ ёго стерігъ. Разъ прийшовъ пообідати до дому та й каже:

— Біжи, сину, постережи проса!

Отъ и пішовъ вінъ стерегти проса. Иде вінъ и чує, щось каже въ просі:

— Ось и хлопчикъ йде, и пундики несе... Якъ візьму я хлопчика за волоса, закнну хлопчика въ чорни лѣса. Якъ почну я хлопчика терти та мьяти, то не буде кому хлопчика обороняти.

Прийшовъ той хлопчикъ до дому, каже:

— Тату, щось у нашій просі є!

— Врешать, сину, каже ёму тато:—захтівъ їсти та й прийшовъ до дому!

Посылає батько дочку стерегти проса. Пішла вона. Приходять на те місце—воно знову зъ проса обзывається:

— Отъ и дівчина йде, и пундикъ несе... Якъ візьму я дівчину за волоса, та закыну дівчину въ чорни ліса. Якъ почну я дівчину терты та м'яты, то не буде кому дівчину обороняты.

Прийшла и дівчина до дому та и каже:

— Щось справді єсть въ нашому просі!

Каже їй батько:

— Брешешъ: ты не хотіла стерегти та й прийшла до дому. Біжи ще ты, бабо!

Пішла баба, а воно зновъ обзывається:

— Отъ и бабка йде, и пундикъ несе... Якъ візьму я бабку за волоса, та закыну бабку въ чорни ліса. Якъ почну я бабку терты та м'яты, то не буде бабку кому обороняты.

Прийшла баба до дому та й каже старому:

— Ні, діду, що не кажи, а въ нашімъ просі щось таки та єсть!

— Брешешъ, каже дідъ, и ты, стара баба! Піду я самъ.

Пішовъ и дідъ, а воно й ёму каже:

— Отъ и дідусь иде, и пундикъ несе... Якъ возьму я дідуса за волоса, та закыну дідуса въ чорни ліса. Якъ почну я дідуса терты та м'яты, то не буде кому ёго обороняты.

Прийшовъ и дідъ до дому та й каже до старої:

— Справді, щось є въ нашімъ просі: тра йты за попомъ, щобъ ёго освятити.

Каже ёму баба:

— То й піды, діду!

Отъ и пішовъ дідъ до попа, и попросивъ, щобъ вінъ прийшовъ освятити ёго просо. Зобрався пішъ, забрали зъ церкви образы и пішли просо святити. А воно зновъ обзывається:

— Отъ и попыкъ иде, и пундикъ несе... Якъ візьму я попыка за волоса, та закыну попыка въ чорни ліса. Якъ почну я попыка терты та м'яты, то не буде кому попыка обороняты.

Пішъ перелякався та навіткы, загубивъ крестъ и кадильницю... Всі люде повтікалы и образы покыдали на полі, а дідъ лишъ одинъ лишився та й дывитьця, ажъ иде хлопчикъ; а те, що въ просі обзывається:

— Одъ и хлопчикъ иде, и пундикъ несе... Якъ візьму я хлопчика за

волоса, та забыну хлопчыка въ чорни ліса. Якъ почну я хлопчыка терты та нбгаты, то не буде кому обороняты.

А той хлопець иде та все прислухастыця, де воно говорить. А воно ёму и каже:

— Приступы, приступы!.. Приступы, приступы!..

А той хлопчыкъ все ближе приступавъ, ажъ поки не побачивъ; а тоди якъ ударить по нёму булавою, а воно такъ и розсыпалось грішны. Поділывся той хлопець зъ дідомъ грішны, та й пішли до дому.

31. — Кырыкъ.

(С. Мліевъ, Черкаскаго у., Кіевской г.)

Ни въ какимъ городі живъ Кырыкъ мужичокъ. Стала Кырыкові велика причина: умерла, саме въ жнива, дитына. Теперъ бідный Кырыкъ ходить, шукає, нема кому ямки копаты, нема кому труну робиты; нікто не хоче: пильнес время. Пішовъ Кырыкъ до попа.

— Прийшовъ до вашої милости, щобъ шлы дитя хорониты.

— А есть у тебе, Кырыку, карбованецъ?

— Нема, каже.

Не хоче піпъ дитыну хорониты. Прийшовъ до дому Кырыкъ, тамъ плачетьця—нікто ёго не слуха. Пішовъ вінъ самъ яму копаты. Копає Кырыкъ ямку, дивытьця—иде чернецъ; клобукъ на нёму сыє, а ряса—має.

— Здоровъ будь, Кырыку! Що ты тутъ робышь?

— Сталась мені велика причина: умерла въ жнива дитына; нікто не хоче яму копаты, то самъ копаю.

— Підижди, Кырыку, не копай, иди зо мною!

Прийшли вони на долинку.

— Выкопай тутъ, Кырыку, ямку на дитынку.

Ставъ копаты Кырыкъ ямку на дитынку, выкопавъ зъ срібными рублями котелчикъ. Кырыкъ зрадівъ, прийшовъ до дому, взявъ коня и поіхавъ въ городъ, купивъ кулъ муки пшеничної, пшона, сала. Вертасться, а у Кырыка повенъ двіръ людей: той домовину робить, ти пішли яму копать (дознались, що у Кырыка гроши є). Прийшовъ Кырыкъ до попа, выйнявъ на столъ грошей сорокъ карбованцівъ.

— Прошу, батюшка, дитыну хорониты зъ соборомъ!

— Сейчас, Кырык, иди до дому; я сейчас буду.

Не дойшовъ Кырыкъ до дому, якъ уже иде дванадцать поповъ зъ дванадцати церквей, и цей попъ зъ попадѣю йде. Началы дитыну соборомъ хоронить, якъ купеческого сына. Поховалы дитыну и сілы трапезуваты. Піць тоді и питається Кырыка, де то вінъ грошей доставъ. Попадья и каже попу:

— Не допитуйся теперъ, бо будешъ изъ хаты сторчъ махаты. Дождешъ посту, Кырыкъ нігде не диниться. Стане вінъ говіты, спитасшъ ёго на духу, де вінъ гроши взавъ. Не признається,—не стадешь ёго словідать и сакраменту давать.

Піць дожида посту, якъ вінъ обука. Ставъ Кырыкъ говіты; ставъ вінъ ёго допитуваты, якъ вінъ добувъ грошики.

— Яки ты гріхи маѣшь?

— Батюшка, чоловікъ що ступивъ, то й согрішивъ.

— Ні, я чувъ, що въ тебе є якісь грошики непевны, що ты їхъ підчипивъ...

— Ні, батюшка!

— Ну, не признаєшься, ступай прочь съ-предъ моіхъ очей.

Прыступає зновъ Кырыкъ нахилився, піць и питає зновъ.

— Такъ, каже, правда, батюшка, найшовъ котелокъ.

— Я це знаю, каже батюшка, але ти гроші непевны. Принеси їхъ сюды. Я одслужу молебень и де що, що я знаю, оджену всяку нечисту тварь, то мині буде часточка, тобі часточка и на церковь часточка.

— Добре, каже, нехай и такъ буде.

Одправивъ піць вечерню, приходить до дому.

— А що? каже попадья.

— Знаю вже, де Кырыкъ грошей набравъ.

— Почекай, каже, не иди до нѣго: я такъ зроблю, що всі гроши будуть твоі.

Побігла попадья до певця и выпросила у нѣго шильця и дратву, прибігає до дому и зняла зъ горы волову шкуру. Взяла ту шкуру, наділа на попа: передні ноги—на руки, задні ноги—на попові ноги,—роги на голову. Обшила попа шкурою, зробила зъ нѣго чорта.

— Иди теперъ до Кырыка та постуки въ вікно,—вінъ ще не спить,—да й скажи: Ага! забравъ моі гроши та й ще хочешъ дати попові на церковь! Оддай їхъ заразъ, а то увесь цей домъ рознесу и всі души заберу,—то вінъ тебе злякантиця.

Прійшовъ піпъ підъ вікно да й заторохтівъ рогами. Кырыкъ подививсь, — а місячно, — думавъ, що дьяволъ:

— Чого тобі, нечиста сило, треба?

— Ага! говорять, узявъ мої гроши, а души не видавъ? Оддай мені гроши, а то я тобі цей домъ рознесу и души заберу.

— Почекай, каже Кырыкъ, я тебе боюся. Я тобі оддамъ їхъ черезъ двері.

Подавъ ёму черезъ двері котелчикъ. Прійшовъ піпъ до дому. Попадья хтіла взяти той котелчикъ, — вінъ попові до рукъ прирісъ. Стала вона оддерати зъ пона воловую шкуру, — стала зъ пона кровъ бігти. Шкура приросла, и ставъ зъ пона чортъ. Ото уже и світъ недалеко, треба до церкви дзвонить, уже и люди коло церкви ходять, а піпъ не йде: въ воловій шкурі стоить. Ставъ вінъ дуже плакати.

— Почекай, не плачь, каже попадья: — умиюся я біленько, уберуся гарненько, піду до Кырыка; то вінъ прийде, котелокъ візьме, то и шкурка отпаде. Умылася біленько, прийшла до Кырыка, поклонилася низенько:

— Здоровъ будь, Кырыку!

— Здрастуйте, матушка! А що скажете?

— Та то батюшка хтівъ зъ тобою пошутити.

— А я думавъ, що то бісъ, а то, бачь, піпъ.

Не поішовъ Кырыкъ до церкви, а поішовъ до найстаршого пресвященства.

— А що скажешъ?

— Ваше преподобіе, сталася мені велика причина: умерла у мене дитина. Ніхто не схотивъ домовинку робить, ямку копати. Пішовъ я самъ копати и выкопавъ котелчикъ. Прійшовъ до мене піпъ въ воловій шкурі и взявъ той котелчикъ; а вінъ ёму до рукъ прирісъ.

— Де-жъ вінъ теперъ?

— Въ воловій шкурі стоить.

— Иди, Кырыку, я заразъ буду.

Кырыкъ й ще до попового двора не дійшовъ, а пресвященний у него на крыльці сидить, а передъ нимъ піпъ въ воловій шкурі стоить. Прійшовъ Кырыкъ, взявъ той котелокъ, — вінъ и пустился зъ рукъ. Ставъ піпъ плакати:

— Дайте мені хоть який небудь хлібъ, хоть покаяться мене оставте!

— Якъ же тебе оставить, коли ты піпъ не піпъ, дьяволъ не дьяволъ? Хто тебе знае, що ты таке. Ты людей будешъ пугать, — ніхто до церкви не піде.

Взяли вони попа, намытали та й повели ёго по світі до Кісва. Взяли тамъ ёго в'язать та шаблями рубать. Якъ взяли шаблями рубать, то піпъ почавъ ажъ до гори... Повели попа до Почаєвскої Божої Матери, ставъ вінъ на коліна, почавъ плакати:

— Почаєвська Матір', здійми зъ мене воловую шкуру: поки віка не буду жінки слухать.

Опала на нёму шкура, и пійшовъ вінъ на монастиръ робить.

32.— Чоловікъ, вовкъ, дикый кабанъ и ведмідь.

(М. Борясіоль, Перелславскаго у., Полтавскої г.)

Іхавъ чоловікъ изъ гаю; стрічас ёго вовкъ, ведмідь и дикый кабанъ та й кажуть:

— Ну, що ми тобі, чоловіче, скажимо?

— Кажить, каже чоловікъ.

— Мы, кажуть, сылу маємо—позичъ намъ хитрощей.

— Я-бъ вамъ, братця, позичивъ, дакъ дома вісять на кручку. Знаєте що?

— А що?

— Я васъ оставлю, а самъ зъ вовкомъ пойду до дому по хитрощи.

Дойшовъ до дому и каже вовку:

— О тутъ ты подожди, а я пойду у хату.

Вовкъ остався, а той чоловікъ пойшовъ у хату, взявъ ружье да й убивъ ёго. Тоді вернувся вуиць у хату, набравъ сала и ковбасъ и пойшовъ туды—до коня. Прийшовъ туды, наклавъ огню и праже сало и ковбасы. Стало воно пахнуть, а ведмідь и пытає:

— Що це таке пахне? Дай и мині!

А чоловікъ показує ёму пальцемъ на кабана и каже:

— Ото, каже, воно. Пойды, ёго вбий! Ото съ того таке смашне.

Ведмідь, недовго думавши, выкрутивъ дуба да й убивъ кабана. Отъ той чоловікъ бере ёго смалить, и туыльки прижарить ёго, сало пригорить и запахне, а ведмідь и рве ёго.

— Я, каже, чоловікъ; пудожды, поки осмолю!

— Хйба, каже ведмідь, ты мене прив'язешъ, а то я не вытерплю: таке воно смашне...

Отъ той чоловікъ ёго прив'язавъ до дуба и пытає:

— А що, чи крѣпко я тебе прив'язавъ? Попробуй: чи одырвесся?

Ведмідь попробувавъ.

— Брішко, каже, теперъ не одырвусь!..

Отъ тоді чоловікъ узавъ сокиру, убивъ ведмідя, да тоді и каже:

— Отъ-це, каже, вамъ усімъ трёмъ хитрощи.

33.—Про рукавицю.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Іхавъ чоловікъ зъ гаю и загубивъ рукавицю. Ажъ иде жаба—побачила ту рукавицю, влізла туди та й каже: «Хороший теремокъ, подобный теремокъ, да нема въ ёму ні кого! Буду я тутъ жить».

Влізла жаба въ рукавицю и сидить. Ажъ бежить мышъ:

— Хороший теремокъ, подобный теремокъ, да нема въ ёму нікого.

А жаба выскочила да й каже:

— Якъ-то нема, шуть твою ма!? А я-жъ жабка-проявка!

— А я буду, каже мышъ, мышка-хунышка.

Отъ живуть у двохъ. Ажъ бежить засць:

— Хороший теремокъ, подобный теремокъ, да нема въ ёму нікого.

Жаба выскочила и каже:

— Якъ-то нема, шуть твою ма!? Я жабка-проявка.

— А я, каже мышъ, мышка-хунышка.

А засць каже:

— А я буду зайчикъ, вашъ братикъ.

И живуть-собі у трохъ. Ажъ иде лисыця:

— Хороший теремокъ, подобный теремокъ, да нема въ ёму нікого!

— Якъ-то нема, шуть твою ма!? А я жабка-проявка.

— А я мышка-хунышка.

— А я зайчикъ, вашъ братикъ.

— А я, каже лисыця, буду лисыця, ваша сестриця.

Зайшла и та туди. Живуть уже тамъ усі. Ажъ иде кабанъ:

— Хороший теремокъ, подобный теремокъ, да нема въ ёму нікого.

— Якъ-то нема, шуть твою ма!? А я жабка-проявка.

— А я мышка-хунышка.

— А я зайчикъ, вашъ братикъ.

— А я лисыця, іхъ сестриця.

— А я буду, каже кабанъ, вашъ панъ.

— Ну, добже, кажуть, будемъ жить въ пятѣхъ.

Живуть собі. Ажъ иде вовкъ.

— Хороший теремокъ, подобный теремокъ, да нема въ ёму нікого.

— Якъ-то нема, шуть твою ма!? А я жабка-проявка.

— А я мышка-хунышка.

— А я зайчикъ, іхъ братівъ.

— А я лисычка, іхъ сестричка.

— А я кабанъ, іхъ панъ.

— А я, каже вовкъ, буду вовкъ, вапъ пупоць.

Прійняли вони и вова до себе. Отъ зарать вовкъ жабу рощавивъ ногою, зайця зъивъ, кабана зъивъ, а лисыця угодла и мышка-хунышка утекла.

Во II-мъ выпускѣ «Южно-Русск. народн. сказокъ» Рудченка есть подобная сказка подъ № 1, стр. 1—2.

34.—Про кука.

(С. Косеневъ, Новоградволинскаго у., Велинскоя г.)

Пернъ бувъ старшій птахъ кука. Жінка звелла ёму зібратъ птаство и зробитъ изъ костокъ іхъ гніздо. Усі політались, тільки крука нема. Вінъ вийшовъ и пытає:

— Все птаство е?

Кажуть:

— Крука нема.

Нема ёго день, нема й другый — птаство сидить два дні не івни. На третій день прилітає крукъ.

— Де ты бувъ? пытає ёго кука.

— Метавъ по світу, розглядувавъ, чого більше: гіръ, чи долинъ.

— Чого-жъ більше?

— Долинъ, каже.

— Бремениъ, каже:—повинно быть по половині.

— Долинъ, каже, більше, бо я тувъ гору за долину рахуу, де вода стоить.

Кука отпустивъ птаство по ноісты, а на другый день волівъ усімъ зібратця. На другый день усі птахи політались, тільки крука нема. Кука вийшовъ и пытає:

— Є все птаство?

— Крука, кажуть, нема.

Нема ёго день, нема ёго другий; сидить птаство уже два дні не івши.

На третій день прилітає крукь. Кукь выйшовъ и пытає:

— Де ты бувъ?

— Вередовавъ дерево: чи більше сухого, чи більше зеленого.

— Якого-жъ більше?

— Сухого, каже.

— Брешешъ: зеленого більше.

— Ні, каже, сухого більше, бо я й те дерево за сухе рахую, що хочъ одна голлячка суха.

Кукь отпустивъ птаство по повітряхъ, а на другий день велівъ усімъ зібратця. На другий день злетілось усе птаство, а крука нема. Ждуть ёго день, ждуть ёго и другий день—нема крука. На третій день прилітає крукь. Кукь ёго и пытає:

— Де ты бувъ?

— Летавъ по світу.

— Що-жъ ты робивъ?

— Вередовавъ, чого більше: жонокъ, чи чоловіковъ.

— Чого жъ більше: жонокъ, чи чоловіковъ?

— Жонокъ, каже, більше.

— Брешешъ, каже.

— Жонокъ більше, бо я того чоловіка за жінку рахую, що жінку слуха.

Кукь тоді собі по голові пустивъ: «Се погано, це й я жінку хотівъ послухати»—и сказавъ їй, що її вже не послухає:

Птаство збунтовалось и хотіло выбрать старшого. Сокиль сказавъ:

— Я ёго забью, тільки выкалчить на гору.

Дубъ стоявъ надъ горою надъ тосою. Зозулька почала дразнить, прилетіла до норы и все:

— Куку! куку!

Кукь розсердився, вилізъ изъ норы—вона на дерево. Вінъ у нору.

Злетіла зозулька зъ дерева, прилетіла до норы:

— Куку! куку!

Кукь розсердився, вилізъ изъ норы—вона на дерево. Кукь сховався у нору. Вона знову:

— Куку! куку!

Кукь въ третій разъ погнався за нею и сівъ на суку. Сокиль и убивъ ёго, той упавъ. Птаство не знає, чи вінъ убитый. Зозулька все выще підлетить та все:

— Куку! куку!—вінь мовчить; а далі вже сіла коло ёго, а після на ёго—куку!—вінь мовчить. Тоді вона:

— Хи, хи!.. куку по куку!

Сокіль ставъ на місце кука. Зозуля, якъ летіла, ще дразнить кука, до знесла яйце, другі птыці взялись выседіть. Съ того часа вона на своїхъ яйцяхъ не сидить.

35.—Левъ и щука.

(С. Корнѣвка, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Разъ підійшовъ левъ до річки да й дивытьця въ воду; а щука плеснула хвостомъ да й поточилась на дно, а далі vyplыла да й каже:

— Я думала, що чоловікъ, да й злякалась; ажъ се левъ.

— Хиба чоловікъ страшнішый за мене? Все мене боитьця, а чоловіка я ще не бачивъ, що воно за птыця. Дебъ я ёго побачивъ?

— О, такъ иды та й иды полемъ, то й побачишь.

Пішовъ левъ. Стрічає хлопця:

— Чи, ты чоловікъ?

— Ні, ще не чоловікъ; буду колымъ чоловікомъ.

— Ну, не треба-жъ мені тебе.

Иде та й иде, стрічає старого діда и пытає:

— Чи, ты чоловікъ?

— Ні, не чоловікъ: бувъ колымъ чоловікомъ, а теперь уже дідъ.

Пішовъ левъ далі, стрічає козака споряженого на войну, зо всіми припасами, на коні верхомъ, и пытає:

— Чи, ты чоловікъ?

— Чоловікъ, каже козакъ.

— Ну, дакъ я тебе ззімъ.

Козакъ, недовго думавши, выймає пистоль; трісь ёго мижы очы, такъ що левъ трохи не впавъ. Левъ ставъ да й дивытьця; а козакъ подивывсь на ёго та й поїхавъ своєю дорогою.

Пішовъ тоді левъ до річки. Выплыла до ёго щука да й пыта:

— А що, бачивъ чоловіка?

— Бачивъ, каже левъ.

— Що-жъ вінъ тобі казавъ?

— Нічого тільки плануєш межі очі, такъ-що я въ сену, въ сену їхъ розчувавъ.

Записавъ казакъ Ив. Касьяненко.

36.—Овечка.

(М. Дорогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Шла овечка дорогою и судосылась зъ вовкомъ.

— Здоровъ будь, овечка!

— Здоровъ, вовче! каже овечка.

— Буды ты, каже вовкъ, идешь?

— У поле, пастысь.

— Я тебе, каже вовкъ, хочу звісты.

— Е, каже овечка:—коли ты хочешъ мене звісты, то піды-жъ перигъ та высповідайся.

— Буды-жъ я, питає вовкъ, пойду сповідаться?

— Я тебе заведу.

Ото овечка повела вовка въ западню и каже ёму:

— Застромы сюды лапу!

Вовкъ застромивъ туды лапу, буды сказала ёму овечка, западни — хлонъ!—и застукнулась.

Сіпався вовкъ, сіпався—не може неязъ бідный вырватъца.

Такъ вуѣнъ стоявъ, ажъ поки чоловікъ не прийшовъ зъ дручкомъ уранці та не высповідавъ того вовка.

37.—Про лисычку.

(С. Гвѣдизъ, Остерскаго у., Черниговской г.)

Були-собі дідъ да баба. Пошли вони у поле жита жать. На полудень вони собі взяли глечичокъ молочка. Прийшли вони на поле, баба и каже до діда:

— Де-бъ оце глечичокъ зъ молочкомъ поставыть намъ вспрату?

— Поставъ, стара, цеє молочко въ кущыкъ.

Баба послухала діда и поставыла въ кущыкъ. Отъ пошли вони жать.

«Труды» Чувинскаго, томъ II.

Живуть та й жнуть, а лисичка прибігла та й випила молочко, та голови изъ глечика назадъ не выйме. Ходить лисичка, головою крутить та и каже:

— Ну, глечичокъ, пошутувъ та й буде-жъ уже, випусты мою головушку! Буде-жъ тобі, голубчикъ, буде!

Не отстае глечикъ, хопъ ты що хочъ роби.

— Подожди-жъ, проклятий глечикъ:—не отставшъ, ну, такъ я тебе утоплю.

Побігла лисичка до річки глечика топить. Вбігла вона въ річку, всунула голову въ воду,—повенъ глечикъ и набрався води. Такъ глечикъ за собою въ воду и лисичю потягнувъ.

Записавъ В. Крилицкій.

38.—Про вовчика-братика и лисичку-сестричку.

Якъ бувъ-собі дідъ та баба, а въ нихъ не було дітей; такъ и постарились—у двоохъ-собі.

Разъ у неділю баба напекла періжківъ зъ макомъ, поставила їхъ на віконці та и каже: «оце тобі, дідуся, а се—мені, се тобі, дідуся, а се—мені». А лисичка підкралась та й ухватила періжокъ зъ вікна—була така, та й нема. Вибігла на поле, заразъ сіла, выіла мачокъ изъ періжка, а въ періжокъ наклала поганого... стулила ёго впъять и пішла. Недалеко пастухи пасли телята. Вона прибігла до тихъ пастухівъ.

— Здорови, хлопці!

— Здорова!

— Проміняйте мині бичка на маковий періжокъ!

Ті довго не хотіли, далі такъ вона одурила найдурнішого: промінявъ и бичка.

— Глядіть же, каже, хлопці, не іжте періжка, ажъ поки я зайду на гору.

Отъ загнала вже того бичка за гору, догнала до лісу, привъязала до дубка, а сама пішла въ лісь рубати дерева на саночки.

— Рубайся, деревце криве и праве! рубайся, деревце криве и праве!

Нарубала дерева, зробила саночки, запрягла бичка, сидить и погана: «гей-гей, бичокъ третячокъ, вымінаний за маковий періжокъ!» Се де ни взявся и назустрічъ вовчичъ-братикъ.

- Здорова була, лисичка-сестричка!
- Здоровъ, вовчику-братіку!
- Де ти була, лисичко-сестричко?
- У лісі, саночки робила.
- Гарні саночки! Підвези-жъ мене, лисичко-сестричко!
- Такъ саночки поламаєшъ.
- Ні, не поламаю: я тільки одну лапку положу.
- Та положи вже, ніде тебе діти.

Вовкъ положивъ лапку, а саночки—трісь!

- Вовчику-братіку, саночки ломаютьца.
- Та ні, лисичко-сестричко,—то я орішки кусаю.
- Дай же и мені.

— Та то въ мене тільки одинъ я бувъ, лисичко сестричко! Положу я и другу лапку?

- Саночки поламаєшъ.
- Ні, не поламаю.

Положивъ и другу лапку; а саночки—трісь!

- Ой, лисичко, саночки тріщать!
- Та то я, лисичко-сестричко, орішокъ роскусивъ.
- Дай же й мені.
- Такъ нема більше. Положу бо я, лисичко, й задні лапки!
- Саночки поламаєшъ.
- Та ні, лисичко!
- Та положи вже!

Положивъ вінъ, а саночки вп'ять—трісь!

- Ой, вовчику, саночки тріщать!
- То я, лисичко-сестричко, орішки кусаю.
- Дай же й мині!
- Такъ оце бо останній роскусивъ. Лисичко-сестричко, положу бо я и хвостикъ?

- Та положи вже, хай тобі сітаті.

Убрався зовсімъ у саночки, а саночки—трісь-трісь-трісь!.. Такъ и розпались.

— А щобъ тобі добра не було, проклятий вовцюганъ! Що се ти мені наробишь? Иди-жъ теперъ у ліс та рубай дерево!

- Якъ же ёго рубати, лисичко-сестричко? Я не вмію.
- Кажі: «рубайсь, деревце криве й праве! рубайсь, деревце криве й праве!»

Отъ вінъ увійшовъ у лісь, та: «рубайсь, деревце саме праве! рубайсь, деревце праве!»!

Нарубавъ самого правого деревця та й волоче до лисички.

— Чого се ти нарубавъ? Я-жъ тебе вчила, якъ казати.

— Та я-жъ и казавъ: «рубайсь деревце, саме праве!»

— Я тобі веліла казати: «рубайсь, деревце праве й криве!» Піди же угьятъ та такъ и кажи.

Отъ вінъ угьятъ увійшовъ у лісь, та: «рубайсь, деревце саме криве! рубайсь, деревце саме криве!» Нарубавъ самого кривого и волоче до лисички.

— На що-жъ ты самого кривого нарубавъ?

— Та ти-жъ мене такъ веліла.

— Тпфу, противний же який! Постій же, коли такъ, тутъ, погляди бичка, я сама піду по дерево.

Побігла, нарубала дерева и живо вернулась. Гляне—вовка не має, а бичокъ стоить підъ тиномъ. Лисичка до ёго, а въ ёго підъ пузомъ солом'яний віхоть заткнутий. Лисичка хапъ за той віхоть, а відъ те горобці кшшш!!! Що за знакъ? Коло бичка паличка стоить. Вона взяла ту паличку, а бичокъ и впавъ. «Ну», дума лисичка, «постривай же ти, проклятий вовцугань! Придетця и тобі». Подивилась-подивилась на бичка та й побігла скрізь шляхомъ.

Бігла-бігла, дивитця—иде валка чумаківъ. Вона впала середъ дороги, укачалась въ пісокъ и лежить, мовъ нежива. Передній чумаць заразъ її побачивъ: «дивитця», каже, «хлопці, яка здорова лисиця лежить!» Усі її оступили, перевертають її.—«Та вона дохла, цуръ її пекъ!..» Та и минають. А самий останній у вальці чумаць и каже: «вже-жъ я возьму, дарма, що дохла: пригодця дітямъ на шапочки». Узявъ та й укнучувъ її у візъ, ажъ на самий спідъ, підъ рибу.

Лисиця заразъ прогрызла дірку у возі и давай викидати рибу. Кнда та й кнда по одній, поки й викидала пів-воза. Тоді и сама выплигнула, позбірала ту рибку, сіла підъ копицею та й ість. Се де ни взявся вовчикъ-братікъ иде...

— Здорова була, лисичко-сестричко!

— Здоровъ!

— Що ти їси, лисичко-сестричко?

— Рібку.

— Дай же и мнї покоштувати.

— Піди собі налови.

— А де-жъ її ловити?

— У річці.

— Такъ дай же я покоштую, хочъ пірце дай,—тоді й я піду ловити. Вона дала ему пірце, покоштувавъ вінъ.

— А, добра! Поведи и мене, лисичко-сестричко, то й я собі наловлю.

— Ходімо.

Привела вона ёго до річки. Се було въ осини, и вода починала вже замерзати.

— Строилай же, каже, хвість у ополонку!

Вінъ устроивъ хвість, а лисичка біга округи та приказує: «мерзни, мерзни, вовчій хвосте, мерзни, мерзни, вовчій хвосте!»

— Що ти тамъ, лисичко-сестричко, кажешъ?

— Та то я кажу: «ловись рибка мала й велика.»

Якъ хвість уже ставъ замерзати, лисичка и каже: «а ну, потягни— чи важко?»

Вовкъ потягъ хвість: та важко вже.

— Ото вже рибка почала чиплятьця.

А сама все біга округи ополонки та: «мерзни-мерзни, вовчій хвосте!»

— Та що ти тамъ, лисичко-сестричко, все кажешъ?

— То я кажу: «ловись рибка мала и велика!»

Якъ вода зовсімъ уже замерзала, тоді вона и каже: «тягни, вже багато риби начиплялось».

Вовкъ тягне-тягне—не витягне хвоста.

— Що се ти мені наробила, лисичко-сестричко?

А вона кричить:

— Идять, люді, вовка бити!

Якъ набігалось людей!.. Хто зъ сокирою, хто съ ціпомъ, хто зъ вилами, а жінки зъ кочергами та зъ рогачами. Давай локшити того вовка. А лисичка тимъ часомъ пробралась у село, забігла въ хату; а въ тій хаті стояла діжа немішана (хозяйки не було: побігла вовка бити). Вона взяла, вывернула діжу, укачалась-укачалась у тісто, выбігла и прямо на поле. Коли дивитця—и вовкъ иде, та тільки-тільки тенаєтця: приловшили добре ёго сердешного. Порівнявся зъ лисичкою та й каже:

— Спасибі, лисичко-сестричко: наробила ти мені добра, оддичила!

— Охъ! охъ! Цуръ тобі! Хіба не бачишъ, що й зъ мене мозокъ тече—се мене такъ побили, и голову провалили мині. Вовчику-братику, підвези мене!

— Такъ я и самъ нездужаю.

— Та все-жъ-таки ти здоровіший відъ мене. Отъ не дійду до дому.

— Такъ сідай же: нічого съ тобою робити.

А вона стогне; злізла йому на спину и уюстилася, та: «битий небиту везе, битий небиту везе».

— Що ти тамъ, лисичко-сестричко, кажеш?

— То я кажу: «битий биту везе».

— Та воно, бачъ, и правда.

А вона вп'ять своє: «битий небиту везе».

— Та що ти тамъ усе балакаєш, лисичко-сестричко!

— То я кажу: «битий биту везе».

Отъ ставъ вже діходити до лисиченої хатки.

— Теперъ же вставай, лисичко-сестричко!

А вона тоді—плигъ до дому, та:

— Битий небиту привізъ! «Битий небиту привізъ!»

— Не ти катова и лисичка. Отакъ мене піддурила!

Та за нею: хотивъ бувъ її вдарити; а лисичка въ хатку, та й зачинилась. Дивитця въ віконце та ще и дражне вовка: «битий небиту привізъ, « каже.

Потягъ вовкъ до дому—ледве-ледве лізе сердешний, та проклина лисичку.

А вона-собі живе—під'їда свою рибку та курей лове.

Во II-мъ випускѣ «Народн. Южнорусск. сказокъ» Рудченка есть похожая сказка подъ № 4, стр. 6—9.

39. — Про лисичку-сестричку и вовка.

(С. Гвідизъ, Остерскаго у., Черниговской г.)

Була-собі лисичка-сестричка и вовчикъ-братикъ. Отъ лисичка одинъ разъ зімою захотіла їсти, а тутъ нічого. Вона біжить по дорозі та й дивитця, щобъ чимъ небудь поживитьця. Коли—чоловікъ везе на базаръ моралу рибку. Лисичка и думає собі:

— «Отъ добре, буде чимъ поживитьця».

Скорійше напередъ: лягла на дорозі, хвість одкинула и ноги протягла, такъ наче-бъ, то вона зовсімъ здохла. Трохи зъ годонъ под'їзжає до лисичи чоловікъ и зъ рибою и каже самъ до себе:

— Славна лисича, та здохла! Ну, хотъ шкуру зъ неї здеру да у Києві продамъ: отъ—и гроши будуть.

Взявъ вінъ лисичу за хвість да и кинувъ її на сані, нице и рогами притримавъ, а самъ пошовъ до волнєвъ. Отъ чоловікъ иде та й иде собі, а

лисычка дірку въ саяхъ точить та точить, а, проточивши дірку, давай выкидать рыбу изъ саней. Такъ лисця выкидала изъ саней усю рыбу, а послі и сама высочила изъ саней. Прихавъ чоловікъ до дому, дивыця— ажъ на саяхъ ні рыбы, ні лисци.

Зскочивши изъ саней, лисычка давай збіратъ тую рыбу, що выкинула, да собі въ нору посылъ. Послі, переносивши усю рыбу, вона сіла коло норы да й ість рыбу. Дивыця—біжить вовкъ, такій голодній, що ажъ боки у ёго позападали.

— Здрастуй, сестрычко! Що ты іси?

— Рыбку імъ.

— Дай и мнѣ хочъ одну!

— Еге, такъ же, якъ разъ! я ловыла, а ты істнешъ!

— Дай хочъ головку!

— И хвостыка не дамъ. Наловы собі та й їжъ на здоровьє.

— Да якъ же ты ловыла? Научи и мене.

— Добре. Ходімъ на річку да знайдемо тамъ ополонку, до ты сядь надъ ополонкою, хвість всунь въ ополонку, сыды та й говоры: «ловысь, рыбка малынька й велика», — то вона и наловыця.

Вовкъ послухавъ лисычки, побігъ заразъ на річку, найшовъ ополонку, втеревъ въ неі свого хвоста, сядыть коло неі та й бормоче: «ловысь, рыбка велика, та все велика!»

А лисця бігає кругомъ ополонки та все приговорює: «мерзны, мерзны, вовчий хвість!»

— Що ты, сестрычко, кажешъ?

— Да те-жъ, що и ты кажешъ.

— Чи не пора уже вытгать?

— Ні ще; я скажу, коли пора буде.

Бачить лисычка, що уже хвість добре замерзъ, говорыть вовку:

— Ну, теперь тягны, братіку!

Вовкъ потагнувъ, ажъ ні—хвість замерзъ. Лисця тоді и каже вовку:

— Отъ же бачишъ, який ты гладній: казавъ: «ловысь велика та велика», а теперь и не вытгнешъ. Подожды-жъ, я тобі приведу помочи.

Крычить:

— Идыть на річку вовка бытъ: до лёду примерзъ.

Віжыть на річку люде: хто и зъ сокироу, а хто и зъ выламы. Бачить вовкъ біду неминушую: рвонувся изъ всей сылы, одорвавъ собі хвоста та

безъ ёго пустывся бігты куды очи бачать; а лисенчка-сестрычка крычнтъ ёму вслідъ:

— Вернись, вернись, братіку, рыбку забудь!

Ні, не такой уже дурный вовкъ, щобъ послухаты.

Записалъ В. Крижичій.

40.— Про цигана и лева.

(Екатеринославской г.)

Бувъ-собі циганъ, та нічого було у нёго істи. Отъ циганка пішла, нациганшла де чого та й наварила варениківъ. Ввійшовъ циганъ на двіръ зъ тими варениками и лігъ іхъ істи на сонці та й покапався сметаною. Прилетіло до нёго сімдесятъ мухъ ще й комарь. Якъ замахнется на нихъ циганъ, такъ усіхъ и побивъ. Пішовъ тоді до царя та й каже:

— Я могуцій багатырь: сімдесятъ виська побивъ, ще й царя Давида.

Царь написавъ квитокъ та й пришивъ ёму коло грудей та й каже:

— Піди у лісь. Тамъ стоить хатка, и у ній дванадцять розбійниківъ: одинадцять такъ такъ ходять, а дванадцятий кривий, сидить за столомъ и пише.

Пішовъ циганъ у лісь, ввійшовъ у ту хату. Той, що пише, заразъ побачивъ у нёго записку, а ти одинадцять не бачили та й кажутъ:

— Чого ця, харя циганьска, прийшла?

А кривий іжъ: «циссе!»

А циганъ почувъ та й каже:

— С... вашого батька! Ще почали шепотітьця! Вьжхіть сами себе: тутъ вамъ смерть.

Повьязали вони сами себе, а вінъ уже звязавъ кривого, положивъ у кургонъ и повізь до царя. Отъ розбійники й кажутъ:

— Покажи намъ царя Давида!

А циганъ и каже:

— Пакуніть мині багато сала, тоді я вамъ покажу.

Накупили вони та й почали шкварити; собаки поназбігались та й поїли сало те.

— Оце той царь Давидъ.

Тутъ увійшовъ царь, взявся у боки, а циганъ и каже:

— Ось вінъ, беріть ёго!

Взяли царя Давыда та й повезли до другого царя. Отъ циганъ и каже самъ до себе:

— Піду лісомъ проходюсь; тоді піду до царя.

Пішовъ. Иде та й иде, коли це назустрічъ левъ:

— Здоровъ, цигане!

— Здоровъ, лево! Отъ ты левъ, а я перелевъ; ты будешъ мені рідний братъ. Ходімъ до моєї матері.

Пішли. Идуть-собі — стоїть висока осика. Левъ и каже:

— Хто сю осыку перескоче, той буде старшій братъ.

Почали скакати. Левъ якъ нахиливъ, такъ и перескочивъ; а циганъ якъ нахиливъ, та тільки-що хотівъ перескочити, а осыка й піднялась. Циганъ упавъ та й каже:

— Оттакъ, х.. твого батька, щей гекнувъ.

Левъ и каже:

— Підемо до моєї матері.

Идуть та й идуть.

— Куды ты, х.. твого батька, мене ведешъ? пита циганъ: — я вже їсти хочу.

Отъ левъ убивъ цілого вола та й каже:

— Иди и зъ шкурою по воду.

Пішовъ циганъ, та що набере води, то вона й вытече. Отъ циганъ зачепивъ цілий колодязъ та й везе и зъ собою; а левъ прійшовъ до нёго та й каже:

— Що ты, цигане-брате, робишъ? У мене мати стара, ні съ чого буде їй воды напытыся.

Узявъ левъ, набравъ води въ шкуру та й понісъ.

— Ну, иди-жъ, цигане-брате, по дрова.

Пішовъ циганъ по дрова та й каже самъ собі: «наламаю маленькихъ», та взявъ, зачепивъ цілий лісъ та й тягне. Дожидався-дожидався ёго левъ, а ёго усе нема: пішовъ ёму самъ назустрічъ, зустривъ ёго та й каже:

— Що ты, цигане-брате, робишъ?

А циганъ ёму:

— Якъ я тобі трохи понесу, то ти вп'ять мене пошлешъ; такъ я тобі везу цілий лісъ. Хочти увесь лісъ запали, то мене малий клопіть.

— Нетрєба, цигане-брате, у мене сестра й мати, — нічимъ буде їмъ топяти. Взявъ левъ той лісъ, нахиливъ ёго та й понісъ: двадцять чоловіка не подняло-бъ ёго, а вінъ самъ піднявъ. Выкопали кабиці, нашеварили м'яса зъ того вола,

що левъ убивъ, и почали їсти. Отъ циганъ усе маленький кусочокъ їзівъ, а большенький положе. Зівъ цілого вола та й каже:

— С... твого батька! зівъ цілого вола, та ще и не наївся.

Левъ и каже:

— Ходімо-жъ до мого матері!

Пійшли до ёго матери, наварили варениківъ, що и двадцять чоловіка не виїсть; а циганъ двое зівъ, а двое въ матню вкине, зівъ усе та й каже:

— С... вашого батька! ще и не наївся.

Отъ мати легова и каже:

— Ну, привівъ прожору, що вінъ насъ усіхъ обївъ.

Левъ и каже:

— Ну, ходімо, цыгане-брате, до моря камінь давити; хто дужче у землю вдавить, той буде старшій братъ:

Якъ придавить левъ—до половини въ землю вгнавъ; а циганъ каже:

— С... твого батька! хіба такъ давають?

Та якъ давоне свої вареники, то ажъ сироватка потекла. Отъ левъ и каже матери своїй:

— Вінъ дужчий мене. У насъ є такі ступи, що, якъ положимо ёго туди спати и якъ вінъ засне, то ми їхъ пустимо, то вони ёго и побьють.

А циганъ це та й почувъ, та взявъ колоди, накривъ її сірякомъ та й положивъ у ступу, а самъ лігъ спати підъ помостъ.

Отъ левъ и каже:

— Вінъ уже заснувъ; пустимо ступи.

Та якъ пустили ступи, а вони торохъ-торохъ объ колоду. Левъ и зъ матерью думали, що то вони цыгана бьють.

Отъ легова мати й каже:

— На тобі мішокъ грошей, тільки иди.

Дали ёму мішокъ грошей, и левъ несе на плечахъ ажъ до дому. Отъ левъ зъ грішми перебрівъ черезъ море, а циганъ безъ грошей та по середині моря застравъ. Левъ и пита ёго:

— Що то ти, цыгане-брате, робишъ?

— Та то я побачивъ золоту рыбку.

Левъ узявъ цыгана и вивізъ. Везе вінъ ёго, коли дивитця—голі цыганчата біжать.

— Дивись, чортията біжать!

Вінъ якъ кине цыгана, а цей:

— Верить, діти, молотки, жєнітця за нимъ.

Записавъ Г. Залюбовскій.

41. — Цыганъ.

(М. Тывровъ, Винницкаго у., Подольской г.)

Бувъ собі цыганъ, и пішовъ вінъ собі шукати здобичи, абы якого щастя. Переходивъ вінъ лісомъ, отъ иде противъ него левъ.

— Куды ты идешъ? питається:— що ты за ідець?

— А ты що? питається цыганъ.

— Я, каже, левъ.

— А я—правель. Давай міратися—хто дужчий, говорить цыганъ:— а, чи ты?

— Можно попробоватися, тилько не має чимъ.

Идутъ дорогою и надибали палку залізу. Отъ левъ и говорить:

— Теперъ насьмъ, чимъ виіратися, хто дужчий. Хто дужче выкине нею, той дужчий.

Взявъ тую палку; якъ кинувъ, то її и не видно стало.

— А ну, теперъ ты!

— А не жалко-жъ тобі буде, каже цыганъ, якъ я выкину до брата, бо мій братъ у Бога за коваля: поробить зъ неї цвяхи та й буде Богові коні куваты.

— А справді шкода, нехай буде лучче въ насъ.

И просить левъ цыгана въ гості пообідать. Приходять до дому. Левъ посылас цыгана по воду и дає ему залізны відра. Цыганъ ледві покачавъ тні відра зъ горы. Прикачавъ до криниці, сівъ коло неї та й ставъ шторпаты патичкомъ на около криниці. Левъ не дочекався ёго да й приходять:

— Що ты робивъ?

— То, що я не хочу носитъ відрамы по трохі, а все разомъ принесу, відказавъ ёму цыганъ.

Левъ набравъ воды та й пішовъ. Пришли и розклали огонь. Левъ зачавъ варити вареники. Наваривъ ідну мірку собі, а другу цыганові и говорить:

— Котрый худче ззість, то той дужчий.

Левъ зачавъ істы, а цыганъ у штаны кыдає. Ззіли вони їх и кажутъ:

— Теперъ мы рівны.

Пошли-собі на проходку у лісь и нашлы черешни. Левъ підскачивъ, вхавтись за верхъ та й пригнувъ черешню, и зачалы істы ягоди обидва. Левъ каже:

— На тобі ця гилляку, тримай и їжъ, а я піду другу нагну.

Левъ пустивъ, а черешня перекинула цыгана черезъ себе, и вінъ перелетівъ черезъ неї и упавъ на лопача, де бувъ зайць, и убивъ ёго одразу.

— А бачъ, каже, я дужчий: черезъ черешню перескочивъ и зайця забивъ.

— Ходімъ, каже левъ, на скалу; которий лучче ногами вдарить, то той дужчий.

Левъ якъ ударивъ, то ажъ камінь посилався; а цыганъ якъ ударивъ у камінь, то ему висмикнулись штаны, и говорять:

— Ото я вдаривъ, ажъ вареники посыпались.

— Теперъ уже дужчий ты, говорять тоді левъ:—що ты відъ мене хочешъ, щобъ ты мене покинувъ?

— Бочку грошей, каже цыганъ.

Взявъ левъ бочку грошей и цыгана на себе и везе ёго до дому. Привозыть до шатра, а діты цыганови повибігали, а левъ пытається:

— А то що таке?

— То мої діты.

— А вони мені нічого не скажуть?

— Я імъ скажу иты до хаты.

— А де-жъ тобі ти гроши скинуты? пытаецця левъ.

— Завезы до хаты.

Якъ левъ скинувъ зъ себе гроши, то й дихнувъ, а цыганові діты ажъ підъ стелю підлетілы. Левъ здивувався и пытається:

— А то що імъ таке?

— То вони шукають нагаівъ и хтятъ тебе биты... Утікай!

Отъ левъ и утікъ, и таеъ вони розійшлися.

Записано учителемъ Воронежскимъ.

42.—Про вовка.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ пуыпъ да мавъ собі собаку хорошу; а якъ вона постарила, то пуыпъ її вигнавъ за ворота. Пуышла вона та й лігла-собі пуыдъ лісоу. Коли ажъ иде вовкъ и пытаецця собаки:

— Чого ты тутъ качаешся?

— Це такъ мене пуыпъ вигнавъ.

— А що ты мені даси, якъ пуыпъ тебе прийме?

— Якъ туыльки прийме, то я тебе на обідъ покличу.

— Пуышовъ разъпуышъ на улицю зъ дітьмы гуляты. Вовкъ дитя схвативъ и побігъ, а собака за пуыпъ, догнала, одняла, и принесла попу, а той и собаку

оставивъ у себе. Після того собака позвала на обідъ вовка. Після обіда собака каже:

— Ну, лізь же ты пуїдъ пічку та оддышь, а то тебе тутъ хто побаче.

Влізь уже пуїдъ пічку таки-пьяненській. Сидівъ-сидівъ, а далі и каже собаці:

— Ні, не видержу, заспіваю.

— Почекай, братіку, каже собака:—нехай хоть я утечу съ хаты.

Туїлько-що собака зъ хаты, а вовкъ ну співать. Люди якъ почулы, та до него, да ну ёго бытъ. Вовкъ скорійшь утікать та й зашелепався въ клюну. А молотильники ёго ціпама звідты. Выбігъ вовкъ звідты и каже:

— Що не надibaю попове, то заразъ иззімъ.

Бежить вуїнъ, дивиться—кобыла пасетьця, и питається вінъ:

— Чия ты, кобыло?

— Я, каже, попова.

— Ну, я-жъ тебе ззімъ.

— Не їжъ мене, бо я письма везу.

А вуїнъ не слуха її та й заходить съ заду, щобъ її ззісты; а кобыла копытами ёго по морді, вуїнъ ажъ покотуївся.

Побігъ вінъ далі и зновъ каже:

— Що надibaю попове, то и ззімъ.

Дивиться вуїнъ—пасеться баранъ. Вуїнъ и питається:

— А чий ты?

— Поповый.

— Я тебе ззісты готовый.

— Не їжъ мене, каже баранъ, а лучше піды въ долину, сядь, то я самъ тобі въ ротъ влізу. Сівъ вовкъ та й ротъ роззявивъ. Баранъ якъ розбіжиться та рогами ёго, вуїнъ и покотився. Побігъ вовкъ, ажъ—ось чоловікъ оре.

— А чий ты, чоловіче?

— Поповый.

— Я-жъ тебе істы готовый.

— Не їжъ мене, просытьця чоловікъ:—нехай я пуїву доорю.

Ходытъ вовкъ коло чоловіка та все: «оры, оры, а то ззімъ». Ажъ прыбегае лисыця та й питастьця чоловіка:

— А чого це тутъ вовкъ ходытъ?

— Та це хоче мене ззісты.

— А що ты мені дасы, якъ я тебе ослобожу?

— Та дамъ тобі курей скуїлько схочешъ.

— Я, каже, пуыду у лісь, застукочу, загуркочу, то вовкь тебе спытае, що то таке.

Пішла лисця въ лісь и давай гуркотить, стукотить; а вовкь и пытае мужика:

— А що це гуркотыть?

— Це стрельці да ловці ловлять вовквѣ да зайцівъ.

— Ой, лихо! Де-жъ я сковаюсь?

— Лягай на вуызь, а я тебе укрью свытами.

Приходять лисця и пытае чоловіка:

— Що це лежить на возі?

— Та це, каже, колода.

— А ну, попробуй, чы вона тверда?

Мужикъ узавъ сокрыу, та вовка по голові. Пуышовъ після той чоловікь до дому, щобъ привести лисці курей, та взявъ, набравъ въ мшокъ собакъ замісто курей. Зустрічае ёго лисця:

— Дай, каже, я тобі поможу мешокъ до воза донести!

— Нічого, я самъ не втомився.

Да й выпустивъ зъ мшка. Лисця тоді прыбігла въ нору, выставила хвуысть да й каже:

— Сиренькій, біленькій, на тобі хвостуыкъ.

А собаки за хвоуысть, вытягли зъ пори та й розірвали.

43. — Буций вівкь та кравець.

Одинъ вівкь завжды прохавъ собі у Бога поживи. Разъ якось ставъ вінъ, завивъ и просить у Бога чого попоісти. А Богъ и каже:

— Піди, тамъ, на городі, свиня ходе, зыжь її.

Вівкь прийшовъ до тієї свині та й каже:

— Свиня, свиня, Богъ звелівъ мені тебе ізвісти.

— Добре, каже свиня: — возьми-жъ мене напередъ за вухо, а я тобі пісеньку заспіваю.

Вінъ и взявъ її за вухо, а вона якъ закричить несвоімъ гласомъ. Тутъ недалеко чоловіки молотили; прыбігли зъ ціпами и такъ вівка відволожили, що ледве втікъ. Пішовъ вінъ упъять просити собі у Бога годівлі. Богъ и пославъ ёго у одну отару, щобъ вінъ вибравъ собі найкращого барана и ззівъ. Приходить вівкь до отари та й каже:

— Баране, баране, Господь звелів мені тебе ззісти.

— Добре, озвався барань:—иди-жъ ти, стань підъ горою, а я піду на гору и прямо зъ гори розгонюсь и вскочу тобі въ ротъ.

Пішли вони. Вівкь ставъ підъ горою, а барань на горі, та якъ розженеця зъ гори, та якъ штовхоне вівка рогами підъ бікь, вівкь тільки завивъ и впъять пішовъ прохати собі у Бога годівлі. Богъ и звелівъ ёму итти у поле—тамъ ходить коняка— и ззісти її. Прийшовъ вінъ до коня та й каже ёму:

— Богъ звелівъ мені тебе ззісти.

— Добре; але тільки починай мене зъ заду: не такъ буде страшно.

Вівкь зайшовъ зъ заду, взявъ коняку за хвість, а вона якъ вишне задомъ та ёму въ зуби. Завивъ вівкь и упъять пішовъ до Бога прохати харчівъ. Богъ и каже ёму:

— Піди-жъ ти; тамъ, шляхомъ, иде кравець, ти зъїжъ ёго.

Пішовъ вівкь шляхомъ, переступівъ кравця й каже ёму:

— Кравче, кравче, Богъ звелівъ мені тебе ззісти.

Кравець и пита ёго.

— Що-жъ, ти умивався?

— Ні.

— Ну, ходимо до річки.

Прийшли. Вівкь попереду умився и просить кравця, щобъ давъ чимъ утергись. Той давъ ёму своєї поля. Потімъ умився кравце и просить вівка:

— Чимъ же мені утертись?

Вівкь давъ ёму свого хвоста, а кравець доставъ ножниці та й урізавъ вівкові хвість. Отъ вівкь якъ майне відъ ёго, посликавъ вівківъ до біса, и идуть усі кравця розірвати. А кравець тинь часомъ зібравсь на дуба, та тамъ и сидить. Отъ прийшли вовки до дуба и змовились ставати одинъ на одного, щобъ достягти кравця. Куций ставъ перший, на ёго—другий, а на цёго—третій. Такъ и пішло далі. Кравцеві приходилось моторошно. Це кравець и каже:

— Кому-кому достаинеца, а кудому що Богъ дасть.

Куций, се зачувши, злякався та й вискочивъ зъ-підъ низу: вовки всі попадали, забились и зъ сердца догнали кудого и розірвали.

Записавъ Г. Залюбовскій.

44.—Про козу-дерезу.

(С. Глґдннн, Остерсаго у., Черниговскої г.)

Бувъ-собі дідъ та баба, и у їхъ було дві дочкы: одна Горпынка, а друга Кулинка. Накупивъ дідъ козъ и загадавъ їхъ пасты старшій дочці. Отъ Горпынка пасе козу да й пасе цілий день, а у вечері напоїла да и гонять до дому, а дідъ ставъ на воротахъ у червонихъ чоботяхъ да и пытає козъ:

— Козы мої мыли, козы мої любы, чы пыли вы, чы іли?

А козы и одказуютъ діду:

— Ні, дідусю, не пыли мы нічого и не іли; тилько бігли черезъ мосточокъ, ухватили клиновий листочокъ, бігли черезъ гребельку, ухватили воды капельку.

Розсердився дідъ на свою старшу дочку та й прогнавъ її изъ своєї хаты. На другий день посылає дідъ пасты козъ свою другу дочку, Кулинку. Пасла вона козъ цілий день, а у вечері напоїла їхъ и погнала до дому. Дідъ изновъ тавъ на воротахъ у червонихъ чоботяхъ да и пытає козъ своїхъ:

— Козы мої мыли, козы мої любы, чы вы пыли, чы вы іли?

— Ні, дідусю, не пыли и не іли, тилько бігли черезъ мосточокъ, ухватили клиновий листочокъ, бігли черезъ гребельку, ухватили воды капельку.

Дідъ и цю дочку прогнавъ одъ себе. На третій день посылає дідъ пасты козъ свою бабу. Баба пасла козъ цілий день и у вечері напоїла їхъ да и жене до дому. Дідъ ставъ на воротахъ у червонихъ чоботяхъ та й пытає козъ:

— Козы мої мыли, козы мои любы, чы вы пыли, чы вы іли?

— Ні, дідусю, не пыли й не іли, тилько бігли черезъ мосточокъ, ухватили клиновий листочокъ, бігли черезъ гребельку, ухватили воды капельку.

Дідъ и бабу прогнавъ одъ себе. На другий день жене самъ дідъ пасты козы. Пасе та й пасе, ажъ до самого вечора, а въ вечері напоївъ їхъ да и погнавъ до дому; а самъ забігъ впередъ, ставъ на воротахъ у червонихъ чоботяхъ да й пытає козъ:

— Козы мої мыли, козы мої любы, чы вы пыли, чы вы іли?

— Ні, дідусю, и не пыли, и не іли; тилько якъ бігли черезъ мосточокъ, ухватили клиновий листочокъ, бігли черезъ гребельку, ухватили воды капельку.

Розсердився дідъ и давай ризать усіхъ козъ, а одна коза якось и утікла у лісь. Віжнть коза не оглядуєтця, коли на дорозі стоїть хатка, а въ тій хаті живъ заєць, и ёго тоді не було дома. Отъ коза убігла у хатку, залізла на шічь,

та й сидить тамъ. Коли прискакавъ до неї зайчикъ, чує, ажъ тамъ ворочається щось таке. Отъ вінъ и питає:

— Хто єсть у моїй хатці?

— Я коза-дерева, пів-бока луплена, за три копн куплена, тупу, тупу рогами, сколю тебе рогами и ніжками затопчу, хвостыномъ замету.

Излякався заєць та и втікъ изъ хаты, сівъ підъ дубомъ та и плаче. Иде коло ёго вовкъ и питає:

— Чого ты, зайчику, плачешъ?

— Въ моїй хаті живе якийсь страшный звірь, нігде мнни теперъ и жить.

— Не плачь, зайчику, я пойду и выжну ёго.

Пшовъ вовкъ до хаты зайця и питає:

— Хто тутъ такый у заячій хаті?

Коза одвітыла ёму такъ само, якъ и зайцю.

Излякався вовкъ—дай-Боже-ноги! Изновъ заяць сівъ підъ дубомъ та и плаче. Иде коло ёго лисычка.

— Чого ты, зайчику, плачешъ?

Зайчикъ розказавъ и лисычці своє горе.

— Не плачь, зайчику, ось я пойду, ёго заразъ выжну.

Прийшла лисычка до зайчової хаты и каже:

— Хто, хто въ заячовій хаті?

Коза и їй такъ же одвітыла. Лисычка злякалась та и утікла въ лісь. Ажъ ось лізе ракъ.

— Чого це ты, зайчику, плачешъ?

Заєць и раку розказавъ.

— Отъ же я выжну ёго!

Полізъ ракъ у саму хату, злізъ на пічъ та якъ ущипне козу за коза съ переляку якъ упаде зъ печі да на пілъ, и духъ выпустила; а заєць зъ ракомъ стали умісті жить да поживать да добро наживать.

Записавъ В. Криницькій.

45. — Кирило кужемяка.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Бувъ собі такий змій, що ёму треба було по чоловіку на день; а у пана була дочка. Отъ змій и каже:

«Трудн» Чувинскаго, томъ II.

— Якъ не оддаси дочку, то тебе и зб'їть.

Нїчого робить—оддавъ дочку тому змїю. Змїй взявъ її за жюнкку, и живутъ собі. Змїй той якъ летавъ, такъ закопувавъ її въ землю. Отъ разъ вона ёго и спитала:

— Чи є дужшій чоловікъ одъ тебе?

А вуїть каже:

Єсть такій; то—Кирило кужемяка.

Отъ вона написала листъ, привязала голубку на шию и пустила ёго. Голубъ полетїв до еї батька. Пославъ панъ старихъ просить ёго—не пошовъ. У другій разъ, панъ середніхъ пославъ просить—не пошовъ. На третій разъ панъ приславъ осмилтокъ, щобъ вони просили. Тні якъ пристали, якъ почали просити, якъ почали просити,—пошовъ Кирило. А вуїть бувъ дужій—дванадцять шкуръ разомъ м'явъ.

Велїв Кирило, щобъ ёму дали бочку конопель и бочку смоли, обмазався коноплями, обмазався смолою и почавъ битись съ змїємъ. Змїй ударить—Кирило нічого, а Кирило ударить—дакъ змїй на ногахъ не встоить. Убивъ Кирило змїя, а та панна, що змїй узавъ за жюнкку, до дому вернулась.

Въ «Запискахъ о Южной Руси», томъ II, стр. 27—30, та же сказка розказана обстоятельнѣе. Мы же печатаемъ ее потому, что она записана въ самой отдаленной Малорусской мѣстности, гдѣ, казалось бы, трудно ожидать сохранения въ народной памяти столь древней легенды.

46.—Про двохъ царевичивъ Иванивъ Ивановичивъ.

(М. Ворисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Було собі два брати царевичи, и були вони багатирі: велїку силу малы. Отъ и почули вони, що въ другімъ царстві єсть царуївна дуже сильна и прехороша така. Отъ старшій братъ и каже меншому:

— Ходїмъ, каже, свататця! Кого зъ насъ вона вибере, той и буде її мужомъ.

— Ходїмъ, каже меншій.

Поплы вони собі. Идутъ та й идутъ. Довго чи недовго вони йшли, приходять у друге царство до туйєї царуївни. Тамъ їмъ дали всѣго й їсты, й пыты. Лягли вони спать у вечері, а царуївна, якъ вони поснули, одрубала одному ноги, а другому руки. Що їмъ робить? Отъ той, що безъ рукъ, и каже безномому:

— Сідай, каже, міні на плечи: я тебе понесу.

Сівъ той, и понюсъ вуѣнъ ёго. Прийшли въ лїсь.

— Ну, каже безногий (а то бувъ старший), будемъ тутъ жить — построїмъ собі домъ. Ламай дерево! Отъ меншый, що на плечахъ у ёго, якъ ухопыть за дерево, такъ съ коренемъ дуба и вырве. Зробыли вони собі домъ и живутъ, ходять на охоту: старший пожинетця, бо въ ёго ноги є, а меншый, що на плечахъ, поймає, бо въ ёго руки є. Такъ-то и живутъ собі.

Тульько чують одъ людей, що въ якому-сь царствї, у такый-то празникъ, царуѣвна склыкає всїхъ старцївъ и калїкъ на обїдъ-помынки — то, чи що робыть?

— Ходїмъ, каже старший братъ, хочъ на людей подывымосъ да й царуѣвну побачимо. Аджє-жъ, кажуть, що така хороша, така прихороша, що крашчої нїде не має.

Пошли вони. Той, що безъ нуѣгъ, сядыть на шыі у того, що безъ рукъ. Той якъ ступыть разъ, дакъ може пув-версты: звїсно, багатыр! Пошли вранці, а на обїдъ прийшли у те царство. А тамъ такогò старцївъ, такогò калїкъ!.. А царуѣвна сама кругомъ ходыть и частує всїхъ. Дойшла черга до їхъ. Царевычи якъ побачыли її, такъ и очей не одведуть. Вона якъ подывылась на їхъ, такъ їй стало жалько: такы хорошы—и калїкы. Налыває вона чарку, а той, що зъ рукамы, якъ ухопыть її, якъ побїжаты... такъ де тобі! Царь у погоню на коняхъ, та буды конямъ наздогнаты: идуть скорїше, якъ птыця лытыть. Принесли царуѣвну до дому и кажуть:

— Будь намъ за сестру!

— Гляды-жъ, каже старший братъ меншому, не займай її: будемъ жыты, якъ браты зъ сестрою.

А меншый каже старшому:

— Гляды-жъ и ты не займай!

Отъ живутъ собі добре: вона господарує; тульько бачаты, що вона що-сь марнїє—худа така робытця. Отъ и пытає одинъ у другого:

— Чи, прымітывъ ты, братє, яка наша сестра худа стала? Чи, не мавъ ты зъ нею грїха? Чи, не живешъ ты зъ нею?

Той божитця.

— Нї, каже, братє, я не мавъ зъ нею грїха. Може, ты живешъ зъ нею?

И другый братъ божитця.

Отъ и почалы вони її роспытувать:

— Скажи намъ, сестро, голуько, чого се ты марнїєшь? Чого така худа стала?

*

А вона каже:

— Брати мої мила, брати мої любі, сказала-бъ я вамъ, да боюсь.

— Не буѣйся, сестро, кажи. Може, мы тобі пораду дамо.

Вона й каже:

— Унадывся до мене проклятий змій—прилетас и соо мене. Якъ вы пуѣйдете на охоту, до вуѣнъ въ трубу и прылетас.

— Чому-жъ ты намъ и досі не скажешъ? кажутъ брати.

— Налякавъ вуѣнъ мене: каже—зѣмъ, якъ скажешъ.

Отъ брати не пошли на охоту. Той, що безъ вуѣнъ, сівъ коло труби на даху, а той, що безъ рукъ, сівъ подъ поломъ. Отъ змій и прылетас. Той, що бувъ подъ поломъ, якъ врыкне:

— А, ты тутъ!

Змій у піч да въ трубу; а той, що сѣдівъ на даху, якъ ухонить рукамы змія тоді, якъ вуѣнъ изъ трубы вылетавъ; якъ почнуть бытъ ёго. Змій просытца:

— Що хочте, каже, зроблю, туѣльцо не вбывайте!

Отъ вони й кажутъ:

— Вѣды насъ туды, де естъ цілюща и живуща вода!

Повівъ ихъ змій. Прыходять до крныці.

— Оце, каже змій, цілюща и живуща вода!

Той, що зъ руками, выламавъ голлячку зелену зъ вербы и умочивъ у воду—вона и всохла. Отъ вони й почалы зновъ бытъ змія.

— О, така-то, кажутъ, цілюща й живуща вода!

Вьютъ ёго такъ, що вуѣнъ ледве дыше.

— Ей, не вбывайте, каже:—теперь уже я васъ приведу до цілющѣи и живущѣи воды.

Повівъ вуѣнъ ихъ, може, тамъ у тридѣвяту землю, у тридѣсате царство. Пудходять до крныці.

— Оце вже, каже, справді цілюща и живуща вода.

Меншій царевычъ выламавъ суху голлячку, умочивъ у воду—вона такъ и позеленіла, такъ лыстомъ и укрылась. Тоді вони заразъ умочилы свої порубаны ноги й руки—вони заразъ и вырослы. Тоді ваялы змія, убылы ёго, спалылы и попелъ зъ ёго по вітру розвіялы. Вернулъы самі до дому; одынь изъ ихъ женився на туѣй царуѣвнѣи, а другый пошовъ у свѣтъ.

Въ сказкѣ про Ивана Голлика, помѣщенной во II томѣ «Записокъ о Южной Руси» П. Кулиша, естъ сходныя черты.

47.—Царь-змій.

(С. Каміровка, Таращанського у., Кіевскої г.)

Бувъ собі багатий купецъ, и була у него дочка, та така гарна, така гарна, що не здумать, не згадать, ни перомъ описать. Вінъ її дуже любивъ и все багатство ховавъ для неї. А багатий вінъ бувъ такий, що гроші міркою мірявъ; а лавокъ и не переличты. И въ ідній лавці бувъ у него прыкащикомъ бідний хрестянинъ - сырота. Побачила цего прыкащика дочка да їй подобавсь вінъ їй дуже, такъ що безъ него життя їй не має. Запитивъ про це, батько єї и задумавъ того прыкащика зъ світа звесты. Ото приймає єго до себе та їй каже:

— Поїдешъ заразъ у дорогу. На тобі одей листъ; одвезы єго ажъ въ четверте царство, до цара-змія, и вырвы для мене зъ того змія три пера.

Зібрався той прыкащикъ и пішовъ.

Иде та їй иде, иде та їй иде, приходять въ перше царство да їй каже:

— Веди мене до цара!

Отъ и приводять єго до цара; а вінъ и питає:

— Чого тобі треба?

— Я прийшовъ, каже, спытаты, де живе царь-змій?

— Єго, каже царь, до змія ще далеко. Послухай по мене, чоловіче!

Була у мене вірница, та зъ такою водою, що якъ слабій умиється, то заразъ відчуняє; а теперъ та вода зопсовалась. Якъ бы ты єї зробивъ такою, якъ вона першъ була,—я-бъ тобі давъ пів-царства.

— Ні, не можу, каже прыкащикъ, але я надумаюсь.

Отъ вінъ пішовъ собі дали. Иде та їй иде, иде та їй иде, приходять у друге царство, иде до цара и питає:

— Чи, ще далеко до цара-змія?

— Є, каже царь, до змія ще далеко. Послухай, чоловіче, що я тобі скажу. Була у меня яблоня така, що родыла золоти яблоска; а теперъ вона усохла. Чи, не знаєшъ ты, щобъ їй зробыть, щобъ вона знову родыла,—я-бъ тобі давъ за те пів-царства свого!

— Ни, каже, не знаю, але подумаю.

И пішовъ. Иде та їй иде, иде та їй иде, приходять у третье царство; а въ тимъ царстві царь звелівъ, що якъ хто прийде въ єго царство, щобъ заразъ велы до него. Отъ и приводять того прыкащика до цара. Вінъ и каже:

— Була въ мене дочка дуже гарна; вийшла вона разъ на спаціръ та їй вже більшъ не вернулась до дому. Ты ходивъ багацько по світі, чи не ба-

чивъ де, чи не чулъ одъ кого про неї? Якъ бы ты міні її знайшовъ, то я-бъ тобі давъ за це все своє царство.

— Ни, каже, не бачивъ и не чувъ. Буду пытати, то, може, и напытаю такого, що її бачивъ. А далеко, каже, звідціла до цара-змія?

— Ни, недалеко, отъ варазъ въ першимъ царстві.

Прийшовъ вінъ до того царства, колы дывыться—ажъ стоить надъ водою палаць на стовпахъ и неможна до ёго підыйты. Ходывъ вінъ кругомъ, ходывъ, колы дывыться—глибока яма, и драбына стоить у ямі. Отъ вінъ перехрестывсь та й полізъ туды. Спускається вінъ въ нызъ по драбыні, ажъ ось и сходы. Вінъ по тихъ сходахъ та й ввійшовъ до палацу. Иде вінъ черезъ ідень покой, иде й черезъ другій, заглянувъ у третій — спить панна. Вінъ подойшовъ до неї да й збудывъ. Вона встала та й каже до него:

— Чого ты зайшовъ сюды, чоловіче? Утікай звідціла, бо тутъ царь-змія живе, то вінъ тебе тутъ ззість.

Отъ вінъ и каже:

— Не можу я утікати, бо мене приславъ купецъ зъ листомъ до цара-змія и казавъ, щобъ я принісъ ёму три зміиныхъ пера.

Та й розказує її, якъ вінъ проходывъ черезъ всі царства, покi дійшовъ до цёго.

— Въ першому царстві була, каже, кірныця зъ такою водою, що якъ слабый умыється, то варазъ відчуняє, а теперъ вона зопсовалася; въ другому царстві була, каже, така яблоня, що родыла золоти яблоска, а теперъ усохла; а въ третьёму царстві була царівна дуже гарна, та якъ пішла вона на спаціръ, тільки її и бачили.

— Це я, каже вона, та царівна. Я пішла на спаціръ, а мене и укравъ оцей змія, що живе въ цёму палацу, и не выпускає мене нікуды. Чекай же, чоловіче, я достану тобі зъ него тры пера та й утичемъ разомъ.

Ото вони и балакають про те, колы то лучче утікты одъ змія, колы чують, ажъ земля гуде...

— Ой, це змія летить, каже вона:—лізь швидче у пічъ!

Тільки-що вінъ влізъ у пічъ, ажъ прылітає змія. Якъ увійшовъ у палаць та й каже:

— Фу... фу... а це що, жіноко, чоловікомъ пахне? Хто тутъ такий є?

— Нема, серце, нікого, каже вона:—то ты налітався по світі, наівся людского м'яса, то тобі такъ здається. А знаєшь що, каже, якъ ты полетівъ, я лягла спати та й заснула, и приснывся мені сонъ, да такий чудный, такий чудный, що сказати неможна.

— А ну, ну, розкажи, каже змії:—тільки підожди трохи, я ляжу, а ти мені поськай да й розкажешь.

Сіла вона йому ськаты та й каже:

— Снилось мені, що вь ідиному царстві була кірныця зь такою водою, що якъ слабый умыється, то заразъ буде здоровый, а теперь вопсовалась.

— Знаю я цю кірныцю, каже змії.—У тій кірныці садять теперь жаба. Якъ бы ту жабу выняты, то вода-бъ ще лучча стала, якъ перше була.

Змії розказує, а вона—скубъ, та й высмыкнула зь нѣго перо, а після и каже:

— Снилось мені, що вь другому царстві була, нібы, така яблоня, що родыла золоті яблоса, а теперь всохла.

— И це знаю, каже змії:—то єі робакъ підточивъ. Якъ бы її пересадыты, то вона була-бъ ще крашча...

А вона зновъ перо высмыкнула зь головы.

А змії почувъ да й каже:

— Годи, не скубы, розказуй лучче далі.

Вона й каже ему:

— Ото ще случилось мині, що вь третімъ царстві була дуже гарна царівна. Вона пішла на спацірь та й пропала.

— А хіба ты, каже змії, забула, якъ я тебе укравь?

А царівна и третье перо высмыкнула зь головы.

— Єй, слухай, каже, не скубы, бо якъ ще разъ скубнешь, то я тебе зьмінь.

Перестала вона ему ськаты, вінъ знявся да й полетівъ.

Тільки-що вінъ полетівъ, а вона заразъ покликкала прыкащика та й каже ему:

— Ну, теперь утікаймо. У мене єсть така кныга, що якъ прочитаєшь її, то заразъ зробишься чинъ захочешь: чи звіромъ, то й звіромъ, чи птыцею, то й птыцею.

Взяли вони ту кныгу и три пера, поробылись птыцями та й полетілы.

Отъ змії прылітає до дому, дывыться — нема царівны. Вінъ и думас: «ето певно вона утікла» — и полетівъ у погоню; такъ летыть, що ажъ земля гуде.

А прыкащикъ зь царівною все утівають. Ажъ вона и каже:

— Постривай но, я зроблюсь чоловікомъ и послухаю, чи не гуде земля, якъ гуде, то тó змії за нами женеться.

Послухала вона—земля гуде.

— Дожене вінъ насъ, каже:—зроблюсь же я пасікою, а ти старимъ пасічникомъ; а якъ вінъ спитає, чи не бачивъ ти такої-то й такої,—то кажи, що бачивъ тоді, якъ бувъ ще молодимъ.

Отъ и зробилась вона пасікою, а вінъ старимъ пасічникомъ. Ажъ летить змії и питає:

— Чи, не бачивъ ти, діду, тутъ не летіла царівна?

— Здасться, бачивъ, але ще тоді, якъ бувъ молодимъ.

Отъ змії и вернувся ще шукати єї до палацу. Вони поробились знову птыцями та й полетіли.

А змії вернувся, шукавъ-шукавъ и погнався за ними въ погоню. А царівна прислухалась—ажъ земля гуде. Вона и каже приказникові:

— Зробимось ми—ти дідомъ, а я бабою, та й будимъ то ми на березоле идець.

Та й зробились вони дідомъ и бабою и идуть съ торбами на плечахъ. Ажъ прилітає змії:

— Чи, не бачили вы такої и такої?

— Ні, не бачили, кажуть вони.

Змії и думає: «може вона въ палацу, або шійшла купатися», та й зновъ вернувся. А ти прочитали книжку, поробились птыцями и зновъ полетіли. Змії прилітає до дому—нема нікого. Розгнівався вінъ дуже та й полетівъ знову доганяти. А вони уже долітали до того царства, де змії укравъ царівну. Коли чують—земля гуде, да такъ, ажъ дрижить.

Царівна и каже до приказника:

— Летить змії. Робись ти скорійшъ моремъ, а я зроблюсь качкою.

А ось и змії прилітає, да такій же злий, що ажъ піна зъ рота котиться. Якъ побачивъ вінъ ту качку, такъ заразъ и пізнавъ, що то не качка, а царівна, та й хтівъ вінъ єї зловити. Що кинеться на ню, то вона и пурне; не може ніякъ єї змії зловити. Вінъ тоді почавъ воду птити, щобъ випити все море; пивъ-пивъ, поти пивъ, поки ажъ не лусьнувъ.

Тоді вони поробились людьми та й пішли собі далі. Приходять у те царство, де змії царівну укравъ, да й пошли просто до царя. Царъ якъ їхъ побачивъ, то такъ и обомливъ зъ радости: обіймає їхъ та цілує. Вони єму рєсказали де були, якъ утікли...

Царъ тоді и каже приказникові:

— Ты врятувавъ мою дочку, бери-жъ єї собі за жінку, ще и царство тобі дамъ такъ, якъ обіцявъ.

— Ни, пострівайте, жінко, каже приквацикъ:—не хочу я царства, дайте тільки мені свою дочку за жінку.

Отъ и пошлы вони до шлюбу та й справили таке весілля, що було чутко на всі царства.

Заразъ після весілля и каже приквацикъ до царя:

— Ну, каже, теперъ я поїду до купця и одвезу ёму пера.

И поїхавъ уже зъ своєю жінкою. Приїзжають вони у те царство, де була яблоня, що родыла золоті яблока (після вона всохла). Прийшовъ до царя и каже:

— Тутъ була у васъ яблоня, що родыла золоті яблока; а після вона всохла. Оце-жъ и прийшовъ я вамъ сказати, що єі робакъ підточывъ; якъ бы єі пересадыть, то вона буде ще лучша.

Царъ заразъ казавъ єі пересадыты; колы гляне, а вона ще лучша зробылась, якъ першъ була. Отъ царъ и давъ тому приквацикowi пів-царства. Поїхавъ вінъ далі. Іде та й іде, приїзжає у те царство, де була кірниця. Приїхавъ до царя да й каже ёму:

— У васъ була кірниця зъ такою водою, що якъ слабый умыється, то заразъ відчунає; а теперъ вона зонеовалася. Тамъ є жаба. Вийміть єі зиттіля, то вода буде ще лучше.

Царъ звелівъ заразъ єі викинути. Якъ тільки викинули, то вода стала лучша, якъ першъ була. И давъ той царъ приквацикowi пів-царства. Теперъ поїхавъ вінъ зъ жінкою до купця.

А той купецъ уже й не радъ бувъ, що пославъ у дорогу приквацика. Якъ пішовъ вінъ, то ёго дочка ходыла ни жива, ни мертва, ажъ заслабла біденька та така зробылась, що ажъ сумно было на неї дывытьця. Такъ те вона дуже любила того приквацика.

Отъ вінъ приїхавъ до купця; а той якъ побачивъ, що вінъ такимъ паномъ зробивсь, зливавсь такъ, що страхъ. «Це — думає вінъ собі — прийшовъ мені оддячаты за те, що я ёго пославъ до змія. Що мені робыть?» А далі и каже:

— Не співайся на мене. Що ты захочешъ, всёго тобі дамъ, навіть оддамъ за тебе свою дочку.

А приквацикъ и каже:

— Я тобі wybачаю. Ты хтівъ мене зъ світа звесты, а отъ, бачъ, я живу и наномъ якимъ зробивсь; дочки твоєі мені уже не треба, бо я повінчавсь зъ царівною та ще и ціле царство маю; а ось и тры зміиныхъ пера.

— Чи вже-жъ вы, каже купецъ, були у того царя-змія?

— Бувъ, каже:—отъ якъ не вірнѣть, то дивнѣсь.

Взявъ вінъ одно перо. Якъ махнувъ нимъ, то звіткі не взялась вода, такъ и шумить хвилями, ажъ пінуть, та й пливе просто на купця хату. Той перелаявся та й почавъ просити того приващика, щобъ вінъ єі зупинивъ. Отъ вінъ махнувъ другій разъ—води такъ якъ не було. Вийнявъ вінъ друге перо, зновъ махнувъ нимъ; тутъ начали злазитись всякій гадъ, звірь, та такогò багацько, що двіръ малый. Вінъ махнувъ другій разъ—якъ метлою змело. Отъ вінъ вийнявъ тоді третє, махнувъ тимъ перомъ та й полетівъ зъ жінкою до цара єі батька, и жили вони собі тамъ, ажъ покї зовсімъ не постарїлись. Отъ вамъ казочка, а мені бублькївъ в'язочка.

Записавъ Василій Ільшевичъ.

48.—Иванъ Ивановичъ, Руській царевичъ, єго сестра и змїй.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ собі царъ, и поїхавъ вуїнъ смотрити вуїнско. Іздивъ-іздивъ, обдививъсь—усе якъ слїдъ исправно. Крикнувъ разъ:

— Доволны, ребята?

Поїхавъ у другий кїнець и тамъ кривнувъ. Все солдаты одказують єму:

— Доволны всѣмъ, ваше высокопревосходительство (чи тамъ якъ єго вынчають)!

Отъ вуїнъ сївъ на коня и поїхавъ до дому; а жарко було тамъ, що не доведи Маты Божа. Захотилося цару воды напѣтця, а до дому ще, може, лвиухъ-небудь оставалось вереть 20 або й буїльшь. Що тутъ робить? Пѣть такъ хочетця, що ажъ душа горить. Дивитця вуїнъ, ажъ на сторонї одъ дороги геть блещить болото.

— Пойду, думас собі вуїнъ, да хошь болотяною водою промочу горло, коли нема кривншиої.

Подїхавъ вуїнъ ото до того болота, прив'язавъ коня тамъ, може, до лозы, чи до якого куша, и поїшовъ самъ въ болото, ставъ тамъ да й стоить—не може зогнутця, щобъ то напѣтця воды, а по колїна въ водї стоить. Ставъ виходить изъ воды—такъ ні: такъ єго й приссало, и ноги не вытягне изъ багна. Смыкувався вуїнъ, смыкувався—ничого не вдїс. Ставъ вуїнъ да й думас:

— Болы-бъ якнй чортъ случився да порятувавъ, уже-бъ наградывъ бы добре за те.

Болы дывытця—ажъ летить злый духъ да й каже:

— А даси те, що въ тебе дома е, таке, про що ты не знаешъ, то я тебе выратую изъ біды.

— Дамъ, дамъ, голубчику, только выратуй.

Отто той злый духъ ухватывъ ёго, такъ и выперъ изъ болота; поставывъ ёго коло коня, а самъ полетівъ.

Прыіздытъ царъ до дому, ажъ чуе, що ёго жуѳнка привела заравомъ двое дѳтей: хлопчика и дѳвчинку,—дакъ вуѳнъ такъ ажъ за голову вхопывсь.

— Боже мій! що-жъ це я наробывъ: чорту невнынни души подарувавъ!

Иде до жуѳнки да й хвалитця їй:

— Такъ, каже, й такъ, така-то й така-то пригода мені случилась у дорозі: подаровавъ нечистой сылі обохъ дѳточокъ, и зъ головы мині вышло, що я тебе дома оставывъ важкою.

— Знаешъ, каже вона, чоловіче, що?

— А що, жуѳньо?

— Зорвеси помуѳсть у такый-то хати да заховаемъ їхъ обохъ туды, пудъ той помуѳсть, до поки подростуть, будемъ туды їмъ їсты подавать, а якъ выростуть, то тоді можна буде їхъ въ другу землю перевезты: може таки, якъ прыйде злый духъ, то не знайде ихъ пудъ помостомъ.

— Правду ты, жуѳнко, кажешъ. Такъ воно й буде: заховаемъ дѳтокъ пудъ помуѳсть; може таки, вуѳнъ тамъ їхъ не знайде.

Отто велівъ царъ зорвать помуѳсть, зробывъ тамъ для дѳтей таку хатку, зробывъ дѳрочку въ куточку, щобъ можна було їмъ подавать туды їсты й пыть, и закрывъ знову тымъ самимъ помостомъ зверху.

Ростуть тамъ ти дѳти не по годамъ, а по часамъ,—не такъ по часамъ, якъ по минутамъ. Ще й пув-года не пройшло, а вони вже давно й говорятъ обоє, и бѳгають тамъ, пудъ помостомъ,—таки поввыростали, що якъ бы хто подывывсь на їхъ, то зроду-бъ не сказавъ, що вони ще таки молоденьки. Отто проходить годъ, прылѳтає нечиста сила за ними просто до царя й каже:

— Ну, теперъ давай мині те, шо ты то-рікъ подарувавъ!

— Шукай, каже царъ:—якъ знайдешъ, то твоє буде. Що-жъ я тобі таке тоді подарувавъ?

— Э-э!.. добре ты, каже, знаешъ, шо ты мині подарувавъ. Воно тутъ було, я знаю добре; туѳлько не знаю, де теперъ ділось. Треба підти роспытатця.

Отъ змій пошовъ до кочерги и пытае:

— Кочерга, кочерга, скажи, де мій подарунокъ дівся?

— Не знаю я. Я туйлькo знаю, якъ изъ печи выгребти попелъ, чи тамъ огонь, да якъ добра кухарка, то на нуичь мене пудъ шічь положить, а якъ ні, то я отаеъ, якъ бачишь, стою у кочергахъ по цілыхъ суткахъ.

Иде змій до рогаца и пытае ёго:

— Рогаче, рогаче, скажи мені, де мій подарунокъ дівся?

— Я-бъ тобі сказавъ, да й самъ не знаю. Я нікуда не хожу, туйлькo знаю отто, що выинять горщокъ изъ печі, да якъ добра кухарка, то положить мене на нуичь пудъ шічь, а якъ ні, то я отъ-такъ, якъ бачишь, и стою у кочергахъ ціли сутки.

Отто иде змій до сокиры и пытае її:

— Сокиро, сокиро, скажи мині, де мій подарунокъ?

— Якъ же я тобі можу сказати, де твій подарунокъ, коли я сама далеко невхожа. Я отъ туйлькo буваю на дриכותі, якъ отъ часомъ треба дровъ нарубать або де гвоздокъ який затесать, а то усе отъ тутъ, за лавою, и сижу, да ще правда, якъ добрый хазяенъ, то положить на нуичь подъ лаву, а якъ ні, то я тутъ и днюю, и ночью.

Пойшовъ вуинъ до долота та й каже:

— Долото, долото, скажи мині, де мій подарунокъ. Я тебе буду за те въ повазі держать, озолочу твою голову, ніколи й обухъ не доторенетца до твоєї голови; а якъ не скажешъ, то день и нуичь будуть тебе по голові быть обухомъ.

— Добре, каже долото, скажу тобі, де ти можешъ найти свуйй подарунокъ; возьми мене, понеси въ комнаты и кыдай въ кожный хаті: де застромлюсь у помуйсть, то въ туйй и шукай подъ помостомъ.

Отто понісь вуинъ въ одни покоі, кынувъ—бокoмъ упало на помуйсть; понісь у другий, кынувъ—и тамъ упало бокoмъ на помуйсть; понісь въ третій, кынувъ—застромлюсь. Ставъ вуинъ помуйсть зрывать та шарить пудъ помостомъ, коли дывитца—ажъ вони обоє въ комнаты стоять собі. Вуинъ забравъ ихъ и полетівъ. Що вже царъ зъ царицею не поплакали, що вже вони ёго не попросили—забравъ и полетівъ.

Довго вуинъ летівъ зъ ними,—може, сутокъ трое або й четверо,—страшенно втомився, сівъ оддыхать та й загадавъ дівчинці въ голові ськать, а хлопцю пъяты чухать.

Сыдять вони надъ нимъ обоє — та ськае, а хлопець пъяты чухае, коли дывлятца, ажъ летить куйнъ да й важе до тіхъ дітей:

— Якъ хочете утікти одъ смерті, то сідайте на мене да будемъ тікать.

Посідали вони на того коня обоє и поїхали. Ідуть та ідуть, ідуть та ідуть, коли змії и прокынувся; дывытця—ажь нема коло ёго дітей. Кынувь вуїнь разь огонь—не докынувь, кынувь другый—куїнь и пытає:

— А що, пече вась, дітки?

— Недуже, кажуть.

— Ну, дакъ будемь ще бігты.

Кынувь змії и третій разь огонь—куїнь знову пытає дітей:

— А що, чи дуже пече?

— Оть теперь; кажуть, пече, та ще й дуже.

— Ну, каже куїнь, теперь злязьте, бо якь дожене нась змії, то пропадете вы, пропаду й я, усіхь нась поїсть.

Позлазили діти съ того коня, посідали на полі, а куїнь полетівь дальше, скуїльки видно. Не вспівь вуїнь залетить за одну гору, а туть уже и змії летыть, такый сердытый, що ажь искры зь ёго сыплютця, якь изь головошкы. Ото долетає до тихь дітей и каже:

— Ну, теперь я вась поїмь, коли зо мною такь зробылы—утеклы одь мене.

— Не їжь нась: мы дітки ще маленькі, самы не знаємо гораздъ, що робымо. Намь куїнь сказавь, щобь мы сідали на ёго, мы й посілы обоє, а вуїнь нась и повізь, а куды и на що—мы й самы не знаємо.

Забравь той змії ихь и полетівь. Летівь вуїнь зь ними ще довше, якь первый разь, утомывся и сівь знову оддыхать, и зновь—таки загадавь дівчынї ськаты у голові, а хлопцю чухать пьяты. Дівчына ськає, а хлопец чухає пьяты, а нечиста сыла спыть. Коли дывлятця вони, ажь летыть летючая птыця и каже їмь:

— Нужь, дітки, тікаты, а то пропадете: вась змії поїсть. Сідайте на мене; я вась понесу.

Сілы ты діти и утекы, а змія сонного покынулы на полі.

Ото летыть та летючая птыця та й летыть, коли це змії прокынувьсь, глянувь у ноги—нема хлопця, глянувь у головы, ажь и дівчыны нема. Кынувь вуїнь огонь: разь кынувь, другый кынувь и третій разь; а летючая птыця и пытає:

— А що, дітки, чи, не пече вась часомь?

— Охь, кажуть, пече, та ще й дуже.

— Ну, такь злязьте, а то якь нажене змії, то й мене зьїсть.

Позлазили дітки, посідали на степу и ждуть, а птыця полетіла та й полетіла, туїлькы видно.

Сидять вони, плачуть да й думають, що то їм одъ змія буде за те, що покинули ёго сонного на ступу, коли дивлятця, ажъ летить змія такий сер-дытій, якъ огонь, и каже:

— Ну, тепер я васъ поімъ, коли вы такъ зо мною уже другий разъ робите.

— Не їмъ насъ, кажуть вони:—мы дітки маленьки, нічого не знаємъ. Намъ сказала летюча птыця: «сїдайте, я васъ понесу»,—мы й посїлы.

Отто забравъ змія їхъ и полетївъ. Зновъ утомився и сївъ отдыхать за-гадавъ дївчинї въ головї сьвати, а хлопцю пьятї чухать, коли бїжить бычокъ да такий-же-то поганий да кошлатий, що гидею на ёго й глянуть, и каже:

— Эй, дітєы, пропадете вы; нумъ лучше тївать. Сїдайте на мене обое; я васъ понесу.

Посїлы ти дітєы на того бычка; вуынъ и понїсъ ихъ, да такъ скоро, такъ скоро, що й вітеръ не дожене,—такъ скоро.

Проснувся змія, дивытця—нема ёго дітєы. Кинувъ вуынъ разъ огнемъ, кинувъ другий, кинувъ и третїй,—бычокъ и питає:

— А що, дітєы, чи пече?

— Пече, кажуть, та ще й дуже.

— Влїзъ, каже бычокъ, въ лїве ухо, а въ праве вылїзъ, выймы зброю на себе й на мене.

Полїзъ той хлопчикъ въ лїве ухо, вылїзъ въ праве и выйнявъ мїдну зброю на себе и на ёго, понадївали и бїжать; а змія все выда огнемъ. Пробїгли трохи, отъ бычокъ и питає дітєы:

— А що, чи пече?

— Пече, кажуть, не памагає и зброю.

— Полїзъ же, каже бычокъ, уже въ правє ухо, а въ лїве вылїзъ и возьмы гребенець, и якъ вылїзешъ, то махнешъ назадъ тимъ гребенцемъ, то стане лїсь густий та здоровий такий, що уже черезъ той лїсь огонь не доставе насъ.

Полїзъ той хлопець въ праве ухо, въ лїве вылїзъ, вынїсъ гребенець, махнувъ тимъ гребенцемъ назадъ, и ставъ лїсь такий густий та здоровий, що не проїхать ёго, ні пішкї пройты: такъ дерево коло дерева й поросло, да все таке-жъ-то претовсте, що й у чотырохъ не обьймешъ. Летить той змія; долетївъ до лїсу—пальть, ломьть, трощить,—таке лихо піднялось въ тимъ лїсі, що ажъ земля раве. Отто перебрався яко-сь змія черезъ той лїсь, кинувъ разъ огнемъ, кинувъ другий, кинувъ и третїй — доставъ. Отъ бычокъ и питає:

— А що, чи пече?

— Пече, кажуть.

— Поліз же ты, хлопче, зновъ въ праве ухо, а въ ліве вылізъ, та выйми платочокъ біленький, да якъ вийнешь, махны імъ назадъ, то стане море: змії уже не перелетять черезъ те море.—Полізъ хлопець въ одно ухо, въ друге вылізъ, вийнявъ біленький платочокъ, махнувъ назадъ—и стало море, таке велике, таке велике, що й коньця ниде не видно; да такыі хвилі піднялись на тому морі прешрашенны, да такъ лютують да бьють обь берегъ, що страшно на їхъ и глянуть.

Подывывсь змія на те море, подывывсь и ставъ на тий боці да й стоить; а бычокъ пробігъ ще трохи, колы дывлятьця—хатка стоить. Зайшли вони въ ту хатку, а тамъ всёго и істы, и пьть, чого туылько душа забажае, те й е,—такъ на столі й стоить. Отъ вони напылись, наілысь, оддыхали трохи, а бычокъ імъ каже:

— Ну, дітки, чи васъ до батька одвести, чи, може, вы тутъ останетесь?

— Да мы вже, кажуть, останемся тамъ, де вы будете; уже будемъ разомъ зъ вами жить до коньця віку.

— Я вже, каже бычокъ, не хочу жить на світі; заріжте мене, м'ясо поїжте, а костки въ стріху затеніть, то виросте изъ моіхъ костокъ чуйко й буйко. Вони вамъ стануть въ великый пригоді.

— Якъ же мы васъ заріжемо? Вы насъ одъ смерти оборонили, а мы от-це васъ будемъ різать?!

Отто якъ зачавъ бычокъ, якъ зачавъ уговарювать, таки-зарізали ёго, м'ясо зылы, а костки застромылы въ стріху, якъ казавъ бычокъ, и живутъ собі обоє въ тій хаті. Вуынь ходить на охоту, а вона дома остаецця: то вытопть та істы зварыть, то піде до того моря да воды принесе, щобъ було що пьть, якъ братъ вернетця зъ охоты. Такъ собі й живутъ. Прошло уже и зъ пув-года, або й буыльшъ,—изъ костокъ бычча вырұсь «чуйко» и «буйко», да така здорови да гладки собаки, що страшно на їхъ и глянуть, а прыступыть нехто зъ роду, зъ віку не прыступыть до їхъ: таки страшны. А змії той проклятый да пережынувся парубкомъ, такимъ хорошишъ, що й надывытьця на ёго неможна и очей неможна отвести, такъ бы все на ёго и дывывсь и день, и нуычъ, да ище-бъ не надывысь. Отто пережынувся вуынь парубкомъ да якъ прыйде та дівчина по воду, то 'вуынь и ходить по-надъ берегомъ да й балакае зъ нею. Разъ якось прыйшла вона по воду, а вуынь іоміи и кажѣ:

— Недобра ты, якъ я бачу, сестра для свого брата. У ёго на шиі та-

кнїй уже платокъ нечистїй, скуйлькї вуйнѣ місяцїв ѓго на собі носять, а ты ѓго и не вымышь. Попроси брата, щобъ вуйнѣ ѓго скинути, та надїв на шию другїй.

— Э, такъ то такїй платокъ, що ѓго зъ шиї неможна скидати: бичокъ казавъ, щобъ вуйнѣ ѓго носивъ до конца вїку.

— Та возьми на часину да махнешъ тимъ платочкомъ на це море, де воно розийдетца; тоді я перейду до тебе та побалакаємъ трохи.

Прийшла вона до дому и каже брату:

— Ты-бъ скинувъ той платокъ, а-бъ ѓго вымыла. Бачишь, якїй вуйнѣ— якъ ганчурка, а ты ще ѓго на шиї носишь.

Довго братъ не хотївъ ѓго скидати, а дамї й скинувъ, и оддавъ їй, а самъ поїшовъ на охоту. А вона взяла, побїгла скорїше до моря, якъ махнула тимъ платкомъ, такъ море якъ и не було. Змїй прийшовъ ажъ у хату, такъ їбїй розказує та навчає:

— Гляди, каже, якъ прийде твуйнї братъ до дому, до ты занебужай та й лежи и стогни; а якъ вуйнѣ спитає, чи не хочешъ часомъ тѣ чого, то ты ѓму скажи, щобъ вуйнѣ доставъ зайчого молока.

— Добре, каже вона.

Тимъ часомъ вона глянула у вїкно, ажъ и братъ иде зъ охоты.

— Охъ, лихо минї! Дежъ я, каже, тебе дїну? Братъ мене черезъ тебе буде лаять. Тїкай собї скорїше изъ хаты.

— Куды-жъ я буду тїкати, коли братъ твїй уже недалеко? Вуйнѣ мене угледить, то ще підстрелить. (А тутъ вуйнѣ не такъ брата боїцца, якъ чуйка и буйка, щобъ не розірвали). Сховай мене куды небудь!

— Куды-жъ я тебе сховаю?

— Огъ скрыня стоїть велика, така, що можна влізти,—сховай у скрынї!

— Лізь же скорїше у скрыню, а то ось уже братъ коло самої хаты.

Отъ вуйнѣ скорїше ускочивъ у ту скрыню, вона ѓго зачинила и лягла сама на полу и стогне (то-бъ то слаба стала).

Братъ одчинивъ хату, чуйко и буйко ускочили въ хату и заразъ до тусї скрынї: гавкають коло неї та лапами гребуть.

А вона лежить на полу, та:

— Охъ, охъ! повыгонь свою прокляту собашню изъ хаты: ще мене розірвуть. На бїса ты їхъ суды понаводивъ повну хату! Повыгонь їхъ на двурь—нехай тамъ сидять.

Брыкнувъ вуйнѣ на чуйка и буйка—воны посїли у порога. Вуйнѣ войшовъ у хату и каже:

— Давай, сестро, обідать, якъ є що.

— Да тамъ изъ печи вытягни собі та пообідай, бо я не здужаю и підняття. Я чула одъ людей, що мині-бъ помогло зайче молоко. Якъ бы ти поійшовъ да доставъ мині того молока, то я-бъ нанялась и здорова-бъ була.

— Добре, каже братъ, ось пообідай та трохи оддышу, то я тобі доставу.

Отто пообідавъ, оддыхавъ трохи и поійшовъ зъ чуйкомъ и буйкомъ въ лісь шукать зайцівъ. Іде та й іде, коли дывитця—стоить заяць. Вуїнь до ёго націлвся зъ ружья, туїлько-що хотівъ выстрелить, а заяць и каже:

— Эй, Иванъ Ивановичъ, Руській царевичъ, не стреляй мене; я тобі въ пригоді стану. Проси—все тобі зроблю, що туїлько тобі треба буде.

— Мині треба заячого молока: сестра моя дуже слаба; казали люде—якъ напъятця, то выдужає.

— Не дамъ я тобі свого молока, бо наше молоко—перва отрута; а лучше я тобі дамъ свого старшого сына, то буылна помочь буде.

— Ну, добре. Давай свого старшого сына!

Отто взявъ вуїнь зайчюна и поійшовъ до дому. Прихедить у хату; туїлько що одчинивъ двері, а собакі такъ и кинулись зновъ до скрынї, такъ іі лапаны деруть та тягнуть насередъ хаты. (А въ туїй скрынї да зновъ змій сховався якъ пѣбачивъ, що Иванъ Ивановичъ, Руській царевичъ, вертається до дому зъ чуйкомъ и буйкомъ).

— Да прожонъ оттихъ проклятыхъ собакъ, каже сестра, лежачи на полу:—на ёвѣ ты іхъ пенаводишь судн: ще й мене, недужую, зъ полу стягнуть да разьрвуть.

Брикнувъ вуїнь на собакъ—вони посіли коло порога. Самъ сівъ на лаві, чи, може, тамъ на ослоні, и цытає:

— Чи, нема, сестро, часомъ чого пообідать? Я істы хочу.

— Вытягни самъ собі изъ печи да й обідай, бо я не здужаю и пудвѣстись. Якъ бы ты мині доставъ лисичого молока, то-бъ я нанялась, и мині-бъ заравъ полегшало.

— Добре, доставу. Пудожды, пообідай да трошки оддышу.

Отто доставъ изъ печі що тамъ було, пообідавъ, забравъ зъ собою чуйка и буйка и поійшовъ лисичого молока доставать. Іде та й іде, коли дывитця—ажъ бѣжить лисиця. Вуїнь націлвся въ іі зъ ружья, туїлько, що хотівъ выстрелить, а вона и каже ёму:

— Эй, Иванъ Ивановичъ, Руській царевичъ, не стреляй мене; я тобі все дамъ, чого туїлько тобі треба.

— Міні треба лисичого молока.

— Нале молоко—перша отрута; а лучше я тобі дамь свого старшого сына: то буде буыльша помочь.

Забравъ вуынь въ собою старшого сына лисиці и поышовъ до дому. А тамъ уже зміи и підговорує ёго сестру:

— Гляди-жь, каже, якъ братъ твій прийде живий, то помли ёго ще за вовчямъ молокомъ!

Не вспівъ вуынь це сказати, коли гляне у окно, ажъ иде Иванъ Ивановичъ, Руській царевичъ, и веде за собою лисицю. Вуынь тоді пудъ ідушку; вона приккрыла ёго зверху и сама лягла. Туылько-що братъ одчинивъ хату, а чуйко и буйко такъ и кинулись до подушки. Вона якъ заккрычить:

— Отце понаводывъ собашні въ хату. Ще мало своїхъ, ходывъ по лісу, туылько збірасшь. Уже вторый разъ прошу, що-бъ молока приныбсь, такъ не послухаешь. Якъ масиъ водитця зъ собаками, то лучше-бъ поышовъ та приныбсь міні вовчого молока; а то ось который день не зможу я зъ полу злізти.

— Добре, добре, принесу. Пудожды трохи, пообідаю та оддыну.

Пообідавъ и поышовъ вовчого молока доставати. Иде та й иде, коли двинця—стоить вовиъ. Вуынь до ёго въ ружжя націлывся, а вовкъ и каже:

— Эй, Иванъ Ивановичъ, Руській царевичъ, не стреляй мене: я тобі въ пригоді стану. Скажи, чого тобі треба?

— Міні треба вовчого молока.

— Не дамь я тобі, каже вовкъ, вовчого молока, бо наше молоко—перша отрута; а лучше дамь я тобі свого старшого сына, то буыльше помочь буде.

Забравъ вуынь того старшого сына вовка и поышовъ до дому; а зміи, якъ побачивъ въ окно, що йде її братъ и за нимъ чуйко, буйко, заецъ, лисиця и вовкъ, та не вспівъ и въ скрынню схватця—пудлізъ пудъ пуыль та й сидить; а вона сіла на полу и ноги спустыла до долу, щобъ то ёго не видно було. Туылько-що вуынь одчинивъ хату, чуйко и буйко такъ и кинулись пудъ пуыль.

— Та забери ціхъ проклятихъ собакъ: ще мене зъ полу стягнуть да розырвуть.

Вуынь крикнувъ на їх, вони й поілы коло порога.

— Ты-бъ, каже сестра, міні приныбсь медвѣжього молока, ябъ напылась, то и одужала-бъ; а то збірасшь по лісу собашню, на що й до чого? Хиба своїхъ у тебе мало? Ось понаводывъ повну хату, а прошу молока, дакъ и допроситця не могу.

— Да пудожды уже — достану; не клопочи ты моєі головы: заразъ пообідаю да трошки оддыну, та й пойду.

Отто пообідавъ, забравъ зъ собою собакъ и пойшовъ. Идє та й иде, коли дивитця—язь норы медвѣдъ вилазять, дєсь видно, тульько що проснувся. Вуьнъ до єго нацїлвся, а медвѣдъ и каже:

— Эй, Иванъ Ивановичъ Руський царевичъ, не стреляй мене: я тобі въ пригодї стану; скажи тульько, чого тобі нужно?

— Минї, каже, треба медвѣжого молока.

— Не дамъ я тобі медвѣжого молока, бо наше молоко—перша отрута, а лучче дамъ тобі свого першого сына, то буьлша помочь буде.

Взявъ вуьнъ медвѣда та й пойшовъ до дому.

Бачить змїй, що неякъ єго не допроситця сестра, щобъ вуьнъ звїрного молока приноўсь (а змїй-то хотївъ, щобъ тїмъ молокомъ вона єго отруїла),—отъ и каже їй: «Гледи-жъ, якъ приїде братъ и не принесе молока, то ты пошлы єго въ такїй-то и такїй садъ, нехай вуьнъ нарве тамъ для тебе грушъ и яблोकъ».

Приходить братъ у хату, а за нимъ повна хата звїрины. Чуйко й буйко вихнули по хатї, такъ заразъ и кинулись до скрїні, дряпають її лапами да гавкають.

А сестра лежить на полу, та:

— Охъ, охъ, проси, проси... Боже мой, не... охъ, охъ... не допросишся, навївъ собакъ повну хату, нигде й ногою ступить; якъ казала, принеси молока,—не послухавъ. Хотъ бы теперъ змылувався та приноўсь минї зъ такого-то й такого саду грушъ да яблोकъ. Та утыхомьръ тїхъ проклятыхъ собакъ, бодай вони тобі выдыхали!

Крыкнувъ вуьнъ на собакъ, вони посїли коло порога; самъ сївъ, пообїдавъ и пойшовъ у той садъ доставать грушъ да яблोकъ. Приходить у той садъ, струсывъ грушу, назбїравъ у платокъ грушъ; подойшовъ до яблонї, полїзъ и яблोकъ нарвавъ тамъ скуьльько треба було, и вертаєтця до дому. Иде дорогою та й думає:

— Якъ же це я влїзъ въ чужий садокъ, набравъ грушъ и яблोकъ и до дому йду? Неначе—злудїй. Треба зайты до хазяєна, да хошъ сказать єму.

Отто надумався такъ собї и ходить по садку, дума, чи не найде де небудь хазяїна, або хочъ сторожа. Коли дивитця, ажъ стоїть у садку домъ. «Отто», дума, «певне хазяїнъ живе; зайду я туды». Одчиняє вуьнъ дверї, а до єго змїй кинувъ огонь разъ, кинувъ другий, а царевичъ єму и каже:

— Эй, нечиста сило, за що ты мене огонь печешъ? я твого огню не боюсь, бо я вже печенный. Чуйко, буйко, берять єго!

Ти кинулись и въ минуту рознесли на кусочки. Тодї Иванъ Ивановичъ, Руський царевичъ, забравъ яблота и груши да й пойшовъ до дому.

Приходить, а сестра и каже ёму:

— Пойди, братику, тамъ-то й тамъ; то есть багтанъ, и кавуни по три пуди одинъ лежить. Принеси ще мині одинъ кавунъ, мині здастця, що якъ одну скибочку зъїмъ, то заразъ мині и подегчає.

— Добре, каже братъ, подожде трошки, я пообідаю та одйну.

Отто необідавъ и пошовъ на той багтанъ. Ажъ справді кавуни таки здорови, якъ бочонки лежать. Вырвавъ вуїнь одного кавуна и несе попередъ себе, дойшовъ до окопу и думає:

— Отце я взявъ на багтані кавуна да й иду, якъ злодій, кокому не сказавши. Треба пойти та сказати хоть сторожу, якъ хазяїна не найду.

Иде, дивитця—стоїть домъ (а тамъ да змій живъ); увійшовъ вуїнь у двері, а змій огнемъ кинувъ разъ, кину въ другий.

— Эй, змій духъ, каже царевичъ, не печи мене: я вже печеный. Чуйко, буйко!

Чуйко и буйко якъ кинулись, такъ въ минуту и рознесли змїя на куски. Забравъ царевичъ кавунъ й пошовъ до дому. Приходить туди, а той змій уже въ скрині сидить. Одчинивъ царевичъ хату, собаки такъ и кинулись до тусї скрині. Дрягають її лапами, що ажъ вікна дзвinyать.

— Та выжени оттихъ проклятыхъ собакъ, якого це вони бісового батька возятця зъ тую нещасною скринєю. Въ мене й такъ голова болить, якъ не розвалитця, а вони, прокляти, тутъ ще пудналы крикъ. Отто вуїнь обізвавсь до нихъ—вони посіли у порога. Сівъ вуїнь за стуїль и обідає, а вона й каже ёму:

— Чула я одъ людей, що тамъ-то й тамъ-то есть млынъ, и у тому млині така мука, що якъ бы я зъїла коржа изъ сі кусочекъ, то заразъ бы одужала. Пойди да принеси мині її хочъ пригорщъ!

Пойшовъ вуїнь и за мукою. «Справді», дума, «сестра слаба»!

А змій выдїзъ изъ скрині и каже їй: «Изъ млына уже твой братъ не вернетця—тамъ двері зачиняютця, и вуїнь пропаде у млынї; а якъ що часомъ вернетця и прийде до дому, то я зъ нимъ буду бытця. Якъ що я ёго подужаю, то тебе тоді за жуїнку возьму; а якъ що вуїнь мене подужає, то ты виріжешъ изъ мене кусочокъ м'яса, выймешъ изъ роту зубы и напечешъ пирожківъ и зубъ той положишъ въ пирожокъ, и щобъ ты ёму дала той пирожокъ изъїсти».

Отто пошовъ сі братъ въ млынъ за мукою. Иде та й иде—колы зустрічає ёго чоловікъ на дорозі:

— Куды ты, чоловіче, йдешъ?

— Иду, каже, въ млынъ за мукою.

— Гляды-жъ, якъ наберешъ муки въ млынї, то йды и не оглядайся назадъ

бо тамъ млынъ на 12 осадъ и на 12 дверей зачинається, и якъ ты оглянешся, такъ вони всі дванадцятю дверей и замкнутця—тамъ ты и пропадешъ.

Розійшлись вони. Пойшовъ вуїнь до млина—млынъ одчинений. Зайшовъ вуїнь туды, набравъ муки и иде назадъ; вийшовъ за двері, да и глянувъ назадъ (хотівъ знать, чи йдуть за нимъ ёго собаки), а двері—хлопъ, и зачинили собакъ. Иде вуїнь уже самъ безъ своїхъ собакъ, ажъ нагнає зновъ того чоловіка:

— Здоровъ, дядьку!

— Здоровъ. А що, набравъ муки?

— Набравъ, каже.

— А бачъ, якъ тобі казавъ, щобъ ты, якъ будешъ вертатця изъ млина, не оглядася назадъ, а ты мене не послухавъ—оглянувсь-таки. Теперъ же йди до дому да гляди—нескоро: тамъ оддышъ, тамъ поспій, тамъ переночуй, бо якъ прийдешъ до дому скоро, то тебе змій розрве—вуїнь тамъ у твоєі сестры и живе. Якъ ты прийдешъ до дому обідать, то сестра ёго на те время сховає то въ скриню, то пудъ пұльгъ, то пудъ подушку, а сама и ляже да и стогне. Що отто тобі сестра не казала, куды вона тебе не пєсылала, це все научавъ її змій, щобъ тебе въ дорозі хто небудь зъ світа згубивъ, бо вуїнь самъ, бачъ, боявся, не такъ тебе, якъ твоихъ собакъ; а теперъ їхъ нема: въ млині остались,—такъ змій уже зъ тобою однимъ справитця. Гляди жъ, не поспішай до дому, бо буде тобі лихо!

— Добре, не буду поспішати. Спасибъ вамъ за раду.

Пойшовъ отто. Де оддыше, де заночує, аби загаяти часъ якъ небуть. Приходить уже не скоро до дому. А змій побачивъ, що вуїнь иде безъ чуйка буйка, вийшовъ до ёго, да и каже:

— Ну теперъ, Иванъ Ивановичъ, Руській царевичъ, часъ тобі зо мною разсчитатця—я тебе, каже, зымъ.

— Эй, каже, не їжъ мене! Позволь хочъ обмыть своє грішное тіло.

А то якъ же ты мене будешъ їсти—я стуїлько-то и стуїлько день бу въ у дорозі, на имні тіло чорне, якъ на кабані, грязі наїсмь буїльшо, якъ жъясъ.

— Ну, каже, правду ты кажешъ, иди-жъ та обмыйся.

Пойшовъ вуїнь, наносивъ въ казанъ воды, розложивъ пудъ нимъ огню и гріє; а сорока прилетить, да все: «прилїй, прилїй».

Отъ вуїнь вуїзьме да и прилє водою огонь. Якъ зновъ дрова розгоратця, то сорока прилетить, та все: «прилїй, прилїй».

То вуїнь зновъ водою прилє огонь. Гривъ-гривъ, а вода все холо дна.

Змій не витерпівъ, прибігъ, кричить, щобъ лізь вуїнь у воду да мився скорішъ. Полізь вуїнь у воду, вымився и каже:

— Позволь же ще мині полізти на цей яворъ, що передъ хатою стоить; нехай я хоть зъ білымъ світомъ попрощаюсь.

— Ну, лізь уже, лізь, прощайся, да скоріше злазь, бо вже мині дуже істы хочеться.

Полізь вуїнь на того явора, свиснувъ разъ, свиснувъ другий разъ, свиснувъ и третій разъ—чуйко и буйко, зацьц, лисиця, вовкъ и медвѣдь такъ и прилетѣли. (Вони вже давно въ млынѣ двері прогрызли, да не знали, куды бігти; а то, якъ почувли свистъ, такъ заразъ и прибігли). Прибігли кинулись на змія—и кусочка не осталось одъ ёго, такъ и ромисли, пока Иванъ Ивановичъ, Русскій царевичъ вилізъ зъ явора. А ёго сестра взяла скоренько кусочокъ м'яса, выхватила изъ рота у змія зубъ, у тісто заткнула—и въ шість. Злізъ братъ въ дерева и думаетъ:

— Перше-жъ я пообідаю, а після рещитаюсь зъ сестрою.

— Чи є що обідать?

— Оттамъ бери въ печі! Охъ, охъ, охъ, Баже-жъ мій, охъ, ріже-жъ мене, охъ мучить мене; охъ не можу-жъ я подняться, щобъ тобі насипати! Охъ, коли-жъ я одужаю? Охъ, за що-жъ це мене Господь такою тяжкою болістю покаравъ?... У печі єсть борщъ и перожка зо два, то бери та й їжъ, охъ, охъ!..

Таке витвора, що неначе справді вмирає. Вона дума, що братъ ще й досі нечого не знає, що вона ёго послала за звиринимъ молокомъ, щобъ ёго отруїть, и за грушами и кавунами, щобъ ёго тамъ змій розпривалы.

Отто братъ найвся борщу, вытягъ зъ печі перожокъ, туйлькы-що вкусивъ зубами, а змія якъ выскочить зъ перожка въ лобъ, такъ неживый и покотывся. Чуйко кинувся ёго рятувать, зачавъ лапоугребты того зуба—зубъ выскочивъ изъ головы царевича та въ голову чуйка покотывся и чуйко неживый. Кинувся до чуйка буйко, давай лапою вытягати изъ лоба той зміиний зубъ—зубъ выскочивъ да въ буйка. Отто уже лежать у трохъ неживі. Ставъ ведмѣдь кихтями дерты зубъ—выскочивъ зубъ и ёго вбывъ. Підскочивъ до ведмѣдя вовкъ, гребнувъ лапою, зачепивъ зуба,—зубъ выскочивъ изъ ведмѣдя, та въ лобъ вовку—лежить и вовкъ неживый. Остався туйлькы зацьц та лисиця. Отъ лисиця хитра й каже:

— Ну, теперъ твоя черга, чорте куцый!

— Ні, ні, не моя, чорте довгохвостый!

— Да ратуй ты, чорте куцый!

— Ратуй ты, чорте довгохвостый!

Торгувались-торгувались, таки стало такъ, якъ хотівъ засць.

Лисиця лягла за вовкомъ та черезъ синну ланку гробю, да й назадъ гробю, да й знову назадъ, дума, якъ зачепить зубъ, то вуймъ выскочить у тору! Тулькьо все не попадає. Отто підняла вона голову, — ось-то той зубъ сама й думас собі:

— Отъ на цимъ місці, якъ разъ треба положить лапу, самуйй схватця и пісья такъ дряпнуть.

Та якъ драги — зубъ вискочивъ та ій въ голову, такъ и покотилась лисиця. Остався одиць засць и думас собі:

— Якъ-бы то такъ зробити, щобъ выйняти зубъ и самому не провасти! Прикочу я до лисиці колодочку, а самъ гарненькьо роздывлюсь, въ яке місце зубъ застрявъ, сховадсь за колодочку да зъ-за колодчки й буду выйняти ёго. Якъ що попаде у лапу, то не вбьє, а якъ одьбьє ланку, то буду й на трохъ скакати; ажежъ, часю буває такъ, що охотники одбивають нашому брату ногу — живуть же вони якось и на трохъ; такъ и я буду жить.

Отто побьюгъ, найшовъ десь на дривогні колодочку, прикатывъ її до лисиці кругомъ разивъ десь, роздывивсь, де той зубъ, самъ сховадсь за колодочку и уній принцуливъ, дряпну, въ разъ, дряпну, въ другий — не вылазить зубъ: зайчикъ маленькый, давъ сылы нема; а тутъ ще й не достає добре: лисиця гладка, а въ зайця передні ноги коротки. Охотивъ зайчикъ колодочку на лисицю и поставивъ її якъ разъ надъ зубомъ, самъ ставъ за колодочкою, принцуливъ уній, протягъ ланку, дряпнувъ — зубъ вискочивъ да зъ колодочку такъ загрузъ, що й не видно ёго звіттіля.

Зайчикъ такый радъ, такый радъ, що ёго зубъ не вбьє. Стрибавъ, стрибавъ по хати и побьюгъ въ поле дивытця, ажъ лежить въ яру здохла корова и коло не таково багато птыць, якъ команні — кругомъ такъ и облінали те стерво. Влівъ засць туды, въ середину, и сядьгъ. Болы де прилітє орагъ и зъ нимъ орлята на поживу до того стерва. Тулькьо-що побілы чоти, а зайчикъ за орля и держить. Просить орель, щобъ засць оддавъ ёму дитяну; такъ ні, не дає.

— Якъ принесешъ, каже, мині трохи живуцой воды, то тода оддамъ.

— Дай-же, каже орель, мині вязку бубликывъ, бо коло твоей криниці, де живуца и цілюца вода, кругомъ стоять зъ дручками маленьки діты и якъ нечну братъ воду, то вони мене вбьють.

Отъ засць доставъ вязку бубликывъ, починивъ орля на пни — и полетівъ той тулькьо видно. Прилетівъ туды, дивытця — дітки. Вуймъ ськинувъ зъ шны бублики, розсипавъ коло криниці. Дітки кинулись збирати бублики, а вуймъ

забравъ живущої и цілющої води и полетівъ назадъ. Прилетівъ до зайця, оддавъ ёму воду, а заць резервавъ орлеця во половні, помазавъ, перше цілющою водою—обидві половники змітились до купи; помазавъ живущою водою—воно й ожило. Бульнъ тоді ёго пустывъ; забравъ воду и побігъ до своїхъ. Прибігъ туди, помазавъ живущою водою, помазавъ и цілющою—всі проживали.

Тоді царевичъ взявъ свою сестру, привязавъ її до того явора, що стоявъ передъ порогомъ, поставивъ передъ ёю цеберъ уголля и другий цеберъ, щобъ вона повний слізъ заплакала; а самъ поїшовъ до свого батька.

Нѣсколько похожи сказки №№ 49—50 въ первомъ выпускѣ «Народныхъ Южно-Русскихъ сказокъ» Рудченка, стр. 115 и 143 и № 22; во второмъ выпускѣ стр. 67 и 71.

49.—Про царевича Ивана и царивну Марусю.

(Лебединскій у., Харьковской г.)

Бувъ собі царь та цариця, та було у нихъ двоє дітей: синъ Иванъ и дочка Маруса. Стари обоє померли; передъ смертю вони звадили виконати у дворці їхнигъ погрібъ и тамъ заховати дітей, щобъ біля нихъ були тамъ слуги но всякъ день и туди їмъ носити їсти й пити. Почувъ змій, що померли царь та цариця, и прилетівъ до їхъ дітей, але ще не знавъ, де вони закопані. Отъ ускочивъ змій у якусь-то тамъ хатку, а въ тій хатці лежала сокира. Пита змій сокири:

- Де царь подівавъ царенята?
- Не скажу, каже сокира:—ты сагана.
- Скажи, пита знову змій:—тобою рубали?
- Дарма, не скажу!

Ставъ змій питати долота:

- Долото, долото, де царь царенята подівавъ?
- Перекинъ черезъ себе тричі: де впаду, тамъ и копай.

Кинувъ змій разъ—упало долото коло порога. Отъ вінъ копавъ, копавъ—нічого не викопавъ; кинувъ у третє воно стало коло докуча... Ставъ тамъ копати змій, коли усе земля обвалюється; копавъ, копавъ—викопавъ царенятъ, улізъ до нихъ та й каже їмъ:

— Признайтесь, де батькови гроши, а то поімъ васъ!

Найшли вони ёму батькови гроши, отдали. Отъ змій забравъ ихъ до себе. Підросли вже у нєго царенята, стали вже чи малі. Поїхавъ змій у якийсь

городъ, а царенята востались дома. Де не взявся конь вороний та високий, та такий, що страшно й дивитись на ёго. Отъ и каже той кінь царенятамъ:

— Сідайте, я васъ завезу геть одъ змій:

Посідали вони на ёго, а кінь и каже царевичеві:

— Глянь ти у праве мєє вухо, а въ лїве виглянь, та вийми на мене зброю, а на себе ще й луччу. Заглянувъ царевичъ и винавъ зброю, надївъ її на коня и на себе. Поїхали вони. Проїхали трохи, а кінь и каже:

— Уже мені, Иване Ивановичъ Руський царевичъ, печо (змій печо).

Отъ змій, якъ смальнувъ разъ, смальнувъ у друге, смальнувъ у третє—и наздогнавъ їхъ:

— Теперъ же васъ поїмъ! каже змій царенятамъ:

А вони ёму:

— Не їжъ, лиха личино, ми тобі въ великій пригоді станемъ.

Узявъ їхъ упьять змій до себе, до дому, пошлувавъ їхъ: мїгъ жалївъ царївна, бо вже живъ зъ нею. Отъ сіла царївна змїєві воши бити у голові, а царевичъ пьяту чуха; (—таке, бачъ, робилось каждый разъ, колибъ не вернувся змій до дому). Отъ поїхавъ змій у друге зъ дому. Дець узявся кінь великий, великий та гарний, и каже царенятамъ:

— Сідайте на мене; я васъ завезу.

— Ехъ, не завезешъ! кажуть вони.

— Ні, завезу.

Отъ вони посідали на ёго.

— Ну, заглянь же, каже кінь, Иванъ Ивановичъ, Руський царевичъ мені. у праве вухо, а въ лїве виглянь, та вийми на мене зброю, а на себе й луччу, ще Заглянувъ царевичъ у праве вухо, а у лїве виглянувъ.

— Е, каже кінь, вже, Иванъ Ивановичъ, Руський царевичъ, мені трохи печо вже летить змій!

Нагана я їхъ змій; смальнувъ разъ, такъ и нагнавъ:

— Теперъ же я васъ поїмъ! каже змій.

— Не їжъ насъ, лиха личино, озвалась царенята: —ми тобі у великій пригоді станемо.

Привївъ ихъ змій упьять до себе; сіла царївна ёму воши бити, а царевичъ пьяту чухати. Поїхавъ змій упьять кудись. Дець узявся вїгъ такий за.....И та поганий, що страмъ дивитись на ёго, и каже:

— Сідайте на мене, я васъ завезу.

Царенята стали сміятись:

— Е, не такі насъ брали, та не завезли!

— Ні, каже:—сідайте, завезу!

Посідали вони, кажуть:

— Де пропадять, то пропадять!

Отъ потрюхикавъ собі вілѣ по малу.

— Е, Ивагъ Ивановичъ, Руський царевичъ, вже мені трохи припіка, каже вілѣ: заглянь мені у праве вухо, та вибни гребіночку наву та махни навхрестъ, то тагъ теренъ и зробитьсѣ.

Отъ царевичъ заглянувъ ёму у праве вухо, вибавъ гребіночку и махнувъ навхрестъ—ставъ теренъ густий, густий, такий; що ни птиці пролінуть, ні гадюці пролізти неможна, не тільки змієві. Потрюхикавъ далі вілѣ та й дійшовъ до моря. Почали царенята: «журнитесь якъ ёго перейти, те море», кажуть. А вілѣ імъ и каже:

— Заглянь мені у праве вухо та вибни хустку; махни навхрестъ черезъ море, то ми по воді перейдемъ.

Заглянувъ царевичъ волові у праве вухо, доставъ хустину, махнувъ нею навхрестъ,—перейшли вони черезъ море. Отъ вілѣ и каже імъ:

— Теперъ же мене возьмуть да убийте.

— Е, кажуть вони, поможи намъ, волюку, ще хатки робить.

Вілѣ помігъ імъ хатки робить. Зробили хатку; вілѣ и каже:

— Теперъ же ви мене убийте.

— Якъ-таки намъ тебе убити: ти насъ відъ лихої личини відвівъ.

— Ні, вбійте, та въ стріху у хатки роги мої неастромяйте:—то вашої хатки ні вогонь не спале, не гримъ, и буде зъ мене дві собаки: чупко и бачко—побаче.

Убили вони того вола и живуть собі; царевичъ усе по охотахъ, а царівна зоставалась дома, хозяйкою. Прийшовъ якось царевичъ зъ охоти и лігъ спати; царівна вийшла зъ хати ганчірокъ прать. Боли той змії ходе коло моря, и такийъ здавався молодцюмъ, якого и въ світі нема гарного. Отъ увійшла царівна у хату, та:

— Ивагъ Ивановичъ Руський царевичъ, дайте вашу хустину, я виперу її.

А вілѣ:

— Та на що тамъ мить! Не нужно.

А вона-таки—«пробі-дайте»; и взяла и махнула ею навхрестъ,—той змії и перейшовъ до неї; вілѣ здавався їй гарнимъ парубкомъ. Отъ и каже змії:

— Щобъ ти мене держала нинкомъ, щобъ твій братъ не знавъ, а якъ не держатимешъ, то обомъ поїгъ.

Вона взяла ёго підъ запілъ,—вілѣ перекинувся горобцемъ чи що—внесла у

хату и підоткнула ёго підъ подушки. Пішовъ братъ на охоту, а вона зосталась и зъ нимъ сама. Зміи и направивъ царівну извести брата, перекинутись хвором та послати ёго по вовчишине молоко. Вернувся царевичъ зъ охоти; вона здорова и просить ёго:

— Якъ би ти мені, братіку, доставъ вовчишиного молока, то ябъ и одужала.

А чуйко та бачко такъ-такъ подушки и рвуть. А царівна:

— Та виженить собакъ, бо подушки порвуть.

Царевичъ оце и вижене їхъ на часъ; після вкличе у хату, то вони упгьять почнуть стрибать на подушки то рвать їхъ. Отъ царевичъ пообідавъ и пішовъ упгьять на охоту, дивитця — вовчиця вовчяня годує. Вінъ кинувъ на неї паличку, а вовчиця й каже:

— Иванъ Ивановичъ, Руський царевичъ, не бий моіхъ дітокъ; що тобі треба, те й дамъ.

— Треба мені зъ тебе молока.

Отъ вовчиця надоіла ёму горшчатко молова и дала ёму; дала ще й одно вовчяня для охоти. Взявъ царевичъ те вовчянятко и пішовъ. Прийшовъ до дому, давъ те молоко царівні; вона понюхала ёго и виділа підъ кровать, а чуйко и бачко такъ и рвуть її подушки.

— Ні, каже царівна, достанъ відмединоного молока.

Вінъ и пішовъ. Дивитця, відмедина відмедцять годує. Вінъ кинувъ на неї паличку, а вона й каже:

— Иванъ Ивановичъ, Руський царевичъ, не бий моіхъ дітей; що тобі нужно, те й дамъ.

Вінъ и каже:

— Треба мені зъ тебе молока.

Вона надоіла ёму зъ себе молока, дала и ведмедцятку. Пішовъ вінъ зъ тимъ ведмедцяткомъ. Нісь вінъ ёго, нісь, а воно на дорозі и в. . . . ёго. Покинувъ вінъ ёго, а воно давай бігти за нимъ; взявъ вінъ ёго вигьять и принісь до дому. Стало теперъ у ёго чотирі охоти. Давъ вінъ сестрі ведмединоного молока; вона понюхала и поставила:

— Хай, каже, я спарю ёго, да тоді и вишью.

Упгьять каже ёму сестра:

— Забачалось мені ще лисичиноного молока. Якъ би ти доставъ мені ёго!

Пішовъ царевичъ за лисичинимъ молокомъ. Дивитця — лисиця годує лисичяня; вінъ наміривсь її битъ, а вона й каже:

— Не бий мене, Иванъ Ивановичъ, Руський царевичъ: чого тобі треба, те й дамъ.

— Треба мені, каже, зъ тебе молока.

Вона наділа ёму зъ себе молока и дала ёму ще на охоту и лисичинято одно. Пішовъ вінъ до дому, повкликавъ у хату усю свою охоту. Ось чуйко та бачко гавкають та подушки рвуть, а ведмідь сидить та рве, вовкѣ висѣ, а лисичка біга та п..... (значить, рогочецця). Отъ царівна ёму:

— Що ви, Иванъ Ивановичъ, думаете?! Повигоньте їхъ къ чорту!

Отъ вінъ повигонивъ їхъ, а вона упъять ёму й каже:

— Якъ би ви сходили у той млинъ, що дванадцять дверей, та достали тамъ мені борошна.

Упъять пішовъ царевичъ, а лисичка ёму и приказує:

— Глядіть же, якъ убіжете, та борошна ухватите, мерщї и тікайте, бо тамъ зостанитеся. Пішовъ вінъ тудя зо всею охотою. Пославъ вінъ наперідъ у млинъ усю свою охоту, а самъ зоставсе; охота тіки що ускочила, тамъ и зосталась. Отъ иде вінъ та й плаче, коли змії ходе по двору та й каже:

— Теперъ я тебе ззімъ.

— Не їжъ мене, лиха личина, поки я зміюсь та білу сорочку надіну.

Отъ зміивсь царевичъ и надівъ білу сорочку, а змії:

— Ну, теперъ же я тебе ззімъ.

— Ні, каже, не їжъ мене, поки я злізу на золоту яблуньку (та яблунька виросла передъ сіньми) та заграю у свістлочку, щобъ мою анголи душу взяли. Отъ излізъ вінъ на золоту яблуньку, та якъ загравъ та ще мовъ крізь плачъ, якъ почувла це ёго охота, давай битись у млині, поки вибіглась изъ млина, прибігла до ёго та якъ ухватила того змія, такъ ёго и розшматала. Отъ царівна взяла та й украла зубъ изъ змія та й заховала, бачъ, якъ би вона покнула тий зубомъ объ сквороду, то и змії оживъ би. Лисичка побачила, що вона заховала, взяла й перебрала у неї той зубъ. Тоді царевичъ перепаливъ змія того та й пустивъ попіть по вітру, а сестру привъязавъ коневі до хвоста та й пустивъ у чисте поле.

Записавъ Г. Залубовскій.

50.—Про охоту.

(М. Словута, Заславського у., Волинської г.)

Бувъ собі чоловікъ та жінка и було у їхъ двоє діточекъ: хлопчикъ и дівчинка; хлопчикъ меншенькій, а дівчинка старшенька. Отъ вони собі ростуть та й ростуть у батька та у матері, якъ у Бога за дверима. Але старимъ не позволявъ Богъ до розуму допроводити своихъ дітокъ, сына оженивъ, а дочку заміжъ оддати: повмірала вони обоє; остались діти.

— Ну, щожъ, каже братъ до сестри, ходімъ теперъ у світъ.

— Ходімъ, каже сестра.

Отъ вони вибрались, покинули хату свою и пішли обоє въ світъ. Идуть вони та й идуть, ажъ дивляця—у лісі хатка стоїть. Вони й кажуть одно до другого:

— А що, сестро, ты втомилась, зайдешъ въ цю хатку та заночуешъ.

— И зайдешъ братіку, бо я таки доправди дуже втомилась.

Зайшли вони въ хату—ажъ тамъ всего на століхъ істи й пити; по-вечерали, напылися и полягали спати, помолывшись Богу.

На другий день повставали, помолылись Богу, повмывались. Отъ братъ и каже до сестри:

— Сиди-жъ ты, сестро, въ хаті, а я піду на охоту въ лісь, може чы не убью що небудь, то буде обідь.

— Добре, каже сестра, иди, а я носеджу й сама въ хаті.

Зробивъ той братъ собі зъ бузини пукалку и пішовъ у лісь. Иде та й иде, иде та й иде, ажъ дивыця біжить лиса. Вінъ до єї націлвся, а вона єму и каже:

— Ей, ловчику, стреляйчику, не стреляй мене: я тибі въ пригоді стану.

Той не выстреливъ, вона й пішла за нимъ слідкомъ: куды вінъ піде, туды й вона за нимъ иде.

Идуть вони уже въ двоохъ, ажъ біжить дикъ (кабанъ дикый). Вінъ до єго тільки ще прицілвся, а той каже:

— Ей, ловчику, стреляйчику, не стреляй мене: я тибі въ пригоді стану.

Не застреливъ вінъ и дика, и той пішовъ за ними. Идуть уже вони въ троохъ, ажъ біжить вовкъ. Вінъ до вовка націлвся, а той каже, що въ пригоді стану, и пішовъ за нимъ.

Идуть вони вже въ чотырохъ, ажъ ведмедя послі зустрічають, після лева, після сокіла, але й ты сказали, щобъ вінъ не стрелявъ їхъ, що вони єму за

це въ великій пры годі стануть. Вінъ забравъ зъ собою всю охоту и пішовъ до сестри.

На другій день иде вінъ на охоту и бере зъ собою сестру, але въ лісі захопила їхъ нічъ. Що тутъ робити? Сестра боїцца. Вінъ высадывъ її на дерево, посадывъ по-межи гіллями, сівъ и самъ коло сі, и сидять у двохъ и нічого не бояцца; а охота підъ деревожъ полягала.

Уже звечоріло, зовсімъ уже й смерклось такъ що невидно, нічъ а нічъ. Дивляцца вони—ажъ у лісі огонь блиснувъ; сестра трохи злякалась, а братъ и каже:

— Не бійся, сестро! Якъ що такє, то ось коло насъ охота моя: вона хочъ нікому не пустить. Придивляюцца вони, ажъ то въ хаті огонь горить. Отъ братъ и каже до ведмеда:

— Піди ты до тєєї хати та довідайся, хто тамъ живе.

Пішовъ той медвідь, стукає въ дєвери и реве, щобъ одчинили, коли зъ тєєї хати виходять змії и питає ёго:

— А що, чи ты прийшовъ быцца, чи ты прийшовъ мырциця.

— Я, зарєвівъ медвідь, прийшовъ быцца, а не мырциця зъ тобою.

— Ну, якъ що быцца, такъ давай и быцца.

Тільки-що зхопився змії зъ медвѣдемъ, той ёго якъ здупить, якъ кинє такъ ёму и смерть—и пєснуты не давъ. Ото-жъ убивъ вінъ того змія и знову гуркає въ дєвери, ажъ виходять другий змії, вже зъ двома головами, и той питає медведа:

— Чи ты прийшовъ быцца, чи прийшовъ мырциця?

— Ты думавъ, каже медвідь, шо я до тебе прийшовъ до правды мырциця— а быцца прийшовъ: виходъ хутьній!

Ото убивъ ведмідь и того змія и головы ёму поодривавъ и знову стукає въ дєвери.

Виходять уже змії зъ трѣма головами, и того убивъ вінъ. Такъ и усіхъ перебивъ вінъ; а послідній, самий старшій, уже зъ дванадцятью головами, побачивъ, що погано, та й сховавсе у погребу. Пішовъ той ведмідь у хату— ажъ на столі вечера стоїть, и ні кого нема въ хаті, а тї змії и не вспіли повечеряти.

Вернувся вінъ до свого хаїяина и розсказує, якъ то вінъ заставъ у тїй хаті зміївъ и якъ перебивъ всіхъ до одного.

— Ну, каже вінъ:—теперъ, сестро, ходімъ у ту хату та повічерасмъ и заночуємъ.

Позаяв или вони з дерева, пішли в ту хату—и охота за ними; по-вечерали и полягли спать. На другий день братъ сестри и каже:

— Ты-жъ, сестро, вставайся дома, а я іду на охоту.

Ото пішовъ вінъ на охоту, а сестра осталаь дома. Сидить собі та думає, то про се, то про те, коли дивыцца, ажъ уходить у хату змії, та такий страшный, та здоровый, зъ дванадцятьо головами, що вона якъ побачила, такъ и не зворухнецца зъ міста. Підходить той змії до її и каже:

— Ну, теперъ такъ: або я тебе зымъ, добре, що твого брата зъ охотою дома нема, або ты страть свого брата, якъ вінъ прийде до дому, — то тогді я тебе за жінку візьму.

— Добре, каже вона, тільки якъ же я ёго страчу?

— Ты, каже, зробься недужа и забажай півныка, що на зміїному хресту стоить, то вінъ якъ поїде за тимъ півныкомъ, то кінъ ёго убъе.

Привідать братъ зъ охоты, а вона лежить и гвогть кричить — отъ-отъ умираю!

— Чого ты кричышь? пытає братъ. Що тобі таке?

— Охъ, братину-голубчику, я такъ безъ тебе зробилась хора, що думала безъ тебе й умру. Мнѣ здаецца, що якъ бы ты добувъ зъ зміїного хреста півныка для мене, то жъ заразъ була здорова.

Отъ братъ овідлавъ коня, сівъ и поїкавъ; а кінъ до ёго и каже:

— Ище ми не ідемъ по лікы—тамъ ми пропадемъ на вікы.

— Нічого, каже, що Богъ дасть, те й буде; а вже безъ півныка до дому не вернемось.

А кінъ ёму знову каже:

— Гляди-жъ, якъ прийдешь до того зміїного хреста, и я буду підсаковувать, то ты держься крешко, бо якъ тільки упадешъ, то тамъ и тобі смерть, и мнѣ, але може, я ще и вызволюсь якъ нібудь, а вже тобі більші не бачыть світа Вожого.

Чи довго вони тамъ іхали, чи ні, привідать до того хреста. Кінъ підскочывъ, той простягъ руку и трохи не злетівъ зъ коня, — зачыпывъ за плече хреста, але якось нагнувся трохи, скопывъ зъ ёго півныка и поїкавъ до дому. А змії уже то й що нарядывъ сестру, щобъ вона странила брата, и знає, що вже її братъ зъ півныкомъ назадъ вертаецца, прийшовъ до її и каже:

— Якъ твій братъ вернецца и привезе тобі півныка, то ты все такы стогны и просы, щобъ вінъ дикої свынї,—поросятко для тебе принісь, то вінъ якъ поїде за тимъ поросятъ, то вже певно ёго тамъ режувуть дикї свынї, тамъ пропаде и вся ёго охота.

Привідить вінъ до дому, дає її того півныка, а вона й каже ёму:

— Охо, братіку-голубчику, якъ бы ти мнѣ прывізь динкої свині поросятко, ябъ ёго скопитовада и зъ мене-бъ такъ, якъ рукою, изняло-бъ всю хоробу.

Нічого робить, іде братъ и за поросятъ, а кінъ ёму й каже:

— Не ідемъ мы по лікы—тамъ мы пропадемъ на вікы: насъ тамъ розпрвуть динкі свині.

— Ну, що-жъ робить? каже вінъ,— буде те що буде, а вже безъ поросаты до дому не вернемось.

Поіхалы; а кінъ до его знову каже:

— Ну, коли такъ, такъ гляды-жъ—якъ будешъ підъїзжать до свиней, то держись добре, бо якъ упадешъ-бъ мене, то тамъ тобі и смерть, а я може ще якъ небудь и вызволюсь.

Приіхалы тамъ на тако-то місце,—ажъ дивляця, свині ходять и коло їхъ поросятка отъ той кінъ ронгтавеса, що єсть въ ёго сылы, подбігає зъ заду до тыхъ свиней, якъ добігъ, прыгнувся трохи, та й руки не вспівъ простягнууть до тыхъ поросятъ, а тутъ вже летать до їхъ одинъ за другимъ динкы, та все зъ такими страшонными кляканы, що якъ бы торенувсь тількы, то тутъ бы и кышкы выпоровъ. Та й вхопивъ поросятко; кінъ не вспівъ віднятысь на ногы, а тутъ динъ такъ и прыскочивъ ёму по підъ черевомъ, тількы не зачопивъ кляканы. Тоді вони хутній тикаты до дому.

А зній уже й знає, що вінъ поросятко везе. Прыходить до тій дівчыны и каже:

— Гляды-жъ, якъ твій братъ прывезе пороса, то ты знову удавай себе за хвору и кажи, що ты на те пороса и дивыця не можешъ, що тобі кышкі верне, якъ ты на ёго глянешъ, а не тількы, щобъ попоісты ёго мяса. Кажи, що ты заразъ одужашъ, якъ кысіи коржыкы зъ тій муки, що въ такіхъ-то и такіхъ-то млынѣ, за дванадцатьо дверыма, въ скрынѣ лежать; то вінъ якъ поїде въ той млынъ, то вже певно зъ ёго не вернеця живый, або якъ що самъ и вернеця, то ёго охота тамъ пропаде; тогді я ёго затрачу.

Прыїздытъ братъ до дому, оддає їй те пороса, а вона не паче до правды кава—и каже:

— Ябъ заразъ одужала, якъ бы ты, братіку, прывізь мнѣ муки зъ такого-то й такого млына; я бъ коржыкы собі спекла, вони мнѣ-бъ были до кусту и якъ бы хочъ кавалокъ зъла була-бъ здорова, а на це пороса я й дивыця не можу.

Поіхавъ вінъ, а кінъ до ёго знову каже:

— Не ідемъ мы це полікы—тамъ мы пропадемъ на вікы!

— Що-жъ робиты, треба зарятувать сестру: ты-жъ самъ бачышъ, що вона

уже на смертныиъ ложі лежить. Що буде те й буде, а вже до дому не вернемось безъ муки.

Кінь ёму и каже знову:

— Въ цімъ, каже, млынні дванадцять залізныиъ дверей. Якъ я зітхну, то отчыняцца перші двері; якъ заржу, то всі двері такъ и одчыняцца. Тоді ты тамъ чы вхопышь, чи не вхопышь тес муки, хутній назадъ повертай, бо заразъ всі двері такъ и зачыняцца.

Прыіхалы до того млына, ажъ сыдыть дідъ мірошныиъ, такъ старый, що ажъ мохомъ порієсь, ажъ трусыцца и пытає:

— А чого тобі, сыну, треба?

— Треба, каже, муки, дідусю, зъ вашого млына.

— Е, э... не такы, сыну, булы вже тутъ, та муки зъ мого млына не добулы, а ты й не думай: даремна твоя й праця.

— Нічого, каже, дідусю!

Отъ зупынывъ вінъ трохи свого коня, той зітхнувъ—двері перші такъ и одчынылись; якъ заржавъ кінь—всі двері поодчынылись. Тоді вінъ зъ коня не злазить, та въ той млынъ, и охота за нимъ. Не успівъ вінъ захопыть зъ скрині въ жменю теі муки—вже кінь и каже:

— Ей, хутній, пропадемъ усі тута!

Вінъ тогді коня назадъ. Тільки що проіде одны двері, вони й зачыняцца други—те-жъ, треті—те-жъ; а послідніиъ дверей не успівъ и проіхаты такъ грукнулы, и хвоста коневі одбылы, а охота вся осталась у млынні, тільки сокілъ вылетівъ.

Прыіжас вінъ до дому, а змій уже й радіє, бо вінъ уже знає, що охота zostалась у млынні. Не успівъ вінъ оддаты ту муку своїй сестрі—вона вже ёму нічого й не каже, колы дывыцца я ажъ уходять у хату змій зъ дванадцятьо головами и каже:

— Ну, теперъ уже я тебе не боюсь, теперъ я тебе зымъ: ты нашого брата багато зтратывъ.

— Якъ же ты мене будешъ істы? я тільки що зъ дороги вернувся, у гряз такъ що гыдко й дывыцца, а ты хочешъ мене істы. Підожды, я хочъ піду до ставу та выкупаюсь, обмыюсь трохи, тогді вже и їжъ, Богъ зъ тобою!

— Иды, купайся, та гляды мыні не гайся.

Пішовъ вінъ купацца, а сокілъ за нимъ такъ слідкомъ и літас. Отъ вінъ розібрався, купасцца-купасцца, та й пытає сокола:

— Соколе, соколе! ты высоко літаєшь, далеко выдаспъ, чы далеко ще моя охота?

А той йому одказує:

— О, ще далеко, ще тільки, що прогрызла въ млынї перші ворота.

Отъ вінъ ще трохи покупасця, та й знову пытає:

— Соколе, соколе! ты високо літаєшъ, далеко выдаєшъ. Чы далеко ще моя охота?

Той ему знову одказує:

— О, ще далеко, ще тільки-що прогрызла други двере.

Ото такъ купасця вінъ въ тымъ озері та все пытає та й пытає совола про охоту; а той все одказує: то треті двері прогрызла, то четверты, то п'яти—бо тамъ, у тому млынї, було ажъ дванадцять дверей.

Змій ждавъ-ждавъ, иде самъ до ёго та й каже:

— Пора вже тобі вылазты, годі купасця—я вже їсты хочу.

— Ой, ще негараздъ вымывся, ще, буді ласкавъ, трохи подожди.

А тутъ сокола пытає:

— Соколе, соколе! ты високо літаєшъ, далеко выдаєшъ, чы далеко моя охота?

— Ще, каже той, тільки дев'ять дверей прогрызла.

А змій ставъ надъ душею та й кричитьъ: вылазь та й вылазь.

— Ей, каже, змію! Страшно мнї буде, якъ ты до мене будешъ підходыты, щобъ мене з'їсты! Поставъ лучче надъ цімъ озеромъ великій стовпъ, то я на ёго злізу, зав'язжу собі очі, повернусь, упаду, то ты тогді мене з'їсы.

— Добре, каже змій.

Заразъ стовпъ такъ и вродився — відомо якъ у змія;—полізь вінъ на той стовпъ, зав'язавъ собі платкомъ очі та все боязко повертаєця, щобъ не впасть. Змій ждавъ-ждавъ, не падає, да й каже:

— Падай уже хутній, чого ты тамъ такъ довго мостыся.

А той знову пытає сокола:

— Соколе, соколе! ты високо літаєшъ, далеко выдаєшъ, чы багато уже дверей прогрызла моя охота?

— Уже, каже, прогрызла адынадцятєро дверей.

А змій уже такъ розлютовався, що ажъ піна зъ рота падає,—кричитьъ:

— Падай уже. Та все бігає крутомъ стовпа, волн дывныця, ажъ за лісомъ піднялась така курява, що ажъ темно стало, не наче хмара налягас!

Змій задывився, задумався и пытає:

— Чого-то така курява? подывнсь, ты выще стоїшъ.

Той разв'язавъ очі ставъ прыдывлянца и пытає свого сокола знову:

— Соколе, соколе! ты високо літаешъ, далеко видаешъ, чы далеко ще моя охота?

— Ото, каже вона біжить та таку кураву підняла.

А вінъ роздививсь добре й каже змію:

— То, каже, мою охоту у ильні палать, та то такий дымъ піднявся— и попелъ певне зъ кістокъ розвівають по полю!

Не вспівъ вінъ це сказати, а тутъ уже левъ ззаду и лапаны змія за плечи. Не вспівъ левъ ще гораздъ за змія узятись, а тутъ уже и вся охота налетіла; такъ въ мнуну и розірвали ёго, и кісточкы нїде не зосталось цілої—все потрошны, порвали на маленькі кусочки и по полю рескыдали. А сестра ёго сидить у хаті край віконця та все цес й бачить. Якъ побачила вона, що братъ остався живий и охота ёго вернулася, а змії пропавъ, кинулася у двері и давай утікаты. Выбігла зъ хаты и пішла собі у лись, щобъ братъ або ёго охота не побачыли. Чы довго вона тамъ ходыла, чы ні— приходить въ якесь-то царство. Стала тамъ розпытувать людей, въ якимъ городі царъ живе; ій розказали все якъ слідъ. Отъ вона й пішла до царя; а той царъ та шукавъ собі тогді якъ разъ ключныці. Прийшла вона до того цара, вінъ її дуже вподобивъ и каже:

— Знаешъ ты, дівчино, що?

— А що? каже та.

— Мнї треба ключныцю; я вже шукавъ собі, та не найду такої, щобъ була мнї кугусту; зостанься ты у мене за ключныцю, я тобі заплачу скількы ты захочешъ.

— Добре, каже.

Згодылись вони тамъ, може, за сто карбованцівъ на рікъ, або й більше— звісно, царі дорого платять, — прожыла вона тамъ, може, зъ пів-року и розказус царові:

— Есть, каже у мене такий-то й такий-то братъ. Давъ ёму Богъ охоту, та таку охоту, що ничого въ світі не боіцца! Зъ нею вінъ може добути все, що тількы есть на землі: чы въ якому заклятому ильні, чы у зміївъ, чы въ велыныхъ пуцахъ, чы за моремъ—все, все добуде, абы вінъ ількы захотівъ.

Цару тому дуже захотилось ёго побачыть. Отъ вінъ и розславъ по світу своїхъ енеральвъ, щобъ вони ёго знайшли и привели.

Черезъ годъ приводять ёго и охоту. Сестра якъ побачыла, такъ ажъ за косы вхопылася.

— Що-жъ цие мнї буде, якъ часомъ вінъ подобасця цару и вінъ

ѐго ожениць на своїй доцці? Тогда вінъ мене зъ світа зжене! Піду лишн я до ворожки, нехай мнѣ дасть пораду, що мнѣ въ світі Божому робить. Пошла вона до ворожки, розказала їй все якъ слѣдъ та й каже:

— На тобі, дочко, цѣго зілля, зав'язжи ты ѐго въ платочокъ и якъ твій братъ буде лягати спати, то ты ѐму підъ голову, підъ подушку, положи, то вінъ засне и вже бѣльше не встане.

Забрала вона те зілля, зав'язала въ платочокъ и побігла до дому. Прибігас, а вже братъ ляга спати. Отъ вона кладе підъ голову той платочокъ зъ зіллямъ и каже братові:

— Оце я тобі, братіку, кладу підъ подушку платочокъ; може, тобі въ ночі на що небѣдъ пригодиться, то тута и візьмешъ.

— Добре, каже, положи.

Ото вона положила и побігла. Лігъ братъ спати. Чує ведмідь, що вінъ не такъ хропе, якъ завжди,—заклавъ свою лапу підъ подушку, выйнявъ той платочокъ и выкинувъ за вікно.

Тоді той прокынувся и каже:

— Охъ, якъ я смашно заснувъ!

А ведмідь и каже:

— Заснувъ бы добре, якъ бы не я: заснувъ бы ты на віки! Онъ бачъ, що твоя сестра тобі підъ голову положила.

На другий день встає сестра и бачить, що її братъ живий, злякалась и знову побігла до ворожки и каже їй:

— Бабусенько, скажишь, що мнѣ робити, якъ бы брата звести зъ світу? Я ѐму підъ голову вчора положила те зіллячко, що вы мнѣ дали, и вінъ лігъ спати. Сѣгодня вранці встаю, дивлюсь—ажъ зілля за вікномъ разомъ зъ платочкомъ лежить и братъ здоровісенький ходить по хаті.

— На тобі, дочко, каже баба, ще оцю кульку, положи ты ѐму якъ нибудь такъ, щобъ нихто не бачывъ, підъ подушку. Якъ вінъ ляже, то вона ѐго убьє.

Взяла вона ту кульку, приходить до дому, а вже тутъ царъ и весілля одгулявъ, оддавъ свою дочку за її брата. Отъ и думас вона собі:

— Теперъ мнѣ буде лыхо, якъ зробыцца мій братъ царомъ; треба хутній ѐго стратити.

Прійшла, положила ту кульку підъ голову; братъ у вечері лігъ спати, кулька ѐму въ голову такъ и загрузла.

На другий день встають, до ѐго—ажъ вінъ неживий. Жінка плаче, царъ и царица плачуть, охота такъ реве, що ажъ страшно слухать.

На другой день каже царь до цариці.

— Ну, теперь будемь зятя ховать по царьскому. Тількы що мы будемь робить зь охотою? вона намь не дасть и трупу вь домовину положыти.

— Знаішь ты, каже, що? треба напоіты охоту, то вона напъсца, засне, а тогді можно и поховаты.

Отъ зробылы такъ, якъ порадыла цариця, напоілы охоту, — вона спыть и не чус, якъ зь двора вынеслы, якъ ёго замуrowалы підъ церквою вь лёху. Якъ уже поверталысь до дому, охота проснулась, — бігас скрізь, реве, та все одшукус сліда. Такой ревь та біготня у царскимъ палацу подцяла, що ажъ страшно слухать — таке вытворас. Отъ наскочывъ ведмідь якось на слідъ, біжить по ёму та реве, а за нимъ и вся охота. Прибіглы такъ ажъ до церкви, розбылы двері вь лёху, вытяглы зь лёху домовину, взяли її и понесли до дому. Принесли, положылы трупъ середъ двора, всі стали кругомъ и ревуть-ревуть такъ що страхъ.

Царь почувъ и каже цариці:

— Що жъ теперь мы будемь робить зь зятемь?

— Що жъ, каже, будемь робить? Поховаемъ щи ёго на мужыцькімъ кладвыці, коли на царьскимъ не вляжавъ, може тамъ охота ёго не знайде.

Послухавъ царь цариці, велівъ напоіты знову охоту и поховаты своего зятя на мужыцькімъ кладвыці. Проснулась охота и знову туды прыбігла до могилы, реве, розгрібае могилу лапамы, вытягус зь ями домовину — вытягла, взяла на плечи и знову прынысла до дому, положила середъ двора, сама стала вся кругомъ и знову реве, ягъ и першъ. Царь зь царицею якъ почувы, що охота знову реве, побіглы до окна дывляцця — ажъ охота знову прынесла на дворъ ихъ зятя.

— Що жъ тутъ робити? каже царь.

— Що жъ робиты, треба що небудь прыгадаты.

— Що жъ ты тутъ прыгадаешъ?

— Що жъ, каже, треба зробиты такую велику бочку, обсмольтъ її смолою шевскою, що бь вода не пройшла, положыты ёго вь эту бочку, напоіты охоту знову и якъ вона попъсца, пустыть бочку на море, вона поплыве, то тогді вже певно охота не прынесе ёго.

Такъ и зробылы. Покры напоілы охоту, уже и бочка готова и осмоляна. Заснула охота; вони запакувалы ёго вь бочку, задпылы її и пустылы на море. Поплыла та бочка за вітромъ.

Проснулась охота — нема хозяйна. Вона слідомъ слідомъ побігла ажъ до

мора, посідала надъ моремъ и реве. Тутъ море розбушувалось та реве, а тутъ ще й охота. Повернувся вітеръ въ другу сторону, прыжало бочку до берега, ударила хвилья и выкинула бочку на берегъ. Охота заразь до тей бочки, розламалы обручі, пороздыралы влєцкы, вытятилы трупа, положили ёго на піску, самы стали кругомъ и ревуть: левъ ставъ въ головахъ та все лапамы гладыть по голові; якось зачєнывъ вінъ позураты за ту кульку, що въ ёго въ голові була, вона изъ головы выскочила та ёму въ голову,—такъ и загрузла. Ото левъ же покотывся нежывый, а той проснувся и каже:

— Охъ якъ же я довго спавъ!

— Еге спавъ, каже ведмідь, добре спавъ! Дывысь: якъ отъ спыть левъ, такъ и ты спавъ.

Теперь стали всі тужыть за левомъ: медвідь ставъ въ головахъ, найшовъ въ шерсті ту кульку, давай її лапою выдранувать. Кулька та выпала, та прямо ведмедеві межы очі. Отъ левъ ставъ, а ведмідь покатывся. Жбалко й ведмідя стало. Посталы всі кругомъ и ревуть, а вовкъ ставъ въ головахъ и давай выдавбувать лапою кулю. Дряпнувъ таймъ її разъ, дряпнувъ другый разъ—не вылазыть. Вінъ разсердывся,—якъ дряпне третій разъ—куля выскочила изъ ведмеда та вовкові въ голову такъ и загрузла. Ведмідь вставъ, а вовкъ покотывся. Шєода имъ и того: стали вони кругомъ вовка и знову плачуть. А лысыця стала въ головахъ у вовка той думас:

— Дурны вони булы, що выдрануючы ту прокляту кульку, наставлялы свої головы! Я свою голову одхылю, то кулька и не попаде въ мене.

Стала вона плакать та выдранувать кульку, такъ ні якъ не попаде лапою на ту кулю. Прыснулася вона блызєнько до головы, стала роздывляця, дряпнула лапою злєгєнька, що бъ то изъ далеку знать де дряпнуть, куля выскочыла та въ голову прамієнько такъ и загрузла. Ото лысыця покотылася, а вовкъ остався жывый.

Такъ дойшла черга ажъ до сокола. Лєжыть уже соколъ надъ моремъ. Плакалы вони плакалы надъ нимъ нічого не вдіють—не знають що й робыть. Нарадылысь вони такъ:

— Що жъ, сокілъ не важна птыця, повкнємо ёго на березі, може Богъ дасть, що вінъ якъ небудь вызволыця.

Отъ такъ нарадылысь собі и пішлы всі до дому. Одійшы вони тамъ може мылю або й дві, колы дывляця, ажъ и сокілъ за ними летыть. А вінъ якъ лєжавъ надъ берегомъ, море выкыдало палочки. Хвилья якось заче-

пыла пальцею за ту кулю, куля вискочыла, и сокілъ прокынувся. Прокынувся, дымвиця около — нема нікого. Поднявся вінъ у гору високо, високо глянувъ сюды-туды, заразъ побачивъ ихъ и полетівъ за ними.

Ото идуть уже вони всі гуртомъ до дому. Приходять — царь и царыця радіє, жінка тежъ радіє. Всі рады такъ, що вінъ вернувся зъ того світа. Царь, на радощахъ оддавъ ёму за дочкою свое царство, а собі тільки оставивъ пальцъ, въ которіи вінъ и перше живъ. Отъ вінъ, якъ узявъ царство, заразъ же казавъ два жеребці вивести изъ стойні; казавъ попрыв'язувать до хвостовъ свою сестру и ту бабу, що давала їй зілля и кулю, и пустивъ ихъ у степъ. Такъ вони й пропали.

51. — Про золоту гору.

(Славута, Заславскаго у., Волинской г.).

Було собі три брати: старшому було одинадцять роківъ, середущому десять; а самому найменшому допіро ще сімъ роківъ. Жили вони собі у батьковій господі, бо ще въ їхъ и батько й мати живи були.

Живуть вони собі у батька та у матері, колы це розішлася скрізь чутка, що въ такимъ-то царстві, въ такимъ-то госуларстві, тамъ-то и тамъ-то, єсть золоти гори, и хто ти гори одбере одъ зміівъ, то тому царь шівъ свого царства отдасть.

Отъ и каже самый найменшій братъ, семидітокъ:

— Возьмимъ, брати, у батько конячку, та поїдемъ и мы шукать той гори. Люде, идуть; може, и мы чи не знайдемъ, и чи не одвожемъ ягъ її одъ зміівъ, тогді будемо царями.

— Добре, кажуть ти, якъ ходімъ, то й ходімъ. — Зібрались, выпросили у батька старого коня, такого, що вже й ходити не здужас, запрягли ёго въ візъ, положили хліба на візъ и поїхали.

Идуть та й идуть, идуть та й идуть, та все роспытують дорогою про золоту гору: хто не йде, хто не іде, кожного роспытують, чи не знає часомъ самъ, або чи не чувъ, чи самъ отъ людей якихъ прохожихъ проізвихъ, де то ти золоти гори и якій змій їхъ стереже. Хто чувъ, що небудь одъ людей — роскаже імъ, а хто не чувъ — скаже:

— Не знаю, люде добрі, не бачивъ и не чувъ нічого про таку гору.

Вони ёму подякують и за те, що хоть обізвася добримъ словомъ до їхъ и пойдуть собі дальше по маленьку.

Іхали вони такъ, може, зъ годъ, або й білше, заіхали въ пушу. Скрізь лісь та й лісь, та такый, що й сказати неможна: тілво небо помежи листямъ синіє, та земля підъ ногами, а то білше ничего й не видно,—хоть бы хто йшовъ, хоть бы хто іхавъ, щобъ запытати, куды ця дорога веде—такъ ні, а ні души живої опричь іхъ нема; а тутъ вже й сонечко заво-чущця за лісь, вже й вечоріє.

— Що тута робити? пытає старшій братъ.

— Що-жъ робити, каже семилітокъ: — будемъ нучувати; вже що Богъ дасть, то й буде.

Выпрягли вони коня и пустыли пастись, самы розложили надъ шляхомъ огонь и сидять и розказують то про се, то про те, щобъ то въ лісі всетаки не такъ було боязко.

На другий день, ранешко, запрягли свого коня, сілы и поіхали. А лісь що дальше все густішій та й густішій, таке древо товсте, що и въ чоторыхъ не обшмешъ; а вони все ідуть. Утомыцца кониєз бігты, — вони за возомъ идуть; хто втомытцця йти—саде на візъ, та все помаленьку погоняють.

Такъ проіхали вони днівъ пять або й десять, уже хорчі жодної у іхъ нема, вже й конієз ледві погы волочить, а вони все ідуть та й ідуть.

— Куды це мы ідемъ, каже старшій братъ, де тутъ ти золоти горы взялись, въ цімъ лісі? Тутъ мы й самы ще пропадемъ зъ голоду — у насъ вже хліба нема. Вертаймосъ назадъ.

— Но, каже семилітокъ: вже теперъ нечѣго вертацца, коли першъ не вернулись! вже тепера будемъ іхать до кінця, що буде, те й буде.

Поіхали. Допіро черезъ день дивляцца стоить—хатка; усі рады, бѣ килько день й въ вічи живої душі не бачили.

Прііхали до хаты, выпрягли коня и завели ёго въ станю, а самы пішли въ хату. Въ хаті нікого нема. Вони сілы за стіль, повечерали, що було тамъ въ хаті; ждуть, та ждуть хазяенивъ — нікого нема. Отъ семилітокъ и каже:

— Ну, теперъ, браты тутъ недалеко є мість, черезъ той мість буде іхать змій у ночи, тра йты ёго стерыгты. На першу нічь піде підъ мість нучувать самый старшій, а мы будемъ въ цій хаті, на другу нічь уже піде другій; а на третю я самъ піду.

— Ну, добро, такъ и зробимъ.

Отъ ти остались въ хаті, а старшій пішовъ. Выйшовъ вінъ на двіръ, подумавъ-подумавъ и пішовъ у станю, лігъ підъ жолобомъ та й заснувъ. Якъ стала північь, семилітокъ каже:

• — Піду я та довідаюсь, чи не спить-то нашъ братъ підъ місткомъ.

Пішовъ. Приходить туди, ажъ ёго й нема тамъ. Сівъ вінъ підъ тимъ місткомъ и дожидає змія. Потодівъ вінъ тамъ трохи—коли летить на коні такій, що ажъ искри сыпляюця, а за нимъ біжить собака и летить соколя. Прибігъ вінъ до містка—кінъ споткнувся; вінъ помахавъ на цой бігъ, на той бігъ и каже:

— А ты чого сюда прійшовъ: чи прійшовъ быця, чи прійшовъ мырця?

— Не, каже ёму семилітокъ, я до тебе не прійшовъ мырця, а прійшовъ быця.

— Добре, каже змій: — якъ быця-то й быця. Ходимъ же зо мною на золоту гору, тамъ будемъ и быця.

Пішли вони на золоту гору. Змій ёго якъ ухопить, якъ кыне объ золоту гору, такъ вінъ и одскочить якъ той мячъ; тоді схопыця скоренью на ноги до змія, ухопить ёго и якъ кыне, такъ змій вгрузне въ гору. За третімъ разомъ загнавъ вінъ змія у гору по саму шию; тоді взявъ головы ёму поштынавъ и покотывъ зъ горы, а самъ узявъ коня, собаку и сокола и поїхавъ до дому. Прійздыть — браты сылять: одинъ у хаті, а другий підъ жолобомъ. Вінъ коня поставивъ на стані, а самъ лігъ у хаті и спить. Вранці проснулысь браты, дывляця—на стані кінъ, у хати соколя и собака; будять вони семилітка и пытають:

— Де, ты, брате, це взявъ коня, сокола и собаку?

— Де взявъ? Богъ мнѣ давъ. А ты, брате, бувъ сю ничъ підъ місткомъ?

— Бувъ, каже.

— А що-жъ ты тамъ бачивъ?

— Що-жъ я бачивъ?

— Нічого не бачивъ.

— Е, е... брате, брате! хотъ бы ты, брате, не брехавъ. Ты-жъ цілу ничъ підъ жолобомъ спавъ; ты думасшь, що я й не знаю.

Отъ на другу ничъ уже підъ мість выражають другого брата. Вийшовъ вінъ у вечері на двіръ, подумавъ-подумавъ, побоявся ити підъ мість, пішовъ и той у станю, лігъ підъ жолобомъ и заснувъ.

У ночі семилітокъ пішовъ підъ мість подывиця, чи не спить часомъ ёго братъ. Приходить—и того нема. Сівъ вінъ самъ підъ місткомъ, ажъ летить на коні уже старшій змій, такъ ажъ искры сыпляця, а вінъ летить, а за нимъ біжить собака и сокілъ.

— А чого ти сюды прийшовъ? пытає вінъ. Чи прийшовъ быця, чи прийшовъ мырця?

— А вже-жъ не мырця я до тебе прийшовъ, а быця.

— Якъ ще быця, такъ ходімъ на золоту гору.

— Ходімъ, каже семилітокъ.

Пішли вони. Приходять, схопились. Якъ кинє змії семилітка, такъ той и дєкочить одъ земли, якъ же кинувъ семилітокъ змія, такъ той и загрузъ у гору по коліна. Другий разъ якъ кинє змії семилітка, такъ ёму нічого, а якъ змія кинувъ семилітокъ, такъ вінъ ажъ по поясъ загрузъ у гору. За третімъ разомъ семилітокъ загнавъ змія ажъ по саму шию въ золоту гору; тогді взявъ, подрізувавъ ёму голови и покыдавъ зъ горы, а самъ сівъ на коня, забравъ сокола и собаку зъ собою, и поїхавъ до бративъ. Прихавъ, поставивъ коня на стані, а самъ пішовъ у хату и лігъ спать.

На другий день встають брати, дивляця—на стані знова дєсь узався другий кінъ и въ хаті сокілъ и собака.

— Де ти взявъ, семилітокъ, коня?

— Богъ, каже, мині давъ. А ти, брате, нучувавъ підъ місткомъ?

— Нучувавъ, каже.

— Отъ и ты брєшєшь, и ты сю нічъ нучувавъ у стані, подъ жолобомъ. Ты думавъ, що я нечого и не знаю.

На третю нічъ ото уже черга ёму самому йти підъ мість начувати.

Убираєця вінъ, наливає въ шклянку води, поставивъ на вікні и каже братамъ:

— Глядїть же, хоть сю нічъ не спїть, та дивїця на цю шклянку, якъ що вода буде прыбувати, то выпускайте коней, а якъ-же буде черезъ верхъ кровь литьєсь, то тогді й самі біжїть, бо тогда вже змії буде брати верхъ. Тїлко що вінъ пішовъ, брати полягали и заснули; а вінъ пішовъ и сівъ знову підъ місткомъ и сидить. Коли це такъ, якъ о півночи, литьєть самий старшій змії, уже зъ двандцятю головами, такъ литьєть, такъ литьєть, що ажъ земля гудє; а за нимъ собака ззаду, сокілъ. Прылітає до містка, — кінъ спотєнувся. Вінъ глянувъ на той бікъ, на другой—заразъ ёго и каже:

— Чи быця прийшовъ, чи ты мырця прийшовъ?

— Ну, якъ быця, такъ ходімъ на золоту гору.

Пошли вони на золоту гору, схопились. Кинувъ семилітокъ змія — нічого,—трошки тїлки гора угнулаєсь. Кинувъ змії семилітка—вінъ загрузъ по кісточкы въ гору.

Підняєця вінъ, оддыхає; дума „ось-ось брати забачять, що въ шклянці вода прыбуває, и выпустять собакъ; а вони сплять... Собакы вже духомъ

чують, що вже щось недобре дієця — гавкають, коні ржуть та ногами тупають; а брати сплять.

Кинувъ змія другий разъ семилітка—загрузъ вінъ ще білше въ гору. Вже зъ шклянки черезъ верхъ кровъ льєцца и коні такъ якъ не развалять стані гарцюють, а брати сплять. Думавъ вінъ сердешный, думавъ, догадався, що брати сплять—скинувъ зъ ноги чобота, пустивъ зъ золотої гори прямо въ ту хату, де брати спали. Чобіть якъ ударився, такъ и стіну вывалывъ. Собаки выбігли, коні уздечками вырвали лісу и тежъ побігли, а брати прокынулись до шклянки, ажъ уже й по лаві кровъ тече, вони до собакъ—собакъ нема, вони до коней—и тихъ нема; вони выбігли изъ хаты біжать, біжать и сами не знають куда бігти, що робить, а біжать брату на помічъ.

А тамъ собаки прыбігли, такъ змія и рознесли на кусочки. Поодрубовавъ вінъ ёму всі двадцять голівъ и воковыдавъ, а самъ узявъ ёго коня, сокола и собаку и іде уже до бративъ. Іде, а вони біжать ёму на встрічу.

— Куды вы?

— А до тебе на помічъ поспінаємъ.

— Чого?

— Ты-жъ казавъ, якъ буде въ шклянці вода прыбувати, що бъ мы коней и собакъ выпускалы, а якъ буде бігты черезъ верхъ кровъ, то щобъ и сами на помічъ спышылы.

— Такъ хіба якъ вы мене послухалы, що я вамъ казавъ?

— Якъ бы не послухалы, то-бъ не бігли.

— Яжъ казавъ вамъ, щобъ вы не спалы... чи вы-жъ послухалы? Якъ бы бувъ не кынувъ чобота, то вы-бъ и до сёго часу спалы.

Прыхалы до дому, запрагли свого коня, поіхалы, набрали візъ золота, посідали на тихъ коней и поіхалы до того цара, ще казавъ отдамъ пів-царства, якъ хто одворе отъ змійвъ золоту гору. Прыхалы до того цара, оддали ёму те золото, а вінъ імъ оддавъ нівъ свого царства.

Тогді вони поділылись и стали царовать и царують десь и досі.

Въ 1 вып. «Сказокъ» Рудченка подъ № 23 (стр. 71 и 75) есть похожія черты

52.—Про змія.

(с. Косеневъ, Новоградволинскаго у., Волинской г.).

Були собі дідъ и баба, и були въ їхъ три дочки. Баба й просить, щобъ вінъ поїхавъ у лїсъ съ старшою дочкою и привізъ дровъ. Отъ дідъ нарубавъ дровъ та й іде до дому. Зїхавъ на мость, схоплася бура,—коли дочку вхопило, а грошей мішокъ кинуло. Вернувся до дому, та й плаче:

— Отъ ты казала, щобъ я взявъ дочку, а отъ її ухопило.

Стара каже:

— Не журись, дочокъ у насъ ще дві, а за те єсть мішокъ грошей. Отъ, старий, возьми по другу дочку та поїдь по дрова.

Поїхавъ старий. Іде назадъ на те місце—на томъ мосту—опять схоплася шура-бура и другую дочку ухопило, а мішокъ грошей кинуло. Приїзжає до бабы:

— Ты, бабо, загубила мене при старості—поєдвозивъ дочки.

— Не журись, єсть у насъ ще третя дочка.

Прожили вони одну неділю и другую—стара каже:

— Е, старий! Не стає у насъ дровъ. Ідь старий, нарубай, возьми меншу дочку.

— Ідь ты, каже, стара, ты вже згубила мене зъ тими дочками.

— Ні, каже. Ідь ты, старий.

Запрігъ дідъ, послухавъ бабы и взявъ меншу дочку. Поїхавъ, нарубавъ дровъ и на тому-жъ мосту зновъ схоплася шура-бура, — и ту дочку вхопило, тільки грошей не кинуло. Приїзжає до бабы и плаче:

— Чого ты, діду, плачешъ?

— Еге, чого?... Дочку вхопило, а мішокъ грошей не кинуло.

— Єть, старий! Буде зъ насъ, съ чого жити; два мішки грошей.

Плававъ черезъ три дні, черезъ три неділі. Якъ прожили собі черезъ піль года, давъ їмъ Богъ и начавъ їмъ въ утробі сына. Черезъ годъ и родився синъ. Утінався старикъ синомъ своїмъ и черезъ годовъ три ставъ той хлопець бігати. Тішитися той дідъ синомъ и каже бабі:

— Хочъ нема дочокъ у насъ, а синъ у насъ прехороший.

Росте той синъ годівъ сімнадцять и прохожує по дївункахъ. Дївунки говорять:

— Красный вінъ и любимо ёго, а за ёго не підемо, щобъ и насъ такъ не поховавъ, якъ ёго сестеръ.

Задумався вінъ, що я одинъ у отця своѣго и матері своі и не чувъ що-бъ у мене були сестры, а теперъ мині говорять, що мої сестры похапанн. Придуть вінъ до свого отця и до матері и спити:

— Чи були у мене сестры?

Вони не хотіли ёму признаватись, а мусіли признатись: въ якее время іхавъ изъ старшою и якъ одвізъ и середульгу; а дві по мішку грошей кинуло, а за третю нічого. Такъ вінъ отвѣчає отцу своєму и матері;

— Коли вже, каже, сестеръ моїхъ нема, то я іхъ піду шукати. Учувши, старий и стара почали плакати:

— Буди, синку, підешъ? намъ Богъ тібе одного давъ, хочъ дочокъ нема, такъ мы на тебе втінаємся; а ты вже насъ покинешъ.

— Спечіть мині дванадцять буханцівъ и візьміть голку и носіть до ковала, и на сю голку щобъ зробивъ булаву и пустивъ до носі хаты, бо я васъ покину у другомъ часу одъ сходу сонця, бо якъ я выйду и не додержитъ булава, то перероблять мусить. Вийшовъ вінъ, наставивъ лоба и вдаривъ булава въ лобъ и каже до матері и батька:

— Отъ сля булава то найде и сестри. Взавши булаву и дванадцять буханцівъ хліба, иде вінъ да йде и зъ сою булавою и зайшовъ вінъ уже у другу землю; на чужому царстві выходить на ниву, ажъ б'ються три чорты. Вінъ приходить близько іхъ и питає:

— Вы що б'єтеся?

— Пропає, кажуть, нашъ багько, покинувъ намъ штыры штуки: люльку таку, що сама куритця и конца нема; кившукъ такий, що кильки всадыть руку, стільки грошей выйметъ; коверъ самолётъ и шапку невѣдынку, — и мы не можемъ поділитися іми.

— Я васъ раддію! Одыйду одъ васъ у другый конецъ нивы, который першій добіжить, того все буде! Поставали вони всі три, а вінъ у другому конці нивы и каже:

— Якъ ты коверъ-самолётъ понесетъ мене: верхъ ліса, чи въ повъ ліса?

— Ні, каже, попесу у верхъ ліса.

Тутъ вони а ну тільки бігты, вінъ сівъ на коверъ самолётъ, усе забравъ и пішовъ по верхъ ліса.

— Неси, каже, до старшос сестры.

Прилітас вінъ на десяте царство, увиділа сестра и каже:

— Братъ любезный! Чого се ты прилетівъ сюды? мій мужъ прилетить, тебе глыне.

— Не боюсь я ёго.

Вона вискочила и каже:

— Братъ мій, уже мужъ летить.

Зашумівъ лісь вітеръ... Вінъ шапку невидимку надівъ и ставъ. Влітає мужъ:

— Фе, Русинъ вонає!

— Мужъ мій, ты по Русі літавъ, Русомъ напався, и тутъ тобі вонає.

— Ні, жона, Русинъ вонає!

— Якъ я скажу, то ты ёго глынешъ.

— Ні, жона моя, не глыну.

Вінъ шапку-невидимку знявъ и стає передъ нимъ. Змії ёму каже:

— Швагеръ любезный, сідай зо мною, істы й пыты.

Пыли й ілы трое сутокъ.

— Я хочу одъ тебе выізжать. А вінъ ёму говорить:

— Будешъ ты мати важку исторію, причыну на собі — бережись, — на тобі золоту перынку, и будешъ у тымъ часі памъятать, зробышь огонь и прыпалы іі, то я тобі стану у помочі—прылечу до тебе.

— Бувай здоровъ, швагеръ любезный. Вышовши на двіръ и говорить:

— Коваръ самолётъ якъ ты мене повесешъ у верхъ лісомъ, чи въ половыні ліса?

— А куды тобі треба?

— До середыльшой сестры.

— Понесу вверху лісомъ.

Прылітає до середыльшой сестры, а вона и каже ему:

— Братъ любезный, чого со ты прылетівъ сюда, мій мужъ прылетыть тебе глыне.

— Не боюсь я ёго.

Вона вискочила и каже:

— Братъ любезный, уже мужъ летить. Зашумівъ лісь, поднявся вітеръ...

Вінъ шапку невидимку надівъ и ставъ. Влітає мужъ.

— Фе... Русинъ вонає:

Вона говорить:

— Мужъ мій, ты по Русі літавъ, Русомъ напався, и тутъ тобі вонає...

— Ні, жона! Русинъ вонає.

— Якъ я скажу, то ты ёго глынешъ.

— Ні, жона моя, не глыну.

Вінъ шапку невидимку знявъ и стає передъ нимъ. Змії ёму и каже:

— Швагеръ любезный, сідай зо мною істы й пыты!

Сили вони, наїлись и напылись трое сутокъ їли; а вінъ и каже:

— Я хочу одъ тебе виїзжать.

А змії ёму й говорить:

— Будешъ ты мати важку исторію, причину на собі—бережись—на тобі мою золоту перынку и будешъ у тимъ часі пам'ятать, зробишъ огонь и припалышъ її, то я тобі стану у помочі.

Подякувавъ вінъ ёму, вийшовъ на двіръ и пытає:

— Коверъ самолётъ, якъ ты мене понесешъ у верхъ лісомъ, чи въ половині ліса?

— А куда тобі треба, каже коверъ?

— Несы, каже, мене до найменшої сестры.

— Понесу, каже, вверхъ лісомъ.

Прылетіли до найменшої сестры вона побачила и пытає:

— Братъ любезный, чого ты прылетівъ, мій мужъ, якъ прылетьть, то тебе глыне.

— Не боюсь, каже, я твого мужа.

— Уже, каже, мій мужъ летить.

А тутъ якъ зашумить лісь, якъ підійметця вітеръ—тріщить, ламає, таке піднялось, що Господы!...

Прылітає змії зъ дванадцатома головами:

— Фе, фе... Русынъ воняє!

— Мужъ мій, каже вона, ты по Русі літавъ, Русыномъ напахався, и тутъ тобі воняє.

А братъ її надівъ шапку невидимку и стоить собі у кутку.

— Ні, каже змії, Русынъ воняє!

— Ябъ, каже, тобі сказала, хто тутъ есть, да ты ёго глынешъ.

— Ні, каже, жона моя, не глыну.

Вінъ шапку знявъ, а змії ёму й каже:

— Сідай, швагеръ любезный, зо мною їсты й пыты.

Наїлись, напылись—тры дні їли...

— Я, каже, хочу одъ тебе виїзжать.

А вінъ ёму говорить:

— Будешъ ты мати важку исторію, причину на собі—бережись,—на тобі мою золоту перынку и будешъ у тимъ часі пам'ятать, зробишъ огонь и припалы її, то я тобі стану у помочі.

Одъ третей сестры вінъ одправляється до батька, до матери; летить у десяту землю; не проїхавъ вінъ далі якъ у п'ятую—у того короля у ёго

землі єдва дочка зганяє багато народу, и ставть зъ нею на вагу, на котрій выбірає собі за мужа такого, котрый її може переважить. Не находився може зъ тисячъ кїлька такнй, щобы її переваживъ. — Сорокъ сажень вышини вага! — котрый не переважить, то й голову зніме. Але вже гонили народу да вже й нема, котрый переважити може; и плаче народъ бо багато погубляли. Вінъ говорить:

— Коверъ-самолётъ, пристановивсь-на тутъ.

Вінъ пристановився; а той нарубокъ и пытає:

— Люде Вожі, чого вы плачете?

— Чоловіче добрый, нема вже въ світі такого чоловіка, котрый нашу королеву переважить.

— Нежуритца, люде! на другий день, якъ Богъ дасть, то я буду тамъ.

Кончили вже вагу туу у вечері и порозыжались по домамъ, а на другий день, щобы усі були и ставали на вагу. Вінъ вечеромъ приходить до теї горниці, де вона проживала, но часові стояли коло єї горниці, не могли нікого допустити до неї.

Вінъ шапку невыдимку наклавши, иде просто и ніхто єго не бачить. Приходить у ту горницю, де сама вона. Коли тутъ приходить отецъ и мати и кажутъ:

— Дочка наша любезна, на що ты толькыо богато народу збавляла?

— И доты буду збавлять, покы я не пайду друга такого, якъ и сама.

Почувъ вінъ, стоячи у тій горниці, и говорить:

— Доволі вже губити!

Вони всі зглянулсь — хтось говорить, а нікого не видно.

Полягали вже спать, прыстуає вінъ до неї и каже:

— Королёвная дочъ, одъ чого ты така тяжела?

Вона крыкнула.

— Папунька! хтось въ моєй горниці с!

Прыбігають до неї:

— Що ты, дочъ, пужасяся?

— Отець мой, хтось личло мині говорить и спронує мене, чимъ така ты тяжела?

— Дочъ любезная, то въ спі здалося.

— Нїтъ, отецъ, не спавши ще була.

— Другий разъ якъ скрычишь, то велю тебѣ голову знять, якъ ты другинь.

Вони пішли изновъ спать, а вінъ зновъ прыстуає до неї:

— Скажи, королёвная дочъ, черезъ що ты така тяжела?

Вона говорить:

— Скажи, хто ти такий?

А вінъ третій разъ питає:

— Скажи, чимъ ти така тяжела?

— У мене є перстень такий, що якъ я накладу того перстня і пальчатку, то мене нехто не переважить.

— Дажь той перстень, скажи мині, а то я тобі голову здйму.

Вона ёму сказала, вінъ того перстня взявъ и пішовъ собі. На другий день мусить же вона виходить на вагу. Не хоче, але йде. Народъ плаче. — Выглядає король:

— Хто дочку переважить, той зятемъ буде.

Не еденъ не мігъ вызватися. Вызывается вінъ.

— Можешь ты зъ моєю дочкою на вагу ставать?

— Можу.

— Якъ переважишь, каже, мою дочку, даю тобі всю мою землю.

Стає вінъ на вагу, — и пошла дочка у гору, а вінъ у низъ.

— Зять ты мій мылий, каже король, одпускаю тобі дочку мою и всю землю мою!

На другий день повинчались, побрали, царъ своє царство оддавъ, а жинка ёму и каже:

— Усюды йды, тилько не ходы до тихъ дверей, що личкомъ завяззани.

Пробувъ вінъ годъ не заглядавъ ты дверці — уже давъ ёму Богъ и сына. На другий рікъ тра ёму пойти по своїхъ сараяхъ, тра ёму заглянуть у ти двері — ажъ тамъ змій на гаку за языкъ повішений. Вінъ адумає, що певно який ёго швагеръ — тра одчинить ёго. Якъ одчинивъ, а вінъ до ёго жены! Жона ёго виходить проты мужа, а змій уже коло єі.

— Другъ ты мій мылий, на що тобі було ёго одвязувати? Теперь я не твоя, а ты не мій!

— Богъ знає! каже. Єсть у мене швагеры — стануть мині у помочи. Живы зъ нимъ, жона моя, и спросы ёго, де ёго душа.

Вертається вона до ёго назадъ.

— Ты жъ, каже, любезный, бувъ першъ мині и теперь будь моімъ мужомъ, тилько скажи де твоя душа?

— Глупая ты, жонко! Онде череда ходыть, тамъ бугай — золоти рогы, тамъ душа моя.

Вона сказала зарізати того бугая и шукать души. Шукалы, шукалы й не нашлы. Выходить вона до свого рідного мужа и плаче.

«Труды» Чувинскаго, томъ II.

— Не плачь, каже, пытай ёго, де ёго душа?

Вона зновъ пыта—вінъ сказавъ на барана съ золотими рогами.

Звеліла вона зарізати того барана,—шукалы-шукалы, нема душі! Вийшла вона до мужа и плаче.

— Чого ты плачешъ?

— Душі, каже, нема.

— Не плачь лучше иди да попроси ёго, то вінъ тобі скаже, де вона.

Пішла вона, почала просить дуже добре знія, але вінъ думає, що душі ёго ніхто не найде и каже:

— Глупа ты, жінко! хто мою душу найде?

— Але скажи, муже мій. Скільки съ тобою я жила и живу, а ты мині правды не кажешъ?

— Моя душа далеко, у морі глыбоко, тамъ е стовпъ залізний на дванадцять сажнівъ, підъ стовпомъ дірка, въ дірці яйце—тамъ моя душа.

Вона вийшла до свого рідного мужа и розказала, де ёго душа.

Каже:

— Мужъ ты мій мнлий! якъ ты достанешъ? дванадцять сажень залізний стовпъ, підъ стовпомъ дірка, въ дірці яйце, а въ яйці ёго душа.

— Не журись, жона моя мнлая! достану!

Пішовъ вінъ по надъ моремъ и ходивъ годъ—не пайде. Сівъ вінъ надъ моремъ та й плаче. Але збігло ёму у голову, що швагры стануть ёму у прыгоді. Выкрысавъ огню, прысмалывъ піра,—прылітають усі тры. Вінъ шапку невдымку скинувъ:

— Ей, швагры моі, станьте мині у помочі!

— Но що ты, швагеръ любезный, стілько времени пропустивъ? на що ты ёго спустивъ зъ гаковъ?

— Я думавъ, що може зъ васъ который.

— Чого ты хочешъ?

Вінъ каже:

— Два годы пропу, щобъ жона пытала, де ёго душа—каже ёго душа у морі; тамъ, каже, е стовпъ залізний, підъ стовпомъ дірка, а въ дірці яйце—тамъ душа. Такъ я оце цілий годъ хожу не знайду. Може вы знате де?

— Ні! кажуть, не знаємо!

А той що дванадцять головъ має каже:

— Я знаю, ходімъ мы надъ море до одного (заливъ), тамъ будемъ шукать! Прыйшли всі тры и вінъ четвертый. Якъ дмухнувъ старший—розлылася вода—не видно стовпа; дмухнувъ другый—це не видно; якъ дмухне той, що зъ

дванадцятьма головами—розмилася вода и видно стовпъ. Якъ ухватили ёго, такъ и вытурнули зъ-відти. Сталы дивытця найшли дірку и въ дірці яйцо. И кажутъ ёму:

— Бери ты ото яйце и иди ты просто до ёго, и якъ буде вінъ тебе пыта-ти: чи будешъ бытця, чи мырнеться, то ты кажи:—будемъ бытця! Якъ станете бытця, то кинь яйце, щобъ розбылось, то и вінъ пропаде.

Прыходить вінъ и къ змію. Той схвачується до ёго:

— Будемъ бытця, чи мырнеться?

— Ну, каже, будемъ бытця!

Якъ сталы бытця—той забувъ що яйце въ ёго э—змій убывъ ёго по коліна въ землю; а вінъ змія по кисточки. Бачить вінъ, що зъ силы вже выбывся, здумавъ про те яйце, якъ кіне те яйце обь землю яйце розбылось,—змій про-навъ; а вінъ остався на царстві.

53.—Про змія.

(М. Дрогичинь, Кобринскаго уѣзда, Гродненской г.).

У пана було мнига статку; только кожноі ночі було по двадцять побито. Отъ бувъ собі одинъ дурень.

— Я, каже, забью того, хто статокъ тратить.

Пошовъ дурень и стереже. Коли приходить змій зъ двѣнадцятю головами. Вуѣнъ подкрався и палашемъ посікъ того змія. Далі бачить нора. Вуѣнъ поз-шивавъ зъ шкурей скоту таку трубу, сунувъ сі у нору и улізъ туды нудъ землю. Бачить хатка—на курячий лапці, на собачій пятці и крутиця на около. Зай-шовъ вуѣнъ туды, а там-ка дівчина, хороша така. Стала вона ёго запытувать; а вуѣнъ каже:

— Не пытай, а напуѣй, накорми и чистою водою обмый.

Вона ёго накормыла, напоіла и чистою водою обмыла и пошли вони... Стоить друга хатка на курячий лапці, на собачій пятці и крутица наоколо. Тамъ дів-чина ще хорюица. Стала вона ёго запытувать, а вуѣнъ каже:

— Не пытай, а напуѣй, накорми и чистою водою обмый.

Вона ёго напоіла, накормыла и чистою водою обмыла. И пошли вони вже у трохъ. Бачить вуѣнъ ще стоить третя хатка и дивчина тамъ ще хорюица. Стала вона ёго запытувать, а вуѣнъ каже:

— Не пытай, а напуѣй, накорми и чистою водою обмый.

*

Вона ёго напоїла, накормила и чистою водою обмыла. Остався вуїнь почувать. Туїлько въ ночі прилетає змії и каже:

— Тутъ есть присная душа.

— Це тобі здаєця такъ, кажуть ёму дівчата, що ты на тому світі бувъ.

Заснувь той змії. Коли такъ у півночи зазвенївъ палашь. Вуїнь узявь того палаша и посїкъ змія. Дівчата рады такі, пошли тоді за нимъ. Идуть, а вуїнь пожалювавъ хатокъ, а дівчата й сказали ёму:

— Скажи: «хатка въ яйце», такъ хатка въ яйці и буде.

Вуїнь сказавъ: хатка въ яйце—разъ, одна хатка стала въ яйці, сказавъ другий разъ, друга хатка стала въ яйці, сказавъ третій—третья хатка стала въ яйці. Забравъ вуїнь те яйце и пошли вопи на цей світъ.

Браты ёго прибыли и перерізали ту трубу, що вуїнь зробивъ у нору—вуїнь и завалився. Послі якомъ выгѣвъ и каже:

— Хатка зъ яйца! такъ хатка и стала. Вдруге каже:

— Хатка зъ яйца! Зновъ хатка стала. Сказавъ третій разъ.

— Хатка зъ яйца, хатка такъ и уродилась. И панны тыі тутъ, що зъ нимъ пришли. Отъ панны зъ нимъ побили тыхъ бративъ, а зъ нимъ и теперь живутъ.

54.—Про стрильця.

(Д. Средняя Даражна, Новоградволинскаго уѣзда, Волинской г.).

Бувъ собі єдинъ стрилецъ и мавъ єднимъ-єдного сына изъ роду. Большъ ёму не було якъ сімъ годівъ. И пошовъ вінъ у лісь стрілять, и жадное птаство стрілявъ, ато єдного зачепивъ такого, що й не бачивъ ниволи. А то бувъ першій змії. Топіро вінъ якъ стрепенувъ та й сївъ на дереві и говорить до стрильця:

— Що, говорить, стріляй!

А той испужавъ. Змії каже:

— Стріляй! Коли ты першій разъ вваживъ стрілять, стріляй и у другій.

Топіро той устреливъ, а той и роземѣявъ. Отъ той испужавъ такъ, що не памятає нічого. Отъ той упъять ставъ птахомъ, та й зновъ каже:

— Стілявъ ти двічи, стріляй у треттє, такъ будемъ топіро споритъся.

Топіро той у третій разъ устреливъ, той ажъ упавъ, увесь лісь завернуло,—зновъ стрепенувъ и ставъ зміємъ, паномъ ставъ у чоловічому стані, у Польскому. Той ставъ и руки опустилъ.

— Ну, говорить по-Руську: что будетъ зъ нами, стрилецъ? чи будемъ бытъся, чи миритъся?

— Ні, говорить стрилецъ, будемъ миритъсь.

— Ні, говорить, будемъ бытъся, на що-жъ ты мене чипавъ?

— Ну, що зъ нами буде? каже.

— Прѣшу пана, каже, я не знаю.

— Сідай, каже, на мене.

Той боітъся.

— Сідай, каже.

Мусывъ сідаты. Топіро вынісь ёго на дерево, такъ якъ сидівъ та й пустивъ ёго... Той якъ упавъ, то й кості розсипались стрильцєви. Топіро зновъ у другій разъ сідає, той пускає ёго у другє знову. Топіро кості ёго увавъ забравъ и шовъ зробивъ чоловікомъ.

— Ну, стрилецъ, каже, що буде,—чи будемъ бытъся, чи миритъся?

— Будемъ миритъсь.

— Е, ні, каже, ты мене не на добро зачєпівъ, щобъ миритъся.

Сідай у третій разъ.

Топіро пускає ёго зновъ на землю. Летить. Убивсь зовсімъ на смерть. Топіро изновъ у третій разъ ожививъ ёго.

— Но, теперъ, каже, чи будемъ битъся, чи миритъся?

— Ні, теперъ каже, пане, побылися,—я тебе побывъ, а ты мене, зробимъ миръ.

И зробили миръ міжъ собою.

— Ну, теперъ маємъ єдного сына, пришли до мене на службу, я ёму оплачу большу казну; а якъ не пришлєшь, то теперъ роздеру на шіръя, що зъ тебе и званъя не стане.

Ну, той подписавсь:

— Пошлю, каже.

Ну, теперъ дає ёму змій шовкового клубка и каже:

Куды буде той клубокъ котытъся, туды тый сынъ хай иде.

Прийшовъ стрилецъ до дому, сівъ коло стола та й журытъся.

А ёго жона каже:

— Чого, старый, зажурывся?

— Єдного сына, каже, дождалсь, та й того треба лихоробові послать на службу.

Топіро давъ ёму клубочка, та й каже:

— На, сыну; куды буде клубочокъ катитъся, туды й ты йди за нимъ

и не дивися ни на людей, ни на ворони, ни на сороки, тилько дивися на цей клубочокъ, куды вінъ котыться.

Прилетівъ змій до дому, та й каже жоні своїй и дітямъ,—а въ ёго було три дочкі:

— Ну, каже, побылися мы зъ стрильцемъ. Приїде до насъ на службу паробокъ. Скоро що не сполнить, такъ я ёго заразъ истреблю и обідъ зъ нёго зроблю.

Топіро поєдначні кажна сидить у целіяхъ одъ батька, одъ матері. То батько розумный, мати, а меньша дочка и ще розумніша була,—знас на чімъ світъ стоить. Не вспівъ сказаты батько, а вона вже й знає, що йде той хлепець. Пошли вони всі троє купатись въ море, да всяка въ верству одна отъ одной...

Вінъ (той паробокъ) задивився на вороні и на сорокі и клубочка потерявъ и старъ на багні, на такому выру (болото), що й не чувъ зъ роду, и плаче. А вже вона (меньша дочка) серце мала дуже добре,—вже й прилетас и каже:

— На що ты задивився и спустивъ клубочка—свою дорогу? Теперь сідай на мене.

А вона крила моє. Сідає той на неї, якъ на коня. Вона свиснула разъ, въ другій разъ, клубочокъ ёму звився зновъ у руки.

— Знай, каже, Петрусь, ты бережись свого клубочку, не дивись, бо я знаю куды ты йдешъ,—йдешъ ты до моёго отця.

Топіро покинула вона ёго и полетіла у свої міста. А вінъ иде дорогою зновъ дорога стала ёму буркована (вымощена) вона ёму зробыла. Иде вінъ по надъ моремъ, купаються вони. Вінъ проходить тихъ дві—старшу и середнившу, а тої меньшої биллѣ забравъ. Ты зъ тої сміються, а вона плаче.

— Ей, каже, якъ у Бога віруешъ, оддай мені те платтѣ, я тобі въ великій пригоді стану, у часі; бо я знаю, що ты йдешъ до мого отця на службу.

Той оддавъ. Приходить до дворця явиться. А той змій якъ обиватель. Панянка ёму казала:

— Якъ прийдешъ до отця, то зайды до моєї хаты, я тобі провість, проповідъ скажу.

Топіро вінъ прийшовъ до того змія.

— Ну, каже змій, здрастуй, що ты прийшовъ?

— Прийшовъ, каже, прѣшу пана, до пана.

— Иды-жъ ты, каже, на кухню и проживай.

Отъ вінъ повечерявъ и заходить до неї, до тої панянки.

— Знаєш, каже вона, що тобі батька загадає, прийдеш до мене у пізньому часу, щобъ батька не знавъ, то я тобі буду помогать.

Приходить вінъ на другий день до змія, той ёму й каже:

— Иди ты на цілий донь спать, а на нічъ на роботу ставатимешъ, я тобі буду загадовать.

Пошовъ той. Вечеромъ змій каже ёму:

— Знаєш ты що? Ты прийшовъ до мене на службу, я тобі буду загадовать роботу. Иди-жъ ты мені, — бачъ о той лісь? — щобъ ты ёго викорчувавъ за нічъ и дрова у костры склавъ, купця найшовъ, спродавъ и гроші мені принісь. А скоро ты не зробишъ, то мій нічъ, а твоя голова съ плічъ. Ну, що-жъ. малый, зробишъ?

— Зроблю, каже.

— Я тобі оплачу 300 рублівъ.

Топіро иде вінъ до неі, о пізніхъ лягахъ, до теі панянки.

— А що, пытає, казавъ батько?

— Казавъ каже, щобъ я лісь спранувъ, у костры щобъ склавъ, продавъ и гроши ёму оддавъ. А дежъ мені спрануть?

— Не журись, каже, Петрусю, лягай спать; я постараюсь тобі всё.

Вона ёго покохала, — жаліє. Вінъ лігъ спать. Вона вылітає у глуху нічъ въ лісь. Свиснула разъ, у друге, въ третій разъ свиснула. Топіро хворёпы (дьяволы) налетіли, да стильки їхъ, що й лісь укрили.

— Ты чого, барышня, насъ потрыбуешъ?

— Потрыбую, каже, постарайтесь, щобъ лісь вырубать за нічъ, дрова у костры скласти, купця пайти, продать и гроші мені принесить.

— Хорошо, барышня, кажуть постараямось.

— Змылуйтесь, каже, старайтесь, какъ можно, — я вамъ буду благодарить.

Тні зрубали, продали и деньги принесли до світа. Сплянтували лісь, плянту зробили, що й корня не видно. Топіро будить вона ёго рано и каже:

— На, гроши батькові моёму; и якъ буде пытаться — хто зробивъ то, хто помагавъ, кажи; хто зробивъ? Я, а помогали батько, мати, брати, сестри.

Пойшовъ. Пытає змія:

— Хто помагавъ?

— Батько, мати, сродники.

— Врешешъ, каже.

— Ні, каже, ты самъ, пане, брешышъ, бо ты мені загадавъ — я мусивъ старатись.

— Якъ? каже; но ёго лишъ двадцять треба рубать, а ты то зрубавъ за нічъ?

— А на що, каже, панъ загадавъ мені? я мусивъ старатця.

Той ёму одказує:

— Ну, каже, коли ты такъ постарався, щобъ ты мені ту нічъ зъоравъ тее поле, щобъ пшениці засіявъ, щобъ пшениця за нічъ уродила, щобъ ты іі сжавъ, склавъ у ёпы, найшовъ купця, продавъ и гроши мені принесть и щобъ сказавъ скількі кіпъ масшъ, щобъ измолотывъ и сказавъ скількі дає копа, щобъ принієь мені на пробу пшениці.

Топіро приходить вінъ знову до тї панянки.

— А що, каже, казавъ батько?

Вінъ розказавъ ії всю змісову диспозицію.

— Не журись, каже, Петрусю, лягай спать, я тобі все постараюєь. Буду робить.

Топіро пришовъ вінъ и лігъ спать; ни бы то соху и рало нанявъ.

О пізніхъ лягахъ вылітає вона зновъ и зновъ требус хворёнивъ. Налетіло й іхъ стилькі, що не можна!

— Чего, кажуть, барышня, насъ потрыбусшъ?

— Потрыбую, каже, постарайтесь за нічъ зъорать поле, засіять пшеницю; щобъ вона за нічъ уродыла, щобъ вы іі сжали, склали у ёпы, нашли купця, продали и принесли мені гроши, ще щобъ вы мені сказали скількі кіпъ буде, щобъ тї копы помолотили и сказали скількі копа дає и щобъ принесли мені на пробу пшениці. Про мене хоть готової нарвите и плацъ усадіте.

— Хорошо, кажуть, барышня, постараємось для тебе.

Зробили все, якъ имъ казала панянка. Вона ёго будить:

— Ну, вставай, каже, несъ батькові—потішъ ёго. Не проговорись, що то я зробила.

Приносять той пшеницю. Той ще спавъ.

— Уставай, каже, пане, масъ тысячу кіпъ.

— Почому вона выдає?

— По повтора корця.

— Хорошо, каже той, коли ты тее здѣлавъ, иди ты теперь спать, а у вечеру прихоть.

А важну нічъ вінъ кладе ёму въ залогъ, за руки, по триста рублівъ.

— Якъ до конца дослужишъ, каже, то всі деньгі заберешъ, а якъ же ні то мій мечъ, а твоя голова съ плечъ.

Той каже:

— Пане, не на те я йшовъ, не на твій мечъ, а на те, щобъ старатися, щобъ ты мені заплативъ.

Приходить той въ вечеру до ёго. Той ёму діспонує.

— Бачъ, каже, ту ниву? Щобъ ты мені викопавъ ріку, висинавъ, щобъ вода була, щобъ млынъ бувъ на шість каменівъ, щобъ пшеницю змолотивши, змоловъ, за нічъ булокъ нашієъ и щобъ на сніданне принієъ, щобъ було єъ чаю.

Топіро иде той до панянкі у ночі и плаче.

— А чого жъ ты плачешъ?

— Якъ же мені, каже, не плакати, коли не знаю що робыть.

— Не журись, Петрусю, каже, панянка, я для тебе все постараюєъ.

О пізніхъ лягахъ потрыбує вона зновъ хворёнивъ и каже імъ:

— Такъ и такъ, каже; зробіть мені, каже, те, що я вамъ сважу. Поста-
райтесь за нічъ викопать ріку, щобъ вода була, млынъ щобъ бувъ на шість
каменівъ. Щобъ пшениці намолоды, напекли булокъ и єъ чаю мені раненько
принесли.

— Хорошо, кажуть, будемъ стараця, баришня.

Отъ вопи у одного обывателя млына взяли, виконали сажалку, намолоды
пшениці, напекли булокъ и ще въ почі приносять до теі панянки. Будыть вона
того й каже:

— Вставай, каже, неси до батька булки.

Отъ уранці той змій просыпаєця. Вінъ приносить ёму булки.

— Ну, пытас панъ, щожъ ты нашієъ булокъ?

— Нашієъ, каже.

— Не можетъ быть!

— Якъ, каже, не може быть?

— Ну, каже, попробуй самъ, може ты мені яку трутызну принієъ?

— На щожъ мені панъ отказує, щобъ я трутызну принієъ?

— А хіба жъ я знаю, що ты у ночі робышъ?

— Я, каже, стараюєъ, що ты мені розкавуєшъ.

Бере той хлопецъ булку, — изыівъ.

— Ну, теперь, пане, дай мені шклянку вына.

Выпивъ шклянку вына.

— Ну, каже, я теперь ще лучшого разуму набравъ, що звелишъ буду
робыть.

— Але, малый, непримінно хтось тобі помогає! Догадусця.

— Ні, каже, никто;—я самъ стараюєъ.

— Ну, гляды жъ бо я найду выноватця непрёмінно.

— Ні, каже, я то все самъ роблю.

— Ну, хорошо, каже. Гляды жь иды теперь спочивай, а у вечеру я зновъ тобі дамъ загадку.

Отъ прыйшовъ той у вечеру на диспозицію.

— Ну, каже, чи можешъ, малый, зробить, що велю.

— А мушу старатись, каже. На те ты мене зазвавъ.

— Що скоро ты мені це поробывъ, — лісь иврубавъ, мельницю постановивъ, шпеныцю змоловъ, — щобъ ты мені на сто миль степъ насадывъ, щобъ дичокъ накопавъ, насадывъ, щобъ дички принялись, щобъ ты їхъ прищепывъ, щобъ вони за нічъ уродили усяки фрукты, и щобъ ты мені принісь усякаго кгатунку покоштувать. Але я тебе буду вартовать теперь!

— Хочъ ты мене вартуй, не вартуй, то для мене все одно, а що скажешъ зробить — зроблю.

— Тамъ, каже, не сыла твоя зробить.

— Ну, каже, хочъ сыла, хочъ не сыла, да голова робить моя.

Топіро вінъ приходить зновъ до неі съ плачемъ.

— Чого ты, каже, плачешъ, Петрусю?

— А, каже, теперь, загадавъ загадку, що вже й не зроблю. Казавъ щобъ той степъ засадити дичками, щобъ вони принялись, уродили и дали усяки фрукты, щобъ я ёму принісь усякую кгатунку покоштувать. И казавъ ще, що й вартовать буде.

— Е, явій ты, каже, дурень. Буде все зроблено, не журись. Лягай спати.

Вылитас на поляну потребуе хворёнывъ и каже імъ:

— Щобъ вы мені на нічъ засадили степъ дичками, щобъ вони принялись, уродили и дали усяки фрукты, и щобъ вы принесли мені усякую кгатунку покуштувать. Щобъ ще й дороги выграсували, щобъ квітами ружными, виноградомъ, деревомъ ружнымъ высажали.

— Хорошо, кажутъ, баришня, постараемось.

Полетілі. Топіро садъ той вони зъ цёго світу змесли, зъ поміщиківъ ружныхъ. Уродило те все, и приносятъ вінъ тому панові на сніданьє.

— А що, каже, зробивъ.

— Зробивъ, каже.

— И фрукты принісь?

— Принісь.

— А ну, каже, покоштуй самъ першъ, а то може ты яку трутызну тамъ принісь.

Ість той хлопець и панъ покоштувавъ.

— Ну, каже, иди жъ теперъ оддыхать, въ вечеру я зновъ тобі загадку загадаю.

Отъ той пошовъ и лігъ па кухні спать. Выснався, а въ вечеру приходить до нана на диспозицію.

— Ну, що жъ ты, малый, пришовъ?

— Пришовъ, пане, каже той.

— А що жъ, малый, зъ нами буде?

— Що звелишь, то я мушу те зробить.

— Ну, можешъ ты тее, щобъ ты на нічъ пошовъ у лісь на варту. Що буде летить, чи бигты, чи то кінгъ, чи птахъ, чи змій—що у руки, щобъ ты мені піймавъ.

Давъ ёму фузю и пійшовъ той на варту у пушу. Стоить. Летить змій съ трёма головами та просто напротивъ ёго. Той ёго ловить; а вінъ почавъ ёго бытъ, драть, пекти. Той и упустивъ. Тоширо прилетає тая панянка, — бо вона знає всякі промысли ёго.

— А, каже, Петрусю, що ты зробивъ? Чомъ ты не державъ?

— А коли, каже, неможна лихороба вдержать, бо пече такимъ огнемъ невольнымъ, пече, дере!

— А, каже, то мій батько.

— А чортъ ёго зновъ, що то твій батько!

— Ну, каже, гляды жъ буде летить братъ мій старшій зъ двома головами буде летить, але держи.

— Якъ такъ, каже, буде пекты, якъ твій батько, то я не вдержу.

— Е, каже, держи, а то буде худо!

Тоширо летить той до ёго просто, пече ёго, бье, дере ёго... Упустивъ. Прилітає зновъ та панянка.

— Е, каже, що ты наробивъ? На що ты упустивъ?

— А якъ же ёго вдержать, коли такъ дуже пече!..

— Теперъ каже, буде йти стара маты у жиночому стані, у простому, у кобітєвому; то гляды жъ, держи її щобъ вона не робыла—держи.

Отъ иде стара била ёго и каже:

— Добрий вечеръ тобі, малый.

— Здорова була, бабо. А за чимъ ты, бабо, у такій порі у лісі ходышь.

— Була, каже, у людей на весіллі, запізналась, та ушлась, та йду какъ.

— Ну, бабо, стый, бо я тебе не пушу.

— Е, сыночку, що я тобі зробыла?

— Ні, каже, не можна, — я на те на варті стою, не повиненъ нікого пропустити.

Та баба пробовить иде. Вінъ її за косы и давай друкомъ бытъ.

— А, сннчкку, глянь на Бога, чи у тебе руки зведуца на мене, на таку стару женщину? Може й у тебе матка є стара.

Ему серце скрушылось вінъ и пустивь.

Зновъ прилітає панянка.

— Що ты, Петрусю, наробивъ? На що ты її упустивь? я-жъ тобі казала, щобъ ты державъ.

— Якъ-же мені її було не пускати, коли вона така стара, такъ жалбно просылась?

— Ну, гляды-жъ теперъ буде летить меньшій братъ мій; вінъ буде летить огіремъ, зъ сідломъ зо всімъ: ты держи, не пускай; чи буде вінъ перекідаца ведмідемъ, чи чимъ — ты держи; що въ рукахъ стане, то приносъ, бо це буде у послідній разъ. А то батько догадаеця, що я тобі помогаю и уже конець буде зъ нами.

Летить той огіръ карый на ёго просто; б'є ёго, гризе ёго, кусає; а той ёго держить за цугли (муштубъ). Той бачить, що держить, — перекинувся ведмідемъ, вовкомъ и ружнымъ перекинувся гадямъ, зміємъ и ружнымъ... коли передъ світомъ перекидаеця зайцемъ — одна шерстка золота, друга срібна. Вінъ приносить ёго до пана. А той ще спить. Вінъ обужає ёго.

— На, пане, каже, гостинця тобі вартового.

— А, добре, каже; доброго гостинця ты привісь. Чи ты, каже, коня ловивъ, чи звіра? Мені снилось, що коня ты ловивъ, а не зайця?

— Уже, каже, кого ловивъ, то ловивъ, а привісь зайця.

— Чи то-жъ можно, що-бъ зъ коня зробивсь засць?

— Не тò засць каже, а чортъ зна, що робылось, але що въ рукахъ стало, той привісь я тобі.

— Хорошо, каже, малый, що привісь; а чому-жъ ты, каже, того не привісь, що перше ловылось?

— А коли таке ловылось, що не мігъ вдержать.

— Те, що мігъ, те здержавъ.

— Ты не самъ те робышь?

— Ні, каже, самъ.

— А хто помогає той буде выненъ. Ну, гляды-жъ! теперъ иды спати, а въ вечеру приходъ.

Пошовъ той виспався добре, тилько въ вечеру приходить. Вінъ ёму и дісонує.

— Ну, каже, панявъ ты мені зайця, то мені веселость принісь; щобъ ты мені за нічъ до мого брата за сто миль моста зробывъ, чавунное брусье, срібный пілъ, порельця золотее.

— Добре, каже, зроблю.

— А якъ-же то можно зробить?

— А на що-жъ панъ приказує?—на те, що-бъ робить.

Приходить той до панянки и розказує їй диспозицію, а самъ плаче гірко.

— Не плачь, каже, Петрусю, не журись якось то воно буде. Постараюсь я тебе вызволить. Иды, лягай спати, а я все зроблю.

Отъ въ ночі вылітає вона та й кличе тихъ хварёнивь. Питають її, чого вона звала. Вона каже:

— Зробить, каже, за нічъ мість на сто миль до мого дядька, да такой що-бъ брусье було чавуное, пілъ срібный, порельця золотее. Да, каже, що-бъ це все за нічъ непрёмивно було зроблено!

— Добре, кажуть, баришня, постараємось,—у такому то царстві е.

Принесли въ ночі й поставили и водою перепустили ёго. Посередь мосту на половіні мурований стовпъ и клітка и въ неі сокілъ співає. Рано панъ проіхавъ.

— Ты, Петрусю, зробывъ?

— Я, каже.

— То-жъ дорога річъ; де-жъ ты гроши узявъ?

— Я, каже, у великій казни позичивъ.

— На віщо-жъ ты тні гроши позичавъ?

— На тні гроши, що я у пана зароблю; панъ то мусить оплатить.

— Ну, гляды-жъ, каже, прихоть изновъ увечеру. Я тобі загадаю остатню загадку. Якъ зробышь, то я тебе до дому одправляю, а выноватця я знайду, хто тобі помагає.

— Добре, каже, пане.

Топіро той переіхавъ мостомъ до брата; той переіхавъ зъ нимъ. Думає собі той панъ.

— Якъ то можно, щобъ той малый та таке зробывъ.

Приходить той у вечеру. Каже ёму панъ:

— Я маю сто кобылъ, що-бъ ты мені тні кобылы упасъ. Скоро упасешъ, що-бъ ты мені кожну подоівъ.

Пошовъ вінъ пасти. А панянка ёму сказала:

— Якъ поженешъ пасти, то не спи, бо погубишъ и буде біда велика.

Отъ вінъ пасе. Ставъ дощъ моросить; вінъ зогнувся підъ дубомъ и заснувъ. Коли якъ вінетця—нема коней. У плачъ. Не знає вуды дїтця,—таке море стало, горы, лісъ... Прилітає панянка.

— Я, каже, що-жъ бо ты наробишь, Петрусю. Сідай на мене.

— Я, каже, и такъ тобі доучивъ.

— Ничого, я буду старатця для тебе, бо ты доброго отця й матери. Такъ якъ удасця ця штука, то я буду тобі жоною, а якъ ні, то ти підешъ до дому, а я пропаду.

— Ну, хорошо, каже:

Топіро сіда вінъ на неї. Лісъ той упавъ, горы опали, коні стали знову.

— На зрокъ, каже ёму панянка, будуть тні коні коло тебе бігты; вибьють передъ тобою землю на сажень; будуть тебе страшить, кусать, а ты седи, каже, не бійсь. А пайстаршу кобылу довбнею бий у лобъ. Такъ вінъ и зробивъ. Приганяє до дому, панъ и питає:

— Чи-жъ-то ты, малый, коні пасъ? хто тобі помогавъ? кажи.

— Нихто, каже.

— Ну, коли ты оціхъ кобылъ попасъ, то теперъ подій їхъ, молоко принеси на лухню; спали сажень дровъ, що-бъ молоко закипіло и що-бъ до мене пришісь.

Пришовъ той до панянки съ плачемъ и каже, що и якъ.

Вона ёго навчила. Вінъ такъ и зробивъ. Зъ десять цебрівъ молока надіоівъ и зоваривъ. Сказавъ тому пану. Приходить той и хоче ёго кідать у тес молоко.

— Розбїрайсь, каже.

— Якъ, пане; оцё въ цімъ молоці будешъ мене вупать?

— А вже-жъ, каже.

(А та панянка ёго навчила, що-бъ вінъ батька въ усімъ слухавъ, що ёму ничого не стане). Розибравсь; улізъ у молоко. Роскипівъ чисто. Сами кости остались. Топіръ кости збирає, чилющою водою кропле, сциливъ ёго; потимъ живучою водою окропивъ ожививъ ёго. Ставъ хлопець подъ усомъ, — літь двадцять ёму. Каже той панъ:

— Скількі літь ты у мене служишъ. Рікъ?

— Якъ, каже, рікъ? Е, пане догадайся. То мені твій рікъ выйшовъ за пятнадцять літь, бо мені за каждою загадкою то й рікъ.

— Ну, теперъ, малый, якъ мы будемо?

— А що-жъ, каже; мені треба въ казну гроши оддати, що я позичивъ; а оддай мені за службу, а що останеця то ты должати.

Той ёму суму одсовув.

— На, каже. Але чи то ты все самъ робывъ?

— Я, каже.

— Ёй, не ты, каже; ну, гляды-жъ, догадаюсь, то выноватымъ и тебе зроблю.

— Ні, каже, не буду выновать.

— Иды-жъ ты, малый, спать; а въ вечеру приходь, то я вже догадаюсь, хто тобі робывъ.

— Добре, каже.

Приходить у вечеру.

— Ну, каже, ты, ты робывъ?

— Я, каже.

— Ще тобі загадку загадаю, то все вгадаю, хто за тебе робывъ. Що-бъ ты мені зъ трости поставивъ домъ.

Иде той въ пізніхъ лягахъ до панянки и розказує.

— То, каже вона, глуштво; але за цінь разомъ батько догадаєця, що я тобі роблю. Тебе одпустыть до дому, а мене задныть у кухву залізными обручами и пустить у море, що-бъ я вже препала. Але якъ будемъ иты, не забудься зайти до моєй хаты, возьмешъ, щитку и грибінку, шпильку, иголку и шовкову хустку и будешъ иты коло мора спомянешъ мене и похукаєшъ мені у дно, то оброчи роспадуця и опадуть.

Той якъ вистроївъ тростяный палаць, маковимъ цвітомъ побівъ. Той и догадавъ, що дочка ёму помогала.

— Хто, каже, тобі помогавъ? Признайся, то тобі все дарую.

— Дочка, каже.

— Подывись-же, каже, яку я її кару дамъ.

Спровадивъ бондаривъ; зробили кухву, забыли залізными обручами и на море спровадили, щобъ вона пропала.

Топіро вінь ёго одправивъ, дає ёму грошой.

— Ну, каже, нема мені до тебе рацы, бо якъ бы ты мені одразу признався, то я-бъ й тебе стробывъ и її стробывъ.

Взявъ той гроши и пошовъ. Иде, та йде. Проходить море може въ версту, коли ажъ-спомянуть.

— А, каже, Боже ласковый! котора мені помогала у всёму, а я її забудь.

Вернувсь у версту. Кухва тая припливає. Хукас вінь у дно; вона й розлетілась.

— А, каже, прозивавъ ты. Кобъ ты бувъ у передъ пришовъ, а теперъ батька нашъ уже знає, уже догадавсь. Уже той знає мысли, що вони думають догадавсь.

— Ну, сїдай, каже вона, на мене.

Сїдає вінъ на неї якъ на коня. Вона крыла розспяла и летить. Топіро у погоню за ними отецъ, ажъ береця на небі заграва!

— То, каже, батько за нами гонитця.

— Ей, каже, вінъ, пропадемо!

— Кїдай, каже вона, щитку позаді себя!

Кїнувъ вінъ щитку, пуша стала така, що не мігъ пробитця. Покі вінъ пробывався, то вони миль двѣ-три й пролетїли... Зновъ заграва на небі. Що тутъ робить!

— Кїдай гребїнку!

Кїнувъ, горы такі стали. Поки вінъ пробывсь, поки прогрызся, поки прозонавсь, то вони зновъ миль зъ три ввошли... Доганяє; зновъ заграва на небі; вітеръ схопився!... Таке, що не можна!

— Зновъ, каже, батько насъ доганяє. Кїдай голку и шпильку. Зновъ стали ліса, горы, скалы. Пробывъ та й такі; доганяє зновъ.

— Махны хусткою позадъ себе.

Такъ стало ёму у очахъ темно, що й не потрапыть. Отъ вони кїлька миль зновъ ввошли. Тес опало. Зновъ доганяє вінъ ихъ.

— Що жъ намъ робить?

— Слухай, каже, я стану церквею, а ты попомъ и ходи по церкви— тїльки не повертайся до їхъ передомъ, щобъ не пізнали.

Стала вона церквею, да така та церква стара, ажъ поросла, ажъ порохнява; а вінъ зробився попомъ и ходить по церкви. Прилетас той до церкви— а въ середину ёму не можна—и кричить до попа:

— Слухайко, попе, чи не бачивъ ти такіхъ то й такіхъ?

— Бачивъ,— каже, а самъ не оглядавця— якъ ця церква строїлась, а мене попомъ поставили, то я бачивъ якъ вони бігли.

— Брешешъ, каже, попе, ты бачивъ теперъ.

— Ні, каже, теперъ не бачивъ.

Той зо злости узявъ, моху вдерь и полетїв назадъ. Прилетас до своєї жонки.

— Що жъ ты перебашву? питає вона.

— Такъ и такъ, такъ и такъ, каже.

— Це жъ наша дочъ все дѣлала! А то какой мохъ? Покажи. Ето нашої дочкі косы.

— Ехъ, кадабъ я знавъ, старуха, тобъ я зъѣвъ савсѣмъ и попа и церквѣ.

Полетѣвъ; доганяе; а вони кѣлька миль увопшли. Отъ вона стала яблунею, а вінъ ставъ старымъ дыдомъ—сывий такій, якъ голубъ. Воду носить, поливає ту яблуню. Прилітає.

— Здрастуй дедъ! Што ты дѣлаєшь?

— Яблуню поливаю.

— Нащо жъ ты її поливаєшь, коли вона вже зародыла?

— Я, говорыть, її жалую, бо зъ єі пользу маю.

— Ну, дедъ, хорошо. А не бачивъ ты часомъ таку дівку и таку съ такімъ-то и такімъ хлопцемъ?

— Бачивъ, каже.

— Коли?

— Якъ оцю яблуню садывъ. А та яблуня уже зародыла штырі роки.

— Брѣдышь, дѣду, каже.

— Ні, каже, ты самъ брѣдышь.

Той не мігъ ничого й зробыть. Уворвавъ яблуко и вернувъ до жоны, до своєі.

— То жъ яблуко тіло єі! Дурный ты, дурный. Чомъ ты її не зывъ?

— Е, якъ бы я знавъ, то я бы и яблуню зывъ.

— Доганяй таки ихъ. Лети!

Полетѣвъ той. «Поімъ», думас. Отъ доганяе вже ихъ. Отъ вона отдырає рукава одъ себе, одъ сорочки, кѣдає назадъ себе и стала рѣка небольшая, на веству. Вінъ ставъ лебедемъ, а вона стала лебідкою. Топіро прилітає вінъ. Вони плавають. Вінъ зогнувся и ставъ пыть,—хтівъ выпить ту річку, щобъ ихъ не було. Якъ опывъ та й пукнувъ и пронавъ. Топіро вони выходать. Вінъ ставъ паробкомъ, а вона стала дівчиною по простому. Вона каже:

— Ходімо до батька, до матери, до твоєі.

Приходять до батька, до матери. Вона остаєца на дворі подъ вербою, а ёму й сказала:

— Якъ увїдешъ у хату, каже, усімъ кланяйся, тилько батькові й матери не кланяйся, бо забудешъ де бувъ, що робывъ, забудешъ и объ мені. А батькові и матери уже вмѣстѣ зо мною поклонься.

Уходить вінъ въ хату, усімъ уклоняєца, а батькові й матери ні. А батько й мати кажуть:

— Якъ то можна, сыну, мы тебе годували, дожидали якъ яйца чирвоного, а ты намъ не уклоняєся.

«Труды» Чувинскаго, томъ II.

Вінъ ввійвъ и уклонився, та й забувъ: обь сі. Вона стоїть, дожидас.
А далі пішла до корчми. Празникъ бувъ, музкнкі грають. Сіла вона, сидить.
Попова наймичка старуха питаєца:

— Звідки ти?

— Зъ убого світа.

— Куди жъ ти, небого, йдешъ?

— Де бъ, каже, службн найти.

— Иди жъ, каже, я тебе заведу до свого священника, тобі добре буде.

— А, каже, бабусю, болнбъ вы завели, то дебробъ було.

Приходять, наймасца та на рієъ служить. Выходить рієъ, женигца той паробонъ. Робить весілля, а обь всі забудь зовсімъ. А вони чѣреду гонить, едно къ другому, вона знае обь ёму. Вона добродійкн просица на весілля.

— Чого жъ ты підешъ, каже добродійка: ты вже старенька.

— Хай, каже, подивирьсь, якъ то въ вась весілля робыця.

Приходить. Сѣме місяць коровай. Почастували її. Каже вона:

— Коровайничкн, голубочкн, дайте й мені тіста, то й я зліплю вамъ.

Отъ вона взяла тіста, вачала, вачала, хукнула, — полетівъ голубъ и сієъ впередъ молодымн. Топіро вона каже коровайничкамъ:

— Коровайничкн, голубонькн, дайте мені ще тронн тіста, не друту пшкву скому.

Сначала вона, хукнула и вже голубка полетіла й сієъ впередъ молодымн и каже до голуба:

— А знаешъ ты, голубине, якъ ты тымъ бувъ и ще робивъ?

— Ні, каже, не знаю.

— А бррууку, щобъ ты знавъ. То все бѣе ёго въ голову, та все бѣе.

Та зновъ пита:

— Знаешъ ты якъ те робивъ, а я тобі помагала?

А той паробокъ усе сидить за сватами, та догадуєца.

Топіро вона зновъ каже:

— Знаешъ ты, каже, якъ я пришла до твого батька та казала такъ: кланяйся усімъ, тилько батьковн и матерн не кланяйся, а то обь мені забудешъ. А ты уклонився та й забудь. Я тебе ждала, ждала, та до попа найалась, цілий рієъ служила. А ты съ другою посвѣтався.

Отъ тоді вінъ догадався, топіро ту поєинувъ, та до тнсі, та зъ нею на шлюбъ ставъ.

55.—Про Персицького царевича.

(Шолоски, Вальскаго у., Сьдлещкой г.)

Був собі такий то царевичъ, Персицькій звався, и баро любивъ вуйнъ полюванє. Отъ разъ пуйшовъ вуйнъ на полюванє, взівъ съ собою хлїба и всѣго, бо вуйнъ, було, якъ пуйде то дивъ на пѣсть, на шить... у колю й ночеу — такий бувъ зацѣнтый мысливецъ! Ото иде вуйнъ та й иде, иде та й иде, ажъ дивытсьє — въ лїси озеро; пуйшовъ вуйнъ до того озера, думав, чи ни надѣбаю на дѣму якого птаха. Пудходять вуйнъ ближче, ажъ дивытсьє въ тому озери купаются сїмъ дѣчємъ чарнокесенжника, та таки жъ хорюши, такижъ гарни, що й надивытсьє на їхъ не можна. Пудходять вуйнъ до того озера; вони его зобачили, — перестали купатисъ, кинулсьє до платъя, своренькє убралсьє, и не знать, де подїалсьє.

На другий дєнь царевичъ зновоньку приходять до того озера, тамъ уже здалєка пудходять, такъ пудкрудутьсьє, жебъ вони его не зобачили. Ото пудкравсьє бльзєнькє до озера, сївъ за кущомъ, чи тамъ за сосною, и дивытсьє на їхъ... одна гарна, а друга ще хорюшна, глянє вуйнъ на трєтє, такъ очї и прылїпають, що й одирвати не може, така гарна! Такъ вуйнъ приходивъ та роздывлєвсьє куждого разу, а вони й не знали. Найбульшиъ ёму подобалсьє сама найменша дѣчка. Прыде рано, ще у досвїта, та сїде пудъ кущомъ и чикає, закнївъ вони прылїтять купатисъ (бо вони тамъ куждого днє купалсьє); а якъ прылїтять до озера, поровбравутьсьє, то вуйнъ и очей ни одверне адъ шєї, и не поворушытсьє — все дивытсьє, дивытсьє и не може надивытсьє — така жъ то дурна була!

Довго вуйнъ думавъ, якъ бы то зъ нею поговорити хоць одну хвильку, а потємъ надумавъ та й влєзє самъ собі:

— Треба будє пудкравтсьє, та заховати єї платъє; то ти, накупавшися полєтять, а вона останєтсьє; то я втєды зъ нею и поговєру.

Другого днє прыйшовъ вуйнъ ранєнькє, зновоньку пуддѣ той кущъ сївъ, та й роздывлєтсьє, де вона своє платъє положить, щобъ и знати, якє ховати. Вони прылїнули всї сїмъ, поставали въ рядъ, а найменша съ самого краю одъ куща, поровбравлєся и пуйшла купатисъ; а вуйнъ пудкравъ, убравъ платъє, сховавъ ёго и сївъ за кущъ.

Ото покупалсьє вони, выходять изъ воды, та до платъя. Менша шукала свого, шукала — нїма. Стала вона сєрдєшна та й плачє; ти чикали єї, чикали, та й подїтїли, а вона зосталєся на бѣрези й плачє сєрдєшна. Допрє вуйнъ выходить зъ-за куща и нєсє єї платъє. Вона, якъ забачила, зрадїла, кинулєсьє ёму на шыю, обїймє его, цїлує та дєвує:

— Дзенькую тобі, голубчику, що ты зжельсся надо мною! спаснби тобі, я тебе до віку не забуду!.. Та все его цілує, а царевнч такъ зрадівъ, що й ни знає, ци вуйнъ на неби, ци на землі...

Отто поговорили трохи межи собою — вона до ёго такъ и прыкніла. Вуйнъ єі любить безъ памъеты, а вона его ще лучче и надиветься одно на другого не може.

Отто розійшлись вони по руїзньныхъ містюхъ: вона полтіла за своїми сестрами, а вуйнъ пуйшовъ въ лісь на полюване и вона єму сказала, що въ такому-то лісі, въ такому місці єсть халуца; се бъ вуйнъ захоче єі побачити ще коли, то же бъ приходивъ туды—вона его тамъ буде виглядати кожного дне, бо вона кожного дне литіла край теї халуцы додому одъ комелі.

Зара, на другий день иде вуйнъ шукати теї халуцы. Довго вуйнъ ходивъ, довго блудивъ по тому лісі, на решті знаходить—зупелне така сама халуца, якъ вона єму оповидала. Допіро другого дне приходить рано и дожидає єі; вона выкупаласє зъ сестрами въ тому озері, литить уже назадъ разомъ зъ ними; побачила, що царевнч єі дожидає уже пудъ халуцою, и каже до сестеръ своїхъ:

— Охъ, якъ я утомилася, литить вы, а трохи тутъ спочину, то я васъ дожену.

Ти полтіли, а вона осталасє; прийшла до его, нарозмовелісє, нацлувалісє, намылувалісє и розійшлисє собі; вона полтіла до дому, а царевнч пуйшовъ на полюване. Довго вони такъ робили, ажъ покє єі сестры не завважили, що вона кожного дне съ тимъ царевнчомъ бесиду веде. Отто завважали вони та й кажутъ єі:

— Зле ты, сестро, робышь, що зостаєсся кожного дне въ цєї халуцы, на тебе худа слава по межи сестрами пуйшла; кобы нашъ тато се ни довідавъ, тогды буде й тобі й намъ; вуйнъ безъ тебе та й насъ не буде пускати купатисє. Мы вже сюды не будемъ литати купатисє тера. Мын друге місце собі знайдемо.

Вона залтіла до теї халуцы и сказала єму, що вже вони буйльшь не будуть литати сюды купатисє, що вже выбрали друге озеро далеко, далеко ажъ за моремъ. Росєазує єму, а въ самої слезы такъ и котатьсє изъ очей, якъ горохъ — жалєо єі бідненької стало покидати его...

Плаче й вуйнъ сєрдешный; плаче якъ малє дитєтко, та ниць не зробить—треба розійтисє.

Наплакалісє вони таки досєть, нацлувалісє, мало що й говорили за плачомъ, ино вона єму росєазала, де вони будуть купатисє, попрощалісє и розійшлисє—вона полтіла догонєть своїхъ сестеръ, а вуйнъ пішовъ на полюване,

але й охота его не бере стріляти, ходитъ по ліси, нудитъсе бідний, смутно ёму безъ неї живіти. Довго вуйнъ ходивъ такъ, далі й думає.

— Пуйду, може такъ дойду до того озера, може ще такъ хоць разъ на віку доведеться побачити єі. Отто надумавсь и пуйшовъ. Иде та й иде, иде та й иде, може тамъ зъ місяць ишовъ, бо й бульшъ, уже й хлиба у его давно не стало, а вуйнъ все иде. Захочеться ему барзо їсти, вуйнъ забъе зайца, чи тамъ якого птаха, розложитъ огонь, давай печи его—спече, попоність и знову иде. Нарешті доходить вуйнъ до моря, дивитъся—ажъ бьются три блазні. Вуйнъ приишовъ до їхъ и питає:

— Чого це ви бьтесє?

— Якъ-же-жъ, кажуть, намъ не бытисє, коли ми не можемъ помырнитисє, помыри насъ. Отъ ми въ трохъ найшли край моря чотыри рєчи: капелюхъ такый, що якъ вложышъ, то нихто те ни буде бачити; убручь такый, що якъ стати по середні, то кўля не вызьме; обрусъ такый, що оно сєдь и скажи: отъ тамъ и тамъ хочу бути, то безъ годыну й будешъ, и нарешті оця палчєка а ця палчєка така, що оно єі скажи: бый того то й того, то такъ зара и бьє; нехъ отце буде цїле вуйнсьєко тутъ стояти, а єі оно скажи, то вона все вуйнсьєко перебьє.

— Добре, каже, подїлю, никому ни кривдно буде, а вже відаю, якъ васъ роздїлыти!

Допіро вуйнъ забравъ ти вси рєчи у руки та й каже:

— Оце капелюхъ буде одному, убручь—другому, обрусъ—третьєму; а палчєка буде тому хто єі упередъ злєпає.

Узявъ та й кынувъ єі до моря; ти блазні кынулысе и субї у море за тею палчєкою, одєнь другого попережє; а то й царєвичъ наклавъ на голову капелюхъ, сївъ на обрусъ, сказавъ—

— Я хочу бути коло того то й такого палацу. И политївъ, тульсьєко его й бачили блазні.

Допіро повывлазлы вони зъ моря, дивлятьсє—нема ни царєвича, ни тихъ рєчей.

— Ну, тера, кажуть, не будемъ бытисє, подїливъ добре, не маємо чого казати.

Ото приишає вуйнъ до того палацу, де той самъ старый чарноксєнжнєкъ живе съ своїми дочкєами; вставъ съ того убруса, зложивъ ёго, наложивъ того капелюха й пуйшовъ до палацу. Иде вуйнъ безъ одєнь покуй, иде безъ другий—нихто его не бачитъ, нихто наветъ не відає объ нему, що вуйнъ тутъ; и наймєша дочка чарноксєнжнєка наветъ не відала о тому;—

заходити вуїнь до третього покою, дивитись, сидить дочка чарноксвижницеви за столомъ и пьить гербату; коло еуждої стоить шклянка гербаты и кавалокъ булки лежить! Отъ вуїнь пудийшовъ до теї, що любивъ, ставъ коло неї пье зъ єї шклянки гербату и закусує булкою. Други дочки дивяться на ту шклянку, що передъ нею стоить и кажуть:

— Що не тавого, сестра, съ тобою ся зробило, що ты такъ багато двіє почела їсти?

— Що жь, каже вона, ниць се же мною не зробило! Я жъ такъ їмъ, якъ и вы їсте.

— Такъ же бъ то такъ; а то ни: дивимсе, скуїлькѣ въ насъ ще гербаты въ шклянкахъ, а скуїлькѣ въ твої.

— Я жъ ще й не пыла, чого жъ захтілисьте одъ мене?

Бодн гляне вона на свою шклянку, ажъ и доправды уже буїльнѣ, якъ педовина, не стало гербаты—вона й постерегла, що вже щось тутъ є.

Довіро напылансе вонм гербаты; сестры єї звышли до другого покою, а вона осталасе тутъ—тамъ взяла чистяксе, то сукню поправляе, оно бъ за сестрами поїты.

Царевычь рездывыксе—нема`никого въ покою—вуїнь тогда пудийныъ трохи своего кашелюха, вона его якъ забачила, трохи не крикнула—такъ зрадїла—цїлує его, обнимує... Ото поговорили собі вони трохи петихутку, жобы не було чути до другого покою, вона й ему и каже:

— Не показуйсе жъ моему батьвови—вуїнь на мене тера барзо гнивастьсе.

Ото минувъ день, другой минувъ—вуїнь все такъ: пудийме своего кашелюха, поговорать, надывлятьсе одно на другого, нацацуются десять, вуїнь знову наложить кашелюха на голову, и никто й его не бачить. Нарешті уже дуйшло до того, що вже й батько єї, старий чарноксвижникъ відає о тмь—уже й его и за стигъ сажаютъ гербату пыты и до столу просятъ, але батько все таки на ёго злимъ овомъ диветьсе.

Нарешті почывъ вуїнь прусыти старого чарноксвижника, щобы оддавъ за его свою маленьу дочку.

— Ни, каже, не оддамъ я тубї свої дочки. Я відаю, що й вона барзо за тебе хоче выїты, але я не оддамъ такъ. Се зробышь мнї, що я загадавъ, то втеди оддамъ.

— Зроблю, зроблю все, туйлькѣ ддайте, все зроблю...

— Оттута, каже чарноксвижникъ, сеть у мене дієть, що никто его не рубавъ, никто туды й не заходывъ николи: се вырубавъ за ничъ той дієть,

викорчиди пеньви, згорить и засіять пшаницю, до світа виросте, то тогди тобі оддам дечку.

Оте приходить той царевичъ до той дочки та й плаче, и жадного слова не вымываетъ бідный, такъ и обливається слезами.

— Чого ты плачешъ, запытуе вона его?

— Якъ-же-жъ мені ни плакати, коли твуй батько казавъ мені, за одну нульчъ зрубати и выкорчити лісь, згорати и засіяти пшаницю, и якъ та пшаниця виросте до рана, то тогды оно оддасть тебе за мене. Якъ-же-жъ я це все за одну нульчъ змогу зробити?..

А тутъ за слезами и слова не вымываетъ.

— Не плачь, каже вона:—муй голубе свый, лигай спати, до рана все буде готово.

Та все за каждымъ словомъ обіймує его, та цылує. Дочіру засноківся вульчъ, лісь спати; а вона въ глуху нульчъ вишла на двурь, свиснула разъ, свиснула и другой разъ; якъ свиснула третій разъ, такъ ажъ двурь малый: такого їхъ назлиталося. Вона імъ и каже:

— Жебъ до рана мені бувъ той-то й то лісь вырубанный и выкорчанный, жебъ те лице, де бувъ лісь, засіане пшаницю и жебъ та пшаниця до рана була готова и змолочана, и змелана, жебъ ще до рана и булки булы съ той нуль.

Оте казала імъ зробити те, й пішла спати. Оте вони закедылнос жебо того лісу: той рубас, той корчить, той горе, той засіаа... закимъ сонце зумильне вжы й булки съ той пшаницы готови.

Встає той царевичъ—вона ему й дає булку.

— Ня, важе, однеси батьвови, це съ той пшаницы, що сіяла на туймъ місцю, де вчорай лісь стоявъ. Взявъ вульчъ ту булку приносить батьвови и каже:

— Ну, тера уже оддасте дочку? Зробивъ те, що хтілисте, оце булка вже готова вамъ до гербаты съ той пшаницы, жебъ посіавъ учорай.

— Не оддамъ, каже: Якъ выкунашь на такую-то и такую гуръ студню, сто сажинь глыбини и пьятдесятъ сажинь ширны и обложивъ ту студню жызу каменомъ, а въ горі деревомъ, такъ жебъ зривіть до рана була готова и жебъ зрана можна було уже й воды зъ неі до гербаты набрати, то тогды оддамъ.

Иде той царевичъ одъ чарноксенжыца и зривоньку падає.

— Чого ты плачашъ, пытає его найменьша дочка?—ще тобі батько казавъ?

— Якъ-же-жъ мені не плакати, коли твуй батько казавъ мені якъ до рана на такую-то и такую гуръ выкопати студню сто сажинь глыбини, и жебъ ту студню ще выложити жызу каменомъ, а въ горі деревомъ, и жебъ вона до рана була готова.

— Ни плачь, каже вона ему: лягай спати, на рано все буде готово.

Лигъ вуїнь спати у вечері, а вона вийшла на двуїрь, свиснула разъ и другой разъ, третій разъ якъ свиснула, такъ такого їхъ неженталося, що ажъ двуїрь малий—просто ажъ ідець на другого лізе; вона ігъ и каже:

— Жебъ мені до рана була на такуїй-то и такуїй-то гурі студня сто сажнивъ глибыны и п'ятдесятъ сажнивъ ширны, и жебъ знизу була вона вложена каменемъ а въ горі деревомъ.

Сказала, а сама вирнула въ свуїй сыпальний покуй и легла спати.

На другой день закнигъ вона встала вже и вода принесена. Вона его розбудила и каже:

— Иды до батька—уже студня готова, ось и вода зъ неї, понеси ему.

Ото вуїнь взівъ, пуйшовъ до того чарноксенжника и каже ему;

— Студня готова, ось и вода зъ неї; тера уже оддасте дочку?

— Не дамъ. Се вывизыгъ мені того коня, що на неї стайні стоїть, то втеди дуїро оддамъ.

— Або що, каже.

Иде вуїнь назадъ и радіе.

— Це вже ныць, думаетъ субі, я коней не боюсе, хоць на якого, то усїду.

Иде до дочки чарноксенжника та радіе. Побачила вона его, що вуїнь такий веселый виртається одъ батька, и запытуе его:

— А що батько тобі сказавъ?

— Що батько сказавъ, сказавъ, що вже оддасте тебе за мене, якъ я вывизу ему коня, такого що ще никто на его не всїдавъ.

— Такъ чога жъ це ты такъ радїешъ?

— Якъ то чога? Я хоць на якого коня, то усїду—я привыкчївсе на дикыхъ конюхъ їздыти.

— Ныць то, щось привыкъ! Це не такий куїнь.

Зара вона взїла хусту, завязала въ три рожки по камїнчику и дала ему.

— На, каже, тобі оцю хустку, сховай сі, а якъ завтра будешъ сидати на коня, то выїми: вуїнь тебе понесе по-пудъ хмаринками, буде те носити ажъ поки не скыне—тогда вже й костоць твоїхъ не можна буде позбирати. А се вуїнь стане тебе нести високо по-надъ землю, то ты ему буїльшь ничога не роби, оно оцю хустою бий по-межи уха. Втеди вуїнь ныць тобі не зробить.

Дуїро на другой день зрана, то чарноксенжникъ казавъ осидати того коня; пуйшовъ той царевычъ усївъ на его, такъ его прытримали ябось—якъ сївъ, такъ той куїнь и полетївъ, якъ вихоръ. Скоро туїльке стане пудїятися въ гору, то вуїнь его тею хустою помежи уха, те вуїнь его помежи уха. Носывъ

вуйнъ его, носивъ; де вже вуйнъ тамъ его не носивъ, — на рашті прибігає до дому. Дупіро змігъ царевичъ съ того воя и пуйшовъ до палацу. Приходить до покою чарноксенжника — вуйнъ сидить на креслі розгніваний такий и голова хустою перевязана.

— Выздывъ уже коня, каже.

— Знаю, знаю, що выздывъ!

— То тора уже оддасте свою дочку за мене?

— Оддамъ, оддамъ! Тушько выйды зъ моего покою, бо я дзясъ хорный.

Ввели вже вонн и шлюбъ, вже и по шлюбі пройшло днівъ килька, а батько єі все не перестає гніватися и слова нигды не скаже не-людський до своєі снмті, а до царевича и до теі дочки, що выйшла за его, и вцалі не говорять.

Царевичъ и пытає своі жуиикн:

— Чого це твуйнъ батько все гнівається, та гнівається и не перестає николи?

— Того вуйнъ гнівається, що я съ тобою шлюбъ взяла. Тра намъ тїваты, не можна намъ тута жытн, вуйнъ насъ съ світа стратить, якъ не втїчомъ.

— Якъ же мы будемъ тїкати? хїба ў ночи, жеби насъ никто не зобачивъ.

— У ночи, каже, утїчомъ.

Дупіро другого дне встають вонн зъ рана — вуйнъ сьвдає съ себе сурдуть, а вона сукню на єі луыжео, а сурдуть на его, замкнули двери въ покою, а самн утїкли: стали обєє, — вуйнъ голубомъ, а вона голубею та и полїтїлы субї.

Чикають їхъ, чикають до гербаты — не приходять, а чарноксенжникъ и каже до лєкал:

— Пуйды розбуди їхъ, чого це вонн такъ довго сплять, нехъ идуть до гербаты.

Пуйшовъ той лєкал, приходьть до дверей, стукає, — сукня и пытає его на такий самий голосъ, якъ у чарноксенжниковєі дочки:

— Хто тамъ стукає?

— Я, каже лєкал, казавъ намъ, щобъ вставались та ишли до гербаты.

— Добре, добре! Скажи ще заразъ прийдемо.

Пуйшовъ той лєкал сказавъ старому чарноксенжникови, що заразъ прийдуть. Сидить чарноксенжникъ, чикає та и чикає; а їхъ все нїма. Посылає вуйнъ знову лєкал:

— Пїды, скажи їмъ жебъ скоронько ишли, бо я їхъ чикаю.

Пуйшовъ той лєкал знову; зновоньку стукає въ дверї — ажъ обзывается уже сурдуть:

— Зара, зара.

Пуйшовъ вуйнъ, — заразъ, каже прийдуть.

Починавъ ще чарноксвятикъ, розгнѣвався, розгнѣвався якъ огонь, ажъ піва ему зъ рота котиться. Сидівъ, сидівъ, чикавъ, чикавъ, нарешті самъ пущивъ. Якъ увівсе рукою за дверя, такъ дверя й вылітіли; дивиться вуйнъ на одно лужко—сурдуть лижить, дивиться на друге—сувня. Вуйнъ заразъ догадався, що вони утекли, крикнувъ зара на свої слуги, та й побігли въ погоню за їми.

Литать ти гулуби, литать и не спочивають. Коли чусь вона, що погоня біжить.

— Ей, каже, чулувіче, за нами погоня! Тра, каже, тивати хутній, а то горюшко намъ обомъ буде одъ батька—не жети намъ уже буыльшъ на світи, якъ дожинуть.

Литать, литать, та все прислухаютьсе, ци далеко ще погоня.

— Ей, каже, близько вже! Я стану тутъ каплицю, а ты дідомъ: се добижать та зашитають тебе, ци не бачивсье часомъ, ци не йшли тутъ таки то й таки, то скажи, що бачивъ цалкомъ таки пруходили, втеды ще якъ а не каплицю будувавъ.

Стала вона каплицю, такъ стара калница, ажъ мохомъ порусла, а вінъ дідомъ.

Бижить погоня:

— Ци не бачивсье, каже, дїду, не йшли тутъ таки-то й таки.

— Бачивъ, каже, ще тогды, якъ оцю каплицю будувавъ.

Вернулася погоня до черноксвятика:

— По туйй дорози, кажуть, ны іхали й ни йшли, никого ны й не бачили. Бачили, правда, одного дїда—старый уже, зашитаи его, каже що іхали таки, але давно, баро давно, ще якъ вуйнъ ту каплицю будувавъ,— а та калница уже зовсімъ стара, ажъ мохомъ дерево порусло, такъ старе.

— То-жъ вони сами, чомъ вы ихъ не бралисье! Идите жъ за ними хутшій.

Розынкавсе на ихъ; поїхали вони знову.

А царевычъ съ своею жуылкою перекынулися гулубами и сповоньку політіли. Литать та й литать, литать та й литать, коли вона прислухастьсе, ажъ знову погоня летить.

— Ей, каже, чулувіче. Погоня, тиваймо! Пролітіла ще трохи, вона зновоньку слушае.

— Уже близько, каже, погоня. Зроблюся я, каже, стадомъ овечокъ, а ты пастухомъ, а якъ будуть питати, та скажешъ, що бачивъ такихъ, але

вtedy ще, якъ у мене була одна овечка, а теперъ уже зъ тѣй однеі рослины росло тисяча.

Стала вона стадою, а вуїнь пастухомъ — ажъ литить погона:

— Ци не бачивъ, діду, такихъ-то й такихъ людей?

— Алє—алє, вtedy ще бачивъ, якъ я оно одну овечку пасъ, а тера ў мене бачите, яке стадо!

Вернулись вони и кажутъ чарноксѣжницьови:

— Прихали мы на те місце, де тогды калыца стояла—ажъ єі уже нема—то мы поїхали далі. Іхали, іхали ни съ кимъ не судосились, оно бачили, стадо овечокъ дідъ пасъ, мы єго занитували,—казавъ, що бачивъ, але барзо давно,—ще тогды, якъ у єго була одна овечка, а тера зъ єі щє стадо.

Разгнїваєсь чарноксѣжниць ще думлящъ, чомъ вони іхъ не вдали—то, каже, були вони.

Политивъ уже вtedy самъ. Такъ литить, такъ литить, ажъ земля гудє. Почула вона.

— Почкай, каже, тра послухати, ци далеко ще пугея — це батько самъ литить; бїда буде—чуєшь якъ ажъ у плечи жажко!

Послухала.

— Тикаймо, каже, та ще й добре тикаймо,—лыко буде.

— Литять вони, та й литять, литять, та й литять. Уже й потомнїлся—а ў спыцу такъ жажко одъ того чарноксѣжника стало, що й вытрыматы не можна.

— Єй, каже, чудувіче, пощкай, батько литить за нами стану я, каже, морєць, а ты рыбокю, вуїнь розгнїваєсь, распалиєсь, зачне воду нити та й згине.

Стала вона морєць, а вуїнь рыбокю.

Коды це летить чарноксѣжниць, такъ летить, ажъ земля гудє—зъ рота въ єго огонь такъ и бєє, такъ и бєє; а крылами такый вїтеръ робить, що ажъ лїсь, ломєтьсє. Прилитивъ до того мора—зара й догадаєсь, що то єго дочка стала морєць, а царевычъ рыбокю. Прилитивъ та й зачавъ нити воду; бачить рыбка що влєє воды ни стєє—вышывъ чарноксѣжниць—то вона ўсє глєбше; а вуїнь все шєє; доты нывъ, доты нивъ, завынь и не згнїувъ, а веда вся знову зъ єго вытїкала.

Тогды вони стали звононьку, вона голубкою, а вуїнь голубокъ та й полїтїли субї. И вже жиди въ двохъ и ни боялись нїкого до самої смерты.

56. Про Івана багатого.

(М. Старий Мирополь, Новградволинського у., Волинської г.)

Іванъ багатий живъ въ курені голій и мавъ собі kota. Що купить вінъ собі сала да хліба, то кітъ и поість. Отъ вінъ того kota поймавъ, вибывъ, вибывъ и прогнавъ одъ себе. Розсердився кітъ на свого хазяена, шпювъ ёго до цара позивать. Иде тай иде — зустрічає ёго вовкъ.

— Здоровъ, котыкъ!

— Здоровъ, вовче.

— Куды ты, котыкъ, идешъ?

— Піду, каже, до цара позивати Івана багатого.

— Підешь, котыку, и мы съ тобою, бо насъ бьють и намъ проходу не дають.

— Кілько-жь васъ есть?

А вони кажуть:

— Насъ есть сто.

— Збирайтеся, каже, всі.

Отъ вони зібрались, приходять до цара; а кітъ попереду побігъ. Прямбігъ кітъ до цара да й каже.

— Здрастуй, царь!

— Здоровъ, котыкъ, каже царь.

— Приславъ, каже котыкъ, вамъ Іванъ багатий сто вовківъ въ подарунокъ.

— Спасибі, каже царь, за такій подарунокъ.

А тутъ уже и вовки прийшли, стоять на дворі.

Отъ царь заразъ велівъ охотникамъ обступити вовківъ. Охотники обступили и побили їхъ. А котыкъ той побігъ до куреня — Івана багатого дома нема, — найшовъ сало и поївъ.

Прийшовъ Іванъ до куреня, дивитця — ажъ котыкъ сидить надъ черешкомъ и облизується.

— Оце певно пся віра, думає Іванъ, поїла сало! кинувъ Іванъ до черешка, ажъ вінъ и вилзаний. Поймавъ вінъ kota, вибывъ-вибывъ и прогнавъ изъ куреня.

Побігъ котыкъ зновъ позивать Івана багатого. Біжить та й біжить, зустрічають ёго вабани дикі:

— Куды ты, котыку, идешъ?

— Иду, каже, до цара позивати Івана багатого.

— За що-жь ты ёго будешъ позивати?

— Уже, каже, два рази мене бивъ. Послѣдній разъ дакъ такъ побивъ, що я два дні за куренемъ лежавъ, уже думавъ, що пропаду.

— Підемо и мы, котыку, съ тобою, бо й насъ бьють и проходу не дають.

— Багато-жъ васъ?

— Сто, кажуть.

— Собірайтеся-жъ всі, щобъ вы разомъ всі прийшли до цара.

Отъ вінъ иде попереду, а кабани за нимъ. Прийшли до цара, кітъ и каже:

— Здрастуй, царь!

— Здоровъ, котыкъ. А що ты намъ скажешъ?

— Приславъ вамъ Иванъ багатый въ подарунокъ сто димкыхъ кабанивъ.

— Подякуй Ивану багатому за ёго подарунокъ. А кабанивъ я охотникамъ обступлю и побью.

Заразъ велівъ охотникамъ обступитъ тихъ кабанивъ. Вони обступили и всіхъ перебили. А кітъ побігъ и зновъ сало зівъ. Одлуцававъ ёго Иванъ багатый ще лучше, якъ тоді. Вычунавъ трохи котыкъ и побігъ до цара позывать Ивана багатого.

Біжить да й біжить, коли тутъ на дорозі зустрічає зайцівъ.

— Здоровъ, котыкъ!

— Здоровы, зайці.

— Буды иденгъ, котыкъ?

— До цара, позывать Ивана багатого.

— Що-жъ вінъ тобі зробивъ, що ты ёго позывать идешъ?

— Уже три рази бивъ мене.

— Чи не можна-бъ було и намъ зъ тобою підты?

— Чого-жъ вы до цара підете?

— Насъ, кажуть, бьють и намъ проходу не дають.

— А скілько-жъ васъ?

— Сто.

— Глядіть-же, каже кітъ, щобъ вы всі разомъ прийшли до цара.

— Добре, кажуть, всі сто разомъ такъ и всунемо въ двіръ, якъ овечки въ кошару.

Отъ и забравъ їхъ котыкъ зъ собою; самъ-же біжить попереду, а зайчики за нимъ скачуть.—Прыбігъ котыкъ до цара да й каже:

— Здрастуй, царь!

— Здоровъ, котыкъ. А що ты теперъ намъ скажешъ?

— Приславъ, каже, вамъ Иванъ багатый въ подарунокъ сто зайцівъ!

— Подякуй ёму да скажи Ивану багатому, що у мене єсть дочка, нехай вінъ приїзжає та женитця (вінъ, батче, думавъ, що Иванъ багатий, справді такъ багатий).

— Добре, каже, скажу. Може ще чи й захоче приїхати до васъ?

— Чомъ не захоче? ты ёму скажи, що й у меня землі, срібла, золота и всякого добра не мало єсть.

— Добре, каже котикъ, скажу.

Отъ котикъ прибігає до куреня и каже:

— Иди, Иване, зо мною до цара—я тебе ожению.

— Якъ же я, каже Иванъ, піду, коли я голый?

— Иди, иди! я тебе коло цара одягну.

Отъ Иванъ приходить близько цара, котикъ ёго подряпавъ, подряпавъ и побігъ. Сівъ Иванъ да й думас:

— Що тутъ въ світі Божому робить? и до дому бъ вернувся, такъ дороги не знаю. Оце проклятий кіть оддячивъ за те, що я ёго бивъ за сало. А котикъ побігъ до цара и каже ёму:

— Насъ перестріли разбойники и одыбрали и гроші, и одєжу, и коні зъ повозомъ, и Ивана багатого прибили до-смерті.

Царъ сказавъ дати одєжу и выславъ коні підъ ёго. Тамъ ёго одягли, обули, посадили въ повозъ и привезли до цара. Поживъ вінъ тамъ може зъ тиждєнь, а може й більшъ, уже й весілля одгуляли, ужебъ пора и молоду до-дому везти, а вінъ все гостює. Отъ старий царъ збѣраєцца до зятя іхати; а Иванъ багатий и каже до котика:

— Буди жъ мы іхъ поведемъ? ты жъ самъ знаєшъ, що у насъ курінь.

— Я тебе, каже котикъ, заведу до палацівъ, не журись!

Доіро котикъ побігъ попереду, а вони за нимъ ідуть и військо іде, зъ горудія палать. Котикъ побігъ, та й побігъ, коли дивитця на дорозі пастухъ пасє коні. Котикъ ёго и питає:

— Чиі то пастухъ коні?

— Змієвн, каже пастухъ.

— Не кажи, каже, змієвн; кажи Ивана багатого, бо громъ тебе убіє.

Отъ царъ підъїхавъ и питає пастуха:

— Чиі ты пасєшъ коні?

— Ивана багатого, каже пастухъ.

— У насъ такихъ коней нема, якъ у нашого зятя, каже царюца.

А котикъ побігъ; коли дивитця пасє пастухъ скотъ, вінъ ёго и питає:

— Чиі то скотъ?

— Змієвъ, каже пастухъ.

— Не кажи, каже, змієвъ, коли хочешъ на світі жити. Кажи Івана багатого.

Підвізжає царъ и пытає:

— Чий-то скотъ?

— Івана багатого, каже пастухъ.

Отъ царця подивилась, подивилась, дай каже:

— Який у нашего зятя скотъ гарний! у насъ такого нема. А котнеъ тымъ часомъ успієвъ пробігти до покоївъ — виходять змії. Котнеъ и пытає ёго:

— Чий домъ?

— Мій, каже змії.

— Вибірайся жъ изъ-вітцїля, бо громъ летить — вінъ тебе убьє.

— Де жъ я, каже змії, подінусь?

— Лізь, каже, въ суху вербу, въ дупло.

Змії полізъ въ дупло, а кіть ёго и затенувъ соломою. Вибігавъ слуги змієвы, а котнеъ імъ и каже:

— Вы не кажіть, що це домъ змієвъ, а кажіть: Івана багатого. Онъ бачите, змії уже въ дуплі сидять, те й вамъ буде, якъ вы мене не послухаєте. Та глядіть, щобъ було що їсти й пити.

Доіро царъ приїзжає въ той палаць, тамъ ёму и їсти, тамъ ёму и пити всего-всеёго, чого тільки душа забажає... Отъ приїхали и молоді, наїлись и напийлись; а котнеъ після того и каже:

— Закомандуйте, чи попадуть въ ту суху вербу зъ гарматнї.

Отъ вони якъ урізали, такъ верба и розлетїлась и змії пропавъ. А Іванъ багатий и теперъ тамъ живе у тому палацу.

57.—Про того цара, що бувъ шідъ землею.

(С. Чернеливка, Староконстантиновскаго у., Волинской г.)

Бувъ тосо бі такий царъ. Отъ той царъ зібравъ військѣ и пішовъ войною на чужу землю и звоєвавъ її, а після пішовъ у другу, а тамъ людъ были такі, що руки у нихъ якъ серпы, а ноги якъ осли; то то вони ногомъ хлїють, а руками зривувать, якъ скажешъ серпѣмъ, и ніхто нікъ людею не мігъ звоєвати. Спочатку и цей царъ їхъ не мігъ звоєвати, ажъ спитъся-сму, що якъ зробить вінъ сцїпавки, та буде на їхъ пускати сірку, а після

пустить огонь, то всіх поналып и постреляе. Отъ царь на другий день такъ и зробивъ: всю землю забравъ.

Доіро иде въ третю землю. Приходять туды, ажъ тамъ люде такі, що половина чоловіка а половина собаки, и їх не може звоёвати. Сянуть ся ему знову:

Ці люде не чули зъ роду музики, якъ вони полагають въ крѣпості спати, то ты вели своїмъ музыкантамъ заграть, то вони зъ радости сами себе зайдять. На другу нічъ вони полагали въ крѣпості спати, царь зібравъ свою музику. Якъ заграють вони—ті! попросишались и не знають, що це таке, бігають, крутяться по крѣпості, а далі давай одинъ другого грызти. Ото грызли, грызли, ажъ пока всіх тамъ осталось десять, чи тамъ двадцять, тоді царь и тыхъ велівъ зарубить; отъ уже и третю землю звоёвавъ.

Доіро вертається назадъ до своєї, значить, землі. Иде дорогою та й иде—коли дивыться, ажъ земля завалылась—нікуды далі йти. Отъ царь велівъ зробить собі ланцухъ то такой довгий, щобъ ажъ на той світъ дотавъ. Зробили цей ланцухъ, спустили въ ту провалыну, царь самъ и полізъ, щобъ то, бачте, побачить, що тамъ и на томъ світі робыться. Але якъ вінъ лізъ, то сказавъ своїмъ енараламъ, щобъ коло того ланцуха день и нічъ стояла варта.

— Якъ я, каже, потягну за ланцухъ, щобъ тягли, я буду сидіть, то мене и вытягнуть на цей світъ.

Доіро цей царь иде тамъ уже підъ землею, та й иде, коли дивыться, ажъ стоить палаць и нівогісінько невидно, тільки одинъ палаць стоить той годі.

Отъ вінъ и заходять туды. Ходять по покояхъ—нікого не видно; заходять у другу, чи тамъ може вже въ десятю—ажъ сидить панна та така жъ то хороша, така хороша, що й сказати неможна. Отъ вона ёго и пытае:

— Чого ты, чоловіче, сюды прийшовъ? тутъ змії живе, вінъ тебе з'їсть. Вінъ и мене взявъ на тому світі, та й держить у себе за жінку. Вінъ такой сильний, що ёго ніхто не може звоёвати. Тільки постій, чоловіче добрий! Може Богъ дасть, що ты ёго подужашь, то ты мене отъ біди врятуешъ, візьмешъ мене зъ собою, може мы, якъ Богъ поможе, такы вернымось коли нібудь на той світъ.

— Добре, каже.

— Слухай же, чоловіче: у змія есть дві бочки: у одній вода сильна, а въ другой безсилна. Якъ вінъ зъ кимъ нібудь б'ється, то самъ п'є сильну воду, а другому дає безсилну. Отъ мы перекотимъ ту бочку, що зъ сильною

водою на те місце, де стоить безси́лна; а бочку зъ безси́лною водою переко-
тнѣмъ на те місце, де стоить си́лна вода; то вінъ якъ напьється безси́лною
води, а ты си́лною, то ты ёго зводешь.

Отъ тільки що вони перекотали бочки — ажъ тутъ летить уже змії, такъ
ажъ горить одъ ёго. Царь скорій сховався підъ ліжко. Прилітає змії, вїй-
шовъ въ палаць.

— Фе, фе! прісна кість смердыть.

— Та де тамъ тобі, каже панна, тутъ прісна кість узялась! Сюды
прісного чоловіка и воронъ кости не занесе. А щобъ ты, каже, робивъ,
якъ бы мого брата зобачивъ?

— Що жъ бы я, каже, робивъ, я бъ бувся зъ нимъ.

— Ну, каже панна, вилась, нічого робить.

Отъ идуть вони на мідний пляць бытись.

Якъ пхне змії цара, такъ вінъ по коліна и загрузне въ мідь; якъ
пхне царь змія, то змії и зъ місця не рухнуть.

— Ну, теперъ, каже змії, ходімъ оддыхать.

Пішли оддыхали трохи, напылись води изъ бочокъ, але царь той на-
пывся води си́лною, то у ёго си́лы зразу прибуло — такъ що ажъ горить; а
змії напывся безси́лною води, то й ту си́лу потерявъ.

— Ну, теперъ, каже змії, ходімъ бытись — ужесьмо оддохнули трохи.

Приходять вони знову на той самий пляць.

Якъ пхне царь змія, такъ вінъ по коліна въ мідь загрузъ; якъ пхне
змії цара, такъ той и зъ місця не здвигнеться. Отъ царь загнавъ ёго у
мідь ажъ по самі пахвы, а після взявъ та й голову оттявъ ёму.

Приходять вінъ до панни, та питає ёго:

— А що чи зводвавъ.

— Зводвавъ, каже, и голову одтявъ.

— Ну, добре, теперъ же ходімъ.

Отъ идуть вони, а панна и каже:

— Тутъ ще єсть моя сестра, чи не можна якъ небудь и її вискобо-
ныти?

— Добре, каже царь, може якъ небудь Богъ поможе и твою сестру
освободить. Пішли. Идуть та й идуть, идуть та й идуть, коли дивляться
ажъ стоить такий палаць велыкій та здоровый такый, якъ буває у цара
якого небудь, або генерала. Заходять вони туда, знайшли сестру и кажуть їй:

— Якъ бы тутъ твого чоловіка звесты зъ світа?

— Добре, каже та: у ёго тамъ-то и тамъ-то лежить два камені:
«Груды» Чувинскаго, томъ II.

однѣ сильнѣй, а другѣй безсильнѣй. Перекотимо сильнѣй камень на мѣсце, де лежить безсильнѣй, а безсильнѣй туды, де лежить сильнѣй, то вінъ якъ прийде оддыхать — лезне безсильного камня, тоді ты ёго звоюєшъ.

Перекотили камені — воли дивляться, ажъ летить уже, ажъ лісь гуде, ажъ искри зъ ёго сыпляться. Цара сховали підъ ліжко и прикрили, щобъ не видно було. Прилітас змій, заходять въ палаць:

— Фе, фе! Прісна душа смердыть.

— Та де тамъ тобі тутъ, каже ёго жинка, визметься прісна душа? сюда и воронъ кости прісної дупі не занесе. А щобъ ты, каже, робывъ, якъ бы побачивъ мого брата?

— Що бъ же я, каже, робывъ: бывся бымъ.

— Ну щожъ робить, каже вона, вылізай чоловіче.

Вылізъ той изъ-підъ ліжка и пішли на срібнѣй пляць воєваться. Якъ ударыть змій цара, то вінъ по коліна въ сребро загрузне, а якъ ударыть царь змій, змій и зъ мѣсця не здвнеться.

— Ну, теперь, каже змій, ходімъ оддыхать.

— Ходімъ, каже царь.

Пішли. Тамъ чи оддыхнули, чи ні, веде змій до камня.

— Лыжи, каже.

Той лызнувъ и ставъ такѣй, якъ огонь! Лызнувъ и змій другого камня, пропала у ёго и та сила, що була. Пішли бытсья.

Що ударыть змій цара — царь и зъ мѣсця не здвнеться. Якъ ударыть царь змій, такъ той по коліна въ сребро йде. Загнавъ ёго въ сребро по самы пахвы и голову знявъ. Приходять въ палаць ёго и пытають.

— А що, чи звоёвавъ?

— Звоёвавъ, каже.

— Ну, теперь ходімъ же, кажуть, на той свѣтъ, може Богъ дасть що й дойдемо якъ-небудь.

Пішли. На дорозі згадала панна, що у змій въ кішені есть такі ключі, що якъ оббігты кругомъ палаца зъ ными, то палаць звернется въ трубочку, а якъ махнутъ ключами навхрестъ, то знову палаць розвернется и стане такымъ, якъ и перше бувъ. Змій такъ часто робывъ. Оце було летыть изъ дому, зверне палаць, візме въ кішеню, а мене тутъ покыне, и я сыжу одна, якъ палець, на дощі.

Вернулись, одкопали ёго, вынялы зъ кішені ключі, забрали въ кішеню палаць и пішли дальше за царомъ.

Тамъ черезъ місяць, чи й бѣльше, приходять вони ажъ до ланцуха.

Отъ царь и прив'язує одну панну, потрясь її и потягнулы на білий свѣтъ. Вытягли ту, спустили ланцухъ и за другою, а після и за нѣмъ спустили.

Отъ вінъ й думає:

— Може яка зрада буде, прив'язу я перше камень, то тоді побачу-

Отъ вінъ и прив'язавъ камень. Потягнулы ёго въ гору—а самъ одышовъ—колы такъ якъ до половини дотягли, а далі якъ пустять—упавъ камень и розсыпався якъ пісокъ, бо де то... така висота що Господи!.. Кинулы и ланцухъ.

Отъ той царь плаче бідний, що вже не може вийти на білий свѣтъ; иде та й плаче. Хо днвъ вінъ дуже довго—колы дывыться, ажъ стоить дерево, та таке жъ то високе, що и сказати не можна, а на тѣмъ дереві въ гнізді лежать дітки кгрѣфа—а тутъ така хмара находить, таке збірається, що не доведы Господи! Вінъ узявъ, скинувъ зъ себе свѣту, прикрывъ дітокъ, щобъ їхъ не залыла вода. Колы прилітає старыкъ кгрѣфъ и пытає своїхъ дітокъ:

— Хто це васъ прикрывъ? Я готовъ тому дать, чого вінъ забажає, або ёго на radoшахъ зысты.

— Ні, кажуть, якъ не зысы, то мы скажемъ: ондечкы сыдыть чоловікъ підъ деревомъ, цей насъ укывъ свѣтою.

Отъ кгрѣфъ прылетівъ до ёго и пытає:

— Кажи що хочъ тобі дамъ, або на radoшахъ зымъ тебе.

— За що жъ ты мене будешъ істы? за те, що твоіхъ дітокъ вызволивъ одъ смерти.

— Ну, добре, каже; кажи, що тобі треба, я тобі все дамъ, бо це першій разъ у мене діты отъ дощу остальсь жыві. Я полечу, а тутъ діты въ гнізді и залютяся.

— Ну, добре, каже царь, вынеси мене на той свѣтъ.

— Ну, добру ты мыві, каже, загадку загадавъ. Я тебе вынесу, але и тобі загадаю загадку. Я тобі дамъ дванадцять кадовбівъ, щобъ ты мені назбіравъ мяса повнісеньки кадовбы; якъ назбіраєшъ повни, тоді до мене їхъ попрыв'язуєшъ, самъ сядешъ коло тоі, и я тебе понесу на білий свѣтъ; якъ я тілько поверну голову назадъ, щобъ ты мене заразъ и вкывъ въ пасть кусовъ мяса, а то якъ не станы чого істы на дорозі, то я не долечу—упаду.

— Добре, каже царь.

Отъ прынієсь кгрѣфъ кадовбівъ, а царь уже шішовъ скорійше збіратъ мяса. Де що забъ, чи тамъ зайця, чи лысыцю—все въ кадовбъ несе. Тамъ може черезъ місяць, чи черезъ два, назбіравъ повнісеньки кадовбы.

*

Прилітає вгрифъ, отъ вінъ поприв'язувавъ віровками всі кадовби, сівъ самъ коло шиї и летать. Що повернеться назадъ—царь ёму въ пасть и кине що тамъ попаде підъ руку, чи козу то й козу, чи зайця то й зайця. Отъ-отъ уже долітають на білий світъ, уже навіть видно світъ білий. Обертається вгрифъ разъ—нема чого кинуть, обертається уже й другий—царь одрізавъ кусокъ лытки и кинувъ ёму въ пасть?

Отъ вгрифъ вылетівъ уже на білий світъ и пытає:

— Яке це ты мнї въ послїдній разъ давъ м'ясо—а добре жъ то добре таке, що я бъ усе ївъ, та й ївъ.

— Е... я бъ тобі, каже, сказавъ, та боюсь, щобъ ты не з'ївъ.

— Не з'їмъ, каже, тільки скажи.

Тоді царь показавъ ёму свої ноги:

— Дивись, каже, звідкіля воно було вирізане.

Вгрифъ подививсь—ёму жалко стало бідного цара, виринувъ изъ себе ёго лытку, звелівъ ёму притультъ, до нігъ а самъ полетівъ и принїсъ живущої и цілющої води—помочивъ трохи зверху—м'ясо такъ якъ и було: и незнатъ даже того й місця, де зрослося.

Отъ царь подякувавъ вгрифові, та й пішовъ своєю дорогою; а тутъ по всій землі розійшлась чутка, що буцїмъ то цара вже давно на світі нема.

Царомъ обирався ёго главный енаралъ, и то бъ треба ёму одружитись на ці панні, що изъ підъ землі вытягли ланцухомъ. Вінъ то дуже хоче, але вона не хоче за ёго вийти,—дума, що ще вернеться цей царь, що отъ змія вызволить її—и вередує, та й вередує. Скільки вже шевцівъ въ царстві не було, ніхто її не догодить черевиками; принесе, пані каже:

— Зрізати ёму голову.

Зріжуть, и другому заказують. Де бъ хто якого шевця не запобігъ въ царстві—заразъ ёго ведуть до неї и заказують черевки. Отъ царь приходить до одного шевця, та й проситьсья, щобъ той ёго прийнявъ до себе за помішника.

— Чоловіче добрий, каже хазяинъ, якъ бы ты знавъ, що для мене вже смерть готується, то тибъ до мене не просився.

— Якъ, каже?

— Да такъ: царівна заказала мені черевки, щобъ на завтра були готові. Якъ подобає, то добре заплатитъ, а якъ не подобає—голову одрубають. Та де тамъ мені догодити її? Не такі вже шевці шили, якъ я, та й то не догодили, а тобъ то я догодивъ.

— Не журись, чоловіче добрий, каже царь, якось то воно буде, може Богъ дасть, що якъ небудь и догодимъ.

Отъ швець взявся за черевьки та такъ плаче, що й сказати неможна— ёму бідному не хочеться и вмірати самому, и діточокъ дрібненькихъ не хочеться покинути сирітками, а царь каже:

— Не плачь, чоловіче, я колись трохи учився шити; може, Богъ дасть, якъ небудь и догодимъ царівні, лягай спати.

Отъ чоловікъ лігъ спати, а царь вийшовъ на двір, подививсь, що нема нікого кругомъ, вінъ скорішгъ махнувъ ключами навхрестъ. Ставъ палаць такий, якъ и бувъ підъ землею. Вінъ тоді скоріше въ середину, якъ зачавъ по кухрамъ рьтись, якъ зачавъ, та ажъ поти рьвся, поки не найшовъ черевчківъ въ одному кухрі, вискочивъ изъ палацу, махнувъ ключами—и знову палаць звернувся у трубочку—вінъ взявъ ёго въ кішеню, черевьчемъ зав'язавъ въ платочокъ и поставивъ на столі. Вранці чутъ стало на світъ благословитися—проснувся хазяинъ, дьвється, ажъ приймакъ ёго спить и черевчківъ не видно.

— Що жъ ты, каже, чоловіче, зо мною наробишь. Я жъ теперъ пропащій на віки—осиротивъ ты моїхъ дітокъ.

— Не плачь, чоловіче, я вже черевьки пошивъ, ты тільки понеси їхъ та оддай.

Отъ вінъ якъ розвернувъ платочокъ, такъ у хаті ажъ засвітило. Вінъ тоді зарадивъ сердешний, скоріше одігся и понісъ. Принісъ. Вона побачила и пізнала, заразь догадалась, що царь уже вибрався на цей світъ и каже:

— Отъ що до ладу такъ до ладу—добрі черевьки! Ну, коли ты такий майстеръ, такъ зроби мені до шлюбу ще сукню.

Отъ цей чоловікъ вертається до дому та знову плаче, —плаче сердешний такъ гірко, якъ мала дитина.

— Отце вже, каже, захотілось її мене зъ світа звесты. Я швець и то паганый, а вона мені загадала кравецьку роботу, я зроду и голки въ рукахъ не державъ.

Прыходять до дому и розказує:

— Ты, чоловіче, мене одъ смерты відратувавъ уже, а теперъ уже не видрятуешъ—загадала мені шити сукню, а я й голки не вмію въ рукахъ держати.

— Не журись, каже ёму найшты, —якось, якъ Богъ дасть, пошіємо.

— Е... де тамъ тобі пошіємо! тутъ певно й матеріи не можна достати такої, щобъ їй подобалась; піду куплю.

Пішовъ, принісъ тамъ якої мігъ найти лучшої, и плаче знову сердешний.

— Не плачь, каже ёму царь, якось воно буде, лягай спати. Може я пошію.

Отъ якъ усі лягли спати—вінъ знову вийшовъ на двір, махнувъ навхрестъ

ключами—ставъ знову палаць такий, якъ бувъ підъ землею. Вінъ скоріше кинувся по кухрамъ, найшовъ сукню таку, що їй більше всего до вгусту прихотилась, оббігъ кругомъ палацу три рази зъ ключами—палаць звернувся въ трубочку, вінъ взявъ въ кішеню и лігъ спать.

Встає хозяинъ вранці, уже бъ то й треба нести тую сукню, а тутъ ще й досі вісять на кілочку та матерія, що вчора набравъ, плаче сердешний.

— Чого це ты плачешъ? Я уже сукню пошівъ, тільки однеси.

— А де жъ вона?

— Та онъ въ платку на столі.

Той якъ розвернувъ—ажъ у хаті засіяло. Отъ вінъ зрадівъ, одягся и понісъ.

— Отце, каже, сукня якъ разъ мені до вгусту прийшлась. Ну, коли ты такий майстеръ, то зроби жъ мені до завтраго мість одъ мого палаца, ажъ до самої церкви. Я завтра піду вінчатися.

Пішовъ той швець плачучи до дому. Царъ ёго побачивъ и питає:

— Чого ты, каже, плачешъ?

— Якъ же мні не плакати, коли мні знову загадала строїть на завтра мість одъ палацу ажъ до самої церкви.

— Не журись, я тобі и тутъ въ помочи стану. Лягай лучше та спи.

Царъ вийшовъ на двіръ, якъ уже всі спали, махнувъ ключами—зробивъ я палаць, вінъ тудя пішовъ, найшовъ той мість—складяний бувъ—розміравъ якъ разъ выстарчило. Тоді вінъ взявъ соқырку—ходить по містку и стукає то сямъ, то тамъ. Цариця дивытся въ вікно вранці ранесенько—ажъ мість готовый, тоді вона одяглась, вийшла на мість, стала прыдывлятися до того майстра, що стукавъ соқыркою, пізнала на рупі свій перстень, що вони помінялись, якъ выходили на цей світъ; зраділи обоє, поцілувались, пішли до церкви и взяли шлюбъ. А того енарала, що хотівъ зъ новою шлюбъ взяти, розстрілявъ, а самъ ставъ якъ и перше царувати.

58.—Про царевича и его коня.

(Чернеливка, Староконстантиновскаго у., Волинской г.)

Бувъ собі царъ—у ёго въ ідець день народився сынъ и того жъ дня кобыла привела лоша. Отъ царъ наименовавъ того коня въ царевича. Кінь той вийшовъ дуже розумный, навіть говорыты навчився. Отъ треба було цару

ити на баталію; пішовъ вінъ и довго не вертався—кілька днів. Тимъ часомъ цариця въ кепські діла проступила. Жде вона цара и дума:

— Слуги цару не скажуть, а синъ скаже. Хоць жалко ёго, а треба стратити! Дамъ ёму снідання и струю ёго.

Прийшовъ царевичъ до коня, а кінь и каже:

— Не їжъ снідання, бо тебе мати стратити хоче, кінь ёго псу и побачишь, що буде.

Принесать снідання, вінъ відсунувъ вікно, закликавъ собаку и выкинувъ снідання,—собака зівъ и лопнувъ.

Пішовъ вінъ до коня—кінь каже:

— Якъ принесуть обідать—не їжъ! лучче живи голоднимъ, бо стратять тебе.

Якъ принесли обідать, вінъ зновъ одсунувъ вікно, закликавъ собаку и выкинувъ обідъ,—собака зівъ и лопнувъ.

Вінъ каже:

— Хоць хочеться міні їсти, а я відъ васъ и куска хліба не візьму!

Чує про се цариця и дума: якъ ляже вінъ спати, нашлю на ёго змія, нехай посіче ёго.

Пішовъ вінъ до коня, кінь и каже:

— Не лягай на ліжку, а ляжъ підъ ліжкомъ, бо тебе мати стратити хоче. А вранці позапірай двері и вікна и некого не пускай; а самъ пиши на рознихъ язвкахъ. Завтра приде твій отець, дай ти ёму ті листы, нехай вінъ зрадується. А після просы у отця усю ёго ліберію, надінь на себе нібы ты хочешъ погуляты по двору, а черезъ браму перескочу и мы поїдемо у друге царство, бо тутъ тобі не жить, тутъ тебе стратять.

Пішовъ вінъ до своєї комнаты и лігъ підъ ліжкомъ, а плащъ покынувъ на ліжку. Коли хтось у ночі такъ січе, такъ січе! Уранці вставъ, а плащъ такъ посічений на маленьки шматочки. Вінъ позапіравъ усі двері, усі вікна. Коли цариця каже:

— Ідіть, вінъ, мабуть, уже посічений и выкиньте ёго.

Прийходять, а вінъ коло вікна. Сказали цариці; вона веліла взяти ёго.

Вінъ каже:

— За що вы мене стратити хочете? Що я вамъ зробивъ? а самъ все пише, все пише,—вони хотіли вже у вікні кратку ламаты, коли царъ иде. Заразъ и спытавъ:

— Де мій мильй синъ?

— Въ своїй комнаті, каже цариця.

Царь звелівъ позвать ёго. Якъ прийшовъ царевычъ, заразъ павъ у ноги и лысты цару дає. Царъ читає и радіє. Несе царьці, а царьця ніби заслабла, дывытця на ти лысты и здає неначе й вона радіє. Царевычъ тоді ставъ прохать у цара, щобъ позволювъ убраться у ёго ліберію и погулять на коні по подвірью. Царъ велівъ дати ліберію. Вінъ убрався, сівъ на коня и почавъ їздыть по двору; а потимъ кінь якъ скочивъ, такъ и перескочивъ безъ муръ. Царъ велівъ доганяты—вуды тобі!.. Прывізъ ёго кінь до другого царства и каже:

— Тутъ тобі недобре буде, але терпы, пізно выйдешъ на царство, тільки все важы—не знаю—про щобъ тебе не пытали. Кінь звелівъ ёму скласты усе ліберію, а на ёго надівъ паршивый черепъ и убравъ въ лахманье, а самъ у лісь.

Пішовъ царевычъ. Иде до цара; ёго пытають.

— Звіткіль ты?

— Не знаю.

— Чый ты?

— Не знаю.

Отъ ёго обібрали за Незнайка. Віддали ёго до огродника. Огородникъ ёго пытає:

— Відкіль ты?

— Не знаю.

— Чый ты?

— Не знаю.

Отъ разъ вінъ щось робывъ въ огрудку, а царевна менша выйшла. Вінъ піднявъ трешкы черепъ и чухає голову—вона якъ глянула, ажъ у ёго голова царська. Подобався вінъ їй, а вона ёму. Вынесла вона ёму полумисоєвъ червінцівъ. Вінъ прынісь и у пічь, у попелъ. Огородникъ пытає:

— Що се ты прынісь?

— Та царівна якыхъ черепківъ дала.

— Де жъ ты їхъ дівъ?

— У пічь, у попілъ кынувъ!

Огородникъ дума—«ото дурный зовсімъ хлопецъ». А вінъ добре знає, тільки ніби лёсь на себе напускає такый.

Другый разъ вінъ бувъ у саду и зновъ царевна выйшла, вінъ піднявъ трохи черепъ; вона ще більше ёго сподобала. И зновъ дала полумисоєвъ срібныхъ грошей. Вінъ зновъ у попілъ кынувъ. Огородникъ зновъ ёго пытає:

— Що ты прынісь?

— Да дала царівна зновъ черипківъ, та тільки ті були жовты, а ці білы.

Огородникъ забравъ и ці.

Не дуже добре було царевичу у огродника, бивъ вінъ ёго дуже. Отъ царевичъ пішовъ у лісь до свого коня и каже:

— Мині тамъ дуже погано.

Кінь каже:

— Підожды, я зроблю, щобъ шмать дерева повсыхало. Огородника будуть бытъ, а ты зробишь такъ, що вони зновъ будуть якъ слідъ, тоді до тебе огродникъ буде луччій.

Отъ и повсыхало шмать дерева.

Огородника бьють, а царевичъ и каже:

— Я можу зробити, що дерево оживе—я на цімъ кмітую.

Було у того цара дванадцять дочокъ и схотівъ вінъ выдаты їхъ ідного посагу. Зівзавъ вінъ, зівзавъ багато царевичівъ и почали балювати, а царевничъ Незнайка злізъ на муръ—хотілось ёму побачити, що то робытця въ палацу. Якъ уже набалювалысь, отъ царъ и каже:

— Которого яка дочка візьме першого за руку, за того я віддамъ.

Божна взяла кавалыра, а менша побігла и приводытъ Незнайку. Батько на ню злої волі,—усі сестры и каваліры сміютця, що вона выбрала паршывого. Зоставывъ царъ усіхъ зятівъ коло себе, а меншу дочку зъ паршывымъ зятёмъ прогнавъ, давъ їмъ хату на селі и ідну кобылу.

Черезъ півъ-рока пішовъ царъ зъ своїмы зятями на баталію. Отъ Незнайка каже жінці:

— Пойду я у лісь, назбіраю тамъ губъ.

Поїхавъ на кобылі, свынувъ—прыбігъ до ёго кінъ. Убрався вінъ у ліберію, поїхавъ на баталію. Якъ пустывъ огонь вінъ, якъ почавъ палашемъ рубать... порубавъ, розігнавъ усіхъ. Царъ ёго просытъ—дакъ куды тобі!.. зныкъ вінъ. Допіро у лісу заставывъ вінъ коня и ліберію, а самъ убрався въ лахмання и вернувся до дому.

Отъ прыхавъ царъ зъ зятями. Вона побігла хочъ у сіняхъ послухать, що будуть тамъ говорыты. Отъ царъ и каже:

— Богъ пославъ намъ свого ганголя. Розігнавъ, порубавъ вінъ усіхъ, а самъ зныкъ.

Вона вернулась до дому и каже чоловіку:

— Ты тутъ лежишь, хочъ бы пішовъ послухавъ, якъ тамъ розказують про баталію,—отець каже що, Богъ пославъ ганголя, которий розігнавъ усіхъ.

— Чого мині ходять туди, оть принісь тобі губы; вары!

Черезъ півъ-рока, чи може й більшь, иде царь зновъ на баталію и зяті зъ нимъ идуть; а Незнайко и каже жінці:

— Піду я у лісь, та назбіраю тамъ губъ.

Сівъ на свою кобылу и поїхавъ.

Прїздыть туды, свыснувъ—прыбігъ до ёго кінъ. Убрався вінъ у ліберію и поїхавъ на баталію. Якъ пустывъ огонь вінъ, якъ зачавъ палашемъ рубать—порубавъ, розігнавъ усіхъ. Царь ёго просыть до себе—куды тобі!.. зныкъ вінъ. Прыхавъ у лісь, оставывъ коня и ліберію, а самъ убрався въ лахманна и вернувся до дому. Прыхавъ и царь зъ зятями, а жінка Незайка побігла, щобъ хочъ у сіняхъ послухать, що будуть тамъ говорыты. Оть царь и розказує:

— Богъ, каже, намъ пославъ свого ганголя—розігнавъ, порубавъ вінъ усіхъ, а самъ зныкъ.

Вона вернулась до дому и каже чоловіку:

— Ты тутъ лежишь, хочъ бы пішовъ послухать, якъ тамъ розказують про баталію!

— Чого мині ходять туды? Оть принісь губы; вары!

Якъ царь выбірався у третю баталію, то взявъ у каждой по хусці; щобъ завыты, якъ кого посічуть. Прышовъ до меншої и каже:

— И ты дай яке небудь лахманна.

Вона дала хусту.

Пішовъ царь у баталію и зятівъ забравъ.

Якъ пустыли огонь—зновъ той царевычъ на коні, якъ почавъ палашемъ сікты—усіхъ порубавъ, тілько ёму руку посіклы. Оть царь завывувъ ёму руку тою хусткою, що менша дочка дала; ставъ звать до себе, такъ куды тобі—зныкъ зовсімъ. Допіро вернувся въ лісь, знявъ ліберію, надівъ лахманна и вернувся до дому. Жінка ёго побігла слухаты, що буде говорыты батько, и побачить ёго. Стала въ сіняхъ, слуха—батько каже:

— Зновъ Богъ намъ пославъ ганголя, чи святого,—тілько й ёму руку посіклы, я ёму завывувъ її, и якъ не прохавъ, щобъ вінъ вступывъ до насъ, дакъ ні—зныкъ!

Вона побігла до дому—бачить, у чоловіка рука завывнута въ її хустку.

Вона до батька и каже:

— У мого чоловіка рука завывнута въ мою хустку.

Зяті почали сміятись зь неї и батько тежъ:

— На тобі, каже, другу хустку, та йди собі!

Вона пришла до дому—бачить що справді її хусткою зав'язана рука, вернулась до батька и каже:

— Хочь сами подивитесь—зав'язана тою хусткою, що я вамъ дала.

Батько пішовъ дивитися, такъ само зав'язано, якъ вінъ зав'язавъ. По-кликавъ зятівъ, ти дивляться—та сама хустка. Розв'язали—посічено. Царъ взявъ тоді їхъ до себе. Допіро вінъ знявъ зь себе черепъ, кинувъ ёго объ землю, зробився якимъ бувъ царевичомъ, свиснувъ на коня—убрався въ ліберію...

Тоді царъ попроганявъ усіхъ зятівъ, а ёму отдавъ своє царство.

Есть нѣсколько сходныхъ чертъ у Рудченка, I, выпускъ №№ 47—48 (стр. 100 и 115).

59.—Голопузь.

(М. Нѣкополь, Екатеринославскаго у.)

Бувъ собі купецъ и купчиха; були вони бідненьки. Отъ купецъ и каже:

— Треба, жінко, чимъ небудь хлѣбъ заробляти.

А вона ёму одвітує:

— Такъ що жъ? запрягай коней та їдь.

Вінъ трохи подумавъ, а далі запрягъ собі дванадцять повозокъ, та й поїхавъ верстъ за пятьсотъ въ одинъ городъ, та й почавъ торгувати. Торгувавъ вінъ годивъ зъ двадцять, та й розбогатівъ такъ, що й самъ не знавъ, відькиль воно все взялося у ёго. Потімъ вінъ задумавъ їхать до дому; каже: давно бувъ дома, не знаю, що тамъ робитьця, треба одвідать. На другій день, не довго думавши, забравъ своїхъ прикащиківъ, та й поїхавъ.

Отъ їде вінъ собі, ні объ чімъ не дума; проїхавъ уже півъ-дороги—тутъ ёму трапилось нещастя. Роспрягли коней; пустили на пашу и сами трохи одпочили. Прийшлося напоїти коней шукать води,—нема, а коні ажъ вржуть. Що робить? уже верстъ на пять обшукали води округи—нема ніде. Позьїздились до повозокъ и хотіли уже запрягати коней—коли це вилазить изъ землі якийсь чоловікъ и каже:

— Що даси мені, якъ я тобі води достану?

— Що жъ я тобі дамъ?—грошей. Ось дивись: оце дванадцять повозокъ грошей, то я тобі наділю одну.

А вінъ ёму и каже:

— Я грошей не хочу, а дай мені те, що у тебе дома єсть милійше.

— Я не знаю, що мені дома милійше. Жінка?

— Ні, каже, не жінка, а ще милійше жінки.

— Ну, добре, сказавъ купецъ, — я тобі дамъ те, що у мене дома єсть.

Тільки що вінъ це сказавъ—якъ піде зъ землі вода, такъ неначе море. Вони напоїли коней и сами напились и поїхали.

Приїждає у той городъ, відкіль самъ, и ставъ на квартирі у постоялому дворі. Велівъ собі подать обідать: пообідавъ добре, лігъ відхилити. Проснувшись, вінъ пішовъ до хазяйки розпитуватись, де тутъ така-то живе ёго жінка. Вона дивитьця, що це її и допитується, здивувалась та й каже:

— Хто ти такий и відкіль ти?

— Я самъ здешній, їздивъ торгувати та оце їду до жінки.

— Та хто жъ ти такий? Якъ тебе прозивають?

— Загородній.

— Загородній? кригнула вона, та й упала ёму на шию. Ти мій чоловікъ, а я твоя жінка.

Обнялись и поцілувались; а далі уходить въ хату якийсь парубокъ — поклонився. Мати узала ёго за руку, підвела до батька, та й каже:

— Оце, чоловіче, нашъ синъ.

Обнялись вони, поцілувались та й почали у двохъ розказувать про хазяйство. Отъ вінъ новівъ батька по лавкахъ, котри мати понаживала безъ ёго,—усіхъ було дванадцять. Провівъ вінъ ёго черезъ одинадцять лавокъ и почавъ уводити въ дванадцятую, дїттану, якъ батько и каже:

— Та нехай ёму вражий синъ, не хочу туди ити.

А синъ таки навъязався:

— Ходїть, та ходїть.

Вінъ и пішовъ. Увійшли туди, дивляться—ажъ тамъ лежить записочка. Синъ піднявъ та й читає. Якъ прочитавъ, а батько такъ и обмеръ; потімъ каже:

— Не ходи туди, куди тебе просять. А въ записці чортъ писавъ, щобъ приходивъ синъ ёго купця.

— Ні, тату, уже не можна остаться, треба ити туди, куди мені наврочено.

На другий день вставъ раненько, зібрався у дорогу, набравъ собі усёго, попрощався и пішовъ. Отъ иде дорогою, та й иде—нічого нема, прой-

шовъ мабуть цілу неділю вже. Ажъ ось и прийшовъ туди, де живе той чортъ, що батько продавъ ёго. Дивитьця—вінь лежить на дивані, вивернувся.

— Здрастуйте, пане.

— Здрастуй, молодець. Що тобі треба?

— Та ви жъ мене звали,—ось-де и записка.

— А! Знаю, знаю; ну, иди жъ за мною. И повівъ ёго скрізь по своєму царству и каже:

— Оце усе тобі даю на руки, щобъ ти за нимъ ходивъ. Оце тобі кінъ и птиця. Та гляди слухай її, бо якъ не будешъ слухать, то скверно тобі буде.

— Ну, добре, буду слухать.

Зъ тимъ и розійшлись: хозіаінь пішовъ у свою хату, а вінь у свою. На другій день прикликавъ ёго хозіаінь и каже:

— Я иду на войну, а ти оставайся тутъ; та годуй їхъ, а не то вона такъ зареве, що я ажъ изъ войны почую, прилетю сюды и тебе зымъ.

Отъ поіхавъ вінь на войну, а Иванъ пішовъ до коня и птиці, нагодувавъ їхъ, ввійшовъ у хату и сидять. Слуха—гурьотить, стукотить. Вискочивъ вінь, дивитьця—прихавъ хозіаінь. Отъ увійшовъ хозіаінь у хату и пита:

— Що жъ ти кормивъ мого коня и птицю?

— Кормивъ.

— Ну, дивись: ти теперъ у моіхъ рукахъ, що захочу, те и зроблю. Ну, иди жъ ти у свою хату, а я трохи оддыхну та опять поїду.

Иванъ пішовъ, обійшовъ скрізь хозіаіство, а чортъ затимъ заснувъ. Потімъ зайшовъ Иванъ въ свою хату та й задрімавъ, коли це, чує, входить до ёго хозіаінь и буде:

— Вставай, каже, скоро вже я буду їхать на войну.

Той вставъ, умився, пішовъ, подивився скрізь по хозіаіству;—коли слуха—зове ёго нечиста сила:

— Ну, хлопче, я буду їхать; оставайся тутъ.

Попрощались; чортъ и поіхавъ.

Иванъ бувъ у ёго це вже цілий рікъ. Остався самъ Иванъ якъ разъ на Велигъ-день, подивився скрізь, ввійшовъ у конюшню та й заплакавъ. Отъ кінъ ёго и пита:

— Чого ти плачешъ?

— Якъ же мені не плавати, коли мені нема ні будня, ні празника!

— Не плачь, каже, возьми оці бочонки, що біля мене стоять, та й випивай їхъ. Це—сильна вода. Той нахилився, випивъ одинъ бочонокъ. Кінъ ёму и каже:

— Підніми оцей бочонокъ; якъ піднімешъ, то годі питъ, а якъ ще не піднімешъ, то пий и другий.

Иванъ попробувавъ підняти—не підніме, вінъ випивъ и другий.

— Ну, випивъ? пита ёго кінъ.

— Випивъ, каже Иванъ.

— Якъ випивъ, то попробуй свою силу: перерви цей цепъ, що я привязаний. Иванъ якъ узявся, цепъ такъ и перервався.

— Сідай же на мене теперъ, сказавъ кінъ.

Иванъ сівъ, а кінъ и пита:

— Якъ тебе нести—чи нижче небесъ, чи вище деревъ?

— Нижче небесъ, одвіча Иванъ.

Поїхали вони якъ разъ изъ-ранку и летіли цілий день, до захода сонця.

Коли це Иванъ и каже конові:

— Та вже треба віддохнуть. Дивись: чи нема чого на землі, щобъ куди небудь прилетіти?

— Ні, каже, онъ щось видно, неначе муравья лазить.

— Ну, такъ спускайся, сказавъ Иванъ.

Спустились, дивлятьця—вівці пасутьця и чабани сидять.

— Здрастуйте, хлопці, каже Иванъ.

— Здрастуйте. Чого вамъ треба?

— Я прийшовъ, щобъ ви мені зварили істи.

— Чого жъ вамъ зварити?

— Та хочъ полови, та великий казанъ. Вони ёму и наварили. Отъ вінъ узявъ тай обмазався увесь половиною: вінъ, бачъ, дуже гарний бувъ, такъ обмазався, щобъ у ёго не влюблялись. Далі пита, що їмъ заплатити за це? Одинъ и сказавъ: тринадцять карбованцівъ. Иванъ давъ їмъ, сівъ на коня, попрощався и поїхавъ.

Приїзжа въ одно село—тамъ живъ багатий царъ, вінъ злізъ зъ коня, а кінъ вирвавъ зъ себе три волосинки и давъ ёму:

— На, каже, тобі ці три волосинки. Якъ треба буде тобі мене, то ти припали одну, то я и прибіжу до тебе.

Вінъ взявъ ті три волосинки и пішовъ. Дивятьця—стоїть високій домъ; вінъ задравъ голову—сидить царъ, а въ того цара було три дочки.

— Здрастуйте, пане.

— Здрастуй, братецъ, що тебѣ нужно?

— Та я прийшовъ, пане, щобъ ви мене найняли.

— До чого жъ ти нанімаєшся?

— До чого вгодно.

— Ну, такъ я тебе найму садъ вичищати. Якъ же тебе зовуть?

— Мене зовуть Голопузь.

Отъ вінъ пішовъ у садъ той, а тамъ бувъ главный садовникъ и заставивъ ёго увесь садокъ обкопати ровомъ въ сажень до полудня; а Голопузь и каже ёму:

— Зробіть мені лопату въ аршинъ завширшки, а въ сажень завдовжки.

Ёму зробили таку лопату, дали — вінъ и пішовъ копати ровъ. Якъ копне, такъ въ сажень и викопа яму. Обкопавъ до обіда увесь садокъ и лігъ, оддыхає. Отъ меньша дочка и каже батькові:

— Заставте ёго, батюшка, щобъ вінъ до обіда всі дорожки вичистивъ.

Царъ прийшовъ и каже Голопузу:

— Щобъ ти мені до обіда всі дорожки вичистивъ въ садку.

— Добре я вичистю,—зробіть мені тільки такий стругачъ якъ дорожка завширшъ.

Ёму зробили. Отъ вінъ и пошовъ чистити. Якъ зачепивъ—такъ усю дорожку зразу и вичистивъ. Повичищавъ усі дорожки до обіда, лігъ и оддыхає. Приходить царъ:

— Що вичистивъ?

— Вичистивъ.

А цару завидно. Вінъ и каже:

— Отъ, вражий синъ, якъ вінъ такъ скоро вичистивъ!

Далі меньша дочка унять каже батькові:

— Скажіть садовникові, щобъ до світа одцвівся садокъ и щобъ яблука були.

Царъ позвавъ до себе старшого садовника и каже ёму:

— Щобъ ти сдѣлавъ такъ, щобъ садъ до світа отцвівся и щобъ фрукти на нихъ були.

Садовникъ иде та й плаче, а Голопузь стоить за ліскою та й пита:

— Чого ти плачешъ?

— Якъ же мені не плакати, коли заставивъ, щобъ до світа одцвівся садокъ и овощі були.

— Лягай же ти й спи—до ранку все це буде.

Той лігъ спати—не спитьця ёму, дума, що ёму буде завтра відъ цара. Отъ Голопузь припаливъ одну волосинку, що кінъ оставивъ ёму; прибігає кінъ.

— Чого ти, хозяйинъ, такъ скоро зовешъ мене? Не давъ и нагулятися.

— Якъ-же-жъ мені тебе не звати, коли тутъ сказавъ царь, щобъ до світа одцвівсь садокъ и овощі були.

Отъ кінъ оббігъ разъ увесь садокъ; якъ заирже—такъ увесь садъ и зацвівъ. Далі другий разъ оббігъ; якъ заирже—такъ увесь цвітъ и пообпадавъ. Третій разъ оббігъ; якъ заирже—такъ яблуки и повиростали. Тоді Голопузь узявъ, нарвавъ яблукъ платокъ и понісѣ до садовника, розбудивъ ёго и каже:

— На, неси и поклади на столі цареві.

Садовникъ зрадівъ, подякувавъ и пішовъ, а Голопузь за тимъ заснувъ підъ деревомъ.

Прокидається царь, дивиться—яблуки лежать; дивується, відкиль вони взялись; не вірить, що це въ ёго садку ростуть; дивиться — такъ ростуть.

Далі идуть у садокъ гулять баряшні, усі три. Гуляли, зривали яблука та іли, а меньша баряшня побачила, що лежить Голопузь підъ деревомъ, підійшла близьче до ёго, дивиться—трошки закотилось у ёго щось на виду. Вона підняла ту шкурку до половини, дивиться—красавчикъ, вона й влюбилась у ёго.

Отъ трохи згодомъ нанъ захотівъ повіддавать своїхъ дочокъ заміжъ. Понаізжало до ёго панівъ до чорта и стали въ рядокъ, баряшні пішли вибіратъ. Попереду пішла старша,—ходила, ходила, и найшла собі жениха. Потімъ пішла середульша, и та найшла. А далі пішла меньша, ходила ажъ двічі и не найшла собі пари, и каже:

— Паленька, я не нашла жениха.

— Ну, такъ я оддамъ тебе за Голопуза, сказавъ розсердившись царь. Вона и зрадїла:

— Добре, я виїду за Голопуза.

Отъ повіддававъ вінъ усіхъ дочокъ; старшихъ за панівъ, а меньшу за Голопуза, давъ їмъ земельку,—вони тамъ и живуть.

Отъ усі цари збунтовались, що вінъ віддавъ свою дочку за мужика и стали зъ нимъ за це воювать. Отъ приходять сестри до Голопуза и кажуть ёму:

— Пусти, сестрицю, зъ нами покататься.

— Нехай иде, тільки назадъ привезить.

Поїхали вони, а Голопузь приשמаливъ волосинку. Прибіга кінъ.

— Що тобі треба, що ти мене звавъ?

— Поїдьмо кататься, сказавъ Голопузь.

— Улізь же мені въ праве ухо, а въ ліве вилізъ.

Вінъ влізъ и вилізъ відти такимъ молодцемъ, що ни здумать, ни зга-

дять, тільки въ сказці сказать. Сівъ тоді на коня и іде на зустрічъ сестрамъ тимъ; доїхавъ до нихъ и нарешне впустивъ кнутивъ. Старша сестра и говорить менший:

— Поїди, Катенька, подіми тому молодцю кнутивъ.

Вона встала зъ дрозокъ, підняла, оддала ёму и поцілувала ёго у руку. Проїхали тоді мимо ёго сестри и питають тоді меньшу сестру:

— Ти не знаєшъ, хто це такий хороший?

— Не знаю, хто це такий.

А вона пізнала, що то її чоловікъ, тільки не хоче сказать, що вінъ. Отъ зробивъ собі Голопузъ палатку и лежить у ній. Прибіга до ёго відъ того цара посланий; просять, щобъ прийшовъ та помігъ ёму воювати.

— Я не хочу нікому помагати, а буду на тій стороні, чия сильніша буде. Приїду після.

Приїхавъ вінъ и пішовъ до цара, на ёго сторону,—побивъ усіхъ супротивниківъ и царъ ставъ побідителемъ. Царъ призвавъ ёго у свій домъ и хотівъ угостити, а вінъ и каже:

— Ні, я не хочу нічого.

Поїхавъ до дому у свою землянку, коня пустивъ и зробився умять Голопузомъ.

Отъ захотіли за-вдруге цари воювати зъ тимъ царомъ ёго тестемъ. Опять прийшли сестри, просять, щобъ відпустивъ сестру кататься. Вінъ одпустивъ, но зъ тимъ, щобъ опять назадъ привезли. Сестри поїхали, а вінъ припаливъ волосинку. Отъ вінъ и прибіга до ёго и пита, чого ёму треба.

— Поїдьмо кататьця.

— Ну, влізъ же мені въ праве ухо, а вилізъ въ ліве.

Той влізъ и вилізъ молодцемъ. Поїхавъ на зустрічъ сестрамъ; упустивъ нарешне кнутивъ до долу; меньша сестра підняла вить, подала ёму и поцілувала въ руку; и хочъ пізнала, одначе сказала сестрамъ, що не зна, хто вінъ. Проїхавши дали, Голопузъ опять ставъ, зробивъ палатку и ждить. Тутъ приїзжа відъ цара посолъ, просять ёго на помічъ.

Вінъ одвічавъ те, що и вперше. Поїхавъ розбивъ царівъ, но въ хату зайти не захотівъ на закуску, поїхавъ собі до дому, коня пустивъ и умять ставъ Голопузомъ.

Коли це ти царі зібрались уже втретє воювати на ёго тестя. Упять прийшли сестри до ёго просять, щобъ пустивъ зъ ними свою жінку погуляти.

— Нехай іде, тільки привезіть назадъ.

Після приналивъ волосинку—кінъ прибігъ.

— Чого ти мене такъ скоро зовешть?

— Поїдемъ воювать.

Кінъ и каже ёму:

— Якъ хто перев'яже мені ниткою ноги, то ти заразъ рубай, бо я пропаду.

Поїхали—вінъ уп'ять упустивъ кнутикъ. Меньша сестра уп'ять підняла, подала и поділувала ёго въ руку. Проїхавъ вінъ дальше, поставивъ палатку и лежить. Прибіга до ёго посолъ відъ цара:

— Ідьте воювать, казавъ царъ, каже.

Вінъ и поїхавъ на той бікъ, якъ сильніший. Якъ приїхавъ вінъ, такъ усе військо и розбивъ. Царъ зазива ёго до себе:

— Ходімъ же вип'ємо, що усердно напруцювали.

— Ні, я не хочу п'ить, а поїду до дому.

Хотівъ іхати до дому,—дивитьця—у коня поперецьязувани ноги. Вінъ перерубавъ нитку и нехотючи зачепивъ и собі ногу—кровъ такъ и полилась. Меньша дочка скинула зъ себе платокъ и перев'язала ёму рану. Вінъ розсердився, поїхавъ до дому, отпустивъ коня и написавъ кров'ю на дверяхъ: «Хто мене розбудить, тому голову зніму. Прийшовъ до ёго царъ, дивитьця—лежить Голопузъ, біля ёго кровъ и дума: оце жъ той самий, що воювавъ, хотівъ ёго розбудить, коли дивитьця—на дверяхъ написано: хто ёго збудить, тому вінъ голову зніме, побоявсь ёго будить, а призвавъ музику. Отъ музика й почала грати, гра, гра, а ёго не розбудять ніякъ. Ажъ передъ вечеромъ уставъ вінъ самъ и пішовъ до цара, свого тестя. Царъ принявъ ёго въ свою хату и стали вони жити у місті. Після Голопузъ здумавъ, що въ ёго є батько й мати, поїхавъ у той городъ, де вони жили. Приїхавъ туди, а вони уже вмерли, не заставъ живихъ. Отъ вінъ купивъ собі хату и остався тамъ жити.

Записана Залюбовскимъ.

60.—Про сильну цару́вну.

(М. Борисполь, Переяславського у., Полтавской г.)

Въ одному царстві була цару́вна, така сильна, така сильна, и хто її прийде сватать, то вона або въ бані спалить, або задушить, якъ полягають спать.

У другому царстві бувъ собі царевичъ, хороши такіи прехороши, да не сильний. И пошовъ ву́ннъ сватать ту цару́вну. Иде та йде, коли стричає другого царевича Ивана Ивановича. А той царевичъ бувъ дуже сильний.

— Буды ты, каже, йдешъ?

— Иду, каже, сватать таку й таку цару́вну.

— Возьми, каже, мене;—я тобі въ пригоді стану.

Идутъ далі у двохъ, коли стричають цигана. Цыганъ пытає:

— Куды вы идете?

— Иду, каже царевичъ, сватать таку й таку цару́вну.

— Возьми й мене, каже цыганъ;—я тобі въ пригоді стану.

Чи довго, чи не довго вони тамъ шли, пришли у те царство, де та цару́вна. Пришли до неї, а вона каже:

— Ну, идіть же въ баню.

А баня та була залізна; да такъ натоплена, що стіны и помість ажъ чирвоны. Ву́ннъ каже:

— Це ничего.

Якъ скочивъ у ту баню, якъ п...., такъ вона й похолола, ажъ на стінахъ морозъ. Цару́вна думала, що вони тамъ погорили, посылає слугъ:

— Идить, каже, повыгрибайте костки.

Пошли слуги; приходять въ баню, а цыганъ імъ и каже:

— Що це у васъ за баня? ось такъ холодно, що ажъ дрижимо.

Вернулись слуги до цару́вны и кажуть:

— Тамъ диво таке: баня така холодна, що ажъ на стінахъ морозъ; а ты такъ и дрижать.

Цару́вна дивуетця. Ты поприходили, дали імъ істы. Треба вже й спать лягать. Иванъ Ивановичъ и каже тому царевичу, що пришовъ сватать:

— Не лягай зъ нею, а то вона тебе задушить. Нехай лучче я зъ нею ляжу. Я її вычу, то тобі послі зъ нею добре буде жити.

Отъ пошовъ Иванъ Ивановичъ зъ нею спать. Положила вона на ёго одну руку, а рубашка така, може въ ій одний сто пудъ. Послі положила одну ногу, а далі й сама лягла. Вачить, що нічого ёму не зробила, вона й злякалась. На

другий день уранці вставъ Иванъ Ивановичъ, заповъ до ковала, зробивъ собі дванадцять прутывъ залізнихъ; обматавъ коло себе; приновъ до тої царуѣвны и всі чисто побывъ на її—такъ тіло кусками и падає. Вона такъ проситця, такъ проситця; каже, що и шановать, и слухаты буде.

Пошовъ Иванъ Ивановичъ и каже тому царевичу:

— Ну, теперъ иди до жуѣнки, да не кажи, що це не ты її бивъ.

Пошовъ царевичъ. Вона ёго не познала -- вуѣнъ такъ похожи бувъ на Ивана Ивановича.

Живуть вони съ тою царевною; а вуѣнъ такі смирны. Вона дивуетця, що то значить: первы день такъ бивъ? Отъ вона разъ пытає ёго:

— Скажи мені, за що ты мене первыи день такъ бивъ?

Вуѣнъ не втерпівъ и каже:

— Се не я тебе бивъ, у мене такої сили нема,—се бивъ тебе сильныи богатырь Иванъ Ивановичъ...

Вона тоді взяла да й прогнала ёго; загадала ёму свиней пасти. Пошовъ вуѣнъ, пасє свиней. У вечері пригонять ихъ до дому; усі свини войшли, а одна стала у ворота и нейде; вуѣнъ її кийкомъ, а вона стоить. Жуѣнка ёго бачить, що вуѣнъ бє свиню, выскочила зъ хаты й кричить:

— Цілуй її, такый-сякый, въ с...у.

Нічого робить! поцілувавъ її, вона й пошла.

Довго вуѣнъ такъ пасє свині. Туѣльбо разъ пасє, ажъ иде царевичъ Иванъ Ивановичъ.

— Що се, каже, зъ тобою?

— Що-жъ, каже, я не втерпівъ, сказавъ їй, що не я її бивъ, що я зовсімъ не сильныи; докъ вона мені й загадала свиней пасти. Де ще тутъ єсть одна свиня, така проклята, якъ стане въ воротахъ, то доћи не піде, покї не поцілуєшь її въ с...у.

Иванъ Ивановичъ и каже:

— Ну, я проучу и твою свиню, и твою жуѣнку. Одягайся, каже, ты въ мою одежу, а я въ твою; та йди въ корчму й гуляй.

Надівъ Иванъ Ивановичъ ту обидрану одежу, взявъ кнєкъ и пошовъ; погнавъ свиней, хочъ ще далеко було до вечора. Пригонять, а та свиня й стала у воротахъ. Жуѣнка якъ выскочить, якъ закричить:

— Що се ты, каже, свиней теперъ пригнавъ? Цілуй, каже.

А вуѣнъ якъ ударить свиню кийкомъ, такъ свиня дуба й дала; а та кричить:

— Що се ты наробивъ? Яжъ тобі дамъ!

А вуїнь до єі. Вуїнь попереду ще якъ свині погнавъ, зашовъ до коваля и зробивъ дванадцять прутивъ залізнихъ, пришовъ до єі, якъ почавъ її бытъ: усі пруты побивъ, такъ її усю исподусовавъ. Вона проснця, а вуїнь бѣе.

— Ну, гляди жъ, каже, щобъ ты мені у таку-то и таку корчму за мною приїхала.

Пошовъ той Иванъ Ивановичъ до тої корчмы, скинувъ одѣжу, давъ тому царевичу, а свою надівъ. Попрощались вони, пошовъ собі Иванъ Ивановичъ, а жуїнка того царевича приїхала, привезла ѣму одѣжу и все и такъ ѣго просить, каже, що вже ніколи ѣго не буде зниважать. И живутъ вони теперъ собі добре. Уже той не признається, що не бувъ її, а вона думає, що вуїнь тоді обманювавъ, коли казавъ, що не вуїнь бувъ.

Примічаніє. Въ сказкѣ про Иваца Голина, помѣщенной во II т. „Записокъ о Юж. Русѣ“ П. Кулиша, єсть сходныя черты.

67.—Коты-горошокъ, Вернигора и Щавидубъ.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Батько зъ сыномъ копали колодязь—выкопали каменя, треба ѣго выкинуть,—батько побігъ кливать людей. Покі батько ходивъ, а сынъ взявъ выкинувъ. Приходить батько зъ людьми,—люде злякались и хтили ѣго убьты. Вуїнь пудкинувъ каменя и пудхвятий—люде и повтикали. Копають далі, выкопують шпильку.

— Пойди, каже, батьку, до коваля, нехай зробить зъ сусі шпильки булаву въ три пуды, а якъ не зробить, то васъ обохъ забью.

Коваль зібравъ усю сталь и зробивъ булаву въ три пуды.

Принюсь батько; подкинувъ сынъ ту булаву; удариласть булава объ ѣго лобъ и розбилась.

— Се, каже, не зъ шпилькі зроблена булава. Иди до коваля, нехай изъ шпилькі зробить.

Положивъ коваль шпильку въ огонь—вона такъ и роздулась. Зробивъ вуїнь зъ єі булаву. Принюсь батько. Сынъ кинувъ єі разъ, удариласть вона объ лобъ—не розбилась; кинувъ другий разъ, удариласть зновъ и не побилась; кинувъ третій разъ—не побилась.

— Теперъ, каже, батьку, я пойду въ світъ.

Взявъ торбу й булаву и пошовъ. Иде та йде. Судосився зъ чоловікомъ,

а то бувъ Вернигора; а вуїнь бувъ Коты-горошокъ. Пошли вони вже въ двоохъ—идуть та йдуть. Судосились зъ чоловікомъ, а то бувъ Щавидубъ. Пошли всі разомъ; бачать стадо статку, а імъ уже істи хочеться. Вернигора взявъ тлусту корову и зостався смажити, а тмі пошли. Отъ судосився Вернигори чоловікъ, самъ на корокъ, а борода на локоть; несе сто пудъ сіна и бочку воды для свого статку. Перелічивъ статокъ—нема корови.

— Хто взявъ корову? каже.

— Я, каже Вернигора.

— Давай бытыця, каже чоловікъ на корокъ, а борода на локоть.

Бъутьця. Прибивъ той Вернигору и пошовъ. Приходять Коты-горошокъ и Щавидубъ. Взяли зновъ корову; остався теперъ Щавидубъ смажити, а Коты-горошокъ пошовъ. Иде зновъ чоловікъ на корокъ, а борода на локоть; несе сто пудъ сіна и бочку воды для свого статку. Перелічивъ статокъ—нема зновъ коровы.

— Хто взявъ корову? каже.

— Я, каже Щавидубъ.

— Давай бытыця, каже той чоловікъ.

Бъутьця. Прибивъ той Щавидуба и пошовъ. Приходять Коты-горошокъ, взявъ корову и смажити. Иде зновъ дідъ на корокъ, а борода на локоть; несе сто пудъ сіна и бочку воды для свого статку. Перелічивъ статокъ, зновъ нема коровы. Пытає:

— Хто взявъ корову?

— Я, каже Коты-горошокъ.

— Давай бытыця, каже дідъ.

Бъутьця. Прибивъ той Коты-горошокъ того діда булавою; зовсімъ збывъ ёго, такъ що вуїнь ледь до дому зайшовъ. Пошли тоді вони всі—Коты-горошокъ, Вернигора и Щавидубъ. Коли бачать—чоловікъ по страмині гонить статокъ на хату, а тамъ трава наросла. Коты-горошокъ каже:

— Дурны ты, дурны; скоси траву, то вони пойдять, а по страмині вони не злізуть.

Чоловікъ взявъ скосивъ траву и давъ статку и каже імъ:

— Дяку вамъ, що вы навчили.

Заплативъ імъ добре. Пошли вони. Идуть та йдуть, коли вже вечіръ. Зайшли вони ночувать до одного чоловіка, а той чоловікъ каже:

— Не знаю де вы ляжете спать, люде добры, у мене мышей такого багато!

— Я тобі принесу звіра, каже Коты-горошокъ, такого, що всіх подушить.

Тамъ люде такі дурны були, що зъ роду нічого не відали и кота ніколи не бачили. Коты-горошокъ прийюисъ кота, той куйтъ удушивъ усіхъ мышей, такъ їх и поклавъ на громаду. Заплатили ёму. Отъ просять Коты-горошка, щобъ навчивъ, якъ угадувать день:

— У насъ, кажуть, не має дня, усе нічъ.

Вони були дурны, имъ було все рівно.

— Я васъ, каже Коты-горошокъ, научу.

Принюисъ имъ півня и посадивъ на сідало. Отъ заспівавъ півень на ранокъ. Вуйнъ каже:

— Отъ заразъ буде день; вставайте.

Ты повставали и питають Коты-горошка:

— Що жъ куйтъ буде істи, якъ усіхъ мышей поість?

— Усе, каже, хочъ и квасъ. А вони подумали, що вуйнъ сказавъ васъ, да й злякались. Коты-горошокъ, Вернигора и Щавидубъ пошли собі, а ты люде заперли кота въ хату, а сами въ клуню, повывлазили на стогі. Куйтъ выскочивъ, до їх, вони полякались да й попадали, а куйтъ все мавкає, да мавкає...

62.—Покоты-горошко.

(С. Бугаєвка, Таращанскаго у., Кіевскої г.)

Бувъ собі пінъ и бувъ у него снйъ—Покоты-горошко. Приходить вінъ до батька та й каже:

— Пійду я, тату, у світъ щастья шукаты.

Взявъ рунницю и пойшовъ. Иде та й иде, иде та й иде, ажъ здыбавъ ёго якійсь чоловікъ:

— Помогай Бігъ.

— Дай Богъ здоровье.

— Ты куди йдешъ?

— Иду щастья шукаты.

— Ну ходімъ разомъ, ты якъ звешся?

— Вернигоръ, якъ обіпрусь объ гору, то хочъ бы вона яка велика була, а єі зъ міста зверну. А ты якъ звешся?

— Я Покоты-горошко, а ну давай боротися.

— Давай!

Отъ Покотыгорошко и зборовъ Верныгору. Пойшли вони далі, ажъ иде чоловікъ и каже:

— Помогай Вігъ.

— Дай Богъ здоровья, куды ты идешъ?

Иду щастья шукати.

— Ну, то ходімъ разомъ; а ты якъ зवेशя?

— Я Верныдубъ, якъ обійму дуба, то хочъ бы вінъ бувъ якій великій, я ёго зъ корнемъ вырву, а вы якъ зветесь?

— Я Покотыгорошокъ, а отъ цей Верныгоръ, а ну давай бытися.

— Давай.

Отъ тамъ-ті обидва побороли Верныдуба.

Вінъ и каже:

— Ну я буду меньшимъ братомъ, Верныгоръ середнімъ, а Покотыгорошко нехай буде старнімъ.

— Добре, кажуть, ходімъ же теперъ у дорогу.

Та й пошлы лісомъ. Идутъ та й идуць, идуць та й идуць, коли дывляться ажъ у лісі стоить хатка, а коло неї обора, и въ тій оборі повно быдла. Отъ Покотыгорошко и каже:

— Ходімъ же, хлопці, у цю хату; та й зостанемось въ неї жыты.

Пішли вони, убылы вола, зварили собі істы, та й лігли спаты у тій хаті.

На другій день Покотыгорошко каже:

— Ну, брате Верныдубе, ты жъ оставайсь дома, та вары істы, а мы въ двохъ підемо на полювантя.

Пошли вони, а Верныдубъ убывъ вола, наварывъ істы и лігъ спаты у хаті.

Отъ вінъ лігъ ажъ хтось стукае въ двері и кричить:

— Одчины.

А Верныдубъ каже:

— Не великій панъ, одчинешъ и самъ.

Отъ одчинилсь двері та й зновъ хтось вричить:

— Пересады черезъ порігъ!

А той знову:

— Не великій панъ, перелівошъ и самъ.

Боли и влазять дідъ на ногіть, борода на локіть. Влізъ вінъ у хату, прыбывъ цяха та й повісивъ за чуба Верныдуба. Самъ влізъ у пічъ, выивъ все, що

тамъ було, та й полізъ собі по дорозі. Верндубъ якось тамъ зірвався зъ того цвяха, скорій убивъ вола, та й знову почавъ варити істи—ажъ приходять старші брати да й питають:

— А що це ти, Верндубе: такъ зізнався зъ обідомъ!

— Та заспавъ, каже, трохи, для того зізнався.

Отъ наїлись и полягали спати. На другій день Покотыгорошко каже:

— Ду, Верныгоро, теперъ ты оставайся, а мы підемо на полювання.

Пійшли воны, а Верныгоръ наваривъ істи та й лігъ спочивати. Ажъ хтось стукає въ двері и кричить:

— Одчини!

— Не великій панъ одчинешъ и самъ, каже Верныгоръ.

— Пересадн черезъ порігъ.

— Не великій панъ, перелізешъ и самъ.

Коли и лізе дідъ на ногіть, борода на локіть, та й напавъ на Верныгора:

— Ты чого сюды забрався, га? та ще й пересадити не хочешъ! та якъ я візьму тебе обертаты, то не знатимешъ куды дітись!

Розгнівався дуже дідовъ, ажъ пыщить. Вхопивъ Верныгора за волосья ты й повісивъ на цвяху. Самъ влізъ у пічъ, наївся та й пійшовъ.

Пійшовъ вінъ; а бідолаха Верныгоръ крутився, вертівся, поки не одирвавъ восьмь чуба. Кинувъ вінъ тоді скорійше до оборн, забивъ вола та й почавъ другій разъ варити істи. Коли тамъ ті брати уже вертаються съ полювання.

— А чого це ти зізнався зъ обідомъ? питає Покотыгорошко.

— Та, це, каже, я лігъ та й задрімавъ трохи.

А Верндубъ вже й мовчить; догадався, що тутъ таке було.

Встають вони въ-ранці, и теперъ вже два меньшіхъ брата пошли на полювання, а Покотыгорошко остався варити істи. Ото наваривъ вінъ істи та й лігъ спочивати.

Ажъ хтось стукається въ двері и кричить:

— Відчини!

— Постривай, каже Покотыгорошко, нехай я встану.

Вставъ вінъ, відчинає—ажъ тамъ дідъ на ногіть, борода на локіть.

— А ты чого тутъ? питає той діда.

— А ось я тобі покажу чого, каже дідъ, та й пнеться до чуба.

— Еге, то ты такий, каже Покотыгорошко, ажъ съ тобою не такъ по-балакаю.

Взявъ вінъ сокіру, ухопивъ діда за бороду и поволікъ ёго въ лісь до осики, розщипивъ ёї, вставивъ туды бороду діда та й забивъ ёї кльномъ.

— Отеперь, каже, седи собі тутъ, дідусю, покi я знову сюды не прийду. Приходять вінъ у хату, уже й брати вернулись зъ полювання. Пообідали вони добре, тоді Покотыгорошко и каже:

— А ходіть но браты, я вамъ покажу таке чудо, що вы такого зъ роду зъ віку не бачили.

Приходять до тої осыки, ажъ тiлько борода стырчить, а дiдка и чутки нема. И розказавъ Покотыгорошко братамъ, якъ вінъ зловивъ дiдка на ногiть борода на локiть и прибивъ ёго до цeй осыки. Тодi меншi брати признались, що дiдъ ихъ за чуба вiшавъ. А Покотыгорошко каже:

— Е, якъ такъ, то ходiмъ же ёго шувати.

Зiбралась вони та й пошлы. Идутъ та й идутъ, идутъ та й идутъ, коли дивляться, ажъ кровью покапано, отъ вони и дошлы тiмъ слiдомъ ажъ до гiбокої ямы, и дна не выдко. Тодi стариний и каже:

— Лiзь туды, Верныдубе.

— Нi, той каже, не хочу—боюсь.

— Ну, то лiзь ты, Верныгора.

— А цуръ ёму, не хочу.

— Коли такъ, каже Покотыгорошко, то полiзу жъ я самъ; давайце плесты шнури.

Наплели вони шнурiвъ; тодi взявъ Покотыгорошко за кiнець та й почавъ спускаться.

Долiзъ такъ може якъ до половыны, ажъ ти крычать зъ верху, що уже шнурiвъ не стало.

Позвизуйте свою одежу, каже Покотыгорошко.

Тi звязували, звязували—не стає, тодi вони взяли пустыли ёго, той и упавъ на дно.

Вставъ тодi и поiшовъ собі полемъ да й думас:

— Віддакую жъ я вамъ.

Иде вінъ, иде, коли стоiть палацъ; вінъ войшовъ у той палацъ, ажъ выбiгає дiвчина да така гарна, така гарна, и въ свiтi крапчоi нема. Вінъ и пытас:

— Чи нема тутъ дiда на ногiть борода на локiть?

— Є, каже вона, ёму на тiмъ свiтi хтось бороду одiрвавъ, то вінъ сeднть теперъ пiдъ рeшетомъ, але ты, чоловiче, не йди до нёго, бо вінъ тебе забъє.

— Не забъє, каже Покотыгорошко, це я ёму и бороду вырвавъ. Веди мене до ёго.

Приходять до дiда. Вінъ и каже:

— Чого ты прийшовъ, бытсья, чи мырнться?

— Прийшовъ, каже, бытсья.

Отъ и почали вони бытсья; Покотыгорошко и забывъ того діда. Та дівчина напоїла ёго, накормила, и пойшовъ вінъ шукаты дороги на той світъ.

Иде та й иде; коли якъ пустнться дощъ, градъ, найшли такі хмари, що ажъ темно зробылось. Ажъ чує вінъ на дубі пищать орленята въ гнізді. Вінъ злізъ на того дуба та й прикрывъ їхъ свитою. Коли прилітає орелъ, та й хтївъ зъ нимъ бытсья. Орленята тоді и кажутъ:

— Не бийте ёго, тату; якъ бы не вінъ, то бъ мы померали съ холоду.

Орелъ каже:

— За те, що ты моїхъ дітей прикрывъ, що бъ ты не сказавъ, я все зроблю.

— Добре, каже Покотыгорошко, вынеси мене на той світъ.

Той и каже:

— Вынесу, тілько возьми съ собою девять бочокъ воды и девять бочокъ мяса. Якъ я поверну голову «собъ», то ты мені дасы кавалоць мяса; а якъ поверну «цабе», то дасы трохи воды.

Ото зібралсья вони та й полетїлы. Летать, та й летать, ажъ орелъ и повертає голову «собъ». Покотыгорошко давъ ёму кавалоць мяса, повернувъ «цабе» — вливъ трохи воды. Летїлы вони такъ дуже довго.

Отъ вже коло верху орелъ повертає голову «собъ», а у того уже й кавалочка мяса нема, вінъ одыравъ ногу та й оддавъ ёму. Вылетїлы вони на верхъ.

— Ну, каже орелъ, иди жъ ты собі буди хочешъ.

А Покотыгорошко и ступнть не може.

Тодї орелъ вырыгавъ ногу, полетївъ и прынісь цілючой и живучой воды, якъ помазавъ тею водою ногу, то вона заразъ и зрослась. Орелъ тоді вернувь до дому, а Покотыгорошко поповъ шукаты своїхъ бративъ. Приходить у ту хату, що въ лісі була, ажъ вони тамъ и седять. Вінъ їхъ обохъ и побывъ, та й шїшовъ тоді до батька.

Батько якъ побачивъ ёго, зрадївъ, такъ що заразъ насклыкавъ сусїдъ и зробивъ баль.

И я тамъ бувъ, медъ-выно пывъ, по бороді тепло, а въ роті не було.

Записавъ Василїй Ильяшевичъ.

63.—Про Шокотыгоронка.

(Соловівка, Радомысльскаго у., Кіевскої г.)

Бувъ собі чоловікъ и жінка, да малы собі дванадцять синівъ и тринадцяту дочку. Да та дочка така була гарна, що ни въ казці сказать, ни перомъ написать. Да пішла та дочка на річку прать плаття, а змії Ива узявъ да й ухопивъ її, да й понісъ за тридевять земель собі за жінку. Брати її, якъ огляділись, що її нема, заразъ забрали булавы да й пішли шукать того змія, щобъ ёго убить.

Идутъ да й идутъ, идутъ да й идутъ. Коли ажъ пастухъ пасе коні, да питаецьця:

— Куды це вы йдете?

— Шукать змія Ива, щобъ убить.

— Ну якъ зловите оцёго жеребця, да сяде на ёго вторый, то вбъете Ива, а якъ не зловите, то не вбъете.

Ловили вони, ловили, да й не зловили. Не послухали вони пастуха да й пішли шукать змія Ива. Приходять вони у той лісъ, де живе змії Ива, ажъ виходить изъ палацу сестра да й каже:

— Братики мої, голубчигі, де я васъ діну? Якъ прийде Ива, то васъ поість. Хйба посідайте у цімъ хлівці. Посідали вони въ хлівці. Ажъ чують— земля гуде! Прилетівъ той змії да каже:

— Фе! якъ пахне Руській духъ.

А сестра каже:

— То ты, мій миленькій, по світу налитавсь, Руського духу нанюхавсь.

— А може й такъ.

— Ну, щобъ оце ты зробивъ, якъ бы мої братики прийшли? Ты бь нічого імъ не казавъ?

— Ні, каже змії.

Вона вийшла на двіръ да й каже до братывъ:

— Идіть, браты, у хату.

Войшли вони. Змії и каже:

— Давай, жінко, обідать.

Дала сестра обідать. Попоївъ змії, пошовъ у комору и набравъ залізного бобу такого великого, якъ діжка, да й каже до братывъ:

— А ходить, каже, істы бобу.

Беруть вони да й ідять по одній бобині, а змії по чотыри. Попоїли бобу, тоді змії и каже:

— Ну, чи будемь бытьця, чи будемь миритьця?

— Будемь бытьця.

— То ходімъ же на залізний тигъ.

Пошли на залізний тигъ бытьця. Змія узявъ да й побивъ тихъ бративъ.

Ждавъ той чоловікъ и жінка, ждавъ синивъ, а їхъ все нема. Пішла разъ жінка на річку прать плаття, боли ажъ котитьця горошинка по воді... Жінка узяла да й иззіла тую горошинку да й привела сына Покотыгорошко.

Росте той синъ не по годамъ да по часамъ, а по минутахъ, и вирісъ такий великій! Синъ той разъ и каже:

— Піду я шукать бративъ, тільки скуйте мені зъ шпильки булаву.

А ту шпильку вінъ найшовъ у піску на улиці. Занісъ батько ту шпильку до коваля. Коваль якъ зачавъ бовать да виковавъ таку булаву, що не можна и съ кузні винести. Кликнувъ вінъ Покотыгорошко; той узявъ одною рукою да й понісъ до дому. Прийшовъ до дому и каже до батька:

— Заріжте мені шість воливъ, я ззімъ да й піду шукать бративъ.

Зарізавъ батько шість воливъ, вінъ иззівъ, да якъ кине тую булаву у гору и каже до батька:

— Якъ прилетить вона назадъ черезъ дванадцять сутокъ, то збудите мене.

А самъ лігъ спать.

На тринадцяти сутки такъ гуде тая булава! Збудивъ ёго батько; вінъ якъ наставивъ мизиною пальця,—булава тая и розсипалась. Вінъ и каже:

— Ні, зъ цєю булавою не можна ити шукать бративъ,—треба сковать другу.

Взявъ да давъ батьку другу шпильку, батько однісъ її до коваля. Взявъ Покотыгорошко ту булаву, що коваль виковавъ, пустивъ у гору тую булаву, да зновъ лігъ на дванадцять сутокъ спать, сказавъ щобъ збудили, якъ буде летіть назадъ булава. На тринадцяти сутки такъ гуде тая булава! Збудили ёго, вінъ наставивъ мизиною пальця—тая булава тільки загнула въ трошки. Взявъ вінъ її да й пошовъ шукать бративъ. Иде, да й иде, ажъ пас-тухъ пасе коні и каже:

— Куды ты йдешъ?

— Иду шукать бративъ.

— Бративъ чортъ забравъ и тебе візьме. Ну, якъ зловишъ, цёго жеребця, да сядешъ на нёго, то знайдешъ змія и вб'єшъ ёго, а якъ не зловишъ то змія тебе вб'є.

Зловивъ вінъ того жеребця, да тільки заклавъ ногу щобъ сісти, а спина у того жеребця и зломилась. Пішовъ вінъ собі у той ліс, де змія; ажъ виходять ёго сестра и питаєтця:

— Хто ти такий?

— Я твій брат, каже Покотигорошокъ, прийшовъ, щобъ убить Ива да тебе взяти до дому.

— Не вб'єшть ты ёго; коли въ дванадцятьохъ не вб'єли, а то щобъ ти самъ убивъ? Утікай лучче, покіль ёго нема.

— Не бійсь, каже, я ёму голову развалю.

Коли ажъ тугъ и Ива гуде, прилетівъ да заразъ:

— Здрастуй, Руській козакъ, чи бытьця прїхавъ, чи миритьця?

— Я прїхавъ бытьця?

— Ну, ходіть же подкушась трохи.

Унієсь взяв комору змії мідного гороху, да самъ и бере по дві горошини, а Покотигорошко по чотири. Якъ попоїли, пошли на мідний тигъ быцьця. Змії якъ ударивъ Покотигорошка по голові! А той и не похитнувся; да якъ угріє змія, то той по шию и вїшовъ въ мідний тигъ. Тоді Покотигорошокъ одривавъ ёму голову, а самъ зъ сестрою пішовъ до дому, оставивъ її тамо, та й пішовъ по світу.

Иде, да й иде, зустрічає Вернидуба; отъ вінъ побратавсь, да й идуть уже въ двохъ. Застрічають Вернигора, и той до їхъ приставъ. Коли доганяють на дорозі Прудымуса, дали зновъ иде Вернивода; отъ и пошли вони всі разомъ. Приходять вони у якійсь лісь, ажъ тамъ хатка, и въ тій хатці усе єсть, тільки ніхто тамъ не живе. Вони заразъ сказали, щобъ Вернивода наваривъ обідать, а сами пішли гулять у лісь. Наваривъ Вернивода обідать, да тільки що хтівъ їхъ кликати, ажъ зъ-підъ пічки вилазять маленькій дідоць, а борода на цілій добрий сажень. Вирвавъ зъ борода ідну волосинку, да звязавъ Вернивода и прив'язавъ до каменя; самъ сівъ, повидавъ усе и полізъ підъ пічъ. А жаринка съ печи упала и перепалила тую волосинку, що бувъ звязанъ Вернивода.

Коли приходять ты всі, Вернивода й розказавъ їмъ усе. Заразъ Покотигорошокъ полізъ подъ пічъ, витягъ того діда за бороду, взяли ёго да й повели у лісь; раскололи тамъ пенька да й забили туду бороду, а той дідъ якъ повернувся, тагъ того пенька и вирвавъ зъ корнемъ, а самъ и потягъ ёго. Вони якъ побачили, заразъ Вернигора и навернувъ ёго горою; такъ дідъ той и умеръ.

Пошли вони всі разомъ и нашли багачько грошей, взяли да й поділились и стали собі разомъ житъ.

Записано крестьяниномъ Савченкомъ.

64.—Богодавець Іванъ.

(С. Млівъ, Черкаського у., Київської г.)

Въ некоторому царстві, въ некоторому государстві живъ собі багатый мужъ, и не мавъ вінъ одъ рода дітей. Начали вони у двоохъ зъ жінкою Бога молить—и давъ імъ Богъ сына. И теперъ родився вінъ, охрестили ёго, и дали ёму имя Іванъ Богодавець. Богъ давъ и Богодавцемъ назвали ёго. Не росте вінъ по годахъ—а росте по часахъ, такъ росте, якъ зъ води йде. За восемнадцать часовъ, якъ за восемнадцать годъ вирощъ.

— Отець мій возлюблений. Що воно таке, що чужні батьки ходять по гостямъ, и до їхъ гости ходять, а вы ні куда не ходите, и до васъ никто. Хибя у васъ рідні німа ніякої?

— Є, говорить, сынокъ, у другімъ сілі братъ, та дуже вбогий, та я до ёго не хочу й ходитъ.

— А, говорить, батюшка! Надъ нами, говорить, тільки одинъ Богъ багатый, дайте мнѣ хлѣбъ, я до ёго схожу самъ.

Приходять вінъ до ёго:

— Здрастуйте, дядюшка.

— Доброго здоровья, Іванъ-Богодавець.

(А ёго дядько бувъ коваль).

— Дядюшка! зробіть мнѣ палець такъ, щобъ мнѣ підпіратця було добре.

Пішовъ у городъ, купивъ сто пудъ зліза.

— А ну-те, дядюшка, палець робить!

— Що жъ, говорить, я ёго не могу підняти.

— Я ёго самъ буду на горенъ класти, а вы тільки молотомъ обковуйте.

Зробили ту палець, вінъ вишѣвъ на двіръ и кинувъ її въ гору.

— Дивітця, дядьку, у гору, хмара наступатеме, дрібный дощикъ на-кранатиме, паличка летітеме,—якъ громъ гримітиме; тоді мене збудите, бо я ляжу спати.

Якъ разъ у сутки дивитця дядько: хмара наступає, дрібный дощикъ на-кранає, паличка летить, якъ гримъ гримить.

— Вставай, небожъ, паличка твоя летить.

Вінъ схавъся, ставъ, підставивъ плече, паличка ударилась ёму объ плече, на двоє перебилась.

— Легкая, дядюшка.

Пішовъ, ще сто пудъ заліза привісь. Начали ёго до купи зварувать, зварили ту палочку, вінъ вишовъ на двіръ и кинувъ опять у гору.

— Дядюшка, говорять, дивитця въ гору у двох сують хмарочка наступатьме, дрібень дощикъ накрапятьме, паличка летитьме, якъ громъ гримитьме.

А самъ лігъ спать.

Якъ разъ у двох сують, дивитця дядько—хмара наступая, дрібень дощикъ накрапає, паличка летить, якъ гримъ гримить:

— Вставай, небожъ, паличка летить.

Вінъ схамився, підставивъ коліно, паличка впала, зогнулася. Пішовъ вінъ угъять у городъ, купивъ ще сто пудъ заліза, тенерь приносять, и начали угъять зварувать докупы.

Зварили ту налчку, вінъ выйшовъ на двіръ, кинувъ її угору и каже дядькові:

— Теперь дивитця уже черезъ трое сують хмара наступатьме, дрібень дощикъ накрапятьме, паличка летитьме, якъ громъ гримитьме, тоді мене збудите.

— Вставай, говорять, небожъ палка летить.

Вінъ вставъ, підставивъ долоню, вона впала на долоню,—не погнулася, тільки трошечки зъ конца подалась.

— Теперь, може буде годитця. Добра буде.

— Теперь прощайте, я перечувъ, що есть за моремъ ракъ Віръ, и ніхто ёго не може звозвать.

Приходятъ до моря, ні якъ не може черезъ море перейты. Дивитця—лязгыть ракъ.

— Слыхомъ, говорять, слыхаты превалького богатыря Ивана Богодавця у вічы выдаты. То було слышно, а тенерь и у вічы видно. Чи по волі, чи по неволі.

— Добрый молодець ніогда не по волі не ходить—все по волі. Що ты ракъ, говорять, можешъ мене переправить черезъ море.

— Якъ не могу, ще такіхъ двоухъ могу переправить, якъ ты.

Перевозить вінъ ёго черезъ море и пытає:

— Буды жъ це такъ тебе Богъ несе?

— Я, говорять, перечувъ, що есть за моремъ такий ракъ Віръ, що ніхто ёго не звоє.

— Боже тобі поможи. Идыжъ, говорять, увійдешь въ степъ, буденъ иты комышами, вінъ буде лежать зъ роскладном головою, у ёго роскладна голова. Якъ найдешъ самый тулубъ,—не буды.

Приходитъ вінъ на той степъ,—степочка. Вінъ тымъ степочкою иде,—лежить ракъ.

Пройшовъ ёго, иде далі—уже ёго покынувъ за дві верстві, дывытця—лежить голова. Приходять—палкою торкнувъ у голову—голова схопылась, та въ тулубъ.

— А слыхомъ слыхати!..

— Дуракъ, говорить, на що ты мене будышь. Я не такихъ богатей, та зъ свѣта позгублювавъ.

— Ну ходімъ же до мене въ домъ.

Уходятъ вони до ёго въ домъ, сѣдають за столы тісовні, за скатерті шовковні, начали пьть и гулять.

— Ну, ходімъ теперь, говорить, на тычокъ бытця!

Прийшли на тычокъ, поставывъ ракъ шість бочонківъ зъ одного боку, и зъ другого боку шість—въ однихъ сильная вода, а въ другихъ безсильная; зъ сѣго боку, де Иванъ Богодавецъ, безсильная, а зъ того, де ракъ—сильная.

— Напиймось, говорить ракъ, перше воды, та тоді будемъ бытця.

Напывся Иванъ безсильної, а ракъ Віра напывсь сильної.

— Бый ты.

— Ні, бый ты: ты въ своїмъ домі!

Якъ ударывъ ракъ—Ивана Богодавця загнавъ поколіна у землю. Якъ ударивъ той—загнавъ рака тико по кісточки.

— Теперь, говорить, дай ракъ Віра на одышку.

Ракъ Віра заснувъ, а Иванъ Богодавецъ не спить, дывытця—лізе до ёго ракъ той, которий ёго перевозывъ.

— Возьми ти бочонки, перекоты на ту сторону, а ёго бочонки перекоты на свою сторону, бо то безсильная вода,—то ты ту пытымешъ, а вінъ буде пьть безсильну.

Повставали вони и начали бытця: вдарывъ ракъ Ивана Богодавця уже й по кісточки не загнавъ; якъ ударивъ той рака—по поясъ загнавъ. Ударивъ ракъ другий разъ Ивана Богодавця—по коліна загнавъ, ударивъ другий Иванъ Богодавецъ рака—по шию загнавъ.

— Иванъ Богодавецъ, даруй мене животомъ,—дамъ тобі три штуки такихъ, що вони тобі пригодятця, тілько даруй мене животомъ.

— Добре, каже, давай!

Давъ вінъ ёму бычка—самоходныка, яблучко покоты-горошко, и цілющую и живушую воду зъ кошныкомъ. Забравъ Иванъ всі три штуки, а ёго таки вбывъ, прылазять до ёго той ракъ, що ёго перевозывъ, свиснувъ—начали изъ моря раки влзаться звідусіль.

— А що, говорить, усі уже?

— Ще, говорять, нема одного старого, котерый за скалою седить уже триста літь.

Прилазять и той, и вони начали собі цяря коренувать, бо того вже вбѣли.

— Щожь ты, говорить, ракъ, можешъ мене назадъ перевезты?

— Не могу, говорить,—теперь уже въ тебе много сили.

— Нехай тебе той старый перевезе.

Пішовъ вінъ до старого.

— А що ты, старый, можешъ мене перевезты?

— Я ще, говорить, такихъ три перевезу, якъ ты.

Сівъ вінъ на ёго и переіхавъ море. Приходять вінъ до дому, давъ матері бычка, яблучко и воду.

— На тежь, говорить, мамо, поставте це усе у коморі, а я піду одъ васъ. Якъ довго мене не буде, сідайте на бычка, пустіть яблучко и воду зъ собою візьміть.

Де моі біли ноги походять, яблучко выкачастьця, бычокъ виходить. Де я буду вбитый и закопаний—яблучко тамъ стане, выкопайте мене и найдете маслачокъ зъ мене—одну кісточку помажте цілющою и живущою водою—я оживу.

Одхлонивсь и пішовъ. Иде вінъ инее панство, десяте царство, дивытця стоить чоловікъ посередъ дороги и на одны стороні шість вітряківъ и на другі шість. На цей бікъ поверне однимъ усомъ—ці шість вітряківъ мелять, поверне на другый бікъ другимъ усомъ—ты шість вітряківъ мелять.

— Здравстуй, говорить, землякъ!

— Здоровъ, говорить.

— Буди тебе Богъ несе?

— Піду у добрый путь.

— Пішовъ бы и я, брате, зъ тобою, та я боюсь, бо мене мій нанъ, якъ дожене, то де дожене, тамъ мене и вбѣе.

— Иды, говорить, не бійсь!

Взявъ Иванъ. Богодавець перевернувъ вітрякъ и положивъ підписъ: смотри, говорить, падлецъ. Ишовъ Иванъ Богодавець и взявъ товарища зъ собою и не доганяй, бо де доженешъ тамъ и пропадешъ.

Идутъ инее панство десяте царство. Верныгора горы пересува—де долина, то вінъ гору туды насуваєть.

— Здрастуй, говорить, землячокъ.

— Доброго здоров'я.

— Куды Бога несе?

— Підемъ, говорить, у добрый путь.

— Пішовъ бы и я, братця, зъ вами, та боюся свого пана.

— Иды, говорить.

Взявъ на вапльці положивъ підпись: Смотри, говорить, якъ будешъ за нами вганятьця,—де доженешъ, тамъ и пропадешъ, бо йшовъ Иванъ Богодавець и взявъ собі товарища.

Идутъ—Верныдубъ пересажує дубы, де густо дубівъ, тамъ выриває и насажує тамъ, де рідше.

— Здрастуй, говорить, землячокъ.

— Доброго здоров'я.

— Куды Богъ несе?

— Підемъ у добрый путь.

— Пішовъ бы и я, братця, зъ вами, та боюся свого пана, бо якъ дожене, то вб'є.

— Якъ же твого пана звуть?

— Панъ Варановскій. Отъ, вінъ положивъ підпись: йшовъ Иванъ Богодавець и взявъ зъ собою товарища, не вганяйся, бо де доженешъ, тамъ и пропадешъ!

Идутъ инеє панство десяте царство—ажє три дороги: на дорозі стоїть стовпъ и на стовпі підпись: цими доругами хто іде—буде добре, а цію хто піде—буде сытъ, та буде бытъ.

Воны стали и думаютъ: не підемъ цію дорогою, де буде добре, а підемъ тою, де будемъ сытні, та будемъ и бытні.—Ходімъ цію, то бедемъ сытні та будемъ бытні. Идутъ та й идутъ—стоїть домъ трохетажній.

Входять у домъ стоїть тры вола сытні.

Стали тамъ ночувать—переночували тры пішли на охоту, а одного оставили за кухарку.

— Оставайся, говорятъ, ты, который усомъ вітраки мелешъ.

Вінъ взявъ сытного вола вбывъ, шкуру знявъ, наваривъ їсты и сядыть коло окна и одноразный пієні співає. Дывытця вінъ у вікно—летыть чотырі утки, прилетіли, впали на подолі, перебынулыся красными дівыцями, поскыдали зъ себе платта.

— Ходімъ сестрыні у баню.

Пішли вони у баню, а той и думас, якъ бы—то іхъ предержать, поки ти

*

прійдуть? Пішовъ, принісъ вітрякъ на плечахъ, підперъ їх у бані и сівъ самъ на вітраці. Выпарылась—найстарша прибігає торкнула въ двері.

— Сеструню, щось насъ подперло.

— Не можетъ насъ ніхто підперти, тики и есть десь не десь Иванъ Богодавець, той бы зъ нами пошутывъ, але ёго воронъ и косты сюды не занесе.

Розгнались вони у двері одчынили двері, вітрякъ перекинули и ёго вітрьомъ навернули. А усы загнали у помість по самый ротъ. Узяли плаття понадівали, повидали те, що вінъ понаварувавъ и полетіли собі. Вінъ поки-то мовивъ по одны волосині усы одкынувъ вітрякъ приходить туды—все повидано. Отъ вінъ зарізає быка наварывъ угъять—ажъ вони идуть.

— Що ты такъ довго порався зъ обідомъ?

— Да, говорить, браты, я, опізнывся, схопылася велика буря, якъ начали вітряки молоть та стали ломатця, а я побігъ та препенывъ їхъ.

И не признаєця, що царівны були, бо ёму стыдно, що непередержавъ їхъ.

Сілы вони повечерали. На другый день останеся уже другый, а ты идуть на охоту.

— Оставайсь, говорятъ, ты, который горы пересувашь.

Вернигора оставсь, вола вбывъ, наварывъ, поприготовлявъ усе якъ слідъ, сівъ собі коло окна и одноразні пісні співає. Дывытця вінъ у вікно—летить чотырі утыці. Прилетіли, упале на подоль, перекинулись баришнями и пішли въ баню. — А вінъ и дума: якъ бы їхъ передержать, поки ты прійдуть. Пішовъ, узявъ могилу, принісъ и поставывъ підъ дверима. Підстарша прибігла до дверей и каже:

— Охъ, сестриці, щось насъ підперло.

— Ніхто не може зъ нами шуткувать. Есть десь не десь Иванъ Богодавець, той тільки може пошутыть.

Прибігла, турнула, перекинула могилу и ёго землею павернула. Повыбігали, плаття понадівали, повидали, що було понаварувано, и полетіли. Вылізъ вінъ изъ-підъ землі, вола вбывъ, заходывсь варить, а вони идуть изъ охоты.

— Що це ты такъ опізнывсь?

— Е, братці, така мыні причта случилась. Стали великі горы зъ малныі спорытця, що великі зайняли місце, а малымъ нема куды рости. Дакъ я пішовъ, да де які непотрібні порозсувавъ, щобъ було маленькимъ куды рости.

На третю ничъ останеця уже Верныдубъ обідать варить. Вола вбывъ, оббілувавъ, наварывъ и седыть коло вієна. Дывытця прилітають чотырі утыці, пали на подоль, перекинулись красными дівыцями и пішли въ баню.

Вінъ пішовъ дуба вырвавъ, дубомъ підоперь, и самъ сівъ на дубові. Вони попарились, прибігають до дверей,—заперты.

— Хто це, сеструню, насъ підперъ?

— Єсть тутъ Иванъ Богодавець, той може зъ нами пошутить. Котора підсередушна вібгла въ двери, дери звалила, дуба зломыла и ёго дубомъ придавила. Вибігають, платъя понадівали, повнідали те, що вінъ понаварювавъ, и полетіли зновъ. Той убивъ вола, оббілувавъ ёго, нарубавъ мяса и начавъ варить істи. Приходять ёго браття и говорять ёму:

— Якъ ты, Верныдубъ, не упорався зъ обідомъ?

Каже той:

— Стала дыброва шуміть, начали драця—що стары дубы богато міста позаймали, а молодимъ нема де гілля пускати. А я пішовъ да пороставлявъ їхъ.

Пообідали. На четвертый день Иванъ Богодавець каже:

— Ідїть вже вы, братця, на охоту, а я вже самъ зостанусь.

Пошли. Вінъ якъ звенувсь—вола убивъ; оббілувавъ ёго, мяса нарубавъ, обідъ зваривъ и сидить собі коло окна и пісні співає. Дывиця—летить чотырі утыці; прылетіли и упали на подворья. Поскідали плаття, перекинулись красными дівицями и кажуть:

— Ходімъ, сеструню, у баню.

Вінъ думає, якъ бы їхъ придержати, поки брати прийдуть. Взявъ свою паличку воєвую, підперъ двері плечима и самъ палкою підперся и стоїть.

Сама найменша выпарилась, прибігла до дверей, торкнула и каже:

— Сеструню, щось насъ підперло.

— Не може, каже та, ніхто насъ підперти, хіба Иванъ Богодавець, але ёго и кости воронъ сюда не занесе.

Розыгнались—ударили, ні—не подаєця, другій разъ розыгнались—не подаєця; третій разъ розыгнались—не подаєця.

— А єсть ты Иванъ Богодавець, одчыны!

— А що, говорить, якъ будете усімъ намъ за жоны, такъ одчыню.

— Будемъ, кажуть, вірными жонами, тільки одчыны.

Вінъ пустивъ. Отъ воны понадівали платъя, выйшли, сілы коло окна и всякїі пісні співають.

Посходились браття, и который котору підперавъ, та ёму за жону стала. Отъ живуть воны сутки, живуть други сутки, живуть и третїі. А воны бездушного Бостїя дочкї. Вінъ дожыдавъ, дожыдавъ дочокъ—нема; давай великеє вісьько посылать морями. Дывляця—царивны, ажъ великїі полки йдуть моремъ. Отъ воны и кажуть:

— Иванъ Богодавець, пославъ бездушный Костїй полки, войсьька великїі, идуть до насъ морями.

Говорить Іванъ Богодавець машинистому:

— Иди до моря. Це для осторожности.

Той пошовъ, приходить до моря, — іднимъ вусомъ повернуть, море начало грати; другимъ вусомъ повернуть — такъ їхъ всіхъ море потопило. Переночували, дивляця, ще більшъ иде віська. Іванъ Богодавець говорить:

— Дивись — но ще більшъ віська иде.

А вінъ питає:

— Кудыжъ вони йдуть.

Вони кажуть:

— Большими ярами.

Отъ одынь и каже:

— Верни-гора, йди.

Той пошовъ; впустивъ ихъ у яры, якъ тылькі вони увійшли, вінъ горы стуливъ и подушывъ ихъ тамъ.

Переночували. Дивляця — ще більшъ полка иде. Говорять:

— Іванъ Богодавець, ще більшъ бездушный Костій полка послал.

— А куды вони идуть? говорить.

— Густыми тернами, великими лісами.

— Де ты, Вернидубъ? — Ось о, братъ.

— Иди проти ихъ.

Тільки що впустивъ ихъ у густі терна, у великі ліса, якъ зачавъ ломать, якъ зачавъ великі дубы валать — выбывъ ихъ усіхъ.

На четвертый день сидятъ вони красні дівушкі — коло оконця и пісні співають. Тількі дивляця — иде вже самъ бездушный Костій, — віськівъ вже не має. Теперъ Іванъ Богодавець говорить:

— А куды вінъ иде?

— Прямо, говорить, дорогою.

— Теперъ треба мені самому ити.

Пішовъ. Стрічає ёго бездушный Костій и каже:

— Здоровъ, Іванъ Богодавець, я думаю хто то моіхъ дочокъ держить, ажъ то ты, падлецъ! А що будемъ быця, чи мириця?

— Ні, каже Іванъ Богодавець, будемъ быця.

Іванъ Богодавець побывъ ёго, такъ що на ему нема ні одної цілої кісткі колы живий, такі бо вінъ бездушный. Былись, былись, — убивъ той Івана Богодавца, выгрібъ яму и закопавъ ёго тамъ.

Ти повтікали, вінъ дочокъ забравъ и пішовъ собі до дому.

Теперъ въ тымъ городі — де Іванъ Богодавець народжався, мати ёго

припомнила собі ті слова, що він казавъ, якъшовъ. Одныкає комору и выпускає Бычка самоходныка. Сідає на Бычка самоходныка, пуцає яблучко—покоты-горошку и бере въ руки цілющої и жывущої воды. Буды яблучко котыця, туды вона на бычку іде. Де ёго біли ноги походили, де вінъ на охоту ходыть, то тамъ вейды яблучко выкачалось. Прикотылось на тее місто, де вінъ бувъ закопани и стало. Одкопує вона и знайшла зъ нёго тилькы одну кісточку, помазала цілющою водою—сціливсь, помазала жывущою водою—оживъ и каже:

— Ахъ, мамо, якъ я дуже довго спавъ.

— Сынокъ мій, каже вона, ты бувъ неживый.

— Да це мені снылось, що мене Костій бездушный посікъ, порубавъ.

Взявъ матіръ, одвівъ до дому, а самъ вернувся за тими дівчатами. Приходять до бездушного Костія, а вінъ пошовъ изъ своєю жоною въ садъ на прогуляне.

Уходять до ёго въ докъ и каже:

— Здрастуйте, прикрасны дівчці.

— А де ты, кажуть, узавсь? Вінъ же тебе посікъ, порубавъ!

— Ні, каже, то вінъ не мене порубавъ, а куды соломы.

— Слухайте—но вы, спытайте, вы ёго, де ёго душа, що въ нёму нема її?

— Якъ же мы ёго спытаемъ?

— А щожъ, каже, скажить ёму такъ: отецъ нашъ возлюбленный, скажи намъ, де твоя душа, нехай мы будемъ знати; якъ ты куды підешъ, то мы будемъ до неї молитись, щобъ мы не засмутылись чимъ.

Ёго вони взяли, замкнули въ скриню. Коли приходять Костій. Отъ вони ёго й пытають:

— А що мы, тату, васъ хочемо просыты?

— А що, мої дочки любны?

— Скажи намъ, де твоя душа обертаеця, щобъ мы знали, якъ ты куды підешъ, то мы будемъ молитись до неї, що бъ намъ не такъ було смутно.

— Моя душа, дочки въ волові.

Отъ вінъ кудысь одвернувся, а Иванъ Богодавецъ и каже імъ:

— Бреше вінъ. Візьміть вола, уведіть, обмалюйте ёго, козодотіть ёму рогы, попрыліплюйте до рогівъ свічки, поважыгайте и станьте на коліна и молитесь до ёго.

Зробили вони такъ. Тилькы входить бездушный Костій и пытаеця:

— Що це вы, дочки, робыте?

— А молимось до твоєї душі.

— Отъ сказано—баба дурна. Дажъ такі выдали, щобъ моя душа була у волові!

Вони у плачъ:

— То ви бѣ насъ, тату, и не обманювали бѣ, ви бѣ такъ и сказали бѣ.

— Моя душа, говорить, у качурові.

Иванъ Богодавецъ зновъ каже:

— Бреше вінъ. Возьміть обмалюйте того качура, обзолотіть и на покуті посадіть.

Взяли, обмалювали, посадили на покуті и моляця.

Входять Костій бездушный.

— А що це ви робите?

— До твоєї душі молимоєь, тату.

— Баба дурна, сказано. Де ви бачили, щобъ моя душа у качурові була?

Вони у плачъ:

— Та ви намъ такъ и кажите, тату, а не обманюйте.

— А щожъ, каже, дочки, моя душа далеко. Моя душа на морі, а на морі гострівъ, а на гостріві камень, а коло камня дубъ, а на дубові гніздо, а въ гнізді качка, у качкі яйце и въ тымъ яйці ажъ моя душа.

Оце вінъ праведно сказавъ.

— Випускайте, говорить, мене.

Иде вінъ, колы дивыця, — хатка. Вінъ до тої хатки молитву сотворивъ.

Старикъ одчинивъ ёму.

— Слыхомъ слыхати! богатыра Ивана Богодавця—у вічи выдаты, то було слыхати, а то и въ вічи выдаты. Куды тебе Богъ несе?

— Пйду на море, а на морі гострівъ, а на гострові камень и дубъ, а на дубі гніздо, а въ гнізді качка, а въ качці яйце, а въ яйці душа бездушного Костія.

— Идыжъ, говорить, нехай тобі Богъ помагає. Прийдешь до мора, помъяни мене: скажешъ помъяни Господы того старыка, у которого я першу нічъ ночувавъ.

Разпрощався вінъ и пошовъ. Иде—хатка. Вінъ до теї хатки молитву сотворивъ. Старыкъ одчинивъ ёму.

— Слыхомъ-слыхаты, привеликого богатыра Ивана Богодавця въ вічи выдаты! Куды тебе Богъ несе?

— Піду до мора. На мори гострівъ, на гострові камень, коло камня дубъ, а на дубі гніздо, а въ гнізді качка, а въ качці яйце, а въ яйці бездушного Костія душа.

— Теперъ иды, нехай тобі Богъ помага; да помъянешъ и мене: скажешъ помъяни Господы того старыка, що я другу нічъ ночувавъ.

Иде вінъ, ажъ стоить хатка; вінъ до тії хатки молитву сотворивъ, старыкъ одчинивъ.

— Куды тебе Богъ несе?

— Піду до мора; на морі гострівъ, на гострові камень, коло камня дубъ; а на дубові гніздо, а въ гнізді качка, а въ качці яйце, а въ тому яйці бездушного Костія душа.

— Идыжъ, каже, старыкъ, да помъянешъ и мене; скаженъ помъяны Господи того старыка, що я третью нічъ ночувавъ.

Прыходять до мора, походывъ, походывъ и каже:

— Помъяны, Господи, того старыка, де я первую нічъ ночувавъ.

Якъ ударить балигущій морозъ, замерзло море на дванадцять аршынъ, вінъ перейшовъ. Прыходять до дуба и бачыть, що сидыть качка, та невозможно її достать. Отъ вінъ и говорыть:

— Помъяны, Господи, того старыка, де я другую нічъ ночувавъ.

Якъ ударить суша, кріпкая жара, солнце пече, ажъ самъ вінъ до земли падае.

Побывалась та качка въ гнізді, побывалась—жарко їй, неможе выдержаты, начала до долу спускатыся. Спустилася качка и зомліла. Вінъ узавъ її, резндравъ, яйце вынявъ и пішовъ до мора обмыватъ. Начавъ обмыватъ и упустивъ въ воду. Ходыть по-надъ моремъ и плаче.

— Помъяны, Господи, того старыка де я третью нічъ ночувавъ.

Якъ схопытця вітеръ, якъ заграе море, якъ узяло бурлядыть,—выкотно яйце на берегъ. Узавъ вінъ те яйце, у хусточку завертывъ, заховавъ у карманъ.

— Помъяны, Господи, того старыка де я первую нічъ ночувавъ. Ударивъ морозъ, замерзло море на дванадцять аршынъ, вінъ и перейшовъ. Прыходыть вінъ до бездушного Костія, а той силно слабъ лежить. Якъ ишовъ вінъ, то зведивъ девушкамъ у печи жарыть, щобъ жарыли, поки вінъ прыйде.

— Здрастуй, бездушный Костій.

— Добре здоровье, Иване Богодавцю! Даруй мене животомъ,—дай мені хоть передъ смертю душу у рукахъ подержать.

— Дажъ, говорыть.

Выинявъ яйце да у пічъ кидь, а воно лопъ, а Костій изъ столыця—брыкъ и нежывый ставъ. Забравъ вінъ їхъ—прыводыть до дому. Зобравъ всю братію и мохай каждый узнае свою жинку. И теперь вони собі живуть, и хлібъ жууть, и постоломъ добро возять. Началы пьть, началы гу-

лять, и я тамъ бувъ, якъ начали гудять, якъ начали зъ горматы стрілять, забылы и мен е въ гормату, и якъ стрельнули, такъ ажъ тутъ я оивъ!

65.—Великій чоловікъ полѣзунъ.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Іхавъ чоловікъ. Звечерило, вуѣнъ и ставъ ночовать у корчахъ. Росклавъ собі огонь и сидить. Приходить до ёго дуже великій чоловікъ Полѣзунъ,— на колінахъ лізе; у ёго одна рука така, якъ нашъ чоловікъ.

— Я, каже, съ тобою буду ночовать.

Отъ и стали разомъ ночовать. Малыи чоловікъ лігъ на возі, а Полѣзунъ пудъ возомъ заснувъ. Страшно стало тому малому чоловіку,—взявъ вуѣнъ стрельбу и пушовъ до коней. Полѣзунъ думавъ, що той спить, якъ штирхнувъ ножемъ у полупушокъ, нуѣжъ такъ и вылетівъ. Поднявъ Полѣзунъ свою лисину и дивитьця, а той чоловікъ у ёго и стрельнувъ и забивъ.

Полѣзунъ каже:

— Дай свою руку.

А той давъ ёму залізне путо и уздечку. Полѣзунъ такъ и розирвавъ; тоді дойшовъ и умеръ.

66.—Про журавля, що жинку укравъ.

(М. Хабное, Радомысльскаго у., Кіевской г.)

Було собі три брати—два розумныхъ, а третій дуракъ. Отъ пошли вони ораты; розумны набрали собі бруквы, идуть дорогою идять брукву, а лупшайки кїдають по дорозі, щобъ жуѣнка знала, куды приносить обїдять; а журавель взявъ позбїравъ тї лупшайки и поклавъ їхъ такъ до своєї хаты. Отъ жуѣнка несе обїдъ, бачить, де лупшайкї и иде туды. Журавель взявъ її собі за жуѣнку. Дурень пошовъ до коваля и велївъ ёму зробить булаву: зробивъ коваль ёму булаву. Кїнувъ дурень булаву, вона летїла, летїла, ударила ёго въ лобъ и розлетїлась у кусочки. Позбїравъ вуѣнъ тї кусочки, понїсъ до коваля; зробивъ коваль ёму другу булаву. Вуѣнъ и тую булаву кїнувъ; ударила вона ёго въ лобъ и зосталась ціла. Пошовъ вуѣнъ до журавля и почавъ зъ нимъ бытисе, вбївъ ёго въ землю, а невістку одвївъ до дому.

67.—Про зміївъ.

(М. Никополь, Екатеринославскаго у.)

У його сусіда була сестра. Отъ іде вінъ у лісъ рубать дрова та й каже своїй сестрі:

— Гляди, не йди туди, де будуть лежать щелочки.

Отъ вона йде, а змії узявъ и виложивъ стежку до свого дому трісочками. Пішла вона тєю стежкою, доходить до ёго дому, вішла туди, дивитьця—ажъ тамъ кімнаткі таки славни, славни. Отъ вона стала за дверми. Коли слуха—входить дванадцять зміївъ, первий ввійшовъ самий головний та й каже:

— Що це Руська кость такъ пахне?

Та й почали шукать Руську кость. Найшли її бідну, та й кажуть їй, щобъ жила у нихъ; вона й зосталась.

Отъ поїхали вони на раздобичу, а братъ її прийшовъ та й питає її:

— А що, чи вони сильни?

Вона й каже ёму:

— У погребі стоїть дві бочки—одна зъ сильною водою, а друга зъ слабою.

Вінъ пішовъ та й переставивъ: замість сильної поставивъ слабу, а замість слабої сильну. Після пішовъ у губерню, купивъ булаву та й прийшовъ до зміївъ.

— Чого ти прийшовъ? пита ёго змії. По волі, чи по неволи? битця, чи миритьця?

Отъ вінъ и одвітує:

— Добрі молодці ніколи нейдуть миритьця, усе битця.

Отъ и почали битця. Якъ ударивъ ёго змії, такъ и загнавъ у землю по кісточки; а якъ ударивъ вінъ змія, такъ и загнавъ ёго по коліна.

-- Ну, ходімъ, каже змії, напьемося води.

Пішли пити. Змії же думавъ, що вода стоїть по своїхъ містахъ, та й напився слабої, замість сильної. Отъ упятъ почали битця. Якъ ударивъ змії, такъ и загнавъ по коліна въ землю; а якъ ударивъ вінъ такъ и загнавъ змія въ землю по поясъ. Отъ пішли упятъ пити води; змії напився упятъ слабої, а той сильної. Стали упятъ битця. Змії загнавъ ёго у землю по поясъ; а вінъ якъ ударивъ змія,—загнавъ по горло, та одрубавъ тоді ёму голову, узявъ сестру, пішовъ зъ нею до дому та й живуть собі.

(Записано Залюбовскимъ)

68.—Про сучченка.

(Павлоградскій у., Екзатеринославской г.)

Бувъ собі царь и цариця. Не було у нихъ дітей. Царь и розславъ, дебъ найти таку бабу, щобъ таке поробила, щобъ діти були. Баба сказала піймати полурибку и звісти. Отъ цариця звіла рибку, а кухарька потрошокъ укинула у свій борщъ, а сучка голову звіла, а кіпка кісточки поїла. Усі вони и зачереватіли; усі по синові й привели. Отъ царь усімъ коні подававъ, а сучченкові не давъ. Пішовъ сучченко до матері, а вона ёму й каже:

— Оттажъ у рівчакові дохлий є, візми ёго.

— Я того не хочу, дайте мені нъз табуна.

Якъ вигнали табунъ, щобъ вінъ вибравъ собі коня, вінъ якъ свиснувъ, такъ увесь табунъ и попадавъ; вигнали другий —упгъять свиснувъ, усі коні попадали. Вигнали третій; вінъ упгъять якъ свиснувъ —такъ тіки одинъ кінъ и зоставъ. Вінъ и каже:

— Оце мій!

— Отъ поїхали усі ті сини, окрожъ царевича, до моря кидати камінь: хто дальше кине, той и буде старший. Кошешникъ якъ кинувъ, такъ черезъ гони перекинувъ; якъ кинувъ кухарьникъ — за двісті верстовъ закинувъ; а якъ кинувъ сучченикъ,—та ажъ до царя у будинокъ (дворецъ). Поїхали вони після на полюванне и знайшли у лісу хатку на курячій нізці, на гусячій лапці. Війшли въ хату, ажъ тамъ живе баба.

— Здрастуй, бабо.

— Здорови, панове.

— Пусти насъ почувати.

— Та тутъ, панове, такій непокій.

— Якъ, бабо?

— Змій літає.

— Не бійсь, бабо, ми побъємо ёго.

Пустила вона їхъ. Отъ попереду пішовъ Кошешникъ на сторожу підъ мість, куда усе прилітавъ змій зъ трѣма головами,—та й заснувъ тамъ. Отъ Сучченко каже:

— Піду я спати до коней, та й пішовъ не до коней, а підъ мість, де змій прилине. Приліта й змій та й каже:

— Стій, коню, не спотикайся, а ти, соколе, не стрепетайсь; а ти, суко, не скоголи; нема надъ насъ другого, є десь Сучченко, та ёго и костей воронъ сюди не занесе.

А Сучченко, якъ вискочитьъ зъ-підъ мосту та до ёго:

— Бренешъ, змію, собаче-мясо,—я самъ тутъ.

— А здоровъ, здоровъ, Иване Сучинъ сину! Чи по волі, чи по неволі?

— Добрий молодець ніколи не по неволі—усе по волі.

— Чи будемо битись, чи миритись? спитавъ ёго змій.

— Ні, добрий молодець не для того йде, щобъ миритись, а для того, щобъ битись. Дуй на мене, змію, собаче-мясо.

Отъ змій якъ подувъ,—такъ и вгнавъ ёго по кісточкы въ землю; а Сучченко якъ подувъ, такъ и вгнавъ змія по коліна въ землю. У друге подувъ змій—ставъ Сучченко въ землі по коліна; у друге подувъ Сучченко—загнавъ змія по поясъ. Давай тоді вони битись. Якъ тѣшувъ Сучченко змія, такъ и зчесавъ ёму усі три голови. Отъ, якъ управився Сучченко, пішовъ собі любенько до коней, лігъ та й спить. Прийшовъ до него Кошениць, а Сучченко й питаєця у ёго.

— Що ти тамъ бачивъ?

А той ёму:

— Та хоча бъ тобі хочъ муха пролетіла.

— Е, бренешъ, скурвий сину!

На другу нічъ йти Кухаренкові,—буде змій съ шестью головами. Вігъ пішовъ підъ мість та й спить, а Сучченко каже:

— Я піду до воней спати, та не до воней пішовъ, а підъ мість, та й сидить. Приліта змій—шість головъ. Збігъ на мість та й каже:

— Стій, вінь, не спотикайся, а ти сокілъ не стрепитайся; а ти, суко не скоголи: надъ насъ другого нема. Є десь Сучинъ синъ, та вернь костей ёго сюда не занесе.

Сучченко якъ вискочитьъ зъ-підъ мосту, та:

— Бренешъ, змій, собаче мясо! Я самъ тутъ. Чи будемо битись, чи миритись?

— Добрий молодець не за тимъ иде, щобъ миритись, а за тимъ, щобъ битись.

— Ну, ходімъ у поле, каже Сучченко; у полі — Божа воля. Дуй на мене, собаче мясо!

Змій якъ подувъ,—по кісточкы вігнавъ у землю, а Сучченко подувъ—вігнавъ по коліна. Въ друге змій подувъ — вігнавъ по коліна, а Сучченко—по поясъ.

— Давай битись, каже змій.

Отъ якъ ударить змій—не понавъ; а Сучченко три голови знісъ; у друге

тїпнувъ Сучченко—другі три голови згавъ, явнїя повидрїзувавъ, спаливъ змїя и попїлець пустивъ за вїтромъ, а самъ до коней; лїгъ и спить. Приходить Кухаренко, вїнъ ёго й пита:

— Що ти тамъ бачивъ?

— Нічого.

— Врешентъ, скурвий сїну, якъ ти нічого не бачивъ?

На третю нїчъ иде Сучченко; прибуде змїй у дванадцять головъ. Повїсивъ вїнъ руковиці и нагайку и давъ карти братамъ своїмъ:

— Нате, грайте; бо це буде дужий, и завазавъ їмъ:

— Якъ буде нагайка мокра—сами идїть; якъ рукавиця мокра—хорта зъ хати пускайте; а якъ у тарїльці буде кровъ, то й коня изъ конюшні пускайте!

Грали, грали вони у карти та й поснули сами. Вже й нагайка мокра, й рукавиця мокра и кровъ е у тарїльці, а вони усе сплять; вже одинадцять головъ збивъ вїнъ змїві, а дванадцята залїзнимъ обручемъ скована,—що не вдарить, такъ мечъ відскакуе. Змїй ёму дуже руку поранивъ. Не де ввазлась муха; прилетять та все надъ головою Кухаренка—дзвїзъ, дзвїзъ. Отъ якъ прокинулись Кухаренко и Кошешникъ, заразъ випустили и коня, и собаку, и сами пішли на підмогу. Бївъ конитомъ, собака зубами и збили змїя. Не дійшли ще Кухаренко и Кошешникъ за верству до Сучченка, вже поздїймали шапки и просять:

— Прости насъ.

— Васъ, сякі-такі сини, простить! грїшнувъ Сучченко, та якъ взявъ зъ правої руки чобїгъ, якъ кинувъ ажъ крину збивъ зъ тїєї хати, де вони на квартирі стояли. Отъ, далі Кошешникъ пішовъ подъ мїстъ. Бачъ, жївнїя змївія поробляця сороками, такъ вїнъ щобъ послухавъ, що вони будуть казати. Пішовъ вїнъ та й заснувъ; а Сучченко за нимі сївъ подъ мостомъ та й слухае. Поприлітали змїїхи та й толкуюця собі. Одна каже:

— Стану креницею; вони напьюця води, то їхъ порозрива.

Друга:

— Стану я саджомъ, вони понаїдаюця яблукївъ, їхъ порозрива.

Третя:

— У мого чоловика рукавиці вь с...., то я їхъ зъ свїта зжену.

Четверта каже:

— Стану хмарою, то я їхъ вїмїъ.

Полетїли змїїхи до дому, а Кошешникъ зробився котомъ та за ними. Повїтали вони вь хату; носїдали; а Кошешникъ підъ дверима—нявъ-нявъ-нявъ! пустить вотивка; хочъ нема хозїна, такъ буде вотивъ. У друге кричить Кошешникъ:

— Пустить котина, він буде хазяїнив виглядати.

Вони и впустили ёго, він ухопивъ руковиці и втікъ.

Сучченко ёго и пита:

— Ну, що, справивсь?

— Справився.

Взяли вони борошна та соли, напакли солонихъ коржівъ, посадили на коней та й поїхали до коваля Кузьми-Демьяна. Ідуть вони та й ідуть. Дивляця— стоить криниця. Отъ Бонешникъ и Кухаренко хотіли напиться, а Сучченко й каже:

— Подождіть, я поблагословлю. Та якъ ударить навкрестъ мечемъ, такъ и потекла изъ криниці кровъ.

Опять ідуть. Стоить садокъ гарний—гарний. Брати и кажуть:

— Давай, хочъ по одному яблуку зїмо.

А Сучченко й озвався:

— Ні, постривайте, поблагословлю.

Поблагословивъ Сучченко навкрестъ, такъ и потекла кровъ зъ усього сада.

— Отъ, каже Сучченко: якъ би ви зїли яблуко, то васъ би розірвало.

Поїхали далі. Ідуть, та ідуть. Коли це летить зміїха и роззявила ротъ, хотіла їхъ поїсти, а вони їй коржъ у ротъ сунули — вона й полетіла до моря пити води. Отъ далі летить упень змїїха; якъ роззявила ротъ, такъ и вхопила Бонешника и Кухаренка, а були вже вони не далечко відъ Кузьми-Демьяна. Далі доходять діло и до Сучченка. Летить зміїха, а вінъ ще дужче та прибігъ до Кузьми-Демьяна, та й кричить:

— Кузьмо-Демьяне, стародавній ковалю, відчиняй кузню та поширше!

Вінъ и відчинивъ; Сучченко зъ конемъ такъ и оскочивъ туди. А зміїха й собі кричить:

— Кузьма Демьяне, стародавній ковалю, відчени й мені!

— Ну видижи дірку у дверіхъ; а кузня була, бачъ, залізна. Вона и вилізала.

— Ну, висовуй язикъ. А тимъ часомъ Сучченко гріє обденьки, а коваль залізний плугъ робить. Отъ вона й усунула, а Сучченко понавъ її обденьками за язикъ, та запрягли у плугъ та й почали орати! Отъ Сучченко й каже її:

— Вирігай моїхъ бративъ! Вона й вирігала.

— Принеси мені води сцілющої и живущої. Вона й принесла ёму. Отъ Сучченко узявъ паличку, переломивъ її та й укннувъ у ту воду—чи сцілится, бачъ, вона, а вона й не зцілюєца. Давай вінъ зміїху у голову молотомъ.

— Принеси мені води спілющої!

Принесла вона. Вкинувъ въ неї переломлену паличку — зіллялась. Тодь давай вінъ уп'яять її молотомъ по голові:

— Принеси мені води живущої.

Вона принесла. Вкинувъ вінъ паличку у воду, а однакова — якъ и була. Давай вінъ уп'яять її молотомъ по голові:

— Принеси пробі живущої води!

Приносить вона ёму. Вінъ узявъ тоді ту воду, покропивъ братівъ, — спершу цілющою, — вони поспілялись; далі живущою — вони й пооживали, та й кажуть ёму:

— Охъ, якъ ми довго спади!

— Ви бъ на віки заснули, каже Сучченко: якъ би не я.

Тоді Сучченко пустивъ зміїху на волю; вона полетіла до моря, та поти пила воду, поки й лопнула.

(Записано Г. Залюбовськимъ).

69. — Про Сучченка-багатыра.

(С. Млѣвъ, Черкасскаго у., Кіевскої губ.)

Живъ собі царь и не мавъ собі одъ рода дітей, и коло того царя великый бакаль (озеро) такый, шо ніть ёго переплисты, ніть ёго переїхати. Говорить Царь такъ:

— Збірайтесь!.. хтобъ нігъ десь почуть, одъ чогобъ у мене діти булы — половина царства тому оддамъ.

Обобрався бідный чоловікъ; а царь та встроївъ мість черезъ бакаль; той чоловікъ пішовъ підъ мостомъ, сівъ и сядыть; ажъ иде три ченці, и говорять одинъ:

— Спасыбі тому цареві, шо цей мість встроївъ, якъ мы довгополы люде, табъ мы позабейкувались тутъ.

А другый каже:

— Е, пане брате, колы въ ёго одъ рода дітей нема.

Третій каже:

— А я, отче брате, знаю, одъ чого бъ у ёго цариці діты булы.

Ходімъ же, отче брате, на край мосту посідаємъ и отдыхнемо — та скажешъ, отче брате, и намъ.

Посідали вони напротивъ того чоловіка и стали говорити:

— Вінъ царъ на всю свою имперію, вінъ повиненъ це зробити, якъ бы привезли шовку и виплели изъ шовку неводъ и поїхали до моря, и вловили золотоперую щуку, привезли до цариці и дали їй з'ясти, у неї б' діти були.

Встає той чоловікъ съ підъ мосту и иде прямо до царя и розказує єму:

— Привезіть шовку, виплетить неводъ, поймайте у морі тижъ неводомъ золотоперую щуку, цариця з'ясть—у неї діти будуть.

— Хорошо, поштенный мужичокъ! Якъ есть тому правда,—половину царства оддаю; якъ нетъ, то мій мечъ, а твоя голова съ плечъ.

Царъ взявъ, позасылавъ письма. Навезли шовку, виплели неводъ и поїхали до моря. Закинули той неводъ заразъ у море; натягли сылу рыбы, перекидали: нема золотоперої щуки; закинули другий разъ, ще більшу сылу рыбы вытягли—перекидали її—нема золотоперої щуки.

— Закиньмо, братці, ще третій разъ, якъ що за цімъ разомъ не вытягнемъ, то поберемъ цісі рыбы и повеземъ цареві на гостинець.

Закинули третій разъ, — порожній неводъ иде, коли дивлятця — нема нічого, тільки золотоперая щука. Привозять ту щуку до царя. Стала кухарка варить її, попробувала юшки—стала беремена; наїлась цариця—и та заваготніла, сучка підъ столомъ попробувала кісточокъ и та заваготніла, всі три ходять ваготніі.

Привила сына кухарка, привила сына цариця, привила сына и сучка; повводили їхъ у хрестъ, а вони ростуть не по годахъ, а по часахъ, — такъ ростуть, якъ зъ воды йдуть. Выросли за восемнадцать часовъ, якъ за восемнадцать годъ. Царъ їхъ подававъ у школу и вони учатся грамоты ще лучче того, котрый їхъ учить. Приходять вони до отця свого.

— Отець нашъ возлюбленный! Дай намъ по коню, по лучку, и по стрільці: мы поїдемъ на полювання.

(Вони вже єго отцомъ всі три называють, бо вінъ їхъ у хрестъ повводивъ).

Отець імъ говорить:

— Вы, млади юноши, позабігаєте изъ шалости своєї.

А цариця говорить:

— Дай імъ по коню, нехай вони проїздятця; бо вони молоды позанужовались.

Давъ імъ царъ по коню, по лучку и по стрілочці. Поїхали вони; ідуть въ инеє панство, десяте царство.

Сучченко говорить:

— Шожь, брате, ми ідемъ, мыжъ нами нема отамана; будь ты, царевчу, отаманомъ!

— Не хочу, бра!

— Будь ты, куховаречу!

— Не хочу и я!

— Будь ты, сучченку!

— Е, брати, вы зъ більшого покоління, та вы не хочете, а я зъ найменшого покоління, та буду надъ вами отаманомъ! Не хочу!

— Ставаймо, братця, підъ ряди и пускаймо стрілочки: чия далі упаде, — той буде отаманомъ.

Поставали, попускали стрілочки.

Заразъ же царевча застряла въ дубови, въ росохахъ; кухавароча дальші застряла у маковні, а сученкова застряла у змія въ будинкахъ, у вікні.

Ідуть въ инее панство, десяте государство.

— Онъ твоя, царенку, стрілочка въ росохахъ у дубови стремить.

Ідуть въ инее панство, десяте государство.

— Онъ твоя, куховаречу, стрілочка въ маковні стремить.

Ідуть въ инее панство, десяте царство, — не видно стрілочки сучченкової.

— Вернимось, брати: не видно стрілочки.

— Е, брати, вы до батька зъ стрілочками приїдете, а я зъ чимъ приїду? Стыдно мні буде.

Ідуть опять въ инее панство, десяте царство...

— Онъ твоя, Сучченку, стрілочка стерчить у змія у будинкахъ, у вікні.

Приїжають вони туды — стрілочка стерчить у вікні, а зміївъ и одного нема, — всіхъ порозганяла.

Позаводили вони усі три коні на конюшню, и остались собі тамъ ночувать.

— Которому, брати, ити до коней ночувать?

— Ты, Царенку, найменшій, — иди ты до коней ночувать, а я піду підъ мість, каже Сучченко.

Пішовъ той на сторожу, а той пішовъ підъ мість; подивывсь на зоры, — той спить. Вінъ узавъ пішовъ у конюшню, обмочивъ на ёго, а самъ пішовъ упьять підъ мість, смотрыть — летыть змій, за тры мылі пекальнымъ огнемъ пашыть. Прибігае змій, — на мосту кінъ спотнувсь.

— Стой, пса стерво, не спотыкайсь; ты, борсуковая шерсть, не нады-

майсь; ты, соколе, не тхілы; а ты хорте, не вий, бо твоєі туть рівни нема!
 Десь-не-десь єсть Сучченко молодець; єго воронь кості сюды не занесе.

А Сучченко єь підь мосту:

— Брешешть!.. Добрий молодець самть єь підь мосту вийде.

— А шо, чи будемь бытьця, чи будемь мырытьця?

— Шобь я погани тварі та мыривь. Я не того сюды забився, шобь тобі мыривь!

— Ходимь на тічокь!

Якь узали бытця, вінь єму всі три головы и позрубавь. Після взявь, языки повиймавь и вь кешеню поховавь; тоді взявь рукою піднявь скалу, підкотивь тулубь и скалою навернувь. Давь Богь світь, посходились вони до купы; а Сучченко и пытає:

— Шо кому, браты, снылось.

— Нічого не снылось, тільки прылетіла до мене рання птычка, росю прыкропыла, ще й зь верху прыпаскудыла.

— Той засміявь и мовчить. Дождали вечера.

— Теперь йды ты, брате Куховаричу, на сторожу до коней, а я підь мість.

Пішовь підь мість, подывивсь на зоры, пішовь у конюшню, и той спить. Вінь и тому те саме зробивь и пішовь собі підь мість; смотрыть — летыть звій, за шість миль огнемь пашыть; прыбігає на мість, — кінь спотенувсь.

— Стый, пся стерво, не слотыкайсь; ты, бурєуча шерсть не надымайсь, ты, соколе, не тхілы; ты, хорте, не вий; туть твоєі рівни нема. Десь-не-десь єсть Сучченко молодець, али єго воронь и кості сюда не занесе.

А той каже:

— Брешышь, вінь самть добрий молодець єь підь мосту вийде.

— Чи будемь бытьця, чи будемь мырытьця?

— Шобь я погани тварі та мыривь! Вудемь бытця!

— Ну, ходимь на тычокь!

Пішли на тычокь, начали бытця; якь начали бытця—вінь черкь— три голові знявь. Начали бытця упыать вінь три голові знявь, взявь языки повиймавь и у кишеню поховавь. А тулубь взявь підь скалу підкотивь и скалою навернувь. Давь Богь світь, посходились вони.

— А шо, браты, якь кому снылось?

Куховаричь каже:

— Нічого не снылось, тільки рання птычка росу прыкропыла и зверху прыпаскудыла.

На третю ніч увів свого коня и привязавъ у покояхъ до стовпа.

— Теперъ, каже, смотрите, братці нате вамъ карты, и грайте въ карты, тільки не спіть.

Повісивъ свої руковички на ключці и каже:

— Грайте въ карты, та дивитця: якъ буде изъ моїхъ рукавичокъ піна текты—радійте, а якъ буде кровъ текты, то хоть сами біжіть, хоть коня пускайте мині на помічъ.

Якъ узали вони гратъ, поки грали, поки и послули. Вінъ пішовъ підъ мість, смотрить: летить, змії за двадцать миль печальнымъ огнемъ напашть, зъ дванадцаты головами. Прибігає змії на мість—кінъ спотынувся.

— Стій, пся стерво, не спотыкайся; ты, буреуча шерсть, не надымайся, ты, соколе, не тхіли, ты, хорте, не вый! Тутъ твой рівні нема. Десь-не-десъ естъ Сучченко молодець, али ёго ворошь кості сюда не донесе.

— Брешышь! говорыть добрый молодець самъ съ підъ мосту -выйде!..

— Чи будемъ битця, чи будемъ мырытця?

— Шобъ я погани тварі та мыривъ! Будемъ битця!

— Ходімъ на тичокъ!

Якъ начали битця,—ні той того—не подужає, ні той того. До того уже добылися, шо зъ Сучченка уже вреваві ріки біжать. А ти послули. Крові вже по чрево коневі набіло изъ тихъ рукавичокъ, а вони сплять,—плавають у крові. А той выбывся уже изъ силы, взявъ шапку зъ головы и кинувъ у гору.

— Ей, говорыть, проклятый, ты не дывышся, онъ два браты моїхъ біжать до мене на помічъ!

Той гулькъ у гору, а вінъ черкъ и зтявъ три голові. Якъ зачали битця—ні той того, ни той того.

— Давай оддыхать.

— Давай!

Стали оддыхать, а змії каже:

— Дмы, на тичокъ!

— Дмы, ты, нечиста сыла!

— Ні, дмы ты, Сучченко!

Подувъ той—ставъ тичокъ мідный; подувъ змії—ставъ тичокъ срібный (ще сылы більше у змія). Начали вони битця—плохо приходитця Сучченкові; вінъ узавъ чобіть скинувъ и кинувъ у гору.

— Ей, проклята сыла, отъ пропадешь! Отъ ще до мене два брата на помічъ біжыть!

Вінъ гулькъ у гору, а той черкъ! ище ёму три головы одрубавъ. Якъ

начали биття — ні той того, ні той того не подужає. Бачить Сучченко, що плохо, скинувь другий чобіть изъ ноги, кинувъ у гору и каже:

— Отъ воли, вража сило, пропадешъ! Онъ моіхъ ще два брата біжать до мене на помічъ.

Той глянувь у гору, а вінъ ёму и послідніхъ три головы одрубавъ, по-виймавъ язъки, поховавъ іхъ у кешеню, а тулубъ скалою навернувъ.

Приходять вінъ до бративъ своїхъ, дывитця — вони у крові плавають; а кінъ по череву у помості выбывъ яму и зъ рукавичокъ кровъ біжить. Розбудивъ вінъ іхъ.

— Нуте, братця, що вы наробили? сідлаймо коні, будемъ втікати, бо пропадемъ.

Поіхали вони. Ідуть въ инше панство, десяте царство.

— Ахъ братця, забудь я на ключіці, на печі свої перчатки!

— Бай дуже, каже, брате, обийдешся и безъ іхъ!

— Е, ні, каже, брате, вернись! съ чимъ до батька приїду?

Перекинувь вінъ котыкомъ, побігъ — прибігає туды, дывитця — три змієвны хусты гантують; а стара змія на печи лежить.

Вінъ прибігъ підъ вікно:

— Навъ, навъ!

— Мамо, каже, ось нашъ котыкъ!

— А дывитця, каже, діти, може то проклятый Сучченко!

— Та ні! Нашъ, бо такий и рябеный, якъ нашъ бувъ.

Упустили ёго у хату. Вінъ повертивсь коло одної, повертивсь коло другої — вони дали ёму булкъ. Вінъ підъ стіль підгорнувъ, а самъ скочивъ на пічъ и вытираєтця коло старої; а та не познала ёго — гладить ёго, пестить.

— Проклятый, каже, Сучченко, синивъ моіхъ повбывавъ, котывъ моіхъ порозгнавъ.

А вінъ скочивъ на комінъ и сівъ коло руковичокъ. А стара и каже:

— Ідіть дочки у таке-то поле, станьте крыницею — срібною и золотою. Вони тамъ коло крыніці стануть одпочивать, то я іхъ дожену и поімъ. (А той сядить та все слушає). А друга стань въ такімъ то полі яблунею, щобъ було сребне и золоте яблучко; вони туды приїдуть на гостинець яблучка рвать, я іхъ и тамъ дожену та поімъ. А третя полетить въ дальшее поле и стане же ожиною, щобъ сребна и злата квітка була; отъ тамъ уже я іхъ дожену и всіхъ поімъ.

Выслухавъ вінъ це все, ухапавъ ти перчатки та у віконце.

— А я жъ вамъ казала, що проклятый Сучченко.

Вінъ прыбігъ до бративъ.

— Ріжте, брати, ожину и теренъ и въ пучки в'яжить, и до мого коня чипляйте, та будемъ тікати, та ще й добре, бо всі пропадемъ!

Нарізали, начипляли коло ёго коня—ледві вінъ иде. Вони ідуть попереду, а Сучченко ззаду іде. Такъ женуть коней, такъ женуть, що ажъ мило зъ нихъ летыть.

— Станьмо, каже, братця, та одышемо, та хотъ воды нап'ємся!

— Не ставайте, брати, станемъ тамъ,—онъ дывитця—вода блещить противъ сонця, тамъ нап'ємся, тамъ погожая вода.

Якъ припустили вони коні, а вінъ остався ззаду; а після, якъ прышустивъ свого коня, якъ роженця, якъ ударить ту крыницю шаблею—вона такъ кровью и окипіла.

— Нема вже одной! Нуте, братця, тікати!

Біжать вони, а вінъ и каже:

— Дывитця, братця, онъ яблуна—сребне, золоте яблучко—тамъ наберемъ батькові на гостинець: отъ то радий буде!

Вони такъ присишають, щобъ вінъ не побігъ попереду. Вінъ якъ припустивъ свого коня, якъ підскочивъ до ней, якъ ударивъ шаблею,—вона такъ кровью и окипіла.

— Нуте, братця, тікати!

— Смотрить, братця, онъ-те ожина стоить—срібна, золота квітка,—ажъ тамъ батькові на гостинець наберемъ!

Вони такъ посишають, а вінъ припустивъ свого коня, ударивъ шаблею и третей уже не стало.

— Нуте, братця, тікати, бо лихо буде!

Стали вони тікати; оглянутця назадъ, — ажъ вона летыть: одна губа по-підъ облаками, а друга по землі волочетця. Якъ догнала, такъ Царенка изъ конемъ зовсімъ и прогленула.

Вернулася до моря пнть.

Після якъ погналась у погоню за ними — уг'ять догнала и съ конемъ зовсімъ Куховарича прогленула.

Зновъ вернулася до моря пнть.

Уг'ять зъ Сучченкомъ пішла у погоню. Дожене ёго, то вінъ пучокъ терну укине ій въ зубы, то поки вона, проглине, то вінъ утиче трохи, а вона проглине та й зповъ у погоню за нимъ, якъ дожене, роззявить ротъ, то івнъ туды пучокъ терну, а тутъ коня припускає. Поты дававъ, поты дававъ

теренъ, поки выдававъ—не має уже чого давати. Ставъ бігти, дивитця:—кузня, а въ тій кузні Кузьма и Демянъ.

— Ей, каже, святий Кузьма и Демянъ, одчини, сховай мене у кузні, бо нечистый духъ звість.

Упустили вони ёго у кузню съ конемъ и двері зачинили. Прилітає вона до кузні и кричить:

— Кузьма и Демянъ, одчини, оддай злочинця, бо якъ стою, та такъ и зъ кузнею прогину!

— Підожды, нечистый духъ! не глотай и зъ кузнею, лежи залізны двері языкомъ, мы тобі ёго съ конемъ на язекъ посадимъ.

Вона двері лиже, а вони кліщі печуть.

Пролизала залізны двері, утаскала язекъ по саму горлянку.

— Теперъ ёго, садовы!

— Ні, каже, лежи більше, бо ще не пролізе вінъ зъ конемъ.

Вона лиже, а вони кліщі печуть. Потягла вона язекъ, а вони кліщами за язекъ...

— На, держи, сучченка!

А самы забрали молоты по сімъ пудовъ и пішли її бытъ. Якъ начали вони її бытъ—вырегала вона Царенка зъ конемъ зовсімъ. Якъ начали вони її гнітять тими молотами, вырегала вона и Куховарыча, тільки неживи обидва.

— Обмотай, каже, коневі хвість, та оббіжи тричи коло кузні.

Вінъ обмотавъ хвість, оббігъ тричи кругомъ кузні—обгоріли коноплі.

— Е, нужь, брате, ще бытъ, ще богато сыли має нечиста тварь!

Были вони її, были, поки сылы не выбыли. Якъ выбыли сылы, запрагли у плугъ и давай світъ переорувать. Приїхали до моря, допустили її до моря,—вона выпила половину моря, и сама лопнула.

Прыходять вони до кузні, похоронили їхъ обохъ, и дають ёму дві шпылечки и коржа шматокъ.

— Идъ, говорать, и буде тобі перше поле—такъ тобі буде спать хотітьця. Якъ ти будешъ тими шпылечками въ віки торкать, то переїдешъ; друге поле тобі буде таке, то тобі буде хотітьця співать, такъ тобі буде весело; якъ ты будешъ цёго коржа кусать, то воно перехочетця, бо якъ тільки засіваєшъ, то пропадешъ. Третєе буде тобі поле—щипатеме тебе ззаду, кусатиме тебе, не оглядайсь и недганяйсь, бо пропадешъ.

Забравъ вінъ и поїхавъ. Выїхавъ на те перше поле — такъ ёго сонъ клонить, такъ ёго сонъ клонить, шо не можна на коні уседіть. Вінъ усе тими шпылечками торкне у віка, то ёму и перехочетця. Переїхавъ поле.

Вніхавъ на друге—такъ ёму весело стало, такъ ёму хочетця заспівать, такъ хочетця співать, що й сказати не можна; вінъ все того коржа укусить кусочокъ, то ёму й перехочетця. Переїхавъ вінъ и те поле. Вніхавъ на третє—такъ ёго кусас зъ заду—а вінъ іде, а вінъ іде и не оглядається и не одмахуїтця. Осталось уже до межі, такъ якъ палицею кинуть. Якъ укусить ёго ззаду, вінъ не вытерпівъ—выїнявъ шаблю,—якъ махнувъ назадъ, оглянувсь назадъ и нема нічого. Доїзжає вінъ до гряниці,—тутъ ёго и підхопили. Приводять ёго до царя.

— А що ты зробивъ, на що ты мані носа одрубавъ? Я тебе зъ світа згублю!

— Воля, говорить, ваша що хочете, те и робіть; я вже, говорить, дотерпівъ!

— Якъ зробишъ те, що я тобі скажу, то я тобі прощу. Якъ підешъ одъ Цароноса до Царолоса, та высватаєшъ за мене дочку, то я тобі прощу все.

Вінъ надівъ білу сорочку и пішовъ. Іде дорогою и зустрічає ёго чоловікъ.

— Здоровъ!

— Здоровъ?

— Куды ты ідешъ?

— Іду, говорять одъ Цароноса до Царолоса, дочки сватать.

— Возьми и мене зъ собою.

— А який же ты майстеръ?

— Я, говорять, музыка!

— Ну, добре, іди: мнї музики треба!

Ідуть уже вь двохъ. Ідуть, та й ідуть. Іде чоловікъ.

— Здорові, люде!

— Доброго здоровья!

— Куды васъ Богъ несе?

— Підемъ одъ Цароноса до Царолоса дочки сватать.

— Возьміть и мене зъ собою!

— Шо же ты за майстеръ?

— Я хылька, якъ ступну, той мылька, якъ поправлюсь, то и дві и три заразомъ.

— Ну, добре, ходімъ: намъ такого й треба!

Ідуть уже вь трѣхъ. Зустрічає їхъ чоловікъ.

— Куды васъ, люде добрі, Богъ несе?

— Підемъ одъ Цароноса до Царолоса дочки сватать!

- Піду и я зь вами!
 — Якый же ты майстерь?
 — Я той, шо далеко бачу!
 — Иды, намъ и такого треба!

Идуть вони—иде чоловікъ.

- Куда вы?

Вони ёму розказали.

- Возміть и мене зь собою!
 — Якый же ты чоловікъ?
 — Я холобзда—снігомъ на двіръ хожу!

Идуть вони дальші; иде чоловікъ.

- Здорові, люде!
 — Доброго здоровья, чоловіче добрый!
 — Куды васъ Богъ несе? Возміть и мене зь собою!
 — Що жъ ты за чоловікъ?
 — Я чоловікъ ряднынка, хочъ які огні, то не боюсь, ряднынкою накрывсь и будемъ седіть.

Взяли вони и того чоловіка и пішли дальше.

На дорозі зостріли того чоловіка, що їсть, їсть и ніколи не наїється.

Взяли вони ёго и пішли дальші.

Ажъ иде той чоловікъ, що разъ у разъ п'є, и ніколи не нап'ється.

- Ходімъ, кажуть, зь нами, намъ и такого чоловіка треба!

Пішли вони—ажъ иде стрілець.

- Здоровы були, люди добрі!
 — Доброго здоровья!
 — Куды васъ Богъ несе? Возміте, люде добрі, и мене зь собою.
 — Шо жъ ты за чоловікъ?
 — Я той, що зъ коромісла стреляю, хочъ за п'ять миль, то влучу.

Взяли вони и того и пішли дальші.

Идуть, тай идуть;—коли дивляться — ажъ надъ дорогою стоїть чоловікъ—Верныгора и пересовує гору то сюды, то туды.

Вони підійшли до ёго да й кажуть:

- Здоровъ, дядьку!

А вінъ оглянувся да й каже:

— А!! Отъ такіхъ яртычихъ сынывъ б'ють и лають, шо зпынка по-майбі кажуть. Куды васъ Богъ несе?

- Одъ Цароноса до Царолоса дочкы сватать.

— Піду и я зъ вами!

— Ходімъ намъ такого, якъ ты, треба!

Идуть. Выринудубъ зъ дубами грається: то на сей бікъ поставить, то на той бікъ.

— Здоровъ, кажуть, брате!

— Помагайбі, каже, трохі дубъ не вбнѣв. Куды вы идете?

— Підемо одъ Цароноса до Царолоса дочки сватать!

— Піду и я зъ вами!

Идуть вони. Вернывода съ водою грається; на той бікъ усомъ поверне— тамъ сухо робиться, то на той—тамъ сухо робиться.

— Ой! Такихъ ледачыхъ синивъ, якъ вы, що пышкою помагайбі кажуть, трохи водою не заливъ. Куды васъ Богъ несе?

— Підемо одъ Цароноса до Царолоса дочки сватать.

— Піду и я зъ вами.

— Иды!

Прыходять вони до цара.

— Здорові були, ваше царске императорське высочество!

— Здрастуйте! куды идете?

— Идемъ одъ Цароноса до Царолоса дочки сватать.

— Добре, каже, я такимъ людямъ радъ! Зробіте мені одно дільце, а за васъ дочку оддамъ: переночуєте у мойй лазні—за васъ дочку оддамъ.

Завівъ вінъ у лазню, и обложивъ ту лазню соломю и запаливъ. Лазня запалилась—вони въ крѣвѣ.

— Рядныню! де ты?

— Ось, ось я!

— Накрывай скорійше!

— Заразъ, заразъ.

Взявъ вінъ рядныню—та й накрывъ: кругомъ їхъ горить, головешки падають, а вони въ середні сидять и піснь співають. Ранкомъ кажуть:

— А де той, що виходить снижкомъ на двіръ.

Пішовъ вінъ на передъ и стежка снігу за нимъ вогонь заливає.

Прийшли вони до царя.

— Давай, кажуть, дочку!

— Хорошо, люде добрі! Ще одно дільце зробіте, да й оддамъ. Переночуєте зъ моймъ левомъ, то вже я за васъ дочку оддамъ.

Прыходять вони до дому, а тамъ уже левъ лежить. Отъ вони сілы,

музыка вийнявъ скрипку и — брень! дрень! и левъ тилько поглядає. Якъ загравъ вінъ гарної пісні—левъ и каже:

— Якъ бы ты мене, братіку,—вивчивъ?

— Чомъ, можно! тилько треба тобі шерсть обрізати и ногті.

— То ты и острижи мені!

Взявъ шнурокъ, звязавъ нижки, взявъ ножа, обрізавъ шерсть и нігті и давъ ёму въ лапы смычокъ да своєю рукою, якъ урізавъ пісню, то ажъ волоси дьбомъ стають.

— Буденъ, каже, граты добре, ще й лучше одъ мене!

— Дай же, каже, брате, я оддохну: трохи—уморився!

На другій день царъ посилає слугъ.

— Идять, каже, вынітіть тамъ кості людей, що левъ поївъ!

Коли приходять, а вони сидять и левъ лежить острижений, голый.

Теперь идуть вони до царя.

— Давай же, кажуть, дочку!

— Почекайте, люде добрі, зроблю обідъ, якъ поїсте все, то тоді дочку оддамъ!

Состроївъ вінъ їмъ обідъ: зарізавъ сто яловниць, зарізавъ сто каплунивъ, зарізавъ сто баранувъ, заколовъ сто кабанувъ, выставивъ сто куховъ горілки.

— Де той, который їсть дуже?

— Ось я, брате!

— Сідай!

— Де той, который пьє дуже?

— Ось я, брате!

— Сідай и ты!

Ти посідали, а ти носилками носять,—той їсть, а той пьє, той їсть, а той пьє; до такого доносилися, що вже не стало чого їсты й пьты.

— Давай, царю, їсты, а ніть—давай дочку!

— Підождіть, каже царъ, людці добрі, ще зробіть мені одно дільце, то вже й оддамъ: ще переночуйте у мойй залізний лазні, то вже й оддамъ дочку.

Позамыкали їхъ у ту лазню и начали підъ помостомъ паровики гріть—розжарили її такъ, якъ огонь—не мусять уже вони ніякъ выдержать.

— А де ты, брате, той, що на двіръ снігомъ ходишь?

— Ось я, брате!

— Ратуй, бо пропадемъ!

Той якъ поправивсь—на два вершка морозу стало на стінахъ.

У ранці посилає царь слугъ своїхъ у лазню.

— Ідїть, каже, выметете кості їхъ изъ лазні!

Приходять, одинокують, а ти и кажуть посланцямъ:

— Кадукъ вашу матірѣ и зъ вашою лазнею, ось трохи не померзани.

Приходять до цара.

— Давай, царь, дочку!

— Заразъ, людці добрі, ще одно дїльце зробите, та вже й оддашь тоді; котрый піде принесе зъ мосою дочкою води—тры мли до криниці, якъ моя дочка швыче прыйде—такъ не возьмете, а якъ разомъ прыйдете, такъ уже й оддашь.

— Стунай, Хылько, зъ царівною по воду!

Пішовъ Хылька. Набрали води, увійшли половыну дороги, чи може ще й не ввійшли половыны сімѣ підъ могилкою спочивать. Вона ёму и говорить:

— Ты странній чоловікъ; дай лишъ мині голову, я подывлюсь: може въ тебе нужда є?

Поклавъ вінъ голову, вона стала ёму ськати и впустила ёму сну въ голову; а сама взяла відро изъ водою та й пішла до дому. Той шо далеко бачить, глянувъ—царівна сама воду несе, а Хылько спить подъ могилкою.

— Ей, браття, говорить, сама царівна воду несе.

— А Хылько де?

— Підъ могилкою спить.

— Де ты, брате, котрый стреляешъ изъ коромісла?

— Ось я брате!

— Розбуди Хылька!

Вінъ якъ ухопить цеглыну, якъ ухопить коромісло,—стрельнувъ; попавъ ёго підъ бікъ и розбудувъ. Глянувъ вінъ, ажъ царівна вже далеко зъ відромъ. Якъ поправитця Хылько-Милька, якъ поправитця—и дві и тры заразомъ. Догнавъ царівну, однавъ відро и проходять у двохъ.

Прыйшли.

— Давай, пане, дочку!

— Берить, люде добрі, теперъ уже ваша.

Заплагли коні въ повозку, беруть її,—повезли. Ідуть вони по-надъ водою, а вона перекынулася шуккою—та въ воду.

— А де ты, Веримвода?

— Ось я, братці!

Царівна вскочила въ воду.

Вінъ якъ ускочить у воду, якъ поверне усомъ на одиный бікъ—стало сухо; якъ поверне усомъ на другый бікъ—стало сухо; вінъ поймавъ її та въ повозку. Ідуть да і. Перекинулась вона білкою та на дубъ.

— А де ты, брате, Верны-дубе?

— Ось я, брате!

Царівна втекла.

Вінъ якъ узявъ одно дуба—такъ и вывернувъ, якъ узявъ другого—такъ и вывернувъ—выкорчивъ всю доброву, шймавъ її—йдуть упьять. Перекинулась вона мышою та въ нору.

— А де ты, брате, Верныгоро?

— Ось-о я, брате!

Царівна перекинулась мышою та въ нору втекла.

Вінъ прибігъ до горы,—сюды-туды перекидавъ гору—найшовъ її та въ повозку.

— Ажъ теперъ я буду ваша!

Ідуть вони—розійшлися братня, остався таки Сучченко та вона. Приізжають до цара, глянула вона на ёго, ажъ вінъ дуже поганий и безносый.

Звеліла вона яму выкопать и половыну жару напалыть и перемостыла дручокъ черезъ яму, щобъ царъ и зъ Сучченкомъ переходывъ.

Сучченко надівъ білу сорочку и нішовъ. Перейшовъ; надівъ білу рубаху и царъ, попрощався зъ усымъ народомъ и собі пішовъ. Дойшовъ на середыну—царівна стоить коло дручка,—торкнула ногою—дручокъ повернувся,—а царъ у огонь упавъ. Згорівъ царъ, а вона за Сучченка за-міжъ пішла. Обвінчались вони и теперъ живутъ и хлѣбъ жують и постоломъ добро воятъ.

70.—Про трохъ бративъ що ходили до батька на могилу ночовать.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Було собі три брати, два разумныхъ, а третій дурный, и бувъ у їхъ батько да такій старый, що вже сыны жовали хлѣбъ, да ёго годовали до смерти. Якъ дойшло уже до того, що треба старому умирать, отъ вуйнъ и думаетъ собі: «добри у мене діти, а такихъ дітей не въ кого не бачивъ. Якъ я пристарѣвъ, зубы

зъ рота повыпадали, я уже не муыгъ и мякушки одкусить, такъ вони жовали, треба їхъ після своєї смерті наградить, хоть по коню треба дати».

Отъ вуынь уміраючи и каже своїмъ сынамъ:

— Гледить же, сыны, якъ я умру, то щобъ каждый зъ васъ прийшовъ на мою могилу и переночувавъ одну нуычь.

— Добре, кажуть сыны,—прийдемъ, тату.

А батько імъ и не сказавъ про те, що хоче імъ подарувать по коню.

Отъ умеръ той чоловікъ, поховали ёго и на першу нуычь треба бъ то йти ночувать самому старшому брату. Посылають вони дурня ночувать до батька. Пойшовъ той дурень, приходитъ до батька, ударивъ батькову могилу кыйкомъ и каже:

— Добри-вечоръ, тату.

— Здоровъ, здоровъ, каже той: а который це прийшовъ, чи не дурень часомъ?

— Дурень, дурень, тату.

— Ну, лягай же, каже, сыну, та одпочивай, а якъ приближить куынь, то вырвешъ собі изъ правого уха шерсти трохи, а якъ тобі треба буде коня, то свыснешъ туылько, то вуынь до тебе приближить.

Отъ той люыгъ, не вспівъ вуынь заснуть, ажъ летить куынь, такъ летить, такъ летить, ажъ земля гуде.

Прибуыгъ ставъ. Тоді дурень вырвавъ изъ правого уха шерсти и пойшовъ до дому. А браты ёго и питають:

— А що тамъ, дурню, тобі батько казавъ?

— А що жъ вуынь мені казавъ—ничого не казавъ!

Якъ стало сонечко сходитъ, дурень знову погнавъ у поле свиню пасты, бо вуынь тилько те й робивъ, що свиню пасъ. У вечери пригнавъ свиню до дому, ёго браты зновъ посылають до батька ночувать. Пойшовъ вуынь. Приходитъ ёго батько й питає:

— А который це, чи не дурень часомъ зновъ прийшовъ?

— Дурень, дурень каже, дурень.

— Такъ лягай же спать, а якъ приближить куынь, то вырвешъ собі шерсти зъ правого уха; а якъ тобі треба буде коня, то свыснешъ и вуынь до тебе приближить.

Люыгъ дурень на батькову могилу головою, коли дывытця, ажъ бежить куынь, такъ бежить, такъ бежить, ще лучше якъ той що ту нуычь приблигавъ. Прибуыгъ, ставъ. Дурень вырвавъ зъ ёго уха шерсти и пойшовъ до дому.

— А що тобі, дурню, питають браты, батько казавъ?

— Нічого не казавъ.

Отъ на третій день послають ёго зновъ брати до батька ночовать. Пойшовъ дурень зновъ; а батько ёго й питає:

— Чи не дурень часомъ прийшовъ опъять ночовать?

— Дурень, каже той.

— Такъ лягай же та спи, бо ще и цю ну́йчъ прибежить ку́йнь.

Лю́йгъ той дурень—коли це бежить ку́йнь ще лучшій якъ то бувъ, отъ ву́йнь vyrвавъ шерсти зъ правого уха и пойшовъ до дому. Приходить, а брати ёго убираються їхать до царихи, та справляють собі коні, сідла, одежу. А та цариха, та построїла такій шклянний му́йсть и сказала: «хто проїде по цѣму мосту до мого дворця, за того я заму́жъ пойду».

Отъ брати повбїрались и поїхали, а дурня vyrядили въ поле свиню пасти. Погнавъ ву́йнь. Выгнавъ на поле, свыснувъ,—прибїгъ до ёго ку́йнь, ву́йнь сївъ на ёго, якъ пустився—догнавъ бративъ на мосту; побывъ їхъ нагайкою, доїхавъ до половини мосту и вернувся назадъ до своєї свинні въ поле. Пустывъ коня и пасе собі свиню.

Приїздять брати и хвалятця.

— О той вражій синъ, що насъ на мосту бивъ нагайкою, доїде до царихи; да й бѣе жъ то вражого сына синъ крїнко, нехай ёму бїсь, у мене ще й досї на спинї смуги синї знать. Такъ де вдарить тоєю нагайкою проклятою, такъ и останеця на спини знакъ, мовъ гадюка прилипла.

А дурень їхъ и питає:

— Якъ васъ тамъ бьють, такъ вамъ нема чого уже туды їхать—седїлн бѣ дома, то не який бы бїсь и не бувъ бы, а то ще не такъ васъ одлуплять, якъ поїдете въ друге.

— А що, може ты, дурню, хочеш поїхать, думаєшъ, що тебе не битицуть.

— Ні, каже, я не поїду, я лучше у поле пожену свиню пасти.

На другий день поїхали брати зновъ до тоєї царихи; а дурень vyrвавъ у поле свиню, свыснувъ—кнїнь прибїгъ, ву́йнь сївъ на ёго да й поїхавъ и собї за ними. Якъ роспустывъ коня, такъ му́йсть и перелетївъ,—трохи, трохи не ставъ тамъ, де цариха стояла, та не вынісь ку́йнь. Тодї ву́йнь обернувся назадъ їде, ажъ дивиться—брати їдуть; ву́йнь їхъ нагайкою, нагайкою, побывъ, побывъ, покинувъ їхъ, а самъ побїгъ скорїше до своєї свинні.

Приїздять брати и зновъ хвалятця, що їхъ быто на шклянному мосту; а дурень мовчить и не признаеця, що ву́йнь їхъ такъ почастовавъ. Отъ вони й кажуть дурню:

— Ты бѣ пойшовъ та хоть подивився, якъ то такъ цари и царевичи, королі й королевичи їздять на шклянному мості.

— Не хочу, каже, я лучче пожену свою свинню въ поле пасты, бо вона вчора була голодна—всю пашу збыли на полі, такъ що й свиння нічого не найде.

Поїхали брати зновъ на той муїсть; а дурень вигнавъ свинню на поле, покинувъ її пастись, самъ сівъ уже на третёго, на самого найлучшого коня та й поїхавъ. Лєвъ розитнавсь, такъ и вискочивъ на те саме місце, де цариха стояла.

Злізъ зъ коня, вона ёму заразъ приложила печать на лобі и на правий руці; вуїнь сівъ на коня и поїхавъ. На мосту догнавъ бративъ, зновъ їхъ одчесавъ нагайкою скуїлько захотівъ та й поїхавъ до своєї свинні. Приїхавъ, пустивъ коня, поскидавъ зъ себе панську одєжу, надівъ своє тряпця завязавъ платкомъ голову, а ганчуїркою руєу и сидить на печі.

Приїздять брати, дивлятца—ажъ у ёго завязана голова и рука. Отъ вони ёго и питають:

— Що це таке тобі, дурню, сталось, що ты завязавъ голову и руєу?

— Та це я вчора побюїгъ, каже, переймать свиню, упавъ да розбивъ собі объ камень голову и руєу, даєъ оце позавязувавъ, щобъ кровь не йшла.

Отъ брати и розказують, що вже якийсь королевичъ добюїгъ конемъ до царихи, добюїгъ, постоявъ трошки и побюїгъ—не знать, де й дівся. А якъ бюїгъ, конемъ керезъ муїсть, то опать насъ одшмаровавъ, вражий снєгъ. А якъ вуїнь поїхавъ, то цариха загадала, хто поймає живого дького кабана и козу, то за того вона замужъ пуїде.

Отъ тамъ чи керезъ день, чи, може, керезъ два або й буїльнєгъ убіраютця брати на охоту—ловить дького кабана и козу; а дурень погнавъ свинню у поле, покинувъ тамъ її, а самъ свиснувъ. Прибюїгъ куїнь, сівъ вуїнь на коня и поїхавъ на охоту за ними.

Отъ приїхавъ, поймавъ дького кабана и козу и держить, а брати ёго приходять и не познали ёго, бо вуїнь одягся въ панську одєжу, та й кажуть:

— Ваше благородіє, продайте намъ кабана и козу, мы вамъ дамо стуїлько грошей, скуїлько вашої милости буде завгодно.

— Ні, каже дурень, не продамъ, а якъ одріжете одинъ палець, а другий ухо, то тоді оддамъ.

— Добре, кажуть.

Отъ одинъ одрізавъ ухо, а другий палець, оддали тому дурню, а сами забрали кабана и козу и поїшли.

А цариха сидить дома, та дивується, чомъ це нема того, що проїхавъ конемъ по шклянному мості и що вона ёму печати положила на лобі и на руці. Ждала, ждала—нема. Дакъ вона — що робить!—узала та веліла зробити обідъ и зо всёго царства людей зозвать на той обідъ, щобъ придивитця, у кого печать на лобі.

Отъ позіхалились люде и стари, и мали, и бідни, и богати на той обідъ. Цариха сама зъ своїмъ батькомъ ходить зъ пляшкою та зъ чаркою, та частує люде и придивляється, чи нема у кого печаті на лобі. Уже всіхъ богатшихъ обчастували,—а печати не видно ні въ кого. Частують вони вже й біднихъ, а печаті все нема; коли дивлятця, ажъ у того дурня голова завязана.

— Чого це, питають, у тебе, чоловіче, голова завязана?

— У мене, каже, щось зробилось, такъ я це завязавъ, щобъ ще гірше не було.

— А ну, розв'язи, каже цариха: може я тобі якого лікарства дамъ.

Коли той розв'язавъ, ажъ тамъ печать, вона глянула на руку,—и на руці печать. Вона такъ зрадила, заразъ побігла до батька, выпросила у ёго одержу хорошу, понесла тому дурню; одягла ёго, спорядила, такъ що не всякий панъ такъ одягастця, и повела ёго въ горниці. Поїть ёго, годує ёго. Привела до батька, а той и питає:

— Коли ти такій молодець, що переїхавъ керець шкляний муїсть, такъ ти майбутъ поймавъ дького кабана и козу?

— Поймавъ, каже дурень.

А брати ёго сядять та й кажуть:

— Мы поймали кабана и козу, а не вуїнь; онъ вони въ насъ тамъ-то й тамъ-то и стоять въ заперті; якъ вашої милости завгодно буде подивитця, то мы приведемъ сюда; а ні, такъ пошліть своїхъ генералівъ, нехай подивлятця и скажуть вамъ, чи мы васъ обманюємъ, чи ні.

А дурень стоїть и каже:

— Я знаю, що вони у васъ въ заперті, я знаю и те, що не вы їхъ половили.

— Якъ не вы? Хиба бъ хто здурівъ, щобъ поймавъ да намъ оддавъ?

— Чого жъ ёму дурить, каже дурень: майбутъ вуїнь не хотівъ зъ ними водитця да й оддавъ, або продавъ вамъ, бо вуїнь знавъ, що вы їхъ приведете до царихи, а ёму туїльке того й треба було.

— Ні, кажуть ёго брати, намъ не хто не даровавъ, не продававъ, а мы сами їхъ половили.

«Труды Чувинскаго, томъ II.

— А ну, каже дурень до царя: прикажыть подывитьця, чи в вѣ ихъ усї уши и пальці?

Подывылись, ажъ у одного нема уха, а у другого пальца. Тодї дурень выймас крѣ кошпѣи ухо и палець и каже:

— Ось вони! Це я имъ попродавъ дычину—кабана за ухо, а козу за палець.

Отъ заразъ царь пославъ за пономъ, повінчавъ ихъ, одгуляли весілля и живутъ вони собі.

Пожили вони тамъ зъ тиждень, чи може й буыльнѣ, дає царь своѣму зятю коня, щобъ вуынъ поїхавъ проїздытця трѣхи, а дурень выведе коня на поле, вуызме ёго за хвустъ, тягне и каже: „собаки, вороны, вовки, а збїрайтеся сюда царового стерва істї!“ и покине ёго на полі, а самъ вер-
нитця до дому нішки. Звіри прийдуть да й зѣдять ёго. Дає ёму царь другого коня, уже луччого, то вуынъ и зъ тимъ тежъ зробить.

Отъ іде царь вѣ гости и не оставляє дома воней, щобъ зять не оддавъ вовкамъ. Дочка ёго якъ почула, що царь велівъ позамічатъ на замѣкъ усіхъ коней, плаче та просить ёго, щобъ вуынъ оставивъ хоть пару, якъ часомъ де трапица поїхать у гости,—щобъ було чимъ.

— Не плачь, каже її чоловікъ, у мене будуть конї луччіи, якъ у твого батька, ось побачишъ, якъ вуынъ выіде.

Отъ поїхавъ царь, а дурень выйшовъ на двурь, свыснувъ, такъ до ёго и прилетіла тройка коней да таки жѣ то гладки, да хороши, що й сказать не можна. Вуынъ велівъ запрягты ихъ вѣ карету, сіли у двохъ зъ жуынкою и поїхали за батькомъ вѣ гости. Доганяють ёго, ажъ и вуынъ не познавъ свого зятя и дочки,—такъ вони одяглись хороше, та таки кареты золоты, що конї зъ собою попривозили, якъ той дурень свыснувъ.

71.—Про царивну, що седіла на шклянный горі.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

У одного чоловіка було три сини. Отъ якъ умеравъ той чоловікъ, то казавъ сынамъ, щобъ вони приходили на ёго могилу ночовать. Отъ на першу нуычъ треба було ити старшому, а вуынъ не пошовъ, а пошовъ дурень. Отъ першої ночи привязавъ ёму батько волосынку за одно ухо. На другу нуычъ не пошовъ и други розумны, пошовъ зновъ дурень:—зновъ батько другу во-

лосинку прив'язавъ за друге ухо. На третю нульчъ вже треба дурню ити; пошовъ вульнъ; перев'язавъ ёму батько третю волосинку коло очей на лобі.

А въ тому царстві була царювна, и сказала вона, що той буде її чоловікомъ, хто доставе її на шкляний горі. Поїхали ті брати; дурень вишшовъ у поле, присмаливъ ідну волосинку: приславо ёму тажого коня, що й здумать не можна. Сівъ вульнъ на того коня, поїхавъ, але першій разъ не доскочивъ. На другий день поїхали брати; отъ и вульнъ присмаливъ другу волосинку, поїхавъ, доскочивъ до царювни, вона ёму печать на лобі положила. Вульнъ заразъ до дому, и зав'язавъ хусткою лоба. На третій разъ царювна зоввала всіхъ, щобъ довідатися, кому вона приложила печать. Частує усіхъ, усі здимають шапки; коли дивиться, а печать у дурня на лобі. Отдає царъ дочку; одбули весилле. Коли почалась война, пошовъ другий царъ на того царя войною,—а дурень присмаливъ волосинку: приславо ёму коня, и поїхавъ. Такъ б'є, такъ б'є, а тєсть и не знає, де зять воює. Вороги кардощъ просять. Черезъ два дні зновъ иде царъ на войну. Дурень присмаливъ зновъ волоса: зъявився кінь и каже ёму:

— Буди ти ідець? Чи забирати, чи розбивати, чи воювати?

— Іду, каже, воювати.

— Повоюешъ, каже кінь, тилькі поранять тобі руку.

— Довго воювали, повоювавъ дурень всіхъ, але поранили ёму руку.

Царъ перев'язавъ хусткою. Вернулись съ войны; лігъ вульнъ спать, а царъ поставивъ Москаливъ—ідень коло другого, щобъ яєть проснетьця ёму сказати. Проснувся вульнъ; заразъ цару сказали. Царъ вробивъ баль и на той баль дуже богато царівъ, королівъ и нанивъ зїхалось. Отъ царъ и каже:

— А ну-те, зяті, хто зъ васъ доставе сімъ морськихъ кабанівъ?

Поїхали зяті; поїхавъ и дурень. Отъ дурень и поймавъ сімъ морськихъ кабанівъ. Вони и пристали до ёго, продай да й продай. Вульнъ каже:

— Дайте каждый по мизинному пальцю, даєть оддамъ.

Одрізавъ вульнъ імъ по мизинному пальцю и оддавъ кабанівъ. Вони пальці позав'язували и повезли до цара кабанівъ. Царъ їхъ похваливъ и сказавъ:

— А хто зъ васъ доставе сімъ коровъ морськихъ?

Зяті поїхали; поїхавъ и дурень. И зновъ дурень поймавъ ті корови.

Зновъ вони пристають до ёго: продай, да й продай. Вульнъ каже имъ:

— Дайте каждый по уху за корову, даєть оддамъ.

Одрізавъ вульнъ имъ по ідному уху и оддавъ корови. Вони уха позав'язували, поїхали до дому, повезли корови. Царъ такъ ихъ хвалить. А потімъ каже імъ:

*

— А хто зъ васъ достане сімь кобыль морськихъ?

Зновъ зати поїхали и дурень за ними поїхавъ. Поймавъ дурень тихъ кобыль, а вони просять: продай, да й продай намъ:

— Добре, каже, продамъ, тильки каждый дайте по ковалку носа одрізати за кобылу.

Вони дали. Одрізавъ вуїнь імъ по ковалку носа, а кобыли поодававъ. Вони носы повязували и повезли кобыли до дому. Поїхавъ и дурень до дому. Царъ такъ дякує разумныхъ, такъ хвалить їхъ, а зъ дурня сміється и гнівається на ёго, що разумни же достали, а дурень ничего. Дурень каже:

— Се не вони, а я доставъ.

А зъ нёго всі такъ сміються. Тоді вуїнь каже:

— А нехай вони покажуть свои мизини пальці, свої уха и носы.

А вони у нихъ були повязувані: вони все говорили, що болять. Царъ приказавъ разв'язати и тоді побачивъ, що у їхъ поодризувані пальці, уха и носы. А дурень вынявъ изъ кошени и каже:

— Оце вони позволили поодризувати за те, щобъ я імъ оддавъ морськи кабаны, коровы и кобылы.

Тоді стали надъ ними сміяться и звать дурнями.

72.—Про дурня Терешка.

Якъ бувъ собі дідъ та баба. Отъ у їхъ було три сына:—два розумныхъ, а третій дурень. А коло їхъ живъ одинъ панъ, а у ёго була дочка, та така гарна, що якъ глянешъ, то ажъ на души стане весело. Отъ той панъ вистроївъ скляну гору, та такую високу, що якъ дмытця на неі, то такъ голову задерешъ, що ажъ шапка спадеть; — и посадывъ тамъ дочку ажъ на самній верхъ и сказавъ такъ:

— Хто достане конемъ, тому вона буде жінкою.

Отъ занедужавъ нашъ старній дідъ и каже:

— Сыны моі! Якъ я умру, то щобъ вы каждой ночи читали надо мною молитвы по книжці—одинъ одну нічь, другій другу, а третій третю, ажъ поки кончутця дев'ятини.

Отъ и умеръ нашъ дідусь. Пішовъ старній сынъ Кіндратъ на могилу, сказавъ щось слівъ зъ троє та й пішовъ у хату. Прийшла друга нічь, пі-

шовъ другий, постоявъ трохи и пішовъ у ясла, та тамъ и проспавъ до самого світа. Наступа и третія нічъ. Беретця нашъ дурний Терешко за книжку, иде на могилу та усе чита та б'є поклони ажъ до землі. Отъ тилько що стало на світъ благословитьця, ще й півні не співали, виходить нашъ старый дідусь изъ ями та й каже:

— На оці три палочки: оцю дай старшому братові, оцю — меншому, а цю собі возьми.

Отъ вінъ и приходе до дому тай хвалится своїмъ братамъ, а ті давай сміятися надъ нимъ та выгадувать; кажуть:

— Пішовъ та понаходивъ десь на дворі паличокъ тай хоче насъ одурити.

Кондрать узявъ та й кинувъ свою паличку; коли де не возьмься кінь, такой вороний якъ галка та прямо й біжить до ёго; вінъ сробівъ, та мерщій сівъ на того коня та й побігъ до тій горы, де седіла та панночка, тай каже:

— Оттеперъ доскочу, моя буде?

Отъ якъ скочивъ та тилько до половини доскочивъ, та съ тымъ и вернувся назадъ до дому. Отъ той и питається:

— А що, доскочивъ?

— Ні!

— Е, це мабуть вона ипні судилась! каже другий.

Кинувъ вінъ паличку, ажъ біжить кінь гвідий ажъ выльскується. Отъ вінъ мерщій сівъ на ёго та й поїхавъ до тій горы; та якъ скочивъ, трохи не доскочивъ до неї, а той и питається:

— А що?

— Та ні! мабуть на усімъ світі нема такого коня, щобъ туди доскочивъ.

Дурний сидить та тилько слуха и сміється и зъ іхъ, а далі уставъ зъ печи та якъ кинувъ паличку: де не взявся кінь, такой наче золотий, що изглянути не можна,—ажъ у очи шпуда. Отъ нашъ дурний мерщій и сівъ на того коня, та якъ скочивъ, та й доскочивъ.

На другий день музика грала у того пана и танцювали дівки и парубки, а люде проходячі питаються:

— Де це такъ музики грають?

— Е, це у пана на весіллі: дочку оддає за Терешка дурного, та це сёгодні весилле!

Записавъ Г. Зальбовскій.

73.—Елена царюйвна.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Було у чоловіка три сына—два великихъ и розумныхъ, а третій малый—Иванъ-дурачокъ. Отъ и каже батько їмъ:

— Якъ умру, приходьте до мене читати на могилу.

Умеръ батько. Треба йти старшому сыну; вуїнь не схотівъ.

Пошовъ дурень и прочитавъ. На третью ніч то вже ёму треба йти, пошовъ вуїнь и прочитавъ.

А въ тому царстві бувъ царь; посадивъ вуїнь царюйвну на високому будинку.

— Хто достане її тамъ, каже, за того й видамъ.

Отъ тні брати збираютьця іхати. Дурень каже:

— Возьмиць и мене зъ собою!

— А, де тобі, дурню! кажуть, сиди дома!

Не пустили, а сами поїхали. Пошовъ дурень на могилу до батька и плаче. Отъ вышовъ батько.

— Чого ты плачешъ?

— Такъ и такъ, каже. Браты поїхали царевну доставать, а мене покинули.

Свиснувъ батько—прилетівъ куїнь,—грыва золота и збруя на ёму и оджа для дурня золота. Убрався дурень у ту оджу, сівъ на коня и поїхавъ. Скочивъ и поціловавъ царюйвну у губы, и поскакавъ. Царь сказавъ:

— Ловить, ловить ёго!

Такъ никто не поймавъ. Вернувся до дому; приїзять браты. Вуїнь ихъ и пытає:

— Скажите хоть, що тамъ було?

— Тамъ, кажуть, мабуть якісь царевичъ прилетівъ на коні. Грива у того коня золота; збруя на коні и оджа на ёму золота. Скочивъ и царюйвну поцілувавъ, а послі поскакавъ, никто ёго й не поймавъ.

А дурень мовчить, бо батько порадивъ не казати братамъ.

На другий день ідуть браты зновъ, вуїнь зновъ проситьця. Сміються зъ ёго:

— Куды тобі, кажуть, дурню, сиди дома!

Поїхали, а вуїнь пошовъ до батька на могилу та й плаче. Отъ вышовъ батько и пытає:

— Чого ты плачешъ?

— Такъ и такъ, каже. Браты поїхали царювну доставать, а мене не взяли зъ собою.

Свиснувъ батько: де не вдалось — куйнь и одежа, ще хорювщи. Одягся вуїнь и сівъ на коня. Батько й каже:

— Якъ доженешъ бративъ коло лужи, дакъ и скажешъ:

Ой, вы, мужечки,
Скидайте свиточки;
Застылайте лужечки,
Щобъ муїй куйнь
Копыта не вмочивъ.

Поїхавъ. Доганяє бративъ коло лужи и кричить їмъ:

Ой, вы, мужечки,
Скидайте свиточки;
Застылайте лужечки,
Щобъ муїй куйнь
Копыта не вмочивъ.

Вони не відали, що то братъ їхъ; стали просытись. А вуїнь їхъ нагайкою. Вони поскидали свитки, поклали на лужу, а куйнь нигде й не дотенувся... Доскочивъ, поцілувавъ царювну, а вона дала їму перстѣнка на руку. Поскакавъ вуїнь до дому, зновъ єго никто не поймавъ. Приїхавъ до дому и закрутивъ палець онучкою.

Приїхали брати; вуїнь зновъ їхъ питає:

— Розкажеть хоть, що тамъ було?

Вони їму розказують, якъ якийсь царевичъ, чи королевичъ їхавъ на такому-то коні, якъ їхъ набивъ, якъ царювну поцілувавъ, якъ вона їму перстѣнка дала.

Вони бачать, що въ єго палець закручаны онучкою, пытають єго:

— На що се ты закрутивъ?

— Різає, каже той, трисочку, дакъ порізає.

На третій день зновъ брати збираютьця їхать и зновъ не беруть єго. Вуїнь просытця, а вони сміютьця. Поїхали вони, а вуїнь понювъ до батька на могилу, сівъ да й плаче. Коли виходить батько зъ могилы й питає єго:

— А чого се ты плачешъ, сыну?

— Такъ и такъ, каже, тату; поїхали брати доставать царювну, а мене не взяли.

Да й зновъ плаче.

Батько свиснувъ: прилетасъ куѣнь — да такій хороній, такій хороній, — ще хорюишчи нижъ тихъ два. Сівъ вуѣнь, поїхавъ. Доганяе бративъ коло лужи и кричить:

Ой, вы, мужечки,
Скидайте свѣточки;
Застылайте лужечки,
Щобъ муѣй куѣнь
Копыта не вночивъ.

Воны просятьця, а вуѣнь їхъ нагайкою, нагайкою. Поскидали вони свѣткы, поклали на лужу, а куѣнь нигде й не доткнувся... Зновъ доскочивъ до царюивны, поцілувавъ її — вона ёму завязала на шію хустку съ печатю.

Приїхавъ до дому, закрутивъ ту хустку онучею.

Вернулись браты и розказують, явъ їхъ той бивъ:

— Да й бивъ же, кажуть, такъ шеура й досі болить.

— А се, що въ тебе на шні; може, Буѣнгъ давъ, ты шыю скрутивъ?

— Болить шыя, каже.

Люѣгъ на лавцю. Царъ пославъ шукать по всѣму царстві того, кому ёго дочка перетѣнка и хустку дала. Шукали та шукали скрызъ; зайшли и до тихъ бративъ, кажуть:

— Треба глядѣти и Ивана.

Браты кажуть:

— Що ёго глядѣди? Вуѣнь у насъ дуронь!

Коли рѣзвязали онучи, бачать и перстѣнокъ и хустка зъ печатю у ёго. Повели ёго до цара. Царъ узявъ ёго въ баню, оженивъ зъ дочкою и выгнавъ за те, що вона собі за мужа бідного мужика взяла. Вона просить, кобъ батько хоть хатку імъ давъ. Давъ імъ батько хатку; отъ и живутъ вони собі. Коли почалась война. Царъ давъ цѣму зятю короставу кобылу. Сівъ вуѣнь на неї очима до заду, а хвоста въ зубы взявъ.

Царюивна побачила и плаче. Заїхавъ вуѣнь до батька на могилу и сказавъ, що хоче іхать на войну.

Батько давъ ёму коня, стрѣльбу, пику, палаши и нагай. Поїхавъ вуѣнь на войну, бачить, що цара обступили и хтять убить. Вуѣнь поздѣйивавъ всігъ головы. Туїлько ёму палець ошарпнуло. Царъ давъ ёму платка, щобъ вуѣнь завязавъ.

На другій день зновъ война. Царъ давъ ёму зновъ короставу кобылу. Сівъ вуѣнь на неї очима до заду, а хвоста взявъ у зубы. Царюивна зновъ плаче. Заїхавъ вуѣнь до батька на могилу. Зновъ батько давъ ёму коня,

стрельбу, пику, палаши і нагай. Поїхав вуйнъ на войну. Бачить, що цара обступили і туйльке що не вбили. Вуйнъ всімъ головы поздымавъ, туйльке ёму теперъ шню ошарпнуло. Царъ хотівъ дати ёму одержу, вуйнъ каже:

— Не треба! Дай туйльке хустку шню обв'язати!

Давъ ёму царъ хустку. Обв'язавъ вуйнъ шню; вернувся до дому і живе собі зъ царювнюю. Царъ пославъ по всьому царстві шукати того, хто ёго вызволивъ одъ смерті. Шукали, шукали,—зайшли до зятя; ажъ у ёго палець і шня царськими хустками зав'язані. Взявъ ёго царъ у покої, ставъ ёго перепрошувать. И теперъ укупі царствують.

74. — Юрза-Мурза и стрилець-молодець.

(Соловьевка, Радомисльскаго у., Кіевской г.)

Бувъ собі стрилець—красний молодець. Пішовъ вінъ разъ на охоту, — дивитьця, — ажъ на тополі сидить три орлиці, три сестриці. Вінъ заразъ узявъ да виміривсь на саму старшу; а вона й каже:

— Ей, стрилець—красний молодець! Не бий мене, бо я тобі въ пригоді стану!

Вінъ узявъ да зновъ виміривсь у середілшу, да й та ёму каже:

— Не бий мене, бо я тобі въ пригоді стану.

Вінъ узявъ да виміривсь на саму найменьшу; а та й каже:

— Ей, стрилець—красний молодець! не бий мене, бо я тобі за жінку стану!

Вінъ и каже їй:

— Ну, дакъ злязь жо!

Вона злізла, да якъ стрепенеться, то стала така панна, що ні въ казці сказати, ні перомъ написати. Взяли вони да й пішли житъ у печеру.

Живуть вони да й живуть; у того стрильця—молодця борода виросла ажъ по поясъ.

Отъ разъ вінъ и каже:

— Піду я въ городъ; мене теперъ ніхто й не пізнає.

Пішовъ вінъ у городъ, а солдати пізнали ёго да й повели до цара.

Царъ и каже:

— Иди да вбий шестикрылого, шестиглавого, шестипазурного змія.

Стрилець-молодець прийшовъ до жінки да й каже:

— Загадавъ мені царь, щобъ я вбивъ шестикрилого, шестиглавого и шестипазурного змія, чи вб'ю я, чи ні?

А жінка дала йому срібного перстника и рушничка да каже:

— Ударь перстникомъ по скалі, то я тутъ замуруюсь, а ти тоді вб'єши змія, да якъ вінъ прилетить, то ти його рушникомъ вб'єшъ.

Вінъ ударивъ перстникомъ по скалі, а та печера, де сидить его жінка и замуровалась; вінъ тоді якъ крикне:

— Ей, змій, виходь!

Той змій такъ и летить, тільки уси покручує, да тільки що роззявивъ ротъ, щобъ стрильця-молодца звісти, а вінъ якъ махне рушникомъ, такъ усі шість голівъ одразу и злетіли. Вінъ тоді узявъ, повирізувавъ уси шість язиківъ да й понісъ до цара. Царь якъ побачивъ, дуже здивувався да й каже:

— Ну, ще йди — вб'ий дванадцятикрилого, дванадцятиглавого, дванадцятипазурного змія.

Стрилець-молодець прийшовъ до жінки да й каже:

— Зновъ загадавъ царь, щобъ я вбивъ дванадцятикрилого, дванадцятиглавого, дванадцятипазурного змія, чи вб'ю я, чи ні?

— Вб'єшъ, тільки зновъ ударь перстникомъ по скалі, щобъ я замуровалась.

— Вінъ взявъ, ударивъ: печера й замуровалась.

Вінъ тоді и крикнувъ:

— Ей, змій, виходь!

Той змій такъ летить та уси покручує да й каже:

— То ти мого брата вбивъ, а мене не вб'єшъ; я тебе знімъ.

Да тільки що роззявивъ ротъ, щобъ його звісти, а стрілець-молодець якъ махнувъ рушникомъ, такъ усі дванадцять голівъ одразу и злетіли. Вінъ тоді взявъ да всі дванадцять язиківъ подвирізувавъ да й понісъ до цара. А царь каже:

— Коли ти тавихъ зміївъ побивъ, до йди туди, не знать куди, візьми таке, не знать яке!

Той стрілець прийшовъ до жінки да каже:

— Загадавъ мені царь, щобъ я ишовъ туди, не знать куди, узявъ таке, не знать яке.

А жінка дала ему клубочка да й каже:

— Иди за цимъ клубочкомъ, де вінъ тебе заведе.

Вінъ узавъ да кинувъ того клубочка на землю, а вінъ помотавсь, да покотивсь, а вінъ усе иде за тимъ клубочкомъ. Той клубочокъ прикотивсь у такій яръ, шо тільки небо да земля, да й тамъ ставъ. Коли дивитьця — ажъ то сама старша орлиця. Вінъ хотівъ її застрілять, а вона стрепенулась, стала панною да каже:

— Здоровъ бувъ, стрилець-молодець! Куди задумавъйти?

А вінъ каже:

— Иду туди, не знать куди, щобъ взять тое, не знать яке.

— Ну, а тобі въ пригоді стану.

Да якъ свисне!... Коли тутъ біжить усякий звірь — и вовки, и медведи...

А та пана питається їхъ:

— Не знаєте ви ити куди, не знать куди, да узать таке, не знать яке.

— Ні, не знаємъ.

— До біжить собі по своїмъ містамъ.

А стрилець-молодцю каже:

— Я кликну сестру, до тая може знае.

Да якъ крикне:

— Орличко, середня сестричко! Прибуди до мене.

Тая орличка заразъ и прилетіла; стрепенулась, да й стала панною ще крашчою за старшу. Отъ вона и каже:

— Здоровъ бувъ, стрилець-молодець! Куди Богъ несе?

А вінъ каже:

— Иду туди, не знать куди, щобъ узать таке, не знать яке.

— Ну, а тобі въ пригоді стану!

Да якъ свисне!... То такъ гадъ усякій: и залізниця, и жаба, и миши, и щури, и веретільниця, и гадюки и позлазились усі. Панна и питається їхъ:

— Не знаєте ви ити туди, не знать куди, узать тое, не знать яке?

— Не знаємъ; може та крива жаба знае, але ще її нема.

Коли трохи згодомъ, ажъ и та жаба шкатилягае. Питається панна її.

— Ні, не знаю, каже жаба, моя сестра скакунечка-лапушечка знае.

— А де жъ вона?

— У синімъ морі, підъ білимъ камінємъ піну ість.

— Скажи їй, щобъ заразъ сди була.

Та жаба заразъ и пошкательгала. Коли трохи згодомъ та скакунечка-лапушечка и біжить; така здорова, якъ хата, а хвістъ такий, якъ найвища сосна. Панна и каже їй:

— Заведи цѣго чоловіка туди, не знать куди, щобъ вінъ узавъ тес, не знать яко.

.. Та скакунечка-лапушечка каже стрилецю-молодцю:

— Сідай на мене.

Вінъ сівъ. Та скакунечка-лапушечка якъ ступне, — до мила, а якъ плигне, то дві. Отъ біжить, а далі каже:

— А ну, вилізъ мені на хвістъ, та подивись чи не видно?

Задерла хвостъ, вінъ и полізъ, подививсь:

— Ні, каже, не чутно й не видно!

Вона зновъ біжить да й біжить, да зновъ задерла хвостъ, да каже:

— А ну, зновъ вилізъ да подивись.

Вінъ вилізъ, подививсь да й каже:

— Якась хатка на курачий ножці вертиться.

— Ну, до злізъ да иди у ту хатку, то возьмешъ тес, не знать яко.

Вінъ злізъ да й пішовъ у ту хатку. Дивиться вінъ — нема нікого, тільки посереді хати лежить стерво; вінъ его узавъ да й сховавъ у грубу. Коли трохи згодомъ прилітає змії зъ дванадцятьма головами:

— Ехе, ехе! каже! Руська кровъ нахне!

А те стерво перекинулось такою панною, що й въ світі нема крапчої, да й каже:

— То ти, мій миленькій, по світу налітавсь, Руської крові напахавсь.

— А може й такъ каже змії. — Юрза-Мурза! — Каже до тий пани, — щобъ було мені їсти й питъ.

Та Юрза-Мурза зробила такъ, що всяки наїдки й напитки стали передъ тимъ зміємъ; змії сівъ та й їсть, а Юрза-Мурза ему услуговує. Пообідавши, змії полетівъ, а Юрза-Мурза поприбірала все та й хтіла зробитица зновъ стервомъ, а стрилець-молодець вилізъ изъ подъ груби да й каже:

— Юрза-Мурза, щобъ було їсти й питъ на двохъ!

Юрза-Мурза зробила такъ, що, чого тільки душа змага, все стало на столі. Стрилець-молодець сівъ да й каже:

— Юрза-Мурза, сідай да обідай зо мною, да будешъ мені за сестру.

Та Юрза-Мурза сіла зъ нимъ да пообідали, а стрилець-молодець и каже:

— Зроби такъ, щобъ для насъ двохъ була карета, да поїдемо зо мною.

Юрза-Мурза зробила такъ, що передъ ними стала карета, сіли вони да й поїхали.

Приїздять вони до моря. Юрза-Мурза зробила човенъ та й пливуть вони собі. А той дванадцятиглавий змії якъ оглядівсь, що нема Юрзи-

Мурзи, да за ними въ погоню. Якъ догнавъ їхъ да тільки роззявивъ рота, щобъ їхъ проглянуть, а стрилець-молодоць якъ махнувъ рушницкомъ, такъ усі дванадцять головъ и злетіли! А ті поплили собі далі.

Переплили вони море да заіхали до якогось діда на ночь; а въ того діда бувъ кашпукъ, шо якъ розшморгнешъ, то яки скочъ вони вискочать.

Дідъ той и каже стрильцю-молодцю.

— Дай мені Юрзу-Мурзу, а я тобі дамъ цѣго кашпука.

Стрилєць-молодець и не хоче, а Юрза-Мурза и шепче ёму нищечкомъ:

— Бери! я одъ ёго утічу до тебе, то въ тебе и я буду, и кашпукъ.

Стрилєць-молодець помінявся изъ дідомъ. Тільки шо стрилєць виіхавъ въ поле, а Мурза утікла до ёго да й поіхали до цара. Мурза заразъ побила цара и ёго слугъ, а сами и живуть собі.

Записавъ Савченко.

75.—Зля мати та сестра Середа.

(Лебединскаго у., Харьковской г.)

Бувъ собі чоловікъ та жінка. Отъ той чоловікъ умеръ, а жінка зазналась безъ ёго зъ зміємъ та й привела дитинку, хлопчика. Росте та й росте той хлопчикъ, якъ зъ води йде, и вона ёго колихала у колисці до дванадцяти годъ, вінъ не ходивъ до тий пори. Отъ якъ уставъ вінъ зъ колискі та ставъ великій та здоровий, а мати й каже:

— Якій ти, синку, здоровий! щѣ й матіръ побьешъ!

— О, не дай Боже! каже вінъ.

Та якъ узявъ за комінъ, такъ и розваливъ ёго. Не хотівъ той змій, щобъ рісь та живъ цей хлопчикъ, и ставъ направлять матіръ щобъ вона занедужала. Отъ вона и занедужала, та й каже хлопцеві:

— Якъ би ти, синку, мені доставъ тихъ ягідъ, шо у зміійському саду, то я бъ иззіла та й одужала.

Поіхавъ той синъ за ягідьми. Іде та й іде, та заіхавъ у такій яръ, шо й неба не видно. У тій яру стоить хатка, а въ тій хатці живе дівка Середа— такъ зовуть її. Отъ та Середа знала усе ёго горе та й назвала ёго братомъ; вінъ її ще нічого й не розказувавъ.

— Куды ти, братику, идешъ?

— Мати зашедужала, каже, треба достать ягідь у зміїськїмь саду, та хто ёго зна, якъ їхъ достать.

— Гляди, братіку, твоє мати зъ зміємъ живе и її усе змії направла, — щобъ тебе де-небудь убито. На тобі поспідать та ляжъ оддыхни трішки.

Вінъ и лігъ. Вона пішла свого коня нагодувала та, якъ уставъ вінъ, и каже:

— На тобі мого коня, а твоїй нехай у мене.

Дала вона ему води цілющої и живущої, та й каже:

— Якъ іхатишъ, то хотъ якъ на тебе стрибати муть гадіжи, — ти все тури коня — вінъ винесе, ніде не стане; то змії нашла. Ихъ буде стіти, що одна на одній лежати муть. Якъ доїдешъ до саду зміїського, тамъ лежати мє Москаль убитий; помажеть тамъ де вєнто водою цілющою и живущою, вінъ встане; ти попросишъ ёго, щобъ провівъ тебе у той садъ. Та такъ тури коня, такъ тури, щобъ черезъ заборъ такъ и перелетіть. Та гляди не хватайся ні за що, не дай тобі Боже. Якъ ударять у дзвони, — тівай яко мога.

Поїхавъ вінъ. Доїзжа до того саду, — дивитця — лежить Москаль убитий. Вінъ помазавъ ёго водою цілющою и живущою: — Москаль схопивсь та й каже!

— Ахъ, какъ я кріпво заснувъ!

А той и просить ёго:

— Проведи мене, будь ласкавъ, куды тутъ итти у зміїськїй садъ.

А Москаль и каже:

— Біжи черезъ заборъ, такъ и тури коня, бо тутъ нілзя торкнутися ні за що, бо якъ торкнєся хочъ за листочокъ; такъ и зачнуть зъ усі дзвони битъ; то тутъ змії якъ набіжать, то буде тобі аминь.

Поїхавъ той синъ. Якъ погнавъ коня, такъ и перелетіть черезъ заборъ, якъ муха; нарвавъ ягідь та й на-втівача. Та тікаючи торкнувъ за осичину гильку; якъ ударили дзвони — усі змії такъ и новискочували зъ того зміїського дому, що бувъ у саду. Гнались, гнались за нимъ змії, не наддогнали ёго. Отъ заїхавъ вінъ до сестри Середи.

— Здорова, сестро!

— Здоровъ! Що ти живий, братіку?

— Живий.

— Я й ворожила, такъ випадало, що вернєся живий.

Дала вона ёму поїсти.

— Темеръ-же, братіку, ляжъ, оддыхни.

Вінъ лігъ оддыхати, а вона перемішила ті ягідки, що вінъ привізъ: изъ

свого саду нарвала покляла ёму, а ті поховала, що у ёго були. Збудила ёго та й каже:

— Тенаръ - же, братіку, ідъ до дому. Якъ даси матері ягідъ, то вона не істине заразъ, зоставлятише вадалі-то вона зоставить змішви, ще бъ здоровійший бувъ.

Отъ поїхавъ той синъ до матері, подавъ їй ті ягідки.

— Іжте-жъ, — каже, — заразъ!

— Хай, синку, послі я поімъ.

— Що це въ насъ у хаті такъ сумно стало! — Зновъ вінъ каже. — Видно у нашій хаті Бога не стало — самі черти.

— О, синку, що ти кажешъ?

Пішовъ вінъ на двіръ та й дивится скрізь двері зъ сіней, крізь плянку, а вона змія й питаєцца (а змія бувъ підъ подушками):

— Чи ці ягідки не завадять?

— Ні, каже.

Отъ змія изживъ дві, а ті вона поїла. Тутъ змія углять направивъ її, щобъ пославъ ёго по свинку-золоту щетинку:

— Відтиля вже, каже, наврядъ що бъ живий приїхавъ.

Вийшовъ синъ у хату: вінъ усе бачивъ, учувъ, а мати и каже:

— Якъ бы ти, синку, поїхавъ ще по свинку-золоту-щетинку; якъ бы я того вѣяса поїла, то я бъ одужала.

Отъ вінъ и пита її:

— Съ кимъ ти, мамо, гомоніла, якъ я вийшовъ съ хати?

— Синку, каже, зъ Богомъ.

— Ні, мабуть, зъ чортомъ?

— Що ти, синку, усе натакуєшъ?

— Ну, вже, каже, мені мучитьца, а тобі пропадать.

Поїхавъ той синъ за свинкою-золотою-щетинкою. Заїхавъ до сестри Сареги.

— Здорова було, сестро!

— Здоровъ, брате! Куды ти ідешъ.

— Іду по свинку, по золоту-щетинку.

Вона й пита его:

— Ти голодний?

— Ні, спасибі! я наївсь.

Отъ вона взяла и наклала ёму у торбиночку періжківъ у дорогу.

— На тобі мого воля, та на тобі дві бутлочки. Якъ підїдешъ до

горь, то будуть гори зступатись и розступатись; изъ підъ тихъ горъ вода біжить цілюща и живуща. Наберешъ мені води цілющої и живущої. Зъ підъ тий горы вибіже свиня зъ поросятами. Отъ ти якъ ухватишъ порося; то тікай яко мога. Наберешъ тий води, та тоді хватай порося.

Поїхавъ вінъ відъ неї; доїхавъ до тихъ горъ, набравъ води. Вибігла свинка зъ підъ гіръ тихъ; за нею дванадцяторо поросатъ. Вінъ ухопивъ одно порося та й драла! На дорозі якось упустивъ те порося, воно стало тікати назадъ, а вінъ прив'язавъ коня та за нимъ, хотівъ наздогнати, и наздогнавъ. Де не ваялися вовки, ззіли того коня. Отъ стоїть вінъ и плаче, тужить за конемъ, поплакавъ, поплакавъ,—та й пішовъ до дому. Заходить до сестри, а вона й пита:

— А що пропавъ кінь?

— Пропавъ, каже.

— Та я й думала, що пропаде. Ну, чортъ ёго бери!

Дала ёму попоїсти.

— Теперъ-же ляжь, оддихни!

Вінъ лігъ оддихати, а вона навела шумихи, позолотила свою свинку та й положила ёму, а ёго свинку узяла собі. Тоді збудила ёго; значить, нарощне веладала спасти, робила ёму усе на добро. Віддала ёму ёго коня, вінъ и поїхавъ до дому. Приїхавъ до дому; мати встала,—а то усе лежала, хворала,—изжарила те порося, підпоїла сина горілкою, та й сидять у двохъ, ідять те порося. Отъ вона и каже:

— Охъ, якъ у мене, синку, бувъ колись одинъ синъ такий, що якъ исповила ёго въ залізний цєпъ, вінъ якъ нап'явся та й порвавъ такий дужий бувъ.

А їй досадно було, що синъ вернувся живий, и змії направивъ її ще на инче, щобъ згубити ёго. А синъ и каже:

— Ну, сповийте й мене.

Вона взяла й сповила ёго. Отъ вінъ п'явся—н'явся, п'явся—п'явся, не порвавъ, та й каже:

— Е, мамо, не порву!

— Теперъ-же тобі, сукинь-сину, пропадать! відєазує вона.

Крикнула на змія; вінъ вилізъ зъ підъ подушокъ. Тоді у двохъ порубали сина. Мати зложила синівъ мотлухъ у мішечокъ; прив'язала коневі до шиї и пустила ёго, щобъ розвіявъ ёго по полю. Побігъ той кінь та прямо до Середи, та й заржавъ біля неї. Вийшла вона.

— А що доходивсь, брате, дослухавсь матері!

Узяла вона той мотлухъ у хату, а коневі дала їсти у хліві; перешолоскала

молухъ, линула ему цілющою водою—вінь сціливсь; линула живущею—вінь схопивсь.

— Охъ, сестро, який мені сонъ поганий снівсь, сказавъ вінъ. Не наче мене мати ваяла порубала, прив'язала коневі до шиї та й пустила ёго у поле.

— Ей, братіку, це тобі недавно такъ и було.

Отъ вінъ и каже:

— Що це за біда, сестро, що у мене чортъ ма здоров'я и каплі.

Вона набрала ёму півпівситка хмелю и дала:

— А ну, брате, чи піднімешъ?

Вінъ п'явся, п'явся, не піднявъ. Отъ вона унесла ёму ті ягідки, що вінъ доставъ матері:

— Оце ті ягідки, що ти доставъ, на, поїжъ їхъ.

Вінъ поївъ.

— А що теперъ, брате?

— Е, теперъ и наволочку чого небудь піднявъ бы.

Отъ вона уп'яють изжарила ёму свинку-золоту-щетинку.

— Це та, братику, свинка, що ти достававъ імъ!

Вінъ иззівъ; а вона:

— А що теперъ, братіку, є здоров'я?

— Теперъ, каже вінъ, якъ бы стовпъ у небо та въ землю, то й світъ бы повернувъ.

— Теперъ же, братику, піди до дому. Вона саме теперъ сидітиме, пируватиме зъ зміємъ, якъ увійдепъ у хату, то такъ и скажешъ: теперъ же вамъ обомъ пропадаты, на світі не жить. Та й зроби імъ те, що самъ знаєшъ, та тіки живихъ не зоставъ и дай імъ помучитись. На тобі и шаблю!

Вінъ попрощавсь и поїхавъ. Прив'язавъ коня біля хаты, самъ увійшовъ у хату. Мати и змії полякались обоє, думали, що чуже, а після знали ёго и приймають за гостя: думка така, що вінъ не зна, що вони ёму робили.

— Сідай, сідай, синку!

— Ні; не съ тимъ я прихавъ, щобъ сідаты!

Зав'язавъ двері, та узявъ матері нісь обрізавъ, и змієві тежъ, — матері вухо, и ёму вухо; потимъ змія зарізавъ на віки, перепаливъ и пошлъ за вітромъ пустивъ; а матіръ прив'язавъ коневі до хвоста и пустивъ у

чисте поле. Тоді самъ пішовъ жити до сестри Середи. Живуть вони собі та хлібъ жують на три вомори торгують: у въ одній—макъ, въ другій—такъ, а въ третій—перехреста, що само вішають.

Записано Г. Залюбовскимъ.

76.—Трёмъ-сынъ-Борисъ.

(Буймери, Лебединскаго у., Харьковской г.)

Якъ бувъ собі чоловікъ та жінка,—та й пішли вони на поле жать. Була у нихъ маленька дитинка; вони повісили її въ колиці підъ лісомъ. Де не взявся орелъ, — укравъ ту дитинку, та й понісъ, та й положивъ у своє гніздо, у тій-же лісі. Отъ жило тамъ у лісі три брати на-різко. Вийшовъ одинъ братъ,—слуха, щось кричить. Ввійшовъ вінъ у хату й каже:

— Брати! щось кричить; християнській гласъ чуť. Ходімо, пошукаємъ!

Пішли и найшли того хлопчика-дитинку, понесли до пона и толкують у трохъ, яке ёму имя дати: якъ насъ три брати,—даймо ёму имя: Трёмъ-сынъ-Борисъ. Ну, взяли ёго до зросту, выгодували у трохъ. Теперъ вінъ и каже імъ:

— Я хочу, батьки, відъ васъ ити.

Отъ вони питають ёго:

— Щожъ тобі дати за те, що ти у насъ служивъ?

— Не хочу, каже, нічого у васъ;—дайте мені лошатко.

— Щожъ ты, сыну, будешъ робить и зъ лошаткомъ? Бери більше!

— Ні, каже, не хочу; дайте мені маленьке лоша!

— Ну, бери.

Вінъ собі взявъ и поїхавъ. Іде лісомъ и дивитьця: — щось блещить; треба поїхати—взяти.

— Ахъ, якъ бы ты мене, лошатко, хочъ трошки підвезло! (Бо вінъ, бачъ, усе ишовъ, заморивсь, а лоша мале).

— Е, Трёмъ-сынъ-Борисъ, піджди, ще хочъ трошен, відказало лоша; я тоді скажу само, коли сідать на мене.

Дійшли до того, що блищало, ажъ то перо зъ жарь-птиці. Отъ Трёмъ-сынъ-Борисъ и каже:

— Возьму це перо.

— Ні, каже лоша, не бери: це не перо, а пайперо; буде тобі са це перо велика вина.

Але вінъ такъ взявъ ёго. Дійшли до царського дворця: нанявсь Трёмъ-сынъ-Борисъ у ёго конюхомъ такимъ, що тільки чисте коні. Тамъ усе нічю частять коні. Тамъ були такі коні, що ними тільки гній вивозять,— такъ ёму сположили на руки їх чистити. Вінъ їх тимъ перомъ такъ почистивъ, що вони ажъ сяють. Усі стали тому дивоватись, и ті коні, що підъ царя підкладали, стали цареві невгоді, а ті, що гній вивозили, стали підкладати підъ ёго. Царъ такъ улюбивъ того Трёмъ-сына-Бориса, и ставъ ёго допитуватись:

— Ты, каже, на щётъ коней щось знаєшъ, що вони стали хороші.

Ставъ вінъ божитись, що не знає нічого. Отъ другі конюхі стали підглядати за нимъ, и доложили цареві, що въ ёго є зъ жарь-птиці перо.

— Вінъ, кажуть, не тільки доставъ зъ жарь-птиці перо, — вінъ може достати и саму жарь-птицю.

Отъ царъ ёго й покликавъ до себе:

— Що, Трёмъ-сынъ-Борисъ, доставъ ты зъ жарь-птиці перо?

— Доставъ, каже.

— Достає же мені жарь-птицю, а якъ не достанешъ — мій мечъ, а тобі голова єъ плечъ.

Иде Трёмъ-сынъ-Борисъ до коня до свого та й плаче.

— Чого ты, Тёрмъ-сынъ-Борисъ, плачешъ? нита лоша.

— Якъ мені не плакати, що загадавъ царъ таку загадку, що не можна ні мені, ні тобі відгадати.

— А що, каже, я тобі казавъ, що не бери цёго зъ жарь-птиці пера; а ты не послухавъ мене. Ну, не журись: піды скажи цареві — хай дасть четверть горілки, та четверть гороху, та горілки самої первої.

Отъ вінъ пішовъ и сказавъ ёму; царъ давъ зъ радістю. Поїхавъ Трёмъ-сынъ-Борисъ у чисте поле и викопавъ тамъ яму глибоку: такъ ёму порадивъ кінъ. Давъ ёму царъ чотирі чоловіка на помічъ. Насипавъ вінъ у ту яму гороху и наливъ горілки. Прилетіла жарь-птиця, наїлась гороху и наїлась горілки. Кінъ и каже:

— Гляди, якъ напъється жарь-птиця, якъ перевернется у гору віжками и якъ буде дріжати—оттоді хватай.

Вінъ її такъ и накривъ, а вона й кричить:

— Не тобі, Трёмъ-сынъ-Борисъ, малось, та тобі сталось.

*

Привієз вінъ її до царя, а царъ такий радий, такий радий, що не зна, де й дить того Трѣмъ-сина-Бориса и де й посадить; дуже—дуже вінъ ёго наградивъ за це.

Стіки тамъ було у тимъ дворці, — такъ нікого царъ не ставъ такъ любити, якъ ёго. Отъ другі й стали підкусювати Трѣмъ-сина-Бориса, незнавиділи ёго и стали казати цареві:

— Не тіки вінъ мігъ достати жаръ-птиці перо й жаръ птюцю, вінъ можетъ добути въ морі прекрасну дівицю.

Покликавъ ёго царъ до себе:

— Доставъ ты, каже, зъ жаръ птыці перо; доставъ ты жаръ птыцю; достань же ты мені въ морі прекрасну дівицю; а якъ не доставешъ — мій мечъ, а твоя голова съ плечъ.

Иде Трѣмъ-синъ-Борисъ до коня й плаче, а кінъ и пита ёго:

— Чого ти, Трѣмъ-синъ-Борисъ, плачешъ?

— Якъ мені не плакати, що загадавъ царъ загадку — таку, що ні тобі, ні мені не відгадать!

— Яку?

— Загадавъ таку, — щобъ доставъ у морі прекрасну дівицю.

— А що? я тобі казавъ—не бери зъ жаръ птыці пера, бо буде тобі велика вина. Ну, не журись! Піди—скажи ёму, хай дасть тенети зъ зеркалами, та хай дасть тисячу платтівъ, та хай дасть ящикъ великій.

Пішовъ той до царя; царъ и давъ усе. Поіхавъ Трѣмъ-синъ-Борисъ и поставлявъ зеркала округи моря и плаття повішавъ. Отъ вийшла зъ моря Настасья, прекрасна дівиця, одівалась, одівалась у кожне плаття и въ кожне зеркало заглядала; сама собі дивувалась: «ахъ, яка я собі гарна!» Наділа по-слідни плаття, тоді її ухвативъ Трѣмъ-синъ-Борисъ, а вона й крикнула:

— Ахъ, Трѣмъ-синъ-Борисъ, пусти мене изъ неволі на волю, а тебе награжу: дамъ тобі своє вінчальненьке кільце и будежъ ти нимъ щасливий.

Вінъ її не пустивъ; отъ вона порвала на собі дванадцять разківъ намиста и кинула у море. Отъ вінъ привієз її у царській дворець. Царъ наградивъ ёго вп'ять и дуже радий бувъ. Стали ёму уп'ять всі дивоватись и завидувати, стали уп'ять ёго підкусювати, що вінъ може знати усе, що въ світі робитьця, али царъ ніякого не потура. Коли це Настасья сказала Трѣмъ-сину-Борису:

— Доставъ ти жаръ птыцю, доставъ ти й мене, прекрасну дівицю: щобъ ти доставъ и моїхъ дванадцять разківъ намиста у морі.

А царъ каже:

— Якъ не достанешъ—мій мечъ, а твоя голова съ плечъ.

Вінъ иде до коня и плаче. Кінъ и пита:

— Чого ти, Трёмъ-сынъ-Борисъ, плачешъ?

— Якъ мені не плакати? Задавъ царъ таку загадку, що не можна ні тобі, ні мені відгадати.

— Яку?

— Щобъ дванадцять разківъ намисто у морі доставъ, того, що Настасья розірвала.

— Піди жъ, каже, сважи цареві, хай дасть сто бочокъ гов'ядини, и хай дає сто тисячъ чоловіка.

Царъ же й давъ. Отъ кінъ и каже:

— Гляди, якъ придеши до моря,—положи ту гов'ядину округи моря, и якъ повилазять раки те м'ясо їсти—хватай ти біленького: то їхъ царъ; вони будуть у тебе прохати ёго, и ты не давай, поки намисто не поприносять усе.

Отъ вінъ такъ и зробивъ. Тіи раки повилазили, вінъ и вхопивъ біленького. Раки плачуть-кланяютьця:

— Що вамъ треба, мы те й приставимъ, тіи верните.

Трёмъ-сынъ-Борисъ и каже:

— Приставте мені намисто у морі разсипане, тоді пустю.

Вони мотнулись усі: те—одно, а те—двоє, такъ и понаходили усе намисто.

Вінъ и хотівъ пустити біленького, а кінъ и кричить:

— Не пускай, ще нема одної намистинки.

Отъ раки якъ мотнулись шукати, якъ мотнулись, такъ ёму и витягли щуку; у тій щуці намистина. Отъ вінъ распоровъ щуку, найшовъ намистину, тоді пустили біленького рака.

Привізъ Трёмъ-сынъ-Борисъ намисто, двуютьця усі. Отъ Настасья й сказала цареві:

— Поміть ёго взнати до сонця: колись воно сходило рано та красно, а теперъ пізно та біло, такъ чого воно такъ?

Иде Трёмъ-сынъ-Борисъ до коня и плаче:

— Чого ти плачешъ? пита кінъ.

— Не журись: уже не таки царъ загадувавъ загадки, та знали що робить.

Отъ и поїхавъ вінъ. Іде—коли стоять біля саду сторожі й питають ёго:

— Буди ти, Трёмъ-сынъ-Борисъ, ідешъ?

— Піду, каже, до сонця визнавать, що колись воно сходило рано та красно, а теперъ пізно та біло.

— Нагадай-же тамъ, кажуть, и про насъ, що вояць цей садъ родивъ та весь свѣтъ кормивъ, а теперъ однихъ сторожівъ не прокорме.

— Добре, нагадаю.

Отъ іде далі, коли стоить два салдати покованякъ и питають ёго:

— Куди, Трёмъ-синъ-Борисъ, ідешъ?

— Піду до сонця визнавати, що колись воно сходило рано та красно, а тепера пізно та біло.

— Нагадай тамъ про насъ, доки мы стоятимемо поковані?

Отъ иде-иде далі, коли на дубові жінка та чоловікъ на ру голубівъ ловлять и питають ёго, куди иде; вінъ їмъ и сказавъ.

— Нагадай тамъ, кажуть, и про насъ: доки мы ловитимемо ціхъ голубівъ?

— Добре, нагадаю.

Иде-иде далеко, коли тамъ стоить шинкарка и перелива воду изъ колодиза въ колодизъ.

— Куди ты, Трёмъ-синъ-Борисъ, идешъ?

Вінъ сказавъ.

— Нагадай тамъ и про мене, доки я переліватиму воду изъ колодиза въ колодизъ?

— Добре, нагадаю.

Иде-иде далі, — коли лежить кітъ риба. Черезъ єі люде іздать и таку дорогу зробили, що вже ажъ ребра видно; а вона пити хоче, и ніхтє їй не дасть, тіки ротомъ чыяка. Отъ вона й пита:

— Куди ты, Трёмъ-синъ-Борисъ, идешъ?

Сказавъ вінъ и їй.

— Нагадай тамъ и про мене, доки черезъ мене будуть люде ходитъ та іздать?

— Добре, нагадаю?

Пішовъ та й пішовъ далі, коли дивитця стоить хатка. Уже передъ вечеромъ прийшовъ у ту хатку. Увійшовъ у неі, а тамъ баба, стара—стара, сонцева мати.

— Куди ты, каже, Трёмъ-синъ-Борисъ, идешъ?

— Піду до сонця визнавати: колись воно сходило рано та красно, а теперъ пізно та біло?

— Я жъ ёго, каже, сыну, мати.

Вінъ їй розсказавъ:

— Бачивъ я, каже, солдатівъ на цепу; бачивъ я, и садъ великий: колись родивъ, весь свѣтъ кормивъ; а тепера й сторожівъ не прокормить. Бачивъ я:

чоловік та жінка голубів ловлять на дубові и ніякъ не піймають. И бачивъ я: шинкарка зъ колодиза въ колодизъ воду перелива, — ніякъ не переле. Бачивъ я: кить-рыба лежить, и черезъ неі люде іздять, ходять, ажъ ребра видно, а воды не дають — ротомъ жива.

Вона ёму дала повечерять. Прийшло сонце; вона заховала Трёмъ-сина-Бериса. Полягали спять. Встали вранці. Отъ вона и каже сонцеві:

— Що мені, сину, снилось?

— А що, матушка?

— Снилось мені, що десь є садъ великій: якъ родивъ, весь світъ кормивъ, а теперъ однихъ сторожівъ не прокорме.

— Еге, матушка, є садъ большой, у нёму законані розбійницькі гроші; тоді вінъ почне родити упъять, якъ викопають їхъ.

— И ще мені, сину, що снилося?

— А що, матушка?

— Десь стоять два солдати на цепу покovanі.

— Еге, є: якъ бы вони ти гроші, що въ саду законані, пожертвували на нищихъ, то пошли бъ по своїхъ містахъ.

— И ще що мені, сынку, снилось?

— А що?

— Десь є чоловікъ та жінка, пару голубівъ ловлять на дубові, и ніякъ не піймають.

— Еге, ловитимуть поки світъ сонця: вони якъ були молодими, пару дітей своїхъ згубили.

— И ще що мені сынку, снилось?

— Що?

— Десь є шинкарка: изъ колодиза въ колодизъ перелива воду, ніякъ не переле.

— Еге, є. За шинкарство найгришнійшъ. Вона буде переливать поки й світъ сонця! Вона якъ була молодою, то кому переле, а кому не долє.

— И ще що мені, сынку, снилось?

— Що?

— Десь лежить кить-рыба, и черезъ ёго люде іздять.

— Еге, и це є; якъ бы вінъ вихрякнувъ корабель людей, такъ пішовъ бы на своє місто.

— И ще що мені, сынку, снилось?

— Що, матушка?

— Що колись ты сходило рано та красно, а теперъ пізно та біло.

— Еге, и це було. Якъ була моя дівчина у морі, то вона вийде, то я застигнусь та й почервонію—то я зійду рано и зайду красно; а теперъ нема моєї дівчини, то я зійду пізно и зайду біло.

Отъ пішло сонце, здивувалось матушці, що таке приснилось, що въ світі робитця. Посписувало сонце усе те, що вона казала, и дало матушці своїй ту записку. Пішло воно, а мати дала поснідати Трёмъ-сынові-Борисові и віддала ёму ту записку.

Іде вінъ назадъ. Лежить кітъ-рыба:

— А що нагадувавъ?

— Казавъ каже, якъ би ти вихрякнѣвъ корабель, пішовъ би на своє місце.

Тоді кітъ-рыба якъ хрякнѣвъ, весь світъ стрепенувся. Іде далі: стоить шинкаря.

— А що нагадувавъ про мене?

— Нагадувавъ, та казавъ, що будешъ переливати, поки світъ сонця.

— Такъ яжъ, каже, не буду и поспішатъся.

Іде далі, коли стоить чоловікъ и жінка, ловлять голуби.

— А що нагадувавъ про насъ?

— Нагадувавъ, та казало, що будете ловити, поки світъ сонця.

— Ну, ми не будешъ и поспішатъся, а то усе така думка, що отъ скоро піймашъ.

Іде, коли стоять ті два солдати и питають:

— А що нагадувавъ?

— Нагадувавъ, та казало, — якъ пожертвуєте на нищихъ ті гроші, що закопані у саду, то по своїхъ містахъ підете.

Вони сказали, що пожертвуютъ—заразъ такъ и пішли. Іде далі; сторожі питають:

— Чи нагадувавъ?

— Нагадувавъ, та казало — якъ викопасте ті гроші розбійники, що тутъ закопані, то буде вп'ять родитъ.

Вони викопали; ставъ садокъ родити.

Прійшовъ до дому, до царського дворця; усе визнавъ и цареві розказавъ, и записку ту давъ, що сонце дало. Царъ ёго наградивъ, половину царства наділивъ ёму, у себе и державъ ёго и замісто брата зъ нимъ живъ.

Записано Г. Залібовскимъ.

верёвочку—коли це дзвонить: дзень—дзень—дзень! Вибігають сторожи, що стерегли птицю, та до нього:

— Чого тобі треба?

— Хотівъ, каже вінъ їмъ, птицю украсти.

А сторожи и кажуть ёму:

— Це не проста птиця, а жаръ-птиця. Коли хочешъ, щобъ мы тобі дали, приведи намъ коня до половини-золотого, до половини-срібного.

Отъ и пішовъ відъ нихъ дурень, а вівекъ и питає ёго:

— Де жъ птиця, що ты хотівъ украсти?

— Нема, каже дурень.

Розказавъ ёму усе, якъ було, и що треба привезти коня до половини золотого, до половини срібного.

— Сідай же, каже вовкъ, швидче та поїдемо.

Сівъ дурень на вовка и поїхали. Іхали, іхали,—отъ вовкъ и привізъ ёго уп'ятъ таки у лісь, а въ тимъ лісі стоять усе каменни конюшні, а въ конюшняхъ иржуть коні. Отъ вівекъ и каже дурневі:

— Иди жъ у одю конюшню та бери першого коня, та не за вузду, а за гриву.

Пішовъ дурень у конюшню тай забувъ уп'ятъ, що ёму приказувавъ вівекъ— бере коня за вузду, а удила тільки брязъ—брязъ... Тутъ заразъ и вискакують сторожи та до ёго:

— Чого тобі треба?

— Хотівъ украсти коня.

— Е, привези намъ барышню, що живе за сімъ верстъ відсіля у дубовий гаю,—тоді возьмешъ коня.

Съ тимъ и пішовъ дурень відъ нихъ. Прийшовъ до вовка, а вінъ ёго и питає:

— Де жъ вінъ?

— Нема! та й розказавъ ёму, якъ було и чого потребували відъ ёго сторожи.

— Сідай же швидче та поїдемо, каже вовкъ.

Отъ поїхали. Вівекъ и привізъ ёго уп'ятъ у гаю дубовий. Коли дивиться—ажъ по горі ходять барышня зъ дівчиною, своєю значить слугою.

— Иди жъ, каже ёму вівекъ, до теї барышні та скажи їй, що тобі дуже хочеться води пити: нехай вона пошле ту дівчину за водою, а ты бери єї скорійше на оберемокъ та й неси до мене.

Отъ пішовъ дурень до барышні та й просить її:

— Пішлить, бариння, за водою: — дуже пити хочеться.

Вона, почувши це, стала просить ёго зайти у хату; вінъ відказується, що ему не можна зайти.

— Отъ візьми та й пошли дівку по воду.

Та и послала, а дурень тоді якъ ухопить єї на оберемокъ та мерщій до вовка, сівъ на его и полетівъ, якъ птыця, на-втіки. Прибігли до того міста, де вінъ укравъ коня половина-золотого, половина-срібного, вівкъ ставъ та й каже ёму:

— Я-жъ перекинувся баринню, а ти мене відведи и віддай сторожамъ, та якъ візьмешъ у нихъ коня половина-золотого, половина-срібного, то сіда на ёго та й ідь швидче по цій дороні, що до жаръ-птыці; а дожену тебе.

Отъ такъ и зробили: вівкъ перекинувся баринню; дурень узявъ его под-вівъ до сторожі та й промінявъ на коня половина—золотого, половина срібного.

Потімъ посадивъ на коня баринню, ту, що вкравъ собі, сівъ и самъ та й поїхавъ тимъ шляхомъ, що йде до жаръ-птыці. А сторожи узяли ту баринню, що вінъ оставивъ їмъ, принесли їй яблуць, ягідъ и усёго— усёго та й давай годувати. Отъ наівсь нашъ вівкъ гарно та й каже їмъ:

— Випустить мене трохи погуляти.

Вони й випустили ёго, та тільки що випустили—вінъ заразъ и перекнувся вовкомъ, вони не здріли й якъ, та й побігъ собі скільки видно, тільки курява знялась. Бігъ-бігъ вінъ, а далі й наганя дурня ажъ тамъ уже де була жаръ птыця, та угьять и каже ёму:

— Я жъ угьять перекинуся конемъ, а ти відведи мене и віддай сторожамъ та якъ возьмешъ жаръ птыцю, то сідай на коня та й ідь ажъ до теї дороги, де ти распрощався зъ братами, та й подождешъ мене. Та тільки не спи,—а то брати убьють тебе.

Дурень такъ и зробивъ, якъ казавъ вівкъ: вимінявъ жаръ птыцю, сівъ на коня, взявъ баринню та мерщій и дременувъ. Отъ приїздить на те місце, де три дороги сходяться въ одну, та й сівъ відпочити, а коня пустивъ па-стись. Жаръ птыця сидить у клітці та співа, а вінъ давай просить баринню, щобъ вона ёму піськала въ голові, а вона и просить ёго:

— Не засни-жъ, будь ласкавъ, а то брати убьють тебе и мене.

Отъ скає вона й скає, коли дивитьця: иде два парубки. Вона заразъ до дурня—коли вінъ уже спить. Давай вона ёго будить; будила-будила— ніякъ не розбудить. Отъ підбіхали туды-жъ и ти парубки:

— Дивись-же—но, каже одинъ, це нашъ братъ дурень. Давай убьємо ёго, а коня, жаръ птыцю и красну дівцю возьмемо собі.

Отъ такъ и зробили, якъ сказали: убили брата и покинули тамъ, а коня, жаръ птицю и красну дивитця узяли та й поїхали. Незабаромъ прибіга й вівєць. Дивитця, ажъ дурня уже кляе сорока, а гадюка ссе зъ ёго кривъ. Отъ вінъ заразъ гадюку убивъ, а сороці й каже:

— Якъ ти мені не принесешъ води цілющою и живущею, то й тебе убью.

— У чому жъ я тобі принесу? пита сорока.

Вінъ узявъ, зробивъ зъ листківъ дві коробочки, одну прив'язавъ їй до одної ноги, другу до другої, та й пустивъ сороку. На другий день прилітає вона до ёго у полудень и приносить воду. Тоді вінъ узявъ; поливъ дурня цілющою водою, сцїливъ ёго, а далі—живущею—ожививъ.

— Та й довго жъ якъ я спавъ, каже дурень.

— Якъ бы не я, заснувъ би ти й на віки, обіввався вівєць. Сідай швидче та поїдемо, а то старшій братъ обвинчастця зъ барашнею.

Отъ сівъ дурень на вовва и поїхали.

Прыїзжа до дому, коли дивитця—стоить передъ крильцомъ коляска; а въ тій колясці запряжений ёго кінь половину золотий, половину срібний. Якъ побачивъ ёго кінь той, такъ и кінувсь до ёго, поволієвъ за собою и коляску ту, а якъ побачила ёго жаръ птиця у вікно,—такъ и шурхнула до ёго: разбила й вікно, вилетіла та й сила ёму на плече. Коли це виходить и барашня та зъ ёго братомъ, така заплакана,—їхати до вінця. Якъ угляділа жъ вона дурня,—заразъ до ёго такъ и кинулась.

— Ось хто мене вєравъ, каже, за того й виїду.

Дивитця на це диво батько, и самъ не знає, що воно й робитьця. Тутъ дурень розказавъ ёму усе до чиста, якъ було діло; а батько ёму й каже:

— Роби жъ зъ братами, що хочешъ.

Тоді дурень поїхавъ до вінця, перевінчався зъ барашнею, братівъ простивъ, а воввові зжаривъ цілого барана. Отъ вамъ казка, а мені бубликівъ в'язка.

Записано Залюбовскимъ.

78.—Три брати: два розумнихъ а третій дурний.

(Дашковъ, Литинскаго у., Подольской г.)

Було собі трѣхъ бративъ: два розумнихъ а третій дурний. У нихъ бувъ батько и накосивъ собі тамъ-дєсь у лісу стирту сіна; а до твєї стирты унадылись морські коні. Посылає батько старшого сына туда — значитця, на варту, и каже:

— Хтось сіно наше прибірає.

Пошовъ старшій — не доглядівъ: цілу ничъ проспавъ и не бачивъ коней! Посылає батько послѣ того середужчаго сына. Пішовъ и той — и той не доглядівъ. Пішовъ уже на третю ничъ самий менчій.

— Я, говорить менчій: я піду самъ, а догляду!

Допіро вінъ приходить до твєї стирты, сівъ собі коло неї, взявъ, наломивъ собі сосны и кругомъ себе настромлявъ, щобъ сосна ёго колола, щобъ вінъ не заснувъ. Якъ прихилитця вінъ на одинъ бікъ, задрімавши — сюда сосна коле; якъ похилитця на другий бікъ — и сюда сосна коле: не може заснути. Выходять морські коні до тєї стирты, кругомъ її обступили и ідять сіно. Вінъ прыскочивъ, аловивъ самого первого жеребця межъ тими кіньми, сівъ на ёго и іде до дому; а за тимъ жеребцємъ всі коні біжать. Отъ вінъ їхъ привівъ у свою обору. Рано вийшовъ батько и каже:

— Отъ дурний нашъ прыгнавъ стадо коней на обору.

Допіро дали до пана знать, шо такий-то и такий прыгнавъ стадо коней морськихъ. Ти-жъ розумни брати вибірають собі коні, котрі самі луччі; а той дурень бере собі самого посліднёго. Посідали вони тыхъ коней и поїхали до пана. Отъ и кажуть панові:

— Нашъ братъ дурний, а за насъ розумніші: мы ходили до стирты дві ночі — не догляділи; а вінъ пішовъ и прыгнавъ стадо коней.

— Когда вашъ братъ, каже панъ, такий хитрий, то нехай достане изъ мора перстень. Я зъ своєю дочерью купався и упустивъ перстня. Скажіть своему братові, якъ вінъ мнѣ того перстня не достане зъ мора, то вінъ не буде жити — я ёму голову здыму!

Допіро дурний иде до свого коня и радитця; а той ёму и каже:

— Сідай, каже, на мене и поїдемо; якось-то воно буде.

Сівъ вінъ на того коня и іде надъ море. Прыіжає вінъ надъ море; а кінъ ёму и каже:

— Тутъ буде самий главный, самий старшій ракъ лізты, такий ракъ, шо вінъ всі поради знає въ морі, ты ёго зловы, то вінъ тобі знайде и вынесе.

Отъ вінъ того рака зловивъ и держить коло себе.

— Пусты мене, каже ракъ! я тобі що хочешъ дамъ, тільки пустн!

— Я, говорить, одъ тебе нічого не хочу, тільки вынеси мені перстня.
Тутъ мого поміщика дочка купалася и впустила въ море. Знаєшъ, каже, де вінъ?

— Знаю, каже.

— Ну, каже, якъ ты підешь у море и відты не вийдешъ? що тоді буде?
Дай мині який знакъ.

— Який-же я тобі знакъ дамъ?

Який хочешъ, такий и давай, а бы бувъ мині знакъ, що ты зъ мора до мене вийдешъ. Відрубай ногу и оставъ мині, бо я, каже, добре знаю, що ты до мене не вийдешъ.

— Ну, я тобі ногу, каже, відрубавъ; якъ же ты мині її приставишь, щобъ вона такъ приросла, якъ и перше була?

— Не журись, каже, буде!

Пустивъ вінъ того рака въ море, пішовъ вінъ; а той пішовъ до коня и радитця:

— Що я, каже, коню, буду робити: ракъ мині на знакъ ногу одрубавъ, що мині робити, щобъ вона знову пристала?

— Не маєшь що, каже, робити. Иды, каже, онде на полі ходять вівці, заріжь одну вівцю и седи коло неі; крукъ прилетить, дітямъ мнися брати, и ты ёго зловишь—того крука—и вінъ тобі скаже:—«пусты мене», то ты ёму скажи такъ: «принеси мині воды живущоі и цілющоі, то я тебе пушу».

Зловивъ вінъ того крука и держить:

— Пусты, каже, мене. За що ты мене держишь? Що я тобі зробивъ?

— Не пушу, каже: принеси мині воды живущоі и цілющоі, то я тебе пушу. А якъ полетишь по воду, то ще й знакъ покынь мині, щобъ я знавъ, що ты мині принесешъ.

— Є, каже крукъ, коло мене дятя одно—на тобі дятя, а я полето по воду.

Допіро давъ вінъ ёму дві баночки маленькихъ: привязавъ ёму одну до одного крыла, другу—до другого и пустивъ. Полетівъ той крукъ по воду. Прилітає до воды, набравъ воды и привіє. Допіро той вывірає крука—взявъ тее дятя, розорвавъ, ёго на шматки, помазавъ цілющою водою—не сіялетця; помазавъ живущою—не оживає.

— Шо ты мене, каже, дуришь?

Бачить крукъ, що на хитрого васкочивъ—нічого не зробить—летить по

воду зновъ, по другу уже. Принісь вінъ уже такої води, якъ треба було — той помастивъ тее крученя—воно сцілілось до куйи. Помастивъ вінъ тее другою водою—живущою—ожило. Взявъ вінъ и нуствъ тее крученя. Приходять вінъ до мора—ракъ виходить изъ мора, виходить и плаче:

— И перстня нема, и ноги, каже, позбувся.

— То, каже, не мое діло, шукай—ты мині обіцявъ, а нога заразъ буде при тобі, якъ тільки знайдешъ та вынесешъ.

— Чекай, каже ракъ, я, каже, маю тутъ свою кумпанію. Я свисну—вони зберутця. Якъ зберутця, я имъ скажу, та тоді всі якъ розійдемося по морі, то певне знайдемъ ёго.

Якъ свиснувъ надъ моремъ, такъ до нёго всі и повыходили, бо то бувъ самый найстаршій ракъ.

— Идіть мині, каже, шукайте у морі такого-то й такого-то перстня.

Пославъ вінъ їхъ всіхъ у море, якъ зачали вони шукати, я зачали шукати—не найшли; а наймолодшій ракъ и выносить. Не дає жъ вінъ тому, що прііхавъ конёмъ; а дає свою старшому.

— Ну, теперечки, каже, є въ мене перстень! Притули мині ногу такъ, якъ вона була, то я тобі оддамъ перстня.

Отъ-то той немастивъ тую ногу цілющою водою—вона сцілілася; помастивъ живущою—зовсімъ нога стала жива. Допіро попробувавъ ракъ, що може на ту ногу ити, попробувавъ, помоцтвався—добре пристала нога! Допіро дає ёму перстня.

— Теперъ ступай, каже той парубокъ: ты своєю дорогою, а я своєю іду. Ото ракъ полізъ у море, а той поікавъ своєю дорогою.

Прііжає до нана, панъ тимъ сконцентувався, то вінъ привізъ ёму того перстня...

— Ну, каже, якъ ты доставъ зъ мора перстня, молодець хороше! Иди-жъ ты теперъ, подій моїхъ дванадцять кобылицъ, звари молоко и скупайся въ тимъ молоці, то тоді я за тебе свою дочку оддамъ.

Допіро вінъ иде до свого коня и радитця:

— Що мині, каже, коню, робити? Загадавъ мині панъ штуку; хоче зъ світа звести, якъ не зроблю.

— Не бійся, каже, иди й дий ти кобыли, зльвай молоко те, грій ёго, тільки безъ мене не скачи въ ёго—підемъ разомъ.

Подіоівъ вінъ тихъ дванадцять кобылицъ, нагрівъ молоко, привівъ того коня, а вінъ ёму и каже:

— Якъ я, каже, разъ прыхну—не скакай; другий разъ прыхну—не скакай; а якъ уже третій разъ прыхну, тоді скакай: нічого тобі не буде.

Пішовъ вінъ до пана и каже:

— Уже, пане, подоївъ и молоко нагрівъ, уже буду купатця. Дайте-жъ мині росписку. Якъ выкупаєсь, щобъ мині дочку дали.

Давъ той панъ росписку и пішли до котла, а тутъ уже кінъ стоїть. Прыхнувъ той кінъ разъ, прыхнувъ другий разъ, якъ третій разъ прыхнувъ — той скинувъ зъ себе сорочку и скочивъ въ котель, покупавсь тамъ и вылізъ. Побачивъ панъ, що той ще крашчій вылізъ изъ молока, якъ бувъ, да и каже:

— Нагрійте, каже, молоко; я ще покупаєсь.

Нагріли те молоко, панъ скинувши одежу, якъ скочивъ, такъ тільки косточки заторохкотіли—зварився панъ. А той взявъ туя росписку, пішовъ, пані показавъ її. Вона прочитала, оддала за ёго свою дочку заміжъ, а въ придане оддала весь свій маєтокъ.

79.— Про Лева—купецькаго сина.

(Лебедивскій у., Харьковской г.)

Бувъ собі купецъ та купчиха, а въ нихъ бувъ синъ. Отъ той синъ вкравъ у батька самого крашчого коня та й продавъ. Не злюбили ёго за це батько и мати, та й послали ёго у лісь зъ кучерями, буцімъ бы то прокататись, а кучерямъ звелили ёго зарізати. Поїхавъ той Левъ у лісь та взявъ зъ собою и собачку. Отъ у лісі вже роздумали кучері та зарізали, замість ёго, ту собаку, выйняли зъ неї серце и печінку, а въ нёго відрізали тіки палець-мизинець. Це, бачъ, батько приказавъ імъ привезти до нёго серце, печінку и мизинець на показъ, щобъ вірно було, що синъ зарізаний. Отъ и пішовъ собі Левъ світъ-за-очі. Вернулись кучері до дому, подали батькові печінку, серце и палець; вінъ закопавъ це все у хаті біля кровати. Черезъ три дні выросла зъ того яблунька:—гілька золота, гілька срібна, яблучко золоте, яблучко срібне. Любуютця вони тинъ деревомъ та дывуютця хтобъ не вырвавъ яблучко—кровъ біжить зъ дерева, та все щось приспівує:

«Обмана, обмана, батеньку—змю!»

Отъ якъ пішовъ собі Левъ, та й пішовъ та й зашовъ у яръ такий глибокий, що й світа не выдно. Коли дывутця стоїть хата гарна—гарна и двіръ великий. Увійшовъ у той двіръ—нема ні собаки, нема нікого. Дывутця—вікно въ хаті відчинете, а на вікні лежать млинці. У тій хаті жили дідъ та баба, старі та сліпі обов. Баба пекла млинці, а дідъ такъ сидівъ. Що спече

який млинець баба, та все и положе на вікно, а Левъ бере та їсть—голодний, бачь, бувъ—та й поївъ усі. Коли це дідові захотілось їсти, вінъ и просить бабу подати:

— Печешъ, печешъ увесь ранокъ, а я ще й не пробувавъ. Подай лишъ! Отъ баба лапа, лапа—нема млинцівъ!

— Що це? увесь ранокъ пекла—и нема млинцівъ. Де це собака взялась?— каже баба.

А дідъ їй:

— Хіба не чутъ-бы було, якъ бы була собака? Вона-бъ звалила що, або що.

Отъ и кажуть обоє:

— Озвись, хто тутъ є! Якъ изъ старого, то будешъ батькомъ або матірью; а якъ изъ малого, то будешъ дитина намъ рідна.

Отъ Левъ и озвався:

— Я, каже, буду вашъ синъ.

Вони зраділи ёму, гроші ёму дають, гарно ёго годують и убірають; а у нихъ кози були такі, що по цебру молока дають, якъ на быстрыхъ водахъ їхъ напасуть.

— Будь-же, кажуть, намъ пастухомъ и синомъ. Та гляди, якъ поженешъ кози, то щобъ и тобі не було того, що намъ: намъ змії очі повикалювавъ за те, що пасли кізъ на быстрыхъ водахъ, та на шовковихъ травахъ.

А Левъ їмъ каже:

— У мене шабля є!

Отъ и погнавъ вінъ ти кози. Коли іде змії зъ тріма головами, а Левъ полізъ у болото та й сидить тамъ. Кричить Левъ змієві:

— Не ідь, не ідь, бо заріжу!

— Не такі пасли та не різали, а їхъ різали.

— А ти думаєшъ, якъ мому батькові очі повиколювавъ, то й мені виколешъ. Ні, швидче тобі виколю!

— А види єуди?

Отъ Левъ сівъ на козу—а кози були здорові—та й вніхавъ до змія зъ болота. Якъ ухапнвъ Левъ козу за вуха, а вона якъ стрибне та на змія и почали у двохъ зъ Левомъ давити змія. А змії и кричать:

— Не дави мене!

— Ну, приймайсь, каже, де батькові та материни очі подівавъ?

— Підъ корытомъ у дворі.

«Труды» Чувинскаго, томъ II.

— Иди-жъ повставляй, щобъ вони мині бачили!

— Е, не бачить уже імъ! каже змії.

— Е, коли імъ не бачить, то й тобі на світі не жить!

А змії и каже ёму:

— Ну, ходімъ до тебе до дому.

— Ходімъ!

Повівъ Лева змії до себе. Найшли тамъ очі. Змії и каже бабі:

— Грій молоко чавунами мыть очі та вставлять.

Нагріла баба молока; цебрівъ зъ п'ять изогріла, мабуть. Отъ баба и каже:

— Е, синку, це ты хочешъ насъ згубити; мы хочъ старі, а жити на світі хочемъ.

— Ні, каже: не хочу згубити: я хочу щобъ вы бачили.

Отъ Левъ та змії посажали старыхъ у жлукто та й давай імъ терти очі; терли, терли коли повставляли очі. Стали старі дивитись! Тоді Левъ взявъ змія та въ пічъ и всадивъ.

— Печись-же тутъ! каже.

Отъ старі стали ще більше жаліти. Поіхали вони дівчини шукати. Ідуть та й привазують ёму:

— Гляды-же, Левъ, скрізь ходы по хазяйству, скрізь ходы, а у однихъ хлівъ не ходы,—не доводъ тебе, Господи, шітти.

Поіхали вони,— а Левъ и дума:

— Уже чи смерть, то й смерть буде, а що я въ нихъ за синъ буду, що не подивлюсь?

Пішовъ у той хлівъ, відперъ ёго; а вінъ бувъ замкомъ запертий. Увійшовъ у той хлівъ, а тамъ самі мідни гроші. Дивитця—и другий замокъ вісять, и другі двері стоять. Відчинивъ вінъ и той хлівчикъ—ажъ тамъ саме срібло. Любуєтця вінъ тими грішми, коли чує—кінъ ногою тупнувъ и тамъ скрізь и зазвиніло. Дивитця: и треті дверці є, личкомъ зав'язани,... запечатани.

Розв'язавъ вінъ и ти дверці, пішовъ и въ той хлівець—коли тамъ саме золото, а міжъ тямъ золотомъ стоить кінъ, високий—високий та золотоконтий, та мовъ гнідий. Отъ Левъ набравъ тихъ грошей—мідныхъ, срібныхъ и золотыхъ,—взявъ и коня того, сівъ на нёго та и втікъ; а старі були за двадцять верстъ та й почули, що їхъ кінъ біжить, — дзеленчить такъ конитамн. Звернулись швидче старі до дому. Старый запрігъ шестеро кізъ, та й погнався за Левомъ. Гнався, гнався, гнався—гнався старий—такі прудкі кони були; та й не дожепе, а той не втіче. Дивитця Левъ, що лихо,—давай питати коня:

— Що мні робити?

А кінь и відказує:

— Все однако він мене не выпускав на світ Божий!—Скажи тричі: станьте, кози! станьте, кози! станьте, кози!

Сказав це тричі Левъ—кози й стали,—значить замовив їх Левъ. Бивъ-бивъ старий ти кози—не йдуть вони. Отъ він и гука тоді Левові:

— Щастя твое, що ты замовив кізъ! А то не живъ би ты на світі!

Поїхав собі Левъ. Доїзжаючи до дому, Левъ заїхав и купив собі кобзу, та приїхав у своє село, а тамъ усе купці жили та у жодну хату и закликають ёго грати. Буди не піде Левъ грати, скрізь усе и розказує про те, що зъ нимъ було и якъ він пішовъ відъ батька. А купці усе и питають ёго:

— Де вы, де вы такої пісні чули?

-- Я її давно знаю—відказує Левъ.

Закликали ёго грати и до рідного батька. Сидить він и въ батька и співа, приграваячи: «якъ бувъ собі купецъ та купчиха», и все що и якъ було зъ нимъ. Тільки що програвъ, а батько и каже:

— Підождіть, я цю пісню запишу!

Записавъ вінъ її та сидить та й чита; а далі заплакавъ та й пита:

— Де вы ці пісні чули?

— Е, я її давно знаю!

Отъ потімъ и каже Левъ:

— Чи не можна бъ тутъ де нанятись чимъ?

— Та наймітєся въ мене,—озвався до нєго батько.

— Е, у васъ може важка робота.

— Ні, не важка. Коли хочете, живіть у мене за сина.

Упгьять пита той купецъ Лева:

— Де вы ці пісні вивчились?

А Левъ и почавъ казати:

— Якъ бувъ собі купецъ та купчиха, а я у нихъ бувъ синъ,—та й розказавъ усе, що зъ нимъ було. Тоді купецъ признався до ёго батькомъ. Ставъ тоді Левъ жити та поживати у батька.

Сообщилъ Г. Залюбовскій.

*

80.—Про богатыра Сухобродзенка Івана и Настасію прекрасную.

(С. Мгіевъ, Черкасскаго у., Кіевской г.)

Въ некоторомъ царстві, въ некоторомъ государстві живъ собі мужикъ, и мавъ два сына. И растутъ вони не по годахъ, а по часахъ—такъ растутъ, якъ изъ воды йдуть. Оддавъ їхъ батько у школу, и вони тамъ такъ грамоты набрались, найчище того, который ихъ обучавъ. Приходить старшій сынъ до своего отца и говоритъ ему:

— Отецъ мій возлюбленный! Дай мені лучокъ и стрилокъ пучокъ: я поїду собі лицарства доставать.

Батько ёго заплакавъ, давъ ёму коня. И поїхавъ той ажъ въ десяте царство. Выйхавъ у степъ, напъявъ собі наметъ и лігъ на дванадцатеро сутокъ спаты. Прочнувся и начавъ и зъ бабою вовваця. Не великое время пробувъ—пробувъ сімъ літъ, потомъ настігъ ёго братъ ёго меньшій. Приходить той меньшій сынъ до батько й каже:

— Отецъ мій возлюбленный! Дай мені лучокъ и стрилокъ пучокъ—я поїду собі лицарства доставать.

Давъ и ёму отецъ коня и все, и выражае ёго й каже:

— Ідь, каже, сыну мій милій, Иване, ідь, Богъ зъ тобою! буде тобі въ степу можъ случиця и зъ якімъ лицаромъ бытъя—впередъ не бийся, а распитайся, якъ звуть; бо може наткнеся на брата. Ты будешь Сухобродзенко Иванъ, а той Сухобродзенко Василь.

Сівъ той на коня и поїхавъ. Іде ажъ у десятое царство; коли дивиця въ степу стоить наметъ, коло нёго стоить кінъ—поломя пъяе, а яру шиници ість. Пустивъ коня до коня—конь зъ конемъ не бъяца; пустивъ хорта до хорта—хортъ зъ хортомъ не кусаца; пустивъ сокола до сокола—соколъ сокола не кусае. Входитъ той молодець у наметъ, а тамъ лежить богатыръ, на дванадцатеро сутокъ спаты лігъ. Вінъ коло нёго походитъ, походитъ, и самъ у тому наметі лігъ спаты—дванадцатеро сутокъ спавъ, тринацатя кінца. Не за великое время прокидаеця той старшій; коли дивиця—лежить хтось коло нёго. Ухопивъ мечъ и хотівъ ёму знести голову зъ плечъ; далі раздумався:

— Коли, думае, вінъ на мене, сонного не напавъ, то и я ёго не буду зачинать. Нехай проспича, и я ёго распитаюсь—шо воно есть таке.

Проспався той, прокидаеця; умывся, помолился Богу. Той старшій не знае шо, шо то ёго братъ ставъ прынимать ёго; стали вони пить чай. Напились чаю, отъ вінъ ёму й каже:

— Ну, теперь сядаймо на коні и ідьмо въ степь биця!

Поіхали; начали биця. Вдарились разъ, одскочили; вдарились другій разъ, одскочили, послі розигнались третій разъ, старшій меньшому хотівъ глову съ плечъ зняти. Меньшій нагадавъ батьківскее слово та взявъ и упавъ съ коня и говорить:

— Хто ты єсть такій? Пстой не бийся!

Той каже ёму:

— Я Сухобродзенко Василь.

А меньшій ему каже:

— А я Сухобродзенко Иванъ.

Тоди старшій братъ скочивъ съ коня, ухопивъ ёго за шию, заплакавъ и каже:

— Єсть мы ридні брати; годі биця, ходімъ у наметъ!

Погуляли собі, и старшій братъ каже:

— Отъ шо, брате, теперь мы погуляємъ; ты одпочивай, а я поїду въ степь; бо уже сёмый годъ я воюю зъ бабою; такъ мені треба іхать зъ нею воювать.

— Поїду и я зъ тобою, каже меньшій.

— Ні, ты заставайся, бо ты ще молоденькій, не різнакъ такъ щобъ тебе тамъ не вбили. Поїду я самъ.

Той подождавъ трохи, покі той скрився; осідлавъ свого коня и поїхавъ за нимъ у погоню. Прніжжає, дивиця, той вже воює. Вінъ злізъ съ коня, якъ махне мечемъ, то на той бікъ, якъ полова, а на цей бікъ, якъ солома. Дивиця, шо та баба утікає, вінъ погнався за нею; а вона въ нору хтіла; тилькі вінъ догнавъ її надъ порою, якъ махнувъ мечемъ такъ и одрубавъ їй половину ж. . . н. Вона такі такъ и утікла въ нору. Стоїть вінъ надъ порою и жалкує, шо тилькі половину одрубавъ...

А старшій братъ ходіть міжъ трупівъ и шукає ёго, думає, шо вінъ вже давно убитий.

— Ахъ, Боже мій, тилькі наживъ собі брата, а вінъ вже убитий!

Тилькі дивиця, ажъ ёго братъ сидить надъ порою и плаче.

— А чого се ты, мій братику, плачешъ?

— Якъ же, каже той мені не плакаты, коли у сю нору уткла проклята баба.

— Да чортъ її бери: нехай утікає.

— Е, ні, каже, не хочу, я її, стерву, вытану. Рви конши да плети канать!

Виплели канатъ, и пошовъ одинъ у ту нору, а брату каже:

— Ну, гляди жъ, якъ я стрепену, щобъ ты мене тягъ!

Входить туды, дивиця сидить дівиця-красавиця й хусты гантус, и побачивши ёго, и каже:

— Слихомъ—слихати, Сухобродзенко богатира у вічі видати. Зачини ты, говорить, сюди такъ глибоко забивсь?

— Сюды, каже, побіжала баба, такъ я хочу її звоювать.

— Не звоюєшь ты її, говорить вона; якъ мені возьмешъ за себе, такъ я тобі помочи дамъ, и ты тоді її звоюєшь.

— Я тебе, говорять, за себе не возьму; а есть у мене на горі старшій братъ—дакъ за того йди.

— Йди же, говорить, и дивись за грубкою: вона сидить на варстаті и вісько тче.

Иде вінъ и дивиця: сидить на одній половинці баба. На сѣй бікъ кіне—люлька й бардакъ, на той бікъ кіне—вісько й возакъ.

Вінъ подходит и каже:

— Здрастуй, бабка.

— А, здрастуй, мурмый сыну! одрубавъ мині половину ж...и, ще й сюди пришовъ. А що, чи будемъ биця, чи мириця!

— Ні бабо, не того а сюди забравъ, щобъ мириця!

— Ну, ходімъ на тичокъ, давай биця.

Якъ узали биця, узали биця... ні той того, ні той того. Баба утомилась и каже:

— Спшь, дочко, підъ ёго горохъ, а підъ мене уголь.

Та дочка якъ підправить підъ ёго уголь а підъ неї горохъ, то та баба тилькі коліньми паць, паць, паць, а вінъ її зверху. Баба почала зновъ кричать да дочкі:

— Спшь, суко, підъ ёго горохъ!

А дочка підправилась та й ще їй підбавила гороху. Баба упала, а той її убивъ. Послі взяли у двохъ съ дочкою и понабірали всякого дорогого одіянія; той стрепенувъ, и їхъ вытягли на верхъ. И взявъ вінъ ту дівчину старшому брату за жону, и поїхали вони у наметъ. Вінъ младъ юноша изморився и лігъ спати; а вона каже мужу:

— Ты довго воювався; може въ тебе мужа есть въ голові—я тобі посьеаю... У мене, каже вона, есть сестра ще крашча одъ мене. (Вона думає, що той спить, а той все чує).

— А де же вона? питаєця її мужъ.

— Укравъ Білий-Палянинъ за жону собі.

— А якъ же її звуть?

— Прекрасная Настасія.

Той вставъ, умився и осідавъ коня и поїхавъ. Старшій братъ и пытаєся ёго:

— Куды ты, мій братіку, ідешъ?

— А, шожъ, каже, брате, тобі доставъ жинку, поїду й собі доставати.

Привжає вінъ у десяте царство. Дивиця—стойть хатка.

Вінъ до теї хаткі—помоливсь Богу; баба одчинила двери, а у баби голова обручемъ збита.

— А, слихомъ слыхаты Сухобродзенка богатыра, а у вічи видаты; то було слышно, теперъ и у вічи видно. Чи по волі, чи по неволі?

— По волі, каже той, бо добрый молодець не ходить по неволі.

— Куды тебе Богъ несе?

— Шо, старуха, чи не чула де Білого-Палянина? Самъ біли, поле біле, хорти біли, усе біле.

— Не чула, говоріть. Ідь до моєї сестры середульшой, може та тобі каже. Нічого тобі, голубчику, и попоісты дати; хйба нѣ головку капусти; може де попаришь та зыси.

Вінъ взявъ и поїхавъ. Стоіть хатка. Вінъ до теї хаткі молитву сотворивъ. Баба одчинила двери—двума обручами у неї голова збита.

— Слихомъ слыхати, Сухобродзенка богатыра у вічи видати. Куди тебе Богъ несе?

— А шо, говоріть, старуха поштенная, чи не чула ты шо про Білого-Палянина? Самъ білий, поле біле, хорти біли, коні біли,—усе біле.

— Ні, каже, не чула; ідь до моєї старшої сестры: може вона знає. Нічого тобі, голубчику дати на дорогу, нѣ возми крупиць пшонаныхъ трошки, може де кашу зваришь.

Поїхавъ вінъ. Дивиця, иде заєць и четверо маленькіхъ зайченятокъ лізуть за нимъ, такъ бідны схудали. Вінъ узявъ головку капусти,—разризавъ на чотирі часты и кінувъ імъ. Зайчики поживились, а заєць и каже ёму:

— Спасибі тобі, Сухобродзенку Иване, шо ты моїхъ дітокъ пожививъ. Я тобі вѣ великій пригоді стану.

Поїхавъ далій. Дивиця—хатка. Вінъ сотворивъ до теї хаткі молитву, баба одчинила двери—трома залізными обручами у неї голова збита.

— Слухомъ слыхаты, превеликаго богатыра Сухобродзенка Івана у вічи видаты, то було слышно, а теперъ и у вічи видно.

— Чи не бачила, старуха, пытаєця той, Білого-Палянина; самъ біли, кінъ біли,—усе біле?

— Не бачила, каже; ідь до мого настаршого сына. Якъ вінъ тобі не скаже, то вже ніхто не скаже. Нічого тобі, мій голубчику, дати попоісти. Іднимъ-ідне поросятко маю; возьми хіба вже й те; де нібудь зарижешъ собі и поживися.

Іде вінъ, ажъ коли бачить: иде качка и малесеньки каченята веде. Маленькі біднячки попроставали; вінъ подививсь на нихъ—взявъ да й висипавъ їмъ пшоно; вони підкренилися, а стара качка й каже ёму:

— Спасибі тобі, Сухобродзенко Йване, шо ты дітокъ моїхъ трохи піджививъ; а колись тобі въ великій пригоді стану.

Вінъ собі й думас:

«Господи, Боже мій, въ якій пригоді вона може мені стати, шо вона сама така маленька».

Поїхавъ далі. Бачить: иде вовкъ и веде за собою вовчинятъ, — тні вовчинята попроставали; вінъ дививсь, дививсь на нихъ и жалко ёму стало маленькихъ вовчинятъ; отъ вінъ взявъ да й кинувъ межъ нихъ те порося; вони розирвали ёго и підкренилися. Тоді вовкъ обертаєця й каже ёму:

— Спасибі тобі, Сухобродзену Йване, шо ты моїхъ дітокъ повормивъ; за те я тобі може коли въ великій пригоді стану.

Поїхавъ вінъ. Прїїзжає у десяте царство, дивитця—стоїть хатка. Вінъ до теї хатки сотворивъ молитву, святій Юрій одчинивъ.

— Слыхомъ слыхати, Сухобродзенко превеликого богатыря увіча вдати, зачїмъ Богъ такъ далеко занесъ?

— Чи не чули шо про Білого-Полянина?

— Ні, каже святій Юрій, нічого не чувъ. Почкай: я своїхъ хортівъ скличу, якъ вони не знайдуть, то вже ніхто въ світі тобі не скаже.

Поставивъ Ивана за дверима, а самъ вийшовъ, и крикнувъ. Якъ пошли звери,—повенъ двіръ нашло! Усякіі тутъ були.

— А шо, пытаєця, усі зібрались.

— Усі, кажуть, тільки ще нема кривої вовчиці.

— А чи не чували, каже, чого про Білого-Полянина.

— Ні, кажуть; либонь, розказували, шо ёго хорты да тоєї вовчиці ногу перекусили; а більшъ мы не чули.

Колн ось иде тая старая вовчиця. Иде и шкандибас.

— Ахъ, ты, каже, стара кривуля, а чого се ты такъ барілась? А чи не чула часомъ чого про Білого-Полянина—самъ біли, поле біле, коні біли, хорты біли,—усе біле?

— Якъ, каже вона, хозлінь, не чула, коли въ ёго дворі мені ёго-жъ хорти ногу перекусили.

Отъ святий Юрій распустивъ усіхъ, а її оставивъ и каже ёму:

— Ну, каже, гляди жъ, якъ будежъ ити и вона буде казати: а бачишь городъ, кажи: не бачу, ажъ покi не прийдешь до города и не побачишь царина; бо вона боiця хортівъ.

Бере вінъ її на коня и поiхали. Тилькі вона каже:

— А бачишь, Сухобродзенку, городъ Білого-Полянина.

— Ні, каже, не бачу.

Проiхали трохи—вона зновъ питає:

— А чи бачишь?

Вінъ уже зовсімъ бачить, а каже:

— Ні, не бачу.

Коли подiзжають ажъ до царини, вона й питає:

— А то, вже бачишь?

— Бачу, каже.

Вона якъ скопиця зъ коня, якъ махне, да такъ, що й конемъ не доженешъ, уже й не крива зовсімъ, такъ хортивъ боялась! Пройшовъ вінъ царину,—дивиця: ажъ стоiть хатка. Вінъ молитву сотворивъ. Одчинила двiри стара баба.

— Слыхомъ слыхати Сухобродзенка Івана у вічи відати!

— А шо, каже, бабуню, чи не знаєшь ты Білого-Полянина?

— Якъ, каже, не знати мені, коли я ёго баба. А на шо вінъ тобі?

— Я хошу взяти собі у нёго прекрасную Настасію собі за жону.

— Помагай тобі Боже.

— Пойдiть, бабусю, и разпитай її, коли вінъ изъ дому поiде и скажиť їй, що прийавъ такiй-то й такiй и хоче тебе вкрати.

Пошла баба. Приходить до неi и каже:

— Прекрасная Настасія, прийавъ, каже, великiй, славный богатырь Сухобродзенко Іванъ и хоче тебе собі за жону вкрати!

— Боже, каже, ёму поможи, я давно сама того хочу.

— А дежъ твiй мужъ?

— Поiхавъ, каже, на полёванье. Скажи ёму, коли вінъ має часъ, нихай заразъ доiзжає и забирає мене.

Прийавъ той, забравъ її, заплативъ бабі и поiхавъ. Иде вінъ, иде; приiзжає въ десяте царство.

Білий-Палянинъ съ своїмъ Гнатомъ-Булатомъ, вірнимъ слугою, вертаєця съ полівана. Б'є свого коня тисякомъ міжъ уши:

— Ну, кричить, скорій до Прикрасної Настасі на чай поспівай!

Кінь до н'го говорить:

— Пане любий, пане милий, уже прикрасної Настасіи немає.

— А дежъ вона, каже Білий-Палянинъ!

— Сильний богатиръ Сухобродзенко Йванъ укравъ.

— Нічого, мій коню, каже. Ще мы приїдемо, выоремо, насіємо жита, жито виросте, нажнемо, намолотимо, наваримо пива, нап'ємось и поїдемо доганять, тоді й доженемо.

А кінь тилькі на тр'охъ ногахъ. Приїхали до дому, зробили такъ якъ казавъ Білий-Палянинъ; послі погнався у погоню й догнавъ Сухобродзенка и отнявъ прикрасну Настасію, а ёго порубавъ, посікъ на капусту и коня ёго также порубавъ. Л'єжать вони обідва порубани. Иде зайчикъ, подививсь, познавъ ёго—сівъ да й плаче:

— Цежъ мій хозяйнъ, той, що моїхъ дітокъ голоднихъ нагодувавъ.

Летить качечка и пытаєця:

— Зайчику, зайчику, чогожъ ты плачешъ?

— Якъ же, каже, мені не плакати, коли це лежить порубаній мій хозяйнъ, що моїхъ дітокъ покормивъ.

Качка познала ёго й каже:

— Аже жъ вінъ и моїхъ дітокъ покормивъ.

Сіли вони и въ двохъ зачали плакати. Иде вовкъ и пытаєця:

— Зайчику-братнику, а чого се ты плачешъ!

— Якъ же, каже, мені не плакати, коли вінъ моїхъ дітокъ покормивъ, а теперъ, я ёму не можу нічимъ пособити.

Вовкъ сівъ и собі ставъ плакати:

— И моїхъ, каже, дітокъ вінъ покормивъ.

У трохъ уже плачуть. Качечка говорять імъ:

— Чого ми будемъ плакати; ну, що думати объ ёму!

Качка полетіла, а зайчикъ побіжавъ за нею; а вовку вони сказали, щобъ вінъ стерігъ.

— Гляди жъ, кажуть, вовче, стережи ёго и не чипай; бо не дивись, що мы такі маленькі, а мы тебе также посічемъ, якъ ось вінъ посічений лежить.

Побігъ зайчинокъ до гончара и укравъ двоі гарнятокъ; ідно прицепивъ ка-

чечці підъ праве крильце, другеє підъ леве. Зайчикъ побігъ, качечка полетіла. Прибігъ зайчикъ у Чуй-лісь. У тимъ Чуй-лісі єсть криниця, въ который єсть цілюща и живуца вода, а коло неї стоить дванадцять чоловіка стороживъ.

Теперь качечка сіла на яблоні, а зайчинокъ почавъ бігати поміжъ ними. Вони ось, ось не вхоплять ёго.

— Чи, ба, браці, зайчикъ! якъ бы ми ёго зловыли, булобъ що пообідать.

Шість чоловіка побіжало за нимъ; вінъ бігає по-міжъ ними, вони мало ёго не вхоплять. А вінъ все такъ робить, щобъ якъ тилькі обманить їхъ одъ криниці.

— Браця, кричать вони, дайте помочи— зловымо зайчика!

И ты собі одъ криниці, да за зайчикомъ; а качечка зъ дерева порнула у криницю, набрала цілющої и живущої воды и полетіла. Вони якъ оглянуца, да покинули зайчика и до криниці. Зайчикъ за качечкою побігъ и слідъ простивъ. Прибігають, а вовкъ все сидить и стереже.

— А що, кажуть, вовче, не зачипавъ?

— Ей-бо, каже, не зачипавъ!

Отъ вони помазали цілющою водою, вінъ оцелівъ; помазали живущою, вінъ оживъ.

— Ото, говорить, якъ я заснувъ!

— Еге, кажуть, пане любий, дивись, кажуть, якъ ты бувъ заснувъ, такъ якъ твій вінъ.

Помазали коня, вінъ целився и оживъ. Надумався Йванъ, що у не́го однявъ Білий-Паланинъ Настасію; вернувся назадъ и поїхавъ до тієї сторони. Приїзжає.

— Здорова була, каже, стара!

— Здоровъ, Иване! Ажежъ вінъ тебе бувъ на капусту порубавъ.

— Ні, каже Сухобродзенко, то вінъ не мене порубавъ, а куль соломы.— Підн, старуха, и спитай її:— нехай вона допитаєца, де вінъ такого коня добувъ.

Пішла старуха и каже:

-- Здорова була, Настасія прикрасна; приїхавъ Сухобродзенко Иванъ!

— Ажежъ, каже, вінъ ёго на капусту порубавъ.

— Ні, каже, то не ёго, а куль соломы. Пытався вінъ тебе, — щобъ ты довідалась, де Білий Паланинъ такого коня взявъ.

Приїзжає той; вона ёго й питаєца:

— Шо я тобі хочу сказати. Скажи мені, де ти такого коня взявъ, шо якъ ми далеко не втікли, а ты насъ таки догнавъ.

— Прикрасная Настасія, за ти коні, каже, збувають своїхъ головъ. Є, каже, Чуй-лісь; у тимъ лісі єсть три бабы, и у теї бабы єсть три кобылы. Хто

тихъ три кобыли попасе три дні, той заробить лошака; а хто не устереже и упу-
стыть, той збудеця своіе головы.

Вона все розказала старусі; а та це все переказала Йвану Сухобродзенкові.
Уклонивсь той бабі и пошовъ. Шовъ, шовъ, ажъ у десяте царство зайшовъ. Істи
ѣму дуже схотілось. Дивиця вінъ, ажъ надъ дорогою гніздо шерстнявъ. Вінъ
полізъ на дерево, коли матка выскакує зъ гнізда и каже ѣму:

— Слыхомъ слыхаты, Сухобродзенка Йвана у вічи выдати. Зачимъ ты
такъ високо до насъ забрався?

— Не пытай, каже, бо я дуже істи хочу, и васъ всіхъ зъ гніздомъ зъбѣмъ.

— Не їжъ, каже вона, я тобі у великій пригоді стану!

Подумавъ вінъ, подумавъ и кинувъ їхъ и пошовъ. Дивиця, кошачні куна.
Матка выскочила й каже:

— Слыхомъ слыхаты, Сухобродзенка Йвана у вічи выдати! Зачимъ ты насъ
крумтасшь?

— Не пытай, каже, якъ я істи хочу, то такъ васъ всіхъ зъ купиною и
зъбѣмъ!

— Не їжъ, каже, я тобі въ великій пригоді стану.

Подумавъ, подумавъ вінъ и пошовъ далі. Иде по-надъ моремъ, ажъ дивиця:
на піску лазить ракъ; самъ высохъ весь, а живий. Вінъ подививсь—істи нічого —
взявъ да й кинувъ у воду. Ракъ окунувся, вырнувъ и каже:

— Спасибі тобі, Сухобродзенку Йване, що ты мене спасъ, я тобі у вели-
кій пригоді стану.

Пішовъ вінъ далій; дивиця—палі; на каждый палі голова надіта, тилькі
на ідноі нема головы. Отъ вінъ и думасъ:

— Отъ тутъ-то моя голова поляже!

Иде далій. Дивиця—хатка, а въ тій хатці стара бабка. Отъ вінъ и каже:

— А, здорова бабка, а чи у тебе тутъ, каже, кобыли пасти?

— У мене, каже вона, три дні попасешъ—візьмешъ лоша, а якъ погу-
бишь—головы позбудеся. Ночуй, каже, у мене; а я тимъ часомъ піду до ко-
былобъ забить, щобъ тобі було лоша за ціхъ три дні.

Пошла вона, а її дочка ѣму й каже:

— Иди, каже, не вечерай, а піди послухай, шо вона імъ буде казати, якъ
буде бабить.

Пошовъ вінъ и слушає, а вона й каже:

— Глядитъ вы, суки, якъ вінъ пожале васъ пасти, то щобъ вы мені утекли
въ Чуй-лісь, то тамъ вінъ васъ не найде.

Вінъ вернувся у хату, а дівчина и пытаєця ѣго:

— А, що, чувъ?

— Чувъ, каже.

— Ну, глядижъ, стережи добре, бо пропадешъ!

Повечерявъ, вінъ лігъ спати. Рано вставши, збірасця гнати кобылки на пашу, а вона й каже йому:

— Ну, гляди-жъ, паси добре. Візьми лучокъ—убьєшъ тетервачокъ; візьми лучечокъ,—убьєшъ зайчечокъ, и якъ вечеріть стане, то щобъ ты и кобылки пригнавъ, и тетерю принісь, и зайця.

Дала йому зъ синомъ пирожокъ и каже:

— Якъ схочешъ пополудновать, то пополуднуєшъ.

Погнавъ вінъ; пасе. Захотілось йому їсти; отъ вінъ зъївъ той пирожокъ и заснувъ. Провинувся, коли нема кобыловъ. Плакавъ вінъ, плакавъ, нічого не помагає. Тоді вінъ вставъ, натянувъ лучечокъ—убивъ зайчечокъ, натягъ лучокъ—убивъ тетервачокъ. Летить до нѣго шерстень и пытаєця:

— Пане любий, пане милий, чого ты плачешъ?

— Якъ же мені, мушко, не плакаты, коли я погубивъ кобылки.

Шерстень якъ кригне, якъ свисне, якъ почали зо всіхъ сторонъ летіти шерстні; отъ вінъ імъ и каже:

— Глядіть мені, щобъ кобылки були заразъ!

Полетіли вони и знайшли їхъ у Чуй-лісі ажъ у яру. Якъ почали їхъ кусаты, то ты не видержали, давай біжаты. Отъ и пригнали їхъ ажъ до Йвана. Вінъ тоді взявъ доброго дрюка и погнавъ їхъ до дому. Загнавъ у станю, а самъ уходить у хату.

— А що, пытаєця баба, пригнавъ кобылки?

— Пригнавъ, каже.

— А зайчика принісь?

— Принісь.

— А тетервачокъ єсть?

— Єсть, каже:

— Ну, сядай вечерять, а я піду бабитъ до кобыль.

Дівчина зновъ каже йому:

— Не вечерай, а йди слухать, що вона імъ буде казаты.

Пошовъ той, коли чує, а вона кобыль лупять дрюкомъ и кричить:

— А якъ вамъ, суки, казала, щобъ вы одъ нѣго утекали.

— Мы, бабуся, кажуть, утекали, да шось руденьке, маленьке якъ почало насъ гонять, то мы ажъ до нѣго прибїгли.

— Ну, глядять же, щобъ завтра вы мені утекли у такій лісь, щобъ

вась тамъ и птыця не знайшла. Заліzte у гнилу колоду, то тамъ ніхто ні знайде.

На другій день рано вона зновъ дає ёму пирожокъ зъ сномъ и каже:

— Візьми лучечокъ, убий тетервячокъ, візьми лучокъ, убий зайчикокъ, и шобъ кобылки пригнавъ.

Вінъ зновъ зывъ той пирожокъ и заснувъ. Прокідаєця—нема кобыль. Вінъ сівъ и плаче. Натягнувъ лучокъ — убивъ тетервячокъ, натягъ лучечокъ — убивъ зайчокъ. Маленька комашечка прилазить до нёго и пытаєця:

— Чого ты плачешъ?

— А якъ же мені не плакаты, коли мої кобылки повтікали.

— Чикай, не плачь!

Полізла заразъ до своїхъ и скликала всіхъ и пошли вони въ лісь и знайшли кобыль у лісі, у гнилий колоді; якъ почали їхъ кусаты, то ажъ до нёго пригнали. Вінъ їхъ пригнавъ до дому, а самъ уходить у хату. Баба ёго й пытаєця:

— А шо пригнавъ?

— Пригнавъ, каже.

— А тетервячка и зайчика принісь?

— Принісь.

— Ну, иди вечерий, а я піду до кобылокъ бабитъ. Ще день попасешъ и будешъ мати вошка.

А дівчина зновъ каже:

— Иди, дивись, що вона буде робити імъ.

Пішовъ вінъ и бачить, що вона б'є їхъ дрючкомъ и кричить:

— А чомъ вы, суки, не втікали?

— Мы, бабуся, втієли, да шось маленьке-руденьке якъ почало насъ кусаты, то мы прибігли назадъ.

— Ну, глядіть же, шобъ завтра вы повтікали въ море. Тамъ вась уже ніхто не знайде.

На другій день дала ёму пирожка зъ сномъ и каже:

— Ну, візьми лучокъ, убий тетервячокъ; натяни лучечокъ, убий зайчечокъ и шобъ кобылки пригнавъ.

Вінъ зъ імъ пирожокъ и заснувъ. Прокідаєця, ажъ нема кобыль. Вінъ сівъ и плаче, знає, шо вони у морі, але ніякъ не вижене їхъ зъ-туда. Коли лізе ракъ и пытаєця ёго:

— Пане любий, пане милий, чого ты плачешъ?

Той ёму й каже.

— Стой, каже ракъ, не плачь; може, я тобі поможу.

Якъ крикне, якъ свисне, збіглись всі раки и великі и мали. Отъ той ракъ и каже їмъ:

— Щобъ вы мені заразъ выгнали зъ мора тыхъ кобылокъ.

Вони нырнули; якъ почали їх тамъ кусать, кобыли не выдержали и выскочили до нѣго: отъ вінъ їхъ занявъ дрюкомъ, пригнавъ до бабы.

— Ну, сядай же ты вечерять, а я піду бабыть, щобъ тобі завтра було чимъ заплатити.

А дівчина ёму й каже:

— Иды, каже, дивись, шо вона буде робить.

Пошовъ той и чує, якъ баба кричить:

— Щобъ мені за разъ було по лошачку, суки вы прокляты; не вміли ховаця!

Лошачки стали передъ нею. Вона взяла и зъ двохъ хорошихъ выняла пичинку и легушку и вложила въ поганійшого. А дівчина ёму й каже:

— Якъ буде вона тобі давать хорошаго лошачка, не бери, бо ты жъ бачивъ, шо вони пусты; вже кажи, шо за три дні службы не варто брати хорошаго лошачка. И гнуздечки хорошої не бери, а проси изъ личка.

Перонучували. Отъ идуть въ станю. Вона й каже:

— Ну, бери котораго хочешъ лошачка; отъ стоить хорошенькій, бери.

— Ні, каже, бабуню, а того не хочу, дайте мені цѣго поганенького и дайте мені личачу гнуздечку, щобъ мені гріха не було: шо за три дні службы такого понабравъ.

Нагнуздавъ ёго й веде. А той ёму и каже:

— Пане мій любий, позволь мені отлучиця на цю нічъ, нехай я матіръ possu.

— Иды, каже.

Той пошовъ, высавъ матіръ, высавъ тітокъ, высавъ бабу, высавъ й дочку, й приходить до нѣго, и каже:

— Ну пане, мій любий, сядай теперъ на мене.

— Чи жъ ты мене, каже Іванъ, вдержинь?

— Чи вдержу, каже кінъ, чи не вдержу, то побачинь; а отъ лучше скажи мені, якъ тебе нести; чи выше лісу стоячого, чи ниже облака ходячого?

— Ні, каже, неси мене по суходоллю. И неси до Настасіи прикрасної.

Понісь той. Принісь ёго до бабы. Отъ входить вінъ у хату и каже:

— Здорова була, бабусю!

— А, здоровъ, Иване Сухобродзенку; а я вже думала, шо ты не живишь на світі.

— Ні, каже, бабусю, живий! Пожди—но и спытай Настасію, коли не буде Білого-Палянина дома, то я вже теперъ її украду. Скажи їй, що Білий-Палянинъ не мене посікъ на капусту, а куль соломы.

Пошла баба й каже:

— Пріхавъ, каже, Сухобродзенко Іванъ.

— Якъ, каже, пріхавъ? Ажежъ ёго Білий-Палянинъ на капусту посікъ?

— Ні, каже баба, то не ёго, а куль соломы. Вінъ пытавця тебе: коли Білого-Палянина не буде дома, щобъ тебе вкрасти.

— Скажи ёму, бабусю, що теперъ саме время; бо ёго нема дома, поіхавъ на полёванс.

Приходить баба до нёго й каже ёму. Отъ вінъ на коня да й туды. Взявъ Настасію и утікъ зъ нею.

Вертавця Білий-Палянинъ зъ полёвана, поганяе свого коня й каже ёму:

— А ну бо, поспівай хутній до Настасію на чай.

— Гай, гай, каже кінъ, нема чого намъ торонця, бо вже твоєі Настасіі прекрасної нема и не буде; бо укравъ славный, могуцій боготыръ Іванъ Сухобродзенко.

— Якъ, каже, Іванъ Сухобродзенко? яжъ ёго на капусту посікъ.

— Ні, каже кінъ, це ты ни ёго посікъ, а куль соломы.

— Ну, каже, нічого те, нехай утікас; а мы ще выноремо, посіємо жыто, выжнемо, зберемо, змелемо, наваримо пива, папьемось и тоді поїдемо, й доженемо, й отберемо Настасію.

— Ні, пане мій любый, якъ думашь догонять, то ідьмо заразъ, бо потымъ буде вже не пора; бо въ нёго теперъ кінъ мій ридный братъ.

— Коли такъ, то ідьмо. Яжъ ёму покажу, якъ чужихъ жынокъ красти.

Поіхали. Той кінъ летыть выше дерева стоячого, а вінъ ёго межъ ушей тисакомъ бье и все поганяе. Отъ уже догоняють, отъ дожнуть. Тилько Сухобродзенківъ кінъ обертасця до свого брата коня Білого-Палянина — и говорить ёму:

— Не вжешъ, каже, брате мій милый, ты проти мене пійдешъ; а мы жъ, каже, сыни ідноі матки.

— Що жъ, каже ёму той, я буду робыть, коли вінъ мене нижъ ушей тисакомъ бье?

— Підними, каже, ты ёго підъ оболоки, да струсни тамъ, то вінъ и пропаде.

Піднявъ той Білого-Палянина підъ оболоки, струснувъ, упавъ той на землю и геть розбився, и полізли зъ нёго гади, змії, жабы, ящирки и всяка

нечисть. Сухобродзенко взявъ ёго коня й слугу Гната-Булата до себе и поіхавъ. Це вже до дому поіхавъ до батька. Іхали цілий день; у вечері стали почувати. Отъ Сухобродзенко зъ жинкою заснувъ, а Гнать-Булатъ не спить. Тилько чує на дереві посідали зозули и одна й каже:

— Іде, каже, славный богатырь Сухобродзенко Їванъ до дому. А дома батька ридный, маты не ридна; батько радъ, маты не рада. Якъ прыдуть до дому, буде ёму первая смерть: дасть ёму маты на ничъ білу сорочку; вінъ якъ її надіне, заразъ умре. Хто ціі слова чує и перескаже, той по коліна каменемъ стане.

Записавъ ці слова Гнать-Булатъ и мовчить, нікому не каже. Пани повставали и поіхали. Іхали цілий день, у вечері стали на ночлігъ. Пани напились чаю, повечеряли и заснули, а Гнать-Булатъ не спить. Зновъ поприлітали зозули, и ідна каже:

— Іде славный богатырь Сухобродзенко Їванъ до дому въ гості. А дома батько родный, маты не родна; батько радъ, маты не рада. Буде ёму другая смерть; якъ прыіде до дому, якъ сядуть вечерять, то вона ёму дасть шклянку вина, вінъ якъ выпьє, то заразъ въ ёму въ середині загоріця, и вінъ умре. Хто тее чує и перескаже, той по поясъ каменемъ стане.

Записавъ це Гнать-Булатъ и мовчить. Рано встали пани и поіхали далій. Вечеромъ зновъ стають начувати. Зновъ прилітають зозулі, и одна каже:

— Іде, каже зозуля, богатырь Сухобродзенко Їванъ въ гості до батька. Батько ридный, маты не ридна, батько радъ, маты не рада. Буде ёму третья смерть. Якъ вінъ засне, маты перекинеця гадюкою и укусить ёго, и вінъ отъ того умре. Хто тее чує и перескаже, той по шию каменемъ стане.

И це записавъ Гнать-Булатъ. На другій день рано пани повставали и поіхали. Тилькі прыіжають вже до дому. Батько такій радый, такъ цілує їхъ, такъ обіймає, такій веселый. Маты также весела, ниби то й вона рада. Тилькі, повечерявши, вона дає ёму білу сорочку на ничъ, якъ вони шли спати. Гнать-Булатъ це бачивъ и взявъ да туу сорочку спаливъ, а ёму давъ другуу. На другій день за вечерю вона подносить ёму шклянку вина и просить ёго выпить. Вінъ тилькі що хотівъ выпить, якъ Гнать-Булатъ вырвавъ у нёго зъ рукъ шклянку и кінувъ. Вино розлялось и, де воно розлялось, тамъ подлога выгоріла. Вінъ трошкі посердявъ на Гната-Булата, що той вырвавъ у нёго зъ рукъ шклянку, да й переставъ. На третій вечеръ якъ вони лягли спати, вона перекинулась гадюкою и лізе до нихъ у хату. А Гнать-Булатъ не забудъ, що третя зозуля казала, ставъ за дверіма и дожидає. Тилькі вона до лижка, а вінъ якъ махне шаблею да не понавъ гадюку, а перерубавъ

нижку у лязка. Лязко перекинулось, а Сухобродзенко й прокинувся, да и бачить, що Гнать-Булатъ стоить и мечъ піднявъ у гору, — а гадюка уже втікла. Отъ вінъ и каже:

— А, каже, такий-то ты вірний слуга! Ты мене заризать хотівъ. Чикайже жъ, я тобі оддаваю, будешъ ты мене памятать!

И хотівъ вінъ ёго на смерть присудити. Тилькі той и каже ёму:

— Постый, каже, не присуждай мене на смерть; нехай я все тобі своє прохождение роскажу.

— Ну, каже, роскажуй; послухаемъ.

Отъ вінъ и росказавъ те, що чувъ отъ тихъ трохъ возуль и, якъ росказавъ, то по шию каменемъ ставъ. Отъ тоді Сухобродзенко й побачивъ, що за чоловикъ бувъ Гнать-Булатъ и жаль ёму ёго дуже стало, а не знае, якъ ёму помогти. Отъ лігъ вінъ спати, и сница ёму, що приходить до нёго якійсь дуже старенькій дідъ и каже ёму:

— Коли ты хочешъ, щобъ твій Гнать-Булатъ бувъ такий самий, якъ и першъ, то посади на той камінь, у которому теперъ Гнать-Булатъ, свое дитя и піди покличъ палача, нехай ёму вінъ голову отсіче, и якъ кровь съ того дитяти пійде и упаде на камінь, то той камінь распадеца и Гнать-Булатъ выйде.

Прокинувся Сухобродзенко, схвативъ дитя, побігъ и посадивъ на камінь, а самъ пошовъ за палачемъ. Тильки поки вінъ ходивъ — дитя упало и розбило собі носа; кровь попала на камінь и камінь, роскочився, и Гнать-Булатъ вышовъ. Вертаеца Сухобродзенко и бачить, що Гнать-Булатъ носить ёго дитя по дворі. Отъ тоді вінъ дуже обрадувався и задавъ пиръ на весь міръ. Я тамъ бувъ, медъ-вино пивъ, по бороді текло, а въ ротъ не попало. Забили мене въ гармату и якъ стрелили, то я залетівъ, ажъ у цю хату, и теперъ тутъ сижу.

81.—Про царевича-дурня.

(С. Млієвъ, Черкасскаго у., Кіевскої г.)

Починаеца казка одъ Білого-Перелазка, одъ Суса-Бурса, одъ Коняка-Ступака, одъ Півника-Співака, одъ Качиці-Плосконосеці, одъ Поросятн-Пухтчастого.

Въ некоторомъ царстві, въ некоторомъ государстві живъ собі царъ и мавъ собі три сны, якъ соколи: два розумныхъ, а третій дурень. А царъ той сильно старый бувъ. Лігъ вінъ и заснувъ, и приснывся ёму сонъ: що

есть за огвянымъ моремъ цариця, зъ мезынаго пальця у неі Орда-ріка біжить. И въ неі садъ, скломъ оббытій, струнами обповытій и въ тийъ саду разныі яблука есть. И якъ бы вінъ тиеі воды напывся и тихъ яблucoseвъ попоівъ, то вінъ бы одмолодівъ, другий-бы вікъ живъ. Убрали найстаршого сына, нарядыли ёму коня—и поіхавъ вінъ за водою и за яблucoseми. Іде та й іде—у инсе панство, а десяте царство. Іде—огвяне море запекло ёму за дванадцать миль; вінъ и вернувь назадъ. Приызжає до дому:

— Ніякъ, говорятъ, папівька, не доіду!

Нарядыли середужчого, ще лучче якъ того.

— Ідь ты, сыну, каже царъ.

Поіхавъ и той. Іде—инсе панство, а десяте царство. Запекло й тому за дванадцать миль огвяне море—и той вернувь. Приызжає до дому:

— Ніякъ, папівька, не могу и я!

А дурень седыть у грубі, у попыли и голову обмотавъ ганчіркою. Седыть вінъ у грубі да й каже:

— Дайте, брати, и мині коняки, поіду и я папівьці лікарства доставати.

— Буди ты, дурню! мы не потакъ тебе, та й то не могли достать, а тобъ то ты доставъ!

А отецъ и каже:

— Дайте, сыны, ёму ту, шо брагу возыть.

Зробывъ дурень изъ соломы сідло, изъ лыкъ уздечку; осідлавъ того коня соломянымъ сідломъ и сівъ на ёго передомъ до конячого заду, береть ёго за хвість и погоняє долонею: «Но, коню! цареві лікарства доставать!» Зъ ёго сміютця, кенкують зъ ёго; а вінъ выізжає за двіръ, поіхавъ у дубнуну кінъ до ёго заговоривъ:

— Пане мій любый, пане мій мылый, якъ я тебе довго ждавъ! Пане мій любый, пане мій мылый, заглянь мені въ праве ухо, то тамъ есть готова всяка одежа: луданы, жупаны и всяка богатырьська справа. Убірайсь, каже.

Вінъ повыймавъ одежу, убравсь, нарядывсь ще лучче, якъ ти булы. Іде вінъ, а кінъ до ёго и говорить:

— Пана мій любый, пане мій мылый, дай мині ранню росу попастысь.

Отъ вінъ давъ ёму попастысь—ще лучшій ставъ, якъ у царя на дворі є. Іде вінъ—инсе панство, десяте царство, а кінъ ёму и каже:

— Пане мій мылый, пане мій любый, дай мині другу росу попастысь!

Вінъ ёму давъ другу ранню росу попастись: — ставъ кінъ такий, що срібна и золота шерсть на ёму стала. Приїзжають до моря—море горить:

— Пане мій любий, пане мій мильй, заглянь мині въ ліве уxo!

Вінъ заглянувъ.

— А шо тамъ є?

— Хусточка, каже.

— Вийми ту хусточку и махни три рази на море!

Вінъ вийнявъ хустку, махнувъ три рази на море—замерзало море: на дванадцять аршинъ лідъ зробився на морі. Переїхавъ вінъ, махнувъ назадъ—стало упъгати море горить. Іде вінъ та й іде—инше панство, десяте царство, ажъ хатка стоить. Приїзжає до тибі хатки, молитву сотворивъ—Святий Понеділокъ одчинивъ и каже:

— Слххомъ-слххати превельного царенка у въ вічи выдаты. То було слышно, а теперъ и въ вічи видно! За чимъ, добрый молодець, такъ далеко забравсь: чи по волі, чи по неволі?

— Добрый молодець все ходыть по волі, николи по неволі. Не пытай, напій, нагодуй, тоді мене станешъ пытать.

Напоіли ёго, нагодували, стали ёго пытать. А царенко и каже:

— Шожъ, говорыть, десь-не-десь єсть царица—дівыця, шо въ неї садъ, скломъ оббытый, струнами обповытый и зъ мезыного пальца Орда-ріка біжить. И въ тимъ саду у неї одноразныі яблучка єсть.

А Понеділокъ ёму и каже:

— Недалеко, говорыть; туды доідешъ, а назадъ Богъ зна, чи вернешся. Возьми мого коня луччого, а свого покынь.

Узявъ вінъ луччого коня; свого покынувъ. Іде та й іде — инше панство, десяте царство — ажъ стоить хата. Вінъ приїзжає до хати, молитву сотворивъ—Свята Середа одчинила:

— Слххомъ-слххаты, превельного богатыря царенка у вічи выдаты? То було слышно, а теперъ и въ вічи видно, чи по волі, чи по неволі?

— Добрый молодець все ходыть по волі, николи по неволі. Воля гірше неволі. Не пытай: напій, нагодуй, тоді мене станешъ пытаты.

Напоіли и нагодовали ёго; стали пытать, а вінъ и каже:

— Шожъ, говорыть; єсть десь-не-десь дівыця-красавыця; садъ у неї, скломъ оббытый, струнами обповытый и зъ мезынца пальца Орда-ріка біжить, и въ саду одноразныі яблучка єсть.

— Недалеко, каже. Туды доїднись, Богъ знає, чи назадъ вернешся. Возьми мого коня луччого, а свого покынь.

Узявъ вінъ коня луччого, свого покынувъ и поїхавъ. Іде та й іде, іде та й іде—инше панство, десяте царство—ажъ стоїть хатка. Підїхавъ вінъ до хатки, молитву сотворивъ; Свята П'ятниця одчинила ёму и каже:

— Слыхомъ-слыхаты, превеликого царевыча у вічи выдаты! Зачимъ добрый молодець, такъ далеко забивсь? чи по волі, чи по неволі?

— Добрый молодець все ходять по волі, ніколи по неволі. Не пытай. Напій, нагодуї, тоді мене стапешъ пытать.

Нагодували ёго и напоїли, стали пытать, а вінъ и каже:

— Десь-не-десъ єсть париця-красавыця, шо въ неї садъ, шкломъ оббитый, струнами обповытый и зъ мезыного пальця Орда-ріка біжить. И въ тымъ саду у неї одворазныі яблучка ростуть.

— Недалеко; туды доїдешъ, а назадъ Богъ знає, чи вернешся. Покынь свого коня у мене, а мого возьми—мій луччий.

Покынувъ вінъ свого коня, взявъ луччого и поїхавъ. Приїжає туды, дивытця:—садъ обгороженный, да такъ обгорожено, шо якъ глянешъ и шапка зъ головы злетить; важко й птиці перелетить. Стрепенувъ вінъ разъ коня—не выскочивъ, стрепенувъ и другий—и другий разъ не выскочивъ, стрепенувъ вінъ третій разъ—перескочивъ. Привязуєть коня, кінъ до ёго и говорить:

— Иди, пане, тільки не гріши. Дівыця-красавыця лягла теперъ спать. Вона спить дванадцять сутокъ, а на тринадцяти прокидаєтця.

Уходять вінъ до неї, ажъ лежить дівыця-красавыця, шо нітъ її напсать, нітъ її намалювать, тільки доброму козаку у казці сказать. Красива дуже; не мігъ вінъ—піднявъ, поцілувавъ, підставивъ кубочокъ—набігло воды—согрівивъ разъ. Пішовъ по саду похедывъ, нарвавъ яблучокъ, самъ наївся и въ торбочку набравъ. Приходять другий разъ до неї и другий разъ поцілувавъ, підставивъ кубочокъ—воды набігло. Пішовъ вінъ уп'ять въ садокъ. Похедывъ, похедывъ, нарвавъ яблукъ, самъ наївся и въ торбинку набравъ. За третій разомъ прийшовъ, поцілувавъ, набравъ воды и то вже іхать ёму треба. Приходять вінъ до коня, а кінъ ёму и каже:

— Пане мій любый, пане мій мылий! Яжъ тобі казавъ не гріши; а теперъ тутъ пронадешь. Я, говорить, знаю безодню яму тутъ: ходімъ опустымось у яму ту; якъ выскочимъ изъ ямы—опадуть гріхи твої.

Пішли до ямы, ускочили туды.

— Ну, теперъ, говорить кінъ, оддышемо трохи.

Оддыхали трохи. Стрепенувъ вінъ разъ коня—не вискочивъ, стрепенувъ вінъ другий разъ — и за другимъ разомъ не вискочивъ, якъ стрепенувъ третій разъ — такъ и вылитивъ, якъ птыця, на верхъ. Приїзжає до тину, стрепенувъ коня разъ, стрепенувъ другий разъ — все на землю ону-скастця; стусунувъ вінъ ёго ногами за третимъ разомъ — перескочивъ, тільки трохи заднёю ногою зачепивъ. Заразъ дзвонки якъ задзвонять, струны якъ опадуть, вона якъ схопытця:

— Ахъ, слякый-такый сыну, говорить; квасъ пивъ да квасныці не закрывъ!

Да за нимъ у погоню, вінъ не втече, а вона не дожене, вінъ не втече, а вона не дожене.

Прибігає до П'ятниці: вінъ того коня взявъ, а свого покынувъ и побігъ. Прибігає вона до П'ятниці:

— Ей, говорить, чи не бачили злочинця?

— Бачили, каже.

— Куды вінъ побігъ?

— Туды й туды.

Взяла ёго и справила на другу дорогу. Бігла вона, бігла, — піднімаєтця въ гору, дивитця, ажъ вінъ не тією дорогою іде. Давай вона вертатця та уп'ять у погоню за нимъ. Вінъ не втече, а вона не дожене, вінъ не втече, а вона не дожене. Прибігъ до Середи: того коня бросивъ, того ухонивъ и побігъ. Прибігла и вона до Середи:

— Ей, говорить, чи не бачили вы злочинця?

— Бачили, бачили! Поїхавъ такою-то й такою-то дорогою.

И та правды не сказала — на другу дорогу справила. А вінъ прибігъ до Понеділка: ухонивъ свого коня, а того покынувъ и побігъ. Прибігає вона до Понеділка:

— Чи не бачили, пытає, злочинця?

— Бачили, каже; поїхавъ такою-то й такою-то дорогою.

Справили її и тамъ на другу дорогу. Погналась вона за нимъ у погоню. Гналась, гналась — не видно. Піднялась вона у гору, подымвлясь — ажъ вінъ другою дорогою іде. Стала вона ёго доганять, а вінъ и оглянувся назадъ и каже:

— Ей, коню мій любый, коню мій мыйый! Дожене насъ, уже не далеко...

А кінъ ёму и каже:

— Пане мій мыйый, пане любый, поглянь мені въ праве ухо!

Вінъ поглянувъ.

— Признайтесь, діти, хто вась одъ цієї тучи виховавъ; а скільки годъ на світі живу, а ще й досі не бачивъ своїхъ дітей;— отце въ перше!

— Не признаємось, бо вы звісте ёго.

— Ні, неззіть, скажіть!

— Заприсягніть батюшка, що неззісте, то тоді скажемъ.

Вінъ заприсягъ. Показали ёму діти: побраталысь вони...

— Ну, чого-жъ ты хочь—чи злота, чи срібла, усёго тобі дамъ.

— Не хочу, я отъ тебе ні злата, ні сребра, вынеси мене на Русь.

— Луччебъ, каже, я тобі давъ дванадцать бочонківъ золота, якъ оце мині тебе нести на Русь; але ты моїхъ дітей оборонивъ одъ тучі, то я тебе вынесу. Иди, щобъ мені було дванадцать бочонківъ мяса, дванадцать бочонківъ води, якого захочешъ, такого и давай мяса: гадюкъ, жабъ, мышей, собакъ.

Якъ пішовъ вінъ, назбіравъ. Не такъ скоро робитця, якъ говоритця — може вінъ місяць збіравъ те мясо, поки назбіравъ дванадцать бочонківъ. Пішовъ до ёго—вінъ упавъ и роспдаставъ. Скотывъ вінъ ёму на одно крыло дванадцать бочонківъ, и на друге крыло дванадцать бочонківъ сівъ самъ зъ верху—Грипъ и піднявъ у гору. Якъ гляне у горі, то вінъ ёму кусокъ мяса и кыне; гляне другый разъ, то вінъ ёму воды выдае бочонокъ, то тоді й зопхне до долу, щобъ ёму легше було летіть. Дававъ вінъ ёму, дававъ — уже й мяса не стало. Заглянувъ вінъ разъ у гору—вінъ нічого не дае; заглянувъ другый—нема чого дати. Отъ вінъ узявъ выйнявъ нижъ изъ кешені, одрізавъ кусокъ стегня и кынувъ ёму. За тимъ кускомъ и вынісъ грипъ ёго на Русь.

— Ну, признай, брате, чого ты давъ мині на останці такого доброго? А то, якъ не признаешся, то я тебе ззіть!

Признавъ вінъ:

— Ось, каже, стегня кусокъ одрізавъ.

Отъ грипъ надувъ, рыгнувъ—вылетівъ той кусокъ, вінъ ёго прытулдывъ—такъ и врісъ, ніначе ніхто й не різавъ.

Розпрощались вони. Той пішовъ собі своєю дорогою, а той пішовъ до дому, обмотавъ ганчірею голову, полізъ у грубу и сядыть.

А та царівна построила черезъ море мість, и вже три сыны у неї есть, бо вінъ її три рази поцілувавъ. Цариця стрылае изъ пушекъ до царя: «давай мині злочинця». Царъ нарядывъ свого старшого сына, якъ повинно быть, и посмлае ёго. Іде вінъ по-за мостомъ до того дому; а сыны коло дому гуляють и кажуть:

— Мамо, хтось до насъ іде!

— А дывітця, каже, сыны, чи містомъ, чи по-за містомъ?

— По-за містомъ, каже.

— То вашъ найстаршій дядько.

— Яку жь ёму честь оддати?

— Оббійте кимь ребра, тилько живого на коня зсадить и пустить ёго.

Нарядывъ царь другого сына, ще лучче якъ той бувъ. Поїхавъ й той по-за мостомъ. А діти и вричать:

— Мамо, намо! онъ хтось іде до насъ...

— А дывітця, дітки, чи мостомъ, чи по-за мостомъ?

— По-за мостомъ, каже.

— То вашъ, дітки, середужчій дядько!

— Яку-жь ёму честь оддати?

— Яку жь вы ёму честь оддасте? Ще лучче оббійте, якъ того, щобъ тильки живий та теплий оставь и пустить, нехай собі іде до дому.

Стриляє вона знову и понала въ ту стіну, що противъ грубы, якъ випаде цеглыня та дурня по голові,—якъ выскочить вінъ изъ грубы...

— Дайте, браты, и мині коня, поїду я її розибью, за шо вона мого батька воюе.

Якъ начали вони ёго бытъ, якъ начали вони ёго кыяны гнітыть, то тилько живий та теплий до дому поїхавъ.

82.—Про Бога и святого Петра.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Ходывъ колысь Богъ зъ святымъ Петромъ по землі. Идутъ вони да й идуть, коли приходять нуичъ:

— А де, каже святой Петро до Бога: мы будемъ сю нуичъ ночовать? Чи въ убогаго, чи въ багатаго?

Богъ каже:

— Ходить до вбогаго.

А святой Петро каже:

— Що тамъ у вбогаго? холодна хата? у ёго й топыть нічимъ; а въ багатаго хоть хата тепла.

Ну й пошлы до багатаго. А багатый и каже:

— Якъ змодотите по сорокъ свопівъ, то пуцу переночувать.

— Ну, каже Богъ: ходить, Петре, молотыть.

Пойшли вони—казано—Богъ своїмъ духомъ дихнувъ, да й змолотили.
Войшли въ хату, а хазяїнъ и каже:

— Лягайте жь пудъ лавою, бо якъ жуїнка прийде п'яна, до буде вамъ и мені.

Полягли вони пудъ лавою, св. Петро одъ краю, а Богъ одъ стіны.
Коли це приходять жуїнка п'яна: «сякий-такый хазяїну!.. бачь, безъ мене и не вытопывъ!!!» Узала м'яло да давай ёго м'яломъ потягати. «А це що въ тебе, сякий-такый? Бродягъ напустивъ безъ мене!!!» Якъ узала м'яломъ св. Петра потягати... Потягала, потягала да й зновъ до чоловіка: «бачь, сякий-такый, бродягъ понапускавъ!!!» Да й зновъ ёго потягає.

— Да годі вже, жуїнко, каже той чоловікъ: прости цей разъ, я вже буїльшъ не буду.

А св. Петро лежить пудъ лавою да й каже:

— А, Господи, колибъ уже світь скорій!

— Е, каже Богъ, ще далеко до світа!

— Е, дакъ ляжъ же ты, Господи, одъ краю, а я ще ляжу пудъ стінкою.

Лігъ Господь съ краю, а св. Петро пудъ стінкою. А та жуїнка была, была свого чоловіка, да тоді прийшла до лавы да й каже: «А ну ще цёго, що пудъ стіною лежить»... Давай зновъ потягати м'яломъ св. Петра...

Потягала, потягала—утолнлася, лягла п'яна и заснула.

А св. Петро лежить пудъ лавою да все Бога просить:

— А, Господи, колибъ уже світь скорінь!

— Уже, каже, світь.—Богъ одвічає.

Встали, подяковали и пошли. Идутъ вони да й идуть—захотілось їмъ снідати; а святий Петро й каже:

— Де мы, Господи, сядемъ да поснідаємъ, хіба ходімъ пудъ церквѣ.

А Богъ каже:

— Ходімъ пудъ шыновъ лучче!

Пошли, сілы. Коли приходять чоловікъ п'яний да й каже:

— А, Господи, якъ я выпився сёгодня!..

— Я бачь, каже Богъ до Петра: выйшовъ чоловікъ п'яний да все Бога спомынає таки...

Коли йдутъ изъ церкви пуїнь и дякъ, да й каже пуїнь:

— Отто до чорта сёгодня въ церкві дітей було! я ажъ утопывъ причащаючи!..

Богъ до св. Петра и каже:

— Бачъ, яка правда! Попы зъ церкви йдуть да чорта споминають, а той чоловікъ зъ шинку вийшовъ да про Бога не забувъ.

Пудходить той чоловікъ п'яний до Бога и св. Петра да каже:

— Здоровы булы, дядьки!

— Здоровъ, чоловіче.

— Простіть мене, дядьки, що я выпивши хочу васъ спытать: куда васъ Богъ несе?

— У путь кажуть.

— Нехай Богъ вамъ помагає.

— Спасыбі, каже Богъ, дядьку, за добре слово! Чогобъ мы тебе, дядьку, попросылы.

— Кажіть, каже.

— Пойды намъ купы, пажалоста, три проскурочки.

— Можна, каже.

Пошовъ, купывъ и несе. Захотілось ёму істы, дакъ вуїнь одну и зывъ, а дві принісь:

— Натє, каже, люде добри. По правді скажу—одну я на дорозі зывъ, а дві натє.

— Бачъ, каже Богъ до св. Петра: хочъ п'яний, а не обманє. Якъ нема, до й нема...

— Е, треба правду казать. Кажуть, гріхъ брехать, каже той чоловікъ.

— Робы по правді, небоже, каже, Богъ до тобі й Богъ поможе, не обманюй до віку нікого!..

Попрощались вони и пошлы. Идуть да й идуть—приходьтця імъ ночувать.

— Ну, каже св. Петро: до кого теперъ пуйдемъ ночувать?

— Ходімъ, каже Богъ, до вбогого, бо, каже, вчора у багатого вдалась честь!..

Ото зайшлы вони до бідной вдовы. Та вдова не здужає, а дітей у неї такого багато... Встала вона сылюю велыкою, наварила вечерать.—Повечералы вони, вона імъ постлала—та рада така... Положила їхъ спать. Переночувалы вони; на другый день выпроводила вона їхъ—пішлы вони. Идуть да й идуть, колы бѣжить вовкѣ.

— Господы, каже св. Петро: вуды цей вовкѣ бєжить?

— До вдовы по поросє.

— На пожъ ты, Господы, вдову такъ обіжаешъ?

— Е, каже, такъ треба. Одно у неї пороса да й те нехай збість. Ще, каже Богъ, ота удова умре, а діткы останутця сиротамн!..

Прийшли до дому. Посылає Богъ ангела: «пойды, каже, тамъ удова нездужає, возьми у неї душу».—Прилетає ангель—ажъ діткы лазять коло неї, пищать, да такі все дрібнесеньки. Ангель подывився, подывився—Боже муїї! пожъ, каже, вони робытимуць, якъ изъ неї взать душу? Не можна и приступитъ до неї—такъ пищать бідни, да лазять коло неї.

А Богъ и пытає:

— Хтожъ тамъ, каже, єсть коло неї? Хто її доглядає?

— Нема, каже некогусенько. Хата нетоплена. Лежыть бідна сама да діткы плачуть...

— А, Господы, каже св. Петро: дай їй ще трохи пожыть на світі, нехай вона дітокъ пудгодує!

— Ну, каже Богъ, пойдыжъ ты, св. Петре, на озєрыще—тамъ стоить куца хата и безъ кроковъ. Пойдыжъ ты ў ту хату, тамъ така стара баба живе, така стара, що вже ажъ поцвіла! спытаешъ ты її, якъ схоче та баба умерты, то удова ще трохи поживе на світі.

Св. Петро и пошовъ. Приходыть у ту хатку, ажъ тамъ така лежыть баба стара, стара... Вуїнь увійшовъ у хату:

— Здорови булы!

Вона:

— Здоровъ, муїї шыночку!..

— Шо, каже, бабусю, сама?

— Шама...

— Недобре, каже, самій жыть?—Лучшебъ умерты.

— Еге, каже, нехай ты шамъ умрешъ! Шама літєчко йде, да шонєчко гріє...

Вуїнь и пошовъ одъ єї—не хоче вмерать. Приїновъ до Бога и каже:

— А, Господы, каже, не хоче умірать!

— А що, каже, а я тобі казавъ, що треба удові умірать. Лєты, каже, ангеле, возьми зъ єї душу!

Полетівъ ангель, ажъ діткы крычать да лазять... Вуїнь узавъ душу, принієсь до Бога, отдавъ Богу.—Пустивъ Богъ душу въ рай. А діткы остальєсь. Тамъ березъ скількы годъ идуть воины: Богъ зъ св. Петромъ,—ажъ іде коляска и шестєро коней запраженнхъ.

— Угадай, каже Богъ до св. Петра: хто це іде?

— Якійсь поміщикъ, каже.

— Е, ні, каже, то тусі вдови оце діти іздять. Вачъ, каже, я їхъ покаравъ, да й помилувавъ.

83.—Про Діда (Бога).

(С. Перейми, Балтскаго у., Подольской г.)

Въ ідному селі живъ собі богатый піпъ; мавъ хороше хозяйство и гроші. Але ідного часу каже вінъ жинці своїй:

— Скілько то є всёго скота въ селі, и якъ пастухъ бере дорого за пасьтбу; то я цей скотъ хочу взяти самъ пасты.

Ото ідноі неділі выйшли люде зъ церкви; вінъ їхъ задержавъ и каже:

— Люде добри! У васъ пастухъ бере дуже дорого за пасьтбу скота, я возьму отъ васъ меньше—віддайте мні пасты.

Тоді люде кажуть:

— Це же, батюшка, для васъ буде стыдно, шобъ вы напъ скотъ пасли.

— Чи стыдно, чи ні, алежъ віддайте мні.

Ну, общество посувітувшись — віддали ёму скотъ пасты. Тоді піпъ зробивъ карнавку, віддавъ жинці, а самъ забравъ скотъ пішовъ пасты. Вудні дні пасъ, а въ неділю въ церкві правивъ. Въ ту карнавку скідали люде по грівні, котра стояла коло вікна.

Ідноі ночі забрався злодій и укравъ ти гроши зъ карнавкою и іще забравъ у попа ти всі, що ёго були. Тоді піпъ съ того жалю взявъ торбочку и пошовъ межі міръ милостини просити, такъ якъ остався нещастный. Иде вінъ дорогою, ажъ устрітивъ собі супутника, та й питаєця ёго:

— А, куды, діду, йдешъ?

Вінъ ёму отвітівъ, шо йду, каже, милостини просити.

— Но, якъ такъ, то ходімъ разомъ.

На дорогі йдучи, попові захтілось істы, и на той часъ ни было у попа хліба й кусочка. Тоді вінъ начавъ просити того старого, чи нема въ нёго хліба. Вінъ ёму сказавъ, що въ нёго є три просвири и тутъ недалеко хуторъ:—зайдемо въ садокъ, такъ коло криниці наберемо воды и зымо їхъ.— Прийшовши туды, старий ёго супутникъ віддавъ торбинку попові, а самъ пошовъ до хутораина просити кварты. Тилькі шо сховався за гору, и піпъ

бачить, що не видко є ёго, и якъ хтівъ дуже істы, розв'язавъ торбинку и з'ївъ ти проскури. Накінець того вернувся старий и сказавъ:

— Ну теперъ будемъ істы.

Розв'язавъ торбинку, дивниця въ ню, а проскуривъ нема. Питаєця попа, — де ділись проскури, — то вінъ сказавъ ёму въ отвѣтъ, що не знаю. Тоді вони взяли свої торбинки, пішли дорогою. Заходять въ ідно село въ ворчму, а тамъ люде п'ють горілку и ідентъ зъ нихъ, зъ людей, каже до другого:

— Якъ бы, каже, такий докторъ нашовся, щобъ въ нашого пана викорувавъ жинку, то вінъ давъ бы ёму, кільки той хтівъ, грошей.

То выслухавши, той старий каже:

— Якъ бы мене хто завівъ до пана, то ябъ її викорувавъ.

Тоді той чоловікъ каже:

— Добре, ходімъ до пана. Я васъ заведу.

Пришовши до пана, той сказавъ панові, що вінъ найшовъ такого доктора, що може панську жинку викорувати. Тоді панъ каже:

— Дежъ такі старці, щобъ вони були докторами! Але попробувати можно!

Позвавъ старого съ попомъ и каже:

— Куруйте, якъ знаєте.

Тоді старий казавъ наністи воды въ ванну. Привели больну, зачинились въ комнаті, а піпъ ставъ на сторожі коло дверей. Старий взявъ ту слабу, порізавъ, порізавъ, порізавъ, переполускавъ въ тий воді, зложивъ до купи, відійшовъ трохі назадъ и дунувъ на ню. Та пані встала и ще краще зробилась, якъ була. А піпъ дивниця. Тоді пішли до пана объявити, що вже викорувавъ; то панъ ёму за те казавъ, що хочешъ бери. Відчинявъ ёму касу, отъ вінъ собі набравъ лишъ три злоті, а піпъ кільки хтівъ, такъ бравъ и въ торбу, и за халяву, и за пазуху, — де въ що мігъ, набіравъ.

Отъ вони пішли відтиль. Дорогою старий и питаєця попа:

— Кількі я тобі давъ грошей? Уже теперъ ты не бідний, скажижъ мені, хто з'ївъ проскури?

— Сякій Вігъ, такий Вігъ, я не івъ.

Тоді старий каже:

— Якъ такъ, то ты йди свою дорогою, а я піду свою.

Старий пішовъ правою дорогою, а піпъ лівою дорогою. Отъ зайшовъ піпъ до ворчмы и тамъ впився, заснувъ, и ти гроши всі въ нёго украли. Тоді вінъ вставъ, сівъ и зажурився; ажъ приходять два чоловіка до ворчмы.

Начали розмовляти, що въ нашому дворі панъ заслабъ, и що якъ бы хто выкорувавъ, то вінъ давъ бы багацько гроши. О той піпъ встає и каже:

— Я можу выкорувати.

Повели ёго до двора, объявили, що вінъ може выкорувати. Тоді той сказавъ принести води и привести пана въ ідну ёмнату и самъ заперся. Взявъ того пана, порізавъ на нматі, переполускавъ водою, склавъ до купы, відшовъ назадъ трохи, начавъ дуты—панъ не встає!

— Шо це? не додувъ, чи передувъ?

Зъ другого боку зайшовъ, зновъ дме. Все панъ не встає!

— Яко це мара! Да вінъ же такъ дувъ, якъ и я дую!

Накінєць пройшло довге время, шо піпъ не виходить зъ паномъ. Розломали двери, дивяця, шо панъ порізаны, а піпъ побілівши якъ снігъ сидить. Тоді взяли того попа—присудили повінати. Взяли попа, ведуть до шебениці; поставили коло шебениці. Тилькі шо хотіли петлю накладати на шю, ажъ тутъ не звідціль не звідтиль зъявився старый той, каже:

— Чикайте! не вішайте ёго; я пана самъ воскресу, але я ёго запитаю ідне діло. И каже ёму: «скажижъ мені, хто зъівъ проскуры, а то отъ будуть вішати». Такі «не івъ», та й годі! Уже кладуть петлю на шю, уже тягнуть.

— Признайся, то будешъ живый!

Такі «не івъ», та й годі!

Старый каже:

— Лешить ёго!

Отъ лешили и пішли всі до мертвого. Тоді старый війшовъ, зачинився, переполускавъ те тіло, склавъ до купы и дунувъ на нёго, и вінъ вставъ. Тоді якъ дозналися, шо панъ живый, казали выдати імъ гроши, отъ вони набірали гроши. Старый собі набравъ повну торбу, и піпъ набравъ, скільки мігъ. Пішли собі въ путь. Идучи дорогою, старый каже попові:

— Ты багацько грошей набравъ більше, якъ я. Я тебе спасъ відъ смерті, то треба імъ переділитися.

Тоді ссыпали до купы гроши й начавъ старый розділяти, на три купкі раскладати:

— Оце, каже, купка ідна мені, друга тобі, попе, а третья тому, хто зъівъ проскуры.

Піпъ тоді каже:

— Батько мій рідный, признаює по правді, шо ти проскуры я зъівъ.

Тоді старый ёго ногомъ бивъ и сказавъ: «Возьми собі всі гроши; иди до дому и більше не греши». И тутъ же счезъ.

Сообщилъ И. К. Анкійчукъ.

84. — Два понны.

(М. Тывровъ, Винницкаго у., Кіевскоі г.)

Було собі два понны здоровыхъ и грубыхъ. Имъ докучивъ пшеничный хлѣбъ. Прийшовъ іденъ до другого та й говорить:

— Намъ уже докучило істы пшеничный хлѣбъ: идімъ глядіти житнёго.

Идутъ вони, идутъ та й идутъ, та й спинилися въ ліску спочивати. А коло того було поле ідного чоловіка. Вийшовъ той чоловікъ сіяты поле; розсіявъ, запрагає бички въ борону, але бички не можуть потягнути борону. А понны лежать и сміються съ того чоловіка. Приходять до того чоловіка старий, сівний дідъ (Богъ) и говорить:

— На тобі матузочокъ и бичи въ корчи. Тамъ лежать два понны; накни на нихъ цей матузочокъ и скажи: «тиру!»

Приходять той чоловікъ въ корчи, надбавъ — надбавъ конівъ и говорить:

— Слава Богу Ісусу Христу.

— На віки віковъ, одвезують понны.

Вінъ по маленьку пидийшовъ, закинувъ на нихъ матузочокъ и каже: «тиру!» Тоді съ тихъ понівъ таки здоровы воли поставали. Вінъ запрягъ ихъ въ борону и волочить, а не каже нігде «тиру», а все «гей» та «гей», и не дає імъ нічого істы; заведе ихъ на ничъ у шопу и дає імъ трилітню житню солону. Выходить імъ уже ривъ. Запрагає вінъ ихъ у візъ и іде въ лісъ по дрова. Набравъ дровъ и прыіжає до своїхъ воріть, и злітає ёму колесо, а вінъ говорить: «тиру». Воли стали зновъ попамн та й говорятъ:

— Бувай здоровъ, хозяіне, мы вже въ тебе наробились и житнёго хлѣба наілись.

Записано учителемъ Воронежскимъ.

85. — Лісникъ.

(Пожежаниъ, Брестъ-Литовскаго у., Гродненскоі г.)

Бувъ собі лісникъ и у ёго була чорненька кобылка. Отъ вуїнь сівъ на тую кобылку, заткнувъ за поясъ сокіру и поіхавъ въ лісъ. Іде вуїнь, іде, оглянувся назадъ, ажъ нема зада у кобилы, и вуїнь туїлько іде на передові. Вуїнь до сокіры, аже нема! А вона випала изъ-за пояса и обрубала задъ

кобили, такъ що вуїнь и не бачивъ. Вернувся вуїнь, знайшовъ и задъ, и сокіру, и прийнясь до переда; а самъ пошовъ вирубавъ вербову малокиту, звязавъ задъ съ передомъ, сівъ и поїхавъ дали. Іде вуїнь, іде, колы оглянувся, ажъ на кобили виросла верба ажъ до неба! Отъ вуїнь по тій вербі якъ полізъ и залізъ на небо! Дивитьця ажъ тамъ святні молотять жито, а святий Петро стоїть надъ іми за приставу. Пудыйшовши далій, вуїнь побачивъ, що Буїгъ пшеницю віє. Походивши по небу, хотівъ вінъ злізти на землю, колы гляне въ тую дырку, де вуїнь злізъ на небо, ажъ кобылка ёго зъ вербою десь пошла и ёму нема почимъ злізти на землю. Що тутъ робити!.. Отъ лісникъ пошовъ до святнихъ просити соломы, щобъ скрутити крутеля и по ёму спуститись на землю. Но святні не дали соломы. Тоді вуїнь пошовъ до Бога просити, и Буїгъ приказавъ святимъ закрутити зъ пшенишної половы и по ёму зпустити на землю лісника. Отъ святні скрутили зъ половы крутеля, зачепили однимъ концемъ за небо, а другого конца дали въ руки и пустили ёго на землю. Отъ вуїнь летівъ, летівъ, ажъ не стало того крутеля до землі туйлькы двадцать сажень. Отъ вуїнь якъ пустатся, ажъ и впавъ въ землю пудъ самы руки. Тоді лісникъ якъ узявъ себе за чубъ, такъ и вирвався изъ землі и пошовъ шукати свої кобылки. Кобылки лісникъ не найшовъ, а шукаючи ёї, зійшовъ на таку узеньку дорожку, якъ палочку, котора йшла черезъ море. Якъ пійшовъ лісникъ тею доружкою, то и зайшовъ за море. За моремъ лісникъ найшовъ на піску пчолы; забравъ вуїнь тії пчолы, прийнясь їхъ до дому, обсадивъ въ улей и теперъ зъ тими пчилами живе.

Записано учителемъ народнаго училища В. Андрасюкомъ.

86.—Про Тромъ-сына.

(М. Хабное, Радомисльскаго у., Кіевской г.)

Була собі убога жуїнка и не мала вона нечого, туйлькы одного хлопчика и мала. Думала вона, думала, щобъ зъ тимъ хлопчикомъ зробити, куды бъ ёго у науку оддати, а посла и каже: «закопаю я ёго въ землю на шляху, нехай собі у землі лежить, хоть на ёго не буду не чимъ старатца». Отъ закопала вона, ажъ иде по туйій дорозі Богъ, св. Петро и Павелъ. Ото Богъ знає, що на шляху маты свою дитыну закопала живу въ землю, та й иде

далі, думає, чи догадаєтца Петро або Павель поратовать. Ажъ святи Петро и каже:

— Господи, ось-де мати дытynu закопала въ землю, — нема чинъ годовать єі — исцѣли дытynu.

Отъ Господь исцѣливъ ту дытynu; взяли її зъ собою и пошлы.

— Ну, каже св. Петро, якъ-же мы цѣго хлопца будемо называть? Яко ми єму имя дамо?

— Даймо, каже св. Павель, єму имя Тромъ-сынъ.

— Добре, добре, каже Господь: — мы єго въ трохъ назвали — такъ и будемо звати Тромъ-сынъ.

И пошлы. А той хлопецъ росте не по годамъ, а по часамъ, не такъ по часамъ, якъ по минутамъ. За три дні таки выросъ, що хочъ заразъ жытти вора. Отъ єго Господь и пытає:

— Що-жъ ты, Тромъ-сынъ, будешъ теперь робыты?

— Що-жъ я, каже, буду робыты? Наймусе да буду служыты.

— Ну, наймусе, каже святи Петро, туылькы гляды не наймусе у рудого хозяина, а то погано тобі буде.

— Добре, каже, у рудого не наймусе.

Ото иде та й иде, иде та й иде, ажъ дывтыца: иде чоловікъ руды.

— Наймусе, каже, парубче, у мене.

— Ні, каже, не хочу я у тебе найматца. (И пошовъ собі. И той руды чоловікъ забігъ на передъ, да й знову приставъ до єго):

— Наймусе, да й наймусе!

— Ні, каже Тромъ-сынъ, не наймусе. (И знову пішовъ собі своєю дорогою.

А той руды чоловікъ забігъ и третій разъ и знову приставъ до єго):

— Наймусе, да й наймусе!

Найнявся Тромъ-сынъ. Прослуживъ місяць, прослуживъ други... А въ туыи земли да царь объявивъ, що у єго єсть дочка за білыми полемъ, за густыми лісомъ, за синимъ моремъ, и хто одъ єі достане мечъ и перстень, за того оддасть свою дочку. Пошовъ Тромъ-сынъ за перстнемъ и за мечомъ черезъ біле поле: скинувся голубокъ та перелетивъ; черезъ густы лісь скинувся медведь та перешовъ; черезъ синє море скинувся окунцемъ та перепливъ; у домъ въ летивъ мушкою; а до царивны пудошовъ комашкою, перекинувся чоловікомъ и ставъ и стоить.

— Якъ ты, пытає царивна, перешовъ черезъ біле поле?

— Обернувся, каже, оттакимъ голубцемъ — да взявъ да й перекинувся го-

лубцемъ. (Вона взяла да й одрізала кусочокъ хвоста, загорнула въ паперъ и надписала, да й пытає):

— А якъ же ти черезъ густы лісь, перейшовъ.

— Перейшовъ медведемъ (и обернувся медведемъ). (Вона взяла, одрізала трошки шерсти, загорнула въ бумажку и надписала).

— А черезъ синє море якъ ти перешовъ?

— Обернувся, каже, окунцемъ и переплівъ. (Вона и одъ окунца одрізала трошки крыльця, завязала въ бумажку и надписала).

— А якъ-же ти въ домъ увишовъ?

— Якъ-же я, каже, въ домъ увишовъ? Обернувся мушкою та й улетівъ, а до тебе прийшовъ комашкою. (Вона одрізала кусочокъ крыльця одъ мухи и кусочокъ усикивъ одъ комашки, загорнула въ паперъ и понадписувала).

Отъ той Тромъ-сынъ узавъ мечъ и перстень и пошовъ собі до дому. Приходять туды, а руды и пытає:

— А що чи добувъ мечъ и перстень?

— Добувъ, каже.

— Ну, лягай же спать, а завтра ранкомъ зъ моімъ синомъ понесете до цара.

Лігъ Тромъ-сынъ спать, а вуїнь и каже суну:

— Якъ идете завтра зъ Тромъ-синомъ до цара, до ты одъ ёго одбери на дорозі мечъ, та скажи цару, що ты добувъ, то за тебе вуїнь оддасть свою дочку.

На други день повставали и пошли до цара. На дорозі Тромъ-суну захотілось воды, пришовъ вуїнь до кринички, перехилився, а той сынъ рудого обрубавъ ёму голову, увинувъ у воду; взявъ мечъ и пошовъ до цара; а того тамъ коло криниці и покинувъ. Довго вуїнь тамъ лежавъ, ажъ иде зновъ тею дорогою Богъ, святы Петро и Павелъ. Отъ Павелъ и каже:

— Господи, исцили нашего Тромъ-сына, ось вуїнь безъ голови лежить у криниці.

Богъ исцилывъ, а святы Петро давъ ёму у руки дощечку и ризочку и каже:

— А що, Тромъ-сынъ; мижъ тобі казали, щобъ ты не наймався у рудого. Ну, теперъ-же иди собі зъ Богомъ, та гляди не наймайся знову у рудого.

— Добре, каже Тромъ-сынъ.

Узавъ дощечку и ту ризочку и пошовъ, а то була не дощечка, а скрипка, а ризочка — до то смичокъ. Отъ вуїнь зашовъ до якоїсь бабы на нуїчъ и каже:

*

— А заграць вамъ, бабуся, тні що плачуть?

— Заграй, заграй сынку, нехай и я таки почую, якъ ты граешъ?

Ото той якъ загравъ, такъ и баба плаче, и діти плачуть, и вика плачуть; и все, що тульько въ хаті було—плаче. Ото вуїнь и интає знову бабы:

— А може вамъ, бабуся, ще заграгы тні що скачуть?

— Заграй, заграй! нехай и я таки поскачу на старости літь!

Той якъ загравъ, тамъ и баба скаче, и ступа скаче по хаті, и вочерги скачуть, и дїжа зъ тістомъ по хаті скаче... Ото вуїнь переставъ, а баба и каже ёму:

— Пидожды-жъ ты тутъ у мене, а я збігаю на часочокъ до цара.

Остався вуїнь, а вона побігла до цара и каже:

— У мене, каже, есть таки-то й таки-то музыкя, покличте ёго до себе—нехай вуїнь вамъ заграє.

— Добре, каже царъ, моя дочка теперь выходить замужъ, а музыкъ ще не наймавъ, такъ воно и добре буде.

Побігла та баба до дому, взяла того Тромъ-сына и повела до цара. Пришли туды, а царивна выбігає зъ чаркою и пляшкою въ рукахъ и каже:

— На-жъ тобі, чоловіче, чарку горілки, та не дуже весело грай, бо мов весілля щось не весело—не вуїнь доставъ мечъ, а перстня и зовсімъ нема, та все треба выходить за ёго—нічого робити!

Музыкя бере чарку лівою рукою, а вона й каже:

— Е, ні, чоловіче, правою треба брать, лівою негодитца!

Піднявъ вуїнь праву руку до чарки, а перстень такъ и засвітивъ на всю хату. Вона зрадїла, обняла ёго, цілує, побігла до батька, сказала ёму. Такъ вуїнь узавъ та того первого жениха привязавъ жеребамъ до хвоста и пустивъ у поле гулять, а за музыку оддавъ дочку.

87.—Два брата.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.).

Було собі два брата: багатий и бідний. Отъ вніхали вони на поле орать. Коли це приходить до їх самъ Богъ. Підійшовъ попереду до багатого та й каже:

- Здоровъ, чоловіче!
 — Здоровъ!
 — Що це ты робышь?
 — Ору, а потомъ буду сіять жито.
 — Нехай тобі Богъ родыть.
 — Уродыть и безъ Бога, бо у мене земля добра.

Богъ, ничого не сказавши, перейшовъ черезъ ёго ныву а підыйшовъ до бідного.

- Здоровъ, чоловіче!
 — Здоровъ!
 — Що це ты робышь?
 — Ору, а потімъ буду сіять жито.
 — Нехай тобі Богъ родыть!
 — Спасибі, чоловіче добрый, якъ дасть Богъ, то и вродыть.

Отъ пройшло літо, и два брата пойшли подивыцца кажный на свое жито. Дывыцца бідный на свою ныву: ажъ таке жъ то хороше жито вродыло, таке хороше, що на дыво той годі, а багатый подывывся на свою ныву: чортъ-ма нічогоісенько,—одна ролля, тілько та стежка, де пройшовъ Богъ, поросла высокымъ густымъ житою.

Тоді бідный и каже багатому:

- Ото, брате, якъ мы орали, приходивъ до насъ самъ Богъ.
 — Почемъ ты знавшь?
 — А дывысь же: де пройшовъ по твоій ниві, то тамъ и гарне жито, а де не пройшовъ, то тамъ нема нічого.
 — А шеода жъ, каже тоде багатый, якъ бы я та бувъ знавъ, що то Богъ, то я бъ бувъ по всій ниві ёго выводывъ.

Записалъ Петръ Раевскій.

88.—Про багатаго Марка.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Багатый Марко хтівъ усіхъ запросыты до себе у гості. Десь-то тамъ вуйнъ бачывъ Бога, и просыть ёго, щобъ Буыгъ прыйшовъ до ёго въ гості.

- Добре, каже Буыгъ: я прыйду, якъ ты выстелешъ мні дорогу сукномъ.
 Поіхавъ багатый Марко на ярмарокъ, накупывъ сукна, выславъ дорогу

и поставивъ вартовниківъ, щобъ не хто не їздивъ по сукну. Стоить варта, ажъ иде три старці, а то не старці були, а самъ Буѳгъ я зъ нимъ два анѣлы. Вартовники и кричать:

— Не йдіте сюды, по сукну буде йти самъ Буѳгъ до багатого Марка въ гости!

— Пустите, люде добрі, каже Буѳгъ:—ми не йтимемъ по сукну, ми сукно будемъ одгортати.

Варта їх пропустила и пошла вони собі. Идутъ та й идуть, ажъ захопыла їх вуѳчь. Зайшли вони до багатого Марка проситися на вуѳчь; багатый Марко не пускає и каже:

— У мене теперъ багато гостей буде, де я вамъ дамъ місце, идить собі до другого—у мене сегодня и безъ васъ буде повно людей.

— Та намъ, каже Буѳгъ, хорошего місця не треба, намъ альбы яке,—ми туйлькы переночуємо.

Довго багатый Марко не пускавъ, а після позвавъ сестру и каже:

— Заведи їх туды, де курі живуть, нехай тамъ переночують, коли вони не хтять йти до другого господара.

А сестра повела їх у пекарню, дала їмъ на вечеру скоринку хлѣба и каже:

— Повечеряйте, люде добры, та й лягайте тутъ собі спать, де хто захоче, а я пойду гостей приймать.

И пошла. Пошла вона зъ хаты, та не пошла у покої, та стала пудъ окномъ и дивытьця врузъ окно, що ты старці будуть робыть. Сядять вони на лаві и вечерають, коли прилітає два анѣлы и кажуть Боговы:

— Господи, народылась дитина, яку ёму долю дати?

А Буѳгъ и каже:

— Багатого Марка їй царствомъ обладати.

Побигла сестра до брата и каже ёму:

— То не старці, то Буѳгъ; я бачила, якъ до ёго прилетило два анѣлы и пытали, яку долю дати теї дитині, що народылась; а Буѳгъ сказавъ: «Багатого Марка царствомъ обладати».

На другой день Марко поїхавъ шукать теї дитины. Іздивъ, іздивъ, всю губерню зъїздивъ—не найшовъ дитины. Не скоро уже то вуѳнь дочувся теї дитинки у иншій губерні; поїхавъ туды, купивъ ту дитинку за пятьсотъ рублівъ, вывѳызъ на дорогу и покинувъ на сніговы; а самъ поїхавъ до дому. Лежить та дитина на шляху, коли неї горить воскова свѣчка и два анѣлы її забавляють, щобъ не плакала. Ажъ идуть десять Литвинивъ до багатого

Марка шкуръ куповать; ідутъ вони, коли дивлятьця ажъ лежить на дорозі дитина.

— Возьмимъ її?

— Возьмимъ.

Ото взяли ту дитину и поїхали. Приїздять вони до багатого Марка и хвалятьця ёму:

— Въ такімъ-то, кажуть, и тамъ місцю, на дорозі мы нашли таку-то й таку дитину.

Марко якъ зчувъ, злякався такъ, що ажъ умлівъ. Выдужавъ багатый Марко и поїхавъ знову дитини шукать. Найшовъ вуїнъ ту дитину знову, купивъ за шесть сотъ рублівъ и казавъ зробити таку бочку, кобъ вода не проходила. Зробили ту бочку, положили въ середяну дитинку и пустили на море. Плавала та бочка по воді може днівъ зо три, або и більше, поки-то її нарешті пригнавъ вітеръ до берега, а тамъ бабы плаття прали. Якъ побачили вони бочку:

— Отъ, кажуть: мука плаває, кобъ намъ її зловити.

Почула дитина, що люде говорятъ, — оперлась ногами, выпхнула дно — вода й выкинула її на берегъ, бабы й поймали. — Дошла чутка до багатого Марка, що ту дитинку вода выкинула на берегъ, а бабы її поймали и прийняли її за свою дитину. Журитьця вуїнъ знову. Що тутъ робить? Не якъ не можна звесты зъ світу дитинку. Седівъ вуїнъ, думавъ, думавъ, а далі надумався и каже:

— У мого зятя есть собаки зліні, я поїду, ще разъ куплю ту дитинку и напишу до зятя, кобъ її собаками натравивъ — вони її розирвуть.

Поїхавъ вуїнъ, купивъ ту дитинку за сімсотъ рублівъ, привіювъ до дому, написавъ до зятя листъ и пославъ тимъ самымъ хлопцемъ. Вуїнъ уже выросъ такый здоровый, що и заразъ до шлюбу веди ёго. Пошовъ той хлопець зъ листомъ до зятя багатого Марка. Иде та й иде, иде та й иде — ажъ стоить на дорозі Буїгъ.

— Здоровъ, хлопче!

— Здоровъ, діду!

— Буды ты, каже дідъ, хлопче, йдешъ?

— Иду, каже до зятя багатого Марка, листъ несу.

— Дай, каже я прочитаю, що тамъ багатый Марко пише.

— Не дамъ; мні багатый Марко заказъ зробивъ такый, щобъ я некому не дававъ читати.

— Ну, коли ты вже не даєшъ прочитати, то дай хочъ подивытьця.

— Подивытьця можна, на подивысь.

И давъ дідови въ руки той листъ. А Буѣгъ узавъ та те витерь, що було написано, кобъ того хлопця розырвать собаками, а написавъ, кобъ ёго оженывъ,—и отдавъ листъ. Узавъ той хлопець листъ за пазуху и понюхъ до зятя. Зять прочитавъ листъ, а тамъ пише: «звинчатъ ёго въ мерну неділю». Отъ дождали неділи, повели въ церкву, звінчали, одгуляли весілля—и одписує уже зять багатого Марка: «все зробили такъ, якъ тобі хтілось—и повінчали, и весілля уже одгуляли». Яєъ прочитавъ багатый Марко листъ, ажъ за голову вхопывъ.

— Я писавъ, думавъ собі, кобъ ёго собаками стравили, а вуѣгъ звінчавъ. Поїду я самъ до ёго—може ще що зроблю.

Поїхавъ до зятя и пытає:

— Що це ты наробывъ?

Звінчавъ, каже той.

— На щожъ ты ёго звінчавъ, яжъ тобі писавъ, щобъ ты собаками ёго стравивъ.

— Яєъ написано було, такъ я и зробивъ; я тобі покажу твуй листъ.

— Покажи!

Отъ пошли вони шувать того листу, а собаки вскочили въ хату и розирвали багатого Марка. А той хлопець живе и обладає царствомъ багатого Марка.—Така-то Божа воля!

89.—Про того чоловіка, що Богъ ёму подаровавъ столыкъ, козу и бубончыкы.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ собі чоловікъ, да такый бідный, що не тульыко въ буддень, а и у празныкъ не було чого їсты, а семья такъ волнка, що и не въ кожного багатого така буває: дітей може зъ десятеро, да все такы, якъ компанія—дрібненькы; тульыко настарчай грошей, да купуй хліба, да годуй їхъ; а тутъ-то и купыло притупыло! Отъ той чоловікъ куповавъ хлібъ, куповавъ, а далі якъ не стало грошей, поїшовъ вуѣгъ до сусіда, щобъ позмычивъ жыта,—дажъ и въ того обмалъ було. Отъ вуѣгъ и каже:

— Будь ласкавъ, чоловіче добрий, дай хочь на одинь, на два хлібы чого-небудь, покы я розстараюсь на грошинята, та куплю собі, а то якъ не дасы, на твой душі гріхъ буде: вся моя семья съ голоду помре.

Отъ той сусідь давъ ёму корявъ жыта; той подякувавъ, узявъ и пойшовъ до млына, щобъ ёго змолоть. Змолоть те борошно, иде назадъ, несе ёго въ приполі, та й думас:

— Господы Боже милосердныи, змылуйся надо мною грішнымъ и пошлы мени щасте пры мойй ляхій годныи! Колыбъ я найшовъ теперъ хочь карбованцівъ два-три, и того бъ було зъ мене: все бъ такы не давъ семьи свойй зъ голоду пропасти! Щожъ тутъ цёго борошна, що я сёгодня позычывъ та змолоть? И на одинь хлібъ не стане.

Раскрывъ вуїнь полу, да й хотівъ подывытця, чы справді такы и на одинь хлібъ не стане, а вітеръ якъ схопытця, якъ подме, такъ те борошно й вылетіло изъ припола—туїлькы пола сыва осталась. Ставъ той чоловікъ, да й думас:

— Туды къ бісовому батьку! То хочь борошна трохы та все такы було, а теперъ не пылныи не осталось. Щожъ я таперъ буду робыть на світі божому? щожъ мнѣ дома жуїнка да діты скажуть, якъ я въ хату прійду? Треба йты вітра позывать,—може, чы не вернетця хочь те борошно, що вітеръ забравъ, то все такы буде хочь на разъ перекусныть жуїнці та діткамъ.

Такъ-то надумався собі да й пойшовъ позывать вітра. Иде та й, иде та й иде, ажъ дывытця: стоить дідъ на дорозі, да такыи старыи да сывыи, якъ молоко (а то бувъ Буїгъ въ чоловічому образі) и пытае ёго:

— Здоровъ, чоловіче, а куды тебе Богъ несе?

— Иду, каже, позывать вітра.

— За щожъ ты ёго будешъ позывать?

— Да за те, що вуїнь мнѣ муку розвіявъ. У мене въ приполі було трошкы муки, думавъ понесу до дому, то буде такы перекусныть жуїнці та діткамъ, покы раздобуду буїльшъ; дакъ я розкрывъ полу, дывлюсь на те борошно, чы богато то тамъ ёго, а вуїнь раздувъ и пылныи въ приполі не осталось. Дакъ я оце иду позывать: може, якъ-небудь чы не одпозываю свое.

— Не одпозывашъ, чоловіче, ты й вітра не найдешъ. Лучче вернись до дому, та на тобі ось цей столыкъ, то буде зъ тебе и зъ твоїхъ діточекъ до самої смерты. Туїлькы якъ треба тобі буде чого-небудь зыісты або выпыть, то скажы туїлькы «столычокъ, столычокъ розвернись, бо я хочу істы и пыть», то вуїнь розвернетця, на ёму буде усе стоять, що тобі завгодно буде зыісты, чого захочешъ. Якъ напъсьеся, наїсьеся и скажешъ знову: «столычокъ, столычокъ, закрыйсь», то вуїнь закрытця.

Отъ той чоловікъ взявъ столычокъ, подякувавъ тому діду и поїшовъ собі до дому. Иде та й иде, иде та й иде, такъ уже, сердешный, поспішає, щобъ принести ёго скорішъ до дому, да нагодувать жуўнку и діточокъ. Уже такъ утомився и підтоптався, що ледві ноги за собою волочить, ажъ застыгає ёго на дорозі вуўчъ,—треба зайти до жыда переночовать. Отъ зайшовъ вуўнъ до того жыда въ шынокъ переночовать; сівъ собі на лаві, захотілось ёму їсти: «столычокъ, столычокъ, каже, розвернись». Той столычокъ розвернувся, а на ёму и горілка, и медъ, и вино, и всяка страва,—чого туўлькы душа забажає, те й є. Отъ вуўнъ наївся—напився, сгорнувъ той столыкъ, поставивъ пудъ стіною, а самъ лябгъ и спить,—звісно якъ дорожній чоловікъ,—кріпко спить, а жыдъ бачивъ, що въ того чоловіка да такій столыкъ и пудкрався тыхенько, поставивъ свій, такий самы, а той взявъ и заховавъ.

У ранці прокынувся той чоловікъ, узявъ на плечі столыкъ и поїшовъ до дому. И не снідавъ, думавъ: «Нехай уже разомъ зъ жуўнкою та зъ дітками поснідаю въ гурті».

Принювся вуўнъ той столыкъ до дому, поставивъ посередъ хаты и каже:

— Ну, теперь, жуўнко, не будемъ бідкаця за хлібомъ, до самої смерты; буде й намъ, буде и дітямъ нашымъ, буде й внукамъ, ще й правнучкамъ нашимъ останецця.

— А що тамъ, чоловіче, пытає жуўнка: може грошы найшовъ?

— Та не пытай уже, що найшовъ, то найшовъ, що Буўгъ давъ то те й є. Збирай лишень скорішъ дітей, нехай вони стають кругомъ цёго столыка, будемъ снідать. Бо хочъ уже й пудъ обіды беретця, а я знаю добре, що ще ви й не снідали.

— А щожъ бы мы снідали? хыба ты не знаєшь, що й шматочка хліба въ хаті не покынувъ.

— Та ну, уже, ну! Годі, иды ось сюды до цёго столыка. Діти, ставайте кругомъ.

Діти поставали кругомъ, жуўнка тежъ єла; а вуўнъ и каже: «столычокъ, столычокъ розвернись.»—Не розвертаецця столычокъ. Вуўнъ знову: «столычокъ, столычокъ розвернись»—не розвертаецця той столычокъ! Вуўнъ взявъ сокры, порубавъ той столычокъ и поїшовъ изъ хаты, поїшовъ знову вітра позывать.

— Тыфу на твою голову! каже жуўнка, якъ вуўнъ выїшовъ зъ хаты: Чы вуўнъ здурівъ на старість, такъ идежъ бо не пора: ёму ще й сорока годъ нема. Може це ёму який-небудь злий чоловікъ такъ поробивъ.

Выбігла жуўнка зъ хаты:

— Чоловіче, чоловіче, вернись, вернись!..

Кликала, кликала — нема! Не знать, де й дівся! А вуїнь пошовъ знову позывать вітра за ту муку. Иде та й иде, ажъ дивытця — стоить надъ дорогою, на тымъ самымъ місці, дідъ да такый же то сывый и такый сывый, якъ молоко, да вже не той, що тоді вуїнь стрівъ (а й це бувъ Буїгъ, тылько другый образъ прынявъ).

— Здорові були, дідусю!

— Добре здоровье, сыну!

— А куда ты йдешъ?

— Да йду отце позывать вітра за борошно: розсыпавъ въ мнї послїдне борошно, на хазайствї вже й пылыночкы не осталось! Керезъ ёго моя семъя голодае. Дакъ и отце йду позывать ёго; може чи не одпозываю хоть своє.

— Шкода, чоловіче! не найдешъ ты вітра. — Лучче на тобі оцю козу да йды до дому. Якъ треба тобі буде грошей, то туїлько скажы: «Коза-коза розсыпся!» То зъ неї такъ гроші и посылятця, да самісенкы чырвуїнци.

Ото той чоловікъ узявъ козу, подякувавъ дїду и пошовъ додому. Иде та й думае собі дорогою: «Спасыбу Богу мылосердному, що хочъ пославъ мнї въ друге дїдуся такого, що не жалуе свого добра для мене: — подарувавъ козу, а грошей у мене теперь скуїлько буде! Господы! Що дня буду загодувать, щобъ коза розсыпалась грошныма».

Ото веде уже ту козу до дому та радїе, такъ поснишае до дому до жуїнки и діточокъ, колы зновъ ёго вуїчъ застыгла; зайшовъ вуїнь зновъ до того жыда на нычъ. Отъ вуїнь зайшовъ у хату, люїгъ самъ на лаві, а козу привъязавъ коло себе. Отъ люїгъ спать — да сонъ не бере ёго. Все ёму зъ думкы не йде, якъ то вуїнь до жуїнки прыїде зъ козою и загадае їй розсыпатця золотомъ самныи чырвуїндыаы. Захотїлось ёму, бїдному, їсты, а грошей нема и кошїкы зъ собою; вставъ вуїнь зъ лавы, чы тамъ де вуїнь спавъ, и каже до свої козы: «Коза, коза розсыпся!» Коза розсыпалась грошныма; вуїнь узявъ скуїлько тамъ ёму треба було, купывъ у жыда оселедця, чы може чехоню, не знаю; — вупывъ горїлкы, повечеравъ, якъ слїдъ, и люїгъ спать, а коза стоить у головахъ привъязана. А жыдъ побачывъ, що така то коза въ того чоловіка, да й каже до свої Рухлі:

— Герсту! дывись, яка коза въ цёго чоловіка, треба козу вкрасты.

Якъ зоснуе той чоловікъ, жыдъ пудрався, одвъязавъ козу, привъязавъ свою таку саму, и люїгъ спать. У ранці той чоловікъ встав, бере козу и йде до дому. Прыходьт до дому и каже:

— Ну, теперь, жуїнко, не журись: буде що істы — буде й намъ, буде й дітямъ нашимъ, ще и правнукамъ останетця.

— Годі тобі, чоловіче, бляузкати — чортъ батька зна що! Отце, майбутъ, другий стуїль буде.

— Мовчи, — бо, жуїнко, не будь така горлата, пропу тебе. Ты туйлькы стань та дывись, що то зъ цєві козы буде: «коза, коза розсыпся!» А та коза стоїть, да кричть: «немене, немене!» и не розсыпаецця. Вуйнъ знову: «коза, коза розсыпся!» не розсыпаецця. Розсердывсь вуйнъ. Зарізавъ ту козу, а самъ пойшовъ опъять позывать вітра. И зновъ зострівъ діда на дорозі, ще старішого; такый білий, такый білий, якъ снігъ.

— Здоровы будьте, дідусю!

— Доброго здоровья, небожъ, а кұда ты йдешъ?

— Иду вітра позывать за борошно: послідне борошно мнї розвіявъ, въ господі и пылинкы не осталось, семъя зъ голоду вмїрає. Дакъ я оце позывать, може, чы ны одпозываю хочъ свое.

— Шкода, чоловіче! що вітеръ забравъ, те й пропало. Лучче на тобі оці бубончыкы, та вертайсь до дому.

Забравъ той чоловікъ бубончыкы и пойшовъ до дому. На дорозі знову заповъ до того жыда почовать. Зайшовъ у хату, лубыгъ на лаві одпочывать, а бубончыкы повїсывъ коло себе на колючку. А жыдъ у ночі тні бубончыкы узавъ, а свої повїсывъ. Уранці той чоловікъ встає — захотїлось ёму посїдять а вуйнъ думавъ, що й до бубончыкївъ треба такъ прыговорювать, якъ до стола и до козы, то й вони дадутъ істы и пыты — то й каже: «бубончыкы, бубончыкы розвернитця!» Тыі бубончыкы що у ёго надъ головою вісять и не думаютъ розвертатця, а тыі, що у жыда булы, якъ развернулсь, якъ зачалы жыда бытъ по голові та по спїні, такъ вуйнъ уже кричть:

— Рятуй, рятуй мене, чоловіче! я тобі верну и столыгъ и козу, туйлькы забери собі одъ мене ціі бубончыкы.

Отъ той чоловікъ забравъ бубончыкы, козу, столыгъ и пойшовъ до жуїнкы, а тоді саме празныкы наставалы.

— Ну, теперь, каже, жуїнко, будемъ на велькедень істы да пыть — Слава Богу мылосерльному, що столыкъ! «Столыгъ розвернись!» Столыгъ розвернулся, а на ёму всего, всего, чого туйлькы душа забажає! Отъ вуйнъ ще до каже: «коза, коза, рассыпся!» Коза такъ и насыпала грошей, да самыхъ чырвуйнѣйшыхъ, такы блыскучы, что ажъ горять, ажъ у хаті такъ и сяє! Жуїнкеа, діты позлазылы зъ печы, поставалы кругомъ того стола, та дывуютця — що воно за столыкъ такый. Отъ наставъ празныкъ; грошы є, зысты є що, а одежныкы — не въ жуїнкы,

не въ дітей, не въ самого нема такої, щобъ можно було пойти межъ люде. Уранці задзвонили до церкви, уставъ той чоловікъ, хотівъ одягтися въ те, що Буѣгъ давъ, да пойти до церкви помолитця, кинувъ, хотівъ було засвітити, дакъ и огню нема въ хаті, а тутъ на великдень и позичать негоднѣця; ставъ вуѣгъ коло вуѣкна да й думас; коли дывитця: ажъ передъ хатою, на горбочку, хтось кладе огонь. Пойшовъ вуѣгъ—ажъ то дідъ.

— Христосъ воскресъ, діду, будьте здоровы зъ праздыкомъ?

— Во истину воскресъ! спасибу, сыну, будь здоровъ!

— Чы не можна у васъ, дідусю, взятъ головешкы, хочъ воно сегодня такий день, що й не годнѣця позичать огню, та нічого робить, Буѣгъ простыть, коли вже такъ случылось! У мене въ господі огню нема, чы вы чулы таке?

— Держы, сыну, прыпыль: я тобі насыплю жару.

— Прогорыть пола, дідусю!

— Та ні, сыну, не прогорыть, держы прыпыль: я тобі насыплю; да гляды несы да не заглядуй въ прыпыль ажъ поки не прыйдешъ до господі.

Отъ той чоловікъ загорнувъ въ той жаръ у полу и пойшовъ до дому. Коли дывитця въ хаті, ажъ то не огонь, а чырвуѣнці. А тутъ уже розвднілось на дворі и огню не треба. Пойшовъ той чоловікъ до церкви помолнвса Богу, вернувся до дому, пообідавъ зъ жуѣнкою да зъ діткамы и посылае їхъ гулять:

— Нате жъ, каже, вамъ діточкы хочъ по чырвуѣнцю, коли крашанокъ нема; будете й цімъ забавлятця.

— Діты забрали грошы и поїшли; коли дывлятця ажъ батькового брата діты, а їхъ бы то вже дядька, гуляють. Посідали на улиці проты сонечка, да й грайтця крошанкымы. Отъ вони прыйшли до їхъ да й кажуть: «дайте намъ крашанку.»

А вони й пытають:

— Хыба вамъ маты не давала сегодня крашанокъ?

— Ні, кажуть, не давала, бо у насъ нема!

— А щожъ вамъ маты давала сёгодня?

— Маты дала сёгодня сорочки біленькы, а батько ось-що.

Да й покаже чырвуѣнця. А тні діты булы розумншы да й кажуть:

— Дай же мнѣ той шажокъ, то я тоді дамъ крашанку.

Діты дурны—взяли поодавали свої чырвуѣнці, а крашанкы забрали, та ще й радіють, що и въ їхъ есть таке саме, якъ у другихъ дітей. А тні діты забрали грошы да й понесли своѣму батьку.

— Де вы, діты, взяли грошей?

— Да це, тату, мы попродали свої крашанкы.

— Кому жъ вы попродали?

— Дядьковимъ дітямъ.

— Давайте суды їхъ.

Діти поодавали, взяли ще по крашанці и поишли гулять опъять. А вуйнъ и думає:

— Де жъ ця у мого брата грошнъ взялись, да ще золотні? Да й багато жъ, майбудъ, у ёго є, коли дає дітямъ гулятця! Треба буде сёгодня покликать ёго зъ жуѣнкою на обідъ. Може вуйнъ скаже, якъ пудопьє, де вуйнъ чырвуйнцївъ набравъ, то и я пойду, та возьму.

А вуйнъ уже й такъ бувъ богатый сыне и неволы не клькявъ до себе своего бідного брата на обідъ. Ото прыйшовъ братъ вуйнъ и пытає:

— Де ты, брате, набравъ чырвуйнцївъ? скажи мнї, нехай и я хочъ трохи поживлюсь.

— На першый день празныка у мене въ господі не було огню. Дакъ я ставъ коло вуйвна да й дивлюсь — ажъ тамъ на горбочку противъ моєй хаты огонь. Я й поишовъ, набравъ, прынюмъ до дому, ажъ то не огонь, а чырвуйнці.

— Якъ дасть Буѣмъ дождать того самого дня, пойду и я та наберу и собі.

Ото дождавъ вуйнъ велыкодня, стоить цілу нічъ на дворі, да дивытца, чы не горыть огонь. Коли це світомъ такъ и загорілось на горбочку на тымъ, що братъ казавъ. Вуйнъ побѣгъ скорішъ, коли — туды, ажъ коло огню сядыть дідъ.

— Хрыстось воскресъ, діду!

— Во истинно воскресъ.

— Позычте огню, діду!

— На що тобі огонь?

— Да нема чымъ въ господі засвітыть!

— Якъ нема? дывись, каже дідъ, онъ твоя хата горыть.

Той глянувъ, ажъ справді вся хата загорілась.

Въ этой и въ трехъ послѣдующихъ сказкахъ есть похозяя черты со сказками, помѣщенными въ 1 вып. Рудченки подъ №№ 31 и 32 (стр. 125 и 139).

90.—Про скрынъку, скатерть, барана и рога, що Богъ давъ убогому чоловіку.

(М. Хабное, Радомысльскаго у., Кіевской г.)

Бувъ собі чоловікъ, и въ ёго було багато дітей. Выгодовать їхъ не дала панщина. Пошовъ вуйнъ до пана и ставъ просить, щобъ панъ пустивъ

ѐго на заробітки, отъ панъ и пустивъ ѐго на шість лѣтъ. Пошовъ той чоловікъ—иде, та йде, коли стрівъ діда,—а то бувъ Богъ-Дідъ и пытає:

— Куды ты йдешъ?

— Иду, каже, на заробітки.

— Стань у мене, каже.

Отъ и ставъ вуїнь у ѐго. Захотілося їсти. Ілы вони булки — одинъ укусывъ, а послі други.

У вечері прилетівъ анголь и пытає у Бога:

— Яку долю дати народжений дитині?

— Въ чімъ лежу, то й ѐму.

А домъ, де Богъ лежавъ, бувъ въ три етажы. На други день зновъ прилетає анголь.

— Яку, пытає, долю дати, народжений дитині?

— Въ чімъ лежу, то й ѐму, каже Богъ.

А домъ, де лежавъ Богъ, бувъ у п'ять етажівъ. Прилетає анголь и на третю ничъ и пытає:

— Яку долю дати народжений дитині?

— Въ чімъ лежу, то й ѐму.

А ту ничъ Богъ лежавъ у підперти хаті.

Отъ чоловікъ той просить у Бога, щобъ и ѐму давъ долю. Богъ давъ ѐму скрынку зъ скатертю и каже:

— Якъ тобі що треба, до ты скажи: скрынко одчинисе! Дакъ вона одчиница, и буде тобі все, що треба.

Взявъ вуїнь скрынку й скатертъ и пошовъ, а вже на дворі бувъ вечеръ; зашовъ вуїнь до орандара—захотілося ѐму выпить чарку горилки, дакъ орандарка безъ грошей не дає. Отъ вуїнь и свазавъ: скрынка, скрынка, одчинисе! Скрынка одчиниласе, вуїнь взявъ гроши, выинивъ горилки, купивъ попоїсти и лігъ спати. А жидъ и бачивъ, якъ скрынка одчиниласе: у ночі взявъ да й переменивъ скрынку—тую взявъ, а свою положивъ. У ранці той чоловікъ пошовъ; приходить до дому да й каже жинці:

— Ну, жинко, теперъ маємо, що їсти. «Скрынко, скрынко, одчинисе!»! а скрынка й не одчиняєца.

Пошовъ вуїнь зновъ, стрівъ діда—дідъ той каже, а то бувъ Богъ. Давъ ѐму баранчика.

— Якъ треба тобі що, каже, то ты скажи: баранчику, стрепенисе! то такъ золото и посыплеца.

Пошовъ вуїнь, баранчикъ за нимъ побігъ. Зашовъ вуїнь зновъ до оран-

дара—захотілося йому выпити чарку, дак орандарка не дає без грошей. Отъ вуйнъ и сказавъ: «баранчикъ, стрепеннися! Баранчикъ стрепенувсе, вуйнъ взявъ гроши, выпивъ горилки, ешивъ попоісты и лігъ спати, а баранчикъ лігъ пуйдъ лавкою. Жидъ бачивъ, якъ баранчикъ стрепенувсе;—у ночі взявъ да й переменявъ, положивъ подъ лавку свого баранчика, а того взявъ собі. У ранці той чоловікъ пошовъ, а баранчикъ не хоче йти за нимъ; вуйнъ ёго на воровці повівъ. Приходить до дому й каже жинці:

— Ну, жинко, теперъ вже маємо що істи. Баранчику, баранчику, стрепеннися! а баранчикъ стоить собі, неначе не до ёго и говорятъ. Вуйнъ, ще разъ сказавъ, а потымъ зарізавъ. Пошовъ вуйнъ зновъ-и зновъ стрівъ діда. Дідъ давъ ёму рога, якъ тобі що треба, каже, то скажи: «зъ рога!»

Заходить до того жида. Якъ сказавъ—«зъ рога!» Якъ вискочили жандарн, якъ почали быть жида; жидъ просыца:

— Я, каже, верну и скрынку, и скатерть, и барана, тилько нехай не бьютъ.

Забравъ той чоловікъ скрынку, скатерть и барана и пошовъ до дому. Усе теперъ у ёго есть—богаты ставъ. Шість літъ прошло. Отъ ёго панъ посилає, щобъ взять ёго на панщину. Якъ сказавъ вуйнъ: «зъ рога», якъ почали жандарн быть асауливъ, ты втикатъ. Розказали пану: поіхавъ самъ панъ. Якъ сказавъ вуйнъ: «зъ рога», якъ почали жандарн быть пана, панъ и панщину одріксе. «Я тобі, каже, оддамъ свою карету, шестёрку коней, тилько скажи, щобъ перестали быть!»

Отъ якось у того пана бувъ балъ. Панъ и каже:

— Оддамъ половину паньства тому, кто пожене того чоловіка на панщину.

Одинъ изъ панивъ и каже:

— Я, каже, пожену.

Поіхавъ той панъ до того чоловіка, вуйнъ якъ сказавъ: «жандарн, зъ рога!» Такъ вони и почали пана быть. Той одпрошувця, дакъ де тамъ! Десять хатъ давъ той панъ тому чоловіку и шестеро коней. Живе теперъ той чоловікъ паномъ!

91.—Якъ Богъ наградывъ бідного чоловіка.

(Косеневъ, Новградъ-Волынскаго у., Волынскої г.)

Бувъ собі дуже бідний чоловікъ и було въ ёго шестеро дітей; а тутъ такъ трапилось, що ёго жінка знову въ тягості ходыла. Отъ жінка и каже своєму чоловікові:

— Візны, чоловіче, собыру, та йди на заробітки, бо якъ Господь мене розвьяже, то нічимъ буде и у хрестъ увести.

Отъ чоловікъ взявъ собыру и пішовъ. Иде вінъ день, иде другий, иде третій, уже забився въ пушу таку велыку, що ніякимъ способомъ не выбытсья изъ неі. Коли дывытсья, ажъ иде чоловікъ, такій старий, та сивый. Отъ дідъ и пытае:

— Куды ты, чоловіче, йдешъ?

— На заробітки йду. У тягості жінка моя, дідусю; якъ Господь Богъ розвьяже, то нічимъ буде у хрестъ увести.

— Рубай, каже, чоловіче добрый, оце дерево;—я тобі заплачу.

Ото той чоловікъ рубавъ тры дні. Тоді цей набравъ жменю сребра и давъ ёму (це бувъ самъ Богъ). Отъ вінъ забравъ гроши, подякувавъ за роботу и пошовъ до дому. А Господь Богъ зробывъ такъ, що ёго жінка розвьязалась, у хрестъ увела свого сына. Уже вінъ и вырісь, уже вона ёго и оженила. Звісно, давъ такъ Богъ, що вона розбагатіла и выстроіла домъ у тры етажи, сына въ дорогу посылала. А чоловікъ зайшовъ у шинокъ та й пытае, дебы тутъ переночувать дорожнёму чоловікові (це було те саме село, звіткіль вінъ самъ, тілько вінъ не пізнавъ. Все перемінылось: и улыці, и хаты,—такъ то Богъ давъ!)

— Иды, каже, отъ-тутъ у насъ на селі есть богата жінка, вона всіхъ прыймае, и багатого, и бідного; напоіть и нагодуе и одержу дасть, якъ у кого нема.

Ото вінъ и пішовъ селомъ шукать, ажъ дывытсья стоить трох-етажний домъ, такій самісінький, якъ ёму розказували. Вінъ и зайшовъ.

Жінка ёго такъ прывітала, дала чарку, другу на вечеру, насынала вечерать, що тілько у ёі було. Після вечері послала ёму постіль, уложила ёго якъ слідъ. Не пізнае, що це іі рідний чоловікъ; а чоловікъ ёі зразу пізнавъ, та тількы не признаеться. А далі думавъ, думавъ и пытае:

— Чи ты знаешъ, жінко, якъ мене зовуть?

— Богъ тебе знае, чоловіче добрый!—ты чоловікъ дорожній, якъ я можу знати!

— Якъ каже, ты мене не знаешъ, якъ твій чоловікъ!

— У мене, чоловіче добрий, чоловіка нема уже тридцять три годн. Якъ я ще ходыла оцімъ сыномъ, вінъ пішовъ на заробіткы и, Богъ ёго знає, де вінъ и дівся.

Тоді чоловікъ назвавъ її, назвавъ себе и розказавъ їй, якъ вона ёго зъ сокрыю послада на заробіткы, и якъ вінъ тридцять три годн рубавъ въ пуші и думавъ, що вінъ три дні робить.

Тоді вони разомъ стали поживать те добро, що імъ Богъ давъ. Ті гроши, що вінъ до дому въ жмені принісъ ніколы не уменшались, выше, чи купыть одежныи, чи худобы хоть бы рублівъ на сто—все гроші цілы у ёго, и дітямъ, и внукамъ ще ёго осталось.

92.—Золотая торба.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Було два брата—Бідило и Окпило. Окпило окпивъ Бідило. Пошовъ Бідило; иде та иде, упустивъ рукавицу, а вона біжить. Доганяє вуўнъ її, ажъ дывитьця: стоить хатка. Зашовъ вуўнъ у ту хату, ажъ тамъ дідъ. Наворнивъ ёго той дідъ и давъ золоту торбу (а то бувъ Богъ).

— На тобі цю торбу, та не заглядай, покi не пренесешъ, а якъ принесешъ, то скажи: «хлопци, зъ торби», и все тобі буде.

Принюбсь вуўнъ до дому, сказавъ: «хлопци, зъ торби!»—выскочили тi хлопци и дали ёму всёго, всёго, чого треба.

Наївся вуўнъ усёго, а послi думас: «дай позву пана». Позвавъ. Панъ наївся, а посла почавъ выдурувать тую торбу. Той не дає. Панъ взявъ та й отобравъ. Плаче той Бідило. Иде зновъ до діда. Давъ ёму дідъ торбу.

— Не дивись же, каже, покi не принесешъ до дому.

Не втерпiвъ вуўнъ. На дорозі и сказавъ: «хлопци, зъ торби!» Якъ выскочить шесть хлопцевъ зъ нагаями, якъ почали ёго бить; были, были, ажъ покi вуўнъ не догадався сказать: «хлопци, въ торбу!» Якъ сказавъ, тоді хлопци и поховались.

Позвавъ вуўнъ зновъ пана. Пришовъ панъ, а той якъ скаже: «хлопци, зъ торби!» Якъ выскочили хлопци, якъ почали бить пана; панъ отдавъ першу торбу; а Бідило взявъ да другу закопавъ у муль.

93.—Якъ бабы навчилиысь шептать.

(Шендеровка, Каневского у., Киевской г.)

Була баба, та така бідна, та убога, що не тільки не мала чого істы, але даже не мала де сердешна й переночуваты; було де застане її нічь, тамъ и ляже підъ тыномъ, та й спить. Отъ вона одного дня заснула не далеко підъ тыномъ, ажъ иде дорогою самъ Господь и зъ нимъ два апостола Петро и Павелъ. Глянувъ Господь підъ тынъ — ажъ лежить жінка. Отъ вінъ и пытає єї:

— Чого ты, жінко добра, тутъ лежишь? Чи вжежь у тебе госпѣды нема, щобъ де було прыхылыться и заснуть?

— Нема, каже, чоловіче добрый! Я оце такъ и живу и въ день и въ ночі, якъ бачишь.

Отъ Богъ її и посовітувавъ:

— Тутъ же, жінко добра, прийдуть за тобою въ калясці, щобъ ты поїхала: тамъ бачила — багатый панъ лежить при смерті, слабый, такъ ты єму пошепчешъ, то вінъ тобі багацько грошей дасть.

Може вона чи й уміла гораздъ Богу помолытьця, а вже їй Богъ такъ давъ, що вже знала, якъ и шептать и обмовлять и примовлять.

Богъ зъ апостолами приходять до пана та й каже:

— Пошли ты коні за тоєю жінкою, що тамъ лежить у такому-то й такому селі підъ тыномъ, то вона тобі одходить твою слабость.

Коли такъ незадовго и приїздыть коляска, взяла ту жінку, и повезлы до пана. Тільки що вона тамъ єго то водою спрыснула, пошептала, то що тамъ їй Богъ надуумывъ — панові легше стало: такый радый та веселый зробывся, та все дякує цій бабі.

Ото пройшла тамъ може веділя, або дві: панъ выздоровівъ зовсімъ и вырядывъ бабу до дому, давъ їй грошей и хліба — и всёго, всёго, чого тільки їй хотілось. Вона забрала це все и поїхала до дому, и съ цєго уже й жила и другіхъ бабівъ навчила тому, що їй самъ Господь Богъ вразумывъ.

94.—Три браты и Богъ.

(Д. Дубари, Каневского у., Киевской г.)

Було собі три сыны, та не було въ їхъ ні батька, ні матері. Отъ идуть вони всі три найматця, идуть та й думаютъ: «колибъ Богъ давъ наскочитъ на доброго хозяіна». Ажъ иде дідъ старый, старый, и каже:

— Куды вы, дітки, идете?

А вони кажуть:

— Найматця.

— Будьте, каже він: вы мої сини, а я вашъ батько. Якъ підростете, то я васъ поженю—буде у васъ и грунтъ, и хата, тільки за Бога не забувайте.

Згодились вони: идуть та й идуть — ажъ стоїть така хатка гарна и вибігає така дівчина гарна, така гарна, якъ квіточка! А старшій братъ и каже:

— Колибъ міні цю дівчину взять, та ще щобъ були у мене воли и корови...

— Добре, каже батько: підемъ посватаємъ—будуть у тебе воли й корови, тільки живи и за Бога не забувай!

Отъ вони зайшли въ ту хату, посватали ту дівку, одгуляли весілля; а самы въ трѣхъ пішли далі. Идуть та й идуть—ажъ стоїть хата; а зъ тисі хати виходить дівчина, да такъ-жъ-то хороша, хочъ води навийсь! А підстаршій и каже:

— Колибъ міні ту дівчину посватать, та ще цей млынъ и ставочокъ, тобъ я моловъ и хлібъ мавъ до кінця віку.

А ёго батько каже:

— Добре, синеу! Це буде. (Оженивъ и того). — Ну, каже, синеу, теперъ живи и за Бога не забувай.

Покынули и того; а зъ самымъ найменшиъ пішли далі. Отъ вони идуть, та й идуть—ажъ стоїть така хата драна; а підъ тисю хатою сидить дівчина; а вінъ и каже:

— Колибъ міні ту дівчину посватать и колибъ хлібъ у мене бувъ, то ябъ и Бога не забувъ, и нищихъ бы хлібомъ наділявъ.

Оженивъ вінъ и того, а самъ пішовъ собі по світахъ. А то не чоловікъ бувъ — тільки Богъ. Отто ходивъ, ходивъ вінъ по світахъ; а дали й думає собі: «а піду я до їх, чи добре вони зъ нищими обіходятця». Пришовъ до старшого сына—той ходить по дворі,—а той зогнувся и каже:

— Якъ бы ваша ласка, та дали міні милостыни.

А вінъ каже:

— А-а, не який старий! Ще можетъ заробить: я самъ недавно на ноги зопъявся.

А въ ёго добра такого, що страхъ: стожки такі стоять, що й пальцемъ не перекинешъ, клуні, скоть, одежа въ коморахъ; а милостыни не давъ! —

Ото одийшовъ той дідъ може зъ верству, ставъ, оглянувся назадъ на ту хату, та на ёго добро — такъ усе добро и запалало. Пішовъ вінъ до того сына, що коло хаты ставокъ и млынъ. Приходять до середужчого сына, а вінъ у млині меле. Отъ Богъ зогнувся, прийшовъ у млынъ и каже:

— Дай, чоловіче добрий, ради Христа, хоть на галушки муки.

— Шкода, каже: а ще й для своїхъ дітей не намоловъ!

Пішовъ Богъ. Отто одийшовъ вінъ трохи одъ млына, оглянувся на млынъ — и млынъ загорівся: такъ и охватило зо всіхъ боківъ полушья.

Отто приходять той дідъ до третёго сына та такъ зогнувся, такъ зогнувся, якъ дуга, обірваний, обшарпаний такый, ще страшно на ёго й глянуть... Кузка по ёму такъ лазыть, якъ конашня!

— Дайте, каже, ради Христа, що вамъ Богъ пославъ.

— Ідїть, каже, дїдусю, вь хату, тамъ вамъ дадутъ.

Приходять вінъ у хату; жінка якъ гляне на ёго, ажъ на ёму кузкы — Боже власнї! Отъ вона пішла вь комору, внесла штаны, сорочку внесла — дала ёму. Надїв вінъ. Вона якъ гляне — ажъ на ёму кузка знову такъ, якъ конашня...

— Що вамъ, каже, дїдусю, робыть, щобъ у васъ не було цієї поганої кузкы?

— Що жъ, каже, робыть? Отто, якъ бы тую дытнву, що сядыть на полу, положыть на сковороду, та поставыть вь пічъ, то вона-бъ припеклася и тымъ саломъ змазатця, то тодібъ кузкы у мене не булобъ; а то вона мене недїль черезъ двї на смерть заїсть.

— Подождыть, каже, дїдусю, я піду на часокъ до свого чоловіка та поражусь зъ нимъ.

Пішла вона до чоловіка, стала хвалытьця; а вінъ и каже:

— Щожъ, жінко минї здастьця, що лучче вылького вызволыть одъ смерти, якъ малого. Зробы, жінко, такъ, якъ вінъ тобі казавъ.

Отъ вона прийшла вь хату, розвела огонь у печи, посадила дытнву ту на сковороду и засувула вь пічъ та шей зъ олійныками заставыла, щобъ вона не вылізла зъ огню. Коли загляне вона у пічъ — ажъ тамъ та дытнина сядыть по середнїи и грастьця червїнцями; а той дідъ и каже:

— Це вамъ, діткы, Богъ давъ такъ за те, що вы бідныхъ не забуваете; а вашї браты погорїлы зо всімъ своїмъ добромъ и худобою.

Отто побїгла вона заввала чоловіка вь хату, стала ёму хвалытьця, — коли гляне, ажъ уже й діда нема у хатї. «Дїду, дїду!» — Не знать, де й дївся. Отъ вони собі живуть и проживають ти гроши помаленьку.

95.—Про віночокъ царевны и шапку невидимку.

(М. Хабвое, Радомисльскаго у., Кіевскоі г.)

Хлопець пасъ телята, та заблудивъ; блудивъ вуїнь довго, дуже довго—обіравсе зовсімъ, нечого на ёму цілого не зосталось; коли бачить—стоїть хатка, а у тої хатки святи живъ; у ёго було два стаканы вина и булка. Стукавъ хлопець, пытавъ вуїнь три рази—не отзывается. Одчинивъ той малы хлопець хату; взявъ ёго святи за сына. Хочетца хлопцу істы, а стары не дае ёму, бо самъ не івъ нечого. У ночі, якъ хлопець спавъ, дунувъ у ёго Святого Духа,—отъ хлопцу вже істы не хочетца. На други день каже хлопцу:

— Ходи собі по саду, тильки не йди за каменну гору.

Довго вуїнь ходивъ по саду, захотілось таки ёму пойти за каменну гору,—отъ и пішовъ. Дивитце: прилетіли три качечки, якъ роздеглись—почали купатце; ажъ то не качечки, а три царевны. Тоді каже ёму святи:

— Теперъ вже ты не муїй синъ,—иди собі; иди до липоваго ворчіка, тамъ побачишь, котора въ віночку, то старша. Ты и возьми віночокъ.

Приходить вуїнь; бачить зновъ тихъ качечокъ, роздеглись и почали купатце. Взявъ вуїнь віночокъ. Покупались вони, почали одягатце, бачеть: віночка нема, а безъ віночка летить не можна. Почали вони ёго просить, ціловать—не оддавъ. Полетіли дві сестри до дому, розказали цару. Отъ и той благословивъ свою старшу дочку съ тимъ хлопцемъ и каже ёму:

— Гледи жъ, не показуй жуїнці віночка, покi не буде въ тебе чотирохъ дітей.

Давъ ёму царъ усёго. Було въ ёго вже двоє дітокъ. Пошовъ вуїнь зъ жуїнкою до дому. Стари не познали ёго, вуїнь признавсе до їхъ, вони такъ дуже зрадили! Ставъ жить вуїнь у їхъ,—усе у їхъ есть,—всёго багато, и скоту, и всёго. Привела ёго жуїнка ще дитину—стало въ ёго уже троє дітокъ. Отъ разъ не було ёго дома; ёго жуїнка и стала просить въ ёго матери, щобъ та показала віночка, хочъ зъ-за дверей. Мати довго не показовала, а та все просить. Мати одчинила скриню, выняла виночка и показуе, та духомъ якъ потянула, такъ и полетіла зъ віночкомъ до цара, до свого батька. За нею все полетіло, вся худоба, остались тилько гроши. Приходить чоловікъ, бачить: жуїнки нема, вуїнь пытае у матери:

— Де се жуїнка?

— Охъ, синочку, каже мати, безъ тебе вона тутъ стала просить, щобъ я їй показала віночокъ, я довго не хотіла, а далі показала; вона полетіла зъ віночкомъ, и усe за нею полетіло, остались тилько гроши.

— На що ви, каже, мамо, показали того виночка! Нате вамъ гроши, мені теперъ не треба!

Отъ у ночі пошовъ собі; бачить—чорты бьютце. Побачили его:

— Поділи насъ, кажуть, чоловіче, — ми б'ємсе отъ за сю шапку.

— Добре, каже вуїнь, поміру.

— Взявъ ту шапку, та й надівъ на себе и пошовъ собі, нехто его й не бачить. Пришовъ вуїнь у той городъ, де его жуїнка; бачить стоїть мала хатка, а въ тій хатци живе бабка, — стара така; зашовъ вуїнь у хатку, погрівсе, переночовавъ. Въ ранці надівъ шапочку й пошовъ у крамъ, набравъ ус'єго въ краму—его нехто й не бачивъ; одягсе, пришовъ до бабки, напоївъ її й нагодовавъ тымъ, що зъ краму принієсь. Ночовавъ вуїнь у тої бабки три ночі, а бабка та що-дня ходила до царевни, — бо царевна буда важка, — бабка єму й розказала. Отъ вуїнь надівъ на себе шапку й пошовъ за бабкою, — его нехто й не бачить. Сівъ вуїнь на шалі, — а тамъ були зроблены, щобъ підымать людей у гору; — підымають люде и дывуютсе, що баба поважчала. Зашовъ вуїнь у палаць; три дні живе зъ жуїнкою, а далі знявъ шапку, — жуїнка побачила и зрадїла. Послала батьку письмо, дмухнувши на его. Отъ приходить батько зъ віськомъ и каже єму:

— Якъ ты переб'єшь всїхъ Ляхівъ, то замісто мене будешъ царемъ.

Вуїнь надівъ шапку, якъ почавъ бытъ, якъ почавъ бытъ Ляхівъ, — всїхъ перебивъ, а его нехто й не бачить. Отъ и ставъ вуїнь царемъ, жуїнка его привела сына, вычуняла; сестри его полетїли за тими трома дїтьми, що осталисе у батька и въ одну нічъ принесли їхъ и живуть теперъ собі.

Примѣч. Есть обція черты въ сказкѣ, помѣщенной у Рудченка въ 1 вып. подъ № 46 (стр. 96 и 100).

96.—Про Сатанаїла.

(Козелецкаго у., Черниговской г.)

Болысь не було на землі, ни неба, а буда все вода. Ото Богъ разъ літавъ надъ водою та й побачивъ, що щось плава таке, мовъ головешка, — безъ рукъ и безъ нігъ. А то бувъ Сатанаїль. Ото Богъ єму и каже:

— Нырны у воду и достань землі во имя мое.

Сатанаїль нырнувъ та й каже:

— Берысь, земле, во имя мое.

Земля йому и не далась. Богъ посилає його другий разъ. Вінъ зновъ каже:

— Берись, земле, во имя мое.

Земля зновъ йому не далась.

Богъ пославъ його въ третій разъ.

Сатанаїлъ бачить, що земля не дастця йому, та й мусивъ сказати:

— Берись, земле, во имя Боже!

Земля и далась йому. Ото вінъ выплывъ та й оддавъ Богу землю. Ото Богъ и каже:

— Ну, теперъ будець сіять!

Ото и почали вони сіять. Де упала земля купкою, то тамъ стала гора; де попадала рівненько, то тамъ стали поля рівни, а де протынули шматокъ води и не покрили землею, то тамъ стало озеро. Ото посіявши, Богъ перекрестивъ землю та й полетівъ на небо.

О-такъ-то явилась земля!

97.—Якъ баба бабувала у чорта.

(М. Шендеровка, Каплевскаго у., Кіевскої г.)

Була собі въ якомусь-то селі баба. У кого траплятця роднини, то її и звуть люде бабувати: вона прийме дитину, вернетця до дому и живе собі сама у своїй хаті. Оть приходить до неї чоловікъ и просить, щобъ вона прийшла да прийняла одъ його жінки дитину. Послухала вона, пішла, одбабувала и вернулась до дому; а въ хаті не тепло — холодно... «іду я, думаю вона собі, въ лісь, принесу дровъ да вытоплю». Взяла вона вірочку и пішла; приходить у лісь, ажъ дивитця — повзе жаба да така жъ то товста, та здоровенна — надежна була. Дивитця баба, що жаба не перелізе черезъ палычку, змылувалась надъ нею да й каже: «це-жъ, каже, сардешна жаба и черезъ палычку не перелізе», та взяла палычку та й пересадыла її. Ото жаба жъ собі полізла въ лісь; а баба набирила дровецъ, вернулась до дому и топить. Коли це того-жъ самісонькаго вечора приїздить за нею коляска. Баба думала, що це її до панівъ якихъ кличуть, або до пошівъ, сіла да й поїхала. Привезли її туды, завели въ покої — дивитця вона. «Де я, думаю собі вона, не була, и въ панівъ, и въ пошівъ, а ще такого ні одного пана не бачила, щобъ було въ його такого багато сребра, та золота. Це певно тутъ живе той, що не при хаті згадує!»

Дитинця: чортыха, що баба стала посередъ горниці и роздвляєтця кругомъ, підозвала її до себе да й каже:

— Лягайте, бабусю, спать! У насъ нічого робить.

— Де-жъ міні, каже баба, лягты у васъ?

— Лягайте, каже, бабо, тамъ-то й тамъ-то да й спить собі; а якъ міні чого треба буде васъ, то я розбуджу.

— Добре, каже.

Лягла та баба да й не спить. Коли це такъ, якъ о півночі, приїдуть її чоловік; а чортыха думала, що баба заснула да й каже:

— Возьми, каже, чоловіче, нашу дитину, та заміни на ту, що баба приймала учора.

— Добре, каже.

Ухвативъ вінъ свою дитину, вибігъ зъ хаты и заразъ приносить чужу. А баба не спить и все це чує и бачить.

Покликала чортыха бабу до дитини; баба встала, глянула на дитину и заразъ познала її. «Якъ бы тутъ, думасъ собі вона, цю нещасну дитину вызволить изъ дьявольскихъ рукъ»: Узля одложила кусочекъ голки и загнала ёму відъ нёготъ. Якъ розкритця та дитина, кричить та й кричить, ажъ посныло бідне, такъ кричить...

Отъ чортыха порадылась зъ чортомъ да й каже ёму:

— Возьми, чоловіче, цю дитину та однеси її туды, де воно було, бо вона така крыльва, що нехай їй бісъ!

Узявъ чортъ да й однісь. А чортыха позвала бабу до себе да й каже:

— Я тебе, бабусю, награжу; на тобі оце полотно, тільки гляды не шукай конца. Якъ не будешъ розвѣртать, то стане тобі ёго на весь твій вікъ и ще й дітямъ, онукамъ и праонукамъ твоімъ останетця. А якъ буде тобі мій чоловікъ давать гроші, то ты їхъ не бери. Ты ёму лучче скажи—нехай вінъ тобі дасть три лопаты того уголля, що тамъ у кутку на дворі лежить.

— Добре, каже.

Забрала баба те полотно, подякувала, дали їй три лопаты того уголля и отвезла до дому. Баба не встила вкынуть у хату те, що їй дали, мерщій побігла до тисї дитини;—дитина кричить, ажъ посныла бідна, та кричить; уже їй и крыльвыці одмовлялі, уже й за знахарамы посныла—не допомагають! Баба прийшла, выняла голку—якъ рукою зняло крыльвыці.

Прийшла баба до дому, подивылась на те уголля—ажъ то не уголля, а самі за себе червінці, ажъ горять підъ пічю. Вона забрала ихъ, однесла въ комору и поховала въ скриню. А зъ полотна нашла собі сорочекъ, нарізала

платківъ, рушниковъ; хто не попросить—одріже на сорочку и все остаетца однаковий кусокъ. «Розгорну я, думас собі баба, що тамъ таме у середні». Розвернула, ажъ тамъ мертві души. А полотно не знать, де й ділось.

98.—КЛЫМЪ И ЧОРТЫ.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Клымъ бувъ вельми великий злодій. Закликавъ ёго панъ до себе и каже:

— А знаєшъ, Клымъ, що я тобі хочу заганути?

— Вуду, пане, каже Клымъ, знати; се скажете.

— Се ты, каже панъ, вельми великий злодій и можешъ украсти все, що побачишъ, то украдь у мене коня—я тобі за це ниць не зроблю.

— Добре, пане, каже Клымъ, украду; и кобъ вы поставили десять вартовныківъ, ниць вони не зроблять.

Отъ панъ у вечері заганувъ, кобъ призвали до ёго всіхъ хурманивъ. Пришли й хурманы, и вуйнъ и каже:

— Сёгодня, у ночі, прийде до насъ у станю вельми великий злодій—Клымъ, и буде вуйнъ красти коня. Вартуйте добре. Одинъ нехай вартуе коля стані, другий нехай саде на коня, третій нехай держить за поводы, четвертый нехай держить за хвістъ, пятый за ноги, и кобъ всі не спали.

Пішли хурманы до стані и зробили такъ, якъ панъ казавъ. Вартуютъ. Приходять у ночі Клымъ и приносить горілку. Принімає вуйнъ горілку и поставивъ потухеньку у стані.

Отъ одинъ вартовныкъ и каже:

— Десь тутъ, горілка пахне; треба пошукати. Кобъ мы її нашли, отобъ добре було выпити по чарці.

Покынули вартовныкы того коня, нашли горілку и повпынались. Клымъ коня взявъ; а іхъ повъязавъ да й покынувъ у стані. Приходять вуйнъ до пана, а той и пытає:

— А що, Клымъ, укравъ коня?

— Укравъ, пане.

— Ну, коли ты такій вельми великий злодій, украдь у мене перстенокъ.

— Добре, каже, пане; украду.

Лягъ вуйнъ спати, а перстюнокъ у шкатулку сховавъ. Пришовъ у ночі Клынь, застукавъ въ одно окно, панъ побѣгъ туды, де стукає; а Клынь до другого окна; узавъ шкатулку и пошовъ. На другый день панъ и каже Клыньовы:

— Боли ты укравъ у мене перстюнокъ, то украдь ще мою жуѣнку.

— Украду, каже Клынь.

Пришовъ вуйнъ у ночі: лежить пані пудъ бокомъ у пана. Вуйнъ вулъ соломы положивъ, а пані ту взявъ и чортамъ оддавъ. На другый день приходить вуйнъ до пана, а той ёму и каже:

— Добрый ты злодѣй, Клынь! у мене коля бока лежала жуѣнка, а ты її укравъ. Приведижъ її!

— Е, каже, пане!... я вже її чортамъ оддавъ.

Заганувъ ёму панъ, кобъ вуйнъ однавъ одъ чорты въ жуѣнку. Клынь набравъ колкивъ, набѣравъ онучокъ, поробивъ хресты и хоругвы и пошовъ до чортивъ у болото. Залізъ у болото и кричить:

— Ей, чорты? оддайте пановы жуѣнку.

Отъ одинъ чортъ вылізъ изъ болота да й каже:

— Якъ ты мене, переженешъ, то я тобі оддамъ панову жуѣнку, а якъ я тебе, то панова жуѣнка у насъ останетьця.

— У мене, каже, є маленький братъ ты ёго не випередышъ, а ты мене хочешъ випередыть!

— Покажи, каже чортъ, мнѣ свого брата.

— Добре, каже, ходишь.

Идутъ вони та й идуть, колы дывытьця Клынь—ажъ коля корчика лежить заецъ.

— Ото, каже, муѣй братъ, доганяй ёго!

А самъ якъ крикне: «зай, зай!» Той заецъ, якъ схопнытьця, якъ побѣжить, гнавсь-гнавсь чортъ да й плюнувъ и побѣгъ у болото.

Выходить другый чортъ горбатый да й каже:

— Будешъ, каже, смѣятьця: хто кого пересміє, того буде жуѣнка.

— Ниць ты, каже Клынь, зо мною не зробишь! У мене есть менша сестра, ты її не пересмієшь, а ты хочешъ мене пересміять.

— А ну ходишь... побачишь!

Отъ Клынь ёго веде,—колы дывытьця ажъ надъ шляхомъ лежить здохла кобыла и губы выщерыла.

— Ото, каже, моя сестра!

Чортъ побачивъ, що вона сміється, ставъ передъ нею и собі вищиривъ зуби. Стоявъ, стоявъ и побюигъ у болото.

Виходить изъ болота третій чортъ и каже:

— Поборнися, чоловіче! хто кого поборе, того й жуїнка буде.

— Ты мене, каже Климъ, думаєшъ побороти... да у мене є старий дідъ, такий якъ дубъ, кругомъ мохомъ обривъсь, коби ты ёго поборовъ.

— А поведи мене до ёго, побачимъ хто кого поборе!..

Повквъ вуїнь ёго. Идуть та й йдуть—судосили медвіда.

— Онъ, каже, муїй дідъ.

Чортъ пубюигъ до ёго, а вуїнь якъ ухвативъ ёго на опуль, якъ начавъ душити... чортъ вярвався и побюигъ у болото.

Ставъ Климъ у болоті да й стоить. Не дають ёму чорты пановой жуїнки. Отъ вуїнь позатыкавъ въ болото колени, поначиплавъ зверху онучоць, да якъ закрить:

— Оддавайте, прокляти, жуїнку, бо, онъ, уже зъ процесіємъ идуть до васъ...

Чорты побачили хоругвы да й оддали ёму жуїнку. Отъ Климъ одвюивъ жуїнку до пана; панъ давъ ёму вельме багато грошей, вуїнь забравъ и пошовъ собі до дому.

Прим. Нъвоторя сходня черты есть въ сказкѣ, помѣщенной въ 1 вѣн. Рудченка, подъ № 31 (стр. 67 и 69).

99.— Відъ чого музыки-каліки.

(М. Шендеровва, Каневского у., Киевской г.)

Якъ музыка добре грає, то непременно—зъ чортомъ знається, а за це чортъ ёго обманомъ скаличить. Въ Кериливці разъ було такъ: одному скрипачеві порадылы піти въ понеділокъ, або въ пятницю на первій неділі посту підъ мість.

Вінъ пішовъ. Приходить туды чортъ и пытає:

— А що, чоловіче, хочешъ научытця гратъ?

— Хочу, каже.

— Ну, добре, одповідає чортъ, я научу, а ты за це ударъ мене коліномъ, выбачайте—въ задъ.

— Добре, каже чоловікъ.

Ото чортъ взявъ скрыбку, та й тарахъ її обь палю. Потімъ зібравъ шматки, склеївъ, да й каже:

— Ну, теперъ грай!

Чоловікъ взявъ скрыбку, да якъ вріже! самъ смичокъ ходять, самі пальці перебірають... Після цѣго чортъ ставъ ракомъ да й каже:

— Ну, теперъ бий, да тилько добре!

Чоловікъ якъ уріже... да й самъ покотывсь; коли ровдыввся, ажъ вінъ ударывъ въ стару палю да и выбывъ зъ коліна кістку.

Ото зъ тієї пори вінъ ставъ ходять на деревяниці.

100.—Чоловікъ и чортъ.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Вніхавъ чоловікъ на свою ниву косить гречку. Ту тільки що принявся за роботу, коли се передъ нимъ явився самъ той, що грєблї рве—чортъ.

— Якъ ты, каже, смєшь косить мою гречку?

— Яку твою? Я самъ оравъ, самъ сїявъ, самъ и косытиму.

— Ни, каже чортъ, не косытєшь, бо це моя грєчка!

— Та я тобі цілу громаду зберу, то скаже, що це моя нива!

— Ну, добре, кончимъ же мы діло такєчкы: хто кого обманить, то того й грєчка буде. Я выїду сюды завтра и ты выїди: ты будєшь угадувать, на чому я буду сыдїть, а я буду угадывать, на чому ты.

— Добре, каже чоловікъ.

Отъ на другий день выїхавъ чортъ на козі, а чоловікъ выїхавъ на своїй жуїнци, распатлави иї босы и раздягши її зовсімъ—осталась вона такъ, якъ иї мати на свїтъ породыла.

— Ну, угадуї, каже чортъ, на кому я выїхавъ?

— На козі, каже чоловікъ; а угадуї же, на кому я выїхавъ?

Дывывсь, дывывсь чортъ, думавъ, думавъ, а далї и каже:

— Некай тобі все зле лыхе! бачивъ я дыва на свїті, а такого ще не доводилось!

Плєнувъ, та хто єго знає, де и дївсья.

Записавъ Петръ Раевскїй.

Прим. Похожая сказка помѣщена въ 1 выпускѣ Сказокъ Рудченка, подъ № 30 (стр. 54—56).

101.—Про Боюся.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

У одного пана були слуги; якъ пошле которого куди, кажуть «Боюсь».
Панъ сердитьця:

— Що то за «Боюсь», каже; хочъ би мені ёго побачити!

Поїхавъ панъ шукати того «Боюся». Іде, та іде, а вже вечіръ. Отъ, фурманъ каже:

— Проше пана йти на мѣглиці, до тамъ панъ побачить «Боюся».

Отъ, панъ каже:

— Выпрями вони и годуй, а я пойду на мѣглиці почувать. Узавъ панъ палашъ и пистоль и пошовъ. Приходить на мѣглиці, дивитьця—одна могила одчиняна. Улизъ панъ у ту могилу и сидить. Коли заспівали півні, ажъ біжить небіжчикъ.

— Выходъ, каже до пана, зъ мої могили.

— Се могила моя, каже панъ. Роскажи, каже, де ти бігавъ?

Той каже.

— Кого налякавъ?

Сказавъ той.

— Скажи якъ куровати?

Той розказавъ. А тутъ други півні заспівали. Небіжчикъ упавъ да й умеръ. Панъ вылізъ зъ могили и каже:

— Ей, Якимъ, принеси мешокъ.

Приніюсь Якимъ мешка, панъ укинувъ небожчика у той мешокъ и привіозъ до села. Пошовъ куровать тихъ усіхъ, що «Боюсь» полякавъ и що одъ страху умерли. Выкуровавъ усіхъ, люде такъ ёму дякували. Поїхавъ панъ зновъ. Іде та іде; приїхавъ до другого пана. А въ того пана були закліати палати. Панъ каже:

— Нигде у мене почувать. Єсть у мене палаты, да вони закліаты такі, що неможна переночувать.

Той панъ каже:

— Ничого, я переночую.

Послали тому пану въ палатахъ койки. Повечеравъ вуїмъ, поставивъ «Боюся» на порози и подперъ кибечкомъ, а самъ лягъ, не спить. Свічки собі горять. Коли о півночи кричить изъ комина: «подамъ да й подамъ», разивъ може зъ десять; а панъ собі каже: «подамъ».

Приходить той изъ комина,—страшний такіи, чорный и почали спорить-

ця. Побачивъ той «Боюся», и почали вони битися. Домовий «Боюся» поборовъ на спудъ, а панъ помагає своєму: сівъ на домового зверху та й б'є. Такъ былися поки ажъ півні не заспівали; тоді попадали обидва. Тоді панъ казавъ фурману, щобъ той принісся мешка, поклавъ домового и «Боюся» въ мешокъ, а самъ любить спать. На другий день той панъ, що ёго палаты були, пославъ подивитця, чи живы? А той панъ каже:

— Теперъ уже не буде «Боюсівъ» — осьде вони въ мешку.

Заплативъ ёму панъ за те, що вуїнь домового забравъ, и поїхавъ той собі. Ідуть та ідуть, коли заблудили въ лісі. Бачать огонь; пудыхали — хата стоить; дивляться — баба смажить. Панъ убачивъ десять розбуїйниківъ.

— О тутъ, каже, страхъ буїльшій.

Принесли вони съ тимъ «фурманомъ «Боюсівъ». Одного панъ поставивъ въ порози, а другого коля себе. Розбуїйники якъ побачили, кажуть:

— Текаймо, коли вуїнь небожчиківъ возить!

Утекли. А панъ вернувся до дому. Приїхавъ, зновъ посилає кудись слугъ, а ты зновъ кажуть: «Боюсь!»

Панъ розгнівався, каже:

— Де той «Боюсь»? Поїду ще шукать.

Жуїника просить не іхать; такъ панъ каже:

— Ні, каже, поїду.

Лёкай каже пані:

— Що дасть пані, я такъ настрашу пана, що вуїнь не поїде?

Вона каже:

— Сто рублівъ дамъ, оно бъ не поїхавъ.

Отъ давъ той лёкай пані іжика и сказавъ, щобъ вона положила ёго пудъ одержу якъ панъ засне. Панъ лежить и почавъ дримать. Пані подложила іжика пудъ одержу. Якъ разогрився той іжикъ, якъ ставъ вомоть пана; якъ схопився панъ якъ закричить:

— Боюсь, боюсь!

Цілий двуїръ збігся, и панъ не поїхавъ уже шукать «Боюся»; и небожчиківъ тихъ, що попривозили, поховали.

102.—Охъ або чортъ.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ собі чоловікъ и бувъ у ёго хлопець невеликкий. Отъ вуйнѣ и думас: «нема мнѣ съ чого жити, ні хлѣба, ні грошей нема. Треба найняти хоть сына въ яку небудь службу, все таки що заробити у годъ, то заробити, хоть дома хлѣба не їстиме». Ото надумався собі такъ, взявъ ёго за руку и повивъ наймати. Идутъ та й идутъ, коли двѣляця—надъ шляхоуь могилда стоить. Отъ батько до сына й каже:

— Ходитъ, сыну, на ту могилу, та грошкы оддышемъ.

— Ходитъ, тату.

Прийшли, старый сѣдае и здыхнувъ: «Охъ!» Коли изъ могилы выскакуе нечыта сыла въ образѣ чоловічому и пытае:

— На що ты, чоловіче, мене потребувавъ.

— Ні, каже той, мнѣ тебе зовсімъ не треба.

— Якъ жежъ не треба, коли ты клякавъ мене, «Охъ!» казавъ, а я Охоуь звуся.

— Не знавъ-же я, чоловіче добрый, що ты такъ зовешся; а лѣбъ уже й мовчым сѣвъ та оддыхавъ, щобъ тебе не торбувати.

— Коли вызвавъ ты мене, чоловіче, то хоть скажи, куды ты йдешъ?

— Да же, каже, иду, чы не найду де місця для сына, найняти, бачте, хочу.

— Наймы ёго мнѣ.

— Добре, каже той чоловікъ, наймитъ.

Ото згодились вони тамъ на годъ за сѣмнадцять карбованцівъ, чы може за вѣихъ двадцять на ёго одежі. Оставивъ той чоловікъ сына, узявъ завдатокъ и поишовъ до дому. Проишовъ годъ, иде отто вуйнѣ уже сына одбѣрати, приходить на ту могилу и каже «Охъ!»

Коли се выскакуе знову той чоловікъ.

— Здоровъ, дядьку.

— Здоровъ.

— А на що ты мене потребуешъ?

— Да це, каже, приишовъ, щобъ сына узяти до дому, сѣгодня ёму якъ разъ годъ кончывся.

— Я тобі, каже, чоловіче, грошы оддамъ усі, а сына иди, якъ познаешъ, то візнешъ, а якъ не познаешъ, то ще въ мене на годъ останеться.

Повивъ вуйнѣ того чоловіка въ могилу—тры півничкы ходять.

— Познавай, каже, котрый твуй сынъ.

Не познавъ той чоловік и пошовъ до дому, забравши гроші, а через годъ знову приходить на те саме місце и каже: «Охъ!»

Охъ знову вискочивъ и каже:

— Здоровъ.

— А чого ты мене зваєшь?

— Да синъ же мій у васъ служить уже другий годъ, дакъ я оце прийшовъ, щобъ гроші забрать и сына узять до дому.

— Гроші, каже, то я тобі оддамъ, а сына тоді візьмешъ, якъ познаєшь. Ходить, каже, за мною.

Отъ пішли, дивлятця—ходять три селешки.

— Познавай, каже, который изъ їхъ твій. Не познавъ той чоловік и другий разъ своего сына, забравъ гроші и пошовъ до дому. Черезъ годъ у той самий день збираєтця опять ити до «Оха» за синомъ, а синъ уже знає, въ яке время батько повиненъ прийти, да й вибігъ навстрічу ёму вихромъ, такъ крутить листомъ, та пудымає песокъ у гору, да вертыть ёго такъ. Побачивъ ёго батько, що напротивъ ёго бежить вихоръ, да ще такій здоровый, хрыстятця да молятця: «да воскреснетъ Богъ и расточатця вразі ёго»... Коли це й синъ обізвавсь:

— Не хрыститця, тату, це я.

— Ну, коли ты, такъ нічого болятця. Чого-жъ це ты бігаєшь вихромъ по дорозі?

— Оце я, тату, вибігъ крадькома, такъ щоби мвій хазяїнъ не знавъ, сказати вамъ, якъ мене познати.

— А якъ же тебе, мвій синочку, познати, коли тамъ всь три, да всі три й одинаковы. Першый разъ були півняканы, другий—селешканы, а це вже третій разъ—не знаю чимъ васъ поробить вашъ хазяїнъ. Вуйнъ мнѣ казавъ, що вже за третимъ разомъ якъ не познаю, то тоді вже ты ёго будешъ на віки.

— Я вамъ скажу, тату, чимъ насъ хазяїнъ сёгодня поробить, и по чимъ вы мене познаєте.

— Поробить вуйнъ насъ голубамы, и вы дивітця, который голубъ праве крыльце одстобурчить трешки, то на того й указуйте—то я буду. (И полетівъ).

— Приходить той чоловік на могилу и каже: «Охъ!» Вискочивъ «Охъ» и каже:

— Здоровъ будь, чоловіче, а чого ты одъ мене хочешъ?

— Да це, каже той: я прийшовъ забрати своего сына до дому—уже жаныть ёго пора, а вуйнъ ще й досі у наймахъ.

— Якъ познаешъ, чоловіче, свого сына, то тоді візьмешъ ёго собі, а якъ и теперъ не познаешъ, то вже ніколи й не приходь—у мене вуїнь буде до самої смерты. Ходіть, чоловіче, зо мною.

Пойшли въ могилу, — дивляця — ходять три голубы, да такі-жъ то похожі одынь на другого, що неначе їхъ одна маты родыла и познать неможна. Ставъ той чоловікъ придивляця, у котораго праве крыльце одсто-бурчене, придивывсь и каже:

— Оце муїй сынъ.

— По чому-жъ ты знаешъ, що то твуй сынъ, пытає ёго нечыста сыла.

— Я каже, не почому не знаю, я угадую, и мнї такъ здасться, що це вуїнь.

— Ну, познавъ, каже нечыста сыла: нажъ тобі гроші твї що вуїнь заслужывъ, забірай и ёго, и йды собі до дому.

Ото той узывъ и повівъ, а дорогою пытає:

— Ну, навчысь же ты, сыну, чого небудь у свого хазяїна!

— О, тату, якъ же не навчыцца за три годн. Три годн прожыть, не поле перейты, можна навчыцца де чому! Я ще свого хазяїна проведу, туїлькы робіть такъ, якъ я вамъ скажу, то буде и зъ васъ, зъ вашіхъ дітей, внуївѣв и правнуківъ грошей до самої смерты. Отъ якъ буде у насъ ярма-локъ, я стану конешъ, а вы продавайте мене; сватывъ у васъ буде такого багато, що й палыцею не одженетесь. Туїлькы вы продавайте тому, хто буде найбуїльшы грошей давать—то буде муїй хазяїнъ, бо не хто буїльшы такой сылы грошей не зможе дать, кроме ёго? Та глядіть, таточку, не да-вайте ёму уздечкы тєсі, що буде на мнї.

— Добре, каже батько.

Отъ дождалы ярмалку, перекинувсь сынъ жеребцомъ, такимъ ще ще й зъ роду на ярмалку такого не було: срібна шерстына, золота шерстына, а хто гляне—волосъ вьяне.

Повіювъ батько ёго. Прывіювъ туды, де конї продають, такъ и сіє по-межъ другими куїнны, не наче місяць по-межъ хмарамы блищыть. Людей понасходилось видимо-не-видимо!.. Той собі панъ хоче купыть, а той собі, то й дає тысячу карбованцівъ, а другий уже набавляє сто, третій набавляє двісті, и въ таку ціну увогналы того коня, що й подумать страшно, а нересчытать, то майбутъ и въ двоухъ за цілий тыждень-бы не перелічывъ. Ото уже увогналы ціну и стоять—нікто буїльшы не дає. Коли це приходить чоловікъ въ высокій шапці — панъ не панъ, чоловікъ не чоловікъ и каже:

— А що тобі, чоловіче, дають за твого коня.

— Дають, каже, сту́лько-то й сту́лько то, а я все хочу бу́льшне.

— Ну, я тобі дамъ сту́лько, ску́лько ты захочешъ, ту́лько ты вже мнѣ ёго продай.

— Добре, каже.

Отъ сказавъ тамъ ёму ціну, той вишпавъ гроші изъ мешка, саме золото, й дає ёму и не считає, бо звісно у нечистої сылы єсть до біса грошей. Отъ той чоловікъ высыпавъ у свій мешокъ гроші, здымає уздечку зъ коня, бо вінъ ёму казавъ, щобъ зъ уздечкою не продававъ, и оддає коня.

— А на щожъ ты, чоловіче, уздечку здымаєшъ?

— Якъ же я ёго безъ уздечкы доведу до дому.

— Якъ хочешъ, такъ и доведешъ, а уздечкы, каже, не оддамъ я тобі; я тобі коня продамъ безъ уздечкы; уздечка мнѣ самому знадобытця.

Не давъ такы уздечкы ёму.

— Ну; каже нечыста сыла: теперъ же ходімъ, да могорыча вышьемъ по чарці, чы тамъ по другій, якъ водытця у людей.

Пойшли вони могорычъ запивать; зайшли въ шиннокъ; якъ зачавъ «Охъ» пуднювать того чоловіка, якъ зачавъ, такъ той долмыся до того, що чортъ у ёго и уздечку укравъ. Ото укравъ, загнуздавъ коня, сівъ и поїкавъ. Якъ понісь ёго куйнъ, якъ понісь, такъ де були яєн ліса, де були очерета, де були болота—скрізь ёго обносывъ, думавъ, що може зачепыть де-небудь за дерево та скыне. Такъ проклята узечка то зверше въ буйкѣ, то удержытця за уздечку, та все такы держытця. Вачыть той куйнъ, що не якъ ёго зъ себе не скыне да й думас:

— Дай повезу ёго на церкву—може, чы не зачепытця вража сыла за хрестъ.

Ото пробьюгъ пружъ одныъ хрестъ, пробьюгъ и пружъ другій—держытця. Що ёму робыть?

— Дай, дума, я стану оддыхаты на церкві коло самого хреста, може вуйнъ тоді якъ небудь чы не одчепытса одъ мене.

Прыбьюгъ до третей церквы, такъ угрився, що й сказать не можна, втомывся, піть зъ ёго такъ и льстця, а то вже стала піна падать, такъ якъ намылений увесь... Прыбьюгъ ото вуйнъ до третей церквы, ставъ на церкві коло хреста и стоить, одсапує. Глянула нечыста сыла на одныъ буйкѣ—нюхнула, глянула й на другій и тутъ лядономъ пахне; тогді зъ того коня да дали побьюгъ, а коня покынувъ. Отъ тоді той куйнъ ставъ знову чоловікомъ

*

такимъ, якъ и перше бувъ, и поїшовъ до батька жыть да поживать, да добра наживать за ты гроші, що «Охъ» давъ. Десь певне и досі жыють.

Похожі на эту и двѣ послѣдующія сказки нѣвѣются во II вып. „Нар. Южн.-Русск. сказокъ“ Рудченка подъ № 29 (стр.107 и 114) и въ „Малорусск. литер. сбор. Мордовцева“ (стр. 350 и 361).

103.—Про Оха-чудотвора.

(С. Ивановъ, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ собі дідъ да баба и бувъ у нихъ одинъ сынъ. Отъ баба діду и каже:

— Діду, одведи ёго у школу!

Отъ дідъ узавъ сына и повівъ ёго у школу. Веде да й веде, коли бачить — стоить гора така висока, що страхъ. Отъ вінъ зійшовъ на гору и каже:

— Охъ!

Коли виходить панъ и каже:

— На що ты мене зовешъ?

— Я васъ не зову. Я изійшовъ на гору и кажу: Охъ.

— Я саме той Охъ. Куды ты ведешъ свого сына?

— Да поведу у школу куда небудь.

— Оддай мині, я ёго вивчу.

— Щожь вамъ за годъ?

— Зроби мині копу ложичокъ.

— Ну, добре.

Отъ дідъ приходить до дому и каже бабі:

— Оддавъ сына у школу.

— Кому-жь ты оддавъ?

— Оху.

— Щожь ёму за те?

— Копу ложичокъ.

Отъ дідъ зробивъ копу ложичокъ, приносить до Оха; а Охъ ёму и каже:

— Постой, я внесу твого сына.

Пішовъ Охъ и приносить три яструбці и давъ їмъ їсти, а після й каже:

— Познавай свого сына!

Отъ дідъ и каже:

— Не познаю.

— Ну иди до дому, да зроби ще мині копу тарілочокъ.

Прийшовъ дідъ до дому и начавъ робить. Зробивъ вінъ копу тарілочокъ и приносять до Оха; а той и каже:

— Посыдь у мене у хаті, я ось заразъ унесу“... Пошовъ и уносять три півники, посыпавъ імъ істи и каже:

— Познавай свого сына!

— Не познаю! каже дідъ.

— Ну, каже Охъ, коли ты не познаєшъ свого сына, то иди до дому, та зроби мині зновъ копу ложичокъ.

Отъ дідъ наробивъ ложичокъ и приносять; а Охъ ёму й каже:

— Посыдь у хаті, діду!

Дідъ остався у хаті, а вінъ пошовъ у конюшню, убрывъ своїхъ два сына и ёго третьёго. Приводить у конюшню того чоловіка—стоить тавыхъ три жеребці що страхъ. Отъ Охъ и каже:

— Познавай свого сына!

— Не познаю, каже дідъ.

— Ну, иди да принеси мині копу ложичокъ.

Отъ дідъ приходить до дому, якъ начавъ старатця, якъ начавъ старатця—выстараяся. А дідовъ сынъ у ёго дрова рубает и каже наймычці:

— Якъ прийде мій батько, то я буду съ правого боку стоять и буду ногою тунать.

Отъ приходить батько ёго. Пошовъ Охъ убирать, а наймычка и каже діду:

— Вашъ сынъ будетъ съ правого боку стоять и ногою тунать.

Приходить Охъ и каже:

— Иди, діду, у конюшню!

Приходить дідъ у конюшню—коли стоить тавыхъ три жеребці, що страхъ.

Отъ дідъ и каже:

— Оце мій сынъ!

— Ну, берн, каже Охъ.

Узявъ дідъ свого сына и пошли до дому; а сынъ и каже дорогою:

— Якъ же намъ грошей заробить?

— Якъ же мы заробимъ? каже батько.

Отъ сынъ сразу перекинувся яструбомъ да й каже:

— Мене не за-що не продавайте, якъ за сто карбованцівъ.

Отъ той яструбъ усе сядыть на плечі, якъ де перепелка заспіває, такъ вінъ полетить и принесе. Иде панъ, побачивъ того яструба и каже:

— Що тобі за яструбця?

— Сто карбованцівъ.

Выйнявъ панъ и давъ за того яструба сто карбованцівъ; а яструба взявъ, посадивъ на плече и поїхавъ собі. Той яструбъ носить да й носить перепелку, а за однією якъ погнався да въ яръ, а въ яру перекинувся зайцемъ, потомъ прибігъ до батька, перекинувся хлопцемъ и пошлы у двохъ до дому и живуть собі.

Прочулы вони, що въ такому-то містечку ярмарокъ, сынъ и каже батьку:

— Я стану такимъ конемъ, що одна шерстьна срібна, а друга золота, и поведить мене на ярмарокъ. Вамъ будуть давати багато грошей, дакъ вы не продавайте, ажъ поки не набъють п'ять мішківъ золота и щобъ вы зняли уздечку; хочъ якъ будуть дорого платити за уздечку, то не продавайте.

Повівъ вінъ ёго у ярмарокъ и продає. Скілько панівъ не приходило купувать ёго, то вінъ якъ скаже таку ціну, то паны и не хотять купувать ёго. Отъ прийшовъ той самий учитель ёго Охъ и каже:

— Що тобі, старикъ, за цёго коня?

— П'ять мішківъ набийте золотомъ да ще щобъ моя и уздечка була.

Отъ Охъ оддавъ ёму золото, выхвативъ коня зъ уздечкою, а кінъ и плаче. Привівъ ёго до дому и прив'язавъ у конюшні такъ круто, що страхъ и ёго товариші у конюшні.

Отъ той кінъ и каже:

— Отпустить хотъ трошки, хотъ дайте дихнуть.

Вони взяли и отпустилы трошки, вінъ сразу одырвався да й побігъ. Охъ якъ оглядѣтця, що нема коня, сразу за нимъ такъ и побігъ. Дивѣтця кінъ, що за нимъ женѣтця вовѣъ, кінъ сразу перекинувся хортомъ, біжить да й біжить, колы море—кінъ перекинувся окунемъ, а вовѣъ шукою да й плывуть. Отъ шука и каже:

— Окуне, повернись до мене бокомъ.

— Колы ты шука быстра, каже окунь, то лови мене зъ хвоста.

Плывуть вони, колы дивѣтця ажъ перуть прачкы платѣ — царська дочка и служанка царя. Отъ вінъ сразу перекинувся перстныкомъ передъ царською дочкою, вона узала той перстныкъ. Охъ перекинувся такимъ старымъ дідомъ, що страхъ, прийшовъ до їх да й каже:

— Чи не бачили тутъ перстныка, а тутъ учора загубивъ?

— Ні, каже, найшли.

— Да оддайте-жъ міні.

— Ні, не оддамъ, каже царська дочка.

— Ну, що-жъ вамъ услужить за те, щобъ вы оддали?

— Сімъ годъ услуги.

Отъ Охъ служить, а той, що перекинувся перстныкомъ, у ночі зъ царівною лежить, а въ день перстныкомъ.

— Якъ будете, каже, оддавать мене, нехай лучче макомъ посіюсь. Та якъ буде одна мачина котытця підъ чобіть, то наступить її.

Прыходить ёму строкъ, дакъ Охъ и каже:

— Оддайте-жъ міні перстныкъ!

— Нехай, каже, лучче макомъ посіетця!

Да взяла да й вынула ёго. Коли дывытця, ажъ одна мачинка котытця, вона взяла да й наступила ногою. Той дідъ перекинувся півныкомъ да й збірає макъ; а та мачинка перекинулася яструбомъ, да й убывъ яструбъ півныка. Тоді вінъ повінчався зъ царівною—живуть и хлібъ жууть, а намъ не дають.

Записана Касьяненкомъ.

104.—Охъ.

(Старый Мирополь, Новградволинскаго у., Волниской г.)

Бувъ собі чоловікъ, живъ вінъ у великихъ лісі, въ такому, що на всі штыри стороны по штыри мылі; вінъ мавъ штыри наймыты и штыри наймычки и не мавъ дітей. Дідъ выйшовъ на двіръ, а баба передъ образами вклякнула, стала Бога просыты, щобъ Богъ давъ імъ звыткы дытныу. Отъ якось вони нажылы дытныу, давъ імъ Богъ хлопця. Отъ росте той хлопецъ и за ясінъ літъ великімъ вырісъ. Знову баба впала передъ образами, просытъ, щобъ шо умівъ той хлопецъ. Отъ дідъ уходытъ у хату, пытається: «за чимъ ты плачешъ, баба?» А вона каже:

— Бачышъ, масъ великы грошы; а вінъ нічого не уміе, а треба ёго въ якесь ремесло оддаты.

Дідъ въ выділю бере посылае за кінныи того хлопця. Отъ вінъ шукавъ коней, не найшовъ, прыйшовъ до дому, бере ёго дідъ, веде лішки до міста; отъ вінъ несе ёго, лежить колода середъ дороги; вінъ ставить ёго на тії колоді и говорять:

— Охъ, мохъ.

А чарноксенжныкъ підскакує, питається:

— Чого ты хочъ.

— Я хочу, щобъ вінъ знавъ якого ремесла.

Отъ вінъ каже:

— Що ты діду дасы, я вивчу.

Отъ вінъ каже:

— Дамъ сто рублівъ на рікъ, аби научивъ якого ремесла.

Отъ вінъ допіро вернувся до дому, сказавъ бабі, що оддавъ въ ремесло. Годъ дождавъ, приносить сто рублівъ. Отъ вінъ уходить у кганокъ.

Виходить до ёго адютантъ на двіръ, питається діда:

— Зачимъ ты прійшовъ?

А вінъ каже:

— За синомъ.

Допіро дідъ уходить у хату. Господаръ питається:

— За чымъ ты прійшовъ?

Дідъ каже:

— Тутъ есть мій сынъ.

Той господаръ каже:

— Давай грошы на стіль.

Отъ дідъ высыпавъ всі грошы на стіль.

— Теперъ иды на кганокъ.

Дідъ вышовъ на кганокъ, а господаръ загравъ въ ріжокъ. Отъ прибігли два бараны. Каже до діда:

— Пізнавай, діду, твій сынъ тутъ есть.

А вінъ каже:

— Я дававъ тобі чоловіка, а теперъ ты мни на скотыну показуешь.

Отъ господаръ каже:

— Иды, діду, до дому, а черезъ рікъ знову приносъ сто рублівъ.

Отъ черезъ рікъ знову сто рублівъ приносятъ. Входить знову въ той кганокъ, уходить у хату. Питається:

— За чымъ ты, діду, прійшовъ? (А вінъ каже):

— Тутъ мій сынъ есть.

Той каже:

— Иды, діду, на кганокъ знову.

Вінъ вышовъ на кганокъ, загравъ въ трубу, прибігають до ёго два окгера съ срібными гривами.

— Пізнавай, каже, тутъ єсть твій сынъ.

Вінъ не познавъ и пошовъ до дому, а черезъ рікъ знову приносить сто рублівъ; иде черезъ місточокъ, а підъ тимъ місточкомъ дівка платя прала; отъ той дідъ каже:

— Помагай-Бігъ тобі, дівко.

Вона каже:

— Куды вы идете, діду?

А вінъ каже:

— Тутъ мій сынъ єсть.

— Вы свого сына діду не выручите, я-бъ навчила бъ васъ, але у него єсть желізна пічъ. Вінъ спече мене.

Дідъ каже:

— Якъ я скажу, то я самъ піду въ пічъ.

Отъ вона каже:

— Вінъ насыпле на стілъ морського проса, котрый голубъ не буде їсти, то твій сынъ.

Дідъ уходить до господаря въ хату. Питається цего той:

— За чимъ ты, діду, прийшовъ?

Дідъ и каже:

— Тутъ мій сынъ єсть.

Каже:

— Давай грошы.

Высыпавъ єму дідъ грошы на стілъ, а той загнувъ въ шуфляду, посыпавъ морського проса на стілъ, очинивъ вікно, та й свиснувъ. Улетіли голубы, ідять морське просо. Той каже:

— Пізнавай, діду, тутъ твій сынъ єсть.

— Тутъ, каже, нема мого сына. (А вінъ каже):

— Ні єсть.

А єденъ голубъ не їсть проса. А вінъ:

— Отъ мій сынъ.

И каже на того голуба. Отъ той голубъ ставъ чоловікомъ и ставъ коло батька. Господаръ каже:

— Иди ты до дому, тилько не роби того, що въ мене.

Отъ вінъ пришовъ до дому, зробивъ такого млина, що за день и за ничъ намоловъ муки, шо въ обісці нема де діти. Отъ баба посылає діда пытаться сына, чи вінъ не буде жениться? А вінъ каже, що не буде, бо ще грошей не заробивъ.

— Отъ узавтра буде, каже, ярмарокъ, поведіте мене на ярмарокъ, а зроблюсь срібнимъ бараномъ.

И каже до батька:

— Біжіть роздиріть голяку, що на лыпы, на двоє.

Вінъ принісъ голяку; синъ зробивъ шнурокъ золотий зъ тей голяки. Повівъ дідъ того барана на ярмарокъ. Синъ каже:

— Заправте за мене триста рублівъ.

Повівъ дідъ на ярмарокъ и продає ёго. Купує ёго панъ.

— Що ты хочъ, каже, за ёго.

— Триста рублівъ, каже.

Продавъ вінъ того барана, привязавъ той панъ до повоза сваду; ставъ рушати киньми и каже до лёкаля:

— Злізь, візьми барана до повоза, бо вінъ помастятъця.

Внісъ, взявъ ёго до повоза, той шурхъ голубомъ до верху, одно лыко зосталось на землі. Прильгтівъ до дому, ставъ чоловікомъ и каже той синъ до діда:

— Завтра знову ярмарока, біжіть выломіть гіляку липову.

Той дідъ принісъ лычко. Вінъ зробивъ трензлю.

— Я знову жеребцемъ буду, золота буде грива и хвість: темеръ садайте на мене.

Отъ вінъ сівъ на ёго, повізъ ёго поверхъ ліса, а той каже:

— Ой я впаду, сину!

— Не бієсь тату, якъ ты мене візь, то я не впавъ; а якъ приїднись до міста, то не продавай съ цею трензлюю, оно обротъ купитъ просту на мене, бо якъ продасы, то продасы уже на віки.

Вінъ купивъ обротъ на ёго просту и водить ёго продає; а той самий господаръ ходыть уже по місті и приходить до ёго, пытасться:

— Що ты хочъ за коня?

Дідъ каже:

— Пять-сотъ рублівъ.

Той выймає, дає ёму; допіро каже:

— Дай, діду, таку трензельку, якъ цій кінъ.

Той каже:

— Нема.

А той розвязавъ мешокъ ёго и взявъ трензельку и поїхавъ до дому своєі. Отъ приїхавъ до дому, привязавъ коня до чавуннаго жокоба и насипавъ ёму дубового жару. Отъ та дівка иде по воду та каже:

— Коно, який ты гарний, а що ты існ?

А він каже:

— Візьми отпусти мнї підъ бородья.

Вона каже:

— Не достапу.

Вінъ каже:

— Коронисломъ торкнн.

Торкнула вона: отъ вінъ голубомъ перекинувся и полетівъ въ гору, а той господаръ и въ шпаба въ хаті, перекинувся шпакомъ, полетівъ за нимъ. Отъ голубъ упавъ въ воду и ставъ плиткою, а господаръ шунакомъ; той не втиче, а той не дожмне; той на берегъ выскочивъ, той ставъ перстеномъ, а тамъ царскі дівчата хуста пралы; отъ ідна дівчина взяла та й на палець настромыла, а той перстень до неі говорытъ:

— Мене царъ скаже отдаты, горохомъ зроблюся, то ты возьми ідну горошину, вступи.

И якъ дівка кинула, та каже:

— На тобі, чорту.

Отъ вінъ горохомъ розсыпавъ, а той ставъ півнемъ въ порозі, отъ вінъ позбіравъ той горохъ чисто всей та й вылетівъ на стіль. А съ теі горошини зробився шулякы вылетівъ на стіль на того півня, убивъ ёго, а самъ zostався.

105.—Про бідного чоловіка и чорта.

(С. Перейма, Балтскаго у., Подольской г.)

Бувъ собі бідный, и дуже, дуже горько бідный бувъ такий, що на світі вже біднішого не було, и мавъ дітей четверо-п'ятеро, и не мавъ вінъ за що солі купити до хаты, щобъ хочъ борщъ посолыти. Каже:

— Піду я, жінко, у ярмарокъ, чи не зароблю я тамъ де хоть солі купити.

Иде вінъ черезъ лісь и молитця Богу. Але дывитця—підъ дубомъ сидьтъ чортъ. А вінъ каже:

— Господи милостывный! Болысь буля такі чорты, що людямъ гроші позичали; а мнї якъ бы позычивъ, то ябъ ёму ідну дытню давъ.

А вінъ чуе та й не каже ёму нічого. Той чоловікъ взявъ та й пішовъ. Пішовъ на ярмарокъ, ходивъ, ходивъ, не заробивъ нічого, такъ и до дому, а той чортъ и кличе ёго, каже:

— Чоловіче, що ти казавъ тутъ, якъ стрітивъ мене коло цѣго дуба?

— Я, каже, казавъ, що колыбъ були такі чорты, що грѣні людямъ давали, а бѣ каже, якъ бы мині позичивъ, давъ бы ёму дытну.

Той каже:

— Стій тутъ, я тобі принесу гроши.

Приносить ёму казанокъ три-чотырі гарці грошей и каже:

— На-жъ тобі, чоловіче, рушай до міста и купи собі чого тобі загодно. Я, каже, не хочу, щобъ ты мині дытну дававъ, тилько хочу, щобъ ты що-новоі субботы (въ мѣсяць разъ) приноси мені несомонній коржъ яроі пшениці и чорного пивня. Хазяюй тими грішми, а мені щобъ черезъ рікъ вернувъ їхъ пять-шість гарцівъ; розведи собі хазяйствомъ.

Отто той чоловікъ бувъ бідный, а зробився такий багачъ: накупивъ коровъ, воливъ, постройвъ нову хату. Люде дивлятця—відкіль це ёму снляца. А той носить чортові коржъ що-місяця. Уже добре обізнався зъ нимъ. Отъ разъ и каже вінъ ёму:

— Розводъ хазяйство, а мині щобъ ты повный казанокъ вернувъ.

Такъ пройшло літъ пять-шість. Уже той чоловікъ склавъ ёму гроши. Привозить разъ ёму грѣши, кличе—бо вже знавъ якъ ёго кличати—не може докликатьця. Ждавъ, ждавъ—не дождався, ноіхавъ до дому. За місяць привозить ёму зновъ уже два когуты и два коржи—нібы за два місяці—вже вдвоє. Приходить чортъ, але вже не той, а другий, якъ бы товарищъ ёго. Вінъ каже:

— Того, каже, твого знашого, чоловіче, нема вже на світі. Вінъ хотівъ пана, що іхавъ, перекинуть въ кручу; але фурманъ у того пана бувъ злепленый не зъ доброі руки, якъ выпаливъ зъ бича та й убивъ ёго. Я ёго товарищъ. Спасибі тобі шо такі справны. За коржи и півні снасибі; а гроші бери собі—воны твоі. Якъ бы той бувъ живый, то вінъ бы тажже не одбіравъ бы, и черезъ то не одбіравъ бы, то бувъ твій братъ рідный. Бо твоя мама стеряла дытну, и отъ зъ тоі дытны вирісъ той. Вінъ бачивъ, що ты такий бідный шовъ черезъ лісъ и плакавъ. Отъ вінъ и пожалувавъ тебе и давъ тобі грошей. Иди іни хазяюй.

106.—Про бідного и багатого чоловіка и про чорта.

(С. Переїма, Балтського у., Подольської г.)

Живъ собі ідець чоловікъ, вінъ дуже бувъ бідний — мавъ велике се-мейство и не мавъ їхъ чимъ годувати. Але съ тої досады взявъ мотузокъ и пошовъ вінатися. Отъ проти нѣго стрився ёму — Духъ Святий зъ нами! — чортъ.

Питаєця ёго:

— Буды йдешъ, чоловіче?

Отъ вінъ ёму каже:

— Відчепись відъ мене! Я знаю, куды йду.

— А на що жъ ты мотузокъ несешъ?

— Маю повішатися.

А вінъ каже:

— Продай мені цей мотузокъ. Я тобі дамъ такі гроши, що ты скілько будешъ купувати — вони все будуть у тебе дома.

Отъ той чоловікъ віддавъ ёму мотузокъ. А вінъ ёму каже:

— Ходімъ же, я тобі покажу, де гроши.

Отъ вони пошли въ лісь. Чортъ каже:

— Стань же тутъ, чоловіче, а я піду навідаюсь.

Отъ чортъ пішовъ до хутора, а въ тімъ хуторі живъ дуже багатый хуторанинъ, винісь гроши на двіръ, розславъ радно, висипавъ на радно кілько мірокъ карбованьцівъ срібныхъ и начавъ пересушувати їхъ. Сівъ коло їхъ и бѣе воши. Бывъ, бывъ, ажъ покі не здримався. Тільки що вінъ добре заснувъ, чортъ заразъ побігъ за чоловікомъ, привівъ ёго туды и показавъ ёму ти гроши и каже ёму:

— Ці гроши твої будуть, тільки стій и дивися, а я піду возьму їхъ.

Пішовъ, згорнувъ кінці радна до купы, взявъ їхъ на плечи, понісь въ кущи, висипавъ и назадъ радно принісь, розславъ ёго и поклавъ на нѣму мотузокъ той, а самъ пішовъ до того чоловіка, взявъ ёго ближче, ставъ съ нимъ за кущъ и каже:

— Дивимся, що вінъ буде робити.

Тільки що прочнувся той хуторанинъ и побачивъ, що нема грошей, за-разъ схвативъ той мотузокъ, побігъ до дуба и на нѣму повішався. Тогді — Духъ Святий зъ нами! — чортъ ажъ засміявся и каже тому чоловікові:

— У насъ такихъ, якъ ти, не приймають, а такі, що гроши мають, вони всі у насъ; а ты бери собі гроши, та йди до дому и господаруй.

Сообщилъ И. К. Аникійчукъ.

107.—Три брати.

(С. Косеневъ, Новградволынскаго у., Волынскої г.)

Було собі въ батька три сини та дуже бідни. Та вже старий батько уміравъ, и не мавъ, чимъ їх поділити: мавъ жорна, що руками хлѣбъ мелють, верглыкъ той, що лапті плетуть, и сову.

Старшому братові давъ жорна, другому давъ сову, а третєму верглыкъ. Ну той узавъ жорна на плечі и пішовъ у чисте поле. Иде та й иде, стоить пустий млынъ. Вінъ зайшовъ у той млынъ и оглядає ёго: чи можна направити и молоть. Оглядає вінъ, ажъ тутъ двадцять розбойниківъ иде. Допіро вінъ пустивъ по сходахъ зъ горы колоду. Ти розбойники гроші повидали, що набрали, та зъ млына... одбігли трохи да и кажуть:

— Не вжежъ то наши гроші пропадуть. Вернімось та їх возьмемо!

Приходять вони назадъ підъ млынъ — вінъ того каменя, що въ млині, пустивъ за ними на здогінъ. Вони въ лісь!.. Вінъ гроші забравъ и пошовъ до дому, взявъ собі та й оженився. Допіро прийшовъ до ёго другий братъ, той що зъ совою, и просить:

— Врате, каже, дай мині хочъ буханчикъ хлѣба, то я піду зароблять.

— Иды та й зароби такъ, якъ я заробивъ: ты бачишь, що я безъ нічого пошовъ.

Той допіро братъ заплакавъ та и каже:

— Якось-то треба и мині безъ нічого ити. Якось-то Богъ дасть и мені? Ишовъ вінъ день, иде вінъ и другий день, заходять до жінки у чужому селі и просять на ничъ. Жінка и каже ёму:

— Не можна въ мене переночувати, бо, каже, у мене велика семья.

Вінъ каже:

— Я й підъ лавкою переночую.

— Нема, каже, де. Якъ прийде моя семья, то вони й підъ лавками позаягають.

Той чоловікъ вийшовъ зъ совою въ сини та полізъ у хату у дірку, що тамъ була изъ сіней, влізъ у грубу, пробивъ дірку и дивиться у хаты. Ажъ приходять до тії молодиці пігъ, дякъ и паламаръ и принесли пляшку горілки. Допіро та молодиця пече печеню, варить вареники, тамъ до того ще й лошину. А той чоловікъ стоить у грубі воли дивиться, — ажъ приїзжає чоловікъ тії жінки изъ млына. Допіро той вилізъ изъ груби та й говорить до того, що приїхавъ изъ млына:

— Здоровъ, чи не можна-бъ у васъ переночувать?

— Можна, каже: я одинъ, а жінка друга.

— Диво каже, що можна!

— Поможи, каже, мині, чоловіче, опихъ мішківъ позносити, та й будемо вчувати.

Зникли ти мішки. Увійшовъ той чоловікъ зъ господаремъ у хату:

— Давай, жінко, вечерять!

А вона вже уложилася слабая и стогне.

— Отамъ, каже, борщисько стоить вранішній підъ опічкомъ; извіжъ та лягай спати.

Той чоловікъ сівъ вечерати и посадивъ того, що зъ совою. Стали той борщъ їсти; а той, що впросьмвся на ничъ; якъ зчавить сову рукою—вона якъ начне кугакати. Допіро той господаръ почавъ ёго питати, чого вона кугакає?

Вінъ и говорить:

— Отъ, каже, проклята пташка, що неможна въ світі прожитъ.

— А чого-жъ це вона, каже, кричить?

— Ото, каже, вона у шахві горілку чує.

Пошовъ той чоловікъ до шахви, ажъ є горілка. Вінъ узявъ тую горілку, давай пити її обоє. А та господиня лежить слаба. Выпили вони горілку, той упъять счавивъ сову—вона зновъ закричала.

— А чого, питає той, вона кричить?

А вінъ каже:

— То вона въ печі печеню чує, то того й кричить.

Той пошовъ до печі—ажъ є и печеня. Стали вони їсти и горілкою запывати. А той упъять якъ счавить сову, а вона упъять якъ закричить!..

— Чого це, каже, вона кричить?

— Та це, каже, вона проклята пташка чує въ шахві вареники, то того й кричить.

Найшли и вареники—наїлись, напылись добре и сядять за столомъ. А той чоловікъ, якъ счавить сову—вона якъ закричить, якъ запищить!..

— Чого це, пита той, твоя пташка кричить?

— Кричить вона того, що чує у тебе въ хаті три злидні.

— Щожъ мині зъ ними робить?

— Принеси, каже, ты воды и налей три горшки и поставъ у пічъ нехай вони закиплять. Я тобі сважу, що зъ ними робить. Принієь той воды, нагрілы її добре, такъ що ажъ стала кипіть. Допіро той чоловікъ, що зъ совою, до господара и каже:

— Возьми одинъ горшокъ та вылей у таке-то и таке-то місце! (А вінъ ба-

чивъ де ти поховались... Той якъ линувъ изъ одного горшка, такъ и вискочивъ одынь та въ двері, а той стоить коло дверей та ёго зверху накогономъ).

— Теперъ лий, каже, изъ другого горшка въ таке-то місце.

Якъ лине той изъ другого горшка — вискочивъ дякъ. Вінъ и того накогономъ зверху пригнітивъ.

— Лий-же, каже, теперъ изъ третёго горшка въ таке-то місце.

Якъ лине вінъ — вискочивъ и паламаръ. И того бідолаху накогономъ по-частували.

— На, каже, теперъ нумъ почувать, слава Богу гостей выпровадили изъ госноды.

Допіро той господаръ и просить того чоловіка, що на ничъ впробився:

— Продай, каже, мині, чоловіче добрый, цю пташку!

А той каже:

— Щожъ ты мині дасы за неї?

— Дай, каже, пятьдесятъ рублівъ.

Выйнявъ той пятьдесятъ рублівъ, давъ ёму; а той отдавъ сову, забравъ гроші и пошовъ до дому. На другий день той хазяинъ пішовъ до клуні молодцы, ажъ уранці прыбігае піпъ до тиеі молодцы:

— Ой, каже молодцы, — не ходить до мене, бо оця пташка усе розкаже:

Піпъ каже:

— Я її д..у выстановлю, то вона буде мовчать.

Вінъ узявъ та й выставивъ, а вона вчепилася пазурами за д..у. Приходить той чоловікъ изъ підворья до хати. Узявъ той господаръ нижъ, та й вырізавъ сову зъ д..н. Після бере більше грошей и нагонить того чоловіка, що почувавъ у. ёго зъ совою. Наганяе того чоловіка и каже:

— Постоій, я тобі більше ще дамъ грошей!

А той тіка, а той тіка, душа, бачъ, що вінъ хоче и ти отнять, що давъ за сову.

— Та підожди-бо, каже, чоловіче добрый? Я тебе гукавъ, щобъ ты підождавъ, ты тікаешъ.

Той чоловікъ утомився та й ставъ; а той підходить до ёго та й каже:

— Ну, каже, добра сова, на тобі за неї ще рублівъ двадцять.

Отдавъ той чоловікъ гроші и вернувся до дому; а той забравъ гроші и пішовъ до своєї; прийшовъ до дому, оженився и ставъ господарювать.

Допіро приходитъ до ёго меньший братъ, що въ ёго вергликъ, просить ёго, того середнёго:

— А, брате, дай, каже, хочъ кавалокъ хліба, то й я пійду вже зароблять

— А маві хто дававъ, якъ я йшовъ? каже вінъ. Я безъ нічого пошовъ.

Той взявъ на кий вергликъ и пошовъ у світъ. Ушовъ може и зъ неділю и найшовъ на велике болото зъ корчани; намочивъ свій вергликъ и лігъ спати. Потімъ проснувся, уставъ и давай изъ лнєкъ плести віровку, — коли приходить до ёго чортъ.

— Що ты, чоловіче, робишъ? питає ёго чортъ.

— Віровку плету.

— На що? каже.

— Чортівъ, каже, витягати; онъ, каже, изъ болота, зъ їхъ корчівъ.

Той побігъ до старшого чорта и каже ёму:

— Ого, каже, якийсь чоловікъ плете віровку, и я питався: на що ты плетешъ? А вінъ каже, чортівъ буду витягати изъ корчівъ, изъ болота.

— Иди, каже, гадина, котрий котрого пересміє, то допіро буде витягати.

А въ ёго, у того чоловіка, у корчахъ та лежить кобыляча голова, дакъ вінъ и каже:

— А, дурню, дурню, каже; въ мене стара мати є, та й та тебе пересміє.

— Допіро, чортъ каже, а нужь!

— Я викличу, каже чоловікъ.

Та узявъ и положивъ на кий тую голову. Той сміався, сміався, а копяча голова стоять на кні. Взяло гаденя опъять побігло до старшого. Прибігло відтиля й каже:

— А ну, каже, котрий котрого перебіжить на ввипередки?

А чоловікъ:

— Е, дурню, каже, — въ мене старий батько є, такий свий, та й той тебе випередить.

Та взявъ та й вигнавъ зъ корчівъ зайця. Той бігъ, бігъ та й не догнавъ. Допіро пашовъ зновъ до старшого радити й каже ёму:

— Ёго старий батько, та й той випередивъ.

— Допіро, каже, иди зъ нимъ, гаденя, що вінъ хоче.

Побігъ той до мужика опъять.

— Що ты хочешъ? питає ёго.

Той узявъ, викопавъ ямку (а въ ёго и шапка була, такъ якъ оце въ мене), а шапці отперовъ верха и наставивъ на ямкою та й каже:

— Насипъ повну шапку грошей такъ не буду васъ чепать.

— Ну, каже старший, що робить: насипъ, абы вінъ одчепивсь.

Ну, насипали повну ямку.

«Труды Чувинскаго, томъ II.

Той наннявъ уже мужика забрать; заіхавъ у городъ; привівъ собі четверо коней и приіхавъ уже до дому. Допіро дома оженився. Ті старши брати дивлятця, що вінъ зъ верглика та такъ запомигся.

Допіро, я къ вінъ оженився, та таке хозяйство настановивъ, що не остацѣване (нибы по-багацько всёго есть), що не можно остацѣваты.

108.—Про правду и кривду.

(Сл. Липецкая, Харьковской г.)

Жили колись-то два брати: одинъ багатый, а другой такый бідный, що и не сказати. Цей бідный братъ умеръ; zostався у ёго сынъ, и вінъ живе тежъ бідно. И зпытався вінъ у свого дядька:

— А що, дядьку, якъ лучше теперь жити: чи правдою, чи неправдою?

— Е, е, е!.. Де ты теперь найшовъ правду? Нема теперь правды на світі!—
Теперь скрізь одна кривда.

— Ні, дядьку! е правда—правдою лучше жити.

— Давай спорыты.

— Ходімъ на судъ.

— Та чого-жъ мы таки підемо на судъ? Лучше давай підемо по дорозі и зпытаємо чоловіка, якого зострінемо: якъ скаже, такъ и буде. Ваша правда—уся моя худоба буде вамъ; моя правда—ваша худоба буде мині. Такъ зпытаємо до трѣхъ разъ.

— Ну, добре.

И пішли вони дорогою. Идутъ, идутъ—зострічаютьца імъ чоловікъ, чи зъ заробітківъ, чи що йшовъ.

— Здоровъ, чоловіче добрый!

— Здоровы!

— Стажи, будь ласкавъ, чоловіче, якъ теперь лучше жити: чи правдою, чи неправдою?

— Е, е, е!.. Добрі люди! Де теперь вы правду найцили? Нема теперь її нігде на світі: лучше жити кривдою, аніжъ правдою.

— Ну, оце разъ моя правда! каже дядько.

А небожъ и зажурывся, що ёму прийдетця віддавати усю свою худобу дядькові. Идутъ, идутъ—зострічаютьца імъ панъ. А небожъ и каже:

— Ну запитасмо-жъ цѣго пана: цѣй уже усю правду роскаже: вінъ грамотный и все знає.

— Ну, добре.

Якъ порівнявся зъ паномъ, и пытають ёго:

— Скажіть, будьте ласковы, паночку, якъ тепереньки лучче жити: чи правдою, чи кривдою?

— Е, е, е!.. добрі люди! де вы теперь знайшли правду? Нема її ні по судахъ и нігде въ світі; лучче жити кривдою, аніжъ правдою.

— Оце вже и въ-друге моя правда! сказавъ радосно дядько.

Небожъ ще дужче зажурився. Идутъ, идутъ — зустрічається імъ піпъ. Небожъ и каже:

— Ну поспытаймося-жъ пона, цѣй уже правду скаже — на те вінъ духовный. Цѣй якъ уже скаже, то такъ и буде.

— Ну, добре!

Якъ порівнявся зъ попомъ, пытають ёго:

— Скажіть, паноче, якъ теперь лучче жити: чи правдою, чи неправдою?

— Е, е, е!.. Добрі люди! Де вы теперечки знайшли правду? Ії теперь и въ світі нема: лучче жити кривдою, аніжъ правдою.

— Оце вже и въ-третє моя правда! сказавъ радисно дядько.

Ничого робити небожові: віддавъ дядькові усю свою худобу, а самъ зостався голый, босый и голодний. Тяжко прийшлось ёму жити. Бывся, бывся сердешный, та й задумавъ повіситись — узявъ вінъ обривокъ та й пішовъ у лісь. Пішовъ та й дивитця на дерево — вибірає гільку, на якібъ то повіситись. «Ото, думає собі, добра гилька — кріпка, а на оту сість, та, зачепившись, и повиснути бѣ». Вінъ такъ задивився на дерево, що й не замітивъ, якъ вовкѣ прибїгъ. Якъ уздрівъ ёго чоловікъ, кинувся мерщій на дерево, а обривочка й забувъ. Злізъ на дерево, та й сидить; воли прибїгають три чорты, а трохи згодомъ и четвертый, їхъ ватагъ. И пытає вінъ своїхъ слугъ:

— Ты що сѣгодні наробивъ?

— Е... я такого наробивъ, що тамъ хочъ що хай не роблять — незпрвлять. У такімъ-то селі, у пана я поробивъ такъ, що изъ-роду до віку не вгатять греблі. А панъ луше своїхъ людей, якъ скажений: багато їхъ буде у насъ.

— Добре-жъ ты зробивъ, та ще не такъ.

— А якъ же?

— Тамъ насередъ яру, въ лісі, росте три дерева. Кто ти три дерева зрубає, та положе на-вхрестъ на греблю — вгате.

*

— О!.. хтожъ то чувъ, хтожъ то й знавъ, що це такъ треба зробити!

— Ну, а ти-жъ що зробивъ? питає вінъ другого.

— Е... я такого наробивъ, що багато буде у іншихъ рукахъ. У такому-то городі усю воду повисушувавъ, такъ що темеръ тамъ ні вапні нема, а носять її за тридцять та за сорокъ верстъ. Багато тамъ пронаде людей!..

— Добре ти зробивъ та ще не такъ, каже ватагъ.

— А якъ же?

— Якъ хто выкопа той кунць малми, що росте посередъ городу—буде вода на весь городъ.

— О!.. хтожъ то й чувъ, хтожъ то й знавъ, що треба це робити!

— Ну, а ти жъ що зробивъ? питає вінъ третєго.

— Е, я такого наробивъ, що хай тамъ хочъ ще ні роблять—нічого не подіють! У такимъ-то королівстві у короля одна дочка, та я й тій поробивъ такъ, що хай хочъ не лічать, нічого не подіють, буде наша.

— Добре ти зробивъ, та ще не такъ.

— А якъ-же?

— Хто відрубав глухого угла та підвурє—така буде, якъ и перше.

— Хтожъ то чувъ, хтожъ то й знавъ, що це треба зробити?

А чоловікъ сидить собі на дереві та й чує усе, що чортяки балакають. Якъ уже розлетілись чортяки, чоловікъ той и дума: «може це й справді, що вони казали? Піду до пана, може й справді угачу греблю. Пішовъ. Приходе до греблі, а тамъ и панъ бѣ, та муче людей, щобъ мерщій угачували. Вони бідні ажъ піть зъ нихъ льетця, роблять, а воно все нічого не помогає. А панъ знай лютує. Приходе до ёго цей правдивий чоловікъ та й каже:

— Е, е, пане! бѣте вы людей, та ніякого зъ ёго діла не буде. А що дасте мені—я вгачу.

— Дамъ я тобі сто карбованцівъ и ще й на придачу цихъ пару коней зъ коляскою и зъ кучеромъ (а тамъ и коні панови стояли).

— Дайте жъ мені людей шість чоловіка та три підводи.

— Візьми.

Поіхали вони въ лїсь, зрубали ти три дерева та й положили їхъ на хрестъ на греблі—такъ заразъ и вгачили. Панъ віддавъ ёму сто карбованцівъ и пару коней зъ коляскою та зъ кучеромъ. Тоді той чоловікъ и дума: «дай поїду ще до того города, де води нема: може й то правда, може дамъ я імъ води. Сївъ та й поїхавъ до того города. Не доїзжавчи до города кілька верстовъ, зустрілась ёму бабуся, що несла пару відеръ води на коремісі.

— Що це ты, бабуся, несешъ?

— Воду, сыночку.

— Дай же й мені напиться.

— Е, е, е. сыночок! яжъ її несу за тридцять верстовъ; а поки ще дойду до дому, половину розхлюпаю; а сім'я у мене велика, пронаде безъ воды.

— Я отъ прийду у вашъ городъ, наділю воды на всіхъ и буде тиєї воды зъ васъ до віку.

Вона ёму дала напиться, а сама така радісна стала, та мерщій у городъ тринькомъ и розказала усімъ горожанамъ, що іде такий чоловікъ, що воду намъ дасть. Горожане всі вийшли за городъ назустрічъ тому чоловікові зъ хлібомъ-сіллю и всякими подарунками. Якъ прийшовъ сей чоловікъ у городъ, найшовъ той купць малныи, що рісь посередь города, виконавъ ёго—и потекла вода відтиль по всьому городу. Горожане надарили ёго и грішныи, и усякыи добромъ, такъ що вінъ ставъ теперъ багаччий ще відъ свого дядька. Далі и дума:

— Піду ще у те королівство, де королева дочка нездорова—може вылічу и її. Якъ задумавъ, такъ и зробивъ. Прихавъ туда, прийшовъ до королевыхъ хоромівъ, а люде усі такі смутні, бігають та охають! Вінъ и пытає їхъ:

— Я чувъ, що у вашого короля дочка дуже нездорова. Хай якъ вони її не лічать, нічого не подіють; тільки ябъ її вылічивъ.

— Е, чоловіче! куда тобі!! заморські лікарі нічого не подіють, а ты й недажно!

— Отъ-же скажіть королеві.

Вони сказали королеві. Король вийшовъ до ёго та й каже:

— Якъ що вылічивъ, награжу тебе такъ, що не буде багаччого одъ тебе у світі, ще й дочку свою віддамъ за тебе.

Пішовъ той чоловікъ, подивився на неі, а вона вже й кончиця. Вінъ узявъ, настругавъ глухого угла, підкурывъ її—и вона одъ разу подужала такъ, що днівъ за три и овсі одужала, зновъ стала такою, якъ и перше.

Царь и всі люде такі стали раді, що й не свазати! Король на радощахъ и каже цьому чоловікові:

— За те, що вылічивъ ты мою дочку, я її віддамъ за тебе, та ще, якъ умру я, ты будешъ королемъ на моїмъ місці.

Скоро й справді король померъ, а на ёго місто ставъ цей правдивый чоловікъ. Прокоролювавъ вінъ уже кілька тямъ літъ, коли приїжає у ёго королівство якийсь-то багатый купецъ и посилає спытати короля: чи подозвольтъ вінъ ёму поторговати у ёго королівстві? Король звелівъ ёму прийти до себе. Приходе купецъ. Король одъ разу познавъ свого дядька, але не показавъ ёму вь

цімъ виду: побалакавъ, побалакавъ та й одпустивъ ёго торговати. А своїмъ людімъ заказавъ, щобъ не відпускали ёго до дому, а щобъ якъ буде збиратися вінъ іхати, просили ёго до ёго. Такъ и сталося. Приводять цёго кунца до короля—король и питає его:

— Зъ якого ты королівства?

— Зъ такого-то.

— Изъ якого герода.

— Зъ такого-то.

— Якъ прозиваєся?

— Такъ-то.

Тутъ король и признався, що вінъ ёго небожь той, що безъ вісти пронавъ.

— Ну що, дядьку: ты казавъ що кривдою лучче жити, ніжъ правдою; отъ-же ні! Ты тільки купецъ, а я король—правда кривду переважила!

— Якъ же це сталося такычки?

Той и рассказавъ ёму усе, що зъ нимъ діялось: якъ вінъ хотівъ повіситися, якъ слухавъ, що чортяки говорили все, все .. А на послідокъ навальнвъ вінъ усякого добра два кораблі да й подарувавъ дядькові, сказавши:

— Я забуваю за все те, що ты мені робивъ. Бери собі оці два кораблі зъ усімъ добромъ. А якъ приїдешъ у свій городъ, розкажи усімъ, що лучче жити правдою, аніжъ кривдою.

Узявъ дядько ти два кораблі зъ усімъ добромъ и поїхавъ до дому. Якъ приїхавъ уже, стала ёго завість мучити: чого й вінъ не королемъ. Сумувавъ, сумувавъ вінъ, а далі й дума:

— Піду й я вішатися—може й мені такъ прилучицца, якъ мойму небожю.

Узявши обривчочокъ, и пішовъ у ліс на те саме місце, де хотівъ вішатися ёго небожь. Але цёму не такъ прилучилося — де не взялись чортяки, ухватили ёго та й почепили на своїй вишній голляці.

Сообщена Столбичинь.

109.—Царевичъ.

(М. Тьвровъ, Винницкаго у., Подольской г.)

У царівъ, якъ скоро дитину має, то заразъ появляється на дворі зора. А една царця мала дитину, и не було зорн. Та дитина росла, за рікъ виросла рівна зъ мамю, та й сказала:

— Дайте мені сумку и хліба.

Взяла та й пішла та дитина лісомъ. А то бувъ собі хлопець. Иде вінъ та й надібавъ въ лісі хатину, а въ тій хатині була баба и питає ёго:

— Буды ты идешъ?

— Иду свататися.

— Не иды жъ, каже баба, до двора, а прямо иды—тамъ есть ставокъ, коло того ставка верба, иды и сядь за тою вербою тыхо. Тамъ прилітає дванадцять голубокъ купатися: одинадцять віддаваннхъ, а ідна ні; котора невіддавана, та буде зъ самого заду скидаты крыла, а ты візьмы та й сховай.

Вони викупалися та й начали убиратися; всі повбгиралися, а вона не має у що, та й зачала просити:

— Хто взявъ старіший за мене, то буде татомъ, а якъ жінка, то буде мамою; якъ молодця, то буде тіткою, а якъ дівка, то буде сестрою, а якъ парубокъ, то буде чоловікомъ.

Вінъ и каже:

— То я!

Взяла вона ти крыла, убралася и каже:

— Ну, сїдай на крыла.

Вінъ сївъ на крыла, та й полетілы. Летілы вони лісомъ та й летілы, прилітають до двора, та прямо у свою станцію. Та радитьця, що тутъ робити. Дала вона ёму гроши, щобъ вінъ пішовъ до коваля, щобъ вінъ ёму зробивъ друкъ залізний. Вінъ пішовъ до коваля, а її батько перекинувся собакою и хтівъ ёго зїсти и повісити голову на кілъ, бо до тыхъ одинадцяти приходили кавалеры, та вінъ позыдавъ, а головы на коли повішавъ и вінъ тому дванадцятому хтівъ такъ зробити, та й не мігъ, бо той собі зробивъ залізний друкъ и тылько та собака хочеть ёго вкусити, то вінъ ёї друкомъ по голові. Тоді її батько каже ёму такъ:

— Коли ты хочешъ мою дочку свататы, то щобъ мені ці дубнякы до дня булы викорчованы, щобъ посіявъ пшеницю и щобъ мені на ранокъ була булка до гарбаты, а якъ ні, то дивысь но! То на твою голову кілъ стоить.

Пришовъ вінъ до своєї станції та й плаче, журится. А вона ёму каже:

— Годі, не журись.

Вийшла на двіръ та й свиснула. Такого чортивъ налетіло, що до дня викорчувалы, посіялы пшеницю и до дня на вікні булкы булы до чаю. А вінъ уставъ та й каже:

— Теперь мені вистави палаць, и щобъ зъ твої станціі до самого палацу була срібна дорога; якъ же ні, то на твою голову давно кілъ стоїть.

А вінъ прийшовъ до своєї станціі, та й журитьса, а вона каже:

— Не журись!

Та й вийшла на двіръ. Якъ свиснула, та чортівъ назліталося багачею, та й до дня виставили палаць и срібну дорогу ажъ до її станціі. Вінъ уставъ рано та й каже:

— Хорошо, хорошо! У мене єсть дванадцять дочокъ и двадцять каретъ,—щобъ ты пізнавъ, котора її карета, а якъ ні, то давно на твою голову кілъ стоїть.

А вінъ зажурився и каже до неї:

— Якъ же я твою карету пізнаю?

— Дивись, на которій буде муха літати.

Отъ вінъ дивитьца на ідний муха літає, та й бере, а черть каже:

— Це не твоя.

— Ні, моя.

— Ну, добре. Теперъ же, щобысь пізнавъ її шестеро коней.

Вінъ радитьца її, а вона каже:

— У котрихъ коней на копитахъ літають комары, то ти й бери.

Вінъ дивитьца—лязять комары на копитахъ, отъ вінъ бере, а той каже:

— Це не твої.

— Ні, мої.

— Ну, добре. Теперъ же я всіхъ дочокъ уберу у однакове убрання, щобысь пізнавъ, котора твоя, а якъ ні, то давно кілъ на твою голову стонть.

Той и питастьца:

— Якъ я тебе пізнаю?

— Дивися, я буду око прищуровать, то й бери мене.

Стали вони зъ батькомъ, отъ той и вибравъ єі.

— Ну, добре, каже батько, запрягай тихъ шестеро коней у карету, та й їдь дорогою срібною до шлюбу.

Узяли шлюбъ та й поїхали тою дорогою у її станцію. Тамъ вони трохи пожили, вона и каже:

— Я хочу твого тата бачити.

— Ну, то летїшь.

Летїли вони, летїли, а вона и каже:

— Що ми будемъ робити,—нась будуть доганяты? Я буду вїдцати, а ты будешъ пастухомъ; та й будемъ по степу ходити.

Чортъ нославъ свою слугу. Вони ходять по степу, а вінъ їхъ поминувъ та й полетівъ. Шукавъ їхъ, шукавъ, вернувся та й полетівъ до дому, а вони схватились и полетіли. Отъ вона зновъ каже:

— Будуть насъ доганяты: я буду коровою, а ты будь бичкомъ, та й будешъ по степу ходити.

Ажъ летить її батько; поминувъ їхъ, шукавъ, шукавъ да й вернувся до дому; а вони зірвались та й далі полетіли. Летять вони, а вона и каже:

— Зновъ насъ будуть доганяты: чимъ бы ми зробилися, а то мама насъ може пізнати. Я буду водою, а ты будешъ плавати по воді.

Отъ летить їхъ мама та й пізнала їхъ; сіла та й почала воду пити. Піла, піла, та й лопнула. Прилетіли вони тоді туди, де живъ ёго батько; вона сіла коло млина, а вінъ пошовъ до батька. Вона и каже ёму:

— Якъ будешъ витатися всіхъ цілуй, тилько тої дитини, що сидить на припечку, не цілуй.

Повитався вінъ зо всіма и поцілувавъ ту дитину, та й заразъ все все забувъ—забувъ що у нёго жінка. И сиділа вона въ великій недолі.

Записано учителемъ Воронежскимъ.

110.—Про злыдні.

(Каневъ, Киевской г.)

Було собі два брати: одинъ бідний, а другий багатий. У багатого и хліба, и худобы, и землі, и грошей багато есть; а у бідного не було чого й пообідать. И вінъ таки спочатку бувъ заміжненький, и живъ собі гарненько, ажъ поки не поселились у ёго підъ пичью злыдні. Чого уже той чоловікъ не робивъ, до якихъ уже вінъ знахорокъ не вдавався—ніякъ не выбьється изъ бідности. А старший ёго братъ не хотівъ бідного и братомъ называть.

Живе багатий годъ, живе й другий, дожидає дітокъ—не дає ёму Богъ! Въ багатого и грошей, и худобы—всёго, всёго багато есть, а дітокъ Богъ не дає. Чого вже вінъ не робивъ! И на церкву дававъ, и акафисти наймавъ, и самъ молився рано й вечоръ передъ образами—не дає Богъ дітокъ та й годі! Бачить багатий, що Богъ ёго молитвы не приймає, пішовъ до бідного брата та й каже ёму:

— Молнсь ще ты, щобъ мині Богъ пославъ діточокъ, то тоді я тебе у кумы візьму.

— Добре, буду молитця.

Отъ бідний помолютця Богу за себе, а тоді молитця за брата, щобъ Богъ ёму пославъ хочъ одну дытняку. Пройшовъ рікъ, перечувъ бідний черезъ людей, ще у ёго брата нашлася дытняка. Приходьтъ вінъ до жінки да й каже:

— А знаєшъ, каже, жінко, що?

— А що тамъ, каже, чоловіче.

— У кого брата родины.

— Не вже родины?

— Далєбі, родины.

— Одъ кого жъ ты, чоловіче, чувъ?

— Люде, каже, казали. А знаєшъ, жінко, що?

— А що, чоловіче?

— Піду я оце на родины до брата, отъ-же жъ вінъ мині казавъ, якъ дастъ Богъ дытню, то тебе въ кумы буду просить.

— Не йди, каже, чоловіче, якъ бы вінъ тебе хотівъ у кумы взать, тобъ уже давно бъ за тобою приславъ.

— Піду я, жінко, да хочъ подивлюся на христыны.

Пішовъ. Приходьтъ туды, а той и пытає:

— А чого тобі треба?

— Та це я, каже, прійшовъ до тебе просить конячки — нема чинъ и протопнть, поїду въ лісь, та набіраю хмызу.

— Возьми, та гляди, каже, не багато накладай на візь, щобъ ты мині коня не спортивъ.

Запрігъ вінъ коня, пріхавъ до дому да й каже:

— А вылазьте, злыдні, поїдець у лісь! Повылазили злыдні изъ-підъ печі (а іхъ тамъ було ажъ дванадцять), посідали на візь и поїхали. Пріхали туды, чоловікъ той выпрігъ коня, пустивъ ёго пастись, а самъ зрубавъ дуба товстого-претовстого, розколовъ ёго до половини да й каже до злыднівъ:

— Братіки, голубчики, допоможть мині це дерево розколоть!

— Якъ же, кажуть, мы тобі будемъ помагать, коли у насъ сокиры нема?

— Вы, каже безъ сокиры. Закладіть усі руки у цю щілину, да й роздырайте; половина васъ нехай тягне въ одну сторону, а половина въ другу, то воно й розколытця.

Отъ злидні кинулись всі до дерева, позакладали въ щілину руки по самі локті да й сьмікуються. Той чоловік стукнув обухомъ, кльннн новылітало, а обополки такъ и збіглись до купы, и держать за руки усіхъ злиднівъ. А тутъ якъ схватитця бура да вихоръ, якъ зачне корчить дерева—такъ заколюсь, що Господи! Одно дерево упало на візъ и розстрожило ёго на шматочки, друге убило коня; на сылу той чоловікъ высочивъ изъ ліса.

— Ну, ще хвалить Бога, що мені не вбыло. Бодай вони були пропали прокляти злидні!

Прыходить той чоловікъ до брата та й стоить, бідний.

— А чого ты стоишь, пытає той. Може вже у лісі воза поламавъ?

— Охъ, каже, колыбъ то воза!

— А тожь що? Може коня убивъ?

— Охъ, колыбъ то тільки було на коняці околилось!

— Дакъ ты може й візъ поламавъ и коня убивъ?..

— Охъ такъ, братіку... охъ такъ рідненький...

Стоить уже бідний да мовчить; а той ёго лає да проклинає за візъ та за коня... Лаявъ, лаявъ; а далій и каже:

— Поведи мене въ лісь, я хочъ подивлюсь, якъ ты тамъ такъ добре справився.

Повівъ бідний ёго у лісь на те саме місце, де вінъ злиднівъ покинувъ. Злидні, якъ побачили багатого та такъ ёго просять, такъ ёго молять, щобъ вінъ вызволивъ їхъ изъ неволі.

— Вызволь насъ, чоловіче; вызволь насъ, голубчику, выпусты насъ, соколыку...

Якъ начали просятъ, якъ начали просятъ, да такъ гарнесенько, да жалібнесенько, що багатому ажъ жалко стало—вінъ забивъ кльннн, обополки ро відшлись, вони повиймали руки да й кажуть ёму:

— Ну, кажуть, чоловіче, ты освободивъ насъ, забери жъ теперъ насъ усіхъ у свою госноду!

— Щожь вы, пытає вінъ, за люде?

— Мы, кажуть, злидні.

— Е, каже, колы вы злидні, дакъ цуръ вамъ и покъ вамъ: навіщо вы мині здались?

— Ні вже, чоловіче, колы освободивъ, дакъ забірай насъ усіхъ у свою госноду.

— Не хочу!

Якъ сказавъ вінъ «не хочу», такъ усі злидні и кинулись ёму на шию.

Роздѣла вінъ імъ руки, роздѣймавъ, нічого не вдів. Такъ и жінновъ зъ злид-
нями до дому. Увійшовъ у хату — вони такъ и поспались на долинку и съ
того часу стали жить у багатого.

Після того бідний розживая трохи, якъ у ёго не стало злиднівъ, а багатий
ще бідніший ставъ, якъ той бувъ.

111.—Про злидні.

(М. Славута, Заславскаго у., Волинской г.)

Бувъ собі чоловікъ, та такий бідний, такий бідний що й істи вноді
не було чого не тильки сму, але навіть и дїткамъ маленькимъ; а вінъ бувъ
бідний отъ того, що у ёго підъ пічкою було дванадцять злиднівъ.

Підходять ото уже Пушання—треба заговлять на пість. Той чоловікъ
добувъ якось скоромного; сіли всі повечеряли,—що Богъ давъ—а той чоло-
вікъ та бувъ музыка. Отъ після вечери взявъ вінъ скрибку и зачавъ гратъ.
Діти якъ почувли, похалпювались и давай танцювать. Сму такъ весело стало,
що діти танцюють,—задививсь на їхъ, задумавсь и гратъ переставъ. Коли
дывицца, ажъ злидні разомъ зъ дїтьми танцювали на середъ хаты, а якъ
переставъ вінъ гратъ, такъ вони хутній підъ пічъ такъ и сунули,—ажъ не
потовпяцца, такого їхъ багато.

Отъ вінъ и питає, якъ уже вони поховались підъ пічъ:

— Можеть васъ підъ піччю погано, тісно седїть?

А вони сму: «ні не погано, добре буде». А одному та було тісно; отъ
вінъ и каже:

— Де тамъ тобі, чоловіче, добре! Тіснота така, що не доведи Мати Вожа.

— Якъ що до правди тісно, каже той чоловікъ,—то я найду де васъ
подїти, почкайте трохи.

Отъ вінъ побїгъ хутненько на двіръ, взявъ бочку вїсїь її до хаты и
каже до злиднівъ: «отъ ище всі сюды!»

Вони якъ зачали лізти въ ту бочку, всі повлазили, бочка повно за-
вїсїь, а вінъ узявъ прутокъ, задививъ хутній, вивїзъ на поле та й покынувъ.
Прыходять вінъ до дому и хвалыцца жінці и дїткамъ, якъ то вінъ злид-
нівъ збувся.

— Ну теперь, каже вінъ, може Богъ дасть, що наша господарка по-ліналася.

Прошло тамъ може зъ пів-року, а може й більше, господарка пове-лася такъ, що й багаты стали ёму завидувать. Купить вінъ корову тамъ за десять, чи за дванадцять карбованцівъ, черезъ місяць корова приведе те-лятко, вінъ її и продасть уже за двадцять, або за 25, купить овечку, — шерсть острыже зъ неї, а саму продасть и більше ще візьме, якъ самъ за-плативъ; посіє на полі жита, чи пшениці, такъ таке вродить колосисте, та зернисте-жъ, то таке, що ажъ до землі гнецця. Всі вже люде стали диву-вацца, — що перше вінъ бувъ такій бідний — дітей не було чимъ погудувать, а теперъ такъ добре живе.

Приходить до ёго старшій братъ и питає:

— Якъ оце зробилось, що тобі такъ у господарстві стало щастить.

— Щастить, каже, бо злыднівъ не стало.

— А дежъ вони подівались?

— Одвізъ на поле, задививши бочку, та й покинувъ.

— А яки вони?

— Піды подививсь, якъ тобі хочецця знать.

— Якъ же я міду, коли не знаю, де ты їхъ покинувъ. Повиди мене.

Ото якъ ночавъ прехать, якъ ночавъ прехать, до той мучивъ помысти сго туды, де покинувъ злыднівъ. Прийшли вони до тієї бочки.

— Отъ, каже, въ бочці, — подививсь!

— Та зними ты самъ кружокъ.

Той тильки що піднявъ кружокъ, злыдень зъ бочки, и ученивъ ёму бідному на шны. Той уже ёму и руки розривавъ, не резірве, — держицца проклятий; вінъ уже и драпавъ и кусавъ и ножемъ різавъ — ні чого непо-могає, держицца проклятий.

Пішовъ той чоловікъ зъ злыднемъ до дому. Якъ тильки увійшовъ у хату, заразъ и каже жінці:

— А ну теперь, жінко, будемъ выбірацца зъ хаты, жыття не буде намъ, знову злыдень є.

Жінка бачить, що злыдень вызволивсь зъ бочки, складає худобу, забірає дітей и идуть всі до лісу; а злыдень той проклятий все на плечахъ вісить у того чоловіка. Приходять вони у лісъ; а тутъ хуртовина, та морозъ та холод-ний такій що ажъ очи рогомъ лізуть.

— Ну, каже чоловікъ, треба розложити огню, та хочъ погріцца, а то тутъ намъ на холоді й згинуть.

Зрубали сосну, давай її колоть на дрова — такъ ні якъ не расколють. Отъ той чоловікъ и каже:

— Веріцца всі до сосны, а то якъ не буде огню — всі пропадець, беріцца та рездырайте сосну руками.

Всі кинулись до сосны, и той зъ плечей та й заложивъ руки въ щилину сосны, и сылкуецца, щобъ то їй роздerty. Тылъки що злидeнь позакладавъ туды обидві руки, трохи не по сами локти; клынe такъ ёму тамъ и при-давило руки.

— Ну, теперъ, каже чоловікъ, — вертаймось, жінко, до дому — злидeня уже и послiднёго збулись, може знову Богъ дасть, що господарка піде на ладъ.

Пішли всі до дому и живуть собі якъ слiдъ.

112. — Злидні.

«Багаство — дочасне, а злидні — довiчнi», мовляють стари люди. Якъ де заведутьца злидні, то тамъ не переводитца бiдкавнe, ажъ поки злидні сами не перейдуть куди-инде, або поки той, де вони оселились, не виведе їхъ якимъ рббomъ. Осъ що про нихъ слибизують:

У якoмусь-то селi живъ мужикъ, здастца й роботяцiй, але все ёму щось не лагода: бьетца, якъ риба объ лiдъ, — ні якъ не вилзе изъ бiди. Отъ якось и ставъ вiнъ миркувати: щобъ воно за притичина? думає, що я не якъ не розживусь. Не вже мене злидні напали?

А хто-сь ему й одвiтує:

— И справдi напали, и скiльки-бъ ти не пеклувався, то не розживесся, поки ми будемо у тебе.

Мужикъ бувъ не промахъ, роскинувъ про себе трохи нiзкомъ сяди та туди, та й пята:

— Та хiба васъ багато въ мене розвелось?

— Багато, озвалось тежъ саме.

— А чомъ же васъ не видно? зновъ зачитавъ чоловікъ.

— То ми такі дрiбненькi, що насъ нiхто не уздрить.

— Де жъ ви нiститесь?

— Та ми можемо скрiвъ помiститись.

На той саме часъ мужикъ забяжавъ нюхнути табаки и відеривъ ріжокъ.

— А тутъ у рожку поміститесь? питає.

— Помістимось, озвалось те.

И вже голосъ чутно було изъ ріжка: «Ось ми уже усі въ рожку!» Мужикъ хутчішъ заткнувъ ріжокъ закладкою, потягъ мерщій млинъ и поклавъ той ріжокъ підъ вагъ. Зразу сталося мужикові добре: що зробивъ, або про що загадаєтца,—усе ёму удаєтца. Появився у ёго достатокъ, а далі й багатство: зразу розжився мужикъ.

У тому жъ таки селі живъ другой мужикъ, багатиръ на все село, та такой завидующій, що й Боже мій? Дуже ёму було завидно и досадно, якъ хто другой розживетца! а найгіршъ вінъ злюбився, що недавній голякъ наздогана ёго у багатстві. Довго цей багатиня ламавъ голову, щобъ угадати, відъ чого такъ розжився бідолàха, але нічого не відгадà.

Отъ вінъ и підійшовъ до ёго штукаю и вивідавъ відъ ёго самого, відъ чого вінъ багатіє. Вивідавши це, завидующій багатиня добрався до того пустаго млина, де бідàха заховавъ ріжокъ изъ злиднями, виннявъ ёго изъ підъ валу и випустивъ на волю. Вінъ думавъ, бачъ, що вони вернутца до бідолахи.

Але злидні побоялись вертатися до першого свого хозяїна, бо вінъ би уп'яять схитрувавъ изъ ними, а пішли до цёго завидующого, на нову осёлю. Зъ того часу ёму зразу просто якъ ножемъ одрізано: усе пішло урдістичъ, и звелось ёго багатство. Стала скотина дохнути; покрадено коней; пропадають вівці, а далі й хлїбъ переставъ родить, а на приостанку пожежа спалила ёму усе дворнище, и тїкъ, и клуню, и ставъ такимъ бідолахою, якъ тотъ, у которого були спершу.

Покаявся вінъ тоді,—да не впору: лихо не минулось! Одна була ёму утіха тільки—розказувати людамъ, відъ чого зъ нимъ таке скоїлось. Часто вінъ казавъ людамъ:

— Кайтєсь на мені й не мисліть ні кому зла, а найгіршъ изъ заздности.

Записавъ Залюбовскій.

113.—Про чоловіка и ёго жуынку анёла.

(Полоски, Бѣльскаго у., Сѣдлецкой г.)

Бувъ субі одень чоловікъ, бідный бувъ барзо, же й сорочки въ неділю не має надіты. Служивъ вуынь у одного кгосподара, служивъ у другого; що заробить у одного, те у другого поносить, а самъ зновоньку останеться такый бідный, якъ и першь бувъ. Дупіро одушышовъ вуынь одъ кгосподара, иде гостынцемъ и думаетъ: «зле жыты у наймытахъ! жебысь якъ кгосподару годывъ, жебысь якъ ёму старавсе, але ёму ны вгодышь: то не такъ, и то не такъ зробляне... Станешъ отходыты, возьмешъ рахунокъ — и грошей нема. Нема наветъ за що убрана справыты, жебы Буыгъ давъ яку добру людыну, та ожениытсе зъ ёю, то може бъ и я выйшовъ на кгосподара — я хвала Богу не пъяныця и и до работы ны лынывыи». Дупіро иде вуынь гостынцемъ, та й думаетъ субі, такъ колы дывытсе — ажъ доганяе ёго дівчына. Глянувъ вуынь на неі разъ, глянувъ другый — подобалася вона ёму:

— Куды ты, каже, дівчыно, йдешъ?

-- Иду, каже, чоловіче добрый, въ наймы; а ты куды йдешъ?

— Я, каже, иду также въ наймы, та це иду та й думаю, що въ наймахъ скуыльке ны служи, то такъ наймытомъ и на той світъ пуйденъ, ныхто й «дзенькуе» ны скаже. Отъ я й думаю: себъ ожениытсе зъ якою доброю дівчыною, то може бъ Буыгъ, ще и я бъ розживсе.

— И я думала, каже дівчына, кобъ побратысе зъ добрымъ чоловікомъ та ни пъяныцею, то й наймычка стала бъ кгосподынею, и можебъ ще й дѣше надбала бъ усякого добра, якъ та господыня, що вже якыхъ небудь дѣтъ двадцять пять кгосподарку провадыть.

Поговорылы дупіро вони субі идучи по дорози, пуйшы до ксендза, взяли шлюбъ и живутъ. А то була ны дівчына, а анёль. Живуть вони субі у селі да провадыть кгосподарку. Все що ны куплять, то дешево; що ны продадутъ, то дорого; и грошей уже субі набіралы, и воливъ купылы, и кгосподарство у ихъ такы добре.

А у тому селі у пана та бувъ дуже сердытый та заздросный войтъ. Забачивъ вуынь разъ на панщні ёго жінку, забачивъ другый разъ — сподобалася ёму. Дупіро вуынь ставъ думаты, якъ бы то її чоловіка стратыты. Що вже вуынь ёму ны загадувавъ — усе зробить. Отъ вуынь и каже тому чоловікови:

— Базавъ панъ жебысь загагнвъ річку ту, що коля двора тече. Якъ ны загагншь двісь, то завтра зъ-пудъ луызъ ны встанешъ.

Душіро иде той чоловікъ до своі жуынкы и плаче.

— Чого ты плачешъ? пытае ёго жуынка.

— Якъ же мині не плакаты, коли войтъ загагнвъ річку за день. Якъ ны загачу, то завтра зъ-пудъ луызъ ны встану.

— Ны плачь, чоловіче, загагншь річку. Завтра рано запряжешъ волю въ плугъ и пуйдешъ заженешъ въ складъ, то річка и стане.

Душіро другого дне встае вуынъ, запрягае волю въ плугъ и пуйшовъ. Ото прыйшовъ вуынъ до річки поскыдавъ зъ себе білизну и гонить волю зъ плугомъ у воду. Идутъ вони, але дывытсе вуынъ — уже до половыны дойшлы, а все по коліна імъ воды. Дывується той чоловікъ и самъ ны знае, що це зъ річкою збылось. То була така глыбока що й дна не достанешъ, а тера по коліна воды на самуый середны. Душіро перейшовъ вуынъ разъ, перейшовъ другий на складъ — річка и стала. Прыйшовъ той чоловікъ до дому такы радый, такы радый, що панъ ёго ны буде быть завтра. Другого дне панъ выйшовъ на двуыръ, дывытсе — ажъ вода пудтопыла все гумно. Позвавъ вуынъ вуйта и пытае ёго:

— Чого усе вода пудтопыла гумно?

— Та то, каже вуйтъ, я загадавъ, кобъ загагнлы річку, а вони взяли та одвернули воду пудъ гумно?

— Щобъ зара, каже панъ, річка текла такъ, якъ и перше, а то завтра всі изъ пудъ-луызъ ны встанете.

Пуйшовъ вуйтъ до того чоловіка й каже ёму:

— Базавъ панъ, жебысь ты розгагнвъ річку; а якъ ны розгагншь, то завтра зъ-пудъ луызъ ны встаньмо.

Сивъ той чоловікъ та й плаче: прыходить ёго жінка и пытае:

— Чого ты, чоловіче, плачешъ?

— Якъ же мині, каже, ны плакаты, коли вуйтъ загадавъ розгагнты річку, а то вода пудтопыла гумно. Панъ базавъ, що завтра зъ-пудъ луызъ не встану, якъ ны розгачу до рана.

— Ны плачь, каже, якъ загагнвъ, такъ и розгагншь: запряжешъ волю у плугъ, розженешъ складъ, то вода й пуйде зновоньку такъ само, якъ и перше йшла.

Другого дне пуйшовъ вуйнъ запрігъ волн, розогнавъ складъ — пошла вода зновоньку. Другого дне забачивъ вуйтъ, що той річку розгатиць, загадавъ ёму за одну нуьчть вырубаты весь лісь, а якъ ни вырубас, то зновоньку, каже, изъ-пудъ луймъ ни встанешъ. Плаче той чоловікъ. Жуїнка ёго прыходить и пытає:

— Чого ты чоловіче плачешъ? що тобі сталося, що ты каждого дне плачешъ?

— Якъ же мені, каже, ни плакаты, коли панъ загадавъ вырубать лісь.

— То й вырубасшь, якъ загадавъ.

— Еге, коли загадавъ въ одну нуьчть.

— И въ одну нуьчть вырубасшь, оно ни плачь. Зроби такъ, якъ я тобі скажу, то все добре буде. Пуйды ты, каже вона, въ той лісь, въ такому-то и такому місцю стоить таке и таке дерево—воно ще молоде, ты ёго нагнешъ, та гломнешъ, то такъ весь лісь и вытrophитьсє.

Дупіро пуйшовъ вуйнъ той въ лісь, найшовъ те дерево, зломивъ ёго, и пуйшовъ до дому. Якъ зломивъ те дерево вуйнъ, такъ лісь и зачавъ ламатсє. Зрана прийшовъ панъ роздивлетсє на свої поля и лісь, дивытсє—ажъ лісь вырубанный. Заволавъ вуйнъ вуйта и пытає:

— Хто велівъ лісь вырубаты?

— Я, каже вуйтъ, велівъ вырубаты де нектуре дерево, а вуйнъ взівъ, та весь лісь вырубавъ.

— Щобъ мині, каже панъ, завтра бувъ такий лісь, якъ и перше бувъ.

Пуйшовъ вуйтъ до того чоловіка и каже ёму:

— Казавъ панъ, жебысь ты зновоньку поставивъ лісь, якъ и перше бувъ; а то завтра зъ-пудъ луймъ ни встанешъ.

Плаче той чоловікъ.

— Ни плачь, каже ёму жуїнка: якъ Вуйгъ поможе, то й це зробишь. Пуйды до лісу и буйльнигъ ниць ни робы, оно пудведы те дерево, що ты зломивъ, то дорана весь лісь зновъ встане.

Пуйшовъ той чоловікъ до лісу, найшовъ те дерево, пудвівъ ёго и пуйшовъ до дому. Закинь вуйнъ дуйшовъ до дому—уже лісь стоить такий якъ и бувъ. Пуйшовъ вуйтъ до лісу, дывуєтсє—що тєра робыты? Прыходить вуйнъ зновоньку до того чоловіка и каже:

— Казавъ панъ, кобъ ты поїхавъ своїмы воламы у пекло и привізъ бочку смолы, а якъ ни превезешъ, то завтра зъ-пудъ луймъ ни встанешъ.

А жуїнка стоить у чоловіка за плечима та и каже: «кажи, каже, ёму, що ты поїдешъ завтра у пекло по смолу, але жебы й панъ вуйтъ зо мною іхавъ».

— Добре, каже вуїнь, я поїду, але разомъ зъ вами.

Ну добре, поїдець разомъ.

Другого дне замірїть той чоловікъ свої волн, взявъ вуйта и поїхавъ у пекло.

Ідуть та й ідуть, ідуть та й ідуть—уже не далеко й пекло.

— Ей, каже вуйтъ, вертаймось, чоловіче, до дому миші вже дуже жажко!

— Нн, вже, нн верньмось, треба звіти смоли. Казавъ панъ, що завтра зъ-пудъ луїзъ нн встану.

— Вертаймось, чоловіче, панъ нн буде быти.

— Де тамъ вамъ нн буде! Вы сами казалисьте, що зъ-пудъ луїзъ нн встану.

— Казавъ, каже.

— Тамъ панъ уже свого нн подарує.

— Подарує, подарує... це не панъ казавъ, це я самъ. Завертай хутній волн, а то уже миші такъ жажко, що й усидїть нн кожу.

— А миші нн жажко, поїдець далі.

— Завертай, завертай!... Кажу тобі—завертай, бо завтра зъ-пудъ луїзъ нн встанешъ.

Дупіру той чоловікъ повертає, повертає по маленьку, жебъ вуйту таки прыпекло добре. Туїлько що вуїнь повернувъ вуїзъ, якъ вискочили зъ пекла, ухватили вуйта и половинну воза зъ нимъ одірвали; а той чоловікъ на переднихъ колесахъ поїхавъ до дому.

114.—Про відьму.

(М. Борисполь., Переяславскаго у., Полтавскої г.)

Бувъ собі чоловікъ да жуїнка. Жуїнка відьма була. Отъ вона вмірла и каже чоловіку, щобъ непременно хто небудь одиць надъ нею ночовавъ у хаті.

— Що дайте то дайте, якъ сами не захочете, абы хто небудь одиць ночовавъ у хаті.

Умерла вона. Кого не пытали, кого не шукали, никто не хоче. Ходять вони скруїзъ по селу, пытають людей, чи не захоче хто небудь переночувать. Одна жуїнка и обізвалась:

— Якъ дасте, каже, корову зъ теламъ, то переночую.

*

— Дами, кажуть, гуґилько, будь ласкава, переночуй.

— Прийду, каже, у вечері.

Ото у вечері приходять, а вона лежить на лаві сама собі. Та жуґнка призапасила собі горшкуньв, мисокв, черепкуньв, транокв; сама сіла на печі вь кутку, а те все поклала съ браю, и седить, яжъ за краномъ,—коли вь пув-ночі вона шумить, гуде злавн встас и суно на нічъ.

— А що, каже, седышь?

— Седжу, каже.

— За корову?

— За корову.

— За рябу?

— За рябу.

— И зъ телятъ?

— И зъ телятъ.

— Осъ яжъ тобі дамъ!..

Та жуґнка взяла горшокъ да й кинула на неі—вона упала, полежала трохи; знову встас и на пічъ иде.

— А що? Седышь, каже?

— Седжу (а вона й знае, що вона за корову седить).

— За корову?

— За корову?

— За рябу?

— За рябу.

— И зъ телятъ?

— И зъ телятъ.

— Осъ яжъ тобі дамъ!

Та зновъ кинула миску, чи що тамъ попалося у руку. Вона упала. Такъ вона цілу нуґчъ кыдала—коли швонь: кукурікуу!... Та видьма упала и смолою розтопылась. А та жуґнка встала, Богу помолылась, корову взяла и пошла собі до дому. Теперъ живе и хлїбъ жуе. А ту хату забыли, огнень пудпалыли и попелъ на вітеръ пустыли.

115.—Про відьму.

Въ одному селі жила жінка. Не стара ще була, а багато де чого знала, та не на добро, а все на худо. Оце було якъ посередьця съ кимъ, то вже й не жди добра: або корову спортыть, або поганку, чи яку другу нужду нашле, а вже такъ не менетця. Усі сусіди боялись її зайшати.

Отъ то и дарма. Прийшла їй пора вмерати. Боже, страшно, кажуть, умерала! Оце лежить-лежить, дали якъ почне її підвидати, а вона якъ зарыве, такъ якъ тваряка. А її вже значить той (не при хаті, не при дітяхъ и не при хлібі святому згадуючи) б'є, бере її грішну душу, давно ёму продану. Вже вывели и дрывотню и положили їй підъ головы—нічого не помога. Та вже зірвали надъ нею стелину и положили їй підъ головы.

Умерла вона и покинула чоловіка и п'ятеро дітей. Спершу люде нічого не примічали; далі дивлятця—на вдівцеві и на дітяхъ що-неділлі сорочки біленькі, головки помиті и повичісувані, такъ мовъ вони й не сыроти. Дивуютця люде—ось, що воно за знаєть? Хто їхъ обмыває и обпірає? Тільки ти діти чогось стали жовкнуты и худаты и чоловікъ тежъ: сказано—ходять, якъ зъ хреста знати. Отъ одинъ сусіда и каже:

— Вже-жъ, каже, що Богъ дасть, а я підстережу, що робытця у нихъ у хаті; не дурно-жъ у нихъ цілісіньку ничъ світло горыть.

Отъ разъ убрався й пішовъ и сівъ підъ вікномъ. У хаті світытця, діти сядять на полу, а батько кінець стола. Коли седвері—скрыпъ, увійшла мертва. Якъ положили її такъ и єсть: у плахті, въ білий сорочці и на голові серпанокъ. Увійшла—заразъ до дітей, давай їхъ голубиты. Далі затопыла въ печі, нагріла окропу и давай мыты всіхъ дітей; дала їмъ усімъ біли сорочки й новыми стѣнжками позастібала. Потімъ наварила вечеряти, нагодовала всіхъ, а сама не їсть. Походила ще трохи по хаті, попрощалась и зъ усіма и выйшла. А тутъ и півні закричали. Світло заразъ и погасло.

Прийшовъ той чоловікъ до дому и розказує, що оттаке й таке, каже, я бачивъ. Батько (у нѣго ще бувъ и батько) велить ёму объявити про все попові. На другый день пішовъ той чоловікъ до попа и розказавъ ёму все, що бачивъ. Піпъ самъ не свій. Що тутъ ёго на світі Вожому робыты? Треба объявити начальству. Велівъ кликнуты того вдівця:

— Чи правда, пита, що въ тебе таке-то й таке дітця?

Той довго не признавався, а далі й каже:

— Що-жъ, батюшка, правда.

Тоді піпъ заразъ написавъ бомагу, що, мовъ, така й така річъ и пославъ її прямо до архирея. Черезъ місяць архирей приславъ такий наказъ, щобъ ту відьму прокляты и забыты осиковимъ колкомъ. Зібралися на кладовище: піпъ, дяки и народу багато—все село. Якъ почавъ уже піпъ читаты ії ті прокляття, такъ підъ землею ажъ, мовъ, шось застугоніло, такъ якъ далекій гримъ. Далі почали вбиваты кілокъ и вбили якъ разъ у голову кровъ якъ бризнула—і високо, високо... вже на що висока наша дзвінниця, такъ ще више. Та сумно якось стало—ніхто й слова не промовить, стоять усі потупивши головы... Далі вже розійшлися по домамъ мовчки.

Съ тигі пори відьма перестала ходыты.

Якъ ходишъ по кладовищу, то дивыся—де въ якихъ могилкахъ дірки, мовъ норы, то кажуть мертвякъ устає въ ночі та ходыть. А котра могла запала, то грішна-грішна душа...

Записавъ Залюбовскій.

116.—Про відьму.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Бувъ собі дідъ и баба, и не було въ нихъ дітей. Отъ дідъ застругавъ палочку, а баба вложила ту палочку въ колыску и колыше. Выросъ изъ палочки сынъ да й каже:

— Пойду я, мамо, ловыты рыбы.

— Чого ты пуйдешъ, каже маты? Кобъ ще ты сынку не утонувъ.

— Може що найду—кажуть много рыбы є.

Отъ вуынь узавъ човныєъ и поїхавъ рыбы ловыты. Опекла маты перогуывъ и понесла ёму снідаты. Прийшла до берега да й каже:

— Ой сыночку, голубочку,

Прынесла я тобі істы

И снідаты, й сынка

Иванка одвідаты.

Не чутъ негде сынка Иванка, вона й зновъ гуеає:

— Ой сыночку, голубочку,

Прынесла я тобі істы

И снідаты, й сынка

Иванка одвідаты.

Почувъ вуйнъ да й каже:

— Тожъ моя матка клыче,
Тожъ моя руйдна клыче
Прынесла мині обідаты,
Прыйшла мене одвідаты.

Прыплівъ до берега, поснідавъ, оддавъ рыбу и пошовъ знову ловыть.
Ловыть да й ловыть, колы чуе ажъ гукае хтось:

— Сыночку, голубочку,
Прынесла я тобі істы
И снідаты, й сынка
Иванка одвідаты.

А то відьма подслухала, якъ ёго руйдна матюнка клыкала да й захотілось
ій поймать ёго. Почувъ вуйнъ да й каже:

— Тожъ мені матка клыче,
Тожъ мені руйдна клыче,
Прынесла мені обідаты,
Прыйшла мені одвідаты.

Прыплівъ вуйнъ до берега, а відьма взяла ёго за ноги и понесла до дому.
Прыйшла до дому, постукала въ двері и каже:

— Дохна-Прагна! одчины!

Дохна-Прагна одчинила. Вона сынка-Иванка посадила на прыпечокъ
да й каже:

— Дохна-Прагна! нагостры ножа да заріжь сынка-Иванка, а я пойду на
весілля.

Пошла вона на весілля, а Дохна-Прагна нагострыла ножа, пудойшла до
Иванка да й каже:

— Ляжь зо мною спаты.

— Я, каже, не знаю, якъ тутъ ложытсь на чужому селі. Покажи мині, то
я побачу, да й собі таь ляжу.

Лягла вона; той вынявъ ножа и зарізавъ її. Дывытьця вуйнъ ажъ стоять
вертёгы. Отъ вуйнъ узівъ перекраивъ її на чотыры кавалкы, положивъ въ вер-
тёгы и поставивъ въ чотырѣхъ куткахъ; а самъ вылізъ на яворъ да й сядыть.

Стара відьма прыходыть зъ весілля, стукае въ двері:

— Дохна-Прагна, одчины! Дохна-Прагна, одчины!

Не чуты ні вого. Отъ вона выбыла двері, увойшла у хату—внїла зъ одноі
вертёгы, зъ другоі, зъ третьї; якъ уже все поїла, выйшла на двурь, пудъ
яворъ, лягла да й каже:

— Поватюшки,
Покатюшки
Сынка-Иванка
Наївшися.

А той сидить на явори да й каже:

— Поватюшки
Покатюшки,
Дохны-Прахны
Наївшися.

— Яка то, каже відьма, міне дивна пташка дражнить?

— Поватюшки,
Покатюшки,
Сынка Иванка
Наївшися.

А той їй и одказує:

— Поватюшки,
Покатюшки,
Дохны-Прахны
Наївшися.

За третимъ разомъ ёго відьма й побачила.

— Е, каже, дакъ це ты мою Дохну-Прахну спорадывъ.

Заразъ побігла до коваля й каже ёму:

Ковалёкъ, ковалёкъ
Накуй мині сокрырокъ.

Наковавъ їй коваль сокрырокъ, вона прыбігла до явора, якъ рубне, то сокрырка й перебьстьця, якъ рубне, то сокрырка й перебьстьця. Поломала вона всі сокрырки и побігла до коваля; а вуїнь седить. Болы дывытьця—ажъ летать гусы. Отъ вуїнь и каже їмъ:

— Гусы-лывы,
Скыньте мині
По перыні,
Я высыплю
Овса бочку.

— За нами, кажуть, летать багатши, вони тобі скынуть.

Летать други гусы, вуїнь и тимъ каже:

— Гусы-лывы,
Скыньте мині
По перыні,
Я высыплю
Овса бочку.

Скынули ёму по перыні, ву́нъ зробівъ собі крыла и пометівъ до дому.

Баба насыпала обідать, пообідали вони и полягали спать; а баба ложыи мнѣ. Коли приходить відьма да й каже:

— Дай я тобі воші поськаю.

Та лягла.

— Перевернись, каже.

Та перевернулася, а відьма взяла гарячою смолою и залыла їй очи; а заганула котыку, кобъ ву́нъ продеръ сыновы-Иванковы очи. Котыкъ продравъ, вона взяла ёго єлішого до дому да й зыла.

Подобныя этой сказкѣ имѣются у Рудченка въ выпускѣ II, подъ № 15 (стр. 38—39). Во II томѣ «Записокъ о Южной Руси» Кулиша (стр. 17 и 23) и въ «Малор. Лит. Сборникѣ» Мордовцева (стр. 366—370).

117.—Одинадцять бративъ: десять розумныхъ, а одинъ дурны, и відьма.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Було одинадцять бративъ: десять розумныхъ, а одинъ дурный. Пошли вони косить; покосили и поклали въ копниці, а на другій день и не освиили. Косить вони на другій день и зновъ поклали въ копниці, и стали розумны стерегти; въ ночі и їхъ страхъ опановавъ, копницъ зновъ не стало. Косять вони зновъ, и зновъ наклали копницъ, и пошовъ на ту ніючъ дурень вартовать. Коли бачить приходить сива кобила. Вона сіна трохи зысть, а решту спалить. Ву́нъ її поймавъ. Вона и перекидалась, и прохалась, ву́нъ не пустивъ її и привёдилъ до дому. Вона перемінила себе на одинадцять конківъ. Браты взяли собі луччихъ, а дурню остався нагіршій, нічогай.

Отъ брати кажуть:

— Поїдемъ сватать.

Отъ и поіхали. Судосивсь имъ чоловікъ.

— Куды ідете, люде добри?

— Ідемъ, кажуть, сватать туды, де єсть одинадцять дочокъ.

Той чоловікъ и сказавъ имъ куды іхать. Поіхали вони. Приздыть туди де одинадцять дочокъ. А то була відьма. Напалаида вона такъ, що може спектись! А дурень якъ махнувъ, такъ увесь жаръ и вышовъ. Отъ остались вони тамъ ночовать.

У ночі дурень пскидавъ зъ бративъ одѣжу и надівъ на зміѣвхъ дочокъ, а їхъ одѣжу надівъ на бративъ. Відьма встала въ ночі и порівала своїхъ дочокъ: вона думала, що то тні, що приїхали сватать. А тні утекли, бо дурень їхъ побудявъ.

— Нуно, каже, тікать.

Песідали на коней. Відьма хотіла догнать такъ куды!—дурень добре жаривъ коней. Приїхали вони до дому. Відьма выкрала такі тихъ десять коней,—остався тилькі дурнѣвъ кінъ—брати одняли й того. Такъ заїздили ёго, такъ заїздили, що вуїнь трохи не здохъ. Тоді вони вернули ёго дурню. Дурень такъ уже доглядає ёго, поправивсь вуїнь. Отъ разъ пасе дурень у полі свого коня, коли бачить ходить кобыла и зъ нею десять коней. А то була відьма—вона хотіла стратить розумныхъ бративъ. Отъ дурень однявъ тихъ десять коней, и зновъ привюбивъ ихъ до дому, и оддавъ братамъ...

118.—Про паню, що мясо мертвыхъ їла.

(Каменець-Подольская губернія)

Ідень панъ закохався въ панні и хотівъ женитися зъ нею, а вона ёму й каже:

— Якъ обіцяєшъ, що будешъ мнї давати рижъ, стільки кільки я захочу, то я выйду за тебе.

Вінъ обіцяє и женится зъ нею. Разъ у нѣго були гости; всі їдять мясо и все, а вона їсть тилькі рижъ. Вінъ пытає її, чому вона не їсть того, що всі їдять, а вона ёму каже, що не хоче. Вечеромъ вона ёму завше давала пельянку якоїсь воды, и якъ вінъ її выпьє, то заразъ спить. Разъ слуга каже ёму:

— Якъ пані вечеромъ вамъ дасть тоту воду, то вы не пийте, а выльайте и идіть за нєю, побачите, куда вона пійде.

Вінъ зробивъ такъ, якъ ёму слуги сказали: выльавъ и удавъ, що спить. Паня прийшла до другої и разомъ съ тою пішли на цментарь, а панъ за ними; дивиться, а вони выкопали жертвєць, та й зачали їсти ёго. Панъ дивився, дивився, та й настрашився побігъ до дому, положився на лужко, та й личи боїться, щобъ паня, якъ вернется, не положила коло нѣго. Вона вернулає и положилає коло нѣго. На другій день вінъ казавъ субі зробити шось їсти, а для пані—рижъ; и знову пытається, чому вона не їсть того, що всі? А вона ёму сказала то, що и перше, що вона не хоче.

Тоді вінъ сказавъ їй, що вона для того не хоче їсти, що їсть мертвеця. Вона розгнівалася и зробила зъ нѣго пса. Вінъ пішовъ по місті. Іде, иде — приходять до ятки, и приставъ до Жидя, Жидъ дає йому кости, а песъ думає субі: «Жидъ що-вечора замыкає ятки, — а сховаюсь туды та й хоть разъ наймся добре». Якъ сказавъ, такъ и зробивъ: дуже багачею мяса з'ївъ. Жидъ якъ зобачивъ, що вінъ тилько з'ївъ, выбивъ ёго и вигнавъ, а пси ёго такъ кусають, що ажъ зъ боківъ ёму шкуру повыривали. Іде вінъ коло склепу; отъ купецъ взявъ ёго до оклепу, дававъ ёму добре їсти, и той не бувъ дуже розумный. Разъ ідна паня пришла купувати щось, нічого не купыла, а лишъ украла дві штуки сукна. Той песъ тягне кунця за панюю и відобравъ сукно. Паня вернуласть вь склепъ и сказала псові, щобъ вінъ переходивъ до неі. Вінъ довго не хотівъ, наконецъ згодився. Тоді вона ёму сказала, що якъ вінъ обіцяє женитися зъ її дочкою, то вона зробить зъ нѣго знову чоловіка. Вінъ обіцявъ. Вона ударила ёго прутыкомъ, и вінъ зробився чоловікомъ. Дала ёму прутыкъ и сказала:

— Иди до дому и спитай слугъ, чи паня спыть; якъ спыть, то ударь її прутыкомъ, вона зробится кобылюю.

Вінъ прийшовъ до дому, спытавъ. Сказали, що паня спыть. Вінъ пошовъ ударивъ її прутыкомъ, и вона зробилась кобылюю. Вінъ поїхавъ на неі и бѣе дуже. Іхавъ туды другый панъ, и каже ёму: «убьєшь кобылу», а вінъ каже: «я того й хочу». Убивъ її, пси з'їли. Вінъ вернувся, оженився зъ дочкою тоі пани и живъ довго и щасливо.

Записано воспитанникомъ гимназіи.

119.—Про мертвыхъ.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Парубка дівка любила. Поїхавъ парубокъ у дорогу, да й умеръ у дорозі. Вона такъ за нимъ скучає—Боже, Боже!.. Все тужить вона за нимъ, все тужить, все тужить... Коли у півночи приїдуть козакъ той на сивому коні. Вона думала, що живый, высочила, да обняла ёго, да такъ цілує, цілує—така рада.

— Я думала, каже, що ты умеръ, що вже тебе не буде.

А вуйнъ и каже:

— Яжъ приїхавъ за тобою, поїдемо зо мною да будемо житъ у другому краі.

Зобрались, повносили все на вульз: и скриню, и одѣжу, и подушки— все. Посідали сама на вульз и ідуть: той мертвий, а вона жива. Ідуть вони да й ідуть, а вульз и каже:

— Місяць світить, зоры пляшуть, мертвець красну дівку везе. Дівко, дівко, чи не боїся ты?—пытає її.

А вона каже:

— Що ты кажеш?

— Да це, каже, я кажу, чи далеко, ще що темно, не видно дороги.

Да й зновъ каже:

— Місяць світить, зоры пляшуть, мертвець красну дівочку везе.

Дівка почула да й охолола и не пытає вже ёго, що вульз казавъ про місяць и зоры, да пытає:

— Чи далеко, возаче, село?

А вульз каже:

— А онде, каже, трубы, видно.

— А то не трубы, а хресты.

Дівка гляне—ажъ гробовище и хресты. Злякалась сердечна, сядыть уже на тому возі не жива, не мертва. Приехали на гробовище, а вульз ій и каже:

— Лізь же, каже, у цю дірочку, у могилу, коли, каже, плакала! Теперъ лізь, коли ты такъ за мною плакала!

Вона каже:

— Лізь-же ты; ты тутъ бувъ, а я, каже, тутъ не була—не знаю; а я тобі одѣжу буду подавать.

Вульз и полізъ. Вона ёму подавала одѣжу, да стала скриню подавать, да якъ пхне на ёго; а сама якъ побіжить зъ гробовища. Якъ побігла вона, да й побігла, да й побігла... Коли бежить—ажъ стоить хатка. Вона въ ту хатку. Коли вскочить—ажъ мертвець лежить и тамъ... да взяла да й зашпундулась на залізну заціпку. А той мертвець, що на гробовищі огледівся—ажъ її нема—дакъ вульз у погоню за нею. Прибігъ до туй хаты, а вона на піч и заховалась. Вульз прибігъ, ступнувъ у двері и каже:

— Ей, каже, товарищу, одчини да оддай мою жульну — я уже сімъ-сотъ верстъ візъ її.

— А той каже:

— Я, каже, чую, що живая дуна воляє у хаті.

Уставъ, одчинивъ да тоді каже:

— Е... теперъ-же нумъ, каже, товаришу ділтця, коли въ моїй хаті.

Полізли на пічъ, найшли її—да й кажуть:

— А будешь плакати?

Дажь вона бідна и слова не промовить. Дажь вони взяли її—однїмъ за одну ногу, а другий за другу, да й розривали.

120.—Про мертвяка.

(Никополь, Екатеринославской г. и у.)

У иншїмъ царствї, у иншїмъ господарствї живь собі пань та панї. У нихъ була дочка Катерина. Ось и покохалась вона и зь однїмъ паномъ; звали ёго Павломъ. Кохались вони собі дуже,—одне безъ одного й не жило. Трохи згодомъ умерь Павло. Зосталась Катря, та такъ зажурилась за нимъ, що трохи не вмерла. Отъ якось у ночи приходить до неї той Павло та й каже:

— Збери усі свої злидні та утечемо відь батька.

— Добре, ёму Катря відказує.

Та й виїшли зь кимнати, а Павло тоже поїхавь. На другу нічь вона усе своє вже збирала и жде ёго; воли же іде й вінъ инстёркою у каретї. Віддала вона ёму усе своє, сама вилізла у вікно и поїхали. Ідуть вони та й ідуть; вже відїхали верстовъ зь двадцять, а Павло й каже:

— Світе місяць и зь звіздою, іде мертвець изъ женою. Чи боїся, Катеринко?

— Нічого менї зь тобою боїтись, відказала Катря, а сама сидить—ні жива, ні мертва.

Відїхали ще скількі верстовъ; вінъ унїять важе:

— Світе місяць изъ звіздою, іде мертвець изъ женою. Чи боїся, Катеринко?

— Чого менї зь тобою боїтиса?

Ідуть унїять; приїхали вони вже на кладовище до ёго могили. Стали. Отъ Павло й каже Катрі:

— Лізь у мою хату; а вона: ні, лізь ти. Полізь вінъ, а вона щобъ подавала туди свої злидні. Стала вона ёму кидати своє добро, та все премидляє, щобъ якъ небудь—до світу провозитись; повиньдала вже усе, нічого більше не остаєця вже подавати. Що тутъ робити! А вже отъ недалечко до світа. Почала вона рвати на собі усе, що було, та подавати ёму. Позривала й те усе, та перекидала ёму, вже нічого більшъ не зосталось, а ще

не розсвіло. Давай вона тікати. Біжить та й біжить, а вінъ за нею—отъ, отъ дожене. Дивниця вона—стоить хатка, и у ній світиця. Вона туди. Ажъ тамъ лежать три мертвяки. Вона швидче на пічъ у куточокъ та й сіла. Ажъ ось прибіга туди й Павло, та хотівъ на пічъ. Коли це встає одинъ мертвякъ та й каже:

— Куди ти лізешъ? То наша дівчина.

— Ні брешешъ моя, озвався до неї Павло, та й заспорились.

Злягалась Катря, сидить вже—ні жива ні мертва. Якось оглянулася вона назадъ, дивниця—сидить півень. Вхопила ёго Катря за горлянку, та й давай душити, щобъ вінъ, бачъ, кукурікує. Ажъ ось 'півень — «кукуріку»; а мертвеці такъ и попадали. Трохи згодомъ понаходили туди й люде, бо вже розвиднилось. Розказала вона імъ усе. Відвезли вони її до батька. Осталась вона тамъ. Живе та хлібъ жує, постоломи возить, руками добро носить.

Записано Залюбовскимъ.

121.—Про мертвяка.

Жили собі чоловікъ та жінка, а въ нихъ була дочка Ганна, та хороша-хороша була, сказано—якъ макъ цвіте! Полюбила она одного парубка Василя. Отъ той Василь їй и каже:

— Я прийму до тебе старостивъ, чи підешъ за мене?

Вона звеліла присилати. Подавала рунки. Коли черезъ тиждень після сватання Василь умеръ, Ганна зажурилась, день и нічъ плаче, похудала и на себе не схожа стала. Ажъ уже батько й мати пожурились, дивлячись на неї. Мати вговориле її:

— Чого тобі, каже, за нимъ плакати, въ селі багато парубківъ—твій тобі буде!

Не слуха Ганна та все плаче. Мати послала її на улицю.

— Піди, каже, дочко, на улицю, хоть трохи розважись себе.

Не хоче вона. Отъ разъ у вечері и каже:

— Піду я, мамо, на улицю!

Мати такъ зраділа: «ось таки, дума, чи не перестане журитись».

— Иди, иди, каже, дочко.

Вона мерщій вбралась и пішла та не на улицю, а на кладовище. Прийшла до Василевої могилы и почала плакати:

— Якъ бы ты, каже, Василю, бувъ теперъ зо мною, ябъ нічого більшъ и не бажала...

Коли оглянетця, ажъ Василь стоить біля неї. Вона—не те, щобъ злякалась, а зраділа,—обніма ёго, цілує. А вінъ и каже:

— Поїдьмо, Марусю, до моєї хати!

— Поїдьмо!

— А не будешъ боятьця?

— Мені съ тобою нічого не страшно.

Василь свенуєть—и передъ нимъ, якъ изъ воды, вирісь кінь.

— Сідай-же, Ганно, коли не боїєся.

Вона сіла на коня! Ідуть, а на дворі місяшне—хочъ голки збирай. Се

Василь и каже:

— Місяць світе, мертвець іде—чи боїєся ты?

— Ні, не боюсь.

Вінъ уп'яють:

— Місяць світе, мертвець іде,—чи боїєся ты?

— Оце выгадує—не боюсь.

Стали вже доїзжать до ёго могили, а вінъ уп'яють:

— Місяць світе, мертвець іде—чи боїєся ты, Ганно, чи ні?

— Чого таки я боятимусь съ тобою? Не боюсь.

Доїхали до могили. Василь спинивъ коня.

— Ну, каже, колижъ ты не боїєся, такъ лизь у мою хату.

Вона вже тоді злякалась, роздывилась, де вона.

— Лизь же ты попереду, а то я не знаю буди.

— Ну гораздъ—полізу й я попереду, а ты лизь за мною.

Лизє вь яму, а її держить за полу, щобъ не втекла. Тільки що вінъ опустивсь у яму, а Ганна свытує зъ себе, та на-втики. Поки тамъ вінъ оглядівся, що її нема, вона була вже далеко. Коли оглянетця, бижить за нею... Вона кинула ёму юпку... Що оглянетця—вінъ усе біжить, и отъ-отъ дожемо. Вона кинула ёму запаску и намысто, покидала и серги; то вінъ усе вхопе та дума, що то Ганна. Поки тамъ облапа, а вона втіка, а вона втіка. Уже вона зъ осталась у вь одний сорочці; а мертвякъ усе ронитця. Добігла до села, дывитця—вь крайній хаті горить світло. Вона туди. Вь хаті нема нікого-сінько, тільки покойныкъ лежить; а той покойныкъ та встає що-ночі... Тамъ-то нікого й не було вь хаті. Вона мерці вхопила шивия, залізла на пічъ ажъ у самий вутокъ, та й сидить. Коли луха підъ свіномъ гукає:

— Добры вечоръ?

А дякъ, лежачи:

— Здоровъ.

А вона:

— Дячку, дячку! Подай мині дівчину за білуру ручку!

— Ось-ось, заразъ! озывається дякъ.

Та й устає, підводиться... Коли це знову:

— Дячку, дячку! Подай мині дівчину за білуру ручку.

— Ажъ ось, каже, злізу на пічъ.

И вже стоїть на полу и беретця за пічъ—хоче лізти. Тільки що піднявъ ногу, а півень: «ку-ку-ріку!» Дякъ якъ стоявъ біля печі, такъ и гримнувъ на пілъ, а Василь таки побігъ и якомсь успівъ добігти до своєї могилы. Вранці поприходили дякові родичі; дивляться нема ёго на лаві, глянули—вінь на полу простягся. Зазирали на пічъ, тамъ сидить Ганна съ півнемъ у рукахъ.

— Чого ты, Ганна?

Вона розказала имъ усе, що було. Їі заразъ одвели до дому. Та недовго вона и жила після того. Перелякалась дуже, занедужала и умерла.

Записавъ Залобовскій.

122.—Бувальщина.

Кажуть, що на тій світі хрещена мати лучче рідної: рідна якъ упаде свою дитину, то й розірве, а хрещена буде обороняти.

У одної дівчини умерла мати. Вона все плаче, все плаче, и очі її не висихають. Оце піде було на материну могилку, упаде, та ноки плаче, поки плаче, поки и засне тамъ. Уже її вговаряють: не плачь таки, кажуть. Не слуха вона нікого. Отъ разъ и каже:

— Колибъ я, каже, побачила свою матіръ мовъ, би я перестала и журитись.

А одна баба обізвалась:

— Знаєшъ шо, дівчино? коли хочешъ бачити матіръ—піди въ четвергъ на первімъ тижні поста до вечерні; та якъ уже всі люди вийдуть изъ церкви, ти притулись де-небудь у куточку, та и стій, поки запруть церкву. Ось побачь, коли не вздришъ матері.

Прийшовъ четвергъ. Стали дзвонити до вечерні; та дівчина вбралась и пішла до церкви. Одійшла вечерня; всі люди пішли до дому, а вона притаїлась у куточку, та й стоїть самісінька, якъ палець.

Тільки — такъ уже опівночі — одчиняється церква, входять покойний піпъ и дякъ. Слуха — дзвонять. Моторошно стало, та нічого робить — бадеритця вона. Ось уже и мертвяки починають сходитьця. Багато міжъ ними и знакомихъ людей: тутъ и мати її хрещена; угляділа її, прийшла та й каже:

— Чого ти тутъ?

— Прийшла матірѣ побачити.

— Утікай же, каже, швидче зъ церкви, поки вона тебе не бачила, а то не будешъ більше раяту топтати.

Тільки що стала вона виходити зъ церкви, а мати и угляділа.

— А, каже, и ти тутъ, голубко! Яжъ тобі дамъ! Не будешъ ти більше по мені плакати, бо въ мене и такъ уже повна труна и повна яма твоїхъ слізъ. Цірко мені въ нихъ купатьця.

Та якъ поженетця за нею... Та бідна біжить, біжить, утіка, утіка. Скинула зъ себе свитину и кинула матері, а та такъ и порвала на шматочки. Вона кинула юпку — и юпку порвала. Уже все покидала съ себе, а мати все рве, рве, та ажъ зубами скирготить, та кричить:

— М-и-и! колибъ я тебе попала, сяка-така дочко...

Добігла вона до крайнеї хати, кричить.

— Добри вечірѣ! Одченіть! Одченіть! Одченіть?

Не своїмъ голосомъ уже кричить; а мати — отъ-отъ нажене. Вибігъ чоловікъ, одчинивъ: «що тамъ таке»? питає. А вона вже вбігла въ сіню, та якъ нежива упала. Тутъ півень закричавъ, и мати вже не добігла до хати. Тутъ уже виїшла й жінка съ каганцемъ, давай її обливати водою, поки трохи прочумалась. Якъ прочумалась, тоді вже увели її у хату. Роспитують, що тамъ зъ нею сталося: вона їмъ все розказала.

— Ну, щастя жъ твоє, кажуть, що ти добігла до нашої хати, та півні закричали, а то вона и тутъ би тебе знайшла.

На другий день одвели її до батька. Вона занедужала и скоро умерла.

123. — Про упыра.

(Любаръ, Новоградволинскаго у., Волынской г.)

Іхавъ козаць дорогомъ, коли тутъ застувала его нічъ. Вінъ думавъ, думавъ — куди бъ тутъ заїхати почувать. Але, думає, заїду на цвинтаръ, то тамъ сторожъ єсть; пушу коня й самъ переночую зъ нимъ разомъ.

Гуды. Чувинскаго, томъ II.

Заїхавъ вінъ ото на цвинтаръ, сторожа нема; ёму якось то суморомно зробилось, але думає, — «нічого, якось-то переночую». Лігъ вінъ підъ дзвіницею и не спить. Коли такъ якъ у півночі вилазить изъ гроба упирь. Вінъ злякавсь, та на дзвіницю и давай у дзвони бить; що ударить у дзвінъ то упирь назадъ, а якъ не дзвонить, то упирь і підходить.

— Я тебе, каже упирь, изведу изъ світа.

— Ні, каже, не зведешъ.

— Бо ні, каже, изведу.

Отъ вони и спорять межъ собою, а той козакъ все потягує за пинурокъ.

— Що ты, каже козакъ до упира, наробивъ на світі, що ти вилазить изъ гроба?

Отъ упирь каже:

— Я тамъ на весіллі заморивъ двоє молодятъ: вони спали у коморі, а я їхъ тамъ и заморивъ, уже три дні тамъ лежать.

— Якъ же, питає, ихъ одходити?

— Я тебе навчу, ти будешъ докторомъ. Тамъ у тій хаті, де вони лежать, єсть підъ порогомъ кровъ ёго, а підъ порогомъ у коморі єі кровъ, то ти возьми повикопуй; ёго кровью помируй коло єі сердца, а єі коло ёго, то вони обоє оживуть упать.

— А що ты ще наробивъ?

— Я, каже, ще тутъ въ одному селі засунувъ жерело такъ, що зробилає суша; всі люди не мають ні конопель, ні капустя.

— А якъ же, питає, отце одходити?

— Піди, каже, туди и туди, тамъ лежить великий камень, ёго одкинешъ, то знову піде така вода, якъ и першъ була: и млини замелють и городина виросте—все поправиця по прежньому.

— А що ти ще наробивъ?

— Я ще тамъ одному чоловікові дуже багатому затуливъ на віки очі.

— А що-бъ ёму зробити, щобъ вінъ знову бачивъ?

— Тамъ, підъ такимъ-то и такимъ костюмъ єсть таке-то и таке зілля; ты ёго найди і якъ потрешъ тілько, то вінъ знову буде бачить, якъ и перше бачивъ.

— Чи не робивъ ти ще чого?

— Чому не робивъ?

— Щожъ ты ще зробивъ?

— Я тамъ у багатаго пана почавъ мучить дочку, и вона скоро уже повинна умерти.

— А що ж їй зробити, щоб одужала?

— Тамъ, каже, у тій хаті, де вона лежить, підъ підлогою лежить жаба. Ты її розырвешъ и тимъ, що въ середині, вимажешъ коло серця, то вона черезъ тиждень и одужає.

А тутъ півень—«кукуріку!» Упиръ не попавъ въ яму, та на гробъ лягъ, та й лежить. Уже козакъ дждавъ світу. Злізъ зъ дзвіниці, закликавъ людей, щобъ вони подивились, що воно за бісь. Люди дивляця, ажъ то упиръ. Вони взяли, наклали велику купу дровъ, обгорнули ёго соломю, облили смолою и спалили—на тимъ самимъ місті.

А козакъ той поїхавъ собі далі—въ світъ. Першъ вінъ заїхавъ у те село, де замерли молодята. Приходить-то вінъ у хату и питає:

— Чого це ви плачете, та горюете такъ?

— Ой якъ же намъ не горювать, коли намъ така така-то и така біда случилась; молодята ягъ лягли у коморі спать, такъ и досі лежать.

— А чомъ-же ви, кажете, не odchодите?

— Охъ, воли бъ яка спасена душа була та odchодила, ми бъ їй оддали все своє добро.

— Добре, каже козакъ, я їхъ одхожу.

Пішовъ підъ порогомъ найшовъ кровъ, помазавъ, — вони й повставали и поїхаютъ:

— Отце, кажуть, ягъ ми довго спали.

— Еге, спали, каже.

Батько и мати такі ради, такъ дякують ёму; надали ёму на дві підводи. Вінъ забравъ и поїхавъ у тее село, де була суша. Прїїзжає туди, питає людей, неначе—вінъ нічого и не знає.

— Чомъ ви, каже, нічого не робите; я вамъ пособлю въ цімъ ділі.

— Добре, добре, ми тобі подякуемъ, подаруемъ тобі всього, чого твоя душа забажає.

Отъ вінъ потребувавъ собі тамъ, може, чоловікъ тридцять, одвернувъ камень—вода такъ и потекла, насилу ті люди повтікали. И тамъ вінъ набравъ всякого добра на штыри вози и поїхавъ дальше. Коли іде дорогою, ажъ дивниця, стоїть сліпий чоловікъ.

— Чомъ ти, питає, не пытаешъ людей, вони бъ тобі odchодили?

— Коли бъ хто odchодивъ, я бъ ёму давъ и грошей, и худоби, и чого бъ ёго душа забажала; у мене добра, слава Богу, багато, тільки мені Богъ таке несчастья пославъ, и самъ не знаю, за що це мене такъ Богъ покаравъ.

*

— Ну, добре, я тобі зроблю такъ, що ти будеш знову бачить, такъ якъ и перше бачивъ.

— Добре, голубчику, зроби, ради Бога!

Козакъ найшовъ те зілля, бо упиръ ёму розказавъ, яке на ёму листя и корень якій. Потерь по очахъ—той такъ зразу и побачивъ світъ Божій. Давъ грошей, хліба, скотини тому козакові; вінъ забравъ и поїхавъ до тої панни.

Отъ вінъ приїхавъ у двіръ, панъ и питає:

— А чого ти приїхавъ, козаче?

— Я, каже, дохторъ.

— Добре, серце, може ти що порадитишъ моїй доцці?

— Подивлюсь, то може й поражу що-небудь, якъ Богъ поможе.

Отъ козакъ подививсь на ту панну, вона тільки що дине.

— А чи можно, каже, пане, підлогу зірвати?

— Розвали, каже, и весь днѣ, тільки поможи мої доцці, щобъ вона була жива.

Козакъ велівъ зірвати підлогу, найшовъ жабу, розирвавъ її на дві половини: тиль, що було въ середині, помазавъ коло сердца; вона вже й просить гербаты. Панъ такий уже радий, радіє, та дякує козакові. Отъ козакъ поживъ донь — їй лучче, поживъ другий — їй ще лучче, а за тиждень уже зовсімъ одужала. Отъ панъ давъ козакові штире коні, карету, овса, мабутъ такъ, що корцівъ сорокъ; козакъ забравъ, поїхавъ въ село своє, ожинився тамъ, та і досі живе въ добрі та въ щастьи.

124.—Царевычъ-чарівныкъ.

(С. Соловьевка, Радомысльскаго у., Киевской г.)

Еденъ царевычъ-чарівныкъ любивъ усе їздыть по світу. Отъ вінъ разъ поїхавъ такъ у еденъ городъ, да тамъ углядівъ, що ідна дівка водить сліпого старця, да та дівка така дуже гарна, шо й на світі такої няма. Царевычъ заразъ вылівъ швачкамъ, щобъ пошили для неї убранне. Швачки нашили убрання, прибрали її,—царевычъ узявъ її за руку да й пішли до церкви вінчатця. Повінчались вони и поїхали собі шукать гарного місця, щобъ тамъ жить. Приїхали въ еденъ городъ, царевычъ пішовъ кудись, а їй сказавъ: «постий тутъ трошкы». Тільки шо вінъ пішовъ, ажъ приходить до неї ідноралъ да й каже їй:

— Ходімъ у карти гратъ!

Вона каже:

— Ходімъ!

Да й пішла за нимъ у ёго покоі. Трошки пограли въ картъ, да сілы въ коляску да й поїхали собі—значитця втікли одъ царевыча.

Царевычъ прийшовъ, да якъ зачавъ плакати—плакавъ, плакавъ да й годі сказавъ. Потімъ усі гроші роздавъ нищимъ, а самъ узявъ да й найнявъ у Москалі. Узяли ёго да й приділили у той полкъ, де той іднораль, що вкравъ ёго жінку. Разъ той іднораль зробивъ для Москалівъ балъ. Москалі зобрались, стали въ шереньку. Вийшовъ іднораль зъ тую царівною, вона взяла да й познала царевыча, дарма шо вінъ мизъ Москалями, познала да й каже ідноралу:

— Це той царевычъ, треба ёму зробити пидступъ; візьмімъ да пидкыньмо ёму чирвінцівъ да скажемъ, шо вінъ укравъ, до тоді ёго спразнимо зъ світа.

Пидкынули ёму чирвінцівъ, а потімъ сказали, шо вінъ укравъ. Подали въ судъ—судъ присудивъ, щобъ ёго повісмы. Той царевычъ сказавъ своєму товаришу на ухо, щобъ ёго одкопавъ у дванадцятимъ часу ночі. Да каже:

— Якъ одкопашъ мене, до въ мене въ кармані буде три пісмі: ідно положишъ мнї въ головахъ, а друге въ ногахъ, а треїте на грудяхъ, до я встану.

Взяли вже того царевыча, повісмы да й закопали. Въ дванадцятимъ часу ночі узявъ той Москаль да й одкопавъ ёго, зробивъ такъ якъ вінъ казавъ ёму. Царевычъ уставъ, подякувавъ тому Москалю да й каже:

— Я тобі одблагодару.

А самъ пішовъ до дому, убравъ у своє царське платтьє да й приїжджає до того іднорала, шо ёго повісывъ. Приходить да й каже:

— Ну, я прийшовъ поблагодарытъ Москалю, шо мене одкопавъ, а ідноралу,—шо мене закопавъ.

Тоді взявъ іднорала да повісывъ, а того Москаля наставывъ іднораломъ; а свою жінку, шо покынула, до привязавъ жыребцю до хвоста да й пустывъ. Той жыребець, де почує кобылы, до й біжить тудя, да чисто побывъ тую нывірну жінку.

Записана крестьяниномъ Савченкомъ.

125.—Про ковпакъ жертвеця.

(М. Борнсполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Збираютьця дівчата на вечоринці: дівки, хлопці—усі вмісті—и стали балакати, хто посередь ночі піде на гробовище. Дівка й обозвалася, каже:

— А що дасте, я пойду?

— А що ти, кажуть, вибзьнешь?

— Дасте, каже, десять карбованців?

— А щожь, кажуть, ми тобі не дамо гуртомъ десяти карбованців. Тільки ми тобі дамо записку, щобъ ти тамъ прибила, щобъ намъ бувъ значокъ.

— Добре, каже, прибью.

Дали їй записочку, вона пошла у ночі на гробовище и прибила до хреста. А на гробовинці стояла церква. Иде вона одъ хреста, уже повернулася до дому йти, коли гляне—ажъ стоить пудъ церквою біле-біле да високе и білий ковпакъ на голові. Вона пудошла, думала, що хлопці лякають, взяла ковпакъ зъ голови и пошла до дому. Прийшла туди до їхъ да й каже:

— Ви думали що справді перелякаєсь? Которий це лякавъ? Ось я зъ ёго ковпакъ зняла.

Ти хлопці, той собі каже—ні; а той собі каже—ні. На другу нічть всі зновъ зобралися гулять, дожидають пувночи. Коли гуде, трещить буре, до хати прямо, трасе всю хату такъ, що ажъ глина синлетця и кричить:

— Винось ковпакъ! винось мині ковпакъ, на що ти зняла зъ собі голові?

Ті сидять у хаті всі, якъ мертві. Трясло воно, трясло ажъ покі шві не заспівали. Заспівали півні,—а те й почуло собі. На другий день сказав попу. Зобрали громаду, стали судити-говорити—треба ковпакъ односити. Зобрали зъ трохъ церковъ попибвъ и процесію, и взяли дівку пудъ руки, и ведуть зъ усією процесією на гробовище—вона вже не здужає сама и ходить. Приводять її туди, ажъ стоить біле, високе безъ ковпака. Стала та дівка надівать ковпакъ—не дається.

Каже пѣнпъ:

— Попроси, дівко, поклонися ёму, може тоді чи не вибзьме.

Стала та дівка просить. Тільки що нахилилася—хотіла поклонити ёму,—воно якъ ударить її у потилицю, якъ занумить, якъ зарево, и церкву повалило, и всіхъ людей побило, а само не знать де й ділось.

126.—Щастлива дівка.

(С. Соловьевка, Радомисльського у., Київської г.)

У ідного купця бувъ єденъ тількы сынъ, да вже ёго пора женить. Той купецъ каже:

— Иды, сыну, до тубі багатой дівкы, да сватай її, вона за тебе піде, я вже говорывъ зъ її батькомъ.

А сынъ каже:

— Я ще першъ пойду по світу да роздевлюсь, може я ще крашчу собі вибору.

Батько ёму каже:

— Иды.

Вінъ узявъ да й пішовъ собі. Иде да й иде, да взявъ да и заблудывъ у лісі. Коли дывитця—ажъ на курячій ніжці хатка крутитця. Вінъ уходить у ту хату—ажъ тамъ дідъ сидыть тавній старій, якъ молокомъ облитый. А то бувъ не дідъ, а щастья. Отъ той парубокъ и каже:

— Добры вычоръ, діду!

— Здоровъ, каже дідъ. Що ты сважешъ?

— Оце я заблудывъ, каже, да вглядівъ вашу хатку, да й зайшовъ.

Коли вінъ дывитця—ажъ у того діда стоить ажъ тры кріселкы: ідно золоте, друге срібне, а третє мідне. Вінъ и пытаецця того діда:

— Що це у васъ за кріселкы?

— Якъ я суджу, каже дідъ, на золотымъ—да хто тоді вродытця, до щастливый; а якъ суджу на срібнымъ, до тількы трохи щастливый, а якъ на мідномъ, до нищастливый.

— А якъ я, каже діду, родывсь, до на якому вы сиділы?

— На мідному, дідъ каже.

— А та купецька дочка—на якому?

— На мідному, каже дідъ, тількы родылась, якъ я на срібному кріселку сидівъ, то у Жвидівъ воду носыть. Тую сватай, до за нею будешъ и ты щастливый.

Вінъ подякувавъ тому да й пішовъ до батька, щобъ поблагословывъ жинитця на Жвидівській найничці. Приходять до батька, а батько пытаецця ёго:

— А що, сыну, найшовъ собі пару?

— Найшовъ, каже сынъ; у Жвидівъ воду носыть вона, до я її хочу взять. Благословіть мене!

Батько каже:

— Чи ти, сину, сказивсь? Иди собі куды знаєш, будь ти проклятий. Я тебе й знати не хочу! Ты мене осрамышь, якъ візменгъ Жидівську наймычку...

Вінъ узявъ да й пішовъ собі до тусї наймычки; взявъ їй, прибравъ, да й повінчавсь. Такъ усі сміютця. Батько плаче. А вінъ давъ їй пятнадцять карбованцівъ да й каже:

— Иди, да купи товару, да будемъ продавать.

Вона поїхала да купила хуру уголля; привезла, а вінъ побачивъ да думас собі: «дурне дурнымъ! брехавъ той дідъ що вона щаслива». Коли піде на другий день братъ на чай уголле—ажъ тамъ самі червіньці. Вінъ тоді думас собі: «правда, що дідъ казавъ!»—Теперь вінъ живе зъ нею дуже добре. Я тамъ бувъ, медъ вино пивъ, по бороді тікло, а въ роті ни було. Правда, в молодецъ, що зробивъ казці копець?

Записана крестьяниномъ Савченкомъ.

127.—Про нещасну долю и качечку, що несла яйце-самосвітъ.

(М. Хабное, Радомильскаго у., Київской г.)

Було у багатаго мужика два сини — Антонъ и Хведоръ. У Антона не було дітей, а у Хведора—багато. Отъ умирає той чоловікъ, а въ ёго було два сады; оддавъ вуїнь луччій садъ Хведору. Тільки у ночі щось переносило луччі деревья у Антоновъ садъ, уже одна тільки деревьяка осталась. Отъ вуїнь й пошовъ стерегти; коли у ночі приходить жінка у всёму білому, стала выкопувать и ту деревьяку. Вуїнь понявъ ту жінку, та бє, щобъ вона призналась.

— Я твоя доля, каже вона, ты нещасливи, отъ я й тебе и обіжаю. Повела вона ёго до мора да й морнула въ море.

— Дожидайся мене, каже, хочъ два дні, я тобі щось дамъ.

Жде вуїнь день, жде другий, три дні ждавъ. Отъ вынесла ёму качечку.

— Пожичъ, каже, гарнець пшеници, давай їй по трое зерняткъ; за гарнець пшеници хочъ дитя оддай—не жалуй.

Узявъ той, пошовъ до брата, ставъ просить гарнецъ пшеници. А той братъ немилосердный каже: «дай дитя, такъ дамъ».

Оддавъ той дитя, взявъ гарнецъ пшеници, давъ качечці трое зернятокъ. На другий день уставъ у ночі, дивитца—въ хаті темно, а середъ ночи щось світятца, коли бачить подъ столомъ світить яйце-самосвітъ. Повісь вуїнь те яйце до пана, а панъ бувъ таки добри, що убогихъ и не пускавъ до себе, а багатого посадить и балакає зъ імъ. Панъ почавъ зъ імъ гордо балакать. А якъ той показавъ пану яйцесамосвітъ дакъ панъ заразъ посадивъ ёго, заразъ чаю; давъ ёму дві пари волювъ, пшеници на ці возы, дві скірти хліба и половину людей у відданство. Нанесла ёму качечка ячোকъ цілы вуїзъ; родылось у ёго ще двое дітей; є въ ёго и новаръ и локей — живе вуїнь паномъ. Поїхавъ вуїнь по світу, а жона ёго зъ новаромъ злюбилися, — за повара взяли вже другого. Отъ той любовникъ подивився качечці пуїдъ крылце,—пуїдъ правымъ написано: хто зъість праве крылце—буде царемъ, а хто ліве—буде королемъ. Отъ и ставъ вуїнь її просить, щобъ качечку зварили и щобъ юшки ни хто не попробовавъ. Звеліла вона, а сама поїхала. Поваръ и зваривъ качечку, а її сыны пришли зъ школы; захотілось імъ їсти, бачать—качечка. Прочітали вони що було написано пуїдъ крыльцями—старши зъівъ праве, и менши ліве, а потімъ и всю зъїли. Отъ той звелівъ подать качечку, а її нема. Дознались що діти зъїли. Вуїнь лігъ, неначе слаби.

— Мені въ сні виділось, каже, що яєъ сердца їхъ зъїсты, то одужаю.

Вона звеліла повару зарізати їхъ, а сама поїхала, щобъ не бачить. Поваръ хотівъ зарізати. Вони стали проситися, ёму стало жалко. Отъ вуїнь зарізавъ двохъ собачокъ, зваривъ сердца їхъ, а вони въ світъ пошлы и кравцовати научились. Подавъ поваръ тому сердца, вуїнь зъівъ, а про те не зробився царемъ. Вернувся батько тихъ дітей; довідався, що їхъ нема, плаче за ими. Захотілось ёму, щобъ хто пошівъ найкращую одѣжу въ світі. Сталы шукать кравцівъ а ёго діти пришли у тежъ село и зашлы до Жйда. Жйдъ каже, що треба о такіхъ и такіхъ кравцівъ.

— Мы, кажутъ, таку одѣжу пошыємо, мы уміємо кравцовати.

Жйдъ и сказавъ тому пану. Позвали тыхъ кравцівъ, батько и не познавъ їхъ. У день шють, а у ночі казки розказують, а батько все плаче за дітьми. Отъ вони и почалы розказувать казку про себе: якъ маты зъ поваромъ злюбилась, якъ качечку зарізали, а вони зъїлы, якъ полюбовныкъ хотівъ, щобъ їхъ порізали да сердца зварили, якъ поваръ сжалився, да собачокъ порізавъ, а їхъ у світъ пустывъ. Отъ батько бачить, що то ёго діти, зрадівъ. Заразъ того по-

вара-полубовника истребивъ, а жінка сама умерла зо страху, якъ почувла, що діти усе розказали. Живуть собі. Одинъ синъ зробився царемъ, а други королемъ.

128. — Доля.

(Косенець, Новоградволинського у., Волинской г.)

Було два брати: одинъ бідний, а другий багатий. Отъ той багатий має и худобу добру, и хліба у волю, и за щобъ вінъ не взявся, все ёму иде въ руку, а бідний працює, робить и день и ніч, и все въ ёго не має нічого, иноді буває такъ що й пообідать нічого. Отъ якъ настала возовиця, бідний братъ запрягъ воли и поїхавъ на своє поле по снопы. Приїхавъ ото вінъ на поле, выпрігъ воли, пустивъ їхъ пастиись на стерню, а самъ лігъ підъ копою та й дрімає: колы слухає, ажъ щось шелестить. Дивитьця вінъ, ажъ підходять щось до копы, таке щось пелехате, якъ буває жінка розпатає косы, и смиче снопы. Вінъ тихесенько підкрався и поїшовъ, а то була доля ёго брата старшого. Почала ото доля просить, щобъ вінъ її пустить.

— Ні, каже, не пушу, скажи, що ты таке?

Вона дуже довго не хотіла свазать, а далі й призналась, що вона доля ёго старшого брата.

— А твоя доля разъ-у-разъ п'яна лежить въ корчми: я тебе навчу, якъ ты мене пустить, що и ты будешъ багатий, хоть и робить нічого не будешъ.

Чоловікъ обіщавъ пустить. Доля ёму и каже:

— Піды ты, чоловіче, въ корчму и выпий чарку горілки, тільки не велику, щобъ ты не впився, але прикнься п'янимъ и ляжъ у корчмі, то вона у корчму прийде, побачить тебе и штовхне ногою и скаже: «отце п'яныця, у корчмі валяється». Тоді ты її поймаєшь, и не пускай, поки вона не дасть тобі того перстня, що у неї на пальці.

Отъ той чоловікъ такъ и зробивъ: пішовъ у корчму, выпивъ горілки и нібы то заснувъ посередъ хаты. Колы це приходять ёго доля, пройшла разъ черезъ ёго ноги, пройшла другий, иде й третій, а вінъ єи и поймавъ за третімъ разомъ.

Вона довго просылась и не признавалась, хто вона така; але вінъ ёі не пустивъ, ажъ поки вона не оддала перстня. Тоді цей чоловікъ взявъ перстень и разбагатівъ такъ, якъ и ёго старшій братъ.

129.—Про долю.

(М. Шендеровка, Каневскаго у., Кіевскоі г.)

Було, кажуть, дві жінки: одна жъ гарна, а друга дакъ така погана, тава погана, що гидко й скіпками взять. Отъ вони и полаялись межъ собою.

— Подивися ти, каже гарна, на себе, яка ти гидка та невірна! на тебе гидко й збоку подивитця, якъ на тебе глянешъ, то ажъ нечінки верне!

— Я, каже та, хочъ и погана, да зате моя доля хороша! а ти отъ и хороша, да зате твоя доля погана. Якъ би ти на неі подивилась, то ти бъ перелякалась — така вона невірна! — хочешъ, я тобі покажу и твою долю, и свою?

— Добре, каже гарна, покажи!

— Піди жъ ти до дому и навари вечерять въ здоровихъ відернихъ горшкахъ — звари борщу и каші; а я тежъ навару, да й понесемъ долямъ, то побачимъ и твою, и мою долю.

Отъ гарна побігла до дому, заходилась скоренько витопила, насипала въ горшки и кличе:

— Ходіть уже, сестричко! я вже наварила! А то моя вечера прохолоне.

— Нічого, каже, твоя доля и холодну буде тріскать!

Ото насипала й вона борщу въ маленькі горщечки и понесли.

— Чого-жъ це, каже гарна, у тебе такі маленькі горщечки?

— Нічого. Изъ моі долі буде й цихъ. Не роспитуй, лишень, ходіть скорішъ.

Прийшли вони на перехрестну дорогу; поставила коло хреста погана жінка свої горщечки, розв'язала їхъ зверху положила чистеньку ложичку, одійшла трохи одъ хреста та й каже:

— Доле, доле! иди до мене вечераты!

Сказала вона разъ, сказала и другий разъ, коли за третімъ разомъ и приходять паничъ да такий же то хороший, що и надивитця на ёго не можна. Взявъ ложку, попробувавъ першъ борщу, а далі каші попробувавъ, положивъ ложку зверху, завернувъ въ рушничокъ гроші, и не знять де й дівсь. Та погана жінка забрала горщечки, забрала изъ рушничка гроші и каже:

— Ну, теперь ти свою долю кличть такъ вечерять, якъ я свою кликала. Отъ вона поставила відерни горшки, розв'язала їхъ, одійшла одъ хреста и гукає:

— Доле, доле! иде до мене вечерять!

Крикнула разъ, крикнула и другий разъ, не вспіла крикнуть третій разъ, а тутъ якъ підійметця вітеръ, якъ схопытця буря—пісокъ несе, дерево гне та ламає, таке куєвдытця, що Господи! Коли тутъ и приходять доля гарної жінки, да така жъ то препогана, обірвана, кудлата, да ще й съ хвостомъ; виіла, виіла все зъ горшеівъ, поперекидала їхъ, побила и пішла собі.

Тоді обидві жінки забрали горшки та ложки и пішли до дому. А погана жінка иде дорогою да й каже:

— А що, бачила свою долю?

— Бачила, каже.

— А що, гарна?

— Така гарна, якъ ты.

— Щожъ, каже, вона тобі подобалась?

— Та ні! нехай її бісь! И не балакай про неї ніколи.

130.—Про П'ятницю.

(С. Гоца, Острожского у., Волынской г.)

Бувъ собі чоловікъ бідний, не було въ ёго ні роду, ні плоду, не було въ ёго ні хати и крuntu—круглий сирота и бідний такий, що й сказати не можна. Отъ пішовъ вінъ службы шукати собі. Приходить до одного господара—питається.

— Треба, каже, мені чоловіка такого якъ разъ.

Згодились вони за рікъ по грошу, и обідъ одхідний господарь повиненъ поставитъ найметові. И вінъ каже:

— Я той обідъ зъ собою въ дорогу візму, якъ буду одходити.

Прослуживъ вінъ рікъ — добре справляється, такъ за той грішъ, що инший и за шистдесять рублівъ такъ не буде справляється. Прийшовъ найметъ до господара и каже:

— Ну, теперъ розчитай мене: давай грішъ и одхідний обідъ, я собі піду.

Зварила жінка обідъ, закликала ёго—«бери» кажуть.

— Ні, не візму, бо цей обідъ нещирий.

— Якъ нещирий.

— Такъ, каже, нещирий. Хазяїнъ твій купивъ у злодія за дешеві гроші соли—такъ вінъ того и нещирий.

Пішовъ. Найнявся вінъ у другого хазяїна за таку жъ плату. Якъ пройшовъ рікъ, и той хазяїнъ зваривъ обідъ и кличе ёго, щобъ бравъ зъ собою.

— Невізму, каже и въ тебе, чоловіче добрий, твого обіда.

— Чомъ-же ти не візьмешъ?

— Нещирий, каже.

— Чомъ-же вінъ нещирий?

— А тимъ нещирий, що твоя хазяїнка украла на базарі риби и зъ краденної рибъ зварила ёго.

Взявъ грішъ и пішовъ до третёго хазяїна, и за ту жъ саму ціну згодився на рікъ! Пройшовъ рікъ, хазяїнъ ёму зваривъ щирий обідъ, той узявъ подякувавъ и пішовъ собі зъ тимъ обідомъ. На дорозі стрічає ёго Москаль.

— Буды ти йдешъ? Дай, братецъ, будемъ зъ тобою абедаць.

— Недостойнъ ты зо мною обідать, чоловіче добрий, бо ти багачею людямъ зла зробивъ: у тому селі укравъ сало, у тому-то сорочки зъ тину постигувавъ, а у такого-то хазяїна грошенятъ трохи підцупивъ.

Такъ ёму сказавъ и пішовъ дальше. Ажъ иде напротивъ ёго така гарна панна (то була св. П'ятниця и смерть) и каже:

— Дай чоловіче, я буду зъ тобою обідать.

— Добре, каже.

Сили, пообідали, вона ёму и каже:

— Теперъ я тобі за твою ласку одпускаю віку сто літь. Підижъ ты у таке-то и въ таке село, тамъ є чоловікъ и жінка, и въ їхъ дочка. Але ти люде дуже вже старі, вони скоро повмірають, то ти будешъ владіть всімъ їхъ багатствомъ.

Пішовъ той парубокъ въ те село, найшовъ тихъ людей, повінчався зъ тою дівчиною живутъ собі. Пройшовъ годъ, пройшовъ и другій—уже старі повмірали обоє—хазяїнують вони добромъ їхъ. Пройшло уже сто літь, приходить до ёго свата П'ятниця и смерть, и каже:

— Ну, теперъ пора вміратъ!

— Ей, каже, будь ласкавъ, добавъ ще сто лѣтъ, а ще не наживсь на свѣті.

Отъ вона ёму добавила ще сто лѣтъ. Прошло уже й тихъ сто лѣтъ, приходить вона знову и каже:

— Теперъ пора умирать.

— Будь ласкавъ, прибавъ ще сто лѣтъ.

— Добре, каже, живи ще сто лѣтъ.

Прошло може вже зъ двадцять третей сотні, наскучило ёму вже жить на свѣті, просить вінъ Бога, щобъ ёму віку вкоротивъ; уже ажъ мохомъ порісь, такий старий ставъ.

Насилу скончивъ цю сотню. Приходить до ёго свята П'ятниця и смерть и каже:

— Ну, теперъ ходімъ.

— А ходімъ, ходімъ скоріше. Я вже тебе, голубко, давно ждавъ, та не шігъ дождатись.

Отъ вона ёго повела въ одно місьце и каже:

— Може бъ ты, доловице, тутъ остався?

— Диво бъ, каже, що остався бъ.

— Ні, каже, не для тебе це місьце.

Повела ёго въ друге и питає:

— Може бъ ти тутъ остався?

— Диво бъ, каже, щобъ остався, якъ би ваша милость дозволила.

Підвела ёго до третёго місьця, одчинила двері и каже:

— Отъ твоє місьце.

И вихнула ёго въ пекло.

— Якъ би ти бувъ умеръ на перній сотні, то бъ у першому місьці бувъ, а якъ би на другій, тобъ у другому місьці бувъ, а то за триста годъ нагрішивъ такъ, що тільки въ пеклі тобі місьце.

131. — Вуѣгъ, Смерть и Москаль.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Зайшовъ бідный Москаль у корчму и хотівъ выпить и закусьть. Бывъ вуйнъ до грошей, ажъ у калыточци три гроши. Пошовъ вуйнъ у лісь. Иде та й иде, судосывъ Бога и каже ёму:

— Господы! есть, каже, у мене три гроши въ калиточки: возьму квасу не напьюсь, возьму водки не напьюсь, возьму хліба не наймся. Поможь мнѣ на свѣтѣ жить.

Отъ Вуѣгъ ёму и каже:

— На тобѣ возочокъ и палочку.

Забравъ Москаль и пошовъ. Иде та й иде, прийшовъ у село и пытае:

— Дебъ тутъ, люде добрі, переночувать?

— Идѣть, кажуть, до пана, вуѣгъ всѣхъ пускае.

Прийшовъ вуѣгъ до пана, ставъ просить ёго, а панъ и каже:

— Лягай тамъ, чоловіче.

Лігъ вуѣгъ и заснувъ. Коли приходять до ёго у ночи двѣ смерти и душать ёго. Отъ палочка одну убила, а друга пошла до Бога. Пошовъ и Москаль зъ нею.

Прийшли до Бога, а Москаль пошовъ попереду до Бога да й пытае ёго:

— Господы, прийшла до тебе смерть и пытае, що їй робить?

— Нехай, каже, сімъ літъ старыхъ людей грызе.

Москаль вийшовъ да й каже:

— Бувъ я у Бога, говоривъ и про тебе, дакъ вуѣгъ сказавъ, кобы ты сімъ літъ старі дубы грызла.

Пошла смерть грызти дубы. Грызе да й грызе, грызе да й грызе,— уже така худа стала, що тувильки кости остались. Пройшли сімъ літъ— судосылась вона зъ Москалемъ.

— Здоровъ, Москалю!

— Здоровъ.

— Куда ты идешъ?

— До Бога.

— И я иду до Бога.

— Дакъ ходімъ разомъ.

— Ходімъ.

Отъ и пошлы вони до Бога. На дорозі Москаль и каже:

— Мене Богъ скорій пустить до себе, я пойду попереду до ёго.

— Добре, каже, иды. Да тамъ спытаешъ ёго, що мнѣ робить.

Прийшли до Бога, Москаль пошовъ до ёго да й каже:

— Господы, прийшла до тебе смерть, що їй робить?

— Нехай, каже молодыхъ людей грызе!

Отъ вуѣгъ вийшовъ да й каже:

— Казавъ Богъ, кобы ты сімъ літъ молодыхъ дубківъ грызла.

Отъ вони и пошлы. Смерть сімъ літъ якъ погрызла молодыхъ дубківъ,

така стала худа, така худа, що ажъ косты торохтять. Іде вона до Бога; на дорозі судосила Москаля.

— Здоровъ, Москалю!

— Здоровъ.

— Буди ты йдешь?

— Іду, каже, до Бога:

— Дакъ ходімъ разомъ, и я йду до Бога.

— Ходімъ.

Пошли. На дорозі Москаль выйнявъ табакырку да й нюхає табаку. Смерть побачила да й каже:

— Дай, Москалю, и мні понюхать табаку!

— Улізь, каже Москаль, у табакырку да й понюхаєшь.

Улізла вона, а вуїнь ваявъ и заперъ табакырку. Просиділа вона и тамъ сімъ літь. Ставъ Москаль верезъ сімъ літь дывытьця у табакырку—вона й выскочила, да й каже:

— О тенера я тебе ззімъ—сімъ літь нечего не іла, істы хочу.

— Подожди, каже Москаль, заразъ мні домовину зроблять.

Подождала смерть, зробили домовину, а вуїнь и каже:

— Ляжь ты да покажи, якъ тутъ лежать, я ще зъ роду въ домовині не лежавъ.

Лягла вона въ домовину, а Москаль и закрывъ крышкою. Пролежала вона и тамъ сімъ літь. Ставъ Москаль заглядуваты въ домовину—вона выскоочила да й задушила ёго.

Нѣсколько сходственныхъ чертъ у Рудченка подъ № 42 (стр. 177 и 179).

132.—Про Неділю.

(Косенець, Новоградволинскаго у., Волинской г.)

Богъ Неділі подарувавъ цей день, що ми не робимъ и сказавъ:

— На тобі цей день, та гляди щобъ люде не робили.

Отъ вона подяковала.

Съ початку, кажуть, робили люде и въ Неділю, але дуже давно, а теперь уже не роблять и въ суботу въ вечері, якъ сонце зайде, бо свята Неділенька накаже такъ, що Господи!

Разъ одинъ іхали два чоловіка дорогою, заіхали вони въ якесь-то село.

Хотіли вони розпитати, куди їмъ дорога, але нігде и дуні не видно було. Тільки вони дивлятьця, ажъ въ одній хаті горить світло. Отъ одинъ до другого и каже:

— Ти останся коло воза, а я піду розпитаю про дорогу и закуру люльку.

Підходить вінъ підъ вікно, ажъ дивитьця — стоїть верстатъ и за нимъ сидить молодиця и тче, а всі въ хаті сплять: хто на лаві, хто на печі, хто на полу. Отъ вінъ стоїть підъ вікномъ и дивитьця, що це зъ того вийде? Коли входить у хату хороша прехороша панна, та такажъ хороша, якъ сонечко святее: червона та ясна, и питає молодиці:

— Що ти, каже, жінко добра робишъ?

— Оце, каже, осталося трошки доткати полотна, а хочу кінчити, щобъ воно не валялося.

— Хіба жъ тобі не буде понеділка?

— Та буде и понеділокъ, та вже такъ спішу, щобъ кінчити, щобъ воно не валялося.

— Ну, кінчай же ти, а я піджду.

А чоловікъ все підъ вікномъ дожидає. Отъ жена кончила твати, взяла ножа, хотіла одрізати.

— Дай, каже панна, я тобі одріжу, а ти подержи.

— Добре, каже.

Взяла полотно и держить. А Неділя взяла ніжъ, пообрізувала їй шкуру на рукахъ, а їй не болить и здастьця, що вона ріже полотно. Тоді Неділя винула ніжъ, и зъ неї здерла шкуру и повісила на верстаті и каже:

— Оце тобі за те щобъ ти не робила тоді, якъ зайде Неділя.

Чоловікъ цей злякався и побігъ скорішъ до воза и поїхали скорішъ дальше. Заїхали до ворчми и стали ночувати. На другий день вінъ проснувся и розказує:

— Я й самъ не знаю, чи мині снилось, чи мині виділось це, — я й самъ не знаю.

И розказавъ, що вінъ бачивъ и чувъ учора. Зібрались люде, пішли до тей хати, дивлятьця — ажъ на верстаті висить шкура и тіло облуплене лежить на полу. Тоді цей чоловікъ сказавъ, що це її Неділя покарала, щобъ вона не робила. Зъ того-то часу люде и перестали робить.

133.—^{Frucht}Морозъ.

Живъ собі чоловікъ и зъ жінкою. А при нихъ жили обидві матері: чоловікова й жінчина, и не однакового вони були норову. Не миряла ніякъ жінка та зъ свекрухою; жадного дня, бувало, посваряця. Свекруха не долюбляла, що синова жінка пізно встає, не догляда господарства якъ слідъ; не шанує свого муженка, а невістка ремствує, що свекруха не дає їй и про світку своїми нападками, забороня ходити навіть до сусіди, або заснути у день; все пригана до роботи — то корову доіти, то вурей годувати, то ще що инше витіва. Не разъ прокидалась міжи ними й сварка за се; не разъ и на господарстві окопалась ця буча великими непорядками. Жінка пристає до чоловіка — пробі треба де дівати, то дівати свекруху, аби життя не мутила. А синові й жалко, и ніяково матеръ збувати, бо, звісно, синъ — не чужа дитина. Але набридли и синові жінчини туркання та докуки, ставъ и вінъ коситись на матеръ: ночна зозуля перекувала денну! Не стало моготи у чоловікові терпіти далі таке жіноче жалкування: поклавъ вінъ збути свою матінку.

Була якъ разъ тоді зіма. Отъ невіхна й турчить ёму, щобъ відвізъ та покинувъ де свою матеръ у полі, щобъ замерзла: загубиця кінець іхному гріхові. Послухавсь синъ — мабутъ густо та часто туркотіла жінка: взявъ матеръ и понізъ у поле; привізъ до стога сіна, посадивъ на стігъ, попрощавсь и зъ нею плачучи, та *й поїхавъ до дому. Сидить свекруха на стозі та дріжить відъ холоду; зубъ на зубъ не попаде, а вона терпить.

Отъ, якъ разъ о півночі, біжить тройкою білихъ коней, баскихъ якъ змії, біжить якийсь панъ, такий рум'яний та хороший у лисцяхъ и червонихъ чоботяхъ. То бувъ самъ Морозъ. Пробігъ Морозъ біля стогу, тернувся біля свекрухи такъ, що у неї ажъ зуби засцікотіли та й каже: «бабо, Морозъ!» А вона ёму:

— Богъ ёго принісъ, Мати Божая дала.

Побігъ Морозъ по полю, посвиставъ вітромъ, покрутивъ снігомъ, та уп'яють до стогу; ще дужче тернувся объ бабу — ажъ уся затремтіла вона — та вплять: «бабо, Морозъ!» А вона:

— Богъ ёго принісъ, Мати Божая дала.

Побігъ собі Морозъ по полю, ще разъ засвистивъ вітромъ, крутнувъ снігомъ, а баба сидить ледве жива. Отъ вінъ налінувъ утретєс и такъ її давонувъ — мало що духу не видавивъ, та уп'яють и гукнувъ: «бабо, Морозъ!» А вона ёму и в-третїїжъ:

— Богъ ёго принісъ, Мати Божая дала.

Отъ вінъ тоді скинувъ зъ себе лисичу шубу и червоні чоботи, надівъ на бабу, а самъ злинувъ и білшъ не вертавсь. Тепло стало бабі, обігрілась вона собі у тій глубі та й заснула покойненько ажъ до ранку. Другого дня уранці жінка й каже чоловікові:

— Поїдь лишень, поглянь на матірѣ — може, вона давно вже стали корчемъ, то треба її поховати.

Зъ такою гадкою поїхавъ її чоловікъ, и дуже здивувався, зострівши матірѣ здоровісіньку, та ще и въ лисицяхъ. Зрадівъ вінъ и взявъ матірѣ до дому. Дивувалась и невістка такимъ випадкамъ и роспитала її дрібнішъ про це. Отъ якъ дозналась, що лисиці и червоні чоботи давъ їй морозъ — поклала й свою матірѣ відпровадити до Мороза, жде — не дїждеця вечера. Спала нічъ — и мужикъ повїзъ у поле тещу й посадовивъ її на той же стїгъ. Зновъ середъ ночі показавсь Морозъ, торнувся біля старої та й каже: «бабо, Морозъ!» А стара вже давно сердита, що холодно, а тутъ ще білшъ росердилась, та й каже ёму:

— Чортъ ёго принїсѣ, нечиста сила дала.

Морозъ майнувъ відъ неї по полю та впъять до неї давнувъ її та й каже: «бабо, Морозъ!» А стара давай ще гіршъ лаятись. Відскочивъ упъять Морозъ, подався по полю, а баба ажъ трїтить відъ холоду та зубами клаца, а лаяти Мороза не кидає. Отъ у-третє на бігъ Морозъ на неї, впъять давнувъ та: «бабо, Морозъ». А вона іще давай лаяти ще дужче. Такъ вінъ її такъ придавивъ, що въ нїї до світа й духу не стало. Приїхавъ уранці зять за нею, а на стозі замість баби въ лисицяхъ и червонихъ чоботяхъ сидить мрець.

Тоді-то збагнула молодиця, що задрїсть до добра не доведе, — коритись свекрусі, чи не відкаже після себе тихъ лисиць.

Записавъ Залюбовскій.

134. — Зіня.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавскої г.)

Була то собі така Зіня, що батька-матерѣ извіла. Пошла дівка до неї на порядки. Іде вона, ажъ іде білий вуызъ, білий вуынъ, біла собачка за возомъ бежить и білий чоловікъ поганяє. Минула вона їхъ да й іде, —

ажъ іде чорний вуїзъ, чорний куїнь, чорна собачка за возомъ бежить и чорний чоловікъ поганяє. Минула вона того чоловіка и зновъ іде, — ажъ іде чирвоний вуїзъ, чирвоний куїнь, чирвона собачка за возомъ бежить и чирвоний чоловікъ поганяє. Прийшла вона до воріть, ажъ ворота кишками завязани; прийшла вона до дверей — ажъ коло дверей изъ ноги завертка; увійшла вона въ сіны — ажъ у сіняхъ вісить дві туши м'яса: зъ батька и зъ матері. Увійшла вона въ хату:

— Здорова, каже, Зіню!

— Здорова, каже, була, сестрице!

Посадила Зіня дівку за стуїль, дала їй холодного изъ батьковихъ и матеренихъ губивъ и изъ пальцівъ, та ість, а Зіня й каже:

— Іжъ, дівко, поїдай да й на мене поглядай! Що бачила, да й мині кажи?

— Щожъ я, каже, бачила? Якъ йшла до тебе, до бачила, що іхавъ білий вуїзъ, білий куїнь, біла собачка за возомъ бігла и білий чоловікъ поганявъ.

— То, каже, муїй день. Іжъ, дівко, поїдай да й на мене поглядай; що бачила, до й мині скажи.

— Щожъ, каже, я бачила? Якъ йшла я до тебе, дажъ бачила, що іхавъ чорний вуїзъ, чорний куїнь, чорна собачка за возомъ бігла и чорний чоловікъ поганявъ.

— То моя нуїчь, каже. Іжъ, каже, дівко, поїдай, да й на мене поглядай, що бачила, до й мині кажи.

— Бачила я, каже, Зіню-сестричко, якъ йшла до тебе, іхавъ красний вуїзъ, красний куїнь, красний собачка за возомъ бігъ и красний чоловікъ поганявъ.

— Ото жъ, каже, іхала твоя смерть.

Вхопила її за ноги и розорвала на кусочки и повішала на траму, тамъ де батькове да матерене м'ясо вісло.

135.—Про каменне місто.

(М. Косевевъ, Новоградволинскаго у., Волинской г.)

У поміщика бувъ козакъ— все по дорогахъ їздивъ зъ бумагами. Іде вінъ, ажъ пахарь иде и на пеньку захопивъ гадюку. Вона побачила козака и кричить:

— Ей, ратуй, чоловіче!

— Якъ я тебе буду ратувати, коли ти гадюка, ти мене вкусишъ.

— Ні, каже, я тебе щасливимъ чоловікомъ зроблю. Вирубай тільки тичину и подай мені, я излізу по тій тичині.

Той вирубавъ тичину, положивъ на пенёкъ, вона по тій тичині и обернулася ёму коло шиї. Отъ вінъ каже:

— Зробила ти мене щасливимъ?

Вона до ёго говорить такъ:

— Будешъ же ти щасливимъ чоловікомъ, тільки роби те, що я тобі скажу. Вези ти мене туди, де каменне місто.

— Дежъ у насъ каменне місто? я такого міста и не чувъ нігде; куди жъ я тебе повезу?

— Вези, каже, пытай людей, де єсть каменне місто, туди и вези, тоді я тебе щасливимъ чоловікомъ зроблю.

Ожъ вінъ и поїхавъ; иде, да й иде; заїхавъ у таку пуцу. Ажъ дивиться— стоїть хата и вже вечоріє зовсімъ; вінъ у ту хату зайшовъ и проситья, щобъ ёго пустили переночувати. А пустельникъ та завідувавъ разними звірами. Пустельникъ пустивъ ёго переночувать. Вранці вінъ встає, скликає всіхъ звірівъ и пытає, де то єсть каменне місто?

— Ви скрізь по світу ходите, ви повинні знать.

— Ні, кажуть звірі, не чули ми нігде про таке місто.

— Ідь же ти, чоловіче, до мого брата; якъ вінъ тобі не скаже, то ще поїдешъ ажъ до третёго брата, у третє царство.

Приїзжає вінъ до другого, проситья на нічь, розказує ёму, що зъ нимъ за пригода случилась. На другій день пустельникъ збирає гаде, вінъ гадашъ завідувавъ, и питає:

— Ви лазите по цілому світу,—де то єсть каменне місто?

— Ні, кажуть, не знаємо.

— Ідь же ти, чоловіче, ажъ до третёго брата. Вінъ тобі певне скаже.

Приїзжає до третёго, той на другій день збирає все птаство и пытає: де то каменне місто?

— Не знаємо ми. Тільки ми ще не всі злетілись, ще нема старого крука.

Коли тутъ и старий крукъ прилітає. Той ёго пытає:

— Де ти бувъ такъ довго?

— Я, каже, далеко дітей вивівъ, ажъ у каменному місті.

— Добре, добре, каже, мені й треба цёго. Теперъ же гляди заведи цёго чоловіка, що зъ гадиною на шві, у те місто, де твої діти: ёму туди треба.

А це каменне місто — було колись царство; але царъ ёго зазнався зъ волшебникомъ, и вінъ такъ поробивъ, що місто стало каменнемъ, а дочка гадюкою, и сказавъ: «якъ найдеться яка праведна душа, що тебе спокую, то ти знову будешъ людиною, а царство — царствомъ».

Приїхавъ козакъ до міста, — каменна брама одчинилась. Вінъ уїхавъ, — брама знову закрилась, а гадюка зъ шиї упала и побігла въ палаць царський. Вінъ ставъ та й думає:

— Що це зо мною буде таке? Куди це я понавъ?

Коли тутъ вибігає та царівна, що гадюкою була, изъ дому панноу.

— Ну, щожъ ти, козаче, злякався?

— Злякався, каже.

— Ну, теперъ же ти заведи коня на станю, поставъ ёго, та навідаєшся ажъ черезъ неділлю.

— Хто-жъ ёго тамъ буде доглядать, пита.

— Не безпокойся, козаче, тамъ ёму буде пити и їсти; поставъ ёго а самъ иди у палаць, и більшъ нічого не будешъ робить, тільки голубамъ їсти давать; тільки голубивъ ти тутъ побачишъ, а то більшъ нікого; не будешъ цілий рікъ чуть ні півна, ні голоса чоловічого, нічого, нічого; а якъ мине рікъ, то ти возьми оцей хрестъ и евангелію, ляжъ о півночі на полу и лежи цілу нічъ, тебе тутъ будуть лякати, тебе будуть ніби огнемъ палить, каміннямъ бити, стрелять на тебе будуть; а ти гляди и не дивись на їхъ, и зъ місця не сходи, бо все пропаде — все знову каменемъ стане и ти пропадеши.

Отъ проходить годъ, наступає послідній день, вінъ такъ и зробивъ: розложивъ евангелію и хрестъ на доливці, на всіхъ вікнахъ засвітивъ воскові свічки и молився Богу. Допіру о півночі приходять до ёго то бъ то тні уже и лякають: той зъ ружя стреляє, той наміряється, щобъ обухомъ голову розбити, той огнемъ въ очи, ти зъ обохъ боківъ съ пиками наміряються, а вінъ все молився, на їхъ и не дивиться. На самімъ кінці приходять уже самъ царъ — іі бъ то батько — и каже:

— Чого ти забрався въ мій палаць, якъ ти снівъ сюда влізти, коли не було нікого дома?

Такъ ёго лякавъ, такъ ёго лякавъ,—а вінъ все сидить та молиться.

— Ну, теперъ, каже, вставай, ходимъ зо мною.

Вінъ тоді вставъ, бо царевна ёму сказала, що якъ скаже: «вставай, та йди за мною», то щобъ вінъ уставъ.

— Иди, каже царъ, впередъ.

— Ні, каже, впередъ не піду, я не хазяїнъ, нехай хазяїнъ иде впередъ.

Тоді царъ пішовъ впередъ, а козакъ за нимъ пішовъ. Идуть вони та оглядують царство и богатство: все срібломъ та золотомъ сяє. Тільки приходять въ лѣхъ, підъ землею, вінъ бувъ замкнутий на дванадцять залізнихъ дверей. И кожні двері замкнуті були на шість замківъ. Одчинивъ царъ всі двері и показує ёму на спискахъ посередъ лѣху стоять наткнуті голови.

— Дивись, каже царъ, що це таке?

— Що мені дивиться! Хиба я зъ роду не бачивъ мертвихъ головъ?

А тамъ на дванадцяти спискахъ стрімили голови тихъ, що въ палацу не досиділи до кінця. Пішли вони дальше въ другий лѣхъ, де було зложено саме золото. Отъ царъ и каже:

— Бери собі грошей, скільки твої душі завгодно.

— Мені грошей ціхъ, каже, не треба; а отъ уголя цѣго, що отъ въ бутку лежить, я бъ трохи взявъ.

— Ну, ну, каже царъ, наברי трохи и уголля.

А то не уголля, а гроші; а то що ёму показувалось що було золото—бувъ гній. Козакъ знавъ уже, бо ёму сказала царівна ще перше. Після пішли роздивляться на землі. Отъ вони йдуть, та й идуть, коли тутъ півень: «кукуріку! кукуріку!»

Якъ крикнувъ вінъ третій разъ, такъ не знать, де й дівся царъ. Тоді козакъ бачить, що вже нічого бояться, пішовъ въ палаць, лігъ на лжку и заснувъ. Уранці, такъ може якъ сонечко уже зійшло, приходить до ёго царівна и хоче ёго розбудить, та боїться, щобъ ёго не злякати. Такъ вона—що робить?—взяла за маленькій палець та й дунить ёго помаленьку. Козакъ проснувся, дивиться—коло ёго на лжку царівна сидить, да така жъ то прехороша, и цілує ёго. Вінъ піднявся, вона ёго ще й обняла, та все цілує, та дякує, що вінъ її визволивъ изъ такої біди.

— Ну, каже вона, теперъ я за тебе вийду заміжъ, ходимъ до шлюбу.

— Ні, не піду я зъ тобою до шлюбу. Богъ тебе знає, що ти таке—я боюсь тебе, лучче я собі поїду въ свої землі.

— Ну, каже царівна, коли ти не хочеш зо мною до нилубу йти, то иди собі куди хочеш, а я тобі дам, щобъ ты мене згадувавъ, таку сорочку що ніхто тебе не зовоє въ ній, таку шаблю, що всіх зовоєшъ, вехъ хоть бы тамъ було їхъ сто чоловікъ, а ты одинъ и такіи кашпучокъ, що изъ ёго гроші ніколи не виводяться.

— Спасибі, каже вінъ.

Отъ забравъ сорочку, шаблю, кашпукъ, сівъ на коня и поїхавъ.

Ото іде вінъ дорогою й думає:

— А ну, куплю що за ці гроші що вона мені дала — чи будуть-то знову ціли?

Купивъ вінъ тамъ для себе, що тамъ найшовъ, чи въ корчми, чи на базарі; для коня купивъ овса, сина; подививсь у кашпукъ—гроші цілі. Отъ черезъ місяць, чи тамъ може й черезъ годъ, заїзжає вінъ у друге царство. Царъ ёго полюбивъ и попросивъ, щобъ вінъ найнявся у ёго. Косакъ зостався—царъ ёго ще й більше полюбивъ и віддавъ за нёго свою дочку; а вона та вже влюбилась въ чарноксенжника. Отъ вона зъ нимъ живе, а чарноксенжнику и пересказала, щобъ вінъ на її чоловіка войною пішовъ и убивъ ёго, то годі вона за ёго вийде заміжъ. Отъ той чарноксенжникъ пішовъ на ёго разъ, пішовъ другій, пішовъ третій—все нічого ёму не вдіє. Отъ вінъ и переказує до неї, щобъ вона розпитала ёго, де въ нёго сила береться? Царівна и питає ёго:

— Чомъ тебе ніхто не може зовувать?

А вінъ и забувъ, що ёму царівна казала, щобъ вінъ жінці правди не казавъ, та й каже:

— У мене отъ ця сорочка така, що якъ я її надіну, то шабля мене не бере; а отъ ця шабля ще у мене бере всякого, а зъ нею іду на сто чоловікъ; а оце бачишъ у мене гаманецъ и гроші въ ёму: щобъ я не купивъ, на щобъ не стративъ—все гроші цілі будуть.

Це вінъ розказує, а жінка собі й міркує: «я пошлю ёму таку саму сорочку, куплю шаблю, и гаманецъ пошлю та перемени». Отъ вона черезъ скільке день все поприготовляла и каже ёму:

— Ти бь пішовъ, чоловіче, въ баню.

— Добре, каже вінъ.

Отъ вінъ роздівся и пішовъ въ баню; а вона забрала скоренько все и одісла все чарноксенжнику, а ёму подкинула те, що зробила. А вінъ цёго й не знавъ, вийшовъ зъ бані, понадівавъ и пішовъ до дому. Приходить, а тутъ уже й каже ёму жінка, що чарноксенжникъ їде на ёго войною. Іде вінъ на войну, вийшовъ и чаре-

короля, одягнений въ ёго сорочку и зъ тїєю шаблею. Ударивъ ёго черно-короля разъ—зъ нігъ збивъ, ударивъ другій—и дуні не стало. Отъ вінъ тоді ёго порубавъ. Порубавъ на дрібненьки кавалки, поскладавъ їхъ у торбу, прив'язавъ до коня и вигнавъ ёго изъ свого царства, щобъ и кавалка тутъ не осталось, а самъ поїхавъ скорішъ до ёго жінки и взявъ її до себе за жінку и живуть у двохъ. А кінь той побігъ, та й побігъ ажъ у кам'яне місто. Тільки що прибігъ у той городъ, де царівна та жила — вона ажъ вийшла на двіръ и заразъ догадалась, чий це кінь и яка на нѣму торба. Веліла заразъ коня завести въ стайню, дати ёму овса и сіна, а торбочку сама взяла, принесла въ палаць, положила на столі, розв'язала її и давай прикладувати кавалокъ до кавалка. Прикладувала, прикладувала, ажъ поки геть чисто всёго не зложила, якъ слідъ; пішла полила всі ці кусочки живущою водою, — сама не вспіла обомъ кинуть, а тіло уже й позросталось все. Отъ вона тоді ёго розбудила, вінъ піднявся и каже:

— О якъ же я довго, та кріпко спавъ!

— Еге, каже, добре спавъ, глянько ти на своє тіло, то тоді ти самъ побачивъ, якъ ти спавъ.

Отъ вінъ глянувъ, ажъ справді на тілі рубецъ на рубці, такъ якъ буває отъ часомъ старця свитина изъ самихъ латокъ та рубцівъ, такъ у ёго тіло.

— Бачъ, каже, я тобі казала, щобъ ти жінці правди не казавъ, а ти мене не послухавъ. Може ти теперъ за мною шлюбъ візьмѣшь?

— Ні, каже, не хочу.

— Ну, якъ не хочешъ, то я тобі дамъ такого лікарства, що ти ёго якъ напѣшся, то чимъ захочешъ, тимъ и станешъ: чи птицею, чи конемъ, чи деревомъ, чимъ захочешъ.

Отъ вінъ узявъ те лікарство въ пляшечці и пішовъ знову въ те царство, щобъ то уже одячити тому чарнокоролю. Отъ вінъ зробився білымъ жеребцемъ, да такимъ же то гарнимъ, що й самъ царъ такого николи не бачивъ, перекинувся ото жеребцемъ, побачивъ що царскіи коні напувають, побігъ туди, виїхався межъ нихъ и давай їхъ б'яти, кусати, — таке тамъ скоївъ, що страшно й дивиться! Царъ тоди стоявъ коло вікна и дививсь на свої кони и подобався ёму цей жеребець. Вінъ и каже до своїхъ ковохівъ:

— Поймайте цѣго жеребця и заведіть на мою стайню, якъ найдеться до нѣго хазаїнъ, то я ёго собі куплю; вінъ мені дуже подобався.

Ті поймали ёго, завели въ конюшню, дали ему овса, сіна, прекрили царскою дергою. Отъ царъ приходить и хвалиться своїй жінці; якій у нѣго кінь буде. А та вже й догадалась:

— Е, ні, каже, це не кінь, мій перший чоловік кожен перекинувъ, ёго треба зъ світу звести.

А тутъ стояла дівчинка, та й чула це все, пішла въ стайню и хвалиться ёму:

— Вирвись ти, каже, та утікай, бо тебе хотять зъ світа звести.

— Нічого, каже кінь, я не боюсь їхъ смерти, тільки ти вирви одну волосинку изъ моєї гривы и заткни на дворі.

Та дівчинка скоренько вирвала волосинку изъ гривы; не встигла гараздъ заткнутъ її въ землю, ажъ тутъ уже біжать зъ шаблями та зъ сокирами, щобъ ёго въ ковалекъ порубати. Порубали ёго на дрібнісенькі кавалки, наклали посередъ двора цілий сажень дровъ, зложили геть — чисто все до кусочка мяса наверхъ и запалили. Якъ згоріло все, тоді той чарноксенжникъ велівъ и пошівъ розвіять. Нема вже коня, годі! Ото на другий день, вранці, встає вінъ и дивиться знову у вікно, ажъ стоить посередъ двора явір, да такий високій, та розложистий. Оть вінъ побігъ и каже свої жінці, який явір посередъ двора вирісъ за одну нічъ. А вона вже й знає, що то за явір, и каже ёму:

— Ото мій перший чоловік, треба ёго зъ світа згубить.

Це вона каже, а та самая дівчина стоить підъ дверима та й слухає. Не встигла вона сказати, дівчина побігла на двір и каже тому яворові, що ёго хотять зъ світа згубить.

Яворъ одказує її:

— Не журись, дівчинко, я не пропаду, тільки виломн изъ мене гіллячку и пусти на воду, то я все таки живъ буду!

Оть та дівчинка підскочила, чи може тамъ трохи и підлізла, зломла гіллячку, побігла, пустила її на воду, вертається скоренько назадъ, щобъ то її й не бачили, коли дивиться, ажъ уже явір той рубаютъ на дрови складають на кучу, владуть огонь. Поки вона добігла уже й запалили: горить явір, а вони ще й підкидають дровъ та мішають, щобъ нігде и голешки не осталось. Перегоріло уже все; вони взяли пересіяли на сито попелъ, уголля потовели и тежъ пересіяли, щобъ нігде не осталось и маленького кавалочка явора, — а далі взяли и попелъ розвіяли по полю. Нема вже й явора! Звели и ёго зъ світу. Чарноксенжникъ уже такъ радіє, що уже звівъ зъ світа свого ворога. Зібравъ гостей—пють, гуляють, тутъ и музыка грає, и танцюють, а самъ той чарноксенжникъ то такъ одъ радосцівъ сваче, якъ те дурне теля, буває, вибрикує, піднявши хвістъ. Ото передъ вечеромъ захотилось чарноксенникові купатця. Пішовъ вінъ до річки, чи тамъ може до мора, коли дивиться—ажъ та-

кий-то прехороший та гладкій качуръ плаває по воді, вінъ и не боїться ёго. Чарноксенжниківъ якъ побачивъ ёго, такъ ёму ажъ у носі залоскотавъ завтришній борщъ зъ утатиною: побігъ вінъ скоріше до палацу, вхопивъ ружже, прибігає назадъ, дивиться—ажъ качуръ ще й ближче до берега припливъ; вінъ тоді прицілився—бахъ, зъ рушніці!—Той качуръ такъ и перекинувся и ногами дригавъ. Чарноксенжниківъ дума:

— О ще вбывъ зовсімъ, треба скоріше роздягтись та достать ёго, а то ще запыве у лози, то тамъ и пропаде.

Отъ скоріше роздівся, бовть у воду; зайшовъ по самісеньку шию, тільки що хотівъ качура узять за хвістъ рукою, той: фуррръ! Піднявся у гору упавъ коло ёго одежі, зробився чоловікомъ, надівъ ту свою сорочку що то ёму царівна подарувала, взявъ назадъ свою шаблю, гаманецъ взявъ и поймавъ у воді самого чарноксенжника. Той такъ проситься, такъ ёго благає: и голубе, й соколе, й лебедю, соколику, такъ ёго просять якъ тільки може:

— Не губи, каже, мене изъ сёго світа, и роби все зо мною, що тільки хочешъ, тільки зъ світа не губи.

— Ні каже, ти мині багато, багато павости наробишь, а теперъ зъ тобою не такъ розчитаюсь.

Ото взявъ ёго, зв'язавъ ёму руки й ноги, завівъ ёго и вкинувъ у лёхъ, щобъ вінъ не втікъ.

— Теперъ, каже, посидь тутъ, а я піду до жінки, якъ я ще зъ нею розчитаюсь!

Приходить вінъ въ палаць, а тамъ всі ці царі и царевичі, королі и королевичі сидять, що чарноксенжниківъ накликавъ на радошахъ. Сівъ вінъ самъ на креслі и питає їхъ:

— Чи стоить ту кобылу держать въ господі, що допускає до себе багато жеребцівъ?

— Гумъ, дежъ тамъ тобі стоить її держать, кажуть, коли зъ неі ніякої и користі не буде, на біса така кобыла здався въ господі!

— Ну, добре, каже: ви мене розсудили такъ якъ слідъ, спасибі вамъ, царі и царевичи, королі и королевичі, за вашу раду!

Ото подякувавъ імъ, а самъ пішовъ до своєї жінки, знявъ зъ неі голову; одрубавъ и чарноксенжнику голову, попривязувавъ їхъ обохъ коневі до хвоста и пустивъ въ поле гулять. А самъ оженився на тій царівні, що жила въ кам'янищій ністі, ставъ царомъ и управлявъ двома царствами.

136.—Заклятий царевичъ.

Полонезъ

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Було у пани три дочкі, да такі хороши, такі хороши. Отъ зберастьця панъ у дорогу, отъ и просятъ дочкі: старша просить дорогихъ гостиньцівъ, друга просятъ дорогихъ гостиньцівъ, а третя просить квітку хорошу. Купивъ панъ дорогихъ гостиньцівъ старшій доцці і другій, а меншой, котру любивъ дуже, нечого не купивъ. Радіють ти дві сестри, а мевша плаче, що батько не хотівъ купити їй квітку.

Поїхавъ вуїнь другій разъ у дорогу, зновъ просятъ ёго старши дорогихъ гостиньцівъ, а менша квітку. Іде панъ та іде, бачить стоїть палаць, а той палаць бувъ заклятий. Коло палаца стоїть стовбъ, а на стовбі квітка. Ходивъ панъ тамъ по палацу — нема некого. Злізъ той панъ на стовбъ и доставъ квітку. Коли приходить змії:

— Ну, каже, якъ ти оцю квітку взявъ, привозь теперъ свою найменшу дочку. Якъ не привезешъ, то я тебе змій.

Приїжає панъ до дому, розказує. Плачуть усі, а менша дочка й каже:

— Що-жъ робить! одвезіть мене.

На той терминъ, що сказавъ змії, повезли найменшу дочку у палаць. Приїхали, коли на таблиці у палацу написано — все, що для ёго жуїнки буде. Пошли въ другий повуй: усе єсть, що тилькі захоче; уже й чай кипить, да нивкого немає. Попрошався батько зъ нею, поїхавъ собі. Вона zostалась сама. Приходить змії, а вона ёго такъ боїтьця, такъ боїтьця. Вуїнь каже:

— Не буйся нічого.

Довго вона ёго боялась, а послі трохі присвуйстилась. Отъ стала вона проситьця до дому, до родителівъ; вуїнь пустивъ її да й каже:

— На, оцей диванъ, стань на ёго и скажи: неси мене до батько — да, каже, не съ кимъ не цілуйся, не съ кимъ не опитуйся. Да, щобъ ти смотрилась на перстень. А якъ стане вуїнь потніть, то ти виходь и заразь вертайся.

Стала вона на диванъ, полетіла. Такъ їй тамъ дома ради. Вона й забула про перстень. Зъ ёго вже вода потекла, а її все не пускають. Стала вона на диванъ, полетіла назадъ. Прилетає до палацу, шукає змія, не має. Плаче вона, та плаче. Коли приходить вуїнь и ставъ її коряти, а далі и каже:

— Не будешъ плакати, що я тобі скажу?

— Ні, ні, каже, не буду.

Якъ показавъ їй люстро, — вона бачить, що її отецъ и мати лежать мертви. Такъ и упала. Отъ и каже вуїнь:

— На, тобі оце яблочко, лети до батька й матери, потри їх цімъ яблочкомъ, вони оживуть. Тільки не съ кимъ не цілуйся, не съ кимъ не опитуйся. Да щобъ ти смотрилась на перстень; а якъ стане вуїнь потнитъ, ти виходь и заразъ вертайся.

Стала вона на диванъ, сказала ёму: «неси мене до батька», диванъ и полетівъ. Прилетає, а вони мертви. Потерла вона їхъ тимъ яблочкомъ, а вони и ожили. Зрадїла вона такъ, сидить у їхъ и не бачить, що перстень потніє; уже вода потекла... Вона якъ побачила такъ злякалась, полетїла до палацу. Шукать скрізь—нема змія. Пошла вона до сажалкї, да такъ плаче, такъ плаче. Ажъ тамъ змія качається.

— Рїжъ мнї, каже, на мнї шкуру.

Вона довго не хотїла, а потїмъ прорїзала. Вишовъ зъ теї шкури царевичъ хороши, прехороши. Поцїловався заразъ зъ нею, оженився. Зобрали вони батька й матурь до себе жити вь тому палацу и живуть собі.

137. — Дурень и ёго жуїнка жаба-панна.

(М. Хабное, Радомнського у., Кїевской г.)

У одного чоловіка було три сини: два розумнихъ, а трети дурни. Поробили собі рушници и кажуть: «закыньмо рушници; а еки дївчата їхъ найдуть, то наши жуїнки будуть.

Отъ вони пішли у поле й позакидали. Одну рушницю нашла корол юївна, другу—дочка купца, а дурень свою закинувъ у болото, даєъ его рушницю жаба нашла. Повинчалисе старши брати, уже й живуть, а дурень ще й не знає, хто его рушницю нашовъ.

— Иди, каже батько, да питай людей, хто твою рушницю нашовъ;—пора вже й тобі женитця.

Пошовъ дурень. Иде та й иде, коли дивитця, ажъ лежить на бупни у болоти его рушниця и жаба сидить.

— Здорова, жаба! каже дурень.

— Здоровъ, чоловіче?

— Це ти нашла мою рушницю?

— Я, каже.

— Боли жъ ти її нашла?

— Я нашла, каже, тогді-то й тогді.

— Да й погана жъ ти яка: якъ же я съ тобою буду жити?

— Якъ Богъ дасть, такъ и будешъ жити.

— Ну, ходімъ до попа.

— Ходімъ.

Пошли, повинчалисе и живутъ. Вона его завела въ палаці, ще лучче якъ у розумнихъ бративъ були. Пожили вони трохи, батько и каже:

— Скажить, синки, своимъ жуїнкамъ, щобъ вони напекли кулибокъ; а въ неділю принесить мині, я побачу, чія жуїнка уміє лучче пекти кулибки.

Пришовъ дурень до жаби да й хвалица своєю жуїнці жабі:

— Казавъ, каже, батько щобъ у неділю ти ему прислала кулибку.

— Добре, каже, приплю.

— Якъ же ты, жабо, будешъ пекти!

— Спечу, каже.

Задумавсе дурень, якъ-то жабо буде пекти кулибки? «Треба, дума вуїнь собі подивитця, якъ вона буде міситъ, у пічъ сажать». Пошла вона въ хату, заперла за собою двери и каже дурню:

— Ти-жъ не йди сюди, у цю хату, де я буду пекти кулибки.

— Добре, добре, каже, не піду.

Зачинила вона хату, а дурень ставъ пудъ окномъ и дивитця въ дирку. А жаба скинула зъ себе жаб'ячу шкуру и стала такою гарною панною, що не здумать, не згадать, туйлькo доброму молодцу въ казці сазати...

Напекла вона кулибокъ, наділа жаб'ячу шкуру и каже чоловіку:

— Я вже, чоловіче, напекла кулибокъ, неси батьку.

— Добре, каже, давай!

Дала вона ему кулибку, вуїнь загорнувъ у платокъ и пошовъ. Приніось вуїнь до батька и дає:

— Твоя, жуїнка, найлуччі кулибки уміє пекти. Нехай ще вашні жонки зробеть мені по платку, я ще побачу, чія жуїнка лучче тче.

Приніось батьку платки старши брати, принесить и дурень: їхъ платки гарніе, а жабици ще ліпшіі. Подививсе батько и каже:

— Теперъ же придіть у неділю до мене въ гості зъ жонками.

Дождали неділі—збираютьца йти въ гості. Купця дочка убралася такъ, якъ пані ека; а королівна ще кращче одягнена. Якъ прийшли у хату дакъ такъ, ажъ хата повеселішала. А дурень своєю жабі и каже:

— Якъ-же я съ тобою приду до свого батька у гості?

— Не журисе, якось воно буде.

— Якъ-же воно буде, коли ти жаба, да ще така погана, вирячата; тамъ тебе батько и зъ своєї хати вижене.

— Не бійсе, не вижене. Туїлькы ти йди до батька попередъ, и якъ почувшъ, що я вистрелю изъ гармати, то тогді вернисе до дому—мы садемъ поїдемъ у гості до батька.

— Добре, каже.

Пошовъ дурень до батька, жде, жде своєю жуїнки—нема її, а тії сядятъ, уже поприїздили. Коли чує—вистрелила гармата разъ, вистрелила и другий разъ. Вуїнь и побігъ до дому. Прибигає туди—ажъ его жуїнка ще краще одегласе, якъ дочка купця и королівна—все сребро да золото такъ и блестить, неначе сонце по хати ходить. Привюзъ її дурень до батька, и думає собі: «я тебе покину тутъ, а самъ пойду до дому да спалю ту прокляту жаб'ячу шкуру». Поїхавъ до дому, нашовъ вуїнь ту шкуру, уклавъ у пічъ и спаливъ. Якъ приїхала вона додому, якъ начала плакати, такъ плаче, такъ плаче; а юї оставалось сідить у жаб'ячи шкурі туїлькы шість днівъ.

— Ну, каже вона чоловіку; теперъ уже буїльшъ ти мене не побачишъ, піду у монастирь, отседжувати за шкуру.

Пошла вона въ монастирь; а дурень остався дома. Стало ёму скучно самому житъ безъ жуїнки. Іде вуїнь шукати того монастиря. Іде та й іде, іде та й іде, захотілося ему спати, заснувъ вуїнь, и снитца ему сонъ, щобъ вуїнь не івъ яблочокъ тихъ, що буде ему баба давати коло монастиря, бо якъ туїлькы поїсть вуїнь тії яблочка, то пропаде на дорозі и не побачить своєю жуїнки. Пришовъ вуїнь до монастиря, сідить пудъ тиномъ баба и роздає яблочка. Вуїнь иде и думає собі: «оцежъ то тие яблочка, що мені снилися». Пошовъ вуїнь, коли та баба кричитьъ:

— Чоловіче! чоловіче! Вернисе сюди!

Вернувся вуїнь.

— На, каже, тобі яблочокъ.

— А щожъ за іхъ треба заплатити?

— Нічого не треба платити, я такъ роздаю добримъ людемъ.

Подобалисе ему тії яблочка, зївъ одно—добре; зївъ друге—ще лучше; зївъ третє й заснувъ на дорозі. Спить вуїнь, а ему й снитца: «твоя жуїнка уже не въ монастирі, вона теперъ живе на Золотихъ Горахъ, за горами да

за такими морями, що туйлько їх воронъ и може перелетать. Якъ ти хочешъ бачить свою жуѣнку, до зроби собі домовину, убий бика и прив'язи ту домовину, то воронъ побачить бика, вуѣзьме его и понесе на Золотіе Гори до своїхъ дітей». Проснувся дурень, купивъ бика, зробивъ домовину, прийнясь, прив'язавъ до бика, самъ лігъ у домовину и лежить. Прилетівъ воронъ, ухвативъ бика и пронісъ черезъ моря, несе та й несе. Донюмсь до пятого моря, утомився да й упустивъ у воду — бикъ утонувъ; а домовина одв'язалася да й плаває собі по воді, а воронъ полетівъ до своїхъ дітей. Плавала та домовина день, плавала другий — уже тому дурню и йсти захотілося, — а тутъ нема и кусочка хліба. Ставъ уже дурень просить Бога, щобъ его домовина перекинулася и утомила его, коли дивитца — пуд'їзжає до его жуѣнка.

— Здоровъ, чоловіче?

— Здорова, жуѣнко! Поратуй мене — я вже у Бога просивъ смерти. Добре, що це тебе Богъ прийнясь.

Вона его взяла и повезла на Золоті Гори, тамъ вони й досі живуть.

Подобная сказка есть во второмъ выпускѣ «Народнихъ Южно-Русскихъ» сказокъ Рученка, воль № 28 (стр. 99—106).

138.—Дідова дочка й бабина дочка.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавскої г.)

Бувъ собі дідъ и баба. И було въ їхъ дві дочки: одна бабина, друга дідова. А вони межъ собою зведеннята були. Отъ, баба що треба зробіть, куди треба послать, то все дідову дочку посилає, а своєю нечого не загадує робить: не любила вона дідової дочки. Посилає мати дідову дочку у поле воли пасти и каже: «на, тобі въ поле конопель, да гледи, щобъ ти мині наприяла пув-муѣтокъ; а то ты будешъ цілий день у полі спать, а моя дочка дома буде робить за тебе й за себе».

Взяла вона коноплі, поїшла въ поле, сіла за кущемъ и плаче. Приходять до неї вуѣль и питає:

— Чого ты, каже, дівчино, плачешъ!

— Якъ же, каже, мині не плакати, коли мині мачуха загадала, щобъ я, пасучи воли, наприяла пув-муѣтка за день.

— Не плачь, каже ву́ль; подивись міні вь ліве ухо, а зь правого ви́йми.

Подивилась вона вь ліве ухо—ажь тамь коноплі мнуть, прядуть, шують, матають, снують; все, все роблять, що ту́лько робитця на світі. Заглянула вона вь праве ухо,—ажь тамь уже все готове лежить: напрядено, пошито, зматано—все зложено. Вона взяла собі готовый дув-му́токъ и понесла до дому. Принесла; мачуха и питає:

— А що, дочко, напярала?

— Напярала, каже, мамо.

— Ну, добре, каже, бо завтра ву́зьмешь у поле сорочку шить.

На другий день опъять жене вона у поле воли, а мачуха позвала її да й каже:

— Я тобі одрізала на сорочку сирового полотна, возьми ёго вь поле и гляди, щобь ти міні за день вибілила и пошила; а то ти будешь у полі цілий день спать, а моя дочка для тебе буде сорочки шить да білить. Глядижь, щобь ти міні сьгодня вибілила и пошила.

Взяла вона те полотно, витнала у поле воли, сіла за кущемь и плаче. Побачивь ву́ль, що вона плаче за кущемь, прийшовь до єї и каже:

— Чого ти, каже, діве, плачешь?

— Якъ же, каже, міні не плакать, коли міні мачуха одрізала сирового полотна на сорочку и приказала, щобь я за день вибілила полотно и пошила сорочку.

— Не плачь, каже ву́ль, подивись міні вь ліве ухо, а зь правого ви́йми.

Подивилась вона ёму вь ліве ухо,—ажь тамь шують, тамь білять, тамь роблять все-все, що ту́лько на світі робитця; зайшла вона зь другого боку, заглянула вь праве ухо,—ажь тамь уже все готове зложено—и свитки и сорочки, и сирове полотно, и бікене... Взяла вона білу пошиту сорочку и понесла до дому. Приносьть її у вечері до дому, а мачуха й питає:

— А що, дочко, чи пошила сорочку?

— Пошила, каже.

— А полотно не вибілила!

— Вибілила, каже.

— Ну, завтра ву́зьмешь сь собою у поле основу да витчешь полотно.

На другий день погнала вона опъять воли у поле пасти, забрала основу, сіла пудь кущемь и плаче: «Теперь уже, думає собі, мене мачуха до смерти прибьє.

Ажъ приходить до неї ву́ль и питає:

— Чого ти, дівчино, плачешъ?

— Якъ же мині, каже, не плакати, коли мині мачуха загадала, щобъ я сёгодня виткала полотно. Ось, подивись и основу дала, якъ же я за день витчу таке велике полотно?

— Не плачь, каже ву́ль, лучше подивись мині въ ліве ухо, а зъ правого вийми.

Подивилась вона въ ліве ухо, — ажъ тамъ прядуть, матають, тчуть — всі роботи роблять, яки ту́лько на світі єсть... Зайшла вона у другого боку, подивилась въ праве ухо, — ажъ тамъ уже все поскладано въ вушки: тамъ полотна, тамъ свѣтки, тамъ сорочки лежать уже й пошити, уже й вибілени, ту́лько надіть. Вона взяла собі кусокъ полотна и пошла до дому.

Довго дивовалась мачуха, якъ вона успіла за день чув-му́тка напярсти, и сирове полотно вибілити и сорочку зъ ёго пошила.

На третій день вона оддала дідовий дочці пряжу у поле ткати и каже своєю́й ру́дній дочці: «иди ти, дочко, у поле, да пудстережи, хто їй помогас у полі робить?» Бабина дочка пошла у поле, и подстерегла, якъ вона плакала, якъ брала полотно у вола изъ правого уха — все пудстерегла, прийшла до дому и розказала своєю́й матері.

Пригнала та у вечері воли до дому, оддала полотно мачусі. А та и каже: «завтра треба зарізати такого-то и такого-то вола».

Почула це дідова дочка, пошла до вола да й плаче. А ву́ль и питає:

— Чого ти, дівко, плачешъ?

— Якъ-же мині не плакати, коли мачуха мині казала, що тебе завтра заріжуть.

— Не плачь, каже ву́ль, якъ мене заріжуть, дакъ ти пошукай въ во́ихъ кішкахъ каменця — ву́ль въ такий-то и такий-то кишці. Ву́ль зьмешъ ти того каменця и посадишъ его коло воріть.

Ото зарізали вола; и посилає баба обохъ дочокъ мить книжки. Стали вони їхъ полоскати — каменецъ той и випавъ у воду. Побігла дідова дочка у вечері на те місце, якъ зачала шукати, якъ зачала шукати — найшла. Найшла ото вона той каменецъ и посадила у воротяхъ. Керезъ тиждень, чи може бу́льнигъ, изъ того каменця виросла яблонька, да така-жъ то хороша яблонька, що не здумати не згадати, ту́лько доброму молодцю въ казці сказати. Срібній листочокъ, золотий листочокъ; срібне яблочко, золоте яблочко — хто гляне, волосъ вьяне. Хто не йде, хто не іде — всяке дивуетця. Побачить хто яблочка, пудийде пудъ яблоньку, простягне руку, щобъ вирвати яблочко — яблочка всі и подиймутца

въ гору. Хто вже не пудходивъ, хто вже не пробувавъ рвать їхъ—не даютья. Одна туйлько дідова дочка рвала їхъ.

Ото може тамъ керезъ неділлю іде панъ, дивитця вуїнъ — ажъ стоїть у воротяхъ яблонька и на тий яблоньці срібне яблочко, золоте яблочко; срібне яблочко, золоте яблочко, а хто глянє, волосъ вляне.

— Пойду, думає собі вуїнъ, да вирву яблочко собі.

Пудходить вуїнъ пудъ ту яблоньку, хотівъ вирвать—всі яблока въ гору пуднялись. Стоявъ вуїнъ, стоявъ—не можна вирвать. Що простягне руку, до вони всі въ горку и пудиймутца.

Пошовъ вуїнъ у хату и питає:

— Чія це яблонька стоить у воротяхъ и хто зъ її можетъ вирвать яблоскъ? Я хочу купить.

— Изъ цєсі яблоні, каже баба, яблока рве туйлько моя пасербиця; а буїльшъ нехто не вирве.

— Скажи, бабко, щобъ твоя пасербиця вирвала мині яблосчокъ.

Загадала баба,—пошли вони рвать яблоскъ. Панъ побачивъ дідову дочку, такъ и влюбився. Якъ зачавъ просить, якъ зачавъ молитъ її, щобъ вона вийшла за ёго замуїжъ. Вийшла ото вона за ёго замуїжъ и поїхали вони. Керезъ годъ уже вони приїзжають зъ дитинкою у гости до батька, а зайчикъ за няньку коло дитини. Приїхали вони, тамъ може погостювали день, може вони тамъ погостювали и другий, на третій день бабина дочка и каже дідовій:

— Ходїть, сестро, купатця!

— Ходїть, каже та.

Отъ вони пошли, сіли на березі, роздглись; бабина дочка ухватила руїзочку и давай битъ по спині дідову дочку. Бєє і приказує:

— Лети, рисю, гускою! Лети, рисю, гускою!..

Поти била, поти била, поки та не знялась гускою и не полетіла. Ото полетіла та гускою, а вона и не купалась, вернулаь до дому. Приходить вона до дому, а та бідна дитина такъ плаче, такъ плаче, що й сказать не можна. Якъ уже той зайчикъ її тамъ не забавлявъ, нечого не помагає, звісно—дитя голодне, пуїв-дня нечого не іло.

Взяла бабина дочка руїзочку, бєє того зайчика и каже:

— Неси до рисі дитину! Неси до рисі дитину!

Понюїсь зайчикъ дитину; занюїсь її у тавий гай, що туйлько небо да земля. Носивъ вуїнъ, носивъ ту дитину не видно рисі. Ходить вуїнъ по тому гаю и гукає:

*

— Рісю, рісю,
Дитя плаче!
Дитя плаче,
Істи хоче...

А вона почула страданная и одказуе ёму:

— Нескай плаче,
Якъ само хоче!
Пожарі горять,
Крильця смалять,
Очі слёзки
Заливають.

Зайчикъ принобсь дитину на її голось, вона погодувала її, и каже:

— Не приносъ уже, зайчику, завтра дитини мині: я завтра далеко буду, або може вже мене завтра и на світі не буде, бачъ, яка я теперъ страданная.

На другий день иде чоловікъ дідової дочки на охоту. Пошовъ вуѣнъ на охоту и забувъ дома пороху взять. Кинувсь вуѣнъ до пороху, ажъ веша. Вернувся вуѣнъ до дому. Прийшовъ вуѣнъ пудъ хату, дитина кричить:

— Дай, думас вуѣнъ собі, подойду я да подывлюсь, чого це вона такъ кричить?

Подойшовъ пудъ вуѣнено, дивитця, ажъ бабина дочка бье дитину. Увойшовъ вуѣнъ у хату и каже: бери, зайчику, дитину, да пуѣдемъ шукать матери.

Узявъ зайчикъ дитину и пошли вони въ гай на те місце, де вчора зайчикъ найшовъ матюрь, и каже:

— Рісю, рісю,
Дитя плаче!
Дитя плаче,
Істи хоче!

Не чутъ рісі. Зайчикъ знову кличе:

— Рісю, рісю,
Дитя плаче!
Дитя плаче,
Істи хоче!

Не чутъ рісі. Пошли вони уже въ другий, гай, уже такий густий, такий густий, що туѣльбо небо да земля и видно,—а то все гай да й гай, такий, якъ нуѣчь, темный. Идутъ вони, а зайчикъ и гукае:

— Рису, рису,
Дитя плаче!
Дитя плаче,
Істи хоче!

Не чуть рисі. Де вже вони не ходили, де вже вони не шукали, якъ у воду упала. Уже стало сонце заходити; зайшли вони у такий гай густий да високий, що вже й неба не видно. Ставъ зайчикъ кричати:

— Рису, рису,
Дитя плаче!
Дитя плаче,
Істи хоче!

А вона страданная почувла голосъ зайчика да й обывається:

— Нехай плаче!
Якъ само хоче!
Пожарі горять,
Брильця смілять,
Очі слезки
Заливають.

Подойшовъ зайчикъ зъ дитинкою на її крыжъ пудъ сосну, а вона сидить бідна на високий - високий сосні не жива, не мертва. Якъ побачила, що зайчикъ прийюбсь її дитину, даєть таєть и кинулась и зъ сосны. Кинулась вона до дитини, стала її годовать; а чоловікъ той бувъ не дурень, розв'язавъ ту стѣнжку, що була сорочка застебнута, накинувъ їй на шию. Вона оп'ять стала такою, якъ и була перше. Вернулись уже вони на другий день до мачухи, забрали коні, поїхали до дому и вже буйльшт не приїздили у гості до сі.

Ри—су Ри—су ди—ти пла—че
Ди—ти пла—че і—сти хо—че

Мотивъ записалъ Ив. Ждановъ.

139.—Про жу́йнку, що уткую зроблено.

(М. Борисполь, Переяславського у., Полтавської губ.)

Узявъ панъ мужичку, а любовницю свою, бариню, покинувъ. А той чоловікъ такий бідний бувъ, що не мавъ чого за дочкою дати; давъ вуйнъ пару голубцівъ туфельки й давъ. А той панъ да съ того самого села найнявъ куховара собі.

Виїхали вони въ городъ и живутъ собі, уже давъ Боть імъ и дитинку. Найнявъ панъ мамку. А та любовниця найшла таку бабу-ворожку и стала просить її, якъ бы ту панову жу́йнку и зъ світа зогнати. Отъ та ворожка и каже:

— Якъ буде вона купатця, до ти виріжь ру́йзку изъ дерева лу́йзки, и бий ты її голу и кажи: «полени, панійко, уточкою, а я буду зъ твоімъ паномъ жити! Полени, панійко, уточкою, а я буду зъ твоімъ чоловікомъ жити! И потіль бий її, покиль полетить.

Вона такъ и зробила. Пошла вона до річки, сіла за кушникомъ, коли це приходить бариня купатця. Роздаглась вона, полізла въ воду, а та вирізала ру́йзку зъ дерева лу́йзки и давай її бити: «стань, пані, уточкою! Полени, панійко, уточкою, а я зъ твоімъ паномъ буду жити! Полени, панійко, уточкою, а я зъ твоімъ паномъ буду жити!»

Вона стала уточкою и поплила по воді. А та вбралася въ її одежу и пошла до пана жити. Панъ її и не познавъ. Коли це у ночі прилітає уточка пудъ око и каже:

— Куховару!

— Га.

— Чи спить му́йй панъ зъ молодою баринею *)?

— Спить, каже.

— Куховару! Чи гудуть мої голубоньки у світлонці?

— Ні, каже.

— Куховару! Чи спить моя дитиночка у колисочці?

— Ні, каже.

— Куховару! Одчини міні оконечко, до я й улену, да на свою дитиночку хоть погляну. А я тусі мамочки да й попрошу, щобъ мою дитиночку дай доглядала, щобъ ёго малюсінького да й жалувала.

— Ахъ, каже, уточко! Я бь радъ пустить, давъ молода бариня не ведить.

*) Слова утки произносятся на-распѣвъ.

А вона да й знала, що буде утка прилітати, да й каже: «якъ буде утка добиватця въ окно, дакъ Боже васъ сохрани пустить!»!

Полонула та утка. На другий день, дождавши ночі, прилітає та утка опъять пудъ окно:

— Куховару!

— Га.

— Чи спить муѣй панъ зъ молодою баринею!

— Спить, каже.

— Куховару! Чи гудуть мої голубоньки у світлонці?

— Ні, каже.

— Куховару! Чи спить моя дитиновька у колосочці?

— Ні, каже.

— Куховару! Одчини мині оконечко, до я й улену. Я на свою дитиновку да й погляну, а я тубі мамки да й попрошу, щобъ вона мою дитиновку да й доглядала, щобъ вона ёго малісінького да й жалувала.

— Я бь, каже, упустивъ тебе, дакъ боюся. Сказала бариня молода щобъ и пану не казати, що утка літає.

Полетіла вона бідненька. А панъ и почувъ цєє, що вони въ ночі балакали, да й вийшовъ и питає:

— Съ кимъ ти, куховару, балакавшъ.

— Ахъ, паночку, каже, я бь вамъ розказавъ, дакъ боюся паніі.

— Якъ можна? Роскажи, роскажи, не кого не бійсь.

— Цє, каже, не ваша жуѣнка; а ваша любовница зробила жуѣнку уткою, дакъ утка и прилітає, да до мене и розмовляє.

— Ахъ, ты Боже муѣй! щожъ это такое? Чомъ же ти мині давно не сказавъ?

— Боявся, каже.

— Щожъ вона зъ тобою балакала?

— Подождіть, каже, до вечора де й почувте. Вона опъять прилетить.

Дождали вечора, панъ увійшовъ у кухню, сівъ собі въ закритному місці и сидить. Коли вона прилітає:

— Куховару!

— Га, каже.

— Чи спить муѣй панъ зъ молодою баринею?

А панъ сидить пудъ столомъ да каже:

— Кажи, каже, спить?

— Спить, каже куховарь.

— Куховару! Чи гудуть мої голубоньки у світлонці?

— Ні, каже.

— Куховару! Чи спить моя дитинонька у болисочці?

— Ні, каже.

— Куховару! Одчини міні оконечко до я й улену; я на свою дитиночку да й погляну; а я тусі мамки да й попрошу, щобъ вона мою дитиночку да й доглядала, щобъ вона маленького да й жаловала.

А панъ сидить, да каже нишкомъ:

— Одчини, одчини!

Одчинивъ той куховаръ окно—вона й улетіла, да прямо до больски: «кажъ кажъ! кажъ!...» А той панъ, до куховара: «куховаре, викличъ сюди мамку, щобъ вона не зликала?»

Куховаръ поновъ, викликавъ мамку, голуби якъ загудуть, дитина перестала плавать. И радятця мамка, панъ и куховаръ:

— Дебъ таку жуѣнку найти, щобъ помогла їй, щобъ вона стала онъять жуѣнкою?

— Я, каже куховаръ, пойду да такої баби пошукаю.

— Пойди, каже панъ.

Пошовъ, найшовъ бабу, привівъ, ставъ їй панъ просить:

— Бабусю, чи не знаєшъ ти, якъ одробить мою жуѣнку, ще перероблено на утву.

— Щожъ ви дасте?

— Щожъ ты хочешъ, бабо?

— Десять карбованцівъ, каже.

— Дамъ, туйлько зроби.

Баба пошептала, поченила їй на шию чирвону стѣнжку, стала вона куѣнкою, собакою, навпослі жуѣнкою стала. Взяли тую любовницю, привязали до боня и въ поле пустили. А той панъ зъ тую жуѣнкою живе и хлѣбъ жуе и постоломъ добро возить.

140. — Про царевича жу́нку, що зроблено гускою.

(М. Ворисполь, Переяславського у., Полтавської г.)

Бувъ собі дуже бідний чоловікъ и не було въ ёго нечого: не землі, не хліба, не худоби—нечого-нечого, ту́льки одна хата й була да й то уже така стара, що й дождь ишовъ керезь стелю. А у того чоловіка да була дочка.

Занедужав ву́нъ, то вона ёго положить на печі, укрив чимъ небудь зверху, затопить у печі, зварить тамъ що Богъ пославъ и пу́йде хліба зароблять. Що за день заробить, то на другий день уже й нема нічого. Бились вони, бились, неакъ не розживутця. Стали вони Бога просить, щобъ імъ Богъ помігъ, якъ-небудь розжитця хочъ на шматовъ хліба.

Лягли вони у вечері спать и снитця імъ, щобъ вони купили конопель, направили неводъ и ловили рибу, то тоді розживутця.

Такъ вони и зробили. На послідні грошенята купили повіско, друге конопель, дочка спрала, а чоловікъ вишлівъ неводъ и пішовъ риби ловить. Понесла ёму дочка обідать та й каже:

— Сядьте, тату, та пообідайте; а я пойду да закину неводъ, може що поймаю.

Закинула вона неводъ и поймала три щучки, стала їхъ вибрати изъ невода, а одна щучка и каже:

— Дівко, голубко, пусти мене! Я тобі дамъ таку красоту, що на цілому світі не буде крашчої одъ тебе.

Стала вона другу братъ и та каже:

— Дівочко, голубочко, пусти мене! Я тобі такъ зроблю, що де ти пойдешъ, де ти повернешся, то все зъ тебе до двохъ сутокъ будуть червуву́нці сипатця.

А третя каже:

— Дівочко, голубочко! Пусти мене, а тебе за царевича замужъ отдамъ. Вона взяла и попускала всіхъ трѣхъ; а сама забрала горшки и пошла до дому.

У вечері вернувся батько до дому, повечеряли, що Богъ давъ, и полягали спать. Уранці встають и розказує дочка батьку:

— Снівся, каже дочка, мені сонъ.

— И мині, каже той чоловікъ, снівся сонъ.

— Якій же то вамъ, тату, сонъ снівся? Розкажіть и мені.

— Ні, дочко, розкажуй ти свій перше, ти молодша.

— Міні, каже, снилось, щобъ мы на ти червунці, що зъ мене на-
сыпались, у такому-то городі, у такому-то місці, построїли домъ и перебралсь
у той городъ жить.

— И мині, каже, цей самий сонъ снився, коли такъ, дакъ будемъ строїть
домъ.

Поїхали вони у той городъ, построїли домъ и живуть, — а вона дакъ
така стала хороша, що не здумать, не згадать, туйлькo доброму молодцю въ
казці сказати. Прочувъ царевичъ, що въ такому-то й такому городі єсть
така-то красавиця, прихавъ, звенчався зъ нею и повїзъ у своє царство.
Прожили вони тамъ може місяцівъ шість, або й буїльшь — дозналась любов-
ниця царевича, що вже вуйнъ оженився. Стала вона їздить по знахорамъ
та по знахоркамъ; стала вона распитувати людей, щобъ якъ-небудь її зъ
світа звести, а самій зробітця жуїнкою царевича. Одно каже: «не знаю»;
друге каже: «не знаю»; а одна баба и присовітувала:

— Возьміть, каже, ту ленту, що руки їмъ звязували, якъ вони вен-
чались и накинъте їй на шию. Накинувши, бийте її цією палочкою, то вона
перекинетця и мишою, и котомъ, и собакою, и вовкомъ и всякою-всякою зви-
риною; а ви все бийте. А якъ перекинетця птицею, перестанъте битъ, то
вона собі полетить...

Подякувала вона туйї бабі за раду и поїхала въ той городъ, де та
царівна жила. Приїхала тудя, распиталась, въ якій хаті вона сидить, взяла
ленту и пошла. Приходить, вона сидить за столикомъ; підбралась вона, на-
кинула на шию ленту, вийняла изъ-підъ пола паличку и давай її битъ де по-
пало. Перекинулась вона мишою, котомъ, собакою, вовкомъ, всякою-всякою
звіриною перекидалась, а та все бє... Поти біла, поти біла, ажъ поки не
перекинулась гускою и не полетіла; а сама перебралась въ таке платье, якъ
вона носила и стала жить у царевича за жуїнку.

А въ того царевича та бувъ поваръ такий, що ходивъ на охоту. Пі-
шовъ той поваръ у лїсь, коли дивитця — ажъ на сосні гніздо, и щось вору-
шитця у тому гнізді. Що воно, думає собі, за птиця таке гніздо наклала —
я ще зъ роду такого гнізда не бачивъ. Подїзу я да подивлюсь. Скинувъ вуйнъ
чоботи, полізъ до того гнізда, коли туди — ажъ тамъ маленька дитинка ле-
жить и ручевятами розводить... Взявъ вуйнъ ту дитинку, принїмїсь до
дому и положивъ на печі. Зайшовъ царевичъ у кухню, глянувъ на шіть:

— Що це, каже, у тебе на печі?

— Дитинка.

— Де жъ ти її взявъ?

— У лісі, каже, на сосні у гнізді лежала.

Узявъ царевичъ ту дитинку на руки, коли тутъ прилітає пудъ окно гуска: «кге! кге, кге!» кричить бідна, та добываєтца у кухню.

— Пусти, каже царевичъ, ту гуску у хату—одчини окно, нехай вона не кричить.

Одчинивъ поваръ окно, вона такъ коло тусі дитинки літає та кричить, такъ бідна и очей не спускає зъ дитинки. Повнісь царевичъ дитинку у другу хату, глянувъ у дзеркало—ажъ оно, якъ дві камлі води, похоже на ёго. «Оце моїй жуїнці пороблено такъ, що вона зробилась гускою. Це—думає собі—моя руїдна дитина».

Прийшовъ той царевичъ до повара и каже ёму:

— Иди да шукай людей такихъ, щоби порадили, що мині робить—це не гуска, це моя жуїнка.

— Добре, каже поваръ.

Пішовъ по царству, ставъ роспитувать люде. Ёму одна баба и посовітувала:

— Возьми, каже, сночку, ту ленту, що їмъ руки звязували, якъ вони венчались, и накинъ гусці на шню, то вона зновъ стане жуїнкою.

Поваръ вернувся до дому и розказує царевичу: такъ и такъ, каже, казала одна баба зробити. Царевичъ заразъ доставъ ленту, накинувъ гусці на шню, вона стала такою жуїнкою, якъ и перше була, а любовницю царевичъ приказавъ привязать жеребцямъ до хвоста и пустить їх у чисте поле гулять.

Подобныя сказки и ивѣются въ «Занискахъ о Южной Руси», томъ II, стр. 23 и 26 и вил. II Рудченка, подъ № 18 (стр. 51 и 53).

141.—Про дідову дочку та про золоту яблуньку.

Якъ бувъ собі дідъ та баба. У діда була дочка и у баби дочка; значить, дідъ бувъ женатъ у друге; и одъ первої жінки була въ ёго дочка, а бабу взявъ тоже удовою, и въ неї була дочка; значить, ті діти були зведенята. Росли собі вуупі ті дівчатка и вже стали дівками. Тільки мачуха не знавиділа дідової дочки, все було нападає на неї, все її лає та б'є; звісно вже, якъ ти мачухи...

Отъ убрається баба на ярмарокъ, и дочку свою бере. Нарядила її, якъ болячку, й посадила на возі; а дідовій дочці приказує:

— Гляди-жъ ти, суко, поки я приїду зъ ярмарку, щобъ ти напярала полотно, виткала, убілила й на столі положила.

Отъ вона сіла біля віконця та й плаче. Се — прийшла до віконця коровка, така ще, бачъ, що відъ її покойної матері зосталась.

— Чого ти, дівочко, плачешъ? пита її.

— Якъ же мні, коровко-матінко, не плакати: велила мати, щобъ я, поки вона звернетця зъ ярмарку, напярала, виткала и вибілила полотно.

— Не журись, моя голубко! Влізь мені въ праве ухо, а въ ліве вилізь, тамъ возьмешъ полотно, скільки тобі треба.

Вона мерщій влізла коровці въ праве ухо, а тамъ—добра!.. Вона взяла три сувої полотна білого та тонкого, вилізла въ ліве ухо, положила те полотно на столі, сама сіла підъ віконцемъ, та й дожидає мачухи. Приїхала мачуха.

— А що, суко, єсть полотно?

— Єсть, каже, онъ—на столі лежить.

— Де-жъ ти ёго взяла, суко? Мабуть, украла.

— Ні, каже, я сама напярала.

Ну, отъ тамъ черезъ тиждень, чи що, баба знову збирається на ярмарокъ; знову бере свою дочку съ собою, а дідовій велить уп'яты, щобъ готове було полотно. Вона сіла біля віконця та й плаче. Приходе корова.

— Чого ти, дівочко, плачешъ?

— Якъ же мені, коровко-матінко, не плакати: мати вп'яты сказала, щобъ було полотно.

— Не журись, каже коровка, влізь мені въ праве ухо, а въ ліве вилізь, та й возьми, скільки тобі треба.

Вона полізла, взяла те полотно, положила на столі, сіла біля віконця та й дожидає мачухи.

— Спасибі, каже, тобі, коровко, що виручасшъ мене!

Приїхала мати и питає:

— А що, суко, є полотно?

— Отъ, на столі, каже.

— Та де ти ёго берешъ, сака-така? Мабуть, крадешъ.

Та божитця, що ні, що вона сама напярала те полотно. Мачуха не йме віри. Отъ черезъ скільки тамъ днівъ, баба вп'яты збирається на ярмарокъ и

вп'ять приказує дідовій дочці, щобъ було полотно. Передъ ввідомъ послала її до сусіда за чимсь, а сама й радитьця зъ дочкою, якъ би підстерегти, де вона буде брати полотно.

— Знаешъ що, мамо? Поліву я за пічъ, то й ляжу на комині, а ти мене прикриешъ, вона мене не бачитиме, а я певню вигляжу все, що вона тутъ робитиме:

— Ну, гараздъ, каже, дочко!

Та злізла на коминъ, баба шерцій прикрила її, а сама вбралась и піхала, поки ще не вернулаь дідова дочка. Вернулаь, сіла край віконця та й плаче.

Коровка прийшла.

— Чого ти, дівочко, плачешъ?

— Якъ же мині не плакати: мати вп'ять веліла мині виготовити полотно.

— Не журись, каже коровка,—все гараздъ буде. Лизь мині въ праве ухо, а въ ліве вилізъ.

Вона полізла, взяла полотно, положила на столі, сама сіла біля віконця й дожида мачухи. А бабина дочка лежить на комині и все бачить и чує. Приїхала баба.

— А що, суко, є полотно?

— Єсть, каже.

— Піди-жъ тамъ воли випряжи.

Тільки що та съ хати, а дочка съ печі злізла и давай розказувати матері, же що тутъ було. Баба тоді вже давай проклинати корову: щобъ не було її, каже дідові, заріжъ та й заріжъ.

— Та на-щожъ її різати? Ось така добра корова, що-году съ телямъ.

— Щобъ не було її,—моя душа її не терпить.

Нічого робити тому дідові.

— Нехай же, каже, завтра заріжу.

Якъ почула дідова дочка, що її коровку хотять різати, плаче. У ночі виїшла тихенько зъ хати и пішла на загороду до коровки.

— Коровко-матінео, каже, хотять тебе різати.

— Дарма, каже коровка, не журись, дівчино, якъ заріжуть мене, та будуть ділити м'ясо, то ти нічого не бери собі, бери мою голову; та якъ дадуть тобі ту голову, то ти возьми та законай її на вгороді, ось у такиймі и въ такімъ місті, та й навідуйся що-дня.

Отъ-то, на другій день уранці дідъ вигостривъ ніжъ и пішовъ за коровкою. Обпатравъ тамъ її, унісь у хату м'ясо и давай тамъ ёго ділити.

— А тобі-жъ, важе, дочко, що дати?

— Нічого мені не треба, дайте тільки голову,

— Отъ, дурна! Що съ теі голови проку.

— Дарма, дайте мнї голову.

Дали її голову, вона заразъ понесла її на вгородъ и законала. На другій день, вставши раненько, заразъ пішла на вгородъ на те місце, де закопала голову. Прийшла, гляне — ажъ тамъ росте яблунька, та щезъ яка! золотий на нїй листочокъ, а листочокъ срібний. Вона любитьця на ту яблоньку, а пташки співають: солов'ї, возулі, райські птиці—та такъ и вкрили яблуньку, и їй, дідовій дочці, такъ и сідають и на плечі й на голову,—та її й укрили та щечуть. Вона постояла, постояла, подивилась и пішла вп'ять у хату, мовъ ні въ чимъ не бувало.

Такъ минуло може зъ місяць. Дідова дочка що-дня ходе до яблуньки, а яблунька вже виросла велика, зацвіла вже золотими та срібними квіточками, дали вже й яблука на нїй уродилися: одно золоте, а друге срібне; а про неі ніхто зъ домашніхъ не знає. Уже на що бабина дочка—пройдоха, та й та не доскочила ще.

Тільки—мимо того села проїзджавъ одинъ панъ, глянувъ на дідивъ огородъ, а тамъ щось сяє, такъ якъ сонце сяє. Панъ велівъ зунинити коней и посла свого лакея.

— Піди, каже, подивись, що воно тамъ за диво таке.

Лакей ставъ підходити до яблуньки; якъ глянувъ...

— Ну, каже, пане, и зъ роду й зъ віку не бачивъ я такого дива.

А панъ ёму й каже:

— Вирви мені яблучко.

Лакей тільки що простягъ руку, хотівъ вирвати яблучко, а яблунька въ гору—шугу!.. Тільки зашупіла; а за нею й усі птички летять у гору, та співають. Той лакей стоїть уже й руки опустивъ; а панъ ёму каже:

— Піди та поклічъ сюды хозяїна.

Прийшовъ лакей у хату до діда.

— Здоровъ бувъ, діду!

— Здорови.

— Се твій огородъ?

— Мій.

— Роскажи, дідусю, що то въ тебе за диво на вгороді?

— А що тамъ таке?

— Та хіба жъ ти не знаєшъ? А яблунька!

— Яка се яблунька? Въ мене нема й садка.

— Ось ходімъ же зо мною, та подивися.

Дідъ накинувъ свитину й пішовъ. Якъ глянувъ на яблуньку... Боже твоя воля! Ажъ очи ёму засліпило. Сталь вінъ уже й дивитьця.

А панъ кричить и зъ кареты:

— Здоровъ бувъ, дідуся!

— Здорови, паночку!

— Чи се твій огорождь?

— Мій.

— И яблунька твоя?

— Моя.

— Чи ти зможешъ вирвати мені яблучко?

— А чомъ же, добродію?

— Такъ вирви, будь ласкавъ, я тобі за те яку хочъ плату дамъ.

Тільки що дідъ простягъ руку до яблучка, а яблунька—шугу! Такъ и полетіла въ гору! Дідъ и руки опустивъ. А панъ каже:

— Може въ тебе, діду, есть ище хто въ хаті—дочка, або синь,—хай вийдуть; коли вирве яблучко синь, або баба—велику награду дамъ, а коли дочка—возьму собі за жену.

Пішовъ дідъ у хату и розказавъ усе бабі. Баба заразъ сполошилась, давай наряджати свою дочку. А дідова дочка сидить собі въ куточку, та тільки осміхається, десь дума: «возьмете бісового сина!»

Отъ баба нарядила свою дочку и повела до пана.

— Здрастуй, бабушка!

— Здорови були, добродію.

— Чи зможешъ ти, або твоя дочка зирвати міні яблучко?

— А чомъ-же, паночку, можна. Дочко, вирви панові яблучко.

Тільки що дочка простягла руку, а яблунька въ гору! Вона вже тоді почервоніла та й побігла въ хату. Тоді баба підступила. Такъ де тамъ—тільки стала наближатьця, а яблунька вже й шугнула въ гору.

— Що за диво! Може въ тебе, діду, ще хто есть у хаті, каже той панъ, нехай вийде каже.

— Та есть, пане, ще дівчина.

А баба заразъ:

— Та що ти тамъ толкуєшъ? То, паночку, въ насъ ледащо, тамъ таєа, що гидко й глянути.

— Дарма, нехай вийде,—поклічте її.

Пішовъ дідъ її кликати; вона накиннула сірочинку—латка на латці—а вийшла.

— А що, дівчино, чи не вможешъ хочъ ти вирвати мені яблучко?

— Добре, каже, пане, ось заразъ.

Тільки стала підходити, а яблунька такъ и нагнулась до неї, а пташки такъ її й укрили, та щебечуть-щебечуть. Вона вирвала яблучко и подала ёго панові.

— Теперъ же, каже панъ, будь ти мою, бо я сказавъ, яка дівчина вирве мені яблучко ту я возьму за себе.

И тутъ узявъ її за руку и посадивъ біля себе въ кареті. Вони поїхали, и яблунька пішла за ними.

Якъ приїхали до дому, панъ увівъ дідову дочку въ свої горниці.

— Теперъ же, каже, будь хозяйкою и господинею въ моєму дому.

Заразъ де взялись служебки, принесли їй панську одежу, убрали її, якъ княгиню, а на другій день панъ повінчався зъ нею. А яблунька стала якъ разъ передъ вікномъ, передъ їхъ світлицею; а пташки щебечуть-щебечуть,—весело та хороше жити молодимъ... Такъ прожили вони годъ; уже й дитинка найшлась—утішаютьця вони. Отъ баба й каже разъ дідові:

— Якъ то теперъ живе твоя дочка? Поїдьмо лишень, діду, одвідаймо її.

Зібрались и поїхали. Баба взяла й свою дочку, та щобъ дідъ не бачивъ, положила її на візъ и верила опанчею. Приїхали тудя. Панъ да пані такі їмъ раді. А баба вже стала, що й не швати: зъ дочкою, съ тею панею така добра та ласкова; коло дитинкі таєъ упадає, по хозяйству пішла, роздівляютьця серієъ.

— Я, каже, поживу въ тебе, дочко, то може тобі въ пригоді стану.

А її дочка все лежить на возі и ніхто не знає, що вона тутъ; пани росиптєе про неї,—чи жива здорова, чи не віддала її за-мужъ.

— Ні, каже баба, вона осталась дома на хозяйстві.

Гостюють вони тамъ уже неділю й другу, баба все не показує свої дочки. Тільки разъ панъ поїхавъ на охоту и приїздився. Всі домашні вже полягали спати. Тоді баба взяла свою дочку, ввела її въ горниці; убрала въ паніну одежу и положила на паніно ліжко; а пані такъ зробила, що та попливла щурею въ морі.

Приїхавъ панъ; заразъ пішовъ у світлицю до пані, розказує їй, де бувъ, що забарився, а вона все стогне.

— Я, каже, не здужаю.

На другій день дитина плаче та й плаче безъ матері.

— Чого вона плаче?—питає панъ.

А одинъ лакей бачивъ уже, що тутъ робилось, узявъ ту дитину на руки и каже панові:

— Понесу я ёго прогулятьця.

Отъ вінъ привісъ его до берега та й гукає:

— Оленице, моя сестрице! Приплинь, приплинь до берега, дитя твоє умирає.

Вона випливла на берегъ, взяла ту дитинку, погодувала, подивилась и вп'язъ оддала лакеєві, а сама—въ воду. Такъ той лакей може зъ тиждень ходивъ до неї, поки панъ не замітивъ.

— Буди ти несешъ дитину?

— Та куда-жъ тамъ, пане, я ношу у садокъ або на річку, аби воно не плакало.

— Ой, ні, брешешъ! Признайся, а то тобі жъ гірши буде.

Лакей таки не признався. Отъ разъ вивісъ вінъ дитину до річки, а панъ пішовъ за нимъ издалека тай сховався за лози. Лакей ставъ кликати паню, а вона випливла. Тільки що взяла дитину, а панъ изъ-за куща. Вона шубовсть у воду!

Панъ заразъ велівъ принести сіть, закинули сіть и поймали її. Принесли до дому, унесли її въ горницю. Панъ велівъ нарізати різокъ и давай її сікти. Вже вона сердешна перекидалась, перекидалась, и жабою, й гадюкою, й зовулею, вінъ усе січе; дали вже взяла й перекинулася жінкою. Тоді вже, давай плакати й розказувати:

— Якъ тобі, каже, не стидно таєъ знущатъця надо мною! Хіба жъ се я но своїй волі,—се мати мені такъ поробила, а въ тебе на ліжку лежить її дочка.

Тоді панъ велівъ вивести съ конюшні самихъ найбистрійшихъ жеребцівъ-невуківъ и прив'язати бабу зъ дочкою до хвостівъ. Прив'язали и пустили въ чисте поле... А панъ и зъ панею зажили весело та хороше.

Занесяно Залібовськимъ.

142.—Бичокъ та дідова дочка.

Жили собі дідъ та баба. У діда була дочка відъ першої жінки, а у баби була дочка відъ першого чоловіка. Вони собі побрались, бачъ, у друге. Баба не любила дідову дочку, послала її пасти коровъ и дала лѣну, щобъ вона за день и напярала, и віткала, и вибілила полотво. Спакнула собі дідова дочка, погнала коровокъ пасти. А межи нихъ бувъ бичокъ. Отъ той бичокъ и каже дівчині:

— Не плачь, я все зроблю.

Пригналась у поле; бичокъ звелівъ їй лягти спати. Вона лягла, а якъ проснулась, то вже работа була зроблена. Пригнала вона коровъ до дому и віддала роботу мацусі. Та здивувалась, и другого дня, накинувши їй знову таку саму працю, послала зъ нею и свою дочку, щобъ ця дозналась, хто дідовій дочці роботу справля. Пригнались у поле,—то дідова дочка и каже бабиній:

— Ляжъ, я тобі піськаю.

Та лягла, а дідова дочка й стала помаленьку приказувати: «засни, вічко, засни друге»; бабина дочка заснула, а бичокъ за роботу, и поки та прокинулась, вінъ и скінчаль усі якъ слідъ. Не побачила бабина дочка, хто роботу справля. Вернулись до дому, а баба й пита у своїй дочці:

— А що хто робивъ?

— Я заснула и не бачила.

Гримнула на неї стара и сказала їй, що коли вона другій разъ не побачить, то вб'є її.

Третєго дня дідова дочка угъять погналась и зъ коровками, а бабина пішла за нею. Пригнались у поле. Дідова й каже бабиній:

— Ляжъ, я тобі піськаю.

Та лягла, а дідова й приказує потиху: «засни, вічко, засни, вічко», а про друге й забула. Бабина на одно око заснула, а другимъ дивитьця, и побачила, хто робить роботу. Вернулись до дому; бабина дочка й розказала матері, що бичокъ робить роботу. Баба й пристала до свого старого, щобъ бичка вбивъ. Провідавъ про се бичокъ та й каже дідовій дочці:

— Якъ уб'ють мене, то ти иди мити кишки сама, нікому не давай.

У вишкахъ знайдешъ два камінці—одинъ зодотий, другій срібний. Посади їхъ біля вікна, то зъ нихъ виростуть дві яблуні зъ яблуками.

Вбили бичка; дідова дочка такъ и зробила, якъ їй бичокъ наказавъ. Встають другого дня стари и бачуть передъ вікномъ дві яблуні зъ яблуками. Дивуютьця старі. Це приїздять якось до нихъ купці; побачили ті яблуні и просять, щобъ їмъ зірвали по яблучку.

— Хто намъ зірве, тую заміжъ візьмемо.

Пішла рвати бабина дочка, яблунька піднялась у гору. Пішла дідова дочка, яблунька нахилилась, и вона зірвала и дала купцямъ по яблочку. Одинъ купецъ оженився на ній, и взявъ її зъ собою, за ними пішла и яблунька.

Минуло роківъ зо два, приїхали молоді до діда въ гости; у нихъ уже була и дитинка. Мати годувала її своєю грудью. Отъ бабина дочка и кличе дідову птти умісті купатись до річки. Пішли. Якъ розділись, то бабина дочка й каже тій:

— Якъ ти хочешъ бути: чи шукою у морі, чи птицею у полі?

А та їй:

— Птицею у полі.

Зъ симиъ словомъ бабина дочка пхнула її у річку, а сама наділа її одежину и пішла до дому. Плаче дома дитинка дідової дочки; бабина почала її годувати, а дитина не прийма. Такъ и поїхала вона за жінку зъ тимъ купцемъ, а дома наняли мамку до дитини. Мамка спала зъ дитинкою у особливій хаті и побачила, що прилинула підъ вікно птичка якась, и такъ весь двіръ и освітила. Отъ та птичка й промовля чоловічимъ голосомъ:

— Ой, муженьку, мій голубчику, чи ти спишъ, чи ти лежишъ? чи спить моє дитятко? Може воно сисоньки хоче.

Потімъ злинула птичка. Мамка розказала про це ховяїнові, а той товаршамъ своимъ. Звеліли зробити клітку и поставити на те місце, куди прилітає птичка. Поставили клітку. Птичка прилинула завдруге на теже таки місце, промовила тіжъ сами речі и вскочила въ клітку; дверці за нею и зачинились. Той купецъ (її чоловікъ) доставъ її відтиль, вдаривъ по ній тречи прутникомъ, и вона стала жінкою. Тоді вінъ пізнавъ, що то ёго спражня жінка, убравъ її, а ту її сестру прив'язавъ коневі до хвоста и пустивъ у поле.

Записавъ Залюбовскій.

148.—Оленка, Іванпечко та змії.

(Буймери, Лебединського у., Харьковской г.)

Якъ бувъ собі царь та цариця; та було въ нихъ три дочки, гарнихъ-гарнихъ! Повиходили ті дочки гуляти у садокъ. Де не возьмись вихоръ та буря. Ухопило одну дочку Оленку та й понесло! А то змії ухопивъ та й понісъ до себе ажъ до дому. А въ тому домі дуже гарно.

Полетівъ якомсь той змії у якийсь городъ. Коли дивитця Оленка—иде її братъ,—а вінъ пішовъ було шукати її. Отъ уклікала вона ёго у хату, перемінила ёму усю одержу на нову, дала и нову сорочку, и штани—ну, скажуть, усе,—нагодувала ёго и напоїла. Прилітає до дому змії та й сівъ на яворі, та й ставъ молодцемъ, увійшовъ у хату та й каже:

— Пху, Руська востъ воняє!

— Та то ви по Русі налітались, каже Оленка, та Руської кості наважались, то-то вона й тутъ воня вамъ?

Дала змієві Оленка їсти и пити. Далі посідали, вона и каже ёму:

— Що, якъ би оце мій братъ Ваня прийшовъ? Чи прийняли-бъ за гостя?

— О, якъ-же бъ—родича та не прийнявъ, неначе свого!

— Та вінъ тутъ.

— Та ні?! одказавъ змії. Покажи жъ мені, де вінъ—чи у насъ, чи въ кого-небудь.

— Ні, у насъ.

Отъ вона и вивела брата; змії такий радий, зрадівъ, та й каже ёму басомъ:

— Ну, що ти, Іванъ Івановичъ, Руський царевичъ, чи радий ти своїй сестрі? Чи ти прийшовъ її братъ, чи тіки побачить?

— Ні, прийшовъ побачитись.

Тоді змії вирвавъ у себе изъ-підъ крила три шірінки, та давъ ёму та й каже:

— Якъ тобі прийдетця де круто, якъ хто тебе нападе,—припалить одно, я заразъ прилетю на помічъ. Буди жъ ти це підешъ?

— Піду, каже царевичъ, хтось Миньку вхвятий (значить, другу сестру).

А Оленка заплакала та й каже:

— Кланяйся їй відъ мене, якъ побачишь.

Дала ёму хустку.

— Гляди, братіку, хочь яка буде вода, то якъ махнешь тоєю хусткою по воді, то такъ поверхъ води и перейдешь.

Попрощався зъ ними царевичъ, та й пішовъ собі. Дійшовъ до великого дому, друга сестра стала гукати ёму, вінъ увійшовъ туди, у той домъ. Поzdоровкались вони, обняла ёго сестра и плаче; попеременяла ёму усе плаття, нагодувала ёго, напоїла и положила спочивать у въ одній кімнатці. Коли це прилетівъ змій та й сівъ на яворі — бувъ горобцемъ, ставъ молодцемъ. Увійшовъ у хату.

— Пху, Руська кость вона!

Отъ Минька и призналась ёму:

— Та це братъ мій прийшовъ.

— Ну, покажи-жъ де вінъ.

— Хай покажу, каже вона, якъ вамъ попереду у голові піськаю.

— Ну, піськай.

Стала ёму ськати и вирізала у нёго волосинку, яку-то саму нужнійшу, саму сильнійшу. Пішла будити брата та й дала ту волосинку:

— На тобі цю волосинку, та гляди, якъ що прийдеця тобі погано, то ти усе будешь правий, верхній. Та гляди, якъ увійдешь у хату, то правою ногою ступай на порігъ.

Увійшовъ царевичъ до змія, поздоровкався, а змій и каже:

— Що ти, Иванъ Ивановичъ, Руській царевичъ, прийшовъ битись, чи миритись?

— Ні, не съ тимъ, щобъ миритись, а съ тимъ, щобъ битись.

Змій засміявся:

— Ну, ходімъ на залізний тікъ битись.

— Піду жъ и я дивитись, каже Минька.

Вона, бачъ, не боялась вже за брата, знала, що ёго верхъ буде. Змій не звелівъ їй ити. Пішли на тікъ сами. Змій и каже царевичеві:

— Бий мене попереду!

— Ні, бий ти мене, каже Иванъ.

Отъ змій якъ хлонне Иванъ, а Иванъ и не зворухнувся.

— Ну, бий же теперъ мене, каже змій.

Иванъ царевичъ якъ ударивъ змія, вгнавъ ёго по кістці въ землю, въ залізо. Змій упъять вдаривъ Иванъ; той тіки зворухнувся. Отъ упъять Иванъ, якъ ударить змія вгнавъ ёго по коліна въ землю, а далі и відчесавъ ёму голову; потімъ спаливъ змія и попігъ пустивъ по вітру. Тоді Иванъ пішовъ

до Миньки и сказавъ їй про це, а вона забрала усі штуки змієвські, сильні щіточку, гребиночку, перчаточки и всі гроші, поїхали у царській дворець. Батько їх бувъ їмъ дуже радий и пославъ три полки за Оленкою. Поїхали полки. Ідуть та й ідуть, доїхали до того дому, а въ тому домі вже змія нема, перевівъ Оленку у друге місьце—у такій яръ, у такій яръ, що тіки небо мріє, якъ глянешъ відти. Ввійшли вони у той яръ, а змії недавно тіки прилетівъ до дому. Якъ побачивъ змії, що стіки прийшло народу, догадався, що то по ёго Оленку прийшли,—розсердився и хотівъ зъ ними битися; а вони якъ вхопили, та такъ зъ одного разу и звоювали. Тоді забрали усе, що було у змія, взяли Оленку та й поїхали, привезли до дому. Царъ бувъ такий радий, такий радий, наградивъ усіхъ салдатъ. Війшли якось упъять у садокъ вони усі гуляти. Тіки що схопилася буря, вони хотіли повтікати; але змії упъять ухопивъ Оленку, та й понісъ у свій домі.

Була у ёго робітниця-волшебниця, а у тій робітниці була дочка. Приходить упъять до неї царевичъ Иванъ, уже баранчикомъ (стало битъ, ёму уже такъ пороблено було), а змії поїхавъ кудись. Отъ та робітниця-волшебниця поробила Оленці такъ, що та перекинулася вуткою, полетіла у змієвъ садокъ и сіла на озірце, та й плава по нёму—золота пірїнка, срібна пірїнка на ній, сама золотоголова. Приїхавъ до дому змії, а ёго робітниця и підставила ёму свої дочку, а та дочка була ряба та погана. Отъ змії и каже:

— Що ви, душенька, такъ схуділи та такі рябі стали?

— Віспа, каже вона, була у мене, трішки не задавила, насили оце одужала.

Отъ вінъ и дарма, пішовъ у садокъ гуляти. Побачивъ вінъ тамъ-ту качечку, а вона якъ и зъ нимъ жила, та й зробилася вагітна; прийшовъ вінъ до дому та й каже тій рябій:

— Бачивъ я вуточку на озірці та таку, що пірце золоте, пірце срібне, сама съ золотою головою.

Отъ та ряба прикинулася больною та й каже:

— Якъ убієте ту вутку, та якъ я змії її, то тоді одужаю.

Змії посила свого лакея вбити ту вуточку. Пішовъ лакей, а за нимъ и баранчикъ та й сівъ підъ кущемъ. Тіки що лакей хотівъ стріляти вуточку, а баранчикъ и співа:

— Сестричко Оленко, припливъ, припливъ
До бережечка,
Братікъ плаче, їсти хоче.

А вона и відказує:

— «Ой, братіку Івашечку,
Осока очи порізала,
Очеретонька позасновувала.
Очереть, очереть та й надудковатий,
Не стріляй мене ти, придурковатий».

То лакей, що хоче її встрілити, то вона все й пірне вь воду, все й пірне. Отъ и каже лакей:

— Охъ, не естъ ти вуточка, естъ ти христіянській духъ.

Пішовъ та й каже зміві, що не можна ніякъ її встрілити. Иде самъ змій її стреляти; за зміємъ и баранчикъ прийшовъ, та й сівъ на березі за кущивомъ та й заспівавъ:

— «Сестричко Оленко, приплинь, приплинь
До бережечка:
Братікъ плаче, істи хоче».

А ёму, бачъ, не дають істи, держать ёго и не годують; а сестра якъ була, то годувала ёго. А вона и відказує ёму:

— «Ой, братіку Івашечку,
Осока очі порізала,
Очеретонька позасновувала.
Очереть, очереть, ты надудковатий,
Не стріляй мене ти, придурковатий.
Осоченька густенькая
И вуточка золотенькая»...

Такъ змій и зомлівъ та й ружжо вь воду впустивъ—догадавъ, що то ёго спражня Оленка. Прийшовъ до дому, та прив'язавъ коневі до хвоста ту рябу, свою любовницю, та й пустивъ її вь чисте поле, а мати її утекла у царській дворець та й нанялась у Оленчиного батька такою, що хати підміта, та такъ то се, то те робить.

А вуточка змостила на овірці гніздо та й вивела два хлопчика, гарнихъ-гарнихъ, и повбірала їхъ гарно-гарно, такъ якъ бы и царенята; знесла по золотенькому яечку и дала імъ кожному, дала імъ ще по аршину, та й послала передъ царській дворець, передъ свого батька, и каже:

— Мірййте проти ёго двора землю.

Пішли вони и мірйють. Всеняє царъ спитать, що воно за люде. Пита їхъ лакей:

— Хто ви такі?

— Не знаємъ.

— Якъ васъ зовуть?

— Не знаємъ.

— Щожъ вы хочете робить?

— Хочемо передъ вашимъ дворцемъ монастирь зробить, и хочемо мість зробити у зміській садокъ—золота мостина, срібна мостина.

Прийшовъ лакей и розказавъ це цареві, а царъ и каже:

— Щожъ воно за такі маленькі и молоді малчики, що думають таке строїти!

Пішовъ самъ царъ їхъ роспитувать.

— Відкіля ви? пита царъ.

— Не знаємъ.

— Якъ васъ зовуть?

— Не знаємъ.

— Хто васъ пославъ?

— Мы сами пішли.

Вінъ и забравъ їхъ замісто дітей своїхъ. Полягали у ночі спати. И діти ті у вь одній хаті зъ царемъ. Поклали ті діти свої яечка у душному місці. Отъ та змієва робітниця хотіла порізати дітей, та все що хоче вийти вь хату до їхъ, то яйця ті: «хто-то иде? ми батькові скажемъ». Озивались вони такъ, поки замерли у душному місці, а вона вийшла тоді,—іхъ не чутъ. Таке вона и тому встромила ніжъ у серце и другому, а потімъ сказала вранці цареві, що померли діти. Царъ прийшовъ и ставъ плакати передъ ними, звелівъ їхъ пожити, повбіратъ у другу одежу и віднести у церкву на нічъ. Стали їхъ розбіратъ, коли вінъ дивитьця—вони порізаны. Ставъ царъ допитуватись, хто їхъ порізавъ. Збіглись усі ёго слуги; ніхто нічого не знавъ, заприсягають, що вони тіки чули, якъ діти відмагались, що їмъ некоя не дають и що вони скажуть батькові.

Де не взявся змієвскій лакей, що стрілявъ вуточку, и ставъ розказувати цареві про Оленку, що та баба зробила її вуточкою. Царъ взнавъ, що то ёго дочка и звелівъ ту бабу застрелить; а царенятъ тихъ винесли у церкву. Поставили коло царенятъ сторожу, а вуточка прилетіла и стала тужити по нихъ, привазуючи все, що и якъ зъ нею було. Сторожі підслухали та розказали цареві. На другу нічъ поставивъ царъ другу сторожу; прилетіла вуточка тужити,—и ці опъять розказали цареві те, що й перша сторожа. Пішовъ царъ самъ на третю нічъ на сторожу. Прилітає вуточка вигъять тужити, тужила, тужила, та тіки що хотіла полинити, а царъ и вхопивъ її. Вона крикнула:

— Охъ, тату, тату, пусти мене на воду.

— Не бути тобі въ воді, а бути тобі въ домі,—відказавъ царь.

Принесли її до дому, и якъ нею ни любовались, якъ ни хотіли розбалакаться,—вона усе мовчить. Стали радити царські совітники, що треба її бити дубцями, щобъ спало пір'я; били її поти, пока пір'я спало, и поки вона стала така, якъ и спершу була.

Тоді вона все поросказувала імъ, що було зъ нею. Пішли въ церкву, де лежали її діти поховані; тутъ вона помазала імъ слізою проти сердца, саме тамъ, де були ранки,—діти й ожили. Забрали їхъ до себе; вони й досі живуть та хлібъ жують, на три комори торгують.

Записаво Замбовскимъ.

144.—Про трохъ бративъ.

(М. Дрогичинь, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Було три брати, два розумныхъ, а третій дурний. Повыростали вони, усіхъ уже женить пора. Батько и пытає:

— Котрого жъ зъ васъ, синки, перше ожинить?

Старшій братъ каже:

— Мене, бо я и найстаршій.

Другній каже:

— И мене, тату, уже пора оженить.

А дурень и собі каже:

— Да й мене бъ уже треба-бъ давно ожинити:

— Ну, каже батько: идіте-жъ вы въ лісь и хто хутній назбірає ягодъ, то я того перше оженю.

Пішли вони всі три въ лісь; такъ збірають, такъ збірають, такъ поспішають, щобъ хутній назбіраты и не розгынаються, та все збірають. Пудойшли розумні до дурного та й пытають:

— А що, ты, дурню, цы багато уже ягодъ назбіравъ?

— Ге!... каже дурний:—я вже до дому хочу йти.

Позавидували розумні дурневи, взяли забыли ёго, нуїжъ у сердце вбыли, закопали ёго въ землю, присыпали пескомъ и замість крыжа уткнули въ головаць черешину, и пошли до дому. А тею дорогою іхавъ панъ; побачивъ ту черешину и думає собі:

— Вырубав я по черешину, та зроблю зъ неї дудочку.

Зрубавъ черешину, зробивъ дудочку, іде собі и грає, а та дудочка й говорить:

— Не грай, паноньку, не грай,
Мого серденька не торкай,
Мене браты забылы,
Ножа въ серденько вбылы,
Черепочкомъ очі накрылы,
Черешину за крыжа уткнулы,
И песочкомъ засыпалы...

Дывується той панъ, а дудочка все ёго просить, кобъ вуїнь не гравъ.

Приїхавъ той панъ у те село, де жили дурнѣвы браты и батько, — захопыла ёго нуїчъ, зайшовъ вуїнь у двуїрь до дурнѣвого батька и проситьця, кобъ ёго пустылы до хаты переночовать. Пустылы ёго на нуїчъ, вуїнь выпрігъ коня, зайшовъ у хату и розказує господару:

— Я, каже, іхавъ керезъ такій-то й такій лісь, коли дывлюсь — ажъ стоїть черешынка, така руївна, та довга. Я ту черешынку вырубавъ и зробивъ дудочку. А кобъ ты знавъ, якъ ця дудочка грає. Я ще не чувъ щобъ яка небудь дудочка ліпше грала за цю. Возьмы старый та заграй.

Взявъ той чоловікъ дудочку ставъ граты, а вона й говорить ёму:

— Не грай, батеньку, не грай,
Мого серденька не торкай,
Мене браты забылы,
Ножа въ серденько вбылы,
Черепочкомъ очі накрылы,
Черешину за крыжа уткнулы,
И песочкомъ засыпалы.

Дывується старый:

— На, каже, стара, ще ты заграй.

Заграла и стара, и той дудочка говорить:

— Не грай матенко, не грай,
Мого серденька не торкай,
Браты мене забылы,
Ножа въ серденько вбылы,
Черепочкомъ очі накрылы,
Черешину за крыжа уткнулы,
И песочкомъ засыпалы.

Дала мати своїмъ сынамъ, щобъ и вони загралы; грають вони а дудочка говорить:

— Не грай, братику, не грай,
 Мого серденька не торкай:
 Вы-жъ мене забылы,
 Черепочкомъ очі накрылы,
 Черешыну за крыжа уткнулы,
 И песочкомъ засыпалы.

Тоді всі дознались, що розумні забылы дурня, пошлы на могильці,
 одгарнулы песокъ, ажъ тамъ все було такъ, якъ дудочка говорила.

Тоді тыхъ бративъ забралы до концелярні та повезлы у турму.

Въ первомъ выпускѣ «Сказокъ» Рудченка, есть двѣ сказки «про трохъ бративъ» подобнаго же содержания, подъ №№ 55 и 56 (стр. 156—161).

145.—Про порізанихъ дітей и їхъ матір-зузулю.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ собі чоловікъ да жуѣнка. Жуѣнка умерла, а чоловікъ остався да на молодый оженився. Було въ ёго пятеро дітокъ, а вона їхъ усіхъ незнавиділа, взяла да й порізала да й поховала въ комору пудъ помуѣсть. До перва жуѣнка прилетить зузулею да сяде на покуті на колючку да й кує:

— Буку, діты,
 Буку, лебедята,
 Горе-гореваты,
 Де чужая маты
 Порізала, порубала
 Пудъ муѣсть поховала...
 Охъ мої діточки!..

Не разъ, не два вона прилітила. Почулы люде. Отъ приїхавъ чоловікъ зъ поля, сосіди и пытають ёго:

— Де твої діти? шо зузуля прилітає да все кує?

Стали шукать да й нашли пудъ помостомъ дітей порізанихъ.

146.—Панычъ-птахъ.

(М. Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

У одному лісі було дві хатки: у однуїй було три панни, а въ другой три панычи. Отъ панычи и хотілы влюбитьця въ панну, да не знали якъ. Стали вони радитысь и нарядылись, кобъ перекинутысь пташкою и схватысь у крыницю, а якъ вона прийде воду брати, тоді вылетіть и поймать її. Такъ и зробылы. Перекинувся одынь панычъ пташкою, улізъ у крыницю и сядыть. Приходыть та панна до крыници по воду, вуїнь вылетівъ и поймавъ її.

Та просытьця:

— Пусты, каже, мене!

— Не пуцу.

— Пусты!

— Не пуцу. Якъ будешъ моею жуївною, то тоді пуцу.

— Пусты, каже, буду!

Отъ вуїнь пустывъ її, а вона побігла на свуїй двуїрь и каже:

— Не буду я твоя жена!...

Убігла въ сіны и замкнулась. Ставъ вуїнь просытысь, кобъ вона ёго пустыла. Не пустыла вона. Почувъ батько и каже:

— Пусты, дочко, ёго въ хату.

Пустыла вона ёго въ хату, а вуїнь и каже:

— Дайте мині істы, бо я вельми істы хочу.

Дали ёму істы. Ставъ вуїнь просыты, кобъ вона зъ імъ іла. Вона послухала, сіла коля ёго пообідала; а вуїнь и каже:

— Легай же зо мною спаты.

— Не хочу, каже.

Заганувъ ій батько, кобъ вона легла, а самъ взялъ свічку и сівъ у іхъ въ головахъ.

Прокынулась вона уранцы, ажъ и батька нема, и чоловіка нема, якисъ иншый панъ держить у головахъ свічку. Заплакала вона и пошла шукати свого мужа. Иде да й иде, иде та й иде; колы дывытьця—стоїть у лісі на курячій нижцы хатка и повертаецця. Зайшла вона въ ту хатку — ажъ тамъ сядыть баба, да така стара, така стара, що гыдно й глянуть. Отъ вона и пытае її.

— Скажіть, бабуся сердце, чи не бачылы вы моего мужа?

— Хочь бачила, хочь не бачила, а тобі не скажу: вельми твуй тато на мене сердитый.

Заплакала вона да й пошла. Иде керезь лісь да й иде, коли дывытьця—стоить хатка. Вона зайшла въ хатку—седыть баба, стара-стара. Отъ вона й пытає:

— Чи не бачили, бабуся, вы мого чоловіка?

— Хочь бачила, каже, хочь не бачила—не скажу тобі: твуй тато на мене вельми гнівастьця.

Пошла вона. Иде та й иде черезь лісь, коли дывытьця на дорозы лежить дві пари гусей, дві—курей, дві—качокъ, двоє яєць; вона забрала и пошла. Иде да й иде, коли дывытьця—стоить хатка. Отъ вона зайшла у ту хатку, а тамъ дідъ седыть за столомъ такый старый, такый старый, що ажъ трусытьця.

— Здоровы, дідусю!

— Здоровъ, дочко.

— Чи не бачили, дідусю, мого чоловіка?

— Бачивъ, каже. Якъ ты мині найдешь моїхъ гусей, курей, качокъ, то я тобі скажу, де твуй чоловікъ.

— Я, каже, найшла їхъ на дорозы и прыгнала до вашої хаты.

Отъ дідъ и каже їй:

— Иды ты, дочко, керезь лісь. Тамъ буде стоять хатка на курячій нуўжци. Зайды ты у ту хатку—тамъ твій мужъ.

Отъ вона и пошла. Иде та й иде, коли дывытьця—стоить хатка на курячій нуўжци; зайшла вона въ ту хатку, — ажъ тамъ її мужъ. Отъ вона обняла ёго поцілувала и осталась тамъ жить.

УКАЗАТЕЛЬ ПРЕДМЕТОВЪ

УПОМИНАЕМЫХЪ ВЪ МИФИЧЕСКИХЪ СКАЗКАХЪ.

- Адютантъ, 104 *).
Ангели, 82, 88, 90.
Апѣль-жинка, 113.
Апостоли, 88.
- Баба, 8, 9, 13, 14, 15, 16, 22, 24, 27, 28, 30, 37, 38, 44, 52, 63, 68, 79, 80, 82, 86, 88, 93, 95, 97, 101, 103, 109, 116, 141, 142, 146.
Баба-ворожка, 139.
Баба-людоїдка, 21.
Баба-Яга, 8.
Бабина дочка, 14, 15, 28, 80, 138, 141.
Багачъ, 82, 88, 106, 142.
Барани, 21, 42, 43, 104, 127.
Баранчикъ, 90.
Бариня, 5, 77.
Батько, 144.
Башмачокъ, 18.
Бедро, 25.
Бичокъ, 24, 38, 48, 50, 142.
Бичокъ-самоходничокъ, 64.
Бѣлый Поляннѣ, 80.
Блазни, 55.
Богъ, 27, 43, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 106, 131.
Богодавецъ, 64.
«Боюсъ», 101.
Братъ богатый, 7, 10, 11, 87, 110, 111, 128.
Братъ бѣдный, 7, 10, 11, 87, 110, 111, 128.
Братъ дурный, 20, 23, 66, 70, 71, 72, 73, 78, 81, 117, 137, 144.
Братъ меншій, 80, 94, 107.
Братъ розумный, 20, 23, 66, 70, 71, 72, 73, 78, 81, 117, 137, 144.
Братъ середужчій, 94, 107.
Братъ старшій, 80, 94, 107.
Браты, 50, 51, 67.
- Бубончики, 89.
Бугай, 2.
Буйко, 48, 49.
- Вареники, 41.
Вартовникъ, 98.
Вдовецъ, 115.
Вдовынѣ сынтъ, 7.
Верны-вода, 63, 69.
Верны-гора, 61, 62, 63, 64, 69.
Верны-дубъ, 62, 63, 64, 69.
Вертѣгъ, 107.
Вѣдма, 114, 115, 116, 117.
Вѣдмина дочка, 116.
Вѣдра, 47.
Вѣйсько, 13, 57, 80.
Вѣгъ, 49, 64, 138.
Вѣночокъ, 95.
Вѣстовыкъ, 4.
Вѣтеръ, 3, 89.
Вѣтровы дѣты, 3.
Вовкъ, 1, 26, 32, 33, 36, 38, 39, 42, 43, 44, 48, 49, 50, 56, 77, 80, 82, 108.
Вода, 24, 40, 81.
Вода безсилна, 57, 64.
Вода живуща, 62, 64, 68, 75, 77, 78, 80, 135.
Вода сильна, 57, 64.
Вода цілюща, 57, 62, 64, 68, 75, 77, 78, 80, 135.
Водычка, 5, 29.
Война, 59.
Войтъ, 113.
Волова шкура, 31.
Волосокъ, 16, 59, 143.
Волшебныкъ, 135.
Ворона, 24, 137.

*) Цифры означаютъ номера сказокъ.

Вошивый козушокъ, 18.
 Выно, 80.
 Выхоръ, 102.
 Гавядина, 76.
 Гады, 4, 74.
 Гадюка, 2, 12, 75, 77, 80, 135.
 Галка, 54.
 Глечикъ, 37.
 Гнать-бузать, 80.
 Голова, 144.
 Голопузь, 59.
 Голубъ, 11, 25, 45, 76, 162, 107, 139.
 Голубка, 54.
 Гори, 2.
 Горілка, 76, 98.
 Горобецъ, 5.
 Городъ, 108.
 Горохъ, 76, 107.
 Гребенець, 48, 143,
 Гребіночка, 49, 54.
 Гребля, 108.
 Громада, 30.
 Гроши, 11, 31, 41, 89, 135.
 Гусли-самогуды, 8.
 Гусы, 116.
 Дворецкій, 7.
 Дерево, 113.
 Диванъ, 136.
 Дівчата, 2, 7, 53, 94, 104, 119, 120, 121, 122,
 125, 134, 135.
 Дідъ, 6, 8, 13, 14, 15, 16, 24, 27, 28, 30, 37,
 38, 44, 52, 79, 103, 104, 116, 126, 141, 142, 146.
 Дідъ маленькій, борода на сажень, 63.
 Дідъ морський, 19.
 Дідъ на кулакъ, борода на сажень, 20.
 Дідъ на ноготь, борода на локоть, 62.
 Дідова дочка, 14, 15, 16, 28, 138, 141, 142.
 Діжа-самопичка, 8.
 Діти кгрѣфа, 57.
 Діхтяна лавка, 59.
 Довбня, 26.
 Довгомудъ, 26.
 Долото, 48, 49.
 Доля, 127, 128, 129.
 Домовый, 101.
 Дочки, 9, 25, 29, 30, 44, 52, 54, 55, 63, 140.
 Дощечка, 86.
 Дрова, 40.
 Дубъ, 24.
 Дудочка, 145.
 Дурень, 53, 77.
 Дурный царевичъ, 19.
 Дядько, 108.
 Дякъ, 82, 115, 121.

Едноралъ, 124.
 Жаба, 10, 11, 12, 33, 97, 123, 137.
 Жабинський, 9.
 Жаръ-птиця, 76, 77.
 Жеребець, 54, 102, 103, 104.
 Жидъ, 3, 89.
 Жидивська наймичка, 126.
 Жито, 2.
 Жінка, 9, 17, 18, 22, 29, 63, 64, 75, 76, 82,
 89, 91, 98, 114, 129, 132, 133, 145.
 Жінка-змія, 69.
 Жолудъ, 26.
 Жорна, 107.
 Журавель, 66.
 Засць, 33, 41, 44, 48, 56, 80, 98, 107, 138.
 Залізний тїкъ, 63.
 Записка чортова, 59.
 Збруа, 48.
 Звірі, 74.
 Зеркало, 76.
 Зїлля, 129.
 Зїня, 134.
 Злидні, 110, 111, 112.
 Змієва дочка, 117.
 Змій, 7, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54,
 56, 57, 58, 63, 67, 68, 69, 74, 75, 79, 143.
 Змій-царъ, 46, 136.
 Зозуля, 34, 80, 145.
 Золота гора, 51.
 Золота торба, 92.
 Зоря вечірня, 5.
 Зубъ, 49.
 Зубъ змїя, 48.
 Зять, 88.
 Зять царя, 58.
 Иванъ багатый, 59.
 Ивашко, 143.
 Кабанъ, 9, 32, 33, 56, 70.
 Кабанъ морський, 71.
 Камень, 10, 11, 13, 61, 138, 142.
 Камень безсильный, 57.
 Камень сильный, 57.
 Канать, 80.
 Капелюхъ, 55.
 Кашиця, 6.
 Капшукъ, 74, 135.
 Капуста, 80.
 Карты, 68, 69.
 Качинный сынъ, 8.
 Качка, 80, 95, 127, 141, 142, 143.
 Квітка, 136.
 Кгрѣфъ, 57, 81.

Кільце, 12, 25.
 Кінь, 1, 2, 8, 15, 19, 43, 48, 49, 50, 51, 58, 59, 68, 70, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 98, 119, 135.
 Кіть, 12, 15, 25, 56, 116.
 Кіть-рыба, 76.
 Кладь, 30.
 Климь, 98.
 Клубокъ, 1, 25, 54, 74.
 Ключи, 57.
 Кобила, 42, 74, 78, 80, 85, 107.
 Кобиліяча голова, 14, 28.
 Кобила здохла, 98.
 Коваль, 21, 64.
 Коверь-самолётъ, 52.
 Ковпакъ, 125.
 Козакъ, 25, 123, 135.
 Козель, 5.
 Кози, 44, 70, 79, 89.
 Колода, 40.
 Бомарь, 40.
 Комашня, 80.
 Коржъ, 68, 69, 105.
 Коровы, 141.
 Коровы морськи, 71.
 Королева, 7, 137.
 Королева дочка, 11, 23.
 Король, 7, 11, 23.
 Коты-горошокъ, 61, 62, 63.
 Кочерга, 48.
 Кошечныкъ, 68.
 Кравець, 43.
 Крениця, 47.
 Кріселки, 126.
 Брукъ, 34, 78.
 Кровь, 80, 123.
 Кузьма-Демьянъ, 68, 69.
 Кузьня, 69.
 Кукъ, 34.
 Куколка, 18.
 Кулибка (паляниця), 137.
 Кулька, 50.
 Купець, 4, 7, 19, 47, 59.
 Купецьки сыны, 79, 126.
 Купцева дочка, 137.
 Купчиха, 59.
 Курочка, 24.
 Кухаренко, 68, 69.
 Куховарь, 139.
 Кучері, 79.
 Кущачокъ, 18.

 Лазня, 69.
 Ланцюгъ, 57.
 Левы, 4, 19, 35, 40, 41, 50, 69.
 Лисиця, 33, 37, 38, 39, 42, 44, 48, 49, 50.
 «Труды» Чувинскаго, томъ II.

Листь, 88.
 Литвынь, 88.
 Личко, 26.
 Лікарство, 135..
 Лісвыкъ, 85.
 Лента, 140.
 Лошя, 76, 80.
 Лучокъ, 80.
 Любовниця, 140.
 Люде: половына чоловіка, половына соба-
 ки, 57.
 Люде: що руки, якъ серпы, а ноги, якъ
 спысы, 57.
 Людоідъ, 22.
 Люлька, 52.
 Люстра, 136.
 Лёкай, 55, 101, 141, 143
 Лёхи, 135.

 Шамка, 139, 142.
 Мара, 14.
 Мати рідна, 122.
 Мати хрещена, 122.
 Медвідь, 19, 26, 32, 48, 49, 50, 98.
 Мертві душі, 97.
 Мертвякъ, 119, 120, 121, 128.
 Мечь, 86.
 Мечь-самосічъ, 8.
 Миколай святы, 7.
 Мишъ, 5, 14, 33.
 Мідный городъ, 63.
 Мідный плаць, 57, 63.
 Мість, 9, 12, 13, 23, 54, 57, 69, 70.
 Молоко, 5, 78.
 Молотильныки, 42.
 Морозъ, 133.
 Москва, 75, 130, 131.
 Музыка, 57, 69.
 Мухи, 40, 68.

 Нагайка, 68.
 Наймиття, 1, 130.
 Наймичка, 18, 24.
 Намисто, 76.
 Настя Прекрасна, 80.
 Настя-Самокрастя, 8.
 Небожь, 108.
 Невістка, 66.
 Неділя свята, 132.
 Нора, 80.
 Нось, 74.

 Обрусь, 55.
 Обручь, 55.
 Овечка, 36.
 Огонь, 19.

- Озеро, 69.
 Окунь, 103, 107.
 Орда-ріка, 81.
 Орлы, 11, 48, 62, 74, 76.
 Осокорь, 6.
 Офіцери, 25.
 Охъ, 102, 103, 107, 104.
 Охотникъ, 16.
 Очи, 6, 10.
- Палаць, 12, 13, 23, 136.
 Палець, 70, 79.
 Палашъ, 53,
 Палочка, 2, 55, 64, 72, 118, 131, 140.
 Паляниця, 137.
 Папъ, 18, 83, 90, 92, 93, 97, 106, 104, 108,
 113, 118, 127, 131, 136, 138, 139, 141, 144.
 Папі, 2, 76, 118, 127, 139, 146.
 Папна, 57, 62, 72, 74, 136, 146.
 Парубокъ, 12,
 Пасинки, 9.
 Пастухъ, 56.
 Пекло, 130,
 Періжокъ, 38.
 Перо, 47, 76, 143.
 Перстень, 8, 52, 73, 74, 86, 97, 103, 104, 136,
 Петро-Павель, 86, 93.
 Петро святий, 1, 82.
 Печінка, 79.
 Пила, 19.
 Півень, 3, 27, 102, 103, 120.
 Півень чорний, 105.
 Піпъ, 24, 30, 31, 42, 62, 83, 84, 87, 108, 115.
 Письма, 124.
 Пічъ, 15.
 Платокъ, 8, 48, 76, 137.
 Платъ, 12, 18.
 Плітка (рыба), 104.
 Плугъ, 68, 113.
 Пляцъ срібний, 57.
 Поваръ, 127, 140.
 Поле таке, що кусається щось, 69.
 Поле таке, що спать хочетця, 69.
 Поле таке, що співать хочетця, 69.
 Полезуць, 65.
 Подковникъ, 7.
 Полотно, 79, 141.
 Понеділокъ святий, 81.
 Попада, 24, 31.
 Поросятко, 80.
 Посли, 45.
 Постоли, 27.
 Прекрасна дівця, 76.
 Прикащикъ, 45.
 Просо, 30,
 Прудимусь, 63.
- Пятця, 10, 34, 48.
 Путо, 65,
 Пчелы, 85.
 Пшово, 80.
 П'ятниця свята, 81.
- Ракъ-Вурь, 64.
 Раки, 44, 76, 78, 80.
 Різочка, 86.
 Робітниця, 143.
 Рогъ, 90.
 Рогачъ, 48.
 Розбійникъ, 16, 101.
 Роса, 10.
 Рудий чоловікъ, 86.
 Рукавъ, 54.
 Рукавця, 33, 68, 69, 143.
 Рушникъ, 6, 74.
 Рыба, 39.
- Садъ, 75, 76, 81.
 Салдати, 7, 74, 76, 124.
 Сваха, 85.
 Свекруха, 133.
 Свинка золота щитинка, 75.
 Свиня, 43.
 Святий, 95.
 Селехъ, 102.
 Середа, 57, 81.
 Серце, 79.
 Сестра, 50, 66, 88.
 Сини, 9, 22, 52, 59, 63, 75, 77, 102, 103,
 116, 143.
 Синь сонця и вечерней зоры, 5.
 Сичъ, 5.
 Скатерть, 90.
 Скороходъ, 22.
 Скринька, 90.
 Скрипачъ, 99.
 Скрипка, 1.
 Служанка, 6.
 Слѣзи, 143.
 Смерть, 130, 131, 134.
 Собака, 12, 13, 28, 42, 51.
 Сокира, 48, 49.
 Сокира срібна, 21.
 Сокиль, 34, 50, 51, 80.
 Сонце, 1, 2, 5, 76.
 Сонцева мати, 1, 2, 76.
 Сорока, 48, 77.
 Сорочка, 80.
 Сорочка, що ніхто не зовже, 135.
 Стара, 54.
 Стовпъ, 12.
 Столикъ, 89.
 Сторожі, 76.

Стрелець, 53, 74.
 Стрілки, 69, 80.
 Ступа, 8, 40.
 Стенжка, 138.
 Сукня, 55, 57.
 Сухинський, 9,
 Сучченко, 68, 69.
 Сципавки, 57.

Тарілка, 68.
 Тенети, 76.
 Тіть, 80.
 Тіть мідний, 63.
 Тромъ синь, 76.

Уголя, 97, 135.
 Удова, 82.
 Упырь, 123.
 Утка, 141, 143.
 Ухо, 70, 74.

Фурманъ, 101.

Хазяїнъ, 1, 130.
 Хата на курячихъ ніжкахъ, 53, 68, 146.
 Хворёны, 54.
 Хлопець съ пальчикъ, 22.
 Хлопці, 7, 30, 86, 95.
 Хортъ, 68, 103.
 Хустина, 49, 55, 73, 81, 143.

Царъ, 8, 10, 13, 40, 45, 47, 48, 50, 56, 57,
 58, 59, 69, 73, 74, 76, 77, 81, 86, 95, 108
 135, 143.
 Царъ морський, 4.
 Царевичъ, 6, 9, 13, 17, 18, 29, 46, 48, 49,
 55, 58, 60, 68, 69, 109, 124, 140.
 Царевичъ дурный, 19.
 Царевичъ на потилиці звізда, а на лобі мі-
 сяць, 17.
 Царевичъ розумный, 19.
 Цариця, 9, 13, 48, 58, 69, 70, 81, 143.
 Царяда, вдова, 19.
 Царівна, 6, 10, 12, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 56,
 59, 60, 64, 73, 74, 86, 108, 124, 143.
 Царонось, 69.
 Царолось, 69.
 Циганъ, 40, 41, 60.
 Циганчата, 42.

Чаїный сінъ, 8.
 Чарноксенжникъ, 55, 104, 135.

Ченці, 69.
 Черевички, 12, 18, 57.
 Черешні, 41.
 Чобіть, 5 1, 68, 69.
 Чоловікъ, 2, 9, 17, 22, 26, 29, 31, 32, 33, 35,
 36, 39, 42, 48, 61, 63, 64, 65, 69, 72, 73,
 74, 76, 82, 83, 89, 90, 91, 92, 110, 102,
 106, 108, 112, 113, 114, 117, 132, 133, 140,
 145.
 Чоловікъ на корокъ, борода на локоть, 61.
 Чоловікъ-рядникка, 69.
 Чоловікъ, що далеко бачить, 69.
 Чоловікъ, що зъ коромісла стреляє, 69.
 Чоловікъ, що їсть и не наїється, 69.
 Чоловікъ, що пьє и не напьється, 69.
 Чоловікъ Хилька, що ступить то й милька, 69.
 Чортъ, 1, 5, 10, 12, 52, 58, 59, 95, 97, 99,
 100, 105, 106, 107, 108, 109, 113, 115, 135.
 Чортова дочка, 5, 109.
 Чортиха, 97.
 Чуйко, 48, 49.
 Чуй-лісь, 80.
 Чумаки, 38.

Шабля, що всіхъ звоює, 135.
 Шапка, 69.
 Шапка-невидимка, 8, 25, 52, 95.
 Шершні, 80,
 Шинкарка, 76.
 Шклянка, 51.
 Шпилька, 54, 61, 69.
 Шулякъ, 5.
 Шура-дура, 52.

Щавидубъ, 61.
 Щітка, 54, 81, 143.
 Щука, 23, 25, 29, 35, 140.
 Щука-золотопера, 69.

Юрій святой, 1, 80.

Яблонька, 9, 47, 79, 141, 142.
 Яблочко, 81, 136, 137.
 Яблочко-покотыгорощко, 64.
 Ягідки, 75.
 Яйце, 5, 6, 24, 52, 53, 64, 143.
 Яйце-самосвітъ, 127.
 Яма, 81.
 Ястребець, 103.

ОТДѢЛЪ II

СКАЗКИ БЫТОВЫЯ И РАЗСКАЗЫ

Въ настоящую часть вошли сказки, рассказы и анекдоты бытовые, т. е. такіе, которые характеризуют нравственный, семейный, экономическій бытъ; выражаютъ понятія народа о семейныхъ, племенныхъ, сословныхъ и хозяйственныхъ отношеніяхъ.

Въ 1-й части помѣщены сказки съ миѳическимъ характеромъ, — но, тѣмъ не менѣе, почти всѣ онѣ нравоучительныя, почти всѣ могутъ служить для характеристики бытовыхъ отношеній. Мы отдѣлили ихъ потому, что онѣ, ближайшимъ образомъ, могутъ служить матеріаломъ для изученія народныхъ вѣрованій и суевѣрій.

Сказки же и рассказы, заключающіеся въ настоящей части, совершенно лишены миѳическаго характера; онѣ исключительно выражаютъ понятія народа о бытовыхъ условіяхъ, въ которыхъ онъ находится, являясь, въ то же время, произведеніями народного юмора.

И. Чубинскій.

19 января 1871 г.

1.—Про дурня.

(С. Гвідиць, Остерскаго у., Черниговскої г.)

Було собі три брати: два розумнихъ, а третій дурень. Отъ поїхали вони у поле орати, та забули ковганки взяти. Посидають вони дурня по ковганку. А щобъ вінъ не забувся, якъ її звать, сказали ёму, щобъ вінъ, идучи дорогою, усе казавъ: «ковганка, ковганка, ковганка». Иде дурень дорогою и все товче одно: «ковганка, ковганка, ковганка». Коли вінъ спотенувсь, упавъ и забувъ, якъ те зветься, за чимъ ёго послали. Думавъ, думавъ, та й надумавсь, иде та все: «поганка, поганка, поганка». Доходить до церкви, ажъ изъ церкви идуть молоді; вінъ все: «поганка, поганка, поганка». Тутъ ёго въ шию, въ шию:

— Ти бь лучше, сякий такий, ставъ, та й сказавъ: дай Боже, щобъ и на той годъ дождать гулять таке весілля.

Вінъ добре запам'ятовавъ це. Иде, ажъ мертвого несуть до ями. Дурень ставъ, та й каже:

— Дай, Боже, вамъ и на той годъ гулять це весілля.

Тутъ зновъ натокли ёму бідному шию:

— Ти бь лучше, сякий-такий, ставъ перехрестився та й сказавъ: «царство небесне, вічні покой»!

Дурень запам'ятовавъ це. Иде вінъ, та й иде, коли чоловікъ изъ двора здохлу кобилу тягне. Дурень ставъ, перехрестився:

— Царство небесне, вічні покой!..

Тутъ чоловікъ давай ёго бить:

— Ти бь лучше, сякий-такий, взявъ за хвість, и собі да міні помігъ, витягши изъ двора.

Дурень запам'ятовавъ це. Иде, та й иде, коли чоловікъ кабана смалить. Дурень кабана за хвість, та й давай тягати кабана. Чоловікъ за це давай ёго лупити въ шию:

— Ти бь лучше сказавъ: дай Боже, щобъ ти цимъ добромъ нагодувавъ жінку и діточокъ.

Дурень запам'ятовавъ це. Иде та й иде. Коли чоловікъ на двір ходить. Дурень підійшовъ близенько та й каже:

— Дай, Боже, щобъ ти цігъ добромъ нагодувавъ и жіночку свою, и діточокъ своїхъ.

Чоловікъ той скорійше штани на себе, давай битъ дурня:

— Тибъ лучче сказавъ: «а кишъ»!

Иде дурень, та й иде, коли стрельці стреляють утатъ; дурень якъ крикне: «а кишъ!» — усі утки, якъ не були на воді. Стрельці давай битъ дурня:

— Тибъ лучче и собі палку взявъ, то можебъ и ти, чи не вбивъ би якої утки.

Дурень взявъ палку и пішовъ собі. Иде та й иде. Дивиться, коли одна баба другій бабі вошей у голові ськає. Дурень тоді давай лупить палкою бабу. Баби давай ёго битъ въ шию:

— Тибъ лучче и собі наставивъ голову, то можебъ ми и тобі посьєали.

Иде дурень, ажъ собаки собі гризуться. Вінъ и собі підставивъ голову, тутъ собаки ёго по кусочку рознесли всёго.

Замисалъ В. Криницькій.

2.—Про дурня.

(С. Иванковъ, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Якъ було собі три брати, да всі три Кондрати. Пошли въ поле орати, да забули таганоукъ узяти. Міжъ тими братами було два розумнихъ, а третій дурний. Кого послать за таганками. «Пошлимъ дурня!»

— Дакъ я забуду, якъ вони звуться, поки дойду до дому.

— Ти йди, та все кажи: «тагани, тагани».

— Ну, добре.

Иде, та все: «тагани, тагани», каже. Коли веде чоловікъ пару волівъ на продажъ.

— Здоровъ дядку, каже дурень: «тагани, тагани».

А той думавъ, що на ёго волівъ каже погани, а вони таки й справді були такі, та и давай ёго лупить:

— Які, скурвий сину, мої воли погани.

А дурень не вміє ёму одказать, що то вінъ волівъ ёго не гудивъ, и покіль той дурня поповивъ, дурень забувъ, якъ звуться тагани, та й вернувся знову до братівъ.

— А чомъ таганоукъ не принісъ?

— Я йду, та все кажу: «тагани, тагани»,—а чоловік якийсь веде во-
лівъ, та й давай мене бить.

— Е, дурень, дурень ти; тибъ сказавъ «дай Боже продать, да багато гро-
шей набратъ».

— Ну добре, я такъ буду все казать.

Иде та все: «тагани, тагани». Коли несуть мертв'яка.

— Здорови! Дай Боже продать, да багато грошей набратъ, каже дурень.

Ті давай товмачить, покинули мертвеця. Покиль били, вінъ забувъ,
зачімъ ишовъ, вернувся знову назадъ.

— А чомъ не принісь тагана.

— Е, навчили. Иду, — коли несуть мертвеця, я й кажу: дай Боже
продать да багато грошей набратъ. А вони тоді давай мене товбти.

— Е, дурень, дурень ти! ти бъ скинувъ шапку да й перехрестивсь.

— Ну добре, я такъ буду все робить.

Иде коли чоловікъ смалить кабана, той скинувъ шапку да й хреститься.
Давай тоді чоловікъ ёго бить, дума, що дурень ёго вважає за чорта. Дурень
знову забувъ, зачімъ ёго брати послали, да й вернувся назадъ.

— А чомъ ти не принісь таганокъ?

— Е, не принісь! ви все учите, щобъ мене бито. Иду, коли чоловікъ сма-
лить кабана, я скинувъ шапку да й хрищусь, такъ якъ ви казали; а вінъ поки-
нувъ смалить да й давай мене бить, каже: хйба я чортъ, що ти хрестився?

— Е, дурень, дурень ти, ти бъ сказавъ: дай Боже на пожитокъ.

— Ну добре, я такъ буду все й казать.

Иде, коли чоловікъ сидить, крѣкчучи. Дурень підишовъ.

— Здоровъ, дядьку, дай Боже на пожитокъ.

Той, якъ схопитися, та й давай плішнить, чимъ попало, и де попало;
одплішивъ такъ, що до новіхъ вінниківъ буде згадувать. Забувся дурень, зачімъ
ишовъ, вернувся знову назадъ.

— Ну, чи ти принесешъ намъ таганки, чортова дурнеча.

— Вже-бъ досі давно принісь, якъ би — чортъ зна чого — не вчили!

— Що тамъ, зновъ бито?

— Ежъ не якъ! Иду, коли чоловікъ сидить, а я й кажу: дай Боже на
пожитокъ, а вінъ тогді й давай мене плішнить чимъ попаде.

— Е, дурень, дурень ти! тибъ и собі примостивсь коло ёго.

— Ну, добре, я такъ буду все й робить.

Иде, та й иде, уже дійшовъ до села, дивиться, коли жонки сьбаються,
вінъ скинувъ штани, убравсь міжъ їхъ да й сівъ до вітру. Давай ті жонки гро-

бінками ёго по голові лупить. Забувъ він зачимъ ишовъ, вернувся знову до братівъ.

— Мабуть, кажуть, знову бито, бо йде безъ таганокъ. «А що?»

— Иду, коли жонки ськаются, я опутивъ штаны, якъ ви казали, да й сівъ міжъ ними до вітру. А вони давай тоді мене лупить гребінками...

Ті розсміялись.

— Отъ дурень, дакъ дурень! Тибъ же скинувъ шапку, да й собі голову туди вткнувъ, до вони бъ и тобі поськали.

Иде, коли собаки ідять стерво, вінъ голову свою міжъ ребра. Давай собаки ёго щипать и уши поодривали ёму. Вернувся вінъ увесь у крові.

— Ні, братъ, каже єдень другому. Мабудь ходімъ ми, которий небудь, бо свого дурня ще разъ якъ пошлемо, до вже й живий невернеться. А що? Еге, ще хтось добре одшьяливъ.

— Хиба вамъ невидно, щобъ вамъ повилазили, підвели на безумъ! Иду, коли собаки ідять стерво, я й уткнувъ свою голову, якъ ви казали, щобъ поськали, а собаки, бачте, якъ мене поськали, ледві вирвався! Ідїть сами теперь, нехай вамъ чортъ! я лучше безъ каши буду; покажітья ви зъ вашими таганками!

— Да сиди вже, сиди, дурню, а самъ піду, обізвавъ одинъ Кондрать, хочъ би ти воли поганявъ, поки я прийду, а то й того не дотепенъ.

Записавъ И. Касьяненко.

3.—Про дурня.

Бувъ ту чоловікъ и мавъ три сини: два розумнихъ, єдень дурний. И померъ імъ батько. И якъ розумні идуть на роботу, иде за ними дурний. И беруть розумні идуть въ світъ, а дурний злапавъ въ руки ступу и тягне за собою и каже до розумнихъ: «чикайте мене». А тіі втікають, а вінъ за ними зо ступою. Идуть вони цілий день и каже дурний: «поможить мені татової мольки підтагнути». И тіі дивлятья, що вже покидастья, беруть и допомагають ёму тягнути тої ступи. Притягнули вже далеко и стають на нічъ и кажуть:

— Лягаймо на нічъ, а дурний засне, а ми виліземъ на дуба, и вінъ побіжить за ними.

Дурний буцімъ заснувъ, а тіі повилізали на дуба, а дурний пробудився и каже: «треба й мені лізти на дуба», и каже до своїхъ братівъ:

— Ходіть, допоможіть мені витягнути ступи!

Тії беруть и азаять на землю и тягнуть ступу на дуба, витягнули її на дуба, и сидять всі три. Але дурному ся захотіло сісти на ступу; и ёму не казали сідати на ступу, и вінъ не сідавъ; ажъ ту надходить дванадцять розбійниківъ розпалюють огонь підъ тимъ дубомъ и варять собі вечеру. Дурний каже:

— Ой я сяду на ступу.

— Але цить, дурний, бо буде тобі смерть и намъ.

— То я буду плакати.

Тії беруть на коліна ступу и тримають, а вінъ сівъ и гоїдається, а вони тримають на колінахъ ступу. И каже:

— Я хочу сц...и.

— Ой, дурний, тримай ёго такъ, щобишь не сц..ъ, бо буде намъ смерть и тобі,—с.и въ ступу.

— А яжъ дурний сц..и въ татову мольку, — ой такі хочу сц..и.

— С.и, с.и на безголове.

И бере дурний, сц..ъ на тую вечеру, що розбійники варять, а розбійники собі говорять:

— Кажуть люде, що роса зъ неба падає не солона, а цяя солона.

— Ой я хочу ср..и.

— Ей, дурний, чекай, бо буде тобі смерть и намъ.

— Коли я таки хочу.

— Ну то с..и.

Дурний бере и с..е на вечеру тіхъ разбійниківъ.

— О, якась погана птиця паскудить намъ въ страву.

И каже дурний:

— Я буду кидати ступу.

— Не видай, дурний, бо буде тобі смерть и намъ.

— Ой коли мені зле сидіти.

— Сідай на насъ.

— Ой коли мені зле ся дивити на нюю, що вінъ въ долині; я таки її кину.

Бере тую ступу и кидас по-межи гяляки на тії розбійники, и вбило одного розбійника, а тії повтікали. И каже дурний:

— Ну злазьте будемо істи.

И позлазили и беруть и ідять. Але одинъ розбійникъ прийшовъ довідаться, и сівъ собі за дубомъ, и дивиться, що вони роблять. А дурний каже:

— Дайти мені ніжъ, я ёго заріжу.

Прибігъ до него и відрізавъ ёму язикъ тому розбійникові, прийшовъ, наївся и каже: «ходімъ до дому». Браття пришли до дому и каже найстарший: «я буду жинитися». Взяли купили собі горилки и полубочокъ вина, купили бочку меду и пішли на друге село до своєї родини. А дурному кажуть:

— Ти ту пилнуй всёго, а ми підемо.

И пішли, а дурний покушавъ горилки — не добра, потому покушавъ вина; алижъ то горилка и вино — не добре, покушавъ меду — добрий; и взявъ вино и горилку, випустивъ на сіни, и медъ випустивъ, и каже:

— Треба теперъ всю розколотити, то буде якийсь смакъ елень, а то нема ніякого смаку ні въ жаднімъ.

Взявъ, скинувъ штани и сівъ на порозі и мішає коцюбою, розколотивъ ёго, взявъ нецки, положивъ въ той трунокъ, сівъ въ нецки и плаває по сінахъ. Приходять тіи и кажуть:

— Відчини, дурний.

— Чикай, нехай доіду до дверей, бо ще ся втоплю.

Злізъ зъ нецокъ, відчиняє имъ.

— Ахъ ти, що поробивъ, дурний.

— Ну що, збирайте та будемъ пити.

А тіи кажуть:

— Ну щожъ ту зъ дурнимъ робити.

И виправили ёго до міста купувати и кажуть: «купижъ горнятко, мнися, ринку, сала и ковбасъ». Прихавъ дурний до міста, покупивъ тоє, й іде до дому й каже самъ до себе: «ринка має три нозі и не хоче йти, тільки щобиє везти; я маю дві нозі, та мушу йти, а вона три й не хоче». И взявъ її положивъ на дорозі, а самъ пішовъ. Иде черезъ село, а чоловікові поросята налізли въ тікъ; вінъ взявъ, поросята вигнавъ и ковбасою и саломъ загородивъ пліть приїздить до дому. Питаютця ёго:

— Дежъ горня?

Вінъ каже:

— Єсть.

— А ринка?

— Нема ринки, вона три нозі має, не хтіла йти, а я но дві нозі маю та мушу йти.

— А сало й ковбаси де?

— Ну, де, загородивъ чоловікові въ плоті диру, бо поросята лізли.

А розумні кажуть:

— Ну вже з дурнимъ нічого не зробить.

И хотімъ вісіньку померла баба, и вони тую бабу хочуть вже ховати, а дурний каже:

— Чикайте, не ховайте, я за нюю візму гроши.

Бере на візъ тую бабу и везе до міста, и взявъ її и положивъ на коліна десять яецъ, и підперъ тую бабу; и вона сидить, а самъ взявъ шишовъ и дивиться здалека на тую бабу, ажъ ту іде чиновникъ и каже:

— Що то, бабо, за тіи яйця?

Баба ніцъ не каже.

— Що ти, бабо, глуха, що нічого не кажешъ?

И вінъ зновъ її питаєця:

— Бабо, чому нічого не кажешъ, що за тіи яйця.

А вона ніцъ не каже. А вінъ бабу хлѣпъ въ писокъ, ажъ перевернулася, а той дурний ёго за руки й каже:

— Ти мені забивъ бабу, ходишь же теперъ до начальника.

И питається десятника:

— Є начальникъ дома?

— Нема.

— Ну то я тебе заведу до полиціи.

И бере. Чиновникъ дає ёму пятьсотъ рублівъ, но «некажи нікому нічого».

И вінъ взявъ ті гроші, прихавъ до дому зъ бабою й поховавъ тую бабу, а гроши мавъ; и відъ того часу ставъ розумний.

4.—Про трохъ братівъ.

(Дрогичинъ, Кобринскаго у., Гродненской г.)

Въ одного чоловіка були три сини: два розумнихъ, а третій дурній. Ото дурний и каже батькові:

— Тату, позвольте мині повести нашого бичка на ярмарокъ, та продать.

— Де тобі, сину, каже батько, на ярмарокъ водить. Ти и грошей не зумієшь пощтати, якъ тобі дадуть.

— Зумію, тату, каже дурень.

Отъ батько ёму позволивъ; дурень начепивъ налитачъ бичкові на роги и повівъ продавати. Веде та й веде, коли дивиться стоить лісь. Отъ дурень и каже:

— Отто якого багато людей на ярмарокъ з'їхалось! Колибъ за бичка взяти хотъ 25 рублівъ. Привівъ дурень бичка въ лісь и привязавъ ёго до пинька и каже ёму:

— Ну, давай гроші! Давай 25 рублівъ.

Пень мовчить. Отъ дурень и каже:

— Ну коли теперъ у тебя грошей нема, то прийду до тебе черезъ тыждень!

Мовчить пень. Отъ дурень покинувъ у лісі бичка и пішовъ до дому. Черезъ неділю приходить дурень до пинька и каже:

— Давай за бичка гроші!

Мовчить пень. Дурень взявъ колокъ и давай ёго гнітити. Якъ ударить, то гроши и забразгать, ті що були закопани въ котёлку коло пенька. Отъ дурень побачивъ гроші, одсчитавъ собі 25 карбованцівъ и пішовъ до дому и розказавъ старшимъ братамъ. Отъ старший братъ пішовъ зъ дурнемъ у лісь до того пинька и каже дурнєви:

— Ти-жъ, дурню, иди на дорогу и дивись, якъ хто буде їхать, або то ти свисни; а я пиду до того пинька, та заберу гроші.

Вийшовъ дурень на дорогу, взявъ колка и стоить, ажъ іде піпъ. Отъ дурень підкравсь зъ-заду, якъ свиснувъ ёго колкомъ по голові, такъ піпъ и покотився зъ брочки. Побаче старший братъ, що дурень убивъ попа, побігъ скорій до ёго, взяли ёго у двохъ и затягли въ куці.

— Гляди-жъ, каже дурню, не кажи не кому, що ти батюшку вбивъ, а то и тебе буде клоніть и мене.

— Добре, каже, нікому не скажу.

Пришли до дому, а дурень и проговорився. Стали питать де піпъ, де піпъ, а вінъ и каже:

— Хиба ви не знаєте, що я убивъ попа, та зъ братомъ въ куці затягли.

— А якій-же той піпъ?

— Якій? Зъ бородою, такою, якъ уцапа, та ще й рижою...

А братъ почувъ, що дурень сказавъ, та одрізавъ цапа голову, побігъ у лісь и привязавъ попові. Сказали дурнєві, щобъ вінъ повівъ тудя, де піпъ лежить. Вінъ повівъ и каже:

— Ось, дивится, лежить зъ цапиною бородою и рижками.

Ти думали, що вінъ чорта убивъ, та ще подякували ёму. Такъ нєві и не було нічого.

5.—Дурний Іванъ та Хвеська—ѣго сестра.

Жили собі въ одній слободі братъ и сестра; братъ бувъ—дурникъ, звали ѣго Іванъ; сестру звали Хвеською. Були вони собі бідни, и черезъ те сестра часто посилала брата до сусіди чого-небудь попросити. Разъ зібралась вона у поле и послала ѣго попросити чого-небудь. Вінъ прийшовъ, та й каже:

— Здорови були! Прислала Хвеська, щобъ чого дали.

Ті и загадались, чого бь ѣму дати, а далі взяли та й дали кусокъ м'яса. Пішовъ Іванъ до дому. Дорогою зустрілась ѣму собака.

Вінъ и каже:

— Се на тобі, а се мені.

И кинувъ їй м'ясо, а самъ подався до дому. Сестра и пита ѣго:

— Чого-жъ тобі дали?

— Та дали щось червоне.

— Чи не м'ясо, бува?

— Еге.

— Де жъ ти дівъ?

— Та собака зустрілась, та й каже: се тобі, а се мені. А я взявъ, та й кинувъ ѣго.

— О, дураче, дураче! Тибъ взявъ, та принісь, та покритивъ, а я прийшла бь да зварила.

— А хиба я знавъ?

На другий день вона угъять пішла у поле, а ѣго послала до своїхъ, попросити, щобъ чого дали. Вінъ приходе й каже:

— Здорови були! Прислала Хвеська, щобъ чого дали.

Вони дали ѣму свиту. Принісь дурень до дому, порвавъ її на шматочки, сівъ на улиці й дождає сестри. Тільки що вона виткнулась, а вінъ и гукає їй:

— Хвесько, Хвесько, иди скорій. Я принісь м'яса и покритивъ.

Дивиться Хвеська—ажъ шматочки сукна. Вона й каже:

— А, дурний, дурний! Хиба то м'ясо? То-жъ свита. Тибъ принісь, та повісивъ її на жерточі.

— Хиба жъ я знавъ?

Другого дня уранці вона зновъ пішла у поле, а ѣго послала до своїхъ чого попрохати. Вінъ прийшовъ та й каже:

— Здорови були! Прислала Хвеська, щобъ чого дали.

Отъ вони дали ѣму корову. Привівъ вінъ її до дому, и давай вішати на жертву. Корова брикнула, зірвала жертву и втекла. Пришла сестра и пита:

«Труды» Чувинскаго, томъ II.

— Чого жъ тобі дали?

— Та дали щось таке рогате, та хвостате.

— Чи не корову, бува?

— Та оге-жъ.

— Дежъ ти її дівъ?

— Та я ставъ вішати її на жертку, а вона брикається; порвала віровку та й утекла.

— О, дураче, дураче, тибъ привівъ її, та поставивъ у хлівъ, та давъ паши; а я-бъ пришла да подоіла-бъ.

— Ну, хйба жъ я знавъ?

Уранці зновъ послала ёго до своїхъ прохати чого. Вінъ прийшовъ та й говорить:

— Здорови були! Прислала Хвеська, щобъ чого дали.

Ті думали, думали, чого бъ їмъ дати; та й дали дівку, попоробити їмъ трохи. Отъ Иванъ привівъ її до дому, заперъ її у хлівъ, підложивъ їй сінца, та й велить їсти, бо Хвеська прийде подоїть. Отъ приходить Хвеська, а вінъ и ренетує:

— Хвесько, Хвесько! иди доїти корову!

Та вхопила дійницю, та бігомъ у хлівъ, зиркъ, — ажъ тамъ стоїть дівка. Вона привела її въ хату, нагодувала, напоїла и відпустила до дому. Отъ наступила неділя, и Хвеська збирається до своїхъ. Бере зъ собою и брата й каже ёму:

— Гляди жъ ти, якъ сядемо за стіль тамъ їсти, то ти по-троху їжъ, а то скажуть прожора.

Прийшли. Посідали за стіль. Дурень усе трохи їсть; ёго поштують, а вінъ не хоче. Вернулись до дому. Вінъ и каже сестрі:

— Хвесько, а їсти хочу.

— Та хйба ти тамъ не паївся?

— Та ти жъ казала: їжъ по-троху, а я все ївъ по-трошку.

— Ну, візьми жъ тамъ на нечі вареникі.

Але дурень не понавъ варениківъ, та намацавъ кінку зъ кошечками, та й поївъ їхъ. Вранці Хвеська дивиться цілісінькі вареники, а кінки зъ котятами нема.

Записавъ Залюбовскій.

6.—Про дурня.

У одного чоловіка був син дурень. Парубокъ уже був, жениги пора. Здається, за такого дурня хто б пішовъ. Ад-же—нашли таку божевільну, що подавала рупники. Отбули весілля; та дурень не довго живъ у семі, зъ батькомъ, —заразъ старші брати ёго виперли; поставили ёму хату й одрядили и нічого не дали.

Отъ и живуть вони собі въ двохъ и зъ жінкою. Жінка товчеться, та заробля, щобъ таки сбити хоч яку небудь худібчину, та щобъ їсти було що; а дурень тільки їсть та п'є готовеньке, та на печі лежить,—та хотьбы лежавъ, а то висить: оце залізе, обхвате жертку руками и ногами й повісне, висить та співа, ажъ хата розлягається. Разъ жінка ёму й каже:

— Ти бъ таки пішовъ до батька та випросивъ собі хочъ поросятко, — якъ такі у насъ въ дворі нічого не має.

— Та добре жъ, жінко, я й піду.

Прийшовъ до батька, поздоровкався.

— Базала моя жінка, щобъ ви дали порося.

А мати й каже невісткамъ:

— Підіть тамъ піймайте яке гарненьке поросятко та дайте ёму.

Вінъ узявъ те порося, въ мішокъ, повісъ до дому.

— На, тобі, жінко, порося, казали, щобъ берегла.

А самъ уп'явъ на пічъ—повісъ та й співа. На другій день жінка уп'явъ ёму каже:

— Люди такі: то рибу ловлять, то по зайці ходять, а ти все лежишъ; та якъ би я не заробляла хліба, то й зъ голоду досі пронавъ бы; піди по зайці.

— Та й добре жъ, каже, жінко, я й піду.

Отъ жінка пішла до сусіда прости, а вінъ узявъ kota й порося у мішокъ замісто гінчихъ себавъ, и пішовъ у лісъ. Тільки що ставъ доходити—біжить заець; вінъ заразъ випустивъ kota; а той кітъ, съ переляку, на дуба, злізъ на самий вершечокъ, та й сидить. Дурень взявъ та й порося випустивъ, а те порося, якъ побіжить у ривъ не удержалось—покотилось и вбілось. Зостався дурень безъ нічого: и зайця не піймавъ, и порося запронастивъ. Пришовъ до дому, жінки нема, вінъ и полізъ на пічъ. Прийшла жінка.

— Де жъ твої зайці?

— Е, лиха тамъ їх година пійма! Тільки дурно порося пропало.

— Яке порося?

— Та наше таки, я ёго бравъ на охоту.

— Отъ, дурний! Люди собакъ беруть, а вінъ порося. Ти, коли самъ не знаєшъ, хочъ би людей роспитавъ.

— А я ще й kota бравъ, такъ кітъ избравъ на дуба—манявъ, манявъ—не лізе, такъ я ёго й покинувъ.

— Любий, любий! каже жінка.

Черезъ скільки тамъ днівъ, уп'яють ёму каже:

— Теперъ у насъ нема въ дворі ні шерстини: ти бъ таки пішовъ до батька, та попрохавъ, щобъ тобі дали хочъ лошатео.

Пішовъ дурень. Увійшовъ до батька въ хату, мездороввався.

— Казала моя жінка, щобъ ви дали намъ лошатео.

— А порося живе?

— Ге! Давно вже нема.

— А де жъ?

Той такъ и такъ розказавъ імъ, де ділось порося. Браття видаяли ёго, а мати ажъ заплакала. А лошатео дали таки. Вінъ надівъ на нёго обротьку и повівъ до дому. Привівъ у двіръ, пустивъ ёго, а самъ мерцій на пічъ—повісь на сволиці та й співа. Жінка питає:

— А що—дали лоша?

— Дали, онъ у дворі.

— Ти бъ ёго въ хлівець загнавъ та давъ би ёму сінця.

— Зажени жъ, коли тобі треба.

Отъ у неділю жінка збирається на місто.

— Гляди жъ, каже, хозяйствуй тутъ безъ мене: даси лошадці істн и напоїшъ; а я клякну Параску (сусідину дивчину) нехай тутъ у печі витопе й обідати наваре; якъ управится, то даси їй поснідати; о тамъ у молошнику єсть сметана, а вона напече паляницъ, то поламаєшъ мяку паляницю».

— Гарздъ, каже.

Прийшла Параска. Заразъ затопила въ печі, наварила обідати й паляницъ напекла. Якъ зовсімъ вже вправила, сіда біля вікна та й сидить. А дурень усе лежавъ на печі; далі якъ схопитися, якъ ухвате віровку—давай налігувати Параску. Та кричить опинається, а вінъ:

— Чого ти дурна? Ходімъ я істн дамъ.

Повівъ її въ хлівець, положивъ сіна и хлівець заперъ; а лошачку повівъ у хату. Привівъ. Успавъ у мисочку сметани, поламавъ паляницю и

давай сажати лошачку за стіль. Лошачка дрига ногами, головою маха, а вінъ її вговорює:

— Чого ти, дурна, пручаєся? Сідай, їжъ, воно добре.

Та й товче її мордою въ сметану. Та лошача якъ вирветься, вибила вікна, далі якъ плигана черезъ стіль, миску розбила, стіль перевернула.

— Ні, ти катова лошача! Отъ дурна, не схотіла сметани.

Полівъ на пічъ та й співа. А Параска тимъ часомъ якось відчинила дверці и втікла зъ хлівця. Прийшла жінка.

— А що,—дававъ лошачці їсти?

— Дававъ сметани, такъ вона не схотіла; та ще, бачъ, и вікна побила й мисочку розбила.

— А, Боже! Що мині съ тобою робити. Де жъ таки ти чувъ, щобъ лошатамъ давали сметану?

— Та ти жъ сама казала.

— Я тобі велила, щобъ ти Парасці давъ сметани, а лошачці—сіна.

— А я Парасці дававъ сіна, такъ вона ажъ кричить та не хоче. Заперъ було въ хлівець—одже, мабуть, утекла.

— Дурний, дурний! Отъ лиха мені година съ тобою.

Діждали заговінъ. Усі люди идуть у гості до родичівъ, и дурень изъ жінкою пішовъ до батька. Засиділись тамъ, та й припізнались, їхъ зостановили почувати. Полягали спати. Дурень—чи спавъ, чи й ні—буде жінку:

— Жінко, жінко! Я їсти хочу.

— Та хіба жъ ти давно вечеряє! Устань же, каже, та пошукай—о тамъ на пічі була макітра зъ варениками, що одъ вечері остались.

Вінъ полізъ. Лапкався тамъ, лапкався—найшовъ макітру, та не ту, що була зъ варениками, а другу; а въ ту макітру повлазили маленькі кошенята спати. Вінъ не ставъ роздивляться, що тамъ найшовъ—поївъ кошенятъ. Прийшовъ до жінки.

— Чуєшъ, жінко, які добрі вареники! Та ще й хрускотять, мовъ зъ кісточками.

— А, побила мене лиха година! Ото жъ ти кошенятъ поївъ. Лягай же спати.

Вінъ полежавъ трошки та ухъять торка жінку.

— Жінко, жінко! Я пити хочу.

— А щобъ тебе... О тамъ біля порога стоить діжечка зъ водою—встань та й напийся.

Уставъ вінъ. Ходивъ, ходивъ по хаті, налапавъ помийницю и давай зъ неї хлѣбати.

— Жінко, я найшовъ воду, та така добра, кісленька, та ще мовъ кишечки тягнуться.

— То жъ ти, мабуть, помий напився.

Тільки що жінка заснула, вінъ уп'єить її буде:

— Жінко, жінко! Квасу хочу!

— А, якъ ти мені надоївъ зъ своїмі примхами! Полізъ у погрібъ, тамъ стоїть бочка зъ квасомъ, наточи й напийся, та гляди затикай чіпъ, щобъ не вибігъ квасъ.

Полізъ вінъ у погрібъ, одіткнувъ чіпъ и випустивъ увесь квасъ. Врде въ погрібі по коліна. Сякъ-такъ вибрався відте, увійшовъ у хату.

— Жінко, жінко! Я квасъ випустивъ.

— Гараздъ! Ти вже, куди ни повернесся, наробишъ добра. Піди набери попелу, о тамъ у сіняхъ въ жолобку стоїть, та засипъ. Та гляди, не попади борошна!

Пішовъ вінъ, найшовъ борошно, набравъ и засипавъ той квасъ. Увійшовъ у хату.

— Жінко, жінко! Вже засипавъ квасъ, та хто ёго зна, що мені попалось-такє, якъ борошно, и пахне борошномъ,—ось устань — подивись.

Встала вона, полізла въ погрібъ; коли гляне, ажъ — лиха година — увесь погрібъ изсипаний борошномъ.

— А щобъ же тебе, каже. Ну, що теперъ батько скаже! Збирайся та ходімо, щобъ хочъ не чути, що тутъ буде.

Убралися тихенько, такъ що ніхто й не чувъ, и до світа дома стали. Та більше вже ніколи не ходили въ гості.

Такъ собі живуть, та хлїбъ жууть. Жінка все побивається, такъ якъ и побивалась, а дурень вісить на пічі та співає.

Записавъ Залюбовскій.

7.—Дурень.

Бувъ чоловікъ богатий. И якъ вмівъ, то зазвавъ свого сина та й каже:

— Слухай но, гляди, щобиъ якъ виорешъ ниву, то всякий разъ абиякъ лисомъ обкидавъ.

И вмеръ зъ тими словами. Той обкидає ниву каждый разъ ли.

сячими шкурками, а люди забравать; досить, що дожи обкидавъ, що ажъ збіднівъ. На решті приходить до свого брата радитися: що тутъ робити, бо вже нема за що лисівъ купити? А братъ каже:

— Слухай но, то тато казавъ,—щобися обуровахъ ниву и причинявъ свебу, то бисъ бильше мавъ».

8.—Дурний.

Еденъ чоловівъ не віривъ жінці, що єї черево болять, якъ вона дитину родить, и завше називавъ єї ніякою. Але вона пошла до баби радитися: щоби то чоловікові зробити, щоби єго черево боліло! Та каже:

— Звари но житнєї мамалиги и втри сімя конопельного, та зроби зъ того молоко и дай єму вечеромъ їсти.

Зробила такъ, наївся мужлическо и лягъ спати. Може переспавъ еденъ сонъ, пробудився: «ой, ой». Жінка питається: що єго болять. Той кажи:

— Подобнось буду дитину мати.

— Ну, то я тобі кобіту закличу.

Але вінъ не чикає, взувся въ чоботи, побігъ дорогою, самъ не знає куди, держучися за живіть. А въ лісі вовки зїли чоловіка; якъ вчули, що вінъ йде й кричить, втікли. Вінъ надійшовъ. Стоять на дорозі чоботи зъ ногами, взявъ їхъ, прийшовъ въ село, попросився на нічъ, пустили єго. Вилізъ вінъ на пічъ спати. Али тоїжъ ночі корова теля мала; и якъ висодили теля, то вінъ спавъ; послі якъ всі засмули, вінъ пробудився, щось мокро виля нєго; оглядівъ—зъ вухами, волохате, думає собі: «слава Богу, що не чувъ якъ боліло, али яєгось біса вродивъ мохнатого, треба втікати, доки ніхто не знає». Взявъ й потихо втікъ, а чоботи зъ ногами лишивъ. Прибігъ до дому, жінка пустила єго, питає: де вінъ бувъ. Говори собі:

— Та я мавъ дитину таку--якъ медвідь, вуха—якъ въ пса, ноги—якъ въ коня, а самъ втікъ.

Рано повставали. На пічъ—нема чоловіка, а тілько теля и чоботи зъ ногами; подумали, що воно чоловіка зїло; взяли судити, и осудили то теля спалити. Взяли дві фури соломи и спалили теля на границі.

9.—Дурні.

Бувъ чоловікъ. Мавъ сина и дочку, котра була дурна. Отъ разъ післала єї мати по воду до керниці. На зустрічу їхавъ козакъ.

— Добридень тобі, серце, каже.

Та сіла и задумалася: де то козакъ сказавъ: «серце»,—то певне, що буде сватати. А тутъ нема ничего готового. Дивиться мама, що нема дочки. Пішла за нею. И дочка якъ їй розказала, то и вона сіла задумалася. Батько дивиться, що въ печу горить, а їхъ обоіхъ нема. Пішовъ до керниці за ними, прийшовъ и заставъ, що вони сидять. Розказали вони ему, и той задумався. Нарешті приходить синъ. Тії и ему розказали. А той и каже:

— Ото-сти, дурни!

Та вінъ такъ сказавъ, а самъ поїхавъ собі.

— Ну, каже: якъ я найду дурнищикхъ відъ васъ, то вернуся до дому. А якъ не найду, то не вернуся.

Пішовъ въ світъ и надібає, що чоловікъ тягне корову на церкву. Той и пита єго:

— Що ти чоловіче робишъ?

— Та щожъ, батько мій вмеръ, та казавъ корову дати на церкву. Та я и хочу теперъ витягнути.

— А бодай тебе!.. Та ти возми продай корову, а гроши въ церкву и отдай.

— Добре. Дай ти Боже здоровля, що порадивъ; сиди же зъ нами, та будешъ насъ радити.

— О, ні. Я маю далши ити.

Пішовъ, надібає, що чоловікъ запрягъ жінку въ візъ, и такъ її бєє, щоби витягнула візъ, зроблений въ хаті.

— Що ти робишь, чоловіче?

— Та отъ зробивъ візъ та не можу єго витягнути зъ хати.

— Чикай, а тобі поражу.

Взявъ витягнувъ, порозбивавъ—и на дворі склавъ візъ.

— Отъ, маешъ!

Ти просять єго сидити въ ніхъ, та научати, що робити. Вінъ каже:

— Не можу, піду дальше.

Иде, иде, надбас, що кобіта винесла квочку на двір, и такъ її б'є, зате що курчатамъ не дає цїпки.

— Що ти робишъ?

— А отъ видишъ, курка не хоче дати цїпки курчатамъ, — та я її б'ю.

— Яка-жъ ти дурна. Візми шпона, дай їмъ, то вони сами будуть їсти.

Видить вінъ, що дурнихъ воюди єсть багато на світі, вернувся до дому и господарувавъ собі щасливий.

10.—Про того чоловіка, що купивъ жінці таку куртку, якъ пані носить.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавскої г.)

Бувъ собі чоловікъ и жуїнка. Чоловікъ, було, возьме ружже та й піїде на охоту, або почепить неводъ на плечі да піїде риби ловить; а жуїнка дома остається на хазяйстві, да обїдять їму винесе на озеро, чи тамъ на річку. Отъ разъ пойшовъ той чоловікъ по рибу, закинувъ неводъ разъ, закинувъ другий, ажъ дивится—гроші. Да й грошей ще багато — одному и забрать не можна! Сховавъ вуїнь ті гроші; тамъ чи прикривъ їхъ чимъ небудь, чи може вь землю закопавъ, щобъ ніхто не найшовъ поки вуїнь вернется; пойшовъ, поймавъ зайця и завернувъ у неводъ. Тоді прийшовъ до дому и каже жінці:

— А знаєшъ, жуїнко, що?

— А що, чоловіче? якъ скажешъ, то й я буду знать.

— Да якъ тобі сказавъ, дай казати боюся; бо добре знаю твою жоночу натуру.

— Чого жъ ты, чоловіче, боїшся?

— Да якъ же тебе бісового батька не бояться, коли вь тебе на язиці нічого не вдержитця; тобі тільки скажи, то ти на другий день уже всімъ расплещешъ. Я вже твою натуру добре знаю, ти вже мені не кажи!

— А скажи, скажи, чоловіче! Скажи, будь ласкавъ, а тобі готова й заприсягти передъ образомъ святимъ, що не скажу й своїй рідній кумі—Насті.

— Ну гляди-жъ мені, мовчи! Я гроши найшовъ.

— А дежъ вони, чоловіче?

— Да тамъ на тигъ місці и лежать — багато дуже, данъ я не поужавъ забрать усіхъ.

— Неправда!?

— Єй-Богу найшовъ! ось ходімъ...

— Ходімъ-же чоловіче, скоренько; теперъ же ходімъ; а то що хто тамъ якъ нагледить, то й безъ насъ забере; ходімъ, ходімъ... не вже багато грошей?... Отто Буѣмъ давъ намъ щастя... гроші!... гроші!... Дакъ ти, чоловіче, кажешъ, що їхъ тамъ багато?

— Та йди вже, якого ти бісового батька телінавшъ тигъ проклятімъ язкомъ! Побачишъ сама.

— Ой, чоловіче, колибъ хто лишень не забравъ їхъ.

Отто ухватила на себе свитину, забула й платка на голову накинуть, такъ во однімъ очіпку и побігла. Ледві той чоловікъ збігъ за нею. Прибигли до річки, отъ чоловікъ и каже їй:

— Перше, жуѣнко, поможи мені неводъ витягти изъ води, я тягъ, тягъ та ніякъ не витягну самъ, — певне багато риби наловілось.

Коли та жуѣнка кинется до того невода, ажъ тамъ засць.

— Се ти, чоловіче, неводомъ зайця поймавъ.

— Поймавъ, каже жуѣнка. А що?

— От-це диво! въ воді неводомъ зайця поймавъ!

— Дурна ти! не дивуйся, а то люде скажуть, що въ тебе глузду нема. Хибажъ я це вперше неводомъ зайця поймавъ? Ажежъ люде ловлять и частенько, якъ у кого охота є до зайцівъ живихъ, хиба ти про це таки ніколи й не чула?

— Не чула, чоловіче! Єй-Богу, не чула!

— Ну, якъ не чула, бісова бабо, то й не хвалить нікому, а то ще обсмійють тебе такъ, що ти будешъ до новіхъ віниківъ памятать.

Ото розділили вони ти гроші на два клумака, забрали їхъ на плечи, понесли до дому и закопали въ коморі.

Ото у неділю вбірається чоловікъ на ярмарокъ, вона и наїла на ёго:

— Купи та й купи, мені таку курту, у якъ нашої пані.

— Да на бісового батька тобі та курта?! Дежъ ти бачила, щобъ мужички да ходили въ такихъ куртахъ. Така курта стоїть корбованцівъ сто, або й буѣльшъ. Ще люде скажуть, що ми панівъ обібрали; стануть трусить, найдуть гроші и поминай тоді, якъ звали!

— Ні, таки купи, та й купи мені курту, таку якъ у нашої пані, а то скажу панові, що ми гроші нашли.

— Ну, добре, мовчи, тільки куплю уже, що буде то й буде, а вже курту привезу зь ярмарку завтра.

Поїхавъ отто на ярмарокъ, накупивъ тамъ чого нужно було для господи; купивъ десятківъ зо два калачівъ и поїхавъ до дому. Приїздить. А жуїнка уже на порозі стоїть и дожидас курти. Туїнько що чоловікъ одчинивъ дворі, а вона и питає:

— А що чоловіче, привізь курту?

— Да де тамъ тобі привізь? Хиба ти не знаєшъ, що сьогодні було?

— А що тамъ, чоловіче, було?

— Да схватилася калачова туча и розигнала весь ярмарокъ: того калачъ ударить по спині, а того по голові уріже такъ, що ажъ свічки въ очахъ засвітяться. Якъ тобі кажу, що всіхъ розигнало, ніхто й товару свого не розкладувавъ.

— А я й чула, що щось на дворі гуркотіло, може й тутъ була калачова туча?

— А вжежъ була; хиба ти не виходила сьогодні на двір? Пойди подивись, скілько калачівъ накидало передъ хатою.

Отто вона вискочила на двір, позбирала ти калачі и каже:

— Спасибі, чоловіче, що ти й мені сказавъ, и я таки повоштую калачівъ.

На другу неділю убіраєтся знову той чоловікъ на ярмарокъ, а вона ёму й каже:

— Гляди-жъ, чоловіче, купи мені таку курту, якъ у нашої пані; а то якъ не купишъ, то я панові скажу, що ти гроші найшовъ.

Поїхавъ той чоловікъ на ярмарокъ, накупивъ бубликівъ може зь півсотні, або й буїльшъ; приїхавъ до дому, пороскидавъ їхъ на подвір'я такъ, щобъ жуїнка не бачила, и поїшовъ у хату. А жуїнка и питає:

— А що, чоловіче, чи купивъ курту?

— Хиба ти не знаєшъ, що й сьогодні торгу не було черезъ бубликову тучу. Якъ стали бублики падать, дакъ такъ, що й світа Божого за ними не видно було. Всіхъ изъ торгу розигнала: ніхто и не рoстанoвувавсяс зь своїмъ товаромъ. А ти сидишъ у хаті, то тобі добре, а мені ось такъ набило голову бубликами, що й в'язами не поверну. Тибъ хочъ вискочила верезъ порігъ, та хочъ позбирала ти бублики, що до насъ у двуїр'я туча нанесла, а то поки ти зберешся, то собаки та свині и безъ тебе поїдять.

Вискочила вона на двуїр'я, ажъ и справді бубликівъ коробокъ зь де-

сять на дворі валяється; позбірала вона, занесла вь комору; прийшла вь хату й каже:

— Ну, це спасибі тобі, чоловіче, що ти й мені сказавь; а тобь я такь и не знала, и бубликівь би не іла; а теперь—буде зь нась лакомства на цілий годь.

Отто дождали третєї неділі. Іде той чоловіть опять на торгь, а вона ёму и приказує:

— Глядижь, чоловіче, уже сегодня купи курту; не купишь — панові скажу за гроші.

— Да куплю, куплю! чого ти такь приказуєшь, хіба бь я тобі тоді не купишь, якь би не валачова та не бубликова туча.

Отто поїхавь на ярмарокь, тамь чого треба було накупивь, а до курть и не прицінювавсь и не підступавь. Приїхавь до дому, а жуїнка и питає:

— А що, чоловіче, чи купивь курту?

— Да де тамь тобі до курти, тамь на базарі такого сміху та соромь було нашому панові, що й сказати не можна!

— Якій же тамь соромь бувь нашому панові?

— Мабуть захотілось ёму сердешному їсти, а вуїнь поїшовь до торговки да й укравь ковбасу, дакь люде и замітили, да й поїмали ёго сердешного на гарячимь учинку, звязали ёму руки;—водять по базару та все ковбасою по пиці бьють. А людеї понасходились такого багато, що й протовпиться не можна. Всі торговки й товару свого не роскладали, всі такь, якь діти за медведємь бігали за нашимь паномь. Дакь я ходивь, ходивь—натовкли мені боки добре, я й курть не бачивь, запрігь свою конячку да й поїхавь до дому—нехай імь бісь!

На четвертий ярмарокь думавь, думавь той чоловіть, щобь же туть жінці збрехать? Та нічого не придумавь.

Виїхавь на ярмарокь, дивиться—стоять вози зь воловими шкурами.

— Дай, дума вуїнь собі, я куплю для жінки, замісь курти, волову шкуру.

Отто — підїшовь до воза, поторгувавсь, заплативь гроші, згорнувь шкуру на верхь шерстю, положивь вь мішокь и поїхавь до дому. Приїздить,—а жінка й пита:

— А що, чоловіче, певне й сьгодня не купивь курти?

— Ні, не купивь... ось заглянь у мішокь... ще й шерсть така, якь у нашої пані.

Вона заглянула—«ой, сіра, сіра, сіра!» такъ радіє,—якъ та дитина, що дадуть їй бублика, да ще й скажуть, що въ лісі одъ зайця одійнявъ.

— Пойдижъ, каже, чоловіче, да повісь їй въ коморі.

Повісивъ вуйнъ їй въ коморі и не виймавъ зъ мішка, щобъ жінка не розгледілась. Дождали ото неділі; треба ити въ церкву, жінка и каже чоловікові:

— Піди мені, чоловіче, да внеси мені зъ коморі курту!

Пойшовъ той чоловікъ въ комору, винявъ шкуру изъ мешка принісъ у хату.

— На, каже, одягайся, жінко.

— Одягъ би ти мене, чоловіче, бо ще це зъ роду въ-перше буду одягаться въ паньську курту, да й сама не знаю, якъ и одягаться, одягни мене, чоловіче, ти все бу́дльшъ за мене бувавъ у панівъ.

— Добре, каже, жуйнко.

Отто взявъ шкуру, накинувъ їй на плечі, передні ноги пообмотувавъ кругомъ руць, на концяхъ шнурками позавязувавъ шкуру зъ волової голови. Накинувъ їй на голову и роги понаставлявъ, задні ноги пообмотувавъ коло пігъ и хвістъ одстобуривъ зъ заду. Пойшла вона до церкви. Иде шляхомъ, а сабаки на неі, якъ на того вовка кричать, діти зъ цілого села позбігались, та черезъ тини дивляться—не мовъ на чорта,—а вона иде да думас:

— Отъ якъ люде дивуються, якъ же то будуть дивуваться, якъ я прійду въ церкву!

Отто думас собі такъ дорогою, та все поспішає, щобъ скорінгъ до церкви прійти. Прійшла, одчинила двері, вішла въ церкву—люде, якъ глянуть, такъ и перелякались...

— Оце сатана, кажуть, це вже певне буде кінець світу, бо ще ніколи цего не було, щобъ сатана являвся всімъ людямъ, да ще й въ церкві.

— Та ні, каже другій, ось придивись добре; це здається моя сусідка—ось, дивись, коли на неі не похожа?

— Дежъ тобі сусідка—чиста сатана: роги, хвістъ, шерстію поросло...

Повтікали люде, христячись изъ церкви; а вона побігла до попа да заглядує черезъ двері у оltаръ да й каже:

— Батюшка, батюшка, чи нема тутъ людей?

Батюшка, якъ побачивъ, побігъ зъ церкви и собі, й не покидавъ зъ себе церковної одежи. Бачить та жінка, що всі їй пріяли за чорта, иде до дому та й каже:

— Ну, подождижъ, чоловіче, и я тобі шткуу зроблю!.. отце заразъ

пойду до пана и розкажу ёму за гроші... нехай проклятий чоловік знає, якъ сміяться надъ другими!

Отто зайшла до дому, скинула зъ себе волову шкуру, одяглася у свитку и побігла до пана. Прійшла й каже:

— Отсе я, паночку, прійшла вамъ сказати, що мій чоловікъ багато грошей найшовъ.

— Коли же вуїнь найшовъ гроші, пита панъ?

— Да тоді, паночку, якъ неведомъ у ставу живого зайця поймавъ.

— Коли жъ це було? хтожъ це бачивъ, щобъ хто зайцівъ ловивъ неведомъ?

— Це було передъ тимъ, якъ калачова туча розигнала базаръ.

— Що це зъ тобою, жінко добра, сталося, чи при своїмъ ти умі? Коли жъ це калачова туча була?

— Якъ воли? Въ одну неділю була калачова туча, а въ другу бубликова, а въ третю отто ви на базарі ковбасу вкрали, да васъ звязавши, водили по базарі, та били тією ковбасою по пиці.

— Мене били ковбасою по пиці? якъ ти смієшъ таку небиллицю говорити? Гей! Позвать мені и приготувати лізь!..

Прійшовъ кучеръ, панъ загадавъ кучерові, щобъ вуїнь ій всипавъ двадцять пять гарячихъ лізь. Повели ій на конюшню, дали ій скілько приказавъ панъ и пустили до дому. А за гроші й не згадувавъ, таєъ вони и остались всі у того чоловіка, ще й досі певне; вуїнь їхъ усіхъ не проживъ, бо дуже багато найшовъ!

Отъ вамъ казка, а мені бубликівъ в'язка.

11.—Про чоловіка, що шукавъ біду.

Бувъ чоловікъ дуже багатий, и мавъ одного сина. Але якъ вмиравъ, то наказувавъ синові, щобъ вінъ таєъ робивъ, якъ батько ёго, и щоби нікому жадної кривди ни чинивъ. Допіро якъ вже батько вмеръ, почикавъ вінъ шів-року и каже:

— Еть, що я таєъ буду робити, якъ міні батько казавъ; що якъ я все маю, ничімъ ся не журу, не таєъ, якъ другі люди кажуть: що єсть на світі біда!—я сі не знаю. Піду но я той біди глядити.

Набравъ собі багато грошей, різного принасу для ужитку, бере и иде въ свѣтъ біди шукати. Але иде, иде — надібає чоловіка, а той чоловікъ за-павъ собі сову въ лісі и несе до дому для дітей; али якъ встрітився зъ нимъ, то той и питається ёго:

— Що ти, чоловіче, несешъ?

А той каже:

— Ворожбити.

— Чи ни продавъ би ти міні ёго?

— А чому?—можу продати.

— А щожъ би ти за него захтівъ?

— Сто рублівъ.

Той давъ ему сто рублівъ, а ворожбита собі взявъ. Иде та иде и зайшовъ до одного села, де дуже було багато дичини, на ставу на самімъ березі сиділа цапля. Питається вінъ тамтїхъ людей:

— Що то такого?

Тї дивляться, що вінъ дурний и кажуть:

— Отъ, ни питавбимся, чоловіче, що то такого!

— Али я васъ прошу, скажіть міні, що то такого?

— То, чоловіче, біда, коли хочешъ знати.

Той здумався—що то за біда? и каже:

— Щось то за біда така, що я єі ще ни бачивъ? Та же я самъ за бідою иду.

— Ну, кажуть: коли ти за бідою идешъ, то розберися, та полїзь, то зловишъ.

Той розібрався, а шмаття и гроши давъ тримати тимъ людямъ, а самъ зъ тимъ ворожбитомъ лізе по біду. Оно зачавъ лізти, цапля відлетіла далїй, а той за нею... досить того, що завела ёго ажъ насередъ ставу, такъ що ёму забрало ажъ по шию; и сама взнеслася, та й полетіла на другий ставъ. Той дивится, що годї біди злапати, и вилізъ на берегъ. Дивится—нима тїхъ людей, и няма въ що вратися; и такъ ходить якъ святий — голий. Але щожъ ту вже робить? Каже самъ до себе,—що прийдеться згинути зъ голоду, бо ані що їсти, ані въ чімъ ся грїти. Отъ и сама крайня біда! Але дивится—недалеко хата. Вінъ зайшовъ до тої хати и тамъ не було нічого. Вінъ взявъ и влїзъ въ грубку підъ припчоць и тамъ сидить голий. Досить того—приходить жінка, зачинає палити; пече пироги, варить борщъ зъ мясомъ. Ажъ ту не задовго приходить до неї дядь и принїсъ бутельку горїлки. Випили

по килішку, а решту сховали. Вона хутенько варить вечеру. Зварила, и ну забавлятися зъ дякомъ. Ось тутъ приїзжає чоловікъ.

Дяческо скрутився и каже до неї:

— Дежь я ся подію?

А вона каже:

— Отъ влізьте підъ припечокъ, въ грубку, а потому я васъ випущу замість пса на двіръ.

Той такъ й зробивъ. А сама заразъ положилася на постелі и стогни. Чоловікъ прийшовъ до хати.

— Чи нема, жінко, що їсти?

— Нема, ино борщъ ранішній; якъ хочешъ, то возьми собі, та їжь.

Вінъ взявъ, поївъ того борщу, та й положився спати. Али якъ ино дякъ влізъ підъ тую ковбицю, а той голий питається:

— А ти що за едень?

— Я дякъ.

— Ну співайже якъ.

То й ся сказує, що не вміє; а той доконечне, щоби спивати. И бере самъ зачинає спивати. А дякові каже, за собою тягнути. Але дякъ налякався и каже:

— Ей, що хочешъ, то ти дамъ, ино не співай.

— Дай міні сорочку, и штани та й ще чоботи, то не буду.

Той и давъ ёму, аби мовчавъ. Вінъ вбрался и сидить. Али жінка вже хотіла випускати дяка и каже до чоловіка:

— Ти на що собаку випустивъ до хати?

И тиче усюди коцюбою, вигоняє, а той помаленьку и втієъ. А дякъ голий лишився. Допіро вже беспечна прийшла до хати, положилася спати, и спить. Али той самий, що бувъ у грубі зачинаєся просити на нічъ въ того самага господара. Той казавъ пустити ёго.

Прийшовъ вінъ до хати зъ тимъ ворожбитомъ, а той чоловікъ каже до жінки:

— Чи нима тамъ що їсти тому чоловікові дати?

— Отъ дай тамъ того борщу ранішнёго.

Давъ вінъ того борщу тому чоловікові, їсть вінъ и все думає о тимъ, що більше є въ печу, що для дяка налагодила, та й помаленьку притиснувъ того ворожбита, а той: «кирь!»! А вінъ такъ ниби то до того ворожбита каже:

— Еть, ти также!..

А той господарь:

— Що то ви ото маєте?

— Ото, каже, ворожбитъ мій.

— А щожъ вінъ говорить?

— Каже, що в у васъ у коморі кварта горілки.

А той и каже до жінки:

— Жінко, чи в у насъ горілка?

— Та може и в, то я собі припасла, бомъ заслабла. Та й ни сама не пила, и тобі не дала.

Взявъ той чоловікъ, винавъ—пьють оба. Вінъ зновъ того ворожбита потиснувъ, а той: «киръ»!.. Зновъ питається той господарь:

— Що вінъ тобі каже?

— Що в въ пещу: борщъ зъ м'ясомъ и пироги.

Чоловікъ винавъ, ідять обоє и пьють. Али вінъ зновъ якъ потиснувъ того ворожбита, той: «киръ»!..

— Та чого вінъ киркає? питає.

— Вінъ каже, що в біда у вашей хати, бо то такий пся-віра, що все знає, де по ся що робить.

— Ей, чоловіче, якъ би її вигнати.

— Ніякъ,—той каже, її не можно вигнати и воєропомъ.

Той чоловікъ казавъ заварить хутенько вокропу. Али той, що мавъ ворожбита, каже ему:

— Подайтежъ мені вокропу, а сами візьміть собі добраго дручеа и станьте въ дверяхъ.

Взявъ той дручеа и ставъ въ дверяхъ. А той якъ зачавъ дячка парити окропомъ, якъ вискочивъ дякъ съ-підъ груби, та на двір, а той ёго тимъ дручкомъ якъ потягнувъ, то мало ни забивъ, а дякъ виваживъ дверя и втікъ. Господарь подякувавъ ёму за те, що вінъ біду вигнавъ зъ хати, а потімъ и питається:

— Чи ни продалибъ ви мині вашого ворожбита, ней би я знавъ, що ся въ світі робить?

— Добре. Якъ дасті міні сто рублівъ, то я и продамо.

Той давъ ёму сто рублівъ. Али жінка ёго, такъ подумала: черезъ нёго не буде до мене дякъ ходити. Віжить хутенько за тимъ чоловікомъ.

— Чоловіче, чоловіче! Зачекай, щось вамъ маю сказати!

«Труды» Чувинскаго, томъ II.

Той зачекавъ.

— Ну що, кажи?

— Що робити, щобъ той ворожбитъ нічого не знавъ?

— Або я знаю?

— Ей, скажить міні; будьте ласкови.

— Якъ даси мені сімъ рублівъ, то ти скажу.

Дала вона сімъ рублей, аби сказавъ. Вінъ єі и каже:

— Якъ затопишь хату, виниси сміття на свиту и ёго (ворожбита) возьми, и... ёму въ очи.

Та такъ и зробила. Винесла ёго на сміття, и но розширилася... а вінъ єі лапъ за ту-то біду ногами и тримає. Вона наробила крику. Али ту, якъ на тесжъ йшовъ піпъ зъ дякомъ, зъ молитвомъ, и побачили тую штуку, біжать хутенько до неі, а вона и каже:

— Росчиплюте хутенько, добродзю, штани!

Дьякъ хутенько росчипивъ штани и повинявъ того бридачиска; а ворожбитъ зачипивъ пазурами и тримає дяка. Ту ся заразъ люди позбірали, дали знати єі чоловікові, що ворожбитъ злапавъ ёго жінку зъ дякомъ. Чоловікъ якъ взявъ дручка, якъ зачавъ бити жінку и дяка, то ти зъ досади якъ потягнули ворожбита єдно до другого, — и на тимъ ся скінчало.

12. — Про Ивана-дурника.

Якъ бувъ собі дідъ та баба. У іхъ бувъ синъ Иванъ, та такіи дурний, що нічого не вмівъ робити. Отъ ёму и зробили повозочку, щобъ вінъ зъ нею возився, та не докучавъ старій своїи матері. Отъ вінъ її зведе на гору, а тамъ саде та й зьїде. Иде троє бурлаєвъ и питають:

— Що се у тебе за вовокъ, що самъ безъ коней їздить?

— Еге, це міні одинъ панъ подаровавъ.

— Продай лишень его намъ, бо намъ треба ёго: ми идемъ у велику дорогу, а у насъ нема коней, усе треба наймати.

— Ну, добре, купить.

— А щожъ тобі за неі?

— Та що? Сто рублівъ.

— Ну, такъ, то й такъ.

Купили вони той возокъ, а дурень и каже:

— Не сідайтежъ на ёго, ажъ поки не вїйдете въ лїсь, а тамъ сядете, та й поїдете безпешно.

Отъ вони вїшли у лїсь, сіди на той возокъ поганяють ёго, — ні, не іде, та й не іде.

— Ну що теперъ будемъ робить. Пропали наші гроши; ходимо до Івана, нехай оддасть наші гроши назадъ, та й ёго убьемо.

Отъ идуть шляхомъ, дивляться — сидить Іванъ. Вони до ёго:

— Давай гроші, то будемъ тебе битъ.

— Хочь закусяможъ передъ смертю.

— Ну, добре; де жъ та закуска.

— Пострївайте заразъ.

Винявъ паличку, кинувъ у вущъ и каже до їхъ:

— Ідіть смїло, — тамъ чого душі забажається, те й буде!

А вінъ уже довню заготовивъ тую закуску, бо вінъ знавъ, що вернуться, то лихо ёму буде. Пійшли вони туди, ажъ тамъ усёго удоволь. Отъ вони ёго й питають:

— Де ти взявъ цю паличку, що якъ кинешъ, то такъ ласощі и вродяться.

— Е! де взявъ, — найшовъ!

— Продай намъ її.

— Ні, не продамъ, бо мині самому треба.

— Та продай, будь ласкївъ.

— Ну, добре, якъ дасте дві сотні рублівъ, такъ ваша буде.

Вони дали ёму, не сказавши не слова. Такі весели, що нічого їмъ теперъ журиться за харчъ. Отъ идуть та й идуть. Захотилось їмъ їсти. Кинули паличку, пійшли, — нема нічого. Отъ вони и кажуть:

— Отъ теперъ же ходимо та убьемо, Івана: не одуре теперъ насъ.

Отъ и пійшли, а вінъ уже и жде їхъ, бо зна, що прийдуть, та каже жінці:

— Возьми, Хивре, той пузырь, що діти граються, та набери повенъ квасу зъ буряківъ, та й привяжи до бока.

Вона такъ и зробила. Вінъ дивиться у вікно ажъ идуть. Ввійшли въ хату та й кажуть:

— Прощайся, Іване, зъ жінкою, бо заразъ тебе убьемо.

*

— Ні, коли мині умірать, такъ я и її заразъ убью.

Узявъ ніжъ—та такъ у бѣгъ и штрихнувъ, а кровъ—такъ и побігла. А тоді:

— Що се ти, Иване, наробивъ, у тебе жъ дітки маленьки.

— Та я, якъ захочу, то вона и оживе.

Взявъ паличку та й каже: «пужка-живушка! кинься, Марушка!» Вона и встала.

— Отъ се добре Иванъ видумавъ; намъ самімъ такої пужки треба, бо въ насъ такі жінки, що підъ часъ такъ розсердять, що якъ не ударить, то й очі видеруть. Продай намъ її.

— Купіть.

Отъ вони купили и пішли собі до дому. Уходять въ хату.

— Здорові, жіночки!

— Здорові.

— А єсть що обідать?

— Оце! за ради васъ у Страсну п'ятницю варили бѣ. Ми й сами ще нічого не їли.

— Такъ ви ще будете спориться?

Взяли та й побили жінокъ, а далі кажуть:

— Оживете, ще рано ити вамъ у пекло.

Узяли ту паличку и приговорюють:

— Пужка-живушка! кинься, Марушка!

А жінки лежать и не двинутся. Вони тоді и кажуть:

— О, теперъ ходишъ, та утопишъ Ивана.

Отъ пішли; положили ёго въ мішокъ, зав'язали, а сами пішли шукать каменя, и щобъ прив'язать та й пустить на дно.

А вінъ кричить у тому мішкови:

— Рятуйте, хто въ Бога вірує!

А крамаръ іхавъ черезъ греблю, почувъ та й каже:

— Піду обратую сердешного чоловіка.

Отъ прийшовъ, розв'язавъ той мішокъ, а Иванъ вилізъ та мерщій туди крамара, та й зав'язавъ, а самъ сівъ на повозку, та й коїхавъ. Прийшли туди бурлаки, прив'язали горненько той камень до мішка та й пустили на дно.

— Отъ теперъ же то отплатили ми тобі, Иване, за все. Гуляй собі на дні, та не дури людей!

Отъ идуть собі до дому и зустрічають Ивана. Вони й руки опустили. А Иванъ їмъ дякує:

— Спасибі вамъ добрі люди, що ви мене укинули у воду; тамъ добра, що хто ёго й зна й скількі... и повозки стоять, такъ я набравъ собі повну повозку, та й виїхавъ відтиль.

— Иване! повпихай и насъ туди!

— Е, не хочу, дайте сто рублівъ, то повпихаю!

— Ну, на, тільки повпихай; наберемо и ми собі добра!

Повпихавъ Иванъ бурлаківъ, только бульби здіймаються. Засміявся нашъ Иванъ, та сівъ на свою повозку, та й поїхавъ собі зъ Богомъ.

Сообщилъ Залубовскій.

13. — Три брати.

(С. Гнідизь, Остерскаго у., Черниговской г.)

Було собі три брати, да всі три Кондрати. Пошли вони у поле орати, да забули изъ дому у поле огню взяти. Отъ дивляться вони у вечері, ажъ десь далеко огонёкъ горить. Отъ вони и посилають одного, щобъ попросить огню. Одинъ изъ Кондратівъ пошовъ у ту сторону, де блищить огонёкъ. Иде та й иде, коли дивиться,—ажъ огонь горить и коло огню сидить старий дідъ. Отъ Кондрать и каже:

— Здорови, діду.

— Дай Боже здоровья.

— Дай мині, діду, огню.

— Дай ногу загну.

— Не дамъ.

— Скажи казки, або приказки.

Кондрать тоді сівъ коло діда, да й каже ёму:

— Ну, я скажу тобі казку, да тільки ти не кажи на мене: «брешешъ», бо якъ скажешъ, то я заразъ у твою бороду клинокъ забью.

— Добре, не скажу.

— Слухайже: ото якъ бувъ я маленький, такий якъ у три аршини, дамъ пошовъ я на охоту, да забудь ружжа зъ дому взяти. Отъ иду я, коли стоїть озеро, а въ тімъ озері плавають утки. Що тутъ ёго робить? Коли здумавъ, що у мене за поясомъ есть сокира. Отъ я взявъ тую сокиру та й кинувъ її на утатъ, Утата потонули, а сокира на воді осталась; топорище потонуло, а сокира плаває. Що мині робить? Здумавъ я, що у мене есть губка и кресало. Викресавъ я огню, запаливъ озеро. Горить озеро, та й горить; вся вода въ озері вигоріла, остались тільки утата, та сокира. Я скоріше за утата, та за со-

киру, да й пойшовъ собі. Иду та й иду, коли мині такъ пить захотилось, а тутъ и колодезь близько, я прийшовъ до ёго, щобъ пить воду,—нічимъ. Що робить? Знявъ я черепъ и зъ голови, та й напивсь води, а черепа я забувъ коло колодезя. Отъ иду я та й иду, коли косарі косять ковіньками. «Отто, кажу, яки дурни косарі: ковіньками косять». А косарі тоді и кажуть: «Ото який дурний чоловікъ, що на голові ёго и черепа не має». Я швидче рукава за голову, коли пальці такъ и повтикавъ у мозокъ. Що тутъ мині робить? Треба вертатися до колодезя, мабуть, я ёго забувъ. Прихожу я до колодезя, коли гляну, ажъ тамъ у черепі уже утка утєнятъ навела. Я тні утєнята у пазуху забравъ и черепъ на голову надівъ. Отъ иду та й иду; ноги у мене заболіли, а я дивлюсь,—кобила пасется, отъ я взявъ сівъ на неі, та й поіхавъ. Иду, та й иду, да того и не бачу, що кобила—тюпъ-тюпъ, а сокура, що у мене за поясомъ,—цюєъ-цюєъ. Дивлюсь я, ажъ кобила моя біжить на двохъ передніхъ ногахъ, а задніхъ нігъ уже й нема. Що мині робить? Стоить верба; я взявъ, зробивъ изъ верби дві ноги да й пустивъ кобилу пастиись, а самъ пошовъ пішки. Иду та й иду,—стоить дубъ дупленастий, а въ тимъ дубі щось гуде. Я думавъ, що то пчолы, прихожу до дуба, ажъ то шпакы. Якъ же теперъ їхъ достать? Сажаю палець,—не влізе, сажаю два—не влізе, сажаю руку—не влізе; я тоді взявъ, та й усадивъ голову. Ну, якъ же мині винести шпаківъ? Здумавъ я, що у мене есть кресало и губка. Викресавъ я огню, та й запаливъ дуба изъ низу. Дубъ горить, а шпачєнята жаратся, ажъ шкварчатъ. Отъ пожарились шпакы,—я їхъ усіхъ и поівъ. Якъ же мині теперъ самому вилізи изъ дупла? Запаливъ я верхъ у дуба, горить дубъ, та й горить, ажъ поки весь перегорівъ, тоді то я изъ дупла вилізъ. Пошовъ собі своєю дорогою. Иду, та й иду,—стоить дубъ, високій, високій—ажъ до неба. Я потому дубу лізу та й лізу, да злізъ ажъ на саме небо. А тамъ чисто, чисто, я ніде не бачивъ такъ чисто. Ангели Божі такъ усе зъ метлами и ходять; де тільки впаде, то заразъ и підметуть. Я тамъ походивъ, подививсь, коли моі качєнята, що за пазухою у мене були, якъ вилєтять, якъ полєтять по небу, да якъ по..., тутъ ангели мене метлами у шию, у шию, а я непонавъ у ті дверці, що ввійшовъ, та въ другі, ажъ нема того дуба, що я по ёму злізъ на небо. Що мені робить? Давай я вірєвку плести, все плету, та плету, а качєнята мині помогаютъ плести. Отъ виплівъ я вірєвку, та й привязавъ її до неба; давай спускаться на землю. Спускаюсь я, коли дивлюсь, ажъ уже вірєвці конєць, а землі ще не видно. Полізъ я въ гору зновъ, одирвавъ тамъ конєць и тоді приточивъ у низу; коли ще не хватає вірєвки, да уже не дуже далеко до землі. Я тоді взявъ та й

стрибнувъ на землю, а земля и не здержала мене, — я прозь неї провалився, ажъ тамъ подъ землею... колибъ ти знавъ діду, що тамъ таке!..

— А щожъ тамъ таке?

— Мій батько, та на твоєму... іздить.

— Брешешъ, сучий сину!

Вондратъ—тоді за клинокъ, вбивъ ёго діду въ бороду, да за огонь да й пошовъ до братівъ. А у діда и теперъ борода зъ клинокъ.

Записавъ В. Д. Криницькій.

14.—Дурний.

Панъ мужика страшно любивъ и тільки вінъ пришовъ, приймавъ ёго разомъ зъ собою и єдного часу після обіду дали ёму кави. Мужикъ випивъ, чує, що добра, виходить зъ двора, питає слугъ, що то ёму давали. Слуги кажуть:

— То кава.

— Дежъ її беруть?

— Въ місті.

Пішовъ до дому и въ місті купивъ кави. Але якъ то було далеко відъ пана, разу єдного панъ зъ панею приїхали до того мужика; мужикъ про-
бисъ до жінки:

— Вари но-сь тую каву.

Жінка не знала, якъ варить. Насипала въ горшя, налила водою и варить. Приїшли панъ зъ панею; дали имъ істи. Понаїдалися и хтять вже іхати; але мужикъ все просить чекати и бігає до пеця, чи готова кава, помішує ложкою—все вода біла, покушає—зерно тверде.

— Але жінко я пивъ въ пана чорну каву, а то якась біла и тверда.

Пани чекали, чекали; на решті вже вечеріє. «Поїдемо», кажуть. Той за-
держує и каже:

— Отъ я для панівъ вару каву, але вже давно кипить и все тверда и біла, а въ пана не така була.

Пані подивилася до тої кави и каже:

— Уважай но, чоловіче, то треба перше потовести, спалити и такъ варить, та сметанки вже додати на столі, а теперъ насъ, чоловіче, не задержуй, бо съ тої кави ніць не буде.

И поїхали. А мужикъ зъ тої поря знавъ, якъ каву варити.

15.—Дурний.

Мужикъ прийшовъ разъ до попа, а тамъ були гості и їли кавьяръ. Ёму дивно стало, що вони ідять и подумавъ собі, що вони ідять коломазь. Отъ прийшло, запросивъ мужикъ попа до себе и каже до попа:

— Вибачайте, батюшка, що не маю васъ чимъ приймати, бо я видівъ, що ви їсте коломазь, а я своїхъ возівъ не мастивъ передъ морозами, то дуже мало зібралося, ви десь, добродзію, свої вози передъ морозами добре мастили, маєте тільки коломазі.

Піпъ стиснувъ плечима и подякувавъ, що не хоче коли їсти коломазі, и розказавъ, що то таке ївъ.

16.—Скупий.

Єдень багачъ мавъ багато грошей и щоби їхъ заховати відъ злихъ людей, винісъ въ поле на свою ниву, де и недалеко була грушка, взявъ закопавъ їхъ, и запечатовавши каже:

— Хто ту печатку ззість, той возьме гроши.

Але бідний бувъ тежъ въ полі, захтілося ёму їсти. Вилізъ на грушку, щоби нарвати грушокъ, видівъ, що багачъ зробивъ, и якъ вінъ своє слово сказавъ, той відізався зъ груши:

— Най, то мої.

Багачъ думавъ, що то чортъ відізався, спокійно пішовъ до дому, щасливий, що давъ підъ ошіку чортові свої гроши. Бідний почекавъ до вечора, взявъ лопатою відравъ печать въ мішокъ, гроши въ другий; пішовъ до дому, взявъ печатку висушивъ и черезъ кілька день дітямъ присипавъ борщъ замісь перцю. Якъ діти ззіли, тогди взявся до гроший, купивъ воли, коні и разъ пішовъ до корпши міняти червінця. Де и багачъ на той часъ бувъ, та й пізнавъ свого червінця, пішовъ на поле, нема ни печатки, ни гроший; иде до пана, скаржится: що така и така річъ зробилася. Панъ закликає чоловіка того, питає, якъ то було. Той каже:

— Та що, то ті гроши міні судилися, а печатку зівъ и гроши забравъ; зрешти, якъ вінъ мою печатку ззість, то я віддамъ ёму гроши.

Закликає панъ багача, каже:

— Твої гроши єсть, але щожъ, небоже, вінъ зівъ твою печатку, треба, щобъ ти ёго зівъ.

Багачъ каже:

— Добре, пане, зіймь.

Закликавъ бідного и каже:

— Иди та верни ёму печатку.

Той пішовъ, зробивъ свою печать, багачъ бере, їсть; не може їсти, що нахилився, то, замість покласти въ писоць, ёму литить зъ песка, та ще більша печатка робится, каже:

— Най, пань дадуть оцту приправити.

Дали ёму оцту и не помогло. Мучився багачъ, такъ до волудня, на решті каже:

— Дарую и гроши и ще дамъ три рублі, най не їмъ печатки, та най передъ народомъ не розказує.

Той каже:

— Ну, добре.

Пішовъ багачъ до дому, а пань того закликає, каже:

— Слухай но, я дамъ тобі корецъ збожа, скажи мині, якъ то було.

— Та щожъ, каже, отакъ и такъ зроби вінъ.

Ну давъ пань корецъ збожа, пішовъ вінъ, али жінка багачова свого чоловіка забачила, зачала ганьбити, а вінъ їй каже:

— Захтіла ти ёго перехитрити, отъ бачъ и пань програвъ, а не то я.

Та й мусіла мовчати.

17.—Багатий и бідний.

Багачъ разъ казавъ бідному:

— Ти того ніць не маєшъ, що пізно встаєшъ, а рано лягаєшъ, а я пізно лягаю, а рано встаю, то й маю.

Разъ бідний взявъ сівъ собі на току багачевимъ за бузиновимъ корчомъ, дивиться: розславъ стижокъ до поденя, владе туди збанокъ грошей; поклавъ и кричить: «иди, иди!» А той обизвався зъ-за бзини: «то мое, не рунъ». Багачъ, якъ тоє вчує, приклавъ снопами и пішовъ до хати. Той взявъ збанокъ грошей, принісъ до дому; пішовъ на ярморокъ, купиць собі худобу и помалу розжився.

Багачъ каже до жинки:

— Слухай но, пішла бъ ти до ёго жинки, та випиталася, де вони

такъ набралися. Чи не дібрався вінъ часомъ до тихъ грошей, що въ насъ въ стижку?

Та прибігла до куми, зачала питати. Та каже:

— Ото, кумо, мій чоловікъ зробивъ таке, що я теперъ зо встидою ходжу: вінъ міні обдеръ и продавъ и взявъ 10,000 рублівъ.

Та приходить, розказує чоловікови, що той обдеръ и добре гроши взявъ. Чоловікъ каже:

— Дурна, чому-сь ни спитала, чимъ вінъ лупивъ?

Жинка побігла зновъ и спитала, чимъ обдеравъ смушокъ. Та сказала, що серпомъ. Приходить жинка до дому и розказує. Чоловікъ и каже:

— Знаєшъ що? Твій смушокъ тобі также непотрібною; отъ я тобі обдеру та продамъ—добре що небудь буде грошей, бо то мене болить серце, що я въ порогахъ буду стояти ёму; не буду!

Взявъ дітей порозсилавъ, а самъ бере, розпинає бабу и смушокъ здіймає. Жинка — хоць болить — али терпить. Якось тамъ здеръ по половині зъ бідомъ и поніє на яршорокъ. Носить по-мижі Жиди, вони сміються; потімъ зачали битъ такъ, що мужикъ ледве втікъ. Пришовъ до дому, зостає жинку, що вилізла на пець, зъ болю стиснулася и вищирила зуби. Взявъ вінъ, та пальцею въ зубі, та и перевернулася. Вінъ думавъ, що то такъ; побігъ до сусідивъ; пришли и сусіди, дивляться: ба — то ни жарти — жинка зъ болю вмерла. Мужика за тоє, що обдеръ смушка, заперли въ тюрму и присудили ёму также смушка обдерти и спалити ёго самого. Такъ и зробили.

18.—Багатий.

Було то собі двохъ братівъ, и сденъ бувъ бідний, а другий багатий. Пришло на Різдвяне свято. Багатий прибрався добре, а бідний не має нічого, навіть куска хліба; а разу єдного, ще въ осени, купивъ собі бідний за гримно огіркового насія, приніє до дому, поставивъ підъ подушку и тоє насія виспалося підъ постіль, а въ хаті було сильно вільготно, и ті огірки зійшли и до Різдвянихъ святъ—виросло пятнадцять огірківъ. Вінъ ті огірки бере и несе до пана; приносить, зклонився и повідає до пана:

— Я панові приніє пятнадцять сировіхъ огірківъ.

Панъ каже до нёго:

— Де ти їхъ въ тую пору взявъ.

Вінъ каже:

— Що моя жінка виховала їхъ підъ постелью.

— Ну а щожъ ти за нихъ хочешъ?

— Отъ, що панова ласка.

— Ну, я тобі дамъ пять корцівъ за тоє пшениці и жита.

Мужикъ дзінькує и за тоє, али приходить пані, панъ показує и каже:

— Диви но ся, серце, що то намъ Иванъ принісь.

Тая дуже вдовоалася и каже:

— А щожъ ти ёму дашъ за тоє?

— Дано ёму десять корцівъ збожа.

— Еть що десять корцівъ збожа, зроби но ти лучше ёго господаромъ, бо видишь, який вінъ бідний.

Панъ каже «добре кажешъ», бере дає Иванові шість волівъ, плугъ, візь, рало, все господарне нарядя, дає ёму фуру сіна, соломи, дає ёму хліба и каже панъ до Ивана:

— Ну, нажъ тобі о тоє и вези до дому, а тільки не кажи нікому, за що я тобі давъ.

Той каже: «добри пані», подзінькувавъ панові и пані, забравъ тоє всё и повізъ до дому; везе черезъ село, багачъ дивиться, що вінъ тоє везе, перебігає ёго:

— Чувшь, а ти де того взявъ?

Той каже:

— Міні панъ давъ.

— А то за що?

— А вже я тобі не скажу, за що вінъ міні давъ.

Той багачъ такъ коло нёго дункоче:

— Скажи но ти міні, за що тобі панъ давъ?

Той каже:

— Я тобі не скажу.

Досить того, що таки ёму не сказавъ, и багачъ пішовъ до дому, а той также поїхавъ. Привізъ бідний тоє все до дому, поскладавъ, ну вже має за чого жити. А той багачъ ажъ казиться, що не знає, за що ёму панъ давъ. Але разу єдного прийшовъ багачъ до того свого брата, и якъ зачавъ просити, и той ёму сказавъ. Досить того, що той багачъ тіпиться, що вже знає, за що панъ ёму давъ. Прийшло на весні. Вже багачъ сіє цілого пішака огірками и підливає ихъ, щобъ велики були. Досить того, що ёму такі огірки вродили, що на ціле село ні въ кого такихъ нема, якъ въ нёго. Ну вже вони дійшли великі, бере, набірає три фури и везе до пана, и гарбузівъ также набравъ фуру и везе, привізъ підъ браму, гарбузи оставивъ за брамою, а огірки повізъ передъ гаюкь, заїхавъ, прийшовъ до пана. Панъ питається:

— А що тамъ скажешъ?

— Я привізъ панові три фури огірківъ.

— А то добре.

Виходить панъ на ганокъ, дивиться, правда—що єсть три фури самихъ насінниківъ, питається ёго:

— А що жъ ти за нихъ хочешъ?

— Отъ якъ панъ нехай відрахують тілько за кождихъ п'ятнадцять огірківъ, що тамъ тому.

Панъ засміявся, кличе козаківъ. Прийшли козаки. Вінъ каже до мужика:

— Ставай цапки!

Ставъ мужикъ цапки.

— Беріть, козаки, кидайте ёму въ задокъ!

Тії зачали кидати, а багачъ каже: «о, догадався», и все що козаки и не кинуть, то вінъ каже: «догадався». Прийшло вже, козаки викидали тії огірки, мужикъ ставъ, панъ питається ёго:

— Що то значить, що ти казавъ, догадався.

— А, пане, я ще візь фуру великихъ гарбузівъ, але догадався, щомъ лишивъ ихъ за брамою, бо якъ би ще були мене гарбузами били, то не знав, чи вставъ бимъ живий.

Панъ засміявся и пішовъ до покою, а мужикъ взявъ доброго бобу и поїхавъ съ тимъ до дому, и вже більше не візь гарбузівъ, ані огірківъ до пана.

19.—Багатий.

Бувъ то въ одному селі мужикъ, дуже сильний багачъ, и вінъ хотівъ все знати до найменшої річі. Прийшовъ вінъ разу одного до коршми, и тамъ мужики начали говорити—що, каже, є на світі така саранча и на ній написано: «що я кара Божя», но каже ніхто того пісьма не прочитає, бо не знати, по якому написано.

Той багачъ обивається:

— Що, щоби я того не знавъ, я такого знайду писаря, що мені прочитає.

— Але, каже, куме, не найдете!

— Е, говори собі!

Вже той мужикъ, такъ шукає саранчі, щоби доконечне знайти. Знайшовъ вінъ саранчу, бере съ собою гроші. Иде до дядя, приходить и каже дядюві:

— Пане реєнтовий, прочитайте но мені тое пісьмо; якъ то воно написано, бо мені здається, що тутъ написано: «кара Господня».

Дякъ дивиться и каже:

— Якъ мені дасте десять рублівъ, то я прочитаю.

Мужикъ заразъ взявъ й давъ ёму десять рублівъ. Тоді дякъ зачинає читати: «я сарана, відъ Бога прислана, нічого не беру, тільки імъ та с..у».

Мужикъ тоді втішився и каже:

— Ну дайже вамъ, Боже, здоровья, яку ви дуже велику науку посідаєте.

И тоді мужикъ передъ кождимъ хвалився, що вінъ вже знає, що написано на саранці. А дякъ таке не читавъ, но тільки такъ видумавъ.

20.—Лихий чоловікъ.

Бувъ то чоловікъ и жінка; мали вони єдну дитину; й той чоловікъ пішовъ собі до млина, а жінка поставила дробину въ сіняхъ, аби кури літали на підъ. Та й по тій драбині вилізъ и злодій на підъ й сидить, чікає ночі. Прийшло. Вже жінка півечерала, лягла спати, а злодій злізъ съ гори и входить до хати и повідає до тої жінки:

— Вставай, ріжь дитину.

Вона настрашилася, не каже нічого. Злодій почавъ кричати на нюю и повідає:

— Ріжь, а то я тебе заріжу.

Тая кобіта взяла й зарізала дитину. Казавъ їй порубати и зварити. Жінка такъ и зробила. И каже до жінки:

— Якъ дитина закипить, абишь збірала шуму и нею мастила.

Самъ забравъ ножі до себе, въ кишеню ключъ, таке жінку привязавъ до нігъ своїхъ, вилізъ на пець и лягъ; дитина закіпіла, жінка шумою мастила, и відъ того вінъ заснувъ; вона тогди взяла виняла ключъ и ніжъ, відрізалася, и дала знати о тімъ чоловікові до млина. Чоловікъ забравъ собі кількихъ людей, прийшовъ до дому; дивиться—дитина кипить, а вінъ на пецу спить. Тоди чоловікъ въ злість впавъ, взявъ сокіру, зарубавъ, винісь на двіръ та й собакамъ давъ.

21.—Про жіночу натуру.

Бо то пришла баба сповідатися до попа, и ніпть її питається за гріхи.
Вона каже:

— Що-жъ, зогрішила.

Вінъ дивиться, що вона баба дуже стара, може їй було за сто літь, и каже:

— А коли жъ то, давно?

— А вже в, мосці, п'ятдесятъ літь.

— Ну то вже можно забути.

— Де тамъ забути! Якъ я собі пригадаю, то ажъ теперъ мині солодко.

22.—Одъ чого теперъ старі люде мруть своєю смертю.

(С. Темберщина, Васильковскаго у., Київскої г.)

Колись було таке на світі, що старихъ людей убивали: постаріється чоловікъ, отъ ёго візьмуть да й уб'ють. «Вінъ старий, кажуть, на що вінъ здався, на що ёго дурно хлібомъ годувать?» Отъ одинъ синъ и пожалівъ свого батька. Замість того, щобъ убить ёго, вінъ завівъ ёго у погребъ и носивъ туди ёму істи. Ажъ ось пославъ Богъ голодъ: поіли люде весь хлібъ, уже помололи и поіли те зерно, що оставляли на насіння. Приходить той синъ до батька да й каже:

— Отъ теперъ я васъ, тату, уб'ю: істи нічого. Теперъ уже й мині самому прийдецца зъ голоду умерти.

— Ні, сину, каже батько: ти мене не вбивай, а зроби ось що: піди виори десятину поля, розскрий хату, посічи тую солому та й посій, то може на той годъ уродить хоть на насіння.

Послухавъ ёго синъ, посіявъ січку на десятині. Якъ уродить хлібъ, та такий густий, та хорошій, що рідко буває такий и въ добрий рікъ! Люде побачили, що такий хорошій хлібъ уродивъ на ёго ниві, прийшли до ёго да й питають:

— Що ти посіявъ? Де ти зерна взявъ на насіння, що въ селі уже нігде не було и зернини?

— Що-жъ, каже, люде добрі; нічого правди таїть: я свого батька не вбивъ: жалко мині ёго стало, дакъ я ёго сховавъ у погребъ, щобъ люде не знали да й годовавъ ёго тамъ. Якъ пославъ—ото Господь на насъ грішнихъ кару, поіли хлібъ, нігде й зернини не осталось въ засікахъ, а тутъ и сімба

наступила, — пішовъ я до батька, а вінъ мні и каже: «роскрий си ну, хату та посічи солому на січку и посій». Я такъ и зробивъ: виоравъ нивку и засіявъ її січкою. А теперъ и вродило, слава Богу, буде й мені, буде и другимъ.

— Не будемъ же й ми своїхъ батьківъ убивать: може й вони намъ коли небудь стануть у пригоді.

Съ того часу старі люде стали умірять своєю смертію.

23.—Про жінку и солдата.

(М. Никополь, Екатеринославскаго у.)

Бувъ собі чоловікъ та жінка—дуже, дуже бідні. Отъ чоловікъ пішовъ орать, оре та й оре, коли це зразу лемішъ диррр... та й переломався.

— Тру, важе мужикъ той, випрягай волівъ.

Якъ випрягъ та винявъ плугъ, коли дивиться—ажъ тамъ барило грошей; вінъ взявъ ёго та й положивъ коло себе, та й пославъ сказать про це жінці. Коли це иде Москаль.

— Здоровъ мужичокъ.

— Здоровъ, пане служивий.

— А што ти ділавшъ?

— Та це, не вамъ кажучи, оравъ та й найшовъ барильце грошей.

— Ну, послушай, мужичокъ, ти пройдешъ сто борозёнъ, да й сто бочоквъ найдешъ, а ётотъ отдай мнѣ.

— Та й справді, пане служивий, кажете правду? Ну, то й возміть ёго собі.

— Вотъ спасібо, мужичокъ, мнѣ они пригодяться: я иду въ Киевъ Богу молитися—вотъ и за тебя помолюсь. Ну, прощай, мужичокъ, спасібо тебѣ за гостинець.

— Богові дякуйте, пане служивий.

Коли прийшла ёго жінка та й питається:

— А що, де гроші, що ти виоравъ?

— Та ишовъ Москаль, а я ёму и оддавъ.

— Ахъ ти, сякий-такий си ну, на що жъ ти ёму оддавъ? Буди жъ вінъ пішовъ?..

— Та вінъ казавъ, що иде въ Киевъ Богу молитися.

— Ну, сиди жъ ти тутъ, а я піду зъ синомъ, та й видурю у него гроші.

— Ну, добре, йди, та тільки вінъ дуже ровуний—гляди, щобъ вінъ не пізнавъ, чого ти до ёго підмауєшся.

— Та ти вже мене, сакій-такій ону, не вчи,—я й сама добре знав, якъ робити.

Отъ нарядилась вона кіанкою то й пішла назустрічъ Москалеві.

— Здорові були, пане служивий, куди васъ Богъ несе?

— Здорово, старушка. Иду въ Кієвъ, родная, на богомольє. А тебе куда Богъ несець?

— И я иду въ Кієвъ Богу молитися; та стратилась, батечку, ні съ чимъ нти дальше.

— Ну, у мене есть доньги,—будемъ нти вмѣстѣ. Да какъ же твоєво сына ния?

— Та стидно, батечку, и казати: таке чудне ния давъ піць.

— Ну, нічого, голубушка, не стидісь; какоє нопъ даль, такъ и ми будемъ називать.

— Моє ния— Упісясь, а сына зовуть—Напісявъ.

Отъ приходять вони до одного чоловіка та й просять ся въ хату; чоловікъ їхъ пустивъ. Москаль полізъ на піць, а жінка лягла на лаві, та взяла у ночі барильце та й дременула ажъ до дому. Москаль прожннувся та й кличе: «Упісясь? а, Упісясь?!

А мужикъ и каже:

— Пісяй, вражий сину, тільки не на печі.

А Москаль упять кличе: «Напісявъ! Напісявъ?!»

Мужикъ думавъ, що вінъ таки навсправинки напісявъ та й кричить:

— А чортъ би твого батька напісявъ! Пішовъ вонъ зъ хати!

Взявъ мужикъ та й вигнавъ ёго зъ хати. Пошовъ Москаль, плачучи та проклинаючи жінку.

Записавъ Залубовскій.

24.—Кому труднішъ правитись.

(Курской губерніи)

Мужикъ и зъ жінкою часто спорились: кому зъ нихъ робити труднішъ? Мужикъ каже, що ёму труднішъ у полі, а жінка—що їй труднішъ дома. Отъ разъ літомъ и номіялись вони роботами: жінка поїхала орати, а мужикъ zostавъ дома. Отъ ідучи орачемъ, жінка и наказує мужикові.

— Гляди-жъ ти мені, не проспі череди, віджени коровъ у череду, а овечо къ и телятъ у ватагу; та гляди не запропасти курчатъ и зъ квочкою, нагодуй їхъ; та щобъ обідъ у тебе поснівъ, поки приїду, и буханцівъ напечи; та масла сколоти, и щобъ сколотини були: онъ тамъ сухе просо, то стовчи пшона на кашу.

Загадала усе й поїхали собі зъ сямійкою у поле. Мужикъ поки зібрався гнати скотину, а ватагу й череду вже прогнали: треба було бігомъ доганяти. Вернувся до дому, та щобъ шуліка не потаскавъ курчатъ, вінъ позв'язувавъ їхъ ниткою, привязавъ до квочки и пустивъ на двіръ, а самъ ставъ поратись у печі. Бачивъ вінъ, що жінка тоді и діжу місить, и пшоно товче на кашу, якъ топиться у печі,—отъ замісивъ вінъ діжу, и ставъ разомъ на ступу пшоно товкти; а щобъ за однимъ заходомъ сколотити и масло, прив'язавъ до пояса горщокъ зъ сметаною, бачъ, зъ такою гадею—що якъ товтитиметься пшено, то й масло сколотиться. Отъ тільки начавъ товкти пшоно въ ступі, а квочка—киррр, киррр, а курчата якъ запищать,—вінъ зъ ступи та на двіръ глянути, чого вони, та зачепивъ за ломаку и простягся, горщокъ зо сметаною розбився. Дивиться вінъ—ажъ здоровенний шуліка ухопивъ курчя, а за нимъ потяглися у гору и останні курчата зъ квочкою, бо звязані були міцно: такъ у сіхъ и поперъ шуліка. Поки мужикъ розглядавъ, вуди понісъ шуліка квочку зъ курчатами, тимъ часомъ убралася свиня у хату, звалила діжу зъ тістомъ, воно поплило по хаті, а свиня глита ёго на весь ротъ, а друга свиня порастеся біля пшона въ ступі,—а тутъ и въ печі погасло. Загадався мужикъ, стоїть та дума, що ёму робити, а вже давно—обідня пора. Отъ вже и жінка повернулася зъ поля. Приїхала жінка у двіръ, зиркь—квочки нема. Мерщій распрягла шкапу, та въ хату, та й пита мужика:

— Де квочка зъ курчатами?

— Де! шуліка ухопивъ. Я позв'язувавъ курчатъ та й поприниравъ до квочки, щобъ шуліка не схопивъ якого, або щобъ не порозбігались, ажъ шуліка налетівъ, такий здоровенний, що й квочку понісъ и курчатъ.

— А обідати наваривъ?

— Наваривъ! коли и въ печі погасло!

— Масло сколотивъ?

— Е, сколотивъ тобі! Побігъ за квочкою, спіткнувся, а горщокъ розбився, и сметану собаки поїли.

— Та що се у тебе тісто по хаті?

«Труды» Чувинскаго, томъ II.

— Та бісови свини! Я кинувся за квочкою, а вони у хату: одна діжу вивернула, друга пішло в ступі поїла.

— Такъ ти, бачу, все поробивъ?

— Ежъ, поробивъ! Поробишъ за сими природними шуліками та свиньми.

— А яжъ запахала, що ти сказавъ, та, бачъ у яку ще пору звернула.

— Еге, тамъ одне діло, а тутъ, ачъ скільки наказала: и те зроби, и друге зроби; дежъ ёго усе упорати?

— А яжъ упораю жадного дня. Отъ то-тожъ и є! не спорь, не кажи, що жінкамъ нічого робити.

25. — Казка про те, щобъ жінці правди не казать, съ паномъ не брататься, чужої дитини за свою не брати.

(Кирилівка, Каневського у., Київської г.)

Якъ уміравъ чоловікъ, то завіщавъ своєму синові: «не братайся, каже, съ паномъ, не кажи жінці правди и не годуй чужої дитини за свою». Ото-жъ синъ, оставшись хозяйномъ (а бувъ заможний), та й дума собі: «а ну, попробувать: шо то съ того вийде? Чимъ воно худо побрататься зъ паномъ, або сказать жінці правду, або вигодувать сироту?»

А тоді, за паньского часу, та були судї полномочни, и у тимъ селі бувъ поміщикъ судья. Сей чоловікъ якъ зачавъ прислужуваться панові, то ёго панъ такъ полюбивъ, шо назвавъ ёго братомъ та й побратались: уже иначе и не называють одинъ другого, якъ братомъ. Бачить чоловікъ, шо такъ добре, да й дума: «отъ-же неправду батько сказавъ, щобъ зъ панами не брататься; а ну, ще возьму чужу дитину та згодую замісь своєї,—однаково, у мене нема дітей». Поживъ ще який часъ, ажъ панові випало кудись їхать, панъ призиває ёго до себе да й каже:

— Слухай, брате: я іду зъ дому, пильнуй, будь ласкавъ мого хозяйства, а найпаче пильнуй, щобъ хто не вкравъ мого любого лебедя.

Коли вже панъ поїхавъ, той чоловікъ, щобъ спробовать, шо то вийде зъ того, якъ сказать жінці правду,—узявъ паньского лебедя у ночі, принієсь до дому, посадивъ у скритному хлівці, насипавъ пшениці и поставивъ води да й замкнувъ, а ключъ сховавъ. Взявъ свого білого гусака, принієсь жінці, да й каже:

— На, жінко, заріжъ лебедя да й звари, чуть світъ попоімо.

Уже то мусить бути вінъ дуже добрий, коли панъ ёго такъ жалує.

— А дежъ ти взявъ, питає жінка.

— Укравъ у пана-брата; та гляди, не кажи нікому.

— Оце гарно, хиба-жъ ти мені не віришъ?

Ото жінка зарізала, оскубла гусака, зварила, але побігла до криниці по воду и зострілась зъ кумою, та тихенько на ухо й каже:

— Прийди, кумасю, я тобі дамъ ніжку лебедя покоштувать, якій вінъ добрий.

— А де-жъ ви взяли лебедя?

— Мовчі, кумусю, мій чоловікъ укравъ у брата.

Ото кума прийшла, жінка тьнула їй ніжку лебедя и рада. Ажъ ось приїжає панъ; перше всёго питає, де лебедь.

— А щожъ, брате, хтось укравъ.

Панъ заразъ обьявивъ по всіхъ усюдахъ: що хто одерне лебедя, тому сто рублівъ, корова и пара волівъ. А на той часъ куминъ чоловікъ бувъ у дворі на варті, да почувъ, що то панъ обьявивъ, да прийшовши до дому и каже:

— Ото комусь щастя Богъ давъ, жінко.

— Яке, чоловіче?

— Хтось укравъ у пана лебедя, дакъ панъ обьявивъ: хто ёго знайде, тому сто рублівъ, корова й пара волівъ.

Жінка ажъ підскочила.

— Оце, чоловіче, наше щастя; бо паньскій братъ укравъ лебедя; ёго жінка, моя кума, такъ мені сказала, да ще й ніжку лебедя я зїла.

Той чоловікъ пошовъ до пана, розказавъ усе. Панъ пославъ за братомъ. Ведуть ёго, а шибениця уже й готова. Питається панъ:

— Ти укравъ лебедя?

— Я, каже.

— Верить ёго да й повісьте!

Ото, якъ узали брата, дакъ вінъ и говорить:

— Постривайте, пане, я вамъ щось скажу.

Панъ такъ и захопивсь:

— Може лебедь живий?

— Живий, каже.

— Ну, ти мій братъ изнову.

— Е, ні, каже, пане, уже въ-друге не побратаясь, бо вже знаю, що то мені батько казавъ.

*

— А щожъ тобі батько казавъ, питає пань.

— Казавъ мені батько съ паномъ не брататься и не казати жінці правди; оце жъ я вже знаю, що хотъ я паньскій братъ, але бувъ би віснвъ на шибениці, якъ би справді звівъ лебедя, хочъ признався тилько самій своїй жінці.

Пань питає:

— На щожъ ти ёго укравъ?

— А на те, каже, щобъ було що жінці одерить, ёще годую чужую дитину—за свою. Побачу, що зъ того вийде?

Коли той чоловікъ поживъ ще якийсь часъ та й заслабъ и стало ёму дуже трудно, давъ вінъ и робить распорядженіє своїмъ имуществомъ и каже:

— Розділяю своє добро на три часті. Одну на церкву, другу тобі, сину, и матері, а третю тому, хто мене доріже.

Ото синъ и каже:

— А хто-жъ тату ближнійший ніжъ я. Якъ має кому достаться, то нехай я доріжу.

Тоді чоловікъ пославъ за паномъ та й розказавъ ёму: чому то батько не велівъ брататься зъ паномъ, казати жінці правду и годувати чужу дитину за свою.

26.—Казка про те, щобъ жінці правди не казати, съ паномъ не брататься и чужої дитини за свою не братъ.

(Шендеровка, Каневского у., Киевской г.)

Колись бувъ на селі пань поміщикъ, и не мавъ у себе вінъ родичівъ. Отъ пань и побратався зъ мужикомъ. Мужикъ бувъ для пана дуже добрий, а пань жалувавъ ёго, якъ брата. Жили вони дуже гарно, годівъ щось и зъ десять. Разъ зробилась у пана біда: хтось укравъ у пана лебедя, которого вінъ дуже любивъ. На другій день пань велівъ зібрати людей и объявить: що хто найде, або отериг, де вінъ пропавъ, то тому дасть пань десять карбованцівъ грошей, пару волівъ и хліба десятинь скілько. Тимъ часомъ случилось такъ, що братъ паньскій вибравъ изъ своїхъ гусей самого лучшего гусака, та и давъ жінці, щобъ вона зварила. Якъ дававъ жінці, то говоривъ, щобъ вона нікому не казала, що зъїли паньского лебедя.

— Оце, каже, жінко, я укравъ у пана лебедя, та нишкомъ извімо, та й мовчи нікому и не кажи.

Жінка побігла до криниці по воду, побачила тамъ куму свою и говорить:

— Кумочко, голубочко, прийдіть до мене, я вамъ дамъ ніжку зъ лебідя, бо мій чоловікъ укравъ у пана, та говоривъ, щобъ я нікому не казала.

Набрала води и обидві порасходились. Куминъ чоловікъ прийшовъ до дому, да й каже своїй жінці:

— Панъ обіщавъ дати пару волівъ, десять карбованцівъ и хліба кішъ скілько—тому якъ хто виявить, де дівся пана лебедь.

Жінка ёго зраділа, та й говорить:

— Чоловіче, я знаю, де лебідь. Панський братъ укравъ лебідя; мені кума и ніжку давала їсти коло криниці.

Пішовъ той та й об'явивъ пану, що ёго братъ укравъ лебедя. Панъ такъ и закричавъ:

— Позвать мені брата!

Привели панського брата. Панъ питає:

— Ти укравъ лебедя?

— Я, пане.

— Ну, братъ ёго на шибеницю.

Бо скоро лебедя не стало, то панъ поставивъ шибеницю, велівъ повісити того, хто лебедя укравъ. Потягли бідного панського брата на шибеницю. Тільки що зачипили петлю за ший, а вінъ кричить:

— Підждіть, пане, лебедь есть живи.

— Справді живий?! Ну, будь же ти зновъ моїмъ братомъ.

— Ні, уже не хочу, каже панській братъ, бути вашимъ братомъ, а буду такъ—добримъ знакомиимъ и приятелємъ.

Прошло вже чи мало врем'я після того, якъ це зробилось. Ставъ нашъ панській братъ вже нездужать. Отъ вінъ разъ и говорить своїй жінці:

— Знаєшъ, жінко, намъ треба узяти сироту за дитину, однаково у насъ нема дітей.

Отъ вона и узала маленького хлопчика за дитину. А панській братъ уже зовсімъ нездоровъ, такъ що уже й приходится умірати. Уклявавъ панській братъ до себе у хату свою стару и хлопчика, того, що вінъ узявъ за дитину, та й каже:

— Оце мені прийдецца умірти, то я своє добро розділю на три часті. Одну часть тобі стара, другу—тобі хлопче, а третю—тому, хто мені доріже.

А хлопчикъ подумавъ, подумавъ та й каже:

— Знаєте що, тату, лучше я васъ доріжу, то мені достанеться третя часть; все таки я ближнійший, чимъ хто другій.

Позвавъ тоді паньскій братъ мана та й каже:

— Оце я вамъ ажъ теперъ скажу, на що я лебедя укравъ, на що жінці своїй сказавъ, я чужу дитину собі за дитину узявъ. Послухайте, що говоривъ мій синъ: вінъ хоче мене дорізати, щобъ ему досталась третя часть мого добра. Для цѣго я у васъ и лебедя укравъ та й жінці сказавъ, щобъ увіритися, чи правда єсть въ цій приказці, що люди говорять: съ паномъ не братайся, жінці правди не кажи и чужої дитини за свою не бери. Ажъ отъ воно й правда!

27. — Не бери чужої дитини за свою, не кажи жинці правды и съ паномъ не будь за панібраця.

(С. Перейма, Балтскаго у., Подольскої г.)

Въ одному селі мавъ панъ собі чоловіка любимого, — то за те вінъ ёму довіривъ годувати сокола и строго приказавъ ёму, щобъ вінъ ёго добре гледівъ, щобъ той не пропавъ. Отъ вінъ принісъ ёго до дому и заховавъ въ лѣхъ. Пішовъ въ село, доставъ собі півня, такій самий, якъ сокілъ; зарівавъ ёго, ускубъ и принісъ жинці и каже:

— А ну, жинко, пани їдять мясо сокіла; будемъ и ми їсти — якій то буде смакъ въ ёму; бо мні панъ давъ доглядати ёго, а я зарівавъ; то звари та й з'їмо; тилько, гляди, не кому не каже; а якъ дойдеться до пана, то я скажу, що вінъ здохъ.

Отъ єденъ разъ панъ приходить до сроса — де сокілъ. Въ отвѣтъ той ёму сказавъ, що вінъ здохъ. Панъ на це нічого не сказавъ: якъ здохъ, то здохъ. Але якъ на нихъ треба було посваритися зъ жинкою, то жинка заразъ пішла и сказала панові, що сокілъ не здохъ, а чоловікъ казавъ зарізати и з'їсти. Панъ роздзлився на ёго, позвавъ до себе, начавъ ёго бити и сказавъ, що якъ не буде сокіла, то повішає. Тоді той чоловікъ каже панові:

— Позвольте мені піти до дому и распорядитися по своєму хозяйству, такъ якъ я знаю, що я буду повішаний.

Приходить до дому, каже жинці:

— Бачъ, жинко, я тебе просивъ, щобъ ти не казала, що ми сокіла з'їли, а теперъ мене панъ присудивъ повішати, то я пришовъ, щобъ розділитися грішми.

Отъ вінъ позвавъ годованика, що бувъ у нѣго за свѣго, казавъ жинці гроши дати и начавъ їхъ роскладати на три купки. И каже:

— Оця една купка тобі, жинко, а друга купка годованику, а третя купка тому, хто мене повішає.

Тоді годованикъ каже:

— Дайте, дядо, мні, то я васъ повішаю.

Тоді вінъ ставъ и думавъ: «чикайте, я еще піду до пана, може вінъ мене помилює». Пішовъ у лѣхъ, взявъ того совіла и повісь до пана. Пришовши до пана и каже панові:

— Отъ, бачите, пане! Небѣли съ паномъ не заходь за панібраця и жинці правди не кажи и чужої дитини за свою не бери. Бо якъ мене хотіли повішати, то я розділивъ гроші и годованикъ мене хотівъ повішати.

Тоді панъ за це давъ ёму награду и зробивъ ёго господаремъ: давъ ёму волівъ, плугъ и хату.

Сообщена И. Казиміровичъ Анкиїчукъ.

28.—Зъ паномъ не братайся, жинці віри нейми и чужої дитини за дитину не бери.

Бувъ собі еденъ богатий чоловікъ, и мавъ вінъ одного тилько сина. Якъ уміравъ старий, то давъ таку науку своему синові: «зъ паномъ не братайся, жинці віри нейми, и чужої дитини за дитину не бери». Якъ умеръ батько, то зоставивъ синові велике багатство, такъ що вінъ часами и панові позичавъ гроши; и за те ёго панъ дуже любивъ, такъ що панъ одного разу сказавъ:

— Будьмо собі братами.

Думавъ вінъ, думавъ: не приходится батькової заповіді ломати; а далі думавъ: «а ну—треба переконатись»,—и побратався вінъ зъ паномъ. Ото-жъ то відці и пішло, що люди, а особливо парубки, еденъ до другого кажуть «пане брате», бо такъ той чоловікъ завше пана називавъ. Чоловікъ той и дітей не мавъ, то хотівъ такъже и въ цій переконатись, и для того, якъ зостався еденъ хлопець безъ батька и безъ матері, то вінъ ёго и взявъ собі за дитину. Якъ той хлопець уже підріс, то вінъ здавъ на ёго все господарство, а самъ господарувавъ у свого пана-брата. Той панъ любивъ дуже ружну птицю, и мавъ у себе сокола, которого дуже любивъ. Поїхавъ десь панъ

зъ дому, и здавъ того сокола на того чоловіка, бо, якъ дома, самъ ёго завше пильнувавъ. «Отъ, думає собі чоловікъ, теперъ можна перекопатись». Бере вінъ того сокола и несе въ лісь, у свою пасіку; а самъ взявъ зарізавъ півня, відрізавъ ёму голову, оскубъ ёго, віддавъ жінці та й говорить нотихоньку:

— На, жінко, звари, це я зарізавъ паньського сокола, та ззімо; тилько нікому не кажи, бо знаєшъ, що це у ёго найдорожча птиця.

Взяла жінка того сокола и варить, ажъ ось приходить вірна кума и питається:

— А що се ви, кумасю, робите?

— Ой, кумасю, зачинайте—но, я вамъ дамъ покоштувати, бо це (тільки Боже васъ сохрани кому казати!) мій чоловікъ зарізавъ паньського сокола!

И дала їй ніжку паньського сокола.

— Алежъ то и пресолюдкї!

Та вірна кума здибала на дорозі свою вірну куму и каже їй:

— Охъ, кумасю, ви не знаєте, що я сёгодня їла! була въ тої куми, а її чоловікъ зарізавъ паньського сокола; вона тоді саме варила, якъ прийшла та й мені дала покоштувати, що за пресолюдке мясо!

Та кума розказала свій кумі, а та своїй и въ пів-дня вже все село о тимъ знало. Приїхавъ панъ и питається.

— Все, слава Богу, тилько то нещастя, хтось сокола вкравъ. А такъ, пане брате, укравъ хтось, та й нема!

Дуже панъ бувъ зажурився, а дали и каже:

— Завтра треба зібрати всю громаду, и старого й малого, и поставити рядомъ, десятого чоловіка бити, коли хто не признається.

Якъ тилько жінки почули о тимъ всімъ, то заразъ начали кричать:

— Якъ то? нашихъ чоловіківъ бити? А за що? Коли то гуменний (той-то чоловікъ бувъ гуменнимъ) укравъ сокола!

И заразъ една другій зачала казати и розказувати, якъ то ёго жінка своїй кумі дала покуштувати того сокола. А далі донесли объ цїмъ и панові. Панъ дуже здивувався и не хотївъ вірити, а далі призвавъ ёго, того чоловіка до себе, и зачавъ допитуватися. Отъ вінъ и признався. Панъ казавъ посередъ села поставити шибеницю, и при всій громаді ёго щобъ повісити. Привели того чоловіка до шибениці. А вінъ казавъ всі свої гроши привезти тудя, и розділивъ їхъ на три кучі:

— Одна буде жінці; друга синові, а третя тому—сама більша— хто мене повісить.

А той прийнятий за сина тоді й каже:

— Це праця мого батька, хто ж йому близький, якъ синъ. А лучше я заберу сі гроши, и самъ ёго повішу, нижъ хто чужий буде користати зъ ёго праці. Той чоловікъ важе:

— Чи чуєте, люде? Чекайте но, люде, чикай и ти, пане-брате! Я хтівъ переконатись: чи справедлива та заповідь, котору мені давъ батько, якъ уміравъ, и для того я занісъ того сокола до себе въ пасіку. Пішліть, вінъ тамъ єсть. А давъ мені батько таку заповідь: зъ паномъ не братайся, жінці віри нейми, а чужої дитини за дитину не бери.

Після того відкупився у пана на волю и живъ собі ще довго и благополучно.

29.—Про те, що бува зъ того, якъ въ семействі незгода.

(Липецкая слобода, Харьковской г.)

Живъ собі чоловікъ та жінка. Посіяли вони собі усякого хліба. Прийшла осінь; весь хлібъ убрали, а просо зосталось ще й некошене. Чоловікъ уставъ раненько, та й важе:

— Оце, жінко, треба намъ лагодитись на поле іхати та просо косити, та в'язати; бо, бачь, уже за того й друга Пречиста, а воно й не кошене; висипется усе за того.

— Та й поїдемъ же, чоловіче; ось я наготую снідати; поснідаємо та й поїдемо... Та чого бъ тутъ наготовити? Отъ що, чоловіче,—піди мерщійенько до куми, та добудь сковороди,—я млинчиківъ напечу,—поснідаємъ та й поїдемъ.

Чоловікъ пішовъ, принісъ сковороду.

— Ну, жінко, я принісъ сковороду, а ти віднеси.

Напекла жінка млинцівъ, посадали снідати. Жінка й важе:

— Та віднеси вже ти, чоловіче, сковороду.

— Е, ні жінко: я приносивъ, а відносити тобі вже черга.

— Ну, и якъ не хочу!

И зачали спорити,—кому нести сковороду. Отъ вони й порахували: хто до вечера першій заговоре, тому й односити сковороду. Нічого не говорили вони; чоловікъ тільки мугиче собі «туррюю! туррюю!» щобъ ёго тамъ не спитали; а жінка все товче: «пітюха! пітюха!» Коли вже надъ вечір'ь іде панъ и не зна, на яку дорогу звертати. Думавъ-думавъ та й пославъ свого візника попитати дороги до ціхъ чоловіка та жінки. Візника прийшовъ та й питає:

— Буда дорога?

Чоловікь одно човпе: «турюрю! турюрю!», а жінка! «птіюха! птіюха!» Візникь злякався и побігъ, и росказавъ панові. Панъ узавъ батігъ и иде до їх:

— Буда дорога?

— Турюрю! турюрю! каже чоловікь.

— Птіюха! птіюха! човпа жінка.

Вінь янъ начавъ чесати їх нагайкою. Чоловікь заговоривъ перше. Тоді жінка и закричала радосно:

— Бачъ, чоловіче, тобі нести!

Нічого робити—однісь. Поіхали на поле. Чоловікь пішовъ косити, а жінка сіла підъ візъ та й оха!

— Охъ! чоловіче! болить щось у мене все, й в'язати не можна!

Пішовъ косити, косивъ, косивъ, прийшовъ обідати. Жінка співа:

— Охъ, чоловіче, хочъ би мені до дому доіхати,—уже пришла мені смертонька. Скорій запрягай, а то буде й тобі хлопоти.

Чоловікь запрігъ и ставъ її підводити на візъ, а самъ такъ и заливався слезами.

— Охъ, чоловіче, теперъ ужъ не лізти мені на возъ, хйба візьми мене по-маленьку на спину, та й вези, а на возі щобъ ще не розтрусилася.

Чоловікь узавъ її собі на плечи та й несе. Унісь уже у слободу. Идуть мимо куменої хати. Жінка й кричить:

— Здорова була, кумасю? помагай-бі!

— Здорова!

— А що, кумасю моя, кажуть, що чоловіка не можна одурить... Отъ яжъ одурила!..

— А бісь же твоєму батькові! каже чоловікь, та й двинувъ її зъ плечей.

— Ну піди жъ хочъ на поле та забери воли та візъ.

— Ні, не хочу.

И вп'ять вони заспорили. Спорили вони цілу зіму, поки ажъ воряки — добрі люде—волівъ та візъ покради.

Записавъ Столбнякь.

30.—Про щастя, котре прийшло на старість.

(М. Мирополь, Новоград-Волинського у., Волинської г.)

Бувъ парубокъ, и посватавъ вінъ дівку. И живуть собі добре. И допіру хтось прийшовъ підъ вікно и говорить:

— Чи теперъ вамъ щастя, за молоду, чи на старість?

А вінъ обзивається:

— Якъ має Богъ дати худо, то нехай заразъ дасть, а добро на старість.

Отъ ёму заразъ хата й згоріла. Батьки сходяться—багати були—и поставили ёму хату, а вона знову згоріла. Отъ вони знову сходяться—поставили хату, и третя згоріла. Отъ вони и говорять:

— Видно, ёму Богъ нещастя дає.

Тоді цей чоловікъ куріня самъ собі поставивъ, и пішовъ зъ жінкою по дрова. Набрали та й несуть вязочками. Іде панъ напроотивъ їхъ. Панъ дивиться, що жінка гарна, и спинивъ коні, и каже:

— Продай, чоловіче, жінку.

— Не продамъ.

— Я силою одберу...

Ото панъ одібравъ жінку и давъ ёму чересь.

— Ось єсть у мене, чоловіче, перстень, переломивъ ёго по-половини, якъ ці половинки до купи зійдуться, тоді ми зъ тобою знову зійдимось.

Жінка свою половинку взяла, а вінъ свою поклавъ межъ гроші, а після заплакавъ та й лігъ спати, а гроші поклавъ коло себе. А чересь бувъ червоний. Прилетівъ крукъ, думавъ, що мясо, да й ухопивъ и поклавъ на своєму гнізді, на дубові. Отъ вінъ прокинувся, грошей—чортъ ма! Вінъ ставъ майстромъ. Той панъ черезъ роківъ десять умеръ. Отъ тій пани треба покой ставити, бо та жінка стала панею. Ззиває вона майстрівъ. Призвали ёго туди. Вінъ згодився и пішовъ у ліс рубать дерево и показавъ на того дуба, щобъ зрубали, що бувъ зъ гніздомъ. Упавъ дубъ, и гроші упали зъ гнізда. Отъ вінъ за гроші, а робітники и собі за їхъ. Вони кажуть «наші гроші», а вінъ каже «моі». Пішли до пані позиватися. Передъ панею вони кажуть:

— Нашъ лісъ и наші гроші.

— Нітъ, каже, моі.

Отъ пані и питає:

— Якъ-же вони твоі?

— Отъ мене панъ жінку одибравъ, ці гроші за неї давъ.

Вона питає:

— Чи є въ тебе яка признака?

А вінъ каже:

— Є.

— Яка въ тебе признака?

А вінъ її каже:

— Вона переломила перстня на-двоє, та свою половину взяла, а я свою межъ гроші повлавъ.

Пані одчинила, вийняла гроші и найшла, якъ разъ, ту половину. Допіру вона подумала, що и въ її есть така половина, и пішла взяла свою половину, и принесла до ёго, и склала до купи—такъ и прийшлося! Вони тоді обнялись, поцілувались, и теперъ живуть и хлібъ жують.

Въ этой сказкѣ, какъ и у Рудченка въ 1 вып. (№ 57, стр. 161 и 164) есть схожія черги.

31.— Живий мрець.

(Курская г.)

У въ однієї жінки бувъ чоловікъ, такий собі вахлакуватий та не повороткий, та ще и не мавъ усіхъ дома. Хоча вінъ бувъ и работяга; але—усе-жъ таки жінці нудно, що вінъ небалакучий и непоказний собі, и не такий красень, якъ инши людські мужики, або якъ ось її кумъ—хай здоровъ буває! А той кумъ таки чимало спавъ її на душу, вхибнувъ таки жмільку куменої ласки. Не разъ, не два балакали, було, мої куми, якъ би здихатись Максима—такъ звався куминъ мужикъ. Жінка хитра на вигадки! Отъ и прирозуміла Максимиха що зробити: давай вона що-дня провадити мужикові своєму, що вінъ хворий, усе не здужає, хоча ёму зовсімъ не чулося ніякого лиха. Чи приїде чоловікъ зъ поля, або зъ лісу—жінка заразъ до ёго на-зустрічъ: «що ти, чоловіче, таки нездужающий, зовсімъ змарнівъ?» А тутъ якъ нароще, де не візьмись, и кумъ, и той ёму тієї-жъ: «що ти такий блідий, куме? зовсімъ ледве ноги волочишъ». Чоловікъ и справді понявъ віри, що вінъ недужий. Разъ якось повернувся Максимъ зъ поля, дуже втопився, не здишется. Жінка заразъ до ёго:

— Лажъ, чоловіче, на лаву: ти зовсімъ вмираєшъ. И ти, Боже мій!

Чоловікъ послухавсь, лігъ, згорнувъ руки, мовъ передъ кінчаннямъ, а жінка якъ ударится объ поли, якъ заголосить:

— Що мені робити на світі? ти вмерь, чоловіче! Побіжу до кума, спитаю, чи справді ти вмерь?

Прийшовь кумь поглянувь на Максима та й пита:

— Чи давно вінь вмерь?

А жінка й каже:

— Та вінь, якь приїхавь учора зь поля, ледві коня распрігь, та вішовь у хату та й вмерь.

Та якь заголосить:

— На кого ти мене, Максиме, покидаєш?

А кумь й собі додає:

— Добрій бувь чоловікь Максимь та вмерь.

А Максимь усе чує, та дума, що справді вінь умерь. «Во якь би не вмерь, міркує собі Максимь, то чогобь же жінка голосила. Або и кумь каже: що я вмерь». Лежить собі не ворохнется. Оть жінка и каже кумові:

— Зроби, будь ласкавь, довожину, а я побіжу до попа, щобь прийшовь завтра поховати.

Кумь швидче за сокиру, зробивь довожину, а жінка накрила ёго полотномь, ніби мреця; а якь уздріла, що йде піпь, давай вбиватись за Максимамь, підняла голось. Прийшовь піпь и пита:

— Чи давно вінь вмерь?

— Та ще позавчора, якь тільки приїхавь зь поля!

Відправивь піпь похорони, закрили Максима кришкою вь довожину, а вінь усе мовчить; такь ёго потирили и на гробовище за село. А до гробовища, бачь, було дві стежки; одна—у обїздь, кругомь—дальша, друга—на-прямець, черезь рудку—ближша. Понесли Максима у довожині. Донесли вже ёго до того місця, де дорога стає розхідна, й товкуютця собі люде, куди бь ёго нести, чи у обїздь, кругомь, чи на-прямики, черезь рудку. Постановили довожину, й рахублятця такеньки, й поктали нести на-прямики, підняли довожину й несуть. Оть туть уже Максимь не втерпівь, бо бачивь, що люде зовсімь не знали сію шляху, та якь гукує зь довожини:

— Не несить на-прямець, бо я позавчора втопивь на рудці швану, на силу витягь.

Люде полякались, кинули довожину на землю и відсочили геть; кришка зь довожини скочила, Максимь випавь зь довожини и лежить мовчки. Опам'ятовався спершу, піпь наближавсь до Максима та й пита:

— Чого ти, Максиме, лежишь?

- Та я-жъ вмеръ!
- Хто тобі сказавъ, що ти вмеръ?
- Та жінка сказала, ще й кумъ сказавъ, що я вмеръ.
- Уставай же, Максиме, теперъ ти оживъ? говорить піпъ.
- Та чи справді я оживъ?
- Та оживъ же, я тобі важу.

Підвівсь Максимъ и пішовъ до дому, не на радість ні кумові, ні жінці.

Записана Залюбовскимъ.

32.—Лінива сестра.

(Курская г.)

Була собі стара жінка, жила вона у-двійці зъ онукою, та не було у нихъ ніякої худобини. опрічъ собаки та кривобокої хатини. Відували вони на світі білшъ за ліньками. Ще поки онука була жива. то баба таки ходила на заробітки, копала ріпу, та ріпою и харчилась навіть усю зіму. А це онучка якъ дійшла до літь, то й того не стало: зовсімъ стара лінується. Вличуть її у осени люде копати ріпу, а вона и сама не пошла, и онуки не пустила:

— На що мині, каже, ріпа? Я цією осінью віддамъ онуку заміжъ, а собака здохне, а я умру.

Але збігла й осінь, настала зіма, а собака не здохла, онуку ніхто не бере, и стара не вміра, а харчівъ не стає. Тільки зачує, було, стара, що віконницею вітеръ стукає, то заразъ и начувається старостівъ до онуки, або хто кличе на роботу, то й шле її:

— Вийди лишень на двіръ, стукають, знать вличуть ріпи копати.

Вийде—нема ні духу. Не діждалась стара ні старостівъ до онуки, ні поки собака здохне, а на-то-мість сама вмерла відъ голоду.

Записавъ Залюбовскій.

33.—Відна удова зь синомъ—удовиченкомъ.

(Курская г.)

Була собі бідна удова, а у неї бувъ тільки одинъ синъ. Ще за-молоду не любила удова сидіти згорнувши руки: усе порплитця було біля чого небудь; то такъ й шідь старість: работа зь рукъ завжди не випада; такъ й сина свого привчила. Було у нихъ трохи и землички, але нічимъ було орати. Отъ якось-то вона розгорнила собі грошеняць, купила бичка,—и ставъ удовиченко робити хліба бовкунцемъ. Невсипуца була людина вінъ: ранкомъ не засипається довго, рано у вечері пахати не кидає,— то й бовкунцемъ робить, а оранки викида стільки, якъ другі парюю. Разъ іде повузь парубка, чоловік зь чужаго села, тяжко багатий; дивиться, що парубьяга бовкунцемъ та багато уоравъ пильнуючи, та й каже ёму:

— Що ти бовкунцемъ ореншъ?

— Та нема, паноче, другого волика; оце на силу споружились на одного.

— Ну, приходь до мене, я тобі дамъ другого!

— Спасибі, паноче.

А у того багатині бувъ вілъ, та такий норовистий, що нічого зь нимъ не вдіють: скільки не ламали ёго, такъ не ходить у парі. Тимъ то вінъ ёго и віддає, щобъ дурно не годувати.

Парубокъ приїхавъ до дому й хвалитя матері:

— Мені панотець багатий казавъ, щобъ я прийшовъ до ёго, вінъ дасть вола.

— Де-то вінъ дасть тобі вола! каже мати. То вінъ зь тебе глузававъ.

— А вжежъ шіду.

Діждавшись неділі, удовиченко пішовъ до того багатиря и каже:

— А що, добродію, чи справді дасте мені волика?

— Дамъ, вигоніть того мураго.

И віддає парубкові.

— Вінъ ще неукъ,—відказавъ багатирь. (А того и не каже, що вінъ знаровлений).

— Візьми ёго собі, парубче, и роби на ёму; я зовсімъ ёго тобі дарую.

Парубокъ вклонився панотцеві ажъ у ноги и погнавъ вола до дому. Ледве догнавъ ёго до дому, бо вілъ усе упирёвавъ. Ставъ ёго дома вчити. Чого вже не вибоювавъ вінъ парубкові, якъ не хитрувавъ наровистий — та

не въ таківські руки попався, щобъ змігъ випручатись. Парубокъ біля ёго то-сякь, то-такь, та й вивчивъ ёго ходити у парі, й паше вже парю. Ще скорішгь пішла работа. Зіждавши скілько тижнівъ, поїхавъ той богатырь у поле подивитись, чи паше парубокъ ёго воломъ. Дивитися—ёго вілъ иде смирно у ярмі по-рядъ зъ другимъ воломъ. Пита богатырь у парубка:

— А що чи гараздъ ходе вінъ у парі?

А парубокъ ёму вклонивсь та:

— Дай Боже тобі здоровья, паноче, и всему твоему родові, що ти насъ зъ матерю такъ наділивъ. Теперя и ми на людей здались.

Богатырь подумавъ собі: «коли вінъ справився зъ такимъ наровистигъ воломъ, то, може, вінъ ускромить и наровисту мою дочку», та й каже парубкові:

— Прислай старостівъ: я за тебе віддамъ свою дочку.

Парубокъ и очі витріщивъ, не зна, що й казати; міркує собі—чи то глузує зъ ёго богатырь, чи справді каже. А богатырь ёму упъять: «ну, при силай же, прислай», та й поїхавъ. Отъ парубокъ допахавшись до вечора, поїхавъ до дому, та й каже матері:

— Мамо, той панотець, що вола давъ, казавъ, щобъ я приславъ до ёго старостівъ: вінъ віддасть за мене дочку.

— О, дурний, ти, дурний! То вінъ зъ тебе кепкує. Чи таки станеться: щобъ такий богатыня віддавъ за тебе дочку?

Діждали осени. Синъ упъять и каже матері:

— Пошлимо старостівъ: що буде, то буде.

Пішла мати прохати у старости знаёмихъ и поважнихъ людей. Такъ до кого не прийде, усі не згожаються, відказують: боятсья, бачъ, щобъ не насміявся богатыня сватомъ, щобъ не погодувавъ гарбузами, що полізли свататись відъ такого бідахи. На-силечку надібала двохъ такихъ же сердець, якъ сама, що послухались прозьби. Та вже кажуть: «хочъ посміється, та дарма», й пішли сватами у те село, де живъ богатыня. Спитались, чи приймуть старостівъ? Каже: «ввійдіть». Прийма їхъ богатыня за гостей и, недовго мовивши, сказавъ, що згожається віддати дочку за удовиченка. Попоштувавъ гостей и звелівъ не бавитись и зъ весіллямъ. Що не вигадувала дочка, якъ не упиривала, а поревінчали їхъ й привезли до бідної удови. А посагомъ за дочкою давъ богатыня тільки невеличку сяриньку та подушки. Удова ажъ віри не йме, щобъ у неі невістка була відъ такого богатыря. Отъ стали вони укупі жити. Минає день, другий, третій, минає й тиждень, и білшгь, а молода невіста ні за холодну воду не приймається, усе сидить собі на печі та сопе. Свекруха

було загада: «ти бь, доню, пішла та водниці, або дрівець изь дрівнїти принесла, ми бь обїдати наварили».

А вона тїльки саме вь куточку, та мовчить. Стали обїдати у-двохь, свекруха зь синомь, а невістки и не кличуть. Пообїдали, и свекруха зоставила на столї тїльки хлїба. Невїстці вже дуже хочеться їсти—такь не кличуть. Якь тїльки свекруха зь синомь вийшла зь хати, невістка заразь за хлїбь, та на пічь, та тамь и зїла єго мовчки. Такь було и у вечерї. На другий день невістці дуже хочеться їсти. Оть вона раненько побїгла зь відрами до колодезя и принесла води, а сама упьять на пічь. Свекруха наварила обїдати, и якь сіла обїдати зь синомь, то и каже невістці:

— Ходи, доню, и ти, попоїжь борщичу, се зь тней води, що ти принесла.

А ваши й не дала їй. На третій день бачить невістка, що се не вь батька вередувати, треба підніматись ранїшь. Встала спозаранку, збігала до колодця, принесла води, а тамь и дрівець,—та упьять за пічь. Наварила упьять свекруха обїдати, покликвала невістку їсти, та й каже:

— Бачь, доню, се тими дрівцями и зь тней води наварили обїдати, що ти принесла,—та й тобі можна їсти; мужикь твій намолотивь проса, а стовбла пшїньця и поралась у печі—то всі робили, всі и обїдатимемо.

Бачить невістка, що туть тїльки того годують, хто робить, стала прививзати й сама до діла; то візие віникь, підмете хату, то горшки помїє, або ложки, то стовче пшона на кашу, то ще що робить,—такь и до праці навизла, и вже й не сидить було безь діла, якь и свекруха и мужикь, стала веселенька й покїрненька. Ажь ось батько скучивь по їй, та й поїхавь на одвидини. Приїзджа. Оть дочка зустріча єго така весела, та й туть не сидить безь роботи, то те зробить, то друге, то прибира де що,—и угаву їй нема, така стала непосидяча и непокійна, дома цєго зь роду за нею не поводилось. Вийшла свекруха и мужикь зь хати, а батько и пита її:

— Чи гараздь тобі жити туть?

— Гараздь, тату!

Та бачить, що батько сидить безь роботи, ухопила кожущину, та до єго:

— На, тату, хочь кожущинуу мни.

— На ще?

— Е, у нась хто нічого не робить, тому не дадуть и їсти.

Бачить батько, що провчили дочку гараздь, та й каже їй, та затевї:

— Ну, приїздїть же до мене у гости.

Вони й поїхали. Батько радий бувь імь, приймавь їхь гарно, на прощання звелївь запрягти парь три волївь, наклавь імь три паровиці усякого добра,
«Труды Чувинскаго, томъ II.

усякихъ маєтківъ и одежини, и плугъ, и сярину дочкину, що тоді не давъ, и скотинки, и бжіль, и иншої худобини, — сказано — усячиною обділивъ, якъ дітей, и стали вони на все село богатирами й бравими ховаями.

34.—Якъ учитъ лижобокихъ жінокъ роботі.

(М. Никополь, Екатеринославскаго у.)

Бувъ собі чоловікъ та жінка. У нихъ бувъ синъ уже великій. Отъ якъ умерли ёго батько та мати, вінъ и задумавъ женитися. Найшовъ собі дівчину. Батько її и каже ёму:

— Вона въ насъ не вміє нічого робити — ні спекти хлібъ, ні зварить обідати.

А вінъ и каже ёму:

У мене є такий кіть, що самъ усе робить.

Отъ поженились вони собі. Отъ якъ пішовъ чоловікъ на степъ, вона усе понаготовляла, та й каже:

— Ну, коте, сучий сину, варижъ, вари.

А кіть усе муркотить тільки.

— Ну, сучий сину, ось прийде чоловікъ, дасть тобі — якъ варити обідати!

Приходить чоловікъ, вона ёму и каже:

— Не хоче кіть варити обідати.

— Ну, давай внуть, будемъ бити kota.

Бивъ, бивъ, а дали:

— Ну, нехай-же! Якъ не буде варить, унять битиємъ.

Отъ пішовъ вінъ до сусіди та й каже:

— Будь ласкавъ, дай пораду: що мені зъ жілкою робити? не хоче ні варити, ні пекти.

— Піди до коваля, каже сусіди, — нехай наробить тобі залізнихъ прутівъ, та вижаръ — вижаръ жінку добре, то буде робить.

Вінъ послухавъ и заказавъ ковалеві. Отъ зробивъ ёму коваль чотири прута, та й положивъ їхъ за сволокъ. Пішовъ тоді улять чоловікъ въ степъ робити. Приходить у вечери до дому.

— Ну, що, наварила істи?

— Ні, сучий кіть усе навчить, нічого не хоче варити, мурчить тільки.

— Ну, ось я жъ ёго сукиного сина вижарю. На, та держи жъ ёго кріпко.

Отъ вхопила вона ёго нещасного, та й держить обома руками, а мужикъ ставъ, та й каже:

— Ой, Боже, подай зъ неба, чого мені треба.

Далі винавъ зъ за сволюка пруту, та й почавъ лупить kota, а кітъ ажъ руки дряпає жінці. Вона й каже:

— Ой, пустю, не вдержу.

— Держи, сувинному сипові дочко, а то и тебе битиму.

— Ой, не вдержу!

— Держи, а то битиму.

Отъ вона не вдержала, пустила kota. Вінъ тоді узявъ її за коси, та й почавъ чустритъ, та ще й приказує «а держи kota! а держи kota!»

— Ёй-же Богу! держатину, проситья жінка. Ой пусти мене, мій голубе!

А вінъ одно—лупить, та й лупить, та ще й приказує:

— Учись робити, шельмена дочко. Оце тобі за те, щобъ училась робити.

— Буду усе робити, тільки пусти мене.

Отъ вінъ и пустивъ її. Жінка зробилась тоді якъ шовкова: и варить, и пече, и усяке діло робить. Це приходить у неділю її мати. Мужикъ поздоровавсь зъ нею й каже:

— Якъ піду на часъ та горілочку принесу.

А самъ узявъ, та помісто того, щобъ по горілку ити, всунувъ голову у верхъ димаря, та й слухає, що вони будуть розказувать.

— Ну що? каже мати. Якъ тобі, моя доню: добре, чи ні?

— Та б'є, мамо, та ще й дуже б'є.

— Такъ ти ёму не давайся битись.

Отъ вінъ тоді злагодивъ плуга, та й запрягъ у ёго матіръ, а дочку заставивъ поганяти, та щобъ вона ще й приказувала: «не вчїть, мамо, дочку чоловіка не слухати». Отъ оравъ, оравъ нею, а далі вона вже начала проситья:

— Пусти мене, не буду ні коли научати дочку не слухати.

Вінъ и пустивъ матіръ. Отъ вона иде до дому, та лає—лає ёго. Приходить до дому, та й каже своєму чоловікові.

— Отъ, сучий синъ, поперебивавъ усі кісточки на старість.

Приходить неділя. Отъ батько и пішовъ навідатъся, ще робить ёго дочка. Увійшовъ у хату, а зять ёго поздоровкавшись и каже:

— Посидьте жъ ви, тату, вь хаті, а я піду на часъ горілки куплю.

Та замість того, щобъ піти по горілку, ставъ, та й слухає підъ димаромъ, що вони гомонять. Отъ батько и пита:

— Ну, що, дочко, якъ тобі, чи добре жити?

— Та ні, тату, б'є сучений синь.

— За щожь вінъ б'є тебе?

— Що нічого робити не вмію.

— Чимъ же вінъ б'є?

— Опінь батогомъ.

— А дай я подивлюсь.

Та узявъ той батігъ, та й почавъ її бити: «а слухай! а роби!» А зять не зна, що зъ радощівъ и робити, та принісъ горілки, та напоївъ такъ батька, що той рачки полізъ до дему. А стара ёго зустріча, та й каже:

— Ну що? и тобі, сучинь синь, насинявъ боки?

— Ехъ, ви, чортові баби! віддаючи дочокъ, не вмієте учти їхъ робити.

Та взявъ влібивъ—влібивъ її, щобъ вона и зятя не мучила и щобъ дочокъ до ума доводила.

Записавъ Залюбовскій.

35.—Лиха жінка.

Бувъ то чоловікъ, що за-молоду дуже грішивъ, и ёму попи завдали покуту таку, щоби вінъ вибравъ собі жінку дуже велику злістницю. Отъ зраїли ёму люди одну таку. Той прийшовъ до неї. Та каже ёму:

— Вернися, запри двери.

Той заперъ, ввійшовъ въ хату. Каже ёму:

— Сідай за стілъ.

Та съ тимъ словомъ—маць ёго въ морду. Той ніць не каже, нарешті вже заявивъ свій інтересъ. Та зновъ ёго въ морду. Дала ёму слово, що піде за нёго, та зновъ ёго въ морду. Той мовчить. Жінці ажъ дивно, що то таке. Досить зъ нимъ пішла до шлюбу, била вона ёго скілька разъ. Пожили вони зъ рікъ; товче ёго, якъ дурного. Але разу одного питається ёго:

— Що то тобі, чоловіче?

Той не хотівъ казати, але нарешті сказавъ. Тоді жінка каже:

— А, дивися, куди свиня дереться, до неба! Ні, небоже, найменшь бути въ небі, теперъ я тобі ніць не скажу, що хочъ роби.

И вже більше ёго не била и не мучила.

36.—Жінка гульвиса.

- Жінко, а жінко?
 — Чого, чортівъ сину?
 — Чи ти корову доіла?
 — Доіла.
 — А молоко де діла?
 — Поіла.
 — Чомъ же ти мені не залишила?
 — Трясца тобі, болячка тобі, вражому синові! Бачъ, ёго ще молокомъ годуй.
 — Гмъ! та брешешъ, жінко: три дні вже якъ я корову продавъ.
 — Е, мужиченьку, тожъ вона тимъ и не ревіла, що її дома не було вже.

Записалъ Залюбовскій.

37.—Жіноча хитрість.

Жінка чоловіка любила другого. Але разъ її чоловікъ ишовъ зъ ярмарку; зъ міста дорога ишла горбомъ, и вінъ мігъ видіти, що ся діє коло ёго хати. Але дивиться—відъ ёго хати явись тікає, и жінка показує, вуди тікати. Чоловікъ прийшовъ до дому, сирово жінці каже давати істи. Та догадалася, що вінъ видівъ єї коханка. Рано має чоловікъ итти косити. Та заразъ побігла до баби, розказала свою біду и просить поради. Баба каже: «добре, а що ти ёму давала істи, якъ вінъ ишовъ на ярмарокъ». — «Та чожъ, каже: гарбуза зъ макомъ». — «Ну добре, иди спати, я такъ зроблю, що ніцъ тобі nebude казати». Рано пішовъ чоловікъ косити. Коло полудня иде по-при ёго ниву баба и каже: «добри день вамъ, косарике, най вамъ Богъ допомагає». Той розсердився на бабу, каже: «що ти, бабо, здуріла, я самъ тільки на роботі, а тобі здається, що насъ багачко». — «Вибачай, чоловіче, бо я не добачаю, я гарбузъ зъ макомъ іла, то мені показується, що васъ багачко». Той подумавъ, що и міні вчора показалося двохъ, може—то відъ гарбуза. Прийшовъ чоловікъ съ поля, вона дає гарбуза зъ макомъ. «Отъ», каже, «бувъ бимъ тобі здоровля збавивъ черезъ той гарбузъ, теперъ ти вже не давай міні гарбуза, бо відъ нёго двоїтся въ очахъ».

38.—Невірність жінки.

Було собі двоє молодих людей, чоловік и жінка. Дітей не було. И чоловік, якъ завше буває, ходивъ почти каждый день на панщину, щоби не задовжався. И якъ пройде въ вечерь до дому, то не мило ёму и пожартувати, а скоро лягає спати, щоби відпочити. Жінка того не злюбила, приймила собі козака зъ двора. Козакъ каждый вечерь до неї ходивъ. Чоловікові хтось доказавъ о тімъ. Але вінъ пішовъ одного дня на панщину и припізнівся може съ панщини, зайшовъ до коршми, якъ завше буває въ простоті; щоби підкріпити силу, випивъ кручокъ, а може и більше, горілки; прийшовъ підъ хату; дивиться—єсть козаць. И закричавъ: «жінко, відтвори». А вона сховала козака въ комору, відтворила чоловікові двері. Входить до хати, замкнувъ сїни и комору и говорить до жінки: «я буду співати». Вона ёму перебиває: «що ти, каже, здурівъ». И хоць жінка не казала, но вінъ на тоє не дивився и начавъ:

«Ой внадився котикъ
До моєго сала,
Доти ёго носивъ,
Доки стало;
Вже чоловікъ уважає,
Що вже сало упадає,
Вже сала немого,
Чатує на него».

А жінка вже догадуєся, о чімъ чоловікъ співає, и все ёму перебиває. Вінъ на тоє не дивиться и співає дальше такъ:

«Що ти, коте, робишъ,
Що дві носі маєшъ,
И до жінки такъ учащаєшъ.
Ой не ходи по-за тинку,
Не підмовляй чужу жінку,
Щожъ теперъ думаєшъ,
Що въ рукахъ дістаєшъ».

А козаць зъ комори:

На молебень хочу дати,
Въ твоєй жінкі не бувати;
Піду въ світъ за очі,
Не піду по ночі.

Чоловікъ той жінки повіривъ, взявъ и випустивъ ёго, а козакъ вийшовъ на улицю и начавъ співати:

«Слава жъ тобі, Боже,
Щомъ ся вирвавъ съ хати;
Якимъ бувавъ перше,
Такъ буду бувати.
Принадочку мині дала,
И ще мині такъ сказала:
Прибувай, миленький,
Мині молоденький».

Чоловікъ тої жінки починає:

Якъ яжъ тебе спійму,
Шкуру зъ тебе здіюму;
На банта повішу,
На ходаки поріжу.

39.—Хлопець віщунъ.

Бувъ собі чоловікъ багатий и не мавъ дитий, а жінка ёго дуже не любила, та й ще бувало якъ піде въ поле съ плугомъ, то и по дві виділи дома не бувавъ, а жінка, якъ тільки вінъ коли приїде до дому, то заразъ стогне, сварится зъ нимъ.

— А ти, каже, підешъ зъ дому, а я завше слабую и ничого ти мени не робишъ. Иди, де хочешъ, зъ дому за тоє.

Вінъ журиться: «що я буду бідний робити, треба ити десь за ворожкою шукати. Пішовъ вінъ, але може ввійшовъ кілька миль, здибас хлопця. А той хлопець віщунъ бувъ. И питається хлопець чоловіка:

— Де ви йдете, сідайте но, розкажіть мені.

Той сівъ, начали говорити. Той чоловікъ хлопцеві розказавъ всё, за чимъ вінъ иде. Але той хлопець повідає до него:

— Вирнітся ви до дому, бо ви нігди не знайдете такої душі, щоби вона порадила вашій жінці. И може не маєте наймита, то прийміть мене на службу, а вамъ буду вірне служити.

Чоловікъ видить, що хлопець не дурній, понимає діло и говорить ёму:

— Що хочъ въ мене есть, но ёму вже рікъ ввійшовъ, то я ёго відправлю, а тебе на ёго місце прийму.

Взявъ ёго и пішовъ до дому. Пришовъ вінъ до дому, розсчитався зъ наймитомъ, відправивъ, а того принявъ на ёго місце, и взяли оба, и пішли съ плугомъ въ поли. Але той хлопець мавъ таку вимову, що вінъ часомъ схоче гидзатися до дому, то щоби ёму незборонявъ. Оруть вони кілька днівъ. И одного, десь коло полудня, хлопець зна, що вже циганъ прийшовъ до господині, каже до господаря:

— Пускайте вже воли на полудни, бо я буду гидзятися до дому.

Пустили воли пасти, хлопець побігъ и прибігає до дому, але иншовъ попередъ вікна, циганъ заглянувъ и повідає:

— Дежъ я ся сховаю.

Господиня повідає:

— Иди черезъ сіні на тікъ, тамъ есть тирміта и сховайся въ нёго.

А господиня вийшла на двіръ и взяла кричати на наймита:

— Чого ти ходишь, чому не робишь нічого въ полю въ разъ зъ господаромъ.

Але вінъ повідає:

— Вамъ не діло, міні що господаръ казавъ зробити, то я мушу.

Пішовъ до стодоли, взявъ ціпъ и молотить тое терміта, де циганъ сховався. Господиня кричить:

— Що ти робишь, не товчи міні терміта.

Наймить нічого не питає, а молотить, а циганъ доки мігъ витримувати, то мовчавъ, а потому, якъ му добре дошкулило, взявъ кричати, хлопець повідає:

— А тутъ чого циганъ залізъ?

И переставъ бити. А господиня тогда збоялася и взяла наймита просити, щоби вінъ не сказавъ чоловікові. А вінъ повідає:

— Не бійся, я не скажу, ти сама сважешъ.

Взявъ и пішовъ до плуга, а циганъ якъ втікъ до дому, то вже боявся більши йти. Господиння, черезъ кілька вже днівъ, вже єі вкучілося безъ нёго, пішла по воду и здибалася зъ нимъ и просить ёго, щоби прийшовъ, каже, що хлопець не прийде вже, и каже, що вінъ не бувъ ще відтоди, якъ васъ бивъ.

— То якось біда не хлопець, говорить циганъ, и каже: я тамъ потому надійду до васъ.

Пішла вона, взяла води, принесла до дому и вже їсти зваряла, пришовъ и циганъ и балоются. А хлопець вже знавъ объ тімъ, каже до господаря:

— Пускайте пасти воли, бо я вже буду гидзятися до дому.

Господаръ бачить, що вінъ ёму не тратить дня, бо хоць побіжить израна

до дому, то завше скоро прийде, и оруть, та й каже: «то иди». Хлопець взявъ и побігъ. Прибігає до дому, та й по-передъ вікни пішовъ на тівъ дрова рубати, циганъ заглянувъ ёго и говорить:

— Де я ся сховаю, бо ворогъ зновъ прийшовъ до дому.

Вона ёму повідає:

— Иди до комори, влізь въ бочку, а я тебе прикрию вовною.

Циганъ сховався въ дішку и сидить, а наймитъ нарубаєть дровъ, несе до хати и палить, воду гріє. Господиня на нёго кричить:

— Що ти робишь, на що ти палишь, прибігъ до дому не знати чого, не робишь, тільки бігашь.

Вінъ того не питає, дивиться, вода вже добра зогрілася, бере ту воду и каже господині:

— Мині господаръ казавъ вовну попарити въ коморі въ дішці.

И взявъ съ собою макогона, пішовъ до коморі, якъ пільляє на цигана, а вінъ ажъ вовну підносить, а хлопець въ голову макогономъ. Але циганові, якъ добре дошкудивъ, вінъ якъ скочить зъ бочки и втікъ. А хлопець тогді питаєся господині:

— Де тутъ тільки ся циганівъ набралося, що де тільки, що би не робивъ, то все цигани застану.

А господиня каже:

— Ото мовчи, та не кажи чоловікові, нехай ся на сімъ стане.

Вінъ каже:

— Я того не зроблю, але ви самі скажете.

Взявъ пішовъ до плуга. Черезъ кілька днівъ господиня зновъ пішла по воду, здібалася съ циганомъ и просить ёго до себе, повідає, що наймитъ нинька не прийде, вінъ не бувъ ще відъ тої пори, якъ васъ поливавъ водою въ дішці. Циганъ повідає:

— Та я прийду, али коби не пришовъ той хлопець, бо нинька якъ прийде, то вже мене забьє.

Господиня пішла скоро до дому, зготовила де що поїсти, принесла горілки. Прийшовъ и циганъ, та й забавляються. А наймитъ знаєвъ вже, що є циганъ въ господині, покинувъ плугъ, побігъ до дому, приходить, иде по-при вікна на тівъ, чого тамъ ёму треба було, циганъ заглянувъ ёго и повідає:

— Ото несчастя, вже єсть наймитъ, дежъ я ся теперъ сховаю?

Господиня повідає:

— Лізь на підъ и сховайся въ клоча.

Циганъ такъ и зробивъ; наймитъ взявъ на тоці дробину и йде до хати, приносить, приклавъ въ сѣняхъ до поду и лізе на підъ, господиня заглянула, стала кричати, вінъ повідає:

— Мині господаръ казавъ влоча вибрати, вотре довше на батігъ.

Вилізъ на підъ, прогорнувъ влоча, надибавъ циганову голову и взявъ мивати зъ голови волося. Цигана якъ заболить дуже, якъ вискочить звітти и втікъ. Хлопець злазить зъ поду и повідає господині:

— Що то такого ся значить, що не піду, то завжди надбав цигана.

Вона начала его просити, щоби вінъ не казавъ чоловікові, присягається, що нігди цигана не буде приймати до хати. Наймитъ повідає, що «не скажу, а ви самі скажете», и пішовъ до плуга. Але на другий день циганъ пішовъ въ поли орати, господиня знала, зварила добрий обідъ, спекла порося, взяла око горілки и несе циганові істи. Але хлопець дивиться, що вже господиня недалеко, скинувъ зъ себе штани и перевязавъ чорного вола. Господаръ каже:

— А то на що?

Наймитъ повідає: «бо ёго оводи кусають». А наймитъ на тое перевязавъ вола, бо господиня знала що въ цигана нерістий вілъ, и потімъ вона и йшла, бо не знала, де циганъ оре. А циганъ недалеко того чоловіка оравъ, тільки за горою. Господиня вглянула перистаго вола и иде прямо до чоловіка, и якъ тільки недалеко вже господиня була, наймитъ взявъ издійнивъ штани зъ вола и вбрався. Господаръ заглянувъ жінку и повідає до наймита:

— А то що такого ся значить, нігде жінка не виносила істи, а шинки несе?

И вона якъ увидила, що то чоловікъ оре, то вже хочъ-би и не понесла и не дала имъ істи; но вже заглянули и то неможна було вернутися, принесла и дала имъ істи. Але ідять вони, ідять, а вона такъ криво дивиться и повідає:

— Не знаєте, де нашъ кумъ оре, вінъ бідний десь істи хоче, жінка му слаба, а би занесла му скілька пирогівъ?

А наймитъ повідає:

— О-ту за горою. Але я заразъ занесу, бо вже ноги мають боліти у васъ.

Взявъ кілька пирогівъ и понісъ. Але якъ ишовъ до цигана, то тіі пироги дорогою покидавъ по ідному, и якъ прийшовъ до цигана и повідає:

— Втікайте, бо заразъ до васъ господаръ прийде бити, або зарубати васъ за жінку, вже дізнався.

И пішовъ відъ нёго. Приходить назадъ до плуга и каже господарові, що

просивъ васъ кумъ прийти, полаготити плуга, бо вінъ не може. Господарь бере и иде.

— Та возміть сокіру, повідає наймитъ. Бо кумъ забувъ свою зъ дому взяти.

Господарь взявъ сокіру на плечи и пішовъ. Циганъ, якъ тільки увидівъ, що кумъ иде зъ сокірою, сівъ на коня и втікъ. Господарь прийшовъ до циганового плуга, дивиться, плугъ добрий, нема чого лагодити, взявъ и вернувся до свого плуга, и якъ ишовъ, то збиравъ тіи пироги, що наймитъ пороскидавъ. Господиня увиділа, що чоловікъ щось збирає и питається наймита, а вінъ повідає, що «збирає камєня на васъ, вінъ хоче вбити васъ за цигана», та й каже: — «втікайте!» Вона подобрала сорочку та въ ноги. Отъ господарь прийшовъ до плуга, питається наймита:

— Чого жінка втікла?

Вінъ повідає:

— Хата ваша горить.

Господарь взявъ истикъ въ руки, та й собі за нею, тутъ вже недалеко господарь жінку доганяє, вона ся злякала, стала и каже чоловіку:

— Любочко, вже доки на світі буду жити, не буду съ циганомъ заходити въ пустіі річи.

Господарь догадався, чого вона втікала, вибивъ її добре и вернувся до плуга и повідає до наймита:

— Що тобі дати за те, що ти такъ зробивъ, я тобі дамъ штири воли.

Наймитъ каже:

— Нічого не хочу, тільки абись ти памяталъ за мене.

И розказавъ ёму то всё, що вінъ вироблявъ ще съ циганомъ. И тогді вже жінка не любила цигана и не слабувала, и жила съ чоловікомъ добре и спокійно до смерти.

40.—Невірна жінка.

Бувъ ту собі купецъ, и їздивъ въ дорогу. Поїхавъ разъ, поїхавъ и другий разъ, а жінка ёго заходила зъ другими, и якъ виїздивъ въ дорогу, хтіла стріти и якъ вже сїдавъ на повозку, то вона вносить ёму еще шклянку напитуку и каже до нёго:

— Напиймося ще на дорогу сього напйтку.

И винесла, подала ёму вь руки; и вінь подивився взявъ вь руки и не знає, що робити; и якъ собі подумавъ: незнати що робити, — взявъ и вильявъ на коня, то заразъ кінъ трісь, и якъ той кінъ трісь, то вона ся скрила. А вінь казавъ заразъ того коня розібрати и мясо забрати вь підводи, и іде дорогою кілька день. Заіхавъ вь лісь, та й заіхавъ вь розбойницький двіръ и ночує тамъ. Слуги розбойниківъ ёго прийняли, той казавъ заразъ собі наробити съ того мяса пироги вь и напекти печені, и якъ вже зготовили обідъ, розбойники посходились, то той купецъ просить ихъ, щоби вони їли, а самъ не їсть. Вони покушали, що добре, и якъ ся понаїдали, то заразъ ся поваливъ єденъ на другого и повмірала. Той заразъ казавъ набрати того добра вь підводи и прихавъ до дому. И якъ прихавъ до дому, то тоє все заразъ продавъ, чи може де инакше подівъ, и заразъ казавъ свою жінку вивести и причепити конєві до хвоста, и пустити вь степъ, щоби всі косточки порозносивъ.

41. — Біда невзначай.

Мужикъ єденъ до другого прихавъ вь гості, мавъ сині штани. Позабавлялися. Гость пішовъ на двіръ спати, штани положивъ підъ голову; а господарь пішовъ до тамъ. И мавъ вінъ такого вола, що жувавъ одєжу. И той вігъ прийшовъ ночью, якось витягнувъ штани и давай жв'якати. Ажъ той пробудився, схопився підъ головами, нема штанівъ, давай вганяти за воломъ. Але тамъ була, недалеко подвір'я, яма відъ хліба, и той по ночі влетівъ вь ню, и вже сидівъ до дня. Надъ днємъ жінка вийшла на подвіра. Той почувъ, давай кричати, надійшла вона, той розказує своє несчасть. Та подала ёму руку, хтіла витягнути ёго. Але же вінъ бувъ сильнішчий, втягнувъ и єі вь яму. Уже сидять обоє. Господарь вернувся до дому, дивиться — відчинени двері; входить до хати, нема жінки; побігъ по сусідахъ, нема. Але вже холить по подвірі, чує говіръ вь ямі; надійшовъ до неї, дивиться, а тамъ жінка съ тимъ чоловікомъ обоє сидять. Той думавъ, що вони нароще залізли, побігъ до сусідівъ вогню доставати, щоби накласти вогонь, аби запалити. Люди питають: на що? Той розказавъ. Але ёму росталкували, щоби вінъ їхъ витягнувъ и роспитався, и тогді вже робивъ зъ ними интересъ. Ну вінъ витягнувъ, розказавъ той чоловікъ свою біду и каже:

— Забий того вола, и въ нигъ найдешъ мої штани и гроши, а я заплачу.

Забили вола, нашли гроши и штани и жінка оправдалась тимъ.

Отъ нетрудно жінку очернити,
Але трудно єї въ добру славу ввести;
Нігде о кобитахъ съ позору не судіте,
Пам'ятайте, що ви їхъ діти.
Бо очернившъ маму, жінку и дитину,
И нездоймимъ запали зъ нихъ до згину;
Дівітсья на байку сюю
И пам'ятайте на честь свою.

42.—Недоглядъ.

Бо то чоловікъ мавъ двоє дітей. У день якось вінъ різавъ барана и старшій хлопець бачивъ те; чоловікъ сховавъ барана и пішовъ на тікь; жінка тежъ пішла зъ дому. Тоді хлопець узявъ ніжъ и зарізавъ маленького, що въ колисці лежавъ. Побачивъ, що кровь иде, злякався и влізъ въ пецъ. Пришла мама и не дивитця до колиски: заразъ взяла, наложила огонь и запалила, и тамъ той хлопець, що въ пецу, спієся, а на останку протягнувъ ноги и патки зъ вогнємъ, ажъ на хату. Дивитця вона, старшій хлопець спієся; подивилася до колиски—той зарізаний. Вона наробила крику, вбігъ чоловікъ зъ надвору зъ сокірою, дивитця, що обоє діти порізани. Взявъ и жінку сокірою забивъ. Тоді пішовъ до стодоли и зъ того жалю и страху, що то три душі одного дня пішло зо світа, закинувъ шнурокъ за шию та до бильця и повісився.

43.—Про грушку.

(Лебедияскій у., Харьковской г.)

Бувъ собі дідъ та баба. Не було у нихъ зъ роду дітей. Отъ вони й посадили підъ поломъ грушку. Росте та й росте та грушка; виросла вже до

нолу. Вони роскидали пілж. Грушка росте та й росте; виросла ажъ до стелі. Роскидали вони й стелю. Росте грушка далі; виросла ажъ підъ кришу. Роскидали вони й кришу. Груша впясть росте. Підросла ще трохи, та й зацвіла. Отъ виросли на ній грушки, та рясни, та гарни. Якъ поспіли ті грушки, дідъ и баба полізли трусити їхъ, а за бабою унучка, а за унучкою сучка, а за сучкою—котикъ. Дідъ п....., бабі давъ; баба унуці дала; унучка—суці, а сучка котові, а котикъ понісь, понісь та Марьянці підъ нісь (або тамъ кому другому).

Записавъ Залюбовскій.

44.—Дякова штука.

Бо то було трохъ братівъ, и мали старого батька. И радяться сами межъ собою:

— Треба ёго дати до школи, до дяка вчитися.

Той дякъ каже тому дідові:

— Маєшъ, може, на смерть якого рубля?

— Маю.

— Ну знаєшъ ти, що тебе діти не хочуть за рубля поховати? Але иди до столяра, най тобі зробить шкатулку.

Той пішовъ до столяра; столяръ ему зробивъ. Дякъ казавъ дідові наспати въ ту скриньку черепківъ и вивершити на верху дзюрку и того рубля вложити, абы зверху видно було. Той такъ зробивъ. Дякъ замкнувъ, а того рубля положивъ на верха, щоби блищався. Старий дідъ не задовго вмеръ. Дякъ пішовъ до синівъ и каже:

— Що жъ вангъ батько вмеръ, а грошей оставивъ багато, то идіть візміть гроші?

Ті пришли. Дивляться: правда, що видно, бо блищатся. Взяли батька, якъ найлучше поховали, и вже на похороні розбили тую скриньку, а тамъ кременці и по середині рубель.

— Ну, критъ ёго матері зъ такімъ батькомъ, недовго старикъ вчився, а лепського розуму навчився.

45.—Батько и синъ.

Батько и синъ сіли обідати. Поставили на стіль миску зъ борщомъ, а борщъ горячий-горячий, саломъ заточений. Отъ синъ ухопивъ у ротъ ложку борщу, та такъ опікся, що ажъ слёзы зъ очей закапали. Батько глянувъ на ёго, та й питає ёго:

— Чого се ти, сину, плачешъ?

— Того, тату, що я у васъ одинъ!

— Що жъ робить, синку!

Ухопивъ й батько борщу, кинувъ ложку та й каже:

— А, бодай же ти, сину, пропавъ хоть ти й одинъ у мене!

46.—Про мачуху и пасинківъ.

— За віщо се насъ мачуха била?

— Та, каже, за медъ.

— А бачивъ ти який той медъ?

— Ні, кажуть такій, якъ решето.

— Ніть бо, такий, якъ журавель.

47.

Мати-мачуха, поглавши по-троху каші пасинкамъ, останню усю віддала синові своєму, приказуючи:

— А ти, Марочку, вишкреби хочъ горщикъ.

Хотілось, бачъ, зъявити, що вона більшъ пеклується за пасинками, ніжъ за синомъ. А Марко побачивъ, що каші повнісенький горщикъ и каже:

— Якого ката тутъ вишкрібати, коли каші цілий горщикъ.

48.

Обділила мачуха двох своїх пасинків — жадного цілимъ періжкомъ, а синові ні одного не дала, та й каже пасинкамъ:

— А вижъ дайте моєму синові хочъ по половинці.

И випало: пасинкамъ по половинці, а синові ціленькій.

Записавъ Залюбовскій.

49.— Про невістку.

(Лебединскій у., Харьковской г.)

Одні люди дуже не долюбляли свої невістки. Отъ якось разъ пішла невістка по воду; а хтось їй спитався їхъ:

— Хто се такъ?

— Невістка, відказують.

Хоча й бачать, що її вже нема.

— Та невістки-жъ нема дома?

— Такъ онъ її плахта висить.

Записана Залюбовскимъ.

50.—Жіночи нотяки, чоловічий недогадъ.

Робивъ чоловікъ борону, та у хаті. Та все надробить тамъ скілки, та й питається у жінки:

— Чи добре буде?

А жінка ёму:

— Та воно такъ, та онъ якъ!

А чоловікъ собі й байдуже, до чого річъ нахилється, робить собі, та й робить ту борону. Отъ зклавъ уже вінъ її усю, якъ слідъ, та й сикнувсь виносити зъ хати—ажъ вона и не виходить у двері.

— Не по дверяхъ, бачъ, зроблена, непомірно велика.

Отъ вінъ тоді:

— Що тутъ робити на світі Божому!

А жінка:

— А якъ тобі казала, що воно такъ, та онъ якъ, — такъ не послухавсь.

— А, вража дочко! чомъ же ти не сказала мені до ладу!

Треба було розбирати двое бильцівъ у борони.

Записана Залюбовскимъ.

51.—Послушний синъ.

Бувъ царь, и мавъ одного сина, и той синъ називався Плакида. И вирісь вінъ при нёму; але батько чогось ся розгнівавъ на нёго, та й відогнавъ ёго відъ себе. Вінъ пішовъ відъ нёго и зайшовъ ажъ въ чужі землі, и ставъ у багатого пана за полёвого, и бувъ вінъ въ нёго зо два роки. Але ёго батькові випадає іхати на війну. Той царь каже до своїхъ адютантівъ:

— Збиріться ви всі три, пойдте и найдіть мені непременно Плакиду, бо нема кому становитися въ страженіє.

Та й вони поіхали за нимъ въ світъ, щоби ёго винайти, и скрізь об'їздили и не могли знайти ёго. Али заїздять до одного двора, та й той панъ пізнавъ, що якісь воєнни, та й приходить, каже:

»Труды Чувинскаго, томъ II.

— Десь ся поросходили, що навіть нема кому самовару наставити, але закличте полєвого, то вінъ наставить, бо вінъ коло того ходивъ.

Закликали ёго, вінъ наставивъ и занісъ імъ чай на стіль и поставивъ, а вони ся подивили еденъ на другого, и кажуть собі потихо:

— Що такъ ніби придався на нашого Плакїду.

Принісъ Плакїда підвечірокъ, поставивъ на столи, а самъ пішовъ, а вони собі кажуть:

— Що такій якъ разъ, якъ Плакїда, но если то вінъ, то повиненъ мати государску печать на шні.

И каже еденъ:

— Що би ту зробити, щоби ми придивилися ёму на шню.

А другий каже:

— Кинути виделикъ на землю и скажить ёму подай, то вінъ зигнесь подавати, то ми зобачимъ.

И кинули, и кажуть, вінъ зігнувся подавати и вони заглянули и во фрунтъ стали передъ ними.

А той каже:

— Чого ви такъ поставали?

А вони кажуть:

— Бо ми васъ пизнали?

А вінъ каже:

— Щожъ ви на мені зобачили?

А вони кажуть:

— Бо ми васъ пизнали, що ви нашого государа синъ.

А вінъ каже:

— Правда, же синъ.

И питається:

— Чогожъ ви приїхали?

А вони кажуть:

— Що ми приїхали за вами, бо буде страженіс, та нема кому становитися зъ войскомъ.

А вінъ каже:

— Хорошо, то треба іхати.

Приїхали вони до свого цара, и Плакїда приїхавъ за ними. А царъ питається:

— А що есть Плакїда?

А вони кажуть:

— Єсть, ваше величѣство.

Плакіда зъ батькомъ привитався, а батько каже:

— Добре, жесь прихавъ, бо я тебе вишлю зъ войскомъ на війну.

52.—Батьківське благословенне.

Мавъ батько одного сина, віддавъ ёго въ школу, въ міщани, щобъ вінъ вчився. Вчився вінъ кілька літъ, а до батька письма ніколи не писавъ, а якъ сподобавъ собі въ війта дочку, та схотівъ женитися, тоді ставъ думати: «якъ би то до батька письмо писати?» Бере—пише:

«Отъ, добродзію тату, приятелю, не гнівайся того, що я безъ такий часъ до тебе письмо не писавъ, а теперъ пишу, бо ся женити мишлю, а до оженена прошу благословенія твого. Не гнівайся того, що я беру дівчину війтовну, бо вона міні буде рівна».

Письмо відіславъ. Пришло воно до батька, той взявъ ёго въ руки, пійшовъ до дяка, та й каже ему:

— Пане дяче, міні приславъ, синъ мій Микита листокъ,—прочитайте, будьте ласкави.

Дякъ прочитавъ. Батько якъ прослухавъ, то такъ ёму відписавъ:

«Милый мій синъ, Микита! Відписую я до тебе листокъ: сто твою маму! Не сватайся, коли я тобі батька».

53.—Иванъ Швець та Жиди.

Живъ собі на селі чоловікъ, на прозвище Иванъ Швець, зъ жинкою, та такий бідний, такий бідний, що зовсімъ нічого було у їхъ істи. Отъ вінъ и вигдававъ, якъ розжитись. Пійшла жинка по наймахъ, а вінъ доставъ велику таку дуду, въ яку пани великають собакъ на полюванье, взявъ її зъ собою, та й подавъ до багатого жиди Соломона. Отъ улізъ до ёго въ димарь,—а Соломонъ шинковъ державъ,—улізъ саме у ночі, якъ поснули усі, відкривъ верхъ, та якъ загуде у дуду. Жидівка й прокинулася, та слуха. А Иванъ уптять якъ загуде у дуду, а далі и каже:

*

— Соломоне! Чуєшъ, Соломоне? Буде въ тебе синъ Мессіяшъ.

Отъ Жидівка почула и пита:

— А хто жъ ёму буде отецъ?

— Иванъ Швець.

Та якъ загуде зновъ у трубу, а Жидівка тоді до чоловіка свого:

— Чуєшь Соломоне, чуєшь?

— А що тамъ таке?

А Иванъ якъ загуде, якъ погукне:

— Соломоне! Буде въ тебе синъ Мессіяшъ!

— А хто зъ ёму буде отецъ!

— Иванъ Швець.

Сказавши цєс, потягъ Иванъ собі до дому. Отъ на другий, чи тамъ на третій день іде Иванъ мимо шинку, похитуется мовъ п'яний, а Соломонъ до ёго:

— Чуєшь, Иване, иди сюди.

— А що тамъ таке?

— Ци не візьмєшь ти посити моїй доцці цєревицєи?

— Чомъ не взяти, — давай.

— Зайди зъ до насъ, та на лисєнь вишиє трохи горілоцкі.

— Давай.

Випивъ Иванъ горілку, знявъ мірку на черевики, пошивъ, принієшь, — та й зъ дочкою Соломона спізнаєшь, а далі ставъ уже у ёго й жити замієшь зятя. Отъ живе та й живе, вже й дочка Соломонова саважніла, а Иванъ собі живе, — вохаєшь у Жидівскимъ добрі и гадки нема ні про-віщъ. Отъ наближуєшь родиво, а Иванові й нуждушєи мало. Настали родини. Привєла Жидівка дочку, а не сина. Віда Иванові—не Мессіяшъ родивсь! Збіраютьъ Жиди повернути ёго у свою віру. Утієшь Иванъ, а вони таки ёго поймали, оживовити ёго хотять, та на Жидівці оженити. Привєли ёго до рабина, поставили.

— Ну, кази зъ, Иване, за нами: насъ рабинъ.

— Насравъ би.

— Наса віра...

— На вашу віру.

— Со ти казєшь, хиба тобі позагладало?

— Та яжъ важу, якъ чую.

— Луцєе слухай. Ну: насъ рабинъ.

— Насравъ би.

— Наса віра.

— На вашу віру.

— Та соти вазесь? Треба тебе повісити, бо ти запоганивъ віру.

А Иванъ тоді драла, и втікъ. Довго вони шукали ёго, а на-последокъ поклали наняти кого, щобъ изловивъ ёго, бо сами ніде не зустрівали Ивана. Надибали якогось ошару, шахрая, помінились ёму грошей, и вінъ зловивъ Ивана Шевця, приставивъ ёго імъ. Зраділи жъ вони, якъ и Боже мій, и заразъ попроводили Ивана до шибениці. Зіпъяли Ивана на шибеницю до гори ногами и такъ и покинули. Але тільки Жидова одийшла,—Иванъ відвзався и почепивъ вмiсто себе цапа. Бачять Жиди, що цапъ вісить, та й кажуть:

— Хоць цортякою скинься, а все такі здохнешь.

Не постерігся Иванъ и на цей разъ—зустрівся зъ якимсь Жидомъ, а той ёму:

— Якъ се ти, Иване, втікъ зъ шибениці?

А Иванъ ёму и каже:

— Мене чортяки зтягли, у мене багато проміжъ ними друзяківъ, то и відваландали.

Звісно, Жидъ джеркнувъ своїмъ, а ті вгяють: пробі, втопити Ивана, щобъ якъ небудь стратити ёго зъ світа. Піймали ёго десь пьяного, усадовили въ мішокъ, та и поторабанили до річки, але на березі згадали, що не взяли камінцівъ, щобъ начепити вагу на мішокъ,— и покинувши тутъ Ивана повернулися за каменюками. Чує Иванъ, що нема Жидови, и гука:

— Ой, батечки! рятуйте: пісьменства не знаю, а царемъ хотять зробити.

Сидить у мішку, та й гукає собі тавеньки, а панъ якийсь величний біжить на ту пору мимо ёго, почувъ гукання, та до ёго и пославъ свого парубка спитати, що за притичина?

— Та дежъ пакъ, чоловіче, лихо завоїли міні: пісьменства не втну, а пробі царемъ хотять настановити.

Парубокъ мерщій до пана, що отъ таке-то и таке зъ Иваномъ. Панъ якъ запорощить на кучеря:

— Ідь швидче до ёго.

Прибігъ панъ до Ивана и давай благати ёго, щобъ поступивъ ёму долею:

— Я тобі подарую усе добро, усі маєті,—и оціхъ людей и оціхъ коней и каруцу,—тільки пусти мене на своє місце.

Зрадівъ Иванъ пановому дурству, та мерщій:

— Ну, добре, розв'язіть же мене.

Отъ ёго розв'язали зъ мішка, а пана туди посадовили и зав'язали. Сівъ Иванъ на коней, та и махнувъ хутчіишъ свількі духу. А тутъ и Жидова тиць до мішка, нав'язала на мішокъ каменякъ, а панъ кричитьъ відти:

— Ой буду, буду царемъ.

— Баць, сейма, сце и царемъ захотівъ быть. Ось ми тобі дамо царство у чортівъ.

Тильки булькнувъ панъ у воду, та бульбашки посакували на верхъ води. Потягла Жидова до дому, радіючи, що стратила Ивана, а той собі живе и горя не має; та ще и жінку взявъ до себе зъ того часу, якъ запанувавъ, а то вона усе ходила по наймахъ. Отъ чимало згодомъ стала ёму потреба до города; звелівъ запрагти тройку коней,—а коні у ёго, якъ змії бістрі и якъ печі гладкі—и поїхавъ у городъ, а тамъ жила Жидова, що мала ёго стратити. Якъ уздріла ёго Жидова—дивується и віри не йме. Стали підходити до ёго хитрощами, а далі й запитали, відкіля вінъ узявъсь и де схопивъ такіхъ коней. Отъ Иванъ и каже тоді до їхъ:

— Е, де взявъ! Хиба ви не чули, якъ я у воді кричавъ: бурихъ, бурихъ, бурихъ (а ёго була бачъ тройка бурихъ). Отто жъ я загонявъ оціхъ коней—тамъ по волі паслись. Та хиба я стільки загнавъ? Я загнавъ їхъ цілий табунъ, та випродавъ, та ось собі и худобини усякої накупивъ... Та тамъ їхъ до стобіса.

Жидова джеръ, джеръ, джеръ проміжъ себе—такъ и занялась, ажъ не стамітся—такъ їй захотілось наловити коней. Заразъ до Ивана прохати:

— Ци не можна намъ якъ небудь туди, спобъ коней тихъ половити?

— Чому не можна? Тамъ їхъ є у волю: якого хочъ прикра?

— Коли жъ це можна зробити?

— Та коли, ну въ вечері приходьте до річки, то й поспускаю.

Якъ Бога, ждала Жидова вечера, ище зарані насунула до річки зъ мішечками. Приїхавъ Иванъ. Заразъ велівъ в'язати Жидову по рукахъ и ногахъ, та въ мішки, та въ воду. Отъ якъ кинули одного, вінъ такъ и шубовснувъ за кіньми на дно; тилько бульбашки зринають на воді. А другий Жидъ кричитьъ зъ мішка:

— Иванецъ, ой, Иванцю! Свидце видай, будь ласкавъ, и мене, бо той, сейма, усіхъ коней позагана. Ай, вей!

Пійшовъ и цей у воду съ каменякою на шні. Покидавъ Иванъ усіхъ Жидівъ и подавъ собі до дому. Віддавъ їмъ свою помсту. Мина тиждень, мина й другий—нема Жидівъ зъ кіньми, що покидавъ Иванко у річку, вже

бігали й виглядати Жидівки з Жиденятами — не видно нікого. Спала думка на Жидову, що то Іванъ їх погубивъ. Давай вони до ёго приставати, де вінъ Жидівъ подівавъ, чому вони не вертаються. Іванъ тоді и одказує Жидамъ такъ:

— А я почімъзнаю, може вони позабивали одинъ одного, жадуючи кращикъ коней добути.

Неспокійна Жидова, задумує зновъ ёго де захопити, та й убити, але теперъ вже не якъ инакъ, якъ зарізати живцемъ. Отъ и вигадавъ Іванъ штуку, та таку, що добре підвести Жидівъ. Узавъ Іванъ и зробивъ пужку; обвівъ сап'янцемъ и золотомъ и срібломъ вигаптувавъ, таку зробивъ, що любо й глянути на ню, та й каже жінці:

— Прив'язи до боку пузиръ зъ росоломъ підкращенимъ, а тоді якъ Жидова прийде мене різати, то ти заведись зо мною, та підними таку лайку, та сварку, та бійку, щобъ Жидова и не опам'ятовалась; я й собі озвірюсь, та й штрикну тебе ножемъ у бікъ, зъ пузиря потече мовъ кровъ, а ти упади на землю, мовъ нежива, лежи и неворушись. Тоді я візму пужку и якъ ударю тебе разъ, — ти поворухнись, ударю у друге — лупни очима, а якъ ударю втретє, мерщій скочись, та давай мене цілувати, та милувати, та божись, що ти будешъ доброю жінкою и ніколи вже більшъ зо мною не сваритимешся.

Такъ и зробили. Тільки що стала темрява спадати на землю и наближився вечеръ, якъ насунуло Жидови до Івана, щобъ ёго зарізати. Отъ тільки Жидова у хату, а вінъ якъ гримне на жінку, а та на ёго и давай ёго лаяти, на чімъ світъ стоїть. Підняла жінка таке, що хочъ зъ хати тікай. Жидова стоїть — що далі буде. Іванъ дививсь, дививсь, слухавъ, слухавъ, та якъ блисне очима, якъ ухоне ножою, та до жінки... Такъ їй підъ бікъ и всунувъ ніжъ. Жінка такъ и гепнула на діль, а кривця заюшила зъ боку. Іванъ мерщій за пужку, та якъ шмаргне нею жінку разъ — вона тільки трохи ворухнулась, вінъ у друге — лупнула очима, вінъ у третє — схопилась жінка живісінька, та до ёго, пробі:

— Лебедьку мій, соволику мій, не буду більше сваритись — тільки не вбивай; буду слухати и шанувати, поки мині й віку.

Роздобривъ Іванъ и помилювавъ жінку. Здивувалась Жидова на ту пужку, що такъ помага вчити жінокъ, забули вже й помсту свою, та до Івана пристають за пужкою:

— Цуєсь пакъ, Лейбо, и у насъ такі зінки сибірни, со зиття не маємо. Цому-зъ намъ не повцяти їхъ, коли це можна?

— Іо, іо, відказавъ другий Жидъ зъ довгими пейсами.

- Ну, Іване, продай намъ цюю пужку.
- Чому жъ, можна.
- Сюзъ тобі за неї?
- Три тисячи.
- Ой, ой, якъ дорого. Со це ти, Іване, дурману наївсь?
- Ну, и не треба, коли дорого; а пуга чудовна!
- Ну, слухай: віьми п'ятьсотъ и тисячу.
- Е, ні.
- Ну, давай пужку, на гроши, ліци їхъ.

Ставъ Іванъ лічити гроші, а Жидова мерщій за пужку, та до дому, ажъ загуло за нею. Іванъ скорішъ одержину на себе, та до старшіхъ, щобъ нагнули, що Жидова викоуватиме дома. А Лейба заразъ прибігъ до дому, та якъ гримне на свою жінку, а та на ёго; вінъ її тутъ и поклавъ ножкою, та потімъ—цвѣхъ, цвѣхъ пужкою—не бере; вінъ и пужку покинувъ. Хаімъ не бачивши, що сталося зъ Лейбою, та за пужку швидче, та до жінки—росправився зъ нею такъ, якъ и Лейба. А тамъ підхопили пужку и други Жиди, та й собі до жінокъ—и тамъ тежъ. Не встають жінки, ревуть Жиди надъ ними, а тутъ урядчики и наврили їхъ. Заживъ собі Іванъ спокійненько, позводивши усіхъ своїхъ ворогівъ, нікому було вже наважуватись на ёго життя. Та, мабуть, живе вінъ и до сієї години.

Записавъ Залюбовскій.

54.—Мужикъ и Жидъ.

Бо то прийшовъ мужикъ до Жида, а той Жидъ шинкувавъ горілкою и каже мужикъ:

- Пана орендару, дайте но мені на-боръ горілки.
- Герсту, я на боръ не даю, дай гроши, то дамъ.

Але мужикъ собі співає: «А нашъ Жидъ орендаръ-панъ, а Жидівка-пані, а Жидки-паничі, а ми їхъ піддани». Жидъ зачувъ тоє, каже до мужика:

- Чуєте, співайте но ще!
- Ой бігъ-ме, якъ даси горілки, то буду співати.

Жидъ виносить ёму горілки й закуски, мужикъ наївся, и напився; и співає. «А Жидъ-панъ, а Жидовка-пані, а Жидки-паничі, а ми їхъ піддани».

Жидь дуже тішиться, давъ ще мужикові горілки, мужикъ вже добре наївся и напився и починає спивати: «а мужикъ-панъ, а мужичка-пані, а мужицкі діти панички, а Жіди їхъ піддани».

— Гершту, мужикъ, лихо мамі твої! наївся, напився и каже, що Жиди їхъ піддани, а чому вінъ перше казавъ такъ свинячи рило, ступай вонъ изъ коршми.

Мужикъ взявъ шапку и пішовъ. И такимъ способомъ мужикъ наївся и напився добре.

55.—Про мужика й Жида.

(М. Борисполь, Переяславскаго у., Полтавской г.)

Бувъ-то собі такий наймитъ, Ивановъ звався. И не було въ ёго нічого-гісенько, тільки драненька свитка на плечахъ. Отъ иде вінъ на ярмарокъ, щобъ то що небудь купити, ажъ веде Жидь корову продавати.

— Куди ти, питає, Иванцю, ідешъ?

— Куди? вудижъ сегодня идуть люди?

— Мозе на ярмарокъ?

— А ти жъ думавъ кудя? авжежъ на ярмарокъ.

— Послухай, будь ласкавъ, мене, я узе тобі горілки куплю осьмуску; и за-все буду давати тобі на-боръ, тільки будь ласкавъ, послухай сегодня мене.

— Добре каже.

— Возьми, цуєсь, мою корову на ярмарокъ, та продай її за дванадцять карбованцівъ.

— Добре, каже, давай! Чомъ-же не послухать добріхъ людей.

Отто Иванъ взявъ у Жида тую корову, повівъ на ярмарокъ, продавъ за дванадцять карбованцівъ, випивъ добре могорича и приходить до дому; а Жидь питає:

— А що, Иванцю, продавъ корову?

— Продавъ!

— А сязи, будь ласкавъ за скілько?

— За скілько? Адже-жъ ти казавъ за скілько продати.

— Мозе, за дванадцять?

- Д... за дванадцять...
- Ну, ну, добре, добре! давай узе, будь ласкавъ, скорісе гроси!
- Які гроші?
- А за корову, ну...
- За яку жь корову?
- За мою, нуу...
- За якужь твою корову?
- Хйба ти не знассь за яку? Нууу...
- А дзе ти исофь на ярмарокь?
- Ишовь.
- Я тебе зустрівь?
- Зострівь.
- Я-зь тебе просифь, щобь ти взяфь моя корову и продафь на ярмарку?
- Просивь.
- Ти-зь узяфь моя корова?
- Узявъ.
- Ти его продафь?
- Продавъ.
- За дванадцять корбованціфь.
- За дванадцять-же.
- А дезь гросі?
- Фу!!
- На, ну!... сцо ти дмесь? давай гросі.
- Фу!!
- Адзь ти исофь на ярмарокь?
- Ишовь.
- Я тебе зустріфь?
- Зострівь.
- Я-зь тобі дафь корова, щобь ти продало на ярмарокь.
- Давь.
- Ну, ти-зь іі за дванадцять карбованцівъ продало?
- Продавъ.
- А дезь гросі?
- Фу!!!...
- Ну, ци ти здуріфь, ци ти сказилосьь? Я тебе піду до пана позивать. Отто Жидь побігь до пана, розказавь ёму, що вінь Иванові давь прода-

вать корову, Иванъ на ярмарку продавъ за дванадцять корбованцівъ корову, теперъ прийшлося гроші отдавать, а вінъ не отдає. Спочатку панъ думавъ, що Жидъ бреше, — велівъ призвать Ивана и питає ёго:

— Ти продавъ Жидову корову?

Иванъ мовчить.

— Дежъ ти гроші дівъ? чомъ ти грошей неодавшъ?

Иванъ мовчить.

— Щожъ вінъ німий, чи що?

— Ні, ні вельможний пани, воно не німе. Я сце ёго попитаю; а тобі,

Иванцю, давъ корова?

— Давъ, каже.

— Ти її продало?

— Продавъ.

— За дванадцять корбованцівъ?

— За дванадцять.

— Нуу, адезь гросі?

— Фу!!!

— Отакъ воно мені пане все дме, якъ питаю де гросі? — Я буду васоі ласки просить, щобъ ви подуми ёму...

Панъ якъ це почувъ, розсердився, крикнувъ на своїхъ кучерівъ, щобъ прибїгли зъ рїзгами, звелівъ Жида положить и одпороть гарненько. Жида вибили такъ, що ще довго у него штанці свербіли. А Иванъ пішовъ до дому и гроші остались у ёго до сёгодняшняго дня.

56. — Жиди та мужикъ.

(Черниговская г.)

Повїзъ мужикъ продавать гарбузи. Прийшовъ Жидъ та й каже:

— Цаловіце, цаловіце! Сцо тобі за цей гарбузъ?

— Сто рублівъ, каже.

— А цого се вінъ такий дорогий?

— А, бачъ, якъ посидишъ на цїмъ гарбузі, то висидишъ такого жеребця, що ніяка тройка не збїжить.

Отъ Жидъ и купивъ той гарбузъ; принісъ до дому, сївъ на нёму и сидить. А Жидовка й каже:

— Та буде вже тобі сидіть! вінъ вже просмердівся; викинь ёго геть.

Отъ Жидъ и понієсь, а передъ хатою бувъ гаякъ. Вінъ якъ кинувъ ёго підъ кушъ, а тамъ бувъ заяць, та якъ вискочить відтиля, а Жидъ давай кричати: *косюроцка, косюроцка*. Приходить Жидъ до дому и почавъ лаять жінку:

— А сподь ти не дождала мене посилать викидять ёго! Сце, якъ би троски посидівъ, тобъ зеребець вилізъ; а то якъ висоцивъ, та такий хоросий, а я—*косюроцка, косюроцка*», а вінъ и втікъ.

Отъ приходить чоловікъ, та й каже:

— Пустить переночувать!

— А відкіль зе ти?

— Съ круга світа.

А Жидівка и каже:

— Це зъ того світа?

— Еге!..

— Ци не бачивъ зе ти мого батьки, та матуски?

— Бачивъ, каже.

— Якъ зе вони тамъ ходють? Ци хоросе прибрані?

— Та такі обірвани; та усе воду возять, та пісокъ возять.

— Ци скоро-зъ ти вернесся відтиля назадъ?

— Та оце иду туди.

— На-жъ імъ грошей на одезу и неси імъ гостинця туди.

Отъ приходить Жидъ, а вона и каже:

— Тутъ бувъ чоловікъ зъ того світа; бачивъ батюску и матуску мою; каже—ходять обірвані, воду возять, та пісокъ—такъ я імъ передала гросей.

— Ци ти здуріла! То який дурисвітъ, каже Жидъ.

Та швидче за коня доганяють чоловіка того. Доганя—коли чоловікъ той побачивъ Жиди, та швидче до дерева, та притулився спиною, та й стоить. Отъ Жидъ и пита:

— Ци не бачивъ тутъ, ци не исовъ тутъ чоловікъ?

— Бачивъ, каже: оце недавно пройшовъ.

— Будь ласкавъ, дожени ёго—я коня свого дамъ.

— Е, не можна мині, треба дерева держати!.. хйба подержишъ дерева, а я поїду.

Якъ сівъ на того коня—поїхавъ, такъ Жидъ державъ, державъ дерево, та й каже:

— Це-зъ видно, цей самий дурисвітъ!

Та й пішовъ до дому, а жінка и пита:

— Сцо-зь догнавъ?

— Догнавъ, та якъ роспитався, такъ и коня сце давъ, щобъ на їх тамъ води не возили.

Записалъ Залюбовскій.

57.—Мужикъ та Жидъ.

Було се десь на переправі черезъ велику річку: отъ хочъ би черезъ Дніпро. Було тамъ багато усякого народу. Бувъ тамъ и Жидъ, ходить собі и нюха табаку; а мужикові давно хочется понюхать, та нічого; просивъ вінъ у Жида, такъ не дає Жидъ. Дивится мужикъ—ходить якъсь пані и тежъ таки нюха табаку зъ тавлиночки. Вінъ би и въ пані попросивъ, та не сміє. Думавъ, думавъ, що ёму робить; а табаки ажъ кортить понюхати. Не втерпівъ, та до пані:

— Пані, позволте—не во гнівъ вамъ буде, взяти у васъ табаки на понюшку.

Пані дала ёму. Отъ мужикъ и повернувся до Жида, та й каже:

— Отъ, бачъ, и пані, та не така свиня, якъ ти—дала табаки.

Записалъ Залюбовскій.

58.—Росказня про Жидівъ.

Жиді недавно стали де що тамити, а наперідъ були дуже дурни. Разъ зібралось три Жиди їхати брати городъ Бердянъ; межъ ними бувъ одинъ, на именная Сміликъ, дуже умний, розумний, та багатий, та смілий. Отъ приїхали вони у лісь, розиклали вогонь, та й почали грітись. Це приходить до їх чоловікъ—таке голе, босе, та ще й простоволосе. Отъ нашъ Сміликъ умний, розумний, та багатий, та смілий, та й каже:

— Цуєсь, голе, босе, та сце й простоволосе, піди—вирубай берестикку, такъ ми попаримо, та зробимо тобі червицци!

Отъ вінъ пішовъ, зрубавъ, та й почавъ драти кору, а Сміликъ умний, розумний, та багатий, та сміливий и каже ёму:

— Цуєсь пакъ? Такъ не вдересь!

— Ні, вдеру.

— Ні, не вдересь.

А те голе, босе, та ще й простоволосе, язъ шморگونه Смілика умного, розумного, та багатого, та сміливого по пиці лозиною, такъ у Смілика умного, розумного, багатого, та сміливого, ажъ очі на лобъ поскакували. Такъ ми взяли, та й поховались за очерета, а нашъ Сміликъ умний, розумний, багатий, та сміливий злізъ на самий вершокъ лежачого дуба, та баче, що голе, босе, та ще й простоволосе бере коня, хамуть, та повозку, а скриньку зъ грішми покинувъ, та й каже своїмъ братамъ:

— Пусте пагъ? воно дурне: коня, хамуть и повозку бере, а скриньки не бере, а въ ній сорокъ тисяць гросей.

Голе, босе, та ще й простоволосе й почуло се, та взяло покинуло коня, хамуть и повозку, а взяло скриньку. Отъ нашъ Сміликъ умний, розумний, багатий, та сміливий и каже своїмъ братамъ:

— Яке воно дурне: скриньку бере, а ключикъ у мене тутъ; нехай бере, цорта одіпре.

Голе, босе, та ще й простоволосе, взяло відбило скриньку, зібрало гроші, та й пішло. То Жиди тоді вже бачуть, що нема грошей, та й вернулись до дому; годі вже й Бердянъ брати.

Отъ яки дурні були колись Жиди.

Записавъ Залюбовскій.

59.— Жидъ-кравецъ.

Бувъ Жидъ кравецъ, и бувъ великий партачиско—не вмівъ нічого робити, тилько єдни кожухи и більшь ніць. Але разу єдного ишовъ собі на заробітки до села; ажъ ту на дорозі здибавъ его панъ, та й крикнувъ до фурмана:

— Стій!

И питається того Жида:

— Що ти за єденъ?

А вінъ каже:

— Кравецъ, ясневельможний пани.

Той панъ каже:

— А що ти вмєшь робити?

А вінъ ему:

— Ружни річі.

— Ну памятай же, прийди до мене, та наробишъ на козака либерію.

— Добре, я прийду.

Черезъ кілька день прийшовъ; взявъ у пана матерію и зробивъ. **Иде до пана и каже:**

— Вже зробиви-мъ.

Повбиралися вони, и нигде такої либерії ни було. Панъ подивився и каже:

— А ти щожъ, шельмо, зробивъ?

— Ну, щожъ, пані, такъ якъ тра.

— А, шельмо, дайте ёму ботагівъ!

— Ну, ну, панъ жартує.

Принесли різокъ; панъ каже до козаківъ:

— Візьміть Жида положіть.

Взяли, положили Жида, а Жидъ все не довіряє, и все тоє панові каже:

— Жеби панъ здрувъ, жартовавъ.

Каже панъ до козаківъ:

— Возьміть его?

А Жидъ імъ каже:

— Бодай ви здорови були.

Але якъ крикнувъ панъ:

— Скоро, чорти!

Якъ зачали козаки Жида пороти, той якъ зірвався, та на силу втікъ до дому! Прибігъ випивъ килішокъ горілки и шкробається въ спину.

— А, кротъ ёго маму зъ такимъ паномъ.

Але якійсь двірений чоловікъ прийшовъ до нёго випити собі горілки, и зачувъ тоє, що то собі Жидъ говорить, та й каже:

— А то въ нашімъ дворі якогось Жида дуже били.

А той обзивається:

— А правда, що дуже, кротъ ёго матеръ, та ще зразу и сякъ и такъ, то хлѣсть, то нима; зновъ хлѣсть; а потому то все хлѣсть, хлѣсть, разъ по-разъ; не давъ видихнути, мало зъ мене душі не вигнавъ, насилу-мъ втікъ до дому.

Вже більше відъ того часу ніколи не казавъ, що все вмію, робити, але но кожухи.

Але той панъ ще ся хтівъ переконати, чи лаявся вінъ, и казавъ сторожамъ не линувати, и якъ вінъ де піде, то щобъ ёму дали знати. Але разу одного

дали йому слуги знати, що пішовъ до того й до того села. Казавъ панъ за-
ложити коні. Далі за нимъ; здигнавъ його недалеко села; крикнувъ на
фурмана:

— Стій!

Питається:

— Що ти за елень?

Той Жидъ каже:

— Бушніръ, пани.

— А може кравецъ?

Вінъ подивився и пізнавъ пана, та й каже:

— Еть, отчипсе, панъ, оде мне, якъ я бачу, то панъ би на codzien krajał.

Панъ розсміявся и поїхавъ, а то й Жидъ більше за кравця необби-
рався.

60.—Жидъ-наймитъ.

Бо то панъ взявъ собі за козака Жида. Допіро вже такъ випало, що
треба панові того козака бити; але такимъ способомъ мавъ його бити:

— Козакъ, закладати коні, и въ дорогу іхати!

Поїхали. Але ідуть, ідуть,—надібають чоловіка. Чоловікъ той оре на
своімъ полі и трохи скрививъ. Панъ и думає собі: не випадєє міні його самому
бити, та й каже до Жида:

— Піди спитайся, чого той чоловікъ такъ криво оре?

Приїхавъ Жидъ, до того чоловіка,—щось на четверте поле відъ дороги.
Приїжає до него и каже:

— Що ти, кроть твою маму, такъ криво орешъ?

— А бо тобі що до того?

Жидъ розсердився, винявъ нагайку, та й давай того чоловіка по вухахъ
нагасемъ бити. А чоловікъ йому и каже:

— А стокроть жеби твою маму и зъ бідю, — дивинотися! — надібала
ия біда, на моімъ власнімъ полію.

Та и ту якъ схвативъ Жида дали, та й почавъ патикомъ бити. Давъ йому
зо сто, а може и більше. Досить того, що такъ Жидика збивъ, що то й ледво
теплий приїхавъ до пана.

— А що, якъ тамъ? питався панъ.

— Що вінъ, тобі казавъ?

— Ой, якъ зачавъ бити, то наслу-мъ втікь!

Панъ ёму каже:

— Бо ти дурний! Дався ёму, мавши нагайку коло себе.

Той Жидъ допіро опам'ятувався и каже:

— Ну вже такъ буде, бо-мъ, ей Богу, забудь. А я-бъ ёму добре плечі обваривъ; али якъ ся мазну, то така проста дорога по плечамъ! Ну, сто кротъ ёго маму, зъ мужикомъ: на полю не просто оравъ, а мені по плечахъ просто!

Панъ розсміявся, та й сказавъ:

— Ну буде вже съ тебе, поїдимъ до дому!

И самъ вже не бивъ.

61.—Росказня про Жидівъ.

Бувъ собі шинкаръ—Жидъ, та й поїхавъ по дрова, а вона (Жидівка), Сара, осталась дома. Це приходить у шинкь п'янюжка, та сівъ, та й дума. Вона виходить, та й пита ёго:

• — Відкиля ти, цоловіче, йдешъ?

— Зъ того світа, каже:

Вона й почала ёго роспитувати:

— Ци не бачивъ ти тамъ мого батька, та ёго (Жидової) матері, (бо въ неї, бачь, умеръ батько, а у ёго мати).

— Чомъ же не бачивъ! бачивъ.

— Сцо-зъ вони роблять?

— Що роблять! Батькомъ твоимъ лозу въ пельо возять, а мати гола, боса, та ще простоволоса кізъ пасе.

— Ну, роскази-бо, роскази дрібнісь,—пристала вона до ёго.

— Ну, дай восьмушку; такъ роскажу.

Вона дала ёму восьмушку; вінъ випивъ, та вп'ять тежъ розсказавъ їй.

Вона й каже ёму:

— Роскази сце разъ.

— Ну, давай восьмушку, такъ роскажу.

Дала вона ёму восьмушку; вінъ випівъ, та вп'ять розсказавъ тежъ-таки.

Отъ вона понабірала одежи, взяла коня, та й каже ёму:

•Труды Чувинскаго, томъ II.

— Ци не можна бѣ, цоловице, передати імъ цѣго?

— Чомъ не можна! Можу: коло того ходю, такъ и доставлю; тільки дай ще восьмушку.

Вона дала ёму ще восьмушку; вінъ випивъ, позабравъ усе, сівъ на коня, та й поїхавъ. Це приїздить Жидъ. Вона и розказала ёму, що бувъ такий-то чоловікъ и те розказувавъ и що вона ёму дала.

А Жидъ и каже їй:

— Яка-зъ бо ти дурна; ось я ёго дожену...

Сівъ на коня, та й погнався доганяти ёго. Догнавъ.

— Ну, каже Жидъ, подержъ коня, а я побіжу въ лїсъ, та виламаю лозину, бо нічимъ тебе бити.

Тутъ недалечко бувъ и лїсъ. Отъ той п'янюжка не хоче брати держати коня, бупіміъ то боїтся, а Жидъ таки накинувъ, щобъ чоловікъ подержавъ коня. Отъ тільки що Жидъ видійшовъ, може, такъ зъ гони, а мужикъ сівъ на коня, та бувъ такий, та й нема. Вернувсь Жидъ до дому, а Сара й питає:

— А що однявъ?

— Ні, воно якъ розказало мнї, що тамъ робитця, на тїмъ свїті, такъ я й свого коня ёму дало.

Записавъ Залюбовскій.

62.—Про трѣхъ Жидівъ и рушницю.

Було собі три брати: Борухъ, Ицько и Дорохъ. Отъ идуть вони яесь дорогою,—ажъ лежить рушниця. Взявъ її Ицько у руки, державъ, державъ—не стрїля.

— Ну, бери-зъ ти, Борухъ, дерзи за язицку.

Взявъ Борухъ за язицку, державъ, державъ—не стрїля.

— Ну, Дорохъ, бери-зъ ти ёго, та дуй.

Дувъ, дувъ Дорохъ—не стрїля. Розсердивсь Дорохъ, та якъ крикне на Боруха:

— Ну, я дутиму, а ти тягни за язицку.

Отъ дусъ, а Борухъ якъ смикнувъ за язичокъ, а рушниця якъ телешне,—такъ Дорохъ и гепнувъ объ землю. Кинувъ Ицько и Борухъ рушницю, та до Дороха.

— Виплюнь, Дорохъ, порохъ, а то вмрєсь.

А въ Дороха нема вже и духу!

Такі-то були вони розумні та хвабрі.

Записавъ Залюбовскій.

63.—Про Жида та ведмідя.

Каже Жидъ чоловікові:

— Якъ ясовъ я лісомъ, коли дивлюсь—бівить на зустріць ведмідь, та такий здоровий, такий здоровий. Отъ я—со робити? А тутъ на має сцастя, дубъ лезить, такий товстий, та здоровий, ще недавно впавъ, буря зломил; я взявъ та й злізъ на ёго, та на саму верховинку, та й сидю.

Отъ куди заховавсь!

Записалъ Залюбовскій.

64. Про Жида и вовківъ.

Ишовъ якомсь Жидъ лісомъ, иде та й иде, коли се на-переді могилка вкрита чималою травою, а надъ вечері вітерець подиха и та травка маєрить. Тиць мій Жидъ ставъ, та й дума: щобъ то воно було? Подумавъ и вернувсь. А потімъ и каже чоловікові:

— Отъ, знаєсь, якъ ясовъ я разъ лісомъ, дивлюсь — стоить вівківъ цілісінька сотня...

— Та брешешъ, Жиде, це такий лісь, що у ёму не буде стільки вовківъ.

— Ну, слухай, ей Богу зъ, було вівківъ зъ п'ятдесятъ... біда, якъ страшно!

— Та брешешъ бо, Жиде, тутъ не буде стількі.

— Ну, слухай зе: сейма я буду, коли не було вівківъ зъ двадцять, або зъ двадцять п'ять.

— Та брешешъ бо, Жиде, ми цей лісь добре знаємо: не буде въ ёму и стількі вовківъ.

— Отъ який-зе бо ти неймовірний. Ну, двадцять не двадцять, а два—хай я пропаду коли не було.

— Та не бреши бо, жиде, ка-зна-чого. Ми сей лісь добре знаємо: у ёму зовсімъ вовки не водятся; хіба намъ тутъ первина бути?

— Такъ хай я на цімъ місці пропаду, коли не правда:—ци вовєъ, ци сіна влокєъ, а по дорозі соєъ котилось.

Понявъ мужикъ віри Жидові.

Записалъ Залюбовскій.

65.—Русскій и Мазуръ.

Єденъ чоловікъ бідний позичивъ въ Мазура десять грошей, але не мавъ ёму звідки віддати, впоминався все въ нѣго, той не мавъ де взяти; бідний, що робить, каже до жінки:

— Я буцімъ вмру, то Мазуръ не буде впоминатися за десять грошей.

Бідний притаївся и ніби то умеръ, зробили домовину, поклали ёго и занесли на ніч до кощѣла; Мазуръ пішовъ и собі до кощѣла, сховався въ кутокъ и ёго тамъ замкнули, пізно, вже въ ночі, добулися до кощѣла злодіи, засвітили собі свічку, принесли зъ собою багато грошей, насипали и лічать на середині кощѣла, той все чує и бачить; далі, той Мазуръ, стуць, стуць пальчкою и каже: «вставайте вмерлі, будете їсти живіхъ». А той чоловікъ вилізає съ домовини. Злодіи зобачили, всі повтікали и гроші лишили. Мазуръ съ тимъ чоловікомъ розлічуютья грішми, але іденъ злодій заглядає тою дурою, що подкопався до кощѣла. А ті розділилися на двохъ грішми, Мазуръ каже до того бідного: «а мої десять грошей, де?» Той зобачивъ въ дурі шапку на голові злодія, здіймивъ зъ нѣго живо, давъ Мазурові и каже: «на тобі за десять грошей». Той злодій то те вчувъ, приходить до своїхъ товаришівъ и каже, що їх тамъ такого багато, що тихъ грошей для єдного не стало, то взяли зъ мене шапку и дали другому за десять грошей. То ті злодії боялися вже туди більше ити, пішли дальше, и Мазуръ зъ тимъ чоловікомъ забрали всі гроши, и пішли до дому, и мали звідки жити.

66.—Русскій и Мазуръ.

Єдного часу Мазуръ запросивъ до себе въ гости Руського мужика, поставивъ на стілъ їсти й пити доволі, попросивъ: «їште, будте ласкаві», та й більше не просить. Мужикъ взявъ два рази въ писовъ и чикає, доки ще не буде просити. Мазуръ дивиться, що вінъ не їсть більше, казавъ жінці поспратати зъ стола. Мужикъ покрутивъ головою, не каже нічого, а просить Мазура до себе въ гості, думає собі: «буду я и ёго такъ просити». Мазуръ прихавъ до нѣго єдною кобилою, мужикъ кладе ёму їсти й пити, Мазуръ не чикає, доки буде просити ёго мужикъ, але їсть и пѣє, свілько хоче. Мужикъ дивиться, що вінъ такъ здорово їсть, відв'язавъ ёму кобилу, прийшовъ и каже: «ваша кобила утікла». А Мазуръ зобравъ все зо стола, та й каже: «вона не дається безъ хліба злапати». И пішовъ

собі. Мужикъ подумавъ собі: «треба було и мені такъ въ нѣго істи, не чекати, доки буде просити; на другий разъ вже буду знати, якъ робити».

67.—Кацапъ та мужикъ.

Росхвалився Кацапъ передъ мужикомъ своїми церквами, та й каже:

— Е, братъ, яка у насъ церковь большая! А дзвінъ такий, що й хата поміститься; а якъ зазвонять, то за п'ядесять верстъ чути!

— Е, озвався мужикъ: а у насъ такъ така церква, що батюшка верхи об'їздить на сірі кобилі!

— Отъ, ка-зна-що—перебивъ Кацапъ, та який же у васъ дякъ, що ёго чутъ на всю церкву?

— Е, тамъ такий голосина, що на кожнихъ дверяхъ стоїть по два чоловіки, та викидають голосъ лопатами, а тобъ зовсімъ люде поглухли.

Сообщилъ Залюбовскій.

68.—Кацапъ та мужикъ.

Одинъ разъ іхавъ собі чоловікъ зъ ярмарку. Попродавъ де-що, іде собі тихо и лічить гроші. Коли изъ лісу вискочивъ Кацапъ зъ сокирою, набігъ на того мужика, стягъ зъ воза и поваливъ на землю, насівъ на ёго, а далі хрестится и каже: «Господи помози дев'яносто девятого!» А той чоловікъ тімъ часомъ вивернувся, ухопивъ сокиру, та и каже: «Господи помози першого и посліднѣго»,— и убивъ Кацапа.

69.—Про Татарівъ и мужиківъ.

Колись-то въ давнину розруйнували Татаре якесь село. Розбрівся людъ усюди. Ишло три чоловіки зъ того села шляхомъ, ажъ зиреъ—напереді знялася вурява; коли це згодомъ витивається три верховихъ, либонь Татаре. Злякались мужики и давай ховатись: одинъ ставъ підъ місткомъ за стовпъ, другий злізъ на дуба, а третій залігъ у траві, бо нікуди було більшъ діватись. То ишовъ ве-

ликий шляхъ и біля містка бувъ колодязь. Дійшли Татаре до містка, та й стали воду пити зъ колодязя. Отъ той, що підъ місткомъ сховався, чи не втерпивъ, чи забувся, та й каже:

— Здоровъ, пий!

А Татаринъ заразъ ёго и захопивъ. А Панько собі зъ дуба, якъ зъ дуру:

— Навіщо ти, дурний, обізвася!

Татаре кинулись до дуба, та ніякъ зняти Панька зъ дуба, бо високо; давай вони пужати на ёго арманомъ, та ніякъ не захоплять. А той, що залізъ у траві, підвівсь, та й дивится, якъ вони заарманюють Панька, та й командує:

— Правішъ! лівішъ!...

Вони й ёго взяли.

Записавъ Залюбовскій.

70.—Мужикъ и Циганъ.

Господаръ приймивъ Циганського хлопця до услуги, але же той хлопець ледащій бувъ, скаржется вінъ батькови, циганъ каже:

— Прошу васъ, якъ до ідження, то таки моєю рукою бийте, а до роботи не наганяйте.

Ну, черезъ кілька день Циганчугъ не хотівъ робити и втікъ. Приходять ёго батько, заставъ що обідали, чоловікъ кивнувъ на жінку, щоби дали Циганові ложку, жінка дала и на стілъ поставила лемішку, передъ чоловікомъ насипала шкварківъ, а передъ Циганомъ тільки трохи, циганъ подивився и каже:

— Знаєте, пане господару, що якъ би мені мій синъ тутъ бувъ, то я би ёму скрутивъ голову о такъ.

И при тімъ слові миску зъ лемішкою обернувъ и передъ себе шкварками поставивъ.

71.—Циганъ та чоловікъ.

(Курская г.)

Ишовъ чоловікъ шляхомъ, а надъ шляхомъ росла якось деревина. Дивится чоловікъ—сидить циганъ на тому дереві на гілці, и руба її, и вже підрубавъ зовсімъ, отъ-отъ гяляка уломится. Чоловікъ и каже:

— Цигане, цигане, упадешъ.

— А почимъ ти знаєшъ? хіба ти Бігъ? відозвався циганъ.

— Я не бігъ, а ишовъ, та знаю, що упадешъ.

Не понявъ віри циганъ мужикові. Сидить собі на гильці, та й цюка. Ще непокривсь чоловікъ той горою, а циганъ вже доцюкався, що гилька луснула и бебехнувъ съ нею циганъ на землю. Заразъ схопивсь циганъ и побігъ догоняти мужика.

— Батечку, голубчику, наздогнавши блага циганъ мужика; боли ти визнавъ, що я упаду, то ти знаєшъ, чи скоро я и умру: скажи, мій голубе, скільки мені на світи жити ще зосталось?

Щобъ швидче циганъ відчепився, «якъ тричі кашлянешъ, то й умрешъ», відсказавъ чоловікъ, що попада.

— Е, побіжу-жъ я, та хочъ скажу жінці, що скоро вмру, заголосивъ циганъ.

Подався циганъ до жінки, та дорогою задихався, та й закашлявся. Тільки що кашлянувъ въ-у-третє, такъ и роставъ на шляху и лежить ні живий—ні мертвій. Іхавъ на ту пору тимъ шляхомъ панъ. Зупинивъ кучірь коній почавъ штовхати цигана, щобъ уставъ изъ шляху. Не ворухне циганъ. Підходить до ёго самъ панъ, торка ёго ногою, и пита:

— Чомъ ти, цигане, не підводисся?

— Мені чоловікъ казавъ, що я вже вмеръ.

Розсердивсь панъ и звелівъ кучерові стѣбнути цигана батурою. Отъ кучірь якъ стѣбоне—мовчить циганъ, вінъ у друге, у третє... Не змігся циганъ влезати, та якъ схопится, — давай панові дякувати:

— Спасибі тобі, паночку, що ти воскресивъ мене? Мені чоловікъ сказавъ, що якъ тричі кашляну, то и вмру; я кашлянувъ въ тричі, та й думавъ що вже вмере. Теперички побіжу, похваляюсь жінці, що живій зоставсь.

Записана Залюбовскимъ.

72.—Циганъ и шершні.

(Соловьевка, Радоминського у., Київской г.)

Одинъ циганъ покумався зъ чоловікомъ. А въ того чоловіка була пасіка. Приходить циганъ, да и каже:

— Оце, куме, дитина кричить да и кричить: «меду». Дайте трохи, Бога ради, для хрещеника.

Давъ ёму трохи чоловікъ. На другий день кумъ зновъ прийшовъ, чоловікъ той зновъ ёму давъ. Але той циганъ такъ унадивсь, що не можна вже и одбитися. Приходить знову циганъ, отъ чоловікъ ёму и каже:

— Колибъ ви знали, якъ трудно медъ дерти, то ви бъ и не просили.

— Ну, я самъ піддеру, де вони?

— Отъ тамъ на кіслиці въ дуплі, каже той чоловікъ, да тільки не лайте їхъ, хочъ якъ будуть кусать, бо вони ще лучче будуть кусать, а якъ не будете лаять, до вони покинуть.

Той циганъ полізъ зъ коробкою. Тільки що прилізъ до дупла, а першні якъ виспали! А циганъ все одмахується да каже:

— До Божої Матері, до Божої Матері?

Якъ зачали вони ёго жалити, то вінъ тоді:

— До чортової матері, до чортової матері.

А самъ якъ полетать до дому! Да прийшовъ до того чоловіка, да и каже:

— Правду ви, куме, казали, що погано дерти.

— Е, каже той чоловікъ, медъ солодкій, да дерти ёго гірко.

И я въ того чоловіка івъ медъ, да вінъ по бороді тікь, а въ роті не бувавъ.

Записавъ Савченко.

73.—Мужикъ, докторъ и астрономъ.

Було собі двохъ людей, сденъ зъ нихъ бувъ докторъ, а другий планетникъ, а вони були Німці. Прийшли вони въ сей край и зайшли до єдного мужика на нічъ, дивится докторъ, що тая господиня місить мамалигу, и дуже здивовався, бо не знавъ на що, вінъ думавъ що для свиний, потому господарі беруть и ідять тую мамалигу, а докторъ повідає до планетника:

— Ходімъ съ хати на двіръ спати, бо видишь, скільки їхъ есть въ хаті, то всі вимруть сеі ночі.

Вийшли и полягали на приспі. Мужикъ, повечеравши, вийшовъ на двіръ и повідає:

— Пани идіть до хати, бо буде дощъ.

А планетникъ каже:

— Ні, не буде.

Мужикъ вернувся до хати, замкнувъ двери и лігъ спати. Дощъ въ ночі якъ піде, тіі звертілися, нема де сховатися, добуваються до хати, а мужикъ,

якъ добре нажерся мамалиги, заснувъ, и не чувъ, якъ вони добувалися, а можи и нарощне не пустивъ, и якъ нікто ни відзивався, то дохторъ казавъ, що вже вимерли. Рано господаръ вставъ, вийшовъ на двіръ и питається їхъ:

— А що не помоклисьте!

— Ага, не, повідають дохторъ и планетникъ.

И питаються:

— Господа, якъ ви знали, скажить намъ, що буде дощъ итти?

Господаръ:

— Якъ, въ мене есть така свиня, що якъ має дощъ итти, то вона зъжиється.

Потому дохторъ питається:

— Чи ви завше таке істе, якъ вчора въ вечеръ ілсте.

— Завше, повідає господаръ.

— А що васъ нігди нічого не болить.

— Та що, часомъ черево болить, то я вилізу на пецъ горачу, припечу добре, та и престане.

Тогді дохторъ повідає до планетника:

— Виртаймося ми назадъ въ свій край, коли тутъ пецъ—дохторъ, а свиня—планетникъ.

И вернулись до свого краю.

74.—Німці.

Бо то вийшло одного часу трохъ хлопцівъ Німецькихъ зо школи. А вони були сироти, не мали навіть при кімъ жити. Але идуть вони въ світъ шукати якого куска хліба; були бідни, не мали за що істи купити, ни вбратися и зговорилися одного часу: «а ну, берімся ми на штуки». Єденъ каже:

— Я дамъ істи, бо істи хочется.

Другий каже:

— Я дамъ напиться.

Третій каже:

— Я дістану грошей и покунимъ собі одежи.

И перший зъ нихъ каже:

— Ходімъ та пообідаємъ.

Пшли въ трактиръ, казали дати добри кушання, такъ що воно стояло вілько рублівъ, наілися, запросили собі господаря и кажуть:

— Що тутъ робити, що ми єденъ на другого спихаємъ, щоби заплатити вамъ, возміть по ви, завяжіть собі очи и ловіть насъ, кого змапаєте, то той заплатити.

Завязавъ вінъ собі очи и бігає за ними по хаті, а тіі хлопці по-тихо втікли.

А той, што мавъ дати пити, завівъ їхъ до свінарні, казавъ дати рознигъ напнтківъ, напилися добре, запросили до себе господаря и питаються ёго:

— Що ти хочешъ за тоє?

Вінъ сказавъ імъ. Той, що давъ імъ пити, говорить до господаря:

— Що то ся значить, що такъ добре вино, а такъ тано, а би зробивъ такъ, що за нёго можна въ четверо.

Господаръ взявъ ёго просити объ тімъ. Вінъ каже:

— А маєшъ більше такого вина?

— Єсть.

А дежъ?

— Въ лёху.

— Ходімъ до нёго.

Прийшли въ лёхъ. Хлопець, школяръ, повертівъ въ єднімъ кінці дзюру въ бочці и казавъ заткати пальцемъ, потому въ другімъ такъже казавъ заткати другою рукою, потому повертівъ и третю зверху и казавъ заткати язикомъ и самъ пішовъ до хати. И втікли.

А третій, що казавъ дастъ грошей, пішовъ до єдного купця въ лавку и якъ тамъ було багато людей, вінъ десь залізъ въ кутокъ и сховався; купецъ въ вечеръ замкнувъ лавку и пішовъ до дому; вінъ вилізъ съ кута, взявъ гроши во скринькою, передічивъ на сорти тіі гроши, поклавъ свій хрестикъ и положивъ на своє місце, а самъ сховався зновъ. Рано купецъ прийшовъ, відомкнувъ, знішлися люди, зновъ вінъ якимось способомъ вилізъ такъ, що ніхто не вѣдівъ, и бере тіі гроши, купецъ повидівъ и каже:

— Куди ти берешъ?

Вінъ повідає:

— Бо то мої гроші.

Взялися дерти, привели станового, купецъ жалуетця, а той хлопець повідає до станового:

— Ну, спросіть купця, нехай вінъ скаже: скільки тіхъ грошей и на сорти, а я скажу, и подивится, що межи грошми и мій хрестикъ єсть.

Той якъ купецъ не мігъ відгадати, то гроши віддали хлопцёві, бо вінъ доказавъ що ёго гроші.

75.—Німець и становий.

Бо то єдень Німець прийшовъ зъ жалобою до станового. Али становий повідівъ ёго и питається:

— Ти что за чоловікъ?

А Німець повідає:

— Я не чоловікъ, а Німець.

Потому становой говорить:

— Ти чого приполь?

А Німець повідає:

— Я не прійшовъ, а прихавъ.

Становой крикнувъ:

— Пошоль вонъ.

Німець поклонився и пішовъ.

76.—Правда и брехня.

(Липецкая слобода, Харьковской г.)

Жили колись то два брати: одинъ багатий, а другій такій бідний, що й не сказати. Цей бідний братъ и вмеръ, зостався у ёго синъ, и вінъ живъ тежъ бідно. И спитався вінъ у свого дядька:

— А що, дядьку, якъ лучше теперъ жити, чи правдою, чи неправдою,

— Ей, де ти теперъ знайшовъ правду? Нема теперъ правди на світі: теперъ скрізь одна кривда.

— Ні, дядьку, справди, правдою лучше жити?

— Давай спорити, ходімъ на судъ!

— Та чого жъ ми такъ підемо на судъ! Лучче давай підемо по дорозі и спитаємо чоловіка, якого зустрінемо: якъ скаже, такъ и буде.

— Ваша правда: уся моя худоба буде вамъ; моя правда,—ваша худоба буде мені, такъ спитаємо до тріхъ разъ.

— Ну, добре!

И пішли вони дорогою. Идуть, идуть—вострічається імъ чоловікъ, чи зъ заробітокъ, чи що йшовъ.

— Здоровъ, чоловіче добрий!

— Здорови!

— Скажи, будь ласкавъ, чоловіче: якъ теперъ лучше жити: чи правдою, чи неправдою?

— Е... добрі люде! Де теперъ ви правду знайшли? нема теперъ її нігде на світі: лучче жити кривдою, аніжъ правдою.

— Ну, оце разъ моя правда! каже дядько.

А племінникъ и зажурився, що йому прийдеться віддавати усю свою худобу дядькові. Идуть, идуть—зострічається імъ панъ. А племінникъ и каже:

— Ну, запитайможь оцего пана: цей уже усю правду розкаже: вінъ грамотний и все знає!

— Ну, добре.

Якъ порівнялися зъ паномъ и питають ёго:

— Скажіть, будьте ласкаві, паночку: якъ теперечьки лучче жити, чи правдою, чи кривдою?

— Е, е, е! добрі люде! Де ви теперъ знайшли правду? Нема її ні по судахъ и ніде въ світі: лучче жити кривдою, аніжъ правдою.

— Оце вже и въ друге моя правда! сказавъ радісно дядько.

Племінникъ ще дужче зажурився. Идуть, идуть—зострічається імъ піпъ. Племінникъ и каже:

— Ну, поспитаймося жъ попа: цей уже правду скаже—на те вінъ духовний: цей якъ уже скаже, то такъ и буде.

— Ну, добре.

Якъ порівнялися зъ попомъ питають ёго:

— Скажіть, наноче, якъ теперъ лучче жити: чи правдою, чи неправдою?

— Е, е, е..! добрі люде! Де ви теперечьки знайшли правду? Ії теперъ и въ світі нема: лучче жити кривдою, аніжъ правдою.

— Оце вже и втретє моя правда! сказавъ радісно дядько.

Нічого робити племінникові: віддавъ дядькові усю свою худобу, а самъ zostався голий и босий и голодний. Тяжко прийшлося йому жити. Бився-бывся сердешний,—та й задумавъ повіситись. Узявъ вінъ обривочокъ, та й пішовъ у лісь. Пішовъ та й дивиться на дерево,—вибіра гильку, на які бъ то повіситись. Ото добра гилька—кріпка; а на ту сісти, та зачепившись и повіснуть би. Вінъ такъ задивився на дерево, що й не замітивъ, якъ вовкъ прибігъ. Якъ уздривъ ёго чоловікъ, кинувся мершій на дерево, а обривочка и забувъ. Злізъ на дерево, та й сидить; коли прибігають три чорти, а трохи згодомъ четвертий їхъ ватагъ. И питає вінъ своїхъ слугъ:

— Ти що сьогодні наробивъ?

— Е! я такого наробивъ, що тамъ хочъ що хай не роблять—не справлять. У такихъ то селі у пана, я поробивъ такъ що изъ роду до віку не

вгатять греблі. А панъ луше своїхъ людей, якъ сказаний, багато їх буде у насъ.

— Добре жъ ти зробивъ, та ще не такъ.

— А якъ же?

— Тамъ, на-середь яру, въ лісі, росте три дерева; хто ті три дерева зрубас, та положе на-хрестъ на греблю,—вгате?

— О! хтожъ то чувъ, хто жъ то й знавъ, що це такъ треба зробити!

— Ну, а ти щожъ зробивъ? питає вінъ другого.

— Е! я такого наробивъ, що багато буде у нашихъ рукахъ. У такінь-то городі усю воду повисушувавъ, такъ що теперъ тамъ ні каплі нема, а носять її за тридцять, та за сорокъ верстъ. Багато тамъ пропаде людей.

— Добре ти зробивъ, та ще не такъ, каже ватагъ.

— А якъ же?

— Якъ хто вивопа той кущъ малини, що росте посередь городу,—буде води на весь городъ.

— О! хто жъ то й чувъ, хто жъ то й знавъ, що треба це робити!

— Ну, а ти жъ що зробивъ? питає вінъ третєго.

— Е! я такого наробивъ, що хай тамъ хочъ що ні роблять,—нічого не подіють.—У такінь-то королівстві, у короля одна дочка, та я й тій поробивъ такъ, що хай то не лічить,—ні чого не подіють—буде наша!

— Е! добре ти зробивъ, та ще не такъ.

— А якъ же?

— Хто відрубас глухого угла, та піджуре,—така буде якъ и перше.

— О! хто жъ то чувъ, хто жъ то й знавъ, що це треба зробити!

А чоловікъ сидить собі на дереві, та й чує усе, що чортяки балакають. Якъ уже розлетілись чортяки,—чоловікъ той и думас: «може це й справді, що вони казали? Піду до пана, може и справді угачу греблю». И пішовъ. Приходе до греблі, а тамъ и панъ б'є, та муче людей, щобъ мерщій угачували. Вони бідні, ажъ шіть зъ нихъ льється, роблять, а воно все нічого, не помагає. А панъ зло лютує. Приходе до ёго цей правдивий чоловікъ, та й каже;

— Е, е! пане! б'єте ви людей, та ніякого зъ цєго діла не буде. А що дасте мені?—я вгачу!

— Дамъ я тобі сто карбованцівъ и ще й на придачу ціхъ пару коней зъ коляскою и зъ кучиромъ (а тамъ и коні панові стояли).

— Дайте жъ мені людей шість чоловіка, та три підводи.

— Візьми.

Поїхали вони в ліс, зрубали ті три дерева; та й положили їх на хрест на гроблі,—та зараз и вгатили. Пань віддав йому сто карбованців и пару коней з коляскою, та з кучеромъ.

Тоді той чоловік и дума: «дай поїду ще до того города, де води нема: може и то правда; може дамъ я їмъ води».

Сівъ та й поїхавъ до того города. Не доїзжаючи до города килька верстовъ, зострілась йому бабуся, що несла пару відеръ води на короміслі.

— Що це ти, бабуся, несешъ?

— Воду, синочку.

— Дай же й мені напитись.

— Е, е, е, синочокъ! яжъ її несу за тридцять верстовъ, а поки дійду до дому, половину розхлюпаю, а сімья у мене велика,—пропаде безъ води.

— Я яжъ приїду у вашъ городъ, надамъ води на всіхъ, и буде тоді води зъ васъ до віку.

Вона йому дала напитись, а сама така радісна стала, та мерщій у городъ трюшкомъ и розказала усімъ горожанамъ, що иде такій чоловікъ, що воду намъ дасть. Горожане всі вийшли за городъ на зустрічу тому чоловікові зъ хлібомъ-сіллю и всякими подарками. Якъ приїхавъ цей чоловікъ, знайшовъ той кущъ малини, що рісъ посередь города,—виконавъ ёго и потекла вода відтиль по всьому городу.

Горожане надарили ёго и грішми и всякимъ добромъ, такъ, що вінъ ставъ теперъ багатий ще відъ свого дядька. Далі й дума: «поїду ще у те королівство, де королева дочка нездорова». Приїхавъ туду, прийшовъ до королевихъ хоромівъ, а люде усі такі смутні, бігають та охають. Вінъ и питає їх:

— Я чувъ, що у вашого короля дочка дуже не здужає, хай якъ вони її не лічать, нічого не подіють, тільки я-бъ її и вилічивъ.

— Е, чоловіче, куда тобі! заморські лікарі нічого не подіють, а ти и давно.

— Отъ же скажіть королеві.

Вони сказали королеві. Король вийшовъ до ёго, та й каже:

— Якъ що вилічишъ, награжу тебе такъ, що не буде багатчого надъ тебе у світі, ще й дочку свою віддамъ за тебе.

Пішовъ той чоловікъ, подивився на неї, вона вже и кончається. Вінъ узявъ, надрубавъ глухого угла, підкуривъ и вона одъ разу подужчала, такъ що днівъ за три и зовсі одужала, зновъ стала такою, яжъ и перше. Царь и всі люде такі стали раді, що й не сказати. Король на радощахъ и каже цьому чоловікові:

— За те, що видічивъ ти мою дочку, я її віддаю за тебе, та ще якъ умру я, ти будешъ королемъ на моїмъ місці.

Скоро и справді король померъ, а на ёго місто ставъ цей правдивий чоловікъ. Покорювавъ вінъ уже кілька тамъ літъ,—купець и приславъ спитати у короля: чи подозвоить вінъ ёму поторгувати у ёго королівстві? Король звелівъ ёму прийти до себе. Приходе купецъ. Король одъ разу познавъ свого дядька, але не показавъ ёму въ цімъ виду: побалакавъ, побалакавъ, та й одпустивъ ёго торгувати. А своїмъ людямъ наказавъ, щобъ не відпускали ёго до дому, а щобъ, якъ буде збиратись вінъ їхати, привели ёго до него. Такъ и сталось: приводять цёго купця до короля. Король и питає ёго:

— Зъ якого ти королівства?

— Зъ такого-то.

— Изъ якого города?

— Такого-то.

— Якъ прозивавшьяся.

— Такъ-то.

Тутъ король и признався, що вінъ ёго племянникъ—той, що безъ вісти пропавъ.

— Ну що, дядьку? Ти казавъ, що кривдою лучче жити, аніжъ правдою, отъ же ні: и ти тільки купецъ, а я король, и правда кривду переважила.

— Якъ же сталось такечки?

Племянникъ и розказавъ ёму усе, що съ нимъ діялось: якъ вінъ хотівъ повіситись, якъ слухавъ, що чортяки балакали, все, усе... А напоследокъ наваливши усякаго добра два кораблі, та й подаривъ дядькові, сказавши:

— Я забуваю за все те, що ти мені робивъ. Бери собі оці два кораблі зъ усімъ добромъ. А якъ приїдешъ у свій городъ, розкажуй усімъ, що лучче жити правдою, аніжъ кривдою!

Узявъ дядько ті два кораблі зъ усімъ добромъ и поїхавъ до дому. Якъ приїхавъ, уже стала ёго звість мучити: чого и вінъ не королемъ. Сумувавъ, сумувавъ вінъ, а далі й дума: «Піду й я вішатись—може и мені такъ прилучиться, якъ моему племянникові». Узявши обривокъ и пішовъ у ліс на тежъ саме місце, де хотівъ вішатись ёго племянникъ. Але цёму жъ такъ прилучилось: не дішовъ ще вінъ до того місця, де не взяли чортяки, ухватили ёго, та й почепили на самій вищій гілляці.

Записана Столбнимъ.

77.—Про того царя, що ходивъ зъ Москалемъ красти.

(С. Дашковца, Литинскаго у., Подольской г.)

Бувъ собі царь и дуже хотілось ёму знати, якъ Москалі ёго крадуть. Думавъ, думавъ вінъ, а далі и каже: «а ну переодягнусь я за Москаля, та й піду у ночі,—може здибаю де злодія, то й собі до ёго пристану». Переодягся и пішовъ у ночі по улиці, ажъ иде Москаль:

— Здрастуй, братъ!

— Здрастуй! А вуди тебе Богъ несе?

— Иду поживи шукать: казенные сапоги, братаецъ, подрались, а денегъ у меня нетъ—уврасть нужно...

— Ходімъ, каже, разомъ.

— Ходімъ.

И пішли обидва. Идутъ дорогою, та розглядають, де двері погано замикаються, де у вікно можна улізти, підъ яку комору підкопаться можна... А царь и каже:

— Знаєшъ, кого ми обікрадемо сю-ніч. Ходімъ до цара—вінъ багатий, буде й ёму добра, буде й намъ.

— Ні, каже Москаль:—ходімъ лучче до тихъ, що у цара служать—вони багато грошей царськихъ заживають.

— Ну, ходімъ и до тихъ, що у цара служать.

Пішли вони, дивляться—ажъ стоїть димъ на трёхъ плёнтрахъ, перекинули вони черезъ димъ віровку, полізъ Москаль, забравсь у комнату, дивиться—ажъ всі генерали за столикомъ сидять и въ карти грають. Залізъ вінъ за шкапъ и сидить; а вони собі грали въ карти и балакали про те, якъ би цара отруїти. А той Москаль все чує. Якъ уже всі полягали спати, вінъ укравъ шкатулку и пішовъ у кабаць. Взяли вони горілки, пьють; а Москаль и розказує ёму:

— Всі, каже, полковники та генерали хотять нашего цара отравити. Треба сказати, треба підти до ёго, дакъ щожъ? чи тожъ допустять?

— Нічого, каже той переодягнутий царь: царь и такъ знає и безъ насъ. Є въ ёго таки, що ёму скажуть.

Випили вони ту горілку, заставили шкатулку, поділились грішми и розійшлись. На другий день збирає царь смотрь; обѣхавъ війсьцо, замітивъ собі того Москаля, що ходивъ зъ нимъ красти, и підъїзжає до генералівъ; а ти просять ёго до себе на чай.

— Добре, каже; позвіть міні такого-то й такого Москаля: вінъ у мене буде за часового.

Позвали того Москаля и поїхали. Приїхали туди—подають чай и хотіли чаємъ отравити царя. А той Москаль стоїть на часахъ и все те замічає. Якъ піднесли чай, дакъ той Москаль прийшовъ до цара, да й каже:

— Не пийте, ваше императорское величество, цѣго чаю: васъ хочуть отравити. Нехай лучче вип'є той, хто вамъ підносивъ, то побачите, що зъ нимъ буде!

Приказавъ царь, — мусівъ той випити. Якъ випивъ, такъ заразъ и лопнувъ. А царь того Москаля наставивъ на єго місце внораломъ.

78.—Про салдата, що цара спасъ.

(С. Дашковци, Литинскаго у., Подольскої г.)

Служивъ солдатъ у полку. Приходить приказъ—завтра буде смотръ. Вишовъ той солдатъ на смотръ; а въ нѣго не було ідної пугвички у мундира. Приходить до єго хвельфебель и питається:

— Для чого въ тебе нема пугвиці?

— Помилуй, каже, я не всмотрівъ, що такъ вишовъ безъ пугвиці.

Підходить до нѣго вахмістръ и питається:

— Якъ ти смівъ вийти на смотръ?

И давай єго бити. Потимъ приходить скодронний камандеръ, и той ще єго набивъ.

— Стойте, каже, ваша благородія, не бийте мене.

— Мовчи, бо ти виновать, ти довженъ пугвицю мати коло себе—царська служба!

Приходить полковникъ, — починає полковникъ єго витріскувать. Посл смотря відъ іде до анорала зъ жалубою, що єго нихто не помилює, а всі за ту некчемну пугвицю б'ють. Анораль єму й каже:

— Якъ ти смівъ зъ такимъ словомъ ити до мене, коли ти виновать?

Приказавъ посадити єго на обахту и на другій день казавъ дати єму двѣстѣ палокъ. Вставъ той, заплакавъ и думає собі:

— Господи, Боже мій; піду я къ цару жалуватись. Не вжежъ я такий нещасливий, що мене всі б'ють.

•Труды Чувинскаго, томъ II.

38

Бере вінъ ружо, всю муніцію и йде до цара зъ жалубою. Йшовъ, йшовъ, уморився, вийшовъ на чистий пляць, на поляну и сівъ на оддинку. Оддохнувъ и каже:

— А ну, да й треба поучитися, щобъ казѣиноі служби не забуть.

Зробивъ ученів и пошовъ дальнє у походъ. Царъ пошовъ на охоту, та і зблудивъ. Стричає той цара, але вінъ не знавъ, що то царъ, бо той бувъ по гічому вдягнани. Отъ вони йдуть разомъ, той іде верхі, а той іде пішкі. Бачить царъ, що ёму дуже тяжко йти, бо дуже жарко було, каже:

— Давай, солдатъ, я тобі ружо подвезу.

— Ну, каже, мені ти легкості не треба, бо, каже, ружо царское и ранецъ царський, такъ я тобі не можу дати. Ти ще втічешъ одъ мене, а я підъ судъ піду.

Отъ вони йдуть собі, та йдуть, тилькі захватувє їхъ ничъ. Тилькі, вже пізно въ ночі, бачуть въ лісу світло.

— А що, каже солдатъ до цара, будемъ тягнутися туди, де світло видно.

Отъ вони йдуть туди. Входить солдатъ: хатка маленька и не має нікого— тилькі ідна баба. Питається салдатъ тєі баби:

— А що, бабушка, можна въ тебе переночувать?

— Ой, каже, зъ болшимъ вдовоствомъ.

— А нема де въ тебе коня поставитъ?

— Єсть, каже, тамъ у мене шипка— можна завести коня й дати ёму сіна.

Отъ вінъ питається:

— А що, бабка, нема въ тебе часомъ чого повечерати?

— Ні, нема.

Салдатъ каже:

— А що каже, Ляше, у мене ще єсть фунтивъ зъ десять сухаривъ, то и собі тимъ повечеряємъ, та й ляжемо оддыхать. Дай намъ, баба, мискі й води— розмочимо сухари.

Розмочили, повечеряли.

— Ну, каже, салдатъ, будемъ лягати. А которий перше ляже: чи ти, чи я? Бо ідному треба на часахъ стоять.

Царъ и думає собі:

— Перше я собі ляжу, а вінъ нехай стоїть; а передъ світомъ, нехай вінъ ляже, а я, виспавшись добре, буду на калавури.

Москваль стає на часахъ. Тилькі въ дванадцятий годині нѣчюю— приходять розбійники; приходять на други двери у антиръ и питають:

— А що, кажуть, матушка, єсть хто въ насъ?

— Єсть, каже, якісь Ляшокъ и Москаль.

Отъ атаманъ и каже до ідного:

— А йди, поприбери їхъ тамъ.

Москаль слухає цєє и настроївъ патранташъ и стоить підъ дверима; де буде йти той розбойникъ. Тилькі той у двери, той Москаль ёго по голові, ставъ ёму голову и заволоєъ до себе. А тамъ чикає, чикає атаманъ. «Що воно, думає, таке? А йди—но ти каже, до другого, та прибери їхъ тамъ.

Той и цєму знявъ голову и затагнувъ до себе. Посилає той третєго, — зъ тимъ также. Наконєць zostався самъ, бо Москаль всіхъ дванацятихъ уклавъ. Думає собі: «Тра йти самому, бо вони щось тамъ застряли».

Тилькі просунувъ голову, а Москаль ёго по голові, — таєъ одъ разу и ставъ. Отъ якъ склавъ всіхъ на купу — будить цара й каже:

— Дивись ти, падлецъ, яку я купу наклавъ. Якъ би ми спали, то досталось би тобі й мені. Отъ бачишь, яка царська служба, якъ пошовъ на часахъ, такъ и стій, а лягати не смій.

И давай бити ёго. Царъ каже:

— Оставъ, каже, салдаты, не бий мене, я тобі колись въ великій пригоді стану.

— Ну, стій же, Ляше, піду я до баби питатись до гроши.

Приходить до баби и каже:

— Ну, проклята бабо; признавайся, де гроши, а то я тебе заразъ заріжу. Баба злякалась; приводить їхъ у лёхъ и показує імъ бочку зъ мідью и каже:

— Отъ вамъ гроши—берить, скількі завгодно.

Салдаты набравъ, скількі влізло, и каже до цара (а все такі ще не знає, що то царь):

— Вери, Ляше, гроши.

— Не хочу, каже той.

— Якъ не хочешъ! кричить Москаль. Одказуваться одъ царськихъ грошей!...

И давай зновъ бити. Той бачить, що Москаль бідовий, — нема чого зъ нимъ робити—набравъ грошей. Баба приводить до другої бочки й каже:

— Отъ ще луччі гроші, срібни; берить вже.

Москаль мідяки викинувъ, а набравъ сребра. Царъ зновъ не хоче. Москаль пристає до ёго:

*

— Кідай, каже, ці гроши, ці луччі.

Отъ приводить їх баба до бумажокъ.

— Висипай, Ляше, каже Москаль до цара, тні гроши, наберемъ ціхъ— ці легчі, білше наберемъ.

Набрали бумажокъ. Баба приводить їх до золота.

— Покідай, каже Москаль, бумажки, давай братъ золоти, це ще лучче.

Набрали того золота. Москаль и по-за шлагги наклавъ, всюди, де тилькі влізло.

— Ну, каже Москаль, теперь ходімъ.

Отъ и пошли вони. Той іде, а той иде. Питається Москаля царъ.

— Кудя ідешъ?

— А тобі що за діло? Іду, каже, до цара зъ жалубою, коли хочешъ знати.

Ідуть вони, та ідуть; подходять подъ городъ. Царъ узнавъ вже до-рогу и росходяться. Отъ царъ и каже:

— Ну, прощай, салдаты, каже.

— Ідь, каже, ти собі зъ Богомъ. Та проси Бога, що я тебе одъ смерті спасъ.

Отъ царъ влізжає въ городъ и на первий рогатці оддавъ приказъ, що якъ буде йти такій-то Москаль, то щобъ ёму также на калавуръ робили, якъ и ёму. Отъ входить той Москаль въ рогатку, а ёму и оддали таку честь, якъ и самому цару. Бачить солдатъ, що ёму така честь, та й думає собі:

— Еге! вони десь знають, що въ мене єсть гроши! Тра імъ дати.

Набірає въ жменю и каже:

— Натє вамъ, ребята, за те, що мені таку честь зробили.

На другій рогатці ёму также зробили. Доволі що на дванадцятыхъ рогаткахъ ёму таку честь оддали. Подходить вінъ вже подъ царській домъ. Царъ седівъ на крильці, побачивъ ёго и оддає приказъ, взяти ёго на дрожку и одвезти на ту саму станцію, де то вінъ самъ часомъ іздивъ на забаву. Схватили ёго на дрожку, одвезли, куди казавъ царъ и приказали: що вінъ не скаже, щобъ ёму такъ само було, якъ для самага цара. Виходить вінъ на двіръ, дивиться на воротяхъ стоить часовий. Подивився вінъ и думає собі:

— Видно коло мене, щось не добре, вже я тутъ, здається, пропавъ?

Зажурился вінъ и вернувся у компати, тилькі вже вечера на столі. Лёвай просить ёго:

— Звольте, каже, вечерати.

Вінъ вийшовъ, подивився и каже:

— Це кушаня не для мене—я не царь якi, або анораль, менi, каже, тилькi треба борщъ и каша, а бiльшъ нічого.

Заразъ ёму приготували борщъ и кашу, якъ вінъ приказавъ. Повечеравши, одводять ёго спати на ту саму постiль, що самъ царь спавъ. Подивився вінъ на ту постелю, та й каже:

— Дайте менi куль соломи, та й буде зъ мене.

Принесли ёму соломи. Вінъ постелився и лягає. Лёкай хотiвъ ёму зняти чоботи, а вінъ и каже:

— Я й самъ могу те зробити, я не достоiнъ, щобъ мене хто небудь розувавъ.

Лягає вінъ спати и думає собі:

— Мабуть, менi завтра буде кончана жизнь!

Вставъ вінъ рано, умивсь, помоливсь Богу, очистивъ собі всю мунцию и очікує, що то буде. Ажъ коли приїзжає анораль, вскакує въ комнату, бере ёго по-подъ руку, виводить и садовить на дрожку. Приїзжає вінъ подъ крильце, бачить—на балкони сидить той, зъ которимъ вінъ ночувавъ и дивується, що то самъ царь. Отъ вінъ скочивъ зъ дрожки, ставъ на колiна и здиймає рукi до гори и каже:

— Ваше, каже, императорство, величество! виновать, простите!

Царь до нёго говорить:

— Не бойся, подходи ближє до мене.

Той вставъ, подходит, а царь питає:

— А що, каже, познавшъ мене?

— Нi, каже, ваше императорство, величество! по лицу, каже, такъ якъ би й той самий Ляшокъ.

Царь приказавъ адютанту, взяти ёго въ баню випарити. Випарили ёго, привели назадъ. Царь приказавъ надiти на нёго аноральське платя и призиває ёго до себе царь на чай.

— Ший, каже, зволь чай, и благодарю, що мене одъ смерти збавивъ. Маладчина зъ тебе. Теперъ ти у мене первий чоловiкъ, iдь, каже, теперъ у свiй полкъ и можешъ тамъ своiхъ любимихъ людей повитати, кого поручикомъ, кого скодронимъ командеромъ, а кого полковникомъ.

Отъ той сказавъ адютанту, подати въ сий полкъ, що такого-то мiсяца анораль буде смотръ робити. Отъ приїзжає вінъ у той городъ, де ёго полкъ стоить,—зъ которого вінъ утікъ и бере зъ собою адютанта. Тамъ уже для нёго станция готова и жандари стоять. Приїхавъ вінъ на ту станцию и взявъ

зъ собою ту одежу солдацьку и муницю. На другій день вишли на смотрь всі салдати и дожидають смотру. Отъ вінъ и каже тимъ жандарамъ:

— Я переодянуся въ рядове плаття, стану тамъ де мені треба стояти. Тилькі мене стануть бити, щобъ ви мене зхватили и на дрозжку посадили.

Вийшовъ вінъ на пляць и стає въ хрунтъ, де вінъ має стояти всігда. Отъ іденъ салдатъ и каже ёму:

— Охъ ти, бродяга, заволоко, де ти взявся? Пошовъ вонъ!

Випихають ёго, не дають ёму стояти тамъ.

— Стийте, каже, не випихайте мене; я чувъ, що буде еспоралъ смотрь робити. Може вінъ мені простить, що я бродяживъ.

Отъ сказавъ зводний вахмистру, а вахмистръ ескдронному командёру говорить:

— Єсть такій-то и такій бродяга, що втікъ.

Той докладає полковникові. Полковникъ приходить на пляць и каже:

— Взять ёго и дати ёму п'ятсотъ палокъ!

Беруть ёго солдати, виводять на пляць уже бити, а жандари стоять на стороні и смотрять. Тилько що хтіли ёго роздівати—бити, а жандари підхопили ёго підъ руки, на дрозжку и повезли у городъ? Все начальство стало и задумалось.

— Щось-то воно єсть такого, що жандари взяли ёго на дрозжку и повезли у городъ.

А вінъ переодівся въ анаральске платя и виїзжає на пляць уже смотрь робити. Виїхавъ на пляць и каже:

— Здорови, ребята!

— Здравьтъ жєлаємъ, ваше превосходительство!

Перейшовъ, пересмотривъ. Заразъ крикнувъ на прахвоста.

— Прахвость, ходи сюди!

Той приходить, а вінъ ёму и каже:

— Возьми зъ вахмистра, здери аполети и наложи на Степана; здиийни апалети зъ ескдронного и наложи на Якіма, здиийни апалети зъ полковника и наложи на Йвана, бо Йванъ добрий чоловікъ у насъ, то вінъ буде полковникомъ у васъ. Якъ мені царъ сказавъ, такъ я довженъ исполнати царську службу.

Приїзжає тоді вінъ до цара и каже:

— По вашимъ приказі, що ви мені сказали, то я зробивъ?

— Маладець ти, каже царъ, що ти мене одкупивъ одъ смерти. За твою службу, маєшь хрестъ и ленту гулубую и остаєся первий чоловікъ.

79.—Якъ салдаты спасъ царя.

Бувъ ту собі Москаль и якъ виходивъ въ відставку, то повідрізували навіть ёму кгудзікі відъ мундира, и нічого, нічого не заслуживъ черезъ 25 літь. Пішовъ вінъ жаловатися до царя, та й зблудивъ въ лісі, де тамъ и царь вніхавъ на полюванье, и таєъ перебрався, що вінъ ёго не мігъ пізнати; де нічъ їхъ захватила, и ночують вони въ тімъ лісі оба; допіро Москаль зачавъ ёму розказувати, що вінъ 25 літь служивъ въ Москаляхъ и ні какою ёму за то не дали нагороди и навіть повідрізували відъ мундира и шенелі кгудзікі; допіро той Москаль питається царя:

— А ти, що за едень?

А царь ёму каже, що будьто би вінъ лёкай. И каже Москаль:

— Ложись ти, лёкай, спать, а я буду на калаурі стояти, а послі я буду спать, а ти будешъ на калаурі, но съ такимъ уговоромъ, що якъ котрій засне, якъ буде на калаурі, то черезъ строй буде едень другого гнати.

Но якъ бувъ Москаль на калаурі, то не спавъ, але царь подумавъ собі, якъ вінъ мене буде гнати черезъ строй, коли вінъ самъ едень, и якъ бувъ на калаурі, то й заснувъ. А Москаль пробудився и дивиться, що вінъ спить, збудивъ ёго и каже:

— Ну, что ты спишь?

А той каже:

— Ну, вже я провинивсь, будешъ мене гнати черезъ строй.

А Москаль каже ёму:

— Ну, какъ можно, чтобы ты спалъ, видишь, что я но самъ одинъ, та и не спалъ, а у тебе дворская конина и собака, а ти положился спати.

И заразъ пішовъ Москаль, палокъ нарізавъ, позатісовавъ, повстромлявъ въ землю въ рядъ, тільки що треба було; и коло каждой палки, веде ёго и коло каждой палки виїме, вдарить и застромить въ землю, и такимъ способомъ перевівъ ёго черезъ строй. На другій день, іздили черезъ цілий день и не могли ся добити до краю, де изновъ їхъ захоплює нічъ, и нема, де подітися. Але здібали въ тімъ лісі двіръ, де тамъ жило дванадцять розбійниківъ, но вони тамъ въ день не сиділи, но мали таку бабу, що вона їмъ істи варила, а вони но тільки приходили на обідъ и на вечеру до того двора, де вони тамъ заіхали на нічъ. Пріздять туда, питаються тої баби, чи можна тутъ переночувати. А тая баба каже:

— Ахъ, не можна, бо ту розбійники сидять и незадовго прійдуть, то васъ позабивають.

А вони и кажуть:

— Дай намъ, де особну хатинку, такъ щоби они насъ не видѣли.

И она дала їмъ черезъ сїні, такъ що вони тамъ ніколи не ходили. Але ту приходять тїі разбійники и питаються тої баби:

— Чи нема ту кого?

А вона каже, що впросилися на нічъ якісь, єденъ старий Москаль и лѣкай. Тїі заразъ казали давати собі вечеру и по вечері пішовъ єденъ до нихъ розмовитися, що вони за єдні и чого они ту заїхали на нічъ, и хтівъ їхъ порізати. Але вь того Москаля була протопея, которую вінъ собі добре вигостривъ, и, якъ прийшовъ розбійникъ до нѣго, то вінъ єму ставъ голову, и такъ їмъ всїмъ тоє зробивъ. И якъ постинавъ їмъ голови, допіро виходить и каже до баби:

— Ну, бабушка, де їхъ гроши, скажи мнѣ?

И вона єму показала. И пішли оба съ тїмъ лѣкаємъ. И каже Москаль до лѣкая.

— Бери собі грошей?

А самъ бере вь торбу и по всїхъ кишняхъ. Досить того, що вже де мїгъ, то набравъ, а лѣкай не хтівъ брати, и якъ зробився день, виходять звідтамъ, а лѣкай каже:

— Ходи за мною, то я тебе виведу съ того лїса, и навіть покажу тобі царскїй палаць.

И виходять съ того лїса, но Москаль змігся, бо набравъ досить грошей, и еще до того піхотю, а лѣкай їде собі конемъ. И каже лѣкай до того Москаля.

— Дай сюда торбину съ грїшми, а я тобі підвезу трохи.

И якъ взявъ ту торбину, то заразъ утікъ съ грїшми. А Москаль каже:

— Почекай, лѣкай, віддай мені гроші.

Якъ приїхавъ до дому лѣкай, то заразъ перебрався вь царскую одєжу, де тутъ надходить той самъ Москаль, съ котримъ вінъ бувъ и гроши взявъ вь нѣго. И якъ їхавъ той царъ, що перебрався за лѣкая, то приєзавъ своїмъ начальникамъ, що якъ буде йти ту такої-то солдатъ, то съ великою порадою привести єго до мене. И но показався той Москаль, то заразъ єго превели до цара. А царъ тую торбушку, що взявъ у нѣго, повїсївъ на стїні. И приходить до цара Москаль, каже:

— Здравїє жєлаємъ!

А царъ каже до нѣго:

— Здорово.

И просить сидати, и зачавъ питати, де вінъ тую нічъ бувъ, а вінъ каже:

— Я ходивъ на охоту въ лісъ, тамъ зблудивъ и встрітелся съ какимъ-то лѣкаємъ, где и ночъ насъ захватила, то ми впросились на нічъ у якоїсь-то бабуски въ лісі, де було дванадцять розбійниківъ, я и імъ всімъ постинавъ голови и набравъ собі грошей. А лѣкай не хотівъ братъ, и якъ ми вніхали съ того двора, то той лѣкай говоривъ, щоби ёму дати торбушку съ грішми, а вінъ мені підвезе, и я ёму давъ, то вінъ заразъ зъ ними втікъ.

А царъ взявъ, повівъ ёго до станції и показує ёму ту самую торбинку и говорять:

— Можеть бути, та?

А вінъ каже:

— Та самая.

То царъ ёму обьявивъ, що то вінъ самъ бувъ зъ нимъ, а не лѣкай. То вінъ просивъ у нѣго прощенія. И царъ ёму то все простивъ, такъ какъ ёму сто било незнаемо, и отдавъ ёму гроши съ торбушкою и наградивъ ёго чиномъ єднорала за усердіє и храбрость.

80.—Про царевича злодія.

Бувъ собі царъ и царица, да бувъ у їхъ синъ. Да взяли той царъ и царица да й померли, тильки оставсь синъ. Але той синъ не схотивъ царувать, да й утікъ, да пішовъ шукать такого, щоби навчивъ ёго хитрувать и красти. Іде той царевичъ, да й іде. Отъ стоить у ліску хатка; вінъ зайшовъ у ту хатку. Отъ тамъ чоловікъ обідає; заразъ той чоловікъ посадивъ ёго обідать, да питається:

— Буди ти идешъ?

А вінъ ёму каже:

— Піду шукать такого, щоби навчивъ мене красти?

А той чоловікъ каже:

— Ну, ось якъ пообідаєшъ, да що я тобі загадаю, да ти теє зробишъ, да підешъ зо мною красти.

Ото вони пообідали, перехрестились, да повдягались, а той чоловікъ каже:

— Ну, ходишъ на озеро, да якъ виймешъ изъ-підъ дикої качки яйця, щоби вона не почувала, да будешъ добрий злодій.

Вінъ пішовъ и винавъ яйце, качка й не почувала, тоді той чоловікъ каже:

— Ну, якъ ще підложивъ підъ неї такъ, щобъ не почувла, да вже будешъ лучший злодій за мене.

Вінъ узявъ да й підложивъ: качка й не почувла. Тоді той чоловікъ каже:

— Ну, ходімъ теперъ красти.

А той царевичъ каже:

— Заразъ ходімъ, да обікрадемо тее казначейство, де я бувъ царевичомъ.

Ото пішли вони до того казначейства, да розібрали стіну, да набрали грошей, да зновъ и замурували дірку такъ, що й не знать. Казначей приходить у-ранці въ казначейство, дивиться, ажъ нема усіхъ грошей! А тамъ у турмі сидівъ злодій—знахоръ. Вінъ до того злодія, да каже:

— Що тутъ робить? Хтось багато грошей набравъ, да не знаю, якимъ способомъ воно набрало, що й замки и все ціле.

Той злодій каже:

— Візьміть ячної полови, да заповіть у казначействі, да позачиняйте вікна й двері, да вийдіть, да й дивіться, кудюю буде димъ ити, до тудюю й гроши вийшли.

Той казначей зробивъ такъ, а димъ и пішовъ прозь шкалубини (щали) де замурована дірка; вінъ пішовъ, да сказавъ тому знахору злодію, що иде димъ прозь стінку, прозь шкалубини. А той злодій каже:

— Нароби такого кгиту повну діжку, да й поставъ у казначействі, якъ разъ підъ тую дірку, до якъ хто лістиме, да внаде въ той кгитъ, до вже й не вилізе.

Той казначей наробивъ кгиту, поставивъ підъ дірку, да й замкнувъ казначейство. У ночі приходить злодій и зъ царевичомъ, да розібрали тую дірку, да злодій и полізъ, да й упавъ у той кгитъ, тільки голова видно, да й каже:

— Отутъ, я вже пропавъ.

А той царевичъ знявъ ёму голову, а самъ полізъ, да набравъ грошей, да й втнєъ. Рано приходить казначей, дивиться—ажъ зновъ грошей набрано, и щось и сидить у діжці, да безъ голови. Вінъ заразъ пішовъ до злодія, да й каже:

— Зновъ набрано грошей, да щось и сидить у діжці, да безъ голови.

Той злодій каже:

— Візьміть той трупъ, да обмийте, да и везіть по городу, да якъ хто буде плакати, до то ёго жінка.

Той казначей заразъ загадавъ, да того трупа обмили, да й повезли по городу, а жінка того злодія, якъ угляділа, да якъ заголосить.

А той царевичь скорій винавъ съ печи окріпъ, да опаривъ її дитину, да вибігъ на двіръ, да каже тимъ Москалямъ, що хотіли взяти туу жінку:

— На що ви її берете? Вона кричить, що опарила дитину, а вони думають, що вона плаче за трупомъ.

Отъ Москали її не взяли.

Той царевичь тоді великавъ туу жінку, да каже:

— Ото ми въ ночі пішли красти, да твій чоловікъ упавъ у квітъ, а я знявъ ему голову, щобъ не познали, хто вінъ такий. Теперъ ти мині вже будешъ за жінку.

Да вже той царевичь и живе съ нею, такъ якъ зъ жінкою. А той казначей пішовъ до знахора, да каже:

— Не нашли ёго жінки.

А знахоръ каже:

— Да візьміть баранця (ягненка), да обчипляйте ёго сребломъ и злотомъ, да й пустить, щобъ ходивъ по городу, до той спілникъ непременно поласується на баранця, да й зловить ёго, до тоді ёго можна и взяти.

Казначей зробивъ такъ, да за баранцемъ пославъ Москалівъ, щобъ ишли на-зірці, да приказавъ імъ,—хто ёго візьме, до щобъ того заразъ узяли, да й привели до ёго. Царевичь углядівъ, що иде баранецъ, заразъ зловивъ ёго, да й понісъ у хату, а Москалі заразъ крейдою написали на воротахъ: «здесь узять баранецъ». А сами пішли сказати казначею. Царевичь заразъ узявъ, да на всіхъ воротахъ и понаписувавъ: «здесь узять баранецъ». Москалі пришли братъ того, що взявъ баранця, коли ажъ на всіхъ воротахъ понаписувано, вони пішли, да сказали казначею, а казначей пішовъ до злодія-знахора, да каже:

— Не можна втрапить до того, хто взявъ баранця, бо вінъ на всіхъ воротахъ понаписувавъ: «здесь узять баранецъ!!!»

А злодій каже:

— До візьміть, да той самий безголовий трупъ поставте середъ города, да и поставте часовихъ, до жінка непременно прийде плакати до її, тоді можна и взяти.

Казначей зробивъ такъ, поставивъ трупъ и поставивъ часовихъ, а царевичь заразъ купивъ бочку горілки, да звізъ у калюжу, да прийшовъ до часовихъ, да каже:

— Зделайте милость, помогите витягти бочку зъ горілкою.

Москалі заразъ пішли, да витягли горілку и воза, да якъ зачали питъ горілку! Да повпивались такъ, якъ чопи, да й позасипали, а той царевичь понадівавъ на їхъ всѣндзівську одежу, а самъ и поїхавъ. А тіи Москалі сплять,

жінка пришла, плакала, плакала, да й пішла, Москалі сплять!... А въ вечері, якъ прокинувшись, да полякались, да до казначея, а казначей вилаявъ їхъ, да й пропало. Пішовъ зновъ той казначей до злодія, да каже:

— Що тутъ робить? Не можна найти, хто забравъ гроши, да й годі?
А злодій каже:

— Візьміть, да поставте обідъ, да понаспіайте въ комнатихъ грошею по підлозі, хто буде братъ гроши, до то той и съ казначейства бравъ.

Казначей зробивъ такъ, а царевичъ понамазувавъ підонви смолою, ввійшовъ у покоі, набравъ на підонви грошей, и ввійшовъ, да поховавъ у кишеню, и зновъ увійшовъ и зновъ набравъ, да такъ виносивъ усі гроши, ніхто й не познавъ. Казначей зновъ пішовъ до злодія, да каже:

— Не зловили злодія, виносивъ усі гроши, ніхто й не познавъ.

А знахоръ-злодій каже:

— Поставте зновъ обідъ, да поставте на столі срібну табакирку, да якъ візме хто її, до той и изъ казначейства гроши забравъ. Казначей поставивъ обідъ и кликнувъ ксѣндзя, щобъ одправивъ понахиду. Поставивъ на столі табакирку, а царевичъ заразъ вкравъ її.

Той казначей заразъ дававъ труситъ у всіхъ, а царевичъ нищичкомъ узявъ, да й уклавъ ксѣндзя въ каптуръ. Казначей перетрусивъ у всіхъ, а въ ксѣндзя й не трусивъ, бо знає, що ксѣндзь не вкраде.

Тоді царевичъ нищичкомъ винавъ зъ каптура, да й сховавъ у кишеню, а той казначей бачить, що не можна найти, да каже:

— Переночуйте у мене всі до вазтра, ще лучшии будетъ обідъ.

А вінъ зумисне зоставивъ їхъ почувать, щобъ у ночі поглядіти зновъ у кишеняхъ, вінъ думавъ, що може въ кого обмились, да не потрусивъ. Отъ тії гості остались усі почувать и царевичъ оставсь, думас: щось и вазтра попаду. Отъ такъ, якъ о півноч, якъ усі позасипали кріпко, казначей узявъ, да засвітивъ и обгядівъ усіхъ у кишеняхъ, да й найшовъ у царевича туу табакирку, да заразъ одпоровъ у ёго підонви, щобъ бувъ значний, а самъ потушивъ свічку, да й пішовъ спать. Царевичъ прокинувся, да почувъ що нема підонвь, да заразъ усімъ чисто поодризувавъ підонви, да й поскидавъ на купу. У ранці прийшли братъ того, що безъ підонвь, коли дивляться, ажъ усі безъ підонвь. Той казначей изновъ пішовъ до злодія радится, а злодій каже:

— Поставте зновъ обідъ и зновъ нехай ночують гості, а въ другій комнаті нехай ночує сама ваша дочка, до той злодій буде въ госцяхъ, да побачить, ще вона сама ночує, до вінъ прийде до неі, а вона нехай ёму прикладе печатку на лобі, до тоді вже познаєте ёго.

Той казначей зробивъ такъ. Госці zostались ночувать и той царевичъ zostавсь. Побачивъ що сама та дочка лягла спать, да й о півночи пішовъ до неї. Да тільки що тамъ уже,—а вона взяла, да й приклала ёму печатку на лобі, а вінъ якъ вийшовъ одъ неї, взявъ да засвітивъ и побачивъ у дзеркало, якъ попробувавъ, що не можна обити, да взявъ, да й зновъ пішовъ до тиві дочки; да узявъ, укравъ да й тую печатку, да й поприкладавъ усімъ на лобі, а тоді зновъ пішовъ до тиві дочки, да взявъ, да поклавъ її у кишеню тую печатку. У-ранці приходять дивитися, хто съ печаткою,—коли ажъ усі съ печатками! Той казначей лає дочку, каже:

— Ти, курва, приймала всіхъ на ночь.

Вона божится, що тільки еденъ приходивъ разівъ скільки, але тільки разъ ёму приклала печатку. Той казначей бачить, що зновъ ухитривсь той злодій, да зновъ пішовъ до того злодія-знахара на пораду. А той ёму каже:

— Ну, вже за цімъ разомъ, якъ не зловите, до вже й не зловите ніколи. Поставте каже, зновъ обідъ, да нехай ночують госці, и дочка зновъ нехай тамъ сама ночує, до той злодій зновъ до неї піде, а ви візьміть, да викопайте яму, таку щобъ не можна вилізти, до той злодій, якъ буде ити до вашої дочки, упаде тудя, тоді вже сміло буде въ вашихъ рукахъ!..

Той казначей викопавъ таку яму, якъ колодязь, узеньку, да глибоку, да прикривъ її, щобъ не знать було. Зазвавъ гостей у вечері, да й каже:

— Переночуйте въ мене!

Ті госці и zostались ночувать. И той царевичъ zostавсь, да въ ночі взявъ, да й пішовъ до тиві дочки, да взявъ, да й шубовстнувъ у яму, да бачить, що неможна вилізти, да взявъ, да скинувъ чобота, да якъ зареве у халяву!... а ті госці полякались, да посхоплювались, да всі біжать у ту комнату, де та дочка, да все въ яму, да все въ яму! Попадали усі чисто! Тоді той царевичъ каже:

— Висадіть мене, до я васъ обороню одъ смерті; бо це васъ казначей хоче отутъ закидати землею. Ті люди взяли ёго, да висадили, а вінъ тоді пішовъ до казначея, да каже:

— Ну, теперъ я вихитрувавсь, вимудривавсь, до теперъ буду царувать.

Да розказавъ тому казначею, що то вінъ покравъ гроши, а такі штуки все поробивъ, да знявъ маску. Отъ той казначей познавъ, що вінъ царевичъ, да заразь обьявивъ людямъ, що прийшовъ царевичъ и буде царствувать. Отъ, люди согласились, да й ставъ той царевичъ царствувать, якъ навчився хитрувать!..

81. — Про панночку и розбійниківъ.

(Лебединскаго у., Харьковской г.)

Якъ бувъ собі панъ, та пані, — дуже багаті. У нихъ була дочка гарна-гарна, така, що ні здумать, ні вгадать, тільки въ казці сказати! Вони жили близько коло лісу; а въ тимъ лісі жили розбійники. Отъ старший розбійникъ и влюбився въ ту красавицю и приїздивъ до пана въ гості, та все закидавъ на те, щобъ панъ догадався, що вінъ хоче женитись на ёго дочці. Отъ дочці пана того захотілось прогулятись у лісі; вона й пішла. Приходить въ середину ліса, дивиться — стежка протоптана и посипана піскомъ. Їй захотілось узнати, куди вона иде, та й пішла прямо тую стежкою. Отъ иде та й иде, коли дивиться, ажъ стоїть попередъ неї високо-високе діловання зъ залізними воротами, а коло тихъ воріть лежить жмуєть ключівъ. Вона взяла ти ключи, одперла ворота и ввійшла у двіръ. Дивиться: тамъ стоїть сімъ комірѣ и хата. Вона пішла до комірѣ, одперла одну. Дивиться, ажъ вона повна самихъ міднихъ та срібнихъ грошей. Одперла другу — тамъ самі червінці, — третю — коли ажъ вона повна усякої людської одежі: и плаття, и очіпки, и підримани (sic), и всяка всячина. Вона й дума: «це, мабуть, розбійники тутъ живуть». Пішла въ четверту — ажъ тамъ стоять бочки повни крови и надъ ними висять люде зъ одрубаними головами, щобъ кровъ стікала, бачъ, у бочки. Пішла у п'яту, дивиться — ажъ тамъ, — моя ти мамочко! — самі люде лежать порізани. «Це, мабуть, добри живуть!» Входить у шосту — тамъ шаблі, та ружжа, та пістолі. Пішла вона у сѣму, тільки що двері почала відчиняти — коли це медвідь якъ зареве, та до неї. Вона зачинила двері, та швидче утікла; та тільки що ключи положила, коли це слухає стукотять, гримотять, идуть розбійники... у неї и въ души похолонуло. «Куди жъ мені, каже, тутъ на світі Божому ховаться?» Та узяла убігла у хату, та й підлізла підъ кровать. Коли це дивиться, — ажъ їхъ приїхало дванадцять чоловіка, та привезли и зъ собою гарну-гарну паняночку, та й почали надъ нею знущатися. Знущались, знущались, а далі одрізали палець и зъ перстнежъ, а той перстень спавъ съ пальця, та й упавъ підъ кровать до неї. Вона взяла, та й сховала. Отъ одинъ и каже:

— Я полізу, та найду ёго.

— Ні, нехай лучче завтра, каже другий.

А далі увели у хату ведмедя. Вінъ якъ увійшовъ, заразъ почавъ ревіть, та все лізе підъ кровать, а розбійники не пускають ёго, та й почали годувать тою паняночкою, що привезли зъ собою. Відрізали у неї руку, та хо-

тілі ведмедеві дати, а рука якось упала, та підъ кровать. Отъ угьять одинъ и каже:

— Я полізу, та достану її.

— Та нехай завтра, каже другий.

Отъ нагулялись вони добре, та й полягали спати, а вона тимъ часомъ взяла, та й утікла потихеньку відъ нихъ. Прійшла до дому, та усе й розсказала своєму батькові, та матері.

— То, каже, розбійники іздять до насъ, що хотять мене сватати.

Батько зібравъ людей, та й обставивъ їхъ кругомъ хати, щобъ якъ розбійники ще прийдуть до нього свататися, такъ щобъ тоді їхъ половить. Коли це на другий день приїздить самий головний розбійникъ. Отъ та баришня и каже:

— Який мені снівся чудний сонъ! Снилось мені, що я пішла у якийсь-то лісь гуляти. Коли дивлюсь—стежка посипана піскомъ. Я й пішла тоєю стежкою. Иду та й иду; дивлюсь—стоить якесь хата, а кругомъ діловання зъ залізними ворітьми, а коло тихъ воріть лежить жмуць ключівъ. Я взяла їхъ, та й почала комори відперати. Відперла одну—ажъ тамъ гроші, самі срібни, та мідни; другу—тамъ червонці. Відперла третю—тамъ де яке плаття людське лежить; четверту—ажъ тамъ стоять бочки повни крови, а надъ тими бочками вісять люде безъ голови. Пішла у п'яту, дивлюсь—ажъ тамъ самі люде порізани лежать; у шостий—шаблі, ружжа, пістолі и усякий струментъ розбійницькій, а далі якъ пішла уже у останню сѣму—тамъ ведмідь здоровий—здоровий лежить прикований на цѣпу; я тільки що відчинила двері, а вінъ до мене,—я взяла, та швидко и зачинила. Та вже хотіла и тікати, та тільки що вибігла за ворота,—слухаю—ажъ розбійники стукотять, гримотять; а я тоді, де мені дітсья? Та взяла, та й заховалась підъ кровать у хату. Коли це вони входять у хату и привели зъ собою гарну-гарну панянку. Вона у нихъ просється «помиждуйте!», а вони заразъ почали знущатся надъ нею. Знущались, знущались, а далі узали відрізали палець у неї на руці зъ перстнемъ, а вінъ наче и впавъ до мене підъ кровать, а я наче узала, та й заховала ёго. Отъ одинъ и каже: «Я полізу, та достану заразъ». А другий: «нехай лучче завтра». А далі узали, та й привели ведмеда, та и почали ёго годувать тисю панянкою; та відрізали руку, щобъ ёму дати, а вона впала, та прямо до мене підъ кровать. Це оп'ять одинъ каже: «я полізу, достану». А другий «нехай завтра доставешъ». Після того, нагулявшись добре, вони усі полягали спать, а я неначе узала, та потихеньку черезъ нихъ поперелазила, та и пішла до дому. Отъ такий-то мені снівся сонъ!»

А розбійникъ бачить, що не переливкі, та й каже:

— Ну, прощайте, жєні ніколи, треба іхать до дому.

Коли дивиться—ажь туть чоловікь зь тридцять лізе у хату, та до вєго прямо. Вінь тоді давай відбиваться, такь ні, не бере. Взяли ёго, та звязали добре и тихь усіхь переловили, та и попровадили у стань, а багатство те же позабирали.

Записаль Залюбовскій.

82.—Червоноусь и князева дочка.

(С. Пожежнъ, Врєсть-Литовскаго у., Гродненской г.)

Бувь собі князь. У того князя була вельми хороша дочка. Оть якь вєросла вона, батько їй каже:

— За кого ти пійдєшь замужь?

А вона каже батькові:

— Я не пойду не за якого чоловіка замужь, якь туйлькє за такого, у кого червони уси.

Якь разь на той чась пришовь розбуїйникь, ставь пудь окно и слухавь всє, що говоривь князь сь своєю дочкою. Оть вуїнь розбуїйникь задумавь обманути князєву дочку. Вуїнь пошовь до дому вь лїсь, обмазавь кровью свої уси и на другїй дєнь прихавь до князєвої дочкї вь свати. Тогді князь и говорить дочці:

— А що, моя доню, тепєрь ти пуїдєшь замужь, бо вже нашовся тобї кавалїрь сь червоними усамї.

— Такь, татоньку, нашовся кавалїрь сь червоними усамї, але не хто не знає—не відає, зь якого вуїнь роду, бо вуїнь не вміє по нашому говорити.

Червоноусь прихавь разь, другий и обьявивь, що хоче женитись на князєвуй дочці. На першїй разь Червоноусовї не чого не сказали—чи нуїїде за ёго, чи ни; а сказали ёму прихати другий разь. Якь поїхавь Червоноусь, то князєва дочка пошла до свої служєнки, переодїлась вь її одєжу и побїгла вслїдь за Червоноусомь, щобь узнати, де ёго хата и хто вуїнь такий. Червоноусь їде, а князєва дочка за нимь все бїжить—бїжить.

Оть вони такь приїхали вь лїсь. Ідуть—їдуть лїсомь и приїхали пудь одну хату. Якь туйлькє вони остановились вь воротяхь, то зь теї хаткї вїїшло одинадцять розбуїйникувь и стали кричати:

— Братъ, хучшій иди, бери свого ножа и булаву!

— Онъ тамъ люде идуть и ідуть: пуыйдешъ побьемъ ихъ и заберемъ соби ихъ богатство.

Червоноусъ хучій зоскочивъ зъ воза, взявъ булаву и ножа и пойшовъ съ своїми братами бити людей, а князёва дочка всё тоє чула и тогда познала, що той Червоноусъ розбуыинникъ. У воротехъ стоявъ привязанный левъ и хто незнакомий ишовъ въ хатку — пускавъ, а зъ хати не пускавъ. Князёва дочка того не знала и пошла въ хатку, щобъ зобачити, що тамъ робится. Въ першуй станці лежить пороскидане все, що вони отбирали у людей, у другуй станці—всё, що вони іли, а въ третюй станці—ихъ палати, де вони спали. Зобачивши всё, вона хотіла уже ити оттуылъ до дому, але левъ не пустивъ, а тутъ уже и розбуыинники идуть и ведуть съ собою вельми хорошу панну. Де тутъ подітися!.. Отъ вона въ тую станцію, де розбуыинники ідять, залізла пуыдъ стуылъ и сіла за скринёю. Отъ розбуыинники входять въ хату съ тою панною, а въ сі на руді золотий перстень. Розбуыинники знимали, знимали зъ руки того перстня и не якъ не зняли. Тогда старшій—Червоноусъ сказавъ:

— Одрубайте съ пальцемъ.

Розбуыинники привели тую панну, якъ разъ до того стола, де сиділа князёва дочка, положили руку и одрубали палець. Той палець отскічивъ и запавъ за скриньку, а князёва дочка, хапъ и вложила въ кипеню. Розбуыинники стали шукати того пальця, але Червоноусъ сказавъ:

— Не шукайте ёго, не хто тутъ не возме, знайдете завтра, а теперъ нумо пяти-гудяти.

Отъ принесли горілки и стали пити й гудяти. Попилися зовсімъ. Тогда старшій каже:

— А подайте-но мні той черепокъ зъ кровью, я помажу свої уси, бо завтра поїду до князёвої дочки.

Ёму подали черепокъ зъ кровью, вуынь помазавъ свои уси и впавъ на землю, бо вельми впився, и всі розбуыинники такъ попилися, що попадали на землю. Якъ всі заснули, князёва дочка помаленьку—потихоньку вийшла зъ хати, пришла пудъ ворота, ажъ то левъ дримає, отъ вона якъ скочить, и перескочила льва, а сама побігла до дому. Прибігши до дому, вона всё розказала своёму батькови. Князь зозвавъ вуыисько, поставивъ за хатою и дожидавъ Червоноуса. Отъ Червоноусъ и прихавъ. Князь посадивъ ёго за стуылъ и ставъ частовати. Попивши—поївши, стали вони, хто о чимъ говорити.

Червоноусъ мавъ казати, що ёму снилось. Тоді князёва дочка стала казати и свуйй сонъ. Отъ вона и стала казати, якъ вона бігла за Червоноусомъ, що вона тамъ бачила и якъ вернулась назадъ до дому. Вона не сонъ казала, а тоє, що робилось доправди. Червоноусъ все говоривъ, що той сонъ несправедливий, и просивъ, щобъ вона покинула говорити, бо то сонъ бридкий и ёму не треба вірити. Но якъ князёва дочка показала того пальца, що взяла въ кишеню, тогди якъ сиділа пудъ столомъ за скринькою, а розбуїйники одрубали ёго у одней паньенки, що не зняли,—то Червоноусъ не знайшовъ що казати и хотівъ утікати. Тоді вуїйско вискочило изъ-за хати, взяло Червоноуса, пошли въ лїсь, взяли тихъ одинадцять розбуїйниківъ и побили їхъ, а князёва дочка виїшла за другого замужъ, але не за такого, що съ червоними усами, бо боялась, щобъ зновъ хто не обманувъ, а за такого, що съ чорноватими. И теперь вони живуть и хлїбъ жують и постоломъ добро воять.

Записалъ учитель народнаго училища В. Андрасюкъ.

83.—Про тилицю та пана.

(Курская г.)

Колись давно іхавъ я до торгу продавати тилицю. Іду та й іду, — коли зустрівся мнї панъ, та й питає:

— Буди ведешъ тилицю, чоловіче?

— До торгу, кажу.

Давай мене панъ прохати, щобъ я продавъ ёму тилицю — мабуть полюбилась ёму моя тилиця. Я не віддаю. Коли це панъ пнется прямо сломиць узяти тилицю, вже вхопивъ її за роги, хотівъ вести до себе—а я тоді ханъ її мерщій за хвість, та й держусь, не пускаю. Панъ ниморгнувъ тилицю, щобъ ишла, а вона якъ смекнется геть, изъ рукъ, вирвалася, та й побігла, а хвість зостався у мене—увірвався.

— Запам'ятай-же собі, пане, сю тилицю.

Кажу ёму, и зъ тимъ повернувся до дому. Отъ на другий день, беру долото и сокиру и пішовъ до того-жъ таки пана и питаю:

— Чи не треба ёму теслія?

— Треба, каже.

И повівъ мене у лїсь рубати дрова. Отъ зрубавъ я дуба, росколывъ трохи долотомъ, та й кажу панові:

— Попробуй, пане, який теплий дубъ у середині.

А панъ и заложивъ руку въ росколину пробувати, а я мерщій висмикнувъ долото и прищипнувъ тамъ панову руку. Тоді я виинявъ зъ-за пазухи тилицинь хвістъ и давай поганяти нимъ пана. Нігде було діватись панові, треба відкупатись; давъ вінъ міні грошей за тилицю скільки слідъ.

— Оце тобі, пане, за тилицю, кажу ёму.

Росчепивъ знову дуба, випустивъ паньську руку и пішовъ до дому.

Записавъ Залюбовскій.

84.—Про хитрого нана и розумну дівку.

(Липецкая слобода, Харьковской г.)

Бувъ собі панъ, та мавъ собі сина та дочку. А жінка въ нёго умерла, удівець, бачъ, бувъ. И рахує панъ самъ собі:

— Одружу свого сина на простій хліборобці, щобъ вона мого сина поважала, а багаті та панянки мені не нужно: у мене й въ самого є чимъ жити. А дочку віддамъ, тожъ за простого, та поділю ихъ своїмъ добромъ: вінъ не забуватиме, хто вінъ такий, и поважатиме мою дочку.

И дізнавъ вінъ, у кого на селі є найкращчі синъ та дочка. Позиває вінъ до себе батьківъ того сина та дочки, та ще третього свідка (свідітеля).

— Ну, добрі люде, за чимъ я васъ сюди призвавъ? питає панъ.

— Скажите, пане.

— А отъ за чимъ: я хочу віддати мою дочку за твого, Иване, сина, а мого сина одружити на твоій, Прокіпе, дочці; а тебе призвавъ, щобъ ти бувъ свідітелемъ, щобъ чувъ ти й бачивъ, що робитиметься.

— Ажежъ пане, ваша воля: якъ такъ, то й такъ — намъ не відказуватись відъ того, що панъ зведить.

— Та тільки отъ що: я не віддамъ її за кого попало: а якъ що відгадаєтє ту загадку, що я відгадаю—віддамъ.

— А яка жъ то, пане, буде загадка?

— Та отъ яка! що въ світі жирнішого, що въ світі прудчішого, що въ світі наймнякішого? Теперъ идіть ви до дому, та роздумуйте. Відгадаєтє—такъ, а не відгадаєтє—шекуру злушу.

Батьки уклонилися въ ноги панові, та й пішли. Идуть дорогою, та й кажуть:

*

— Щожъ це за загадка? Тутъ й дурень зна: що въ світі жирнішого, якъ ёго коні, що у стані стоять, або хочъ й кабани, що ходять по двору; на що й прудчішого надъ ёго хорти,—що хочъ зайця, хочъ якого звіра, то піймають; на що й мнякійшого надъ ёго перини! Це загадка! отъ—мудра!..

И ровійнились. Батько доччинъ прийшовъ до дому, та й дума: що якъ не такъ, панъ казавъ—шкуру злулю. Думавъ, думавъ, та й зажурився, край столу сівши. А ёго дочка й питає ёго:

— Чого ви, тату, зажурилися? що панъ казавъ?

— Та тутъ, дочко, казета на насъ находе: загадавъ панъ загадку; якъ відгадаю, тебе візьме за свого сина; не відгадаю; казавъ—шкуру спущу.

— А яка жъ тамъ загадка, тату? питає ёго дочка.

— Та що въ світі жирнішого, що въ світі прудчішого, що въ світі мнякійшого?

— Ну, а вижъ якъ її відгадуєте?

— Та я вже тавъ думаю: на що й жирнішого надъ ёго жеребці та кабани, на що й прудчішого надъ ёго хорти, що хочъ якого звіра, то піймають; на що й мнякійшого надъ ёго перини.

— Е, ні, тату, не такъ.

— А якъ же?

— Та жирніша надъ усёго—земля-мати, що насъ корме й поє, та всіхъ же насъ и поїда.

— Ну, це такъ, а дальше?

— Прудчішь одъ усёго—дума, що въ одну хвилину можна подумати хочъ про які землі та города.

— И це такъ, а третє?

— Наймнякійшій одъ усёго—вулакъ.

— Що ти дурна? хиба ти не знаєшъ, що якъ зайдешъ по уху вулакомъ, не дуже мнякий здається?

— А на що жъ ви, тату, на подуці лежите, а вулакъ підъ голову підкладає, коли вінъ не мнякійшій одъ подушки?

— Та воно-то такъ; ну, добре, такъ и скажу панові.

На другій день обидва батьки и свідокъ прийшли до пана, уклонилися ёму, а вінъ самъ лежавъ тоді на подуці, та й вулакъ підъ голову підложивъ:

— Ну що, мужички, відгадали?

— Та відгадали, паночку!

— Ну ти, Иване, якъ відгадавъ?

— Та, пане, я вже такъ надумавъ: на що й жирнішого, якъ твої кабани,

або хочь и жеребці, на що й прудчішого надь твої хорти, що хочь якого звіря, то піймають; на що й мнякійшого, якъ у тебе перина.

— Е, ні, брешеш! не буй, значится, моїй дочці, за твоїмъ синомъ.

— Ну а ти, Прокіпе?

— Ні, не такъ: нема й жирнійшого въ світі надь землю - мати, що вона насъ корме, пос, та насъ же и поїда. Нема й прудчішого надь думеу, що у въ одну хвилину можна задумати, хочь обь якихъ далекихъ городахъ та земляхъ. Нема й мнякійшого въ світі, якъ булакъ.

— Що ти брешеш?

— А на що жъ ви підложили підъ голову, коли вінъ не мнякійші відь перини?

— Де це такъ; ну скажи жъ и хто це тебе такъ навчивъ?

— Та це я самъ, паночку, подумавъ.

— Ні, не повинно, — кажи правду.

— Та далєбі, пане, це я самъ такъ видумавъ.

— Ні, брешешъ. Кажи правду, а то задамъ такого, що й до віку не забудешъ.

— Та щожъ, пане, нігде правди діти: це мене такъ дочка моя навчила.

— Розумна жъ твоя дочка, сказавъ панъ.

И звелівъ вінъ, щобъ напекли повну коробку яєць. Якъ напекли, вінъ и дає батькові тої дочки и каже:

— Ну, понеси жъ оце своїй дочці, щобъ вона зъ ціхъ яєць наплодила курчатъ; щобъ виплодила й викормила, щобъ на весілля посіли.

Прійшовъ батько до дому, а дочка и питає ёго:

— Ну, що, тату, панъ казавъ?

— Але, бісова дочка, — відгадала: отъ вп'ять біда, казавъ, щобъ ти зъ ціхъ яєць наплодила курчатъ, щобъ наплодила й викормила, — щобъ на весілля посіли.

Дочка мерщій взяла пшона, зварила каші, та й каже батькові:

— Оце несіть, тату, до пана, щобъ посіявъ це пшона, щобъ виросло просо, щобъ потовєть те просо на пшено, та щобъ ввечері й принесли, бо вже курчята пишять. Скажеть такъ!

И пішовъ батько до пана. Панъ якъ уздрівъ и питає:

— А що, чоловіче? чого прийшовъ?

— Та дочка переказувала, щобъ ви посіали оцю кашу, щобъ виросло зъ неї просо, щобъ просо те потовєти на пшено, щобъ ввечері принесли ій уже, казала, курчята пишять.

— Розумна жъ твоя дочка. Ну скажи жъ їй, щобъ ишла вона до мене на пораду, про весілле порахувати. Та тільки скажи їй, щобъ вона була ни кінна, ни піша, ни йшла, ни іхала, щобъ була ни гола, ни обута, щобъ ни зъ гостинцемъ и ни безъ гостинця.

И пішовъ той батько до дому. Пришовъ, та й зажурився:

— А що ви, тату, такъ зажурились? питає ёго дочка.

— Та те, що ти, бісова дочка, надіяла тако хазети, що вже й невивертися. Вигьять загадавъ, ще труднійше.

— Що-жъ вінъ загадавъ тамъ?

— Та загадавъ, щобъ ти ишла до нёго на пораду—про весілля поговорити. Та казавъ, щобъ була ни піша, ни кінна, ни ишла, ни іхала; ни гола, ни обута, ни зъ гостинцемъ, ни безъ гостинця.

— Це ще мені й нічого.

Заразъ взяла вона, розділась голою, та й наділа на себе ятірь; такъ що хочъ вона була и у одежі, але все тіло її видно було; взяла міжъ ноги собаку, а за пазуху kota. Сіла на собаку верхи, а сама ногами по землі иде,—ни кінна, ни піша, ни иде, ни іде. Панъ, якъ узрівъ її, стало ёму зависно, що проста дівка, та перехитрила ёго. И звелівъ вінъ зпустити зъ цепівъ собакъ, щобъ вони її розірвали. Собаки на неї якъ кинутся, а вона мерщій зъ-за пазухи kota, та й впустила собакамъ. Собаки й побігли за кішкою, а вона мерщій на рундукъ, та й стала передъ паномъ.

— Ну, а гостинець же принесла? питавъ її панъ.

— А онъ, бачить же, утікъ и твої собаки погнались за нимъ.

Ну, нічого робити панові,—одруживъ вінъ свого сина зъ цією розумною дівкою. А дочка пана такъ и зосталась дівкою,—не знайшовъ панъ такого розумного парубка.

Записана Столбінимъ.

85.—Розумна дівчина.

Бо то було двоохъ братівъ: еденъ багатий, а другий бідний. Але той багатий змилювався надъ біднимъ, що не мавъ ни ложки молока для дітей, подарувавъ ёму дійну корову. Той бідний, де буває зъ людьми, все каже, що «подарувавъ братъ мені корову, благодарю Бога». Братъ то почувъ и каже до нёго:

— Коли ти мені не благодаришъ за корову, а тільки Богу, то віддай мені корову.

Бідний каже:

— Не віддашъ, бо діти привикли молоко їсти, перше вони молока не знали, то и борщъ замість молока їли, а теперъ не схтять безъ молока бути:

Богачъ каже:

— То ходімъ до пана.

Прешли до пана. Панъ каже имъ такъ:

— Котрий відгадає, що найсолодше на світі, то того корова буде.

Назначивъ імъ, щобъ на другий день прийти и сказати ёму. Богачъ прийшовъ до дому, мавъ пасіку велику, всі вулії переглядавъ и знайшовъ въ однімъ дуже солодкий медъ, щоби панові сказати, бо думавъ, що солодшого на світі нема. А бідний мавъ дочку, и вона сказала, що нема солодшого на світі нічого, якъ сонъ. Приходять до пана, богачъ каже:

— Въ мене есть въ одномъ вулі медъ найсолодший.

А бідний каже:

— Моя дочка каже: що нема солодшого на світі, якъ сонъ.

Тогді панъ давъ тому бідному п'ятнадцять яецъ и каже:

— Дай свої дочці, каже, вона така розумна, то нехай посадить на нихъ квочку и щоби наавтра курчата висиділа.

Бідний приносить, віддає яйця свої дочці и каже, що казавъ панъ ёму, що якъ цёго не зробишъ, то корова вже не наша буде. Дочка каже:

— То нічого.

Яйця взяла побила, всмажила, та й зїла, а татові каже такъ:

— Иди до пана и кажи ёму, що курчата будуть: але вінъ щоби сегодня вноравъ и просо посіявъ, щоби наавтра вродилося, накосити ёго, помолотити, пшона наробити, щоби курчата мали що їсти.

Пшовъ вінъ и то панові все розказавъ. Панъ на тоє сказавъ:

— Такъ коли вона така розумна, то щоби вона зватра въ мене була, ни въ сирочці, ни вдягняна, щоби ни їхала и ни ишла и щобъ принесла мені таке, щоби я ни втишився, ни невтїшився.

Отець ёї приходить и розказує, що панъ казавъ, и журиться, що вже ажъ теперъ буде біда, бо въ дворі есть такі недобрі собаки, що ёї роздеруть, и відъ нихъ панъ прикаже ёї не боронити. Дочка каже:

— То ще не біда, постарайтесь мині зайчика зловити и гарної птички.

Отець пішовъ въ ліс и приносить їй зайчика и птичку. Вона скунула сорочку, вбралася въ волокъ, що рибу ловлять, взяла цапа межи ноги, зай-

ця й птичку въ руки. Приходить до двора, собаки єї обступили, вона пустила зайця, собаки побігли за нимъ, а вона зъ цаломъ прямо прийшла до двери давала панові птичку, та й пустила, всі пани зглядалися, якъ на чорта. Панъ придивлявся, що гарна дівчина и така розумна, каже до неї:

— Я тебе возму за паню, тілько щоби ти безъ мене ніколи справи не робила, якъ буде треба, своїмъ підданимъ.

Вона каже, що добре, нігде за нѣго и безъ нѣго справи робити не буде. Прейшло вже, вінъ зъ нею оженився и поїхавъ куди-то по своїмъ ділі. Прийшло два чоловіка на справу: що вони спрагалися обидва до міста поїхати, обидві були кобили, зайшли обидва до коршми; и една мала лоша; вони за тоє спорать, єдень каже, що «моя кобила мала лоша», а другий каже: «моя кобила, мала лоша». Пани каже:

— Такъ, поставте кобили една відъ другої особно на дворі, пустять лоша, до которі прибіжить, то того лоша.

Зробила имъ таку справу. Панъ приїзжає, розгнівався на ню за то, що безъ нѣго справу зробила, не хтівъ зъ нею жити, казавъ єї відъ нѣго забиратися. А вона стала просити єго, щоби на відході зробити балъ. Вінъ на тоє согласився. Було на балю багато гостей, пана дуже вчаствовали, що ажъ випився. Вінъ казавъ єї забиратися и брати собі, що тілько сподобалося їй, любе та миле, а самъ заснувъ, вона казала коні закласти, єго во время сна винесла на бручку и поїхала зъ нимъ. Но якъ вінъ обудився, спитався: «що таке зробилося»? То вона розказала єму, що вінъ казавъ єї, «брати собі, що любе та миле», то вона, якъ не було нічого милійшого, и тілько вінъ самъ, то и взяла єго зъ собою. Панъ казавъ вернутися и вже жили собі обов.

86.—Мужикъ и панъ.

Єдень мужикъ везе сіно, а напротивъ нѣго іде панъ. И питає панъ мужика:

— Що ти везешъ?

А вінъ каже:

— Шпаки.

— Якъ шпаки? це сіно.

— Ні, пане, не всі: котри старши, то повтікали.

— Зъ якого ти села?

— Була, пане, и сова въ другімъ дуслі, але вилитіла.

— Хто ваше село держить?

— Такъ, пане, наше село держится: плить до плота, рівъ до рова—
и нікуди не посовується.

— Хто ставъ тримає?

— Палі та гребля.

— Я тебе питаю,—хто въ васъ найстарший?

— Въ насъ пане, є вийтова мама, така стара, що не може їсти и хліба,
а варять їй мамалигу.

— Кого ви боїтесь?

— Въ нашімъ скарбі є такий здоровий бугай, що ёго боїтся старе
и мале.

Панъ розсердився и каже до фурмана:

— Батогомъ ёго!

Фурманъ якъ начавъ битъ, а той мужикъ, якъ вчепився до коней и
єричить:

— Ёгвалтъ!

Панъ виймає сто злотихъ и говорить:

— Відчепися, сатана!

Мужикъ взявъ сто злотихъ и пішовъ шукати другого такого. Иде му-
жикъ до міста торговати и здібає ёго той самий панъ.

— Чоловіче! чи не чути тутъ де вівса купити?

Мужикъ бере пана за руку и веде до свого воза, вигізає на свій візь
и нюхає:

— Не чути, пане.

— Алежъ, бо ти розумний!!!...

— Панъ ще розумнійший, бо узавъ и давъ мені сто злотихъ.

Панъ пізнавъ мужика и пішовъ відъ нёго, нічого ему не говоривши.

87.—Роспитався.

Бо то іхавъ собі чумакаъ. Приїхавъ до села, и за щось то ёму ви-
пругли коная, и той иде до дому. Але на дорозі надібає чоловіка и питаєся:

— А до кого тая гребля належить?

— До ставу, каже той чоловікъ.

— А той ставъ до кого належить?

— До греблі.

— А ту хто въ вашімъ селі єсть старший?

— Єсть баба, 75 літъ має, то вона у насъ найстарша.

— Ну, а чомъ ви ся боите?

— Ту, каже, є въ дворі бугай, дуже великий и ми ёго всі ся боимо.

Той чумакаъ приїжає до двора, дивитця—панъ въ бурнусі старому и
коло нёго пси. Вінъ питаєся пана:

— Псарнику, єсть панъ въ домі.

Тому стидно сталося; пішовъ вінъ до покою и перебрався въ нинше
плаття. И въ того пана бувъ піпъ и виходить до нёго, да и каже:

— Встидайся! на що ти нашого пана назвавъ псарникомъ?

— Ні, пане арендару, я межи панами мало бувавъ, то и мало знаю.

И вінъ назвавъ пана псарникомъ, а попа арендаромъ, и зъ тімъ поїхавъ.

88.—Якъ одинъ чоловікъ учився красти.

(М. Тьвровъ, Винницькаго у., Подольской г.)

Було собі три брати: єденъ бідний и два багатихъ. Мавъ бідний одну
конаяку, та й та здохла. Брати ёму и кажуть:

— Возьми ту шкуру, та й неси—тамъ коло двора є бузина, то бу-
дешъ учиться красти, покинешъ шкуру на дорозі, а самъ сховашься въ бу-
зині,—вибіжишъ, ухопишъ ту шкуру, та й будешъ утївати у бузину.

Вінъ пішовъ, та й такъ и робивъ. Панъ побачивъ, та й на другий
день призиває ёго и каже:

— Що ти, Иване, робивъ?

— Учивсь красти, пане.

— Возьми, украдь у мене жеребця зъ стані.

Вінъ пішовъ до дому, та й журиться, жінка й питаєся:

— Чого ти журишся?

— Та казавъ мені панъ коня украсти.

— Возьми купи конячку, каже жінка, запряжи, та й ідь. Возьми собі горілки, тамъ коло стані и річка є, ти будешь іхати черезъ ту річку, конячка застрягне, то ти кричи «гвалтъ», то вони повибігають тебе рятувати, ти возьми горілку, та й напоїшть іхъ.

Вінъ такъ и зробивъ, напоївъ всіхъ. Після того пішовъ у станю, а тамъ всі сторожи спали. Вінъ тому, котрий тримавъ за повідъ, то вінъ давъ ёму матузокъ; котрий тримавъ за хвістъ, то вінъ урізавъ тому конєві шматокъ хвоста; а котрий тримавъ за ногу, то вінъ давъ ёму поліно, та й таки укравъ коня. Панъ ёго призиває, та й каже:

— Укравъ, Иване, коня?

— Укравъ, пане.

— На тобі сто злотихъ. Теперъ же украдь бриліанта. Якъ украдешъ, дамъ тобі сто злотихъ, а якъ не украдешъ, дамъ сто нагаївъ!

Вінъ узявъ—намастивъ клубокъ лобомъ, та й пішовъ, а собаки якъ побачили, та до него, а вінъ імъ и кинувъ клубокъ, собаки за клубомъ, а вінъ навинувъ на нихъ петлю, ухопивъ бриліанта, та скорійшъ до дому.

Другого дня призиває панъ ёго до себе, та й питається:

— Укравъ, Иване, бриліанта?

— Укравъ, пане.

Панъ давъ ёму сто злотихъ и каже:

— Коли ти такъ умієшъ красти, украдь креста въ костєлі.

Иванъ пішовъ у костєль, якъ правилося, та й сховався за дверми. Повиходили зъ костєла, а вінъ остався. У ночі позасвітувавъ свічки, убрався у ксєндзове убранья, та й ходить по костєлі співає:

Приславъ Богъ ангела зъ неба,

Щобъ узяти креста до неба.

Почули люди, поприходили и ксєндзъ прийшовъ, а вінъ таки ходить, та співає и бере креста у торбу. Зачали въ усі дзвони дзвонити и процесію брати. Випроважали ёго, ажъ за село и ксєндзъ зъ ними. Випроводили, та й повертались, а вінъ креста повісивъ на стовпі; а панъ іде, ставъ, та й каже:

— Це, лебонь, Иванъ, креста повісивъ. И каже до лакея:

— Піди но, візьми ёго до костєла.

Панъ давъ Иванові сто золотихъ, то вінъ такимъ ставъ, якъ ёго два брата.

Записано учителемъ Воронежскимъ.

89.—Злодій.

Було три злодія, пішли и зговорилися, що у пана багацько грошей. И порадившись, пішли вь магазинь, наточили горілки, наволотили муки и дали псаць, и тіхь псівь пьянихь повъязали хвостами и набрали повішали; украли гроші и вь кощєлі розділилися на сурдуть, посварилися и для розсудку тої сварки, порадилися піти до пана спитати о сурдутьові. Але той пань любивь байки, и пастухь розказувавь єму часто. А злодій, прийшовши, розказавь зробленное ими замісь байки. На що пань спитався, а до товарицівь сказавь: «а ви слухайте?» А пань осудивь сурдуть тому, що такіи справний. Но ранкомь, вставши, видить всіхь псівь на брамі, грошей—нема, и злодії утіклі.

Вь того пана бувь брать всєнзомь. Вінь поїхавь до нєго и розказавь єму. Но той зь нєго посміявся и другимь розказавь. И якь пану стидно було, то вінь наговоривь, щобь єго брата научили, на що сказали єму злодії: «наловижь, пане, раківь, купи свічокь грошовихь и шкуру свинячу». И зговорилися, коли прийдуть. И коли прийшли, занесли до кощєла свічки и раки, и каждому ракові приліпили свічку, до Великой ночи и пустили їхь по кощєлу, пішли и сказали всєндзові, що єго самь Богь просить и хоче єго взяти съ собою. Той, вь тіі минуті, всю свою маячністьь віддавь людемь и пішовь вь кощєль, а злодії засіли вь кощєлі за дверима, злапали єго, вь шкуру свинячу зашили и написали, щоби всякій по пяти гарапниківь давь, и брать самь бивь, но потімь єго випустивь зь умовою, щоби не говоривь никому ни про свою біду, ни про єго.

А розбійники ходили по світу, и старший зь нихь оженився, а другі два ходили ще. И старший разь зарівавь свиню, а сало повісивь на горі, но вони прийшли и сказали: «нашь брать порісь». И коли чоловікь вернувся, жінка сказала єму, що брати прийшли. Вінь взявь сало, відвъязавь, а ситину на тімь місці повісивь. Тіі продерши снопи на хаті, ввали, но опшукалися; и радились, якимь способомь тоє сало украсти, и уговорилися вигнати худобу съ підвірья; и вигнавши, господаря збудили. Той пішовь за худобою, а тіі сало украли, німь господарь вернувся, сала уже не було. А вони пішли до пустої хати приготувити сало собі на обідь, но старший їхь знайшовь, сало видібравь и братівь нагодувавь и відправивь съ Богомь до дому. А де бувь дімь ихь?—Вь свєляхь; тамь вони и жили, доки не погинули.

90.—Сидірь злодій.

Живъ собі панъ, а у ёго бувъ чоловікъ Сидірь. Якось разъ панъ іде у поле, коли—зиркь! ажъ Сидірь поклавъ шматочокъ хліба на кілочокъ, та й крадеця до ёго. Панъ підъїхавъ до ёго, та й пита:

- Що ти, Сидоре, робишъ?
- Учусь, пане, красти.
- Украдь, Сидоре, у мене коня.
- А буде мій?
- Буде и твій.
- Ну, добре.

Вернувся панъ до дому и звелівъ вивести коня у садокъ, и звелівъ одному сісті на ёго верхи, двомъ держати за поводи, а четвертому ходити округи, представивъ, бачъ, чотирохъ чоловіка. Отъ Сидірь взявъ, та й укотивъ у той садокъ барило горілки, сторожі не въ замітку, а самъ сівъ за тинномъ, та й назира. Довго сторожі стояли на однімъ місці; сѣдили и забажалось пшти. Отъ одинъ сторожі и пішовъ за водою, пішовъ, та й надибавъ те барило горілки. Мерщій прикрутивъ ёго до товарищівъ, та й викружали ёго ладненько, та й заснули гарненько, а Сидірь до коня, та—бувъ такій, та й нема... Прокинулась сторожа,—ажъ и коня нема. Тоді кличе панъ Сидора, та й запитує:

- Ну, чи вкрадешъ у мене скриньку зъ грошима?
- А будуть грошики мої?
- Вудуть.
- Ну, добре; я прийду у вечері.

Спавъ вечері. Панъ відкривъ вікно у своєму кабинеті, а на вікні поставивъ скриньку зъ грошима, и самъ тутъ сівъ и зъ шаблею въ руці. Отъ Сидірь взявъ порося за ноги, прийшовъ до паньскаго будинка, саме до того вікна, де стояла скринька зъ грішми, и віткнувъ у вікно поросячу голову, а панъ думавъ, що то самъ Сидірь, та якъ рубане шаблею, такъ и одчесавъ поросячу голову. Панъ зрадівъ, та бігомъ до пані:

— Маша, Маша (такъ звали паню), я зарубивъ Сидора!

А Сидірь тимъ часомъ хапъ скриньку, та и давъ тяги. Тутъ всі збіглись дивитись на зарубанаго Сидора,—коли то порося зарубане, а скриньки паньскої й Сидора нема й духу. Бачить панъ, що промахнувся, шле угъять по Сидора:

- Ну, Сидоре, украдь-же у мене тройку коней.
- А буде моя?

— Та буде.

— Ну, добре!

Отъ приклика пань кучерівъ и велить імъ заперти тройку коней у шопу и біля нихъ здоровеннихъ Самарськихъ собакъ. Довго Сидіръ ворочавъ думкою, якъ украсти коней, а далі и придумавъ. Взявъ, та й наливъ горілки у те корито, изъ котораго собаки їли завжди. Отъ захотілось собакамъ пити, вони до ворита и замість води нахлоктались горілки, поопивались и такъ усі лоскомъ и полягали. А вінъ мерщій за тройку, та драла. Вачить пань, що ніякъ не встерезеться відъ Сідора, усе той якъ небудь, та підійде підъ нѣго, велить упъять кликнути Сідора.

— Ну, каже, Сидоре, украдь же теперъ у мене баринню?

— А буде моя?

— Та буде и твоя.

— Ну, добре!

Отъ провідавъ Сидіръ, що пань другого дня виїзжа зъ города и взнавъ який шляхомъ. Вінъ заразъ раздівся, та якъ разъ на тімъ саме шляху и повисивъ на дереві, и висить мовъ самъ себе запропастивъ. Пань якъ уздрівъ, що висить Сидіръ, зрадівъ ажъ затримтівъ; скочивъ заразъ изъ каруци, покнивши жінку, та до Сідора, давай ёго шмагати малахаємъ: а Сидіръ, якъ стрибоне зъ дерева, та до каруци, сівъ замість кучіря, та й поперъ баринню, та й продавъ її Жидамъ. Бликнувъ пань Сідора и просить ёго вернути паню, а ёму за те поступається половиною свого добра.

— Добре! відказавъ Сидіръ.

И пішовъ до Жидівъ и каже імъ:

— Чуєте, давайте забъємося, що ви не обженете моє дітинки.

— Давай объ віщо забъємось? питають ёго.

— Та ось якъ: коли я виграю, то вірніть мені ту бабу, що вамъ продавъ я; а якъ ви виграєте, то дамъ вамъ тридцять рублівъ.

— Чи такъ, то й такъ. Дежъ твоя дітина?

Та біжи онъ до того вуца та криєни: «Катю»!

Жидъ побігъ, та якъ зіпне біля вуца, а зъ-підъ ёго якъ присне зацяць. Жидъ за нимъ. Гнався-гнався, не здогнавъ, съ тимъ и вернувся. Вигравъ Сидіръ баринню, приставивъ її панові, получивъ відъ ёго половину усёго ёго добра и заживъ собі паномъ на всю губу. Съ того часу переставъ и злодіювати.

Записавъ Залюбовскій.

91.—Мужикъ та писарь.

Ишовъ писарь вулицею у гості, а на ёму маленькі, чистеньки чобітки — звісно, якъ писарь. А передъ тимъ пішовъ дожчикъ, підгрязнило: стали по вулиці калюжі—звісно, якъ бува скрізь по селахъ. Отъ дійшовъ писарь до калюжі, та й ставъ, боїтсь далі ити, щобъ не покалати чобітокъ. Се проходить мужикъ зъ того-жъ таки села. Писарь и гука:

— Візьми мене перенеси!

Не хотілось сердезі, та треба—свій писарь, треба коритись! Взявъ сірома писаря на спину, несе ёго. Саме середъ калюжі писарь и каже:

— Ну, нехай якъ угьять виберуть писаремъ, я тебе за се не забуду.

— А хіба ви теперъ не писарь? пита чоловікъ.

— А хіба ти не знаєшъ? Сьогодні скинули мене.

— Еге, ну нехай-же я тоді донесу тебе й до берега!

Та й булькєть ёго зъ маленькими чобітками въ калюжу. А самъ потягъ далі.

Записавъ Залюбовскій.

92.—Лихо.

(Липецкая слобода, Харьковскаго у.)

Бувъ собі панъ, та ніколи не знавъ лиха. Чує, було, що ёго люде часомъ скажуть: «охъ, лихо! оце лихо! ой, лишечко прибігло!» а самъ не зна, що воно за лихо. Звісно, панъ! що ёму? Люде на ёго роблять, а вінъ спить, та пьє, та лежить. Дежъ ёму лихо знати! Слухавъ, слухавъ панъ, що все лихо поминають, а далі й дума: «що воно таке за лихо? хочъ би мені ёго побачити!»! Думавъ, думавъ, та й поїхавъ ёго шукати. Надъ вечіръ уже приїхавъ вінъ, у селі баба брала воду, та й упустила ведро у колодїзъ. Шукала, шукала ёго,—ні, не нашла, та й каже:

— Охъ, мені лишечко!

А панъ саме доїхавъ до неї, и зачувши, що вона промовила, запросивъ її:

— Де тамъ лихо?

— Та ось де, пане, у колодїзі.

Панъ, не довго думавши, швидче роздігся, та въ колодїзъ и полізъ, а коня прив'язавъ до цямрини. Шукавъ, шукавъ лиха, якъ собака вмерзъ. А та баба дивиться, що панъ трохи пришелепенуватий, за коня, та за одежу, та й поминай

якъ звали! Чи довго вже бувъ тамъ панъ, чи ні; а тільки якъ вилізъ, та вкрівъ, що нема ни коня, ни одежи, да й каже: «охъ, мині лихо!» (Теперъ уже и панъ узнавъ лихо). А самъ дрожить, ажъ містя не найде. Подумавъ, подумавъ, та якъ побіжить геть відъ колодизя! Вибігъ за село, дивиться далше хата стоить, такъ — сама собі. Вінь тудя, — нікого нема; а видно, що люде живуть, и пічъ тільки що витоплена. Забрався вінъ підъ пілгъ, та й сидить молчки у кутку, мовъ неживий. Коли це иде жінка, а за нею трохи згодомъ и дьякъ крадькома иде. Де не вродилась горілка и млинцівъ стовиць цілий, курку спекли, и тільки що лагодились добре попоісти та пошити, ажъ гулькь, — ховяінъ иде зъ дороги:

— Гей, гей! цобъ, цобъ!

Що тутъ, робити?

Жінка мерщій млинці підъ лаву, курицю підъ причечокъ, горілку въ за-капелокъ, а дьяка и запхнула підъ пілгъ, вона й байдуже, що тамъ уже звірь сидить, и баче той звірь усе, що ни робится въ хаті. А сама й зробилась такою хворю, иде навстрічу чоловікові, да и кречче:

Охъ, охъ!»! Вийшовъ чоловікъ у хату, поздоровкався, якъ слідъ, та й каже:

— Що це, моя половина любя, ти хвора, чи що?

— Та оце, чоловіче, такъ занедужала, що ні якъ не діжду тебе, — уиру.

— О, жінко, хай Господь милує! не виирай!

— Чи нема, жінко, чого повечеряти? Я ще сьгодні мало й івъ, усе доби-вався до дому горячої стравы поісти.

— Та нема, чоловіче: я такъ занедужала, що нічого й не варила.

— Ну, давайте, хлопці, хочъ по куску хліба ззімо, — каже вінъ на своїхъ батраківъ.

Сіли; вечеряють. А підъ піччю сидить дьякъ; сидить и панъ голий: той у въ одному кутку, той у другому. Панъ и приставъ до дьяка:

— Ти що таке?

— А ти що?

— Я чортъ.

— А я дьякъ.

— Ну, такъ давай співати!

— Та мовчи вже, цуръ тобі, бо якъ почувють, буде й тобі, и мені лихо.

— Хіба дай мені усю твою одежу, такъ буду мовчати.

— Та візьми вже, та тільки мовчи, спасибі тобі.

Дьякъ дума: чортъ хочъ и буде співати, ёго не видно — вінъ чортъ; а мене

якъ убачуть, — отпоруть. Панъ одігся у дякову одежу, а дякъ голій. Посиділи, панъ опъять:

- Ти що таке?
- А ти що?
- Я чортъ.
- А я дякъ.
- Ну, даваймо співати!
- Та мовчи вже, спасибі тобі!
- Хиба дай чобити.

Нічого робити: віддавъ дякъ чобити. Посиділи, посиділи, панъ впъять до дяка:

- Ти що таке?
- А ти що?
- Я чортъ.
- А я дякъ.
- Ну, давай заспіваймо.
- Та мовчи вже, будь ласкавъ!
- Хиба віддай шапку, буду мовчати?

Віддавъ бідолаший дякъ и шапку, а самъ zostався голій, якъ бубонъ, а панъ уже й зодівся й зобувся. Тільки хозяинъ зъ жінкою заговорились, а панъ зъ-підъ печи шмигъ. Не вбачивъ и хозяинъ, якъ вибігъ вінъ на улицю. Жинка вбачила, та й дума: «ну, слава Богу, хочъ дякъ вибігъ (вона бачъ думала, що то дякъ), а то хто й зна, що и робити булобъ». Панъ, якъ вибігъ на улицю, побувъ тамъ яву годину, то й иде підъ вікно:

- Здоровъ бувъ хозяинъ?
- Здоровъ!
- Пусти, спасибі тобі, переночувати!
- Иди, ночуй! місця не багато зайнешъ.

Увійшовъ панъ у хату, и підъ рукою несе птицю-сову (вінъ піймавъ її де-то на улиці).

- Щожъ оце въ тебе за птиця? питає хозяинъ.
- Е! це така у мене птиця, що зна, що у тебе у хаті є: я спитаю, тагъ

заразъ и каже.

- Щожъ у мене въ хаті є, чи можна її спитати?
- Можна.

Панъ якъ придаве сову, а вона: «кrrrr!»

«Труды» Чувинскаго, томъ II.

— Що то вона каже?

— То каже, що вь тебе вь закапелку горілка є.

— Що ти, де вона взялась? у мене їсти нічого!

— Ні, є! далєбі є, хочь подивись!

Хозяїнъ пішовъ—такъ и є цілий штовъ калганівки!

— Жінко, що це таке?

— Та, чоловіче, то я взяла, щобъ витиратся.

— Ну нічого робити, выпьємо хочь ціі.

Випили по чарці, по другий. А панъ якъ придаве сову, а вона: «кrrr!»

— Що то вона каже?

— Каже, що підь лавою млинці.

— Що ти? де вони взялись? У мене и жінка ледве дине, а ти кажешь, що млинці.

— Ні, є, хочь подивись, коли не віришь.

Хозяїнъ пішовъ, подививсь, (що це за кумедія!)—цілий стовпъ млинцівъ!

— Жінко! що це таке?

— Та то, чоловіче, мене забажалось млинчикъ иззісти, такъ, кума, сла-
сїбі її, принесла; а я й байдуже, забула про їхъ.

Взяли млинці, поїли. А панъ якъ придаве вгьять сову, а вона якъ кркнує!

— Що то вона каже?

— Та каже, що подъ припечкомъ є курка печена.

Знайшовъ хозяїнъ и вурку, поїли. Сиділи, сиділи, а панъ, якъ при-
даде сову, а вона якъ закричить: «кrrr! кrrr!»

— Що то вона такъ закричала. Ажъ я, нехай Богъ бороне, злякався!

— То каже, що вь тебе вь хати є чортъ.

— Що ти? що ти? де чортъ? Оце, ще хай Богъ милує!

— Ні, є, далєбі є, якъ що хочешь, такъ я й вигоню ёго.

— Ну, вижени, будь ласкавь!

— Ну, поставъ же своїхъ робітниківъ зъ батогами: ми ёго добре про-
вчемо. Глядїть, хлопці, якъ вилізе, одлупить ёго по-возацки!

Усі робітники постановилися округи полу зъ батогами.

— А ну, лишень, виліжай! каже панъ на дяка.

Нічого робити! лізе вінъ. Якъ почали ёго батогами лупити; лупили,
лупили, ледве живъ зостався, насліу втієъ. Хозяїнъ каже:

— Продай мені оцю птицю! що візьмешь?

— Давай сто карбованцівъ та коня.

Віддавъ хозяйнѣ сто карбованцівъ и коня. И поїхавъ панѣ въ своє село.
Узнавъ вінъ, що таке лихо!

Записавъ Столбнѣ.

93.—Біда.

Баба ішла дорогою и гроши знайшла повну шкуру, що зъ теляти, та й сіла и плаче и дали нейде, — бо біда на дорозі стоїть и тутъ надійшло двохъ солдатівъ и іденъ питається:

— Чого ти, бабо, плачешъ?

— Онде на дорозі біда лежить, каже баба.

Москали прискакують зъ тісаками, розрубали, а звідтиль гроші посипалися. Вони владувалися, дали бабі грошей и баба пішла, а останні понесли въ лісь и радятця: що зъ ними робить. Єденъ каже:

— Ти зостанься коло грошей, а я піду до господаря и прижену візъ зъ кінями; привеземъ до дому и будемъ мати, на що гуляти.

И єденъ не йшовъ ся, а другій пішовъ до дому, взявъ коні, але іхавъ черезъ місто и купивъ бутельку горівки, и въ туу горівку напустивъ аршинику, и везе для того. Тільки що приїхавъ въ лісь, а тамъ той вистреливъ изъ ружа и забивъ свого товариша и говорить самъ до себе: «Ну, буду мати за що гуляти, да іще треба тіло скрити». Взявъ вінъ ёго за руку и тягне, а тому випала зъ кішені бутелька горівки. И той каже:

— Ахъ, Господи, що я зробивъ: забивъ свого брата, а вінъ для мене горівки привізъ. Ну, Боже, прости мині гріхъ!

И зачавъ пити ино, тільки що покушавъ и заразъ вмеръ. Ну, правда, що баба казала, що біда на дорозі лежить: бо неживе теля дві душі згубило.

94.—Біда.

Бувъ собі чоловікъ, и мавъ тільки одного сина, ще малого. Але якъ той синъ вирісъ, то вивчився читати и писати. И якъ батька ёго бувъ дуже богатий, тішився, що хоць одного сина має, хотівъ ёго жинити, но синъ не хтівъ, а говорить батькові:

*

— Доти женитися не буду, доки не буду знати біди.

Батько ёго відражує, но нічого не допомагає. И говорить той синь батькові:

— Дайте грошей и коня мені, я поїду въ світъ біди шукати.

Батько давъ грошей на дорогу и коня; синь взявъ и поїхавъ. Але іде вінъ, іде, може—вїхавъ вже зо двадцять миль, заїзжає вінъ въ лісь, дивиться: ставъ въ тімъ лісі, и якісь чоловікъ покращаємо ловить рибу въ річкѣ. Ставъ и дивиться на того чоловіка. Той чоловікъ оглянувся, дивиться: якісь стоїть на коні. А той синь богатира бувъ вбраний по-паньській. Але чоловікъ той, що рибу ловивъ, питається ёго:

— А звідки ви, паничу?

Той не хтівъ зразу сказати. Але якъ начавъ той чоловікъ випитуватися, признався вінъ, и говорить ёму:

— Я при батькові вирісь и вивчився; но якъ мій батько багатий, то я не знавъ и не знаю, яка то біда єсть на світі, и теперъ іду єї глядати.

Але той чоловікъ подумавъ трохи въ своїй голові и каже до того панича:

— Ідите сюда. Я, каже, ловлю рибу, то вже кілька разъ витягавъ и зъ води біду, и якъ хочете, то лїзьте, каже, въ воду и найдете єї.

А той каже:

— А якъ же я полізу, коли я вбраний.

Чоловікъ повідає до вёго:

— Скиньте шматя, а коня дайте, я потримаю.

Вінъ взявъ розібрався, віддавъ шматя тримати и коня тому чоловікові, а самъ полізъ въ воду. Але ходить вінъ въ воді и питається:

— Дежъ тая біда?

Чоловікъ ёму показувавъ, показувавъ, а шматя тімъ часомъ зібравъ и звинувъ и каже:

— Внірни, біда на споді!

Той хлопець внірнувъ, а чоловікъ шматя забравъ, на коня сівъ и втікъ; а хлопець вирнувъ на верхъ води и дивиться на другу сторону, не на ту, де чоловікъ стоявъ, и каже:

— Кажі, чоловіче, одежъ тая біда?

Слухає, ніхто ни відзивається; оглядається: нема чоловіка, и шматя, и коня, тільки фатка, вінъ вишовъ зъ води на берегъ, пішовъ би, коли голій, взявъ вінъ тую фатку, вбрався въ нюю и пішовъ вінъ. Деся вже коло полудня здибав, иде чоловікъ дорогою, просить вінъ того чоловіка хліба; чоловікъ каже ёму, що: «не маю»; але хлопець каже:

— Ну, то возьми мене на візъ й завези до села.

Чоловік боїтся, думає, що яка біда и нарешті каже:

— Сідай, но тільки назаду.

Привіз надъ село и каже:

— Злізай, иди въ бурьянъ, бо якъ люди зобачать, то піймуть и будуть бити и задають въ поліцію.

Але той хлопець злізъ въ бурьянъ підъ городомъ одного чоловіка, и дивиться, що тільки една жінка ходить коло хати; и чекає, коли би вона пішла кудя; але дивиться: пішла кудись жінка, може за водою, вінъ скоро вбігъ въ хату, и но тільки взявъ съ полиці хлібъ и втікати, дивиться— вже жінка иде, вінъ скоро взявъ и сховався підъ постіль и сидить тихо, дивиться тільки, що тая жінка робить, а вона лагодить вечеру добру; и дивиться, для кого вона такъ старастся. Але дивиться— иде дякъ.

— Добри вічеръ, вона ёму відповідала.

Поцюлувалися, заразя сїли до вечери и вечерають. А тої жінкі чоловікъ бувъ въ дорові, и тутъ, не за довгій часъ, приїзжає. Дякъ звертівся, та й каже:

— А дежъ я теперъ сховаюсь.

Тая жінка повідає:

— Лізь підъ постіль. А чоловікъ якъ вїйде, то якось скручу, що ти втичешь.

Дякъ влізъ підъ постіль и сидить. Чоловікъ ввішовъ до хати, звитався зъ жінкою и питається, якъ вона жила, якъ єї здоровля? Вона начала стогнати, каже, що слабує завше. Чоловікъ каже:

— Кобимъ де таку душу знайшовъ, щоби тобі помогла, то бимъ вже давъ сто рублівъ.

И всё радятся объ тімъ. А той хлопець, що вбігъ за хлібомъ и сховався підъ постіль, питається дяка:

— Ти що за еденъ?

Дякъ повідає:

— Я дякъ.

А той каже:

— То співай жи міні якъ.

Дякъ повідає:

— Мовчи, бо якъ вчує господарь, то буде бити насъ.

Хлопець повідає:

— Мене хоць буде бити, то всё таки пустить, бо нічого не вининемъ, а тебе буде бити, та й ще кудись задасть, ще й я скажу, що ти зъ ёго жінкою робивъ.

Дякъ запитькує, бо боїтиса. Але нічого ни помогає, бо той хлопець всё еднаково говорить. Дякъ повідає:

— Чогожъ ти хочешъ?

А хлопець каже:

— Дай мені свій жупанъ, то я буду мовчати.

Дякъ скинувъ жупанъ и віддавъ ёму, той вбрався и зновъ питається:

— Якъ ти називаєшся.

Дякъ каже:

— Мовчи вже!

Но той хлопець не хоче. И такимъ способомъ зъ дяка всё шмате забравъ на себе и чобити, такъ що дякъ остався голий. Потому той господаръ говорить зъ жінкою, але жінка повідає:

— Ти, чоловіче, теперъ прихавъ зъ дороги и маєшь брата и сестри, а такъ же маю, ходи но ми, запросимъ ихъ до себе, та погостимося трохи.

Чоловікъ каже:

— Добре, ходімъ!

Пішли вони, хату замкнули и ключъ поставили на засуві. Той хлопець тогди каже до дяка:

— Сидижъ ти тутъ, бо ти голий, а я піду на двіръ, десь знайду на плоті сорочки, бо я видавъ тамъ, що стояли кілька ихъ, принесу, вбереса, и тогди підемъ звідці.

Дякъ каже:

— Добре.

Хлопець пішовъ, відомкнувъ двері, вийшовъ на двіръ, замкнувъ назадъ двері и ключъ поставивъ на приспі, а самъ пішовъ підъ вікно и дивиться, що дякъ буде робити: дякъ вилізъ зъ-підъ постелі, ходить по хаті, розглядаєся, вийшовъ до сіний, поглядівъ — замокъ замкнений, ввійшовъ назадъ до хати и ходить. А той хлопець тільки дивиться на нёго въ вікно, що вінъ тамъ мучиться. Але той дякъ вчувъ, що господаръ зъ жінкою и людьми, которихъ вінъ запросивъ до себе, вже ідуть, втікъ назадъ підъ постіль; господаръ зъ жінкою и людьми ввійшли въ хату, начали собі забавлятися, пьють горілку, ідять. Але господаръ говорить до тихъ людей:

— Скажеть міні, що я буду робити зъ жінкою, що вона завше слабує и каже, коби мені така душа найшлася, щоби порадила жінці, щоби не слабувала, то бимъ вже не жалувъ дати сто рублівъ.

А той хлопець стоїть підъ вікномъ и вчувъ то, то бере, иде до хати, приходить до хати:

— Добри вечирь!

Люди ёму відповіли, просять сядати. Але хлопець дякує и повідає:

— Коли би ви мені переночували подорожного чоловіка.

Тії кажуть «добре», дали випити кілішокъ горілки и істи, и говорять де що. Але господарь зновъ говорить:

— Куби мені знайшлася така дума, щоби помогла мої жінці, тобимъ давъ сто рублівъ.

А той хлопець відзиваєся:

— Я поможу!

Господарь каже:

— Єй, якъ би помогли, то дамъ вамъ заразъ сто рублівъ и коня зъ сідломъ.

Хлопець подивився въ свою книжечку и повідає:

— А єсть вода и дрова?

Господарь повідає:

— Єсть:

— Наліть и грійте воду, повідає хлопець. Заразъ будемъ вигонити біду съ-підъ постелі.

Казавъ тїмъ людямъ поставати съ дручками въ вікнахъ и дверяхъ, тутъ скоре розпалили, воду загрили добре, бере той хлопець води, наливає въ малу посудину, иде до постелі, якъ пільляє на того дяка, дякъ якъ сплищить тамъ, а тії люде кажуть єдень до другого:

— А чуєте, кумі, якъ біда кричить?

Потому хлопець зновъ, якъ пільляє на того дяка, дякъ якъ закричить, якъ вискочить съ-підъ постелі, хлопець кричить до людей «бийте біду добре дручками». Люди якъ возмуть бити дяка, але дякъ, якъ му вже добре дошкуляли, якъ скочить,—по пре чоловіка въ двері и втікъ до дому. Господарь такъ того хлопця вгощає добре, давъ ёму заразъ сто рублівъ и каже, що ще рано коня съ сідломъ дасть. Люди тії такъ дивуются:

— Ото се каже, добрий дохторъ.

Наконецъ погостилися, полягали спати, переночували, рано встали, поснідали, чоловікъ съ той хати пішовъ коня сідлати. А той хлопець повідає до жінкі:

— А ти будешъ такъ и далі робити, чи ні?

Вона повідає:

— Нігди того не буду робити.

И хтівъ ще объ ні сказати чоловікові. Але вона начала просити, дала ёму ще ляддєсятъ рублівъ. Та й той хлопець повідає:

— Памятай же, якъ будешъ такъ робити більше, то дамъ знати чоловікові.

Вона заглялася, що більше не буде такъ робити. Хлопець тогді попрощався, сівъ на коня и поїхавъ. Приїхавъ до дому, знайшовъ собі дивчину и оженився. И живъ собі, доки не вмеръ.

95.—Паничъ.

Бувъ собі еденъ панъ, и мавъ одного сина, и віддавъ ёго до школи вчитися. И якъ той синъ вивчився читати и писати, то й поїхавъ до дому и знався зъ одною панною. Але одного часу поїхавъ вінъ до тосі панни въ гости. А тая панна мала тільки батька старого. Але той панъ мавъ багато ровнихъ книжокъ, и хотівъ дати читати тому паничові, що приїхавъ до ёго дочки. Але не мігъ достати зъ шафи, бо дуже високо було. А той паничъ каже до того пана:

— Зачекайте, я самъ здойму.

Та й той панъ показавъ ёму, котру книжку взяти. Той паничъ діставъ, та й, не хотючи, якъ струтивъ тії всі книжки на голову тому панові, та й зовсімъ ёго пришибъ. Тая панна тогді трохи нагнівалася на того панича, що вінъ такий незграбний. Але вінъ хутенько піднявъ того пана. Той панъ видійшовъ, книжки зібрали, и перепросивъ той паничъ пана и ёго дочку. Забавляються. Потому зновъ той панъ дістававъ другу книжку. Але паничъ прибігъ, та й якъ му дістававъ книжку, та й настолочивъ того пана на ногу, ажъ чуть не заплакавъ. Але той паничъ зновъ перепросивъ того пана и ёго дочку. И забавляються зновъ собі. Потому той паничъ пішовъ до другої станції и начавъ дивитися въ люстро, котре стояло на столі, де було и чернило; и якось, нехотючи, виллявъ тое чернило на стіль. Тоді скидався, нима чимъ стерти. Вінъ взявъ свою хусточку зъ кишені и стеръ зовсімъ и сховавъ назадъ въ кишеню и пішовъ до панни и начали танцювати, але вінъ якъ танцювавъ, та й дуже впрівъ, та й взявъ той платокъ зъ кишені обтиратися, и такъ обмастився, що ажъ панна ёго настрашилася, и втікла відъ нёго. А то вже вечіръ бувъ. Той тогді здивувався и говорить, що такого за чортъ ставався. Але виходить на двіръ, кличе до себе свого лёкай. Лёкай тільки zobачивъ ёго, та й назадъ, начавъ втікати. Той паничъ кричить:

— Вернися, ходи по сюди!

Приходить зновъ той лёкай до того панича, и паничъ ёго питається:

— Ти чого втікавъ?

А лёкай каже:

— Якъ не втікати, коли я ажъ настрашився васъ?

Той паничъ повідає: «чого?»

— А дежъ, коли ви такі чорні.

Той паничъ прибігъ до покою, дивиться въ люстро, и якъ побачивъ, що вінъ такий дуже замащаний, взявъ шапку, не прощастся зъ тими паномъ и ёго дочкою зо встиду. Виходить на двіръ, кривнувъ на фурмана и лёкая: «запрягайте коні!» Запрягли коні, та й сівъ и поїхавъ. Приїхавъ до дому тихенько, пішовъ десь до кухні, вмився, и якъ прийшовъ до того покою, де бувъ тато и мама, и взявъ розказувати, и якъ розказавъ, тогді батько каже до свого сина: іхати до Парижу, вчитися розуму; и давъ батько грошей, четверо коней, фурмана, лёкая; та й той паничъ поїхавъ. Приїздить до Парижа, заїхавъ на станцію, и тільки що начавъ розпаковуватися, присилає до нёго една панна слугу свою, щоби вінъ до неї заїхавъ, и тая слуга ёму каже, що тая паня казала, що вона ёму цётка. Той начавъ кричати на тую слугу и каже:

— Въ мене тутъ цётки нема.

Тая слуга пішла розказала своїй пані. А тая пані зновъ посилає, каже:

— Скажи, що я таки ёго цётка.

И сказала, якъ вона називаєся. Слуга пришла зновъ до того панича и говорить ёму тов. Але той паничъ таки не вірить, и нагнавъ тую слугу. Тая слуга зновъ пішла до дому, розказала пані, пані бере, пише до нёго карточку и написала якъ ния и прованіє, такъ якъ разъ въ нёго була цётка, тільки що вінъ мало свою цётку знавъ, бо вона не седіла зъ ёго батькомъ, и не знавъ єї добре, де проживає. Отъ приносить тая слуга карточку, віддає тому паничові. Вінъ прочитавъ, каже:

— Правда, що въ мені єсть така цётка, тільки не знавъ, де живе вона.

Казавъ коні закласти въ бричку, забрався и поїхавъ до неї. Приїзжає до тої цётки, звитався. Вони му дали заразъ чаю пити и їсти, де що розлитуется ёго. Тутъ вже вечіръ зробився, повечерали, то й тая цётка показала му станцію, де спати и каже:

— Може, маєшь, синку, гроши.

Показує му столигъ.

— О тутъ собі замкни.

Той такъ зробивъ, бере розбиратся и хоче спати лягати, але приходить слуга и каже му:

— Може схочете въ ночі на двіръ, то на на оті двері иди.

Показала и пішла. А тая пані була волошебниця и ни яка ёго цётка.

Той паничь лягъ спати. Але въ ночі захтіло му ся на двір, иде вінъ на ті двері, бо більше не знає, на які двері ходити, та й тільки прийшовъ підъ ті двері, ставъ на спружину, відчинилися децята підъ ногами, та й впавъ въ лёхъ, а той лёхъ повній бувъ кала, такъ що той паничь по самі вуха залізъ въ тое кало; де слухає, а тамъ и більши єсть людей, ще не померли, бовтаються. Вінъ злякався и сидить тихо; але дивиться, що єсть въ горі наленка дзюра, бере, драпається до неї по стіні, вилізъ, вилунавъ ще більши дзюру и вилізъ. Тоді боїтся до хати йти и въ місто такъ же, аби не взяли въ поліцію; але бере, иде въ місто, иде, иде, зайшовъ до якоїсь керниці и хтівъ витягнути собі води відромъ обмитися, взявъ витягати воду и не хотячи впавъ въ керницю, той тамъ ще гірше злякався, піймавъ якось тамъ відро въ руки и держится ёго, вже обмився. Але вінъ думає собі, коби хто прийшовъ за водою, то може мене витягне. Але приходять до тої керниці воду пити тіі Москалі, що ходять по місті въ ночі и стережуть, щоби злодіі де кого не обірали. Начавъ єденъ тягнути воду, тай не може витягнути и каже до другого: «пособи, братъ, а то будьто хто держить». Берєся и другий,—тяжко; а потому и третій,—насилу тягнуть всі три; а той паничь тихо сидить: щоби не вчулі тіі Москалі и не пустили назадъ. И якъ тільки підтянули, той паничь, якъ вхопився за цимбрини, бо боявся щоби го не пустили назадъ,—тіі Москалі, якъ зобачили, та й повтікали, думали, що яка біда. Той паничь вилізъ, вже обмився и не знає, куди йти; бо боїтся, щоби ёго хто не взявъ въ поліцію. Але иде вінъ по-за місто и прийшовъ недалеко цвинтара, дивиться—світло єсть въ якімось лёху; а въ тімъ лёху вмерлець лежавъ: тільки що ще того дня тамъ ёго занесли и не вєпіли замурувати. Але той паничь бере, лізе въ той лёхъ, и якъ влізъ туди, дивиться—вмерлець лежить. Але вінъ не дуже напудився, знає, що неживий не може встати до нєго; взявъ ще зъ нєго простираadlo тое, що бувъ накритий, и самъ закрився, бо змерзъ бувъ, и сидить тамъ. Але слухає—хтось буднить. А то злодіі ишли обдирати того вмерця. Пришли коло того лёху, та й чергуються, єденъ до другого каже: «лізь ти», той каже: «лізь ти», але бувъ найсмілівійший меж ними, бере лізи задкомъ до лёху. А той паничь дивиться, вже ноги видно, а бувъ здоровий, и якъ пійме ёго за ноги, якъ візьме бити кулакомъ, ажъ злодій кала напустивъ въ штани; потому взявъ, втягнувъ въ середину и посадивъ ёго въ кутовъ. А ті, що на дворі, чекали, доки не вилізе перший въ лёхъ, а не чули нічого, що той паничь бивъ того злодія; бо той злодій якъ запудився и не кричавъ, думавъ, що то вмерлець піймавъ ёго за ноги и бивъ. Помалу лізе и другий. Той паничь такъ и другому зробивъ, а потому и тре-

тѣму. Але то тії злодії такъ ся позалаковали, що навіть єденъ на другого и не подивится. Пришло.—Зробився той паничъ, бере, вилазить зъ того лѣху, а потому казавъ и тїмъ злодіямъ вилазити; взявъ повязувавъ їхъ и повівъ до поліції, де віддавъ въ поліцію тихъ злодіївъ. И начали поліціани питатися того панича: що вінъ за єденъ, чоґо вінъ тїлько въ сорочі и въ штанихъ, де вінъ ся обмачавъ, и де тихъ злодіївъ найшовъ? Той паничъ розказує, якъ то ся зъ нимъ зробилося, и якъ вінъ тихъ злодіївъ піймавъ. Тії поліціанти взяли єґо, пішли до тієї пані, де вінъ заіхавъ, найшли єґо коні, и люде вже порізани, найшли той лѣхъ, де той паничъ впавъ бувъ, де більше людей понаходили; потому пішли до покою, той паничъ найшовъ въ своїмъ сурдугі бумаґи свої, паказавъ имъ, вони прочитали, що вінъ за єденъ, та й віддали назадъ му тії бумаґи; потому найшли єґо гроши, що сховавъ бувъ въ столикъ, віддали му; а потому взяли тую паню за тоє въ поліцію и відослали въ кріпость. Той паничъ наймавъ собі тоґди фурмана до коней и поіхавъ. Приїзжає до дому, вже навчився розуму, бере женитя съ тою самою панною, що вінъ її любивъ, и оженився, и живе собі до сеї поря зъ нею.

На тїмъ весілі я самъ бувъ, такъ мені дали їсти и пити, що по бороді тїкло, а въ горлі сухо було, а я якъ ся впивъ, той ляґъ спати въ солому. Тії всі гості такъ же, якъ ся попили, та й взяли стріляти. Але єденъ зъ нихъ взявъ набивати гармату, та й и мене замішавъ въ солому, на місці флейтуха, то якъ вистрїливъ, то я ажъ тутъ залетівъ и сказавъ вамъ сюю прахтику.

96.—Швець-богатырь.

Бувъ собі швець, господаръ добрий. Але єдного дня, може підъ часъ неділі, дала жінка обідати борщъ мясний, и якъ викапнуло єму зъ ложки на стїль тлустість, и мухи злетїлися їсти. Вінъ зобачивъ, махнувъ рукою и забивъ сто мухъ до разу. Вінъ думає собі: «гу, що тутъ робити?» И взявъ написавъ на слупі такъ: «Янъ Фабіянъ сто душъ заразъ забіянь». Але єдного часу іхавъ відъ цара, може, який рицаръ, зобачивъ тоє, вирнувся до дому и розказавъ царові. Царъ сказавъ єґо зазвати до себе. Прийшовъ вінъ до цара, царъ питаєся єґо:

— То ти, Янъ Фабіянъ, сто душъ заразъ забіянь?

Вінъ повідає:

— Я!

А тогда була война.

— Ну, якъ же ти такий рицаръ, то иди жь воевати.

И питається:

— Скільки тобі дати войска?

Вінъ мовчить, бо не знає вь тїмъ ні якої сили, а потому новідає:

— Треба полкъ войска кіннаго.

Давъ ёму царь повгъ войска и каже йти. А вінъ просить, щоби сказавъ всьму войскові, щоби ёго слухали, и що вінъ буде робити, то щоби всі робили. Царь приказавъ и вінъ пішовъ. Ідуть, ідуть, переходять черезъ лісь, а вінъ якъ бувъ швець, зобачивъ добре дерево липе, злізъ съ коня, винявъ съ кишені ножикъ и дере тїі липи. Войско дивится, що вінъ дере кожу, беруться и собі; надерли може по 15-ти штукъ и поїхали. Приїзжають до одного озера, не можна жаднимъ правомъ переїхати. Бере швець, видає свою кору; тїі дивляться, кидають и собі. Якъ взяли вкидати, вистилили собі дорогу и переїхали. Приїздить до того чужого войска, воно настрашилося. А якъ свинувъ сподні и ставъ равомъ противъ чужого войска, а ёго дивится, що Янъ робить и сами поставали равомъ. Тїі дивляться, що то якась біда, не війско. Прислали одного начальника и дали мирову. Янъ и всё войско позатыгали сподні, взяли мирову и вернули до дому. Янъ прийшовъ до цара, віддавъ мирову. Царь бачить, що добрий лицаръ, віддавъ за нёго дочку, вділивъ половину царства и живъ собі Янъ, доки не вмеръ.

97.—Біда.

Бувъ собі дуже богатий купецъ и бувъ вь того купця синъ. Захоче той синъ якої-небудь одежи,—«купить, батько», захоче коней, або коляски—«купить, батько». Чого-бъ той синъ не захотівъ, все ёму батько поставляє. Живе той синъ, и біди не знає. Прийшовъ до ёго чоловікъ, а вуйнъ питає его:

— Скажи мени, чоловіче, що то за біда—я отъ скільки уже проживъ на світі, а біди ще й досі ні якої не бачивъ.

— Якъ не знаєте, що то за беда, то ідьте вь дорогу, тамъ часто трапляється—я самъ чоловікъ дорожній, я вже її добре знаю.

Отъ тоді купецескій синъ пішовъ до батька и каже:

— Скільки я живу, тату, а ще й досі не знаю, що то за беда, поїду я, тату, вь світъ, чи не побачу де-небудь беду.

— Ідь, сину, каже батько. Я тобі дамъ на дорогу сто рублівъ,—ідь въ чужі краї, тамъ побачишъ беду; и може трапляться де дешево які товари, то купишъ и превезешъ до дому.

Давъ отто ёму пару коней, фурмана, сто рублівъ грошей и вирядивъ у дорогу сина. Ідуть вони у двоохъ, ідуть та й ідуть, коли дивляться, ажъ стоїть у лісі озеро. Купеческій синъ и питає фурмана свого:

— Чи ти ще не бачивъ біди? Якъ побачишъ, скажи мені. Я скілько на світі живу, а ще й досі не знаю, що то за біда.

Фурманъ глянувъ на озеро—ажъ тамъ по середині стоїть у воді тичина.

— Отъ вамъ и біда! скидайте скорішъ одѣжу, та пливіть на середину озера—тамъ побачите.

Скинувъ той зъ себе одѣжу, попливъ на середину озера, взявся руками за тичку и дивиться въ гору, чи нема де беди. А фурманъ забравъ и одѣжу, и гроши, и коні, и бричку, сівъ и поїхавъ собі.

Державсь, державсь купеческій синъ за тичину, дививсь, дививсь у гору, не видно беди; а тутъ уже змерзъ у воді, якъ собака, вилізъ вуїнь на берегъ до одѣжи—ажъ нема ні грошей, ні одѣжи, ні фурмана! «Отъ беда», думає собі; «що тутъ робить? треба голому бігти». Біжить вуїнь дорогою голий и всё каже: «отъ беда! отъ беда!» Коли дивиться—стоить хатка, а тутъ уже и ніч наступає. Прійшовъ вуїнь пудъ окно, подививсь въ середину—нема нікого въ хаті, а на столі розставляни ружни напитки и наїдки. Зайшовъ вуїнь у хату, наївся, напився, хотівъ и одѣжинку взяти, та надіть—коли чує щось гомонить коло хати. Що тутъ робить? Нікуди тікати, вуїнь пудъ пічъ и сховався. Коли це въ хату входить панъ зъ панною, та зъ такою жъ то гарною панною, що ажъ у хаті повеселішало. Отъ панъ и питає панни:

— Що жъ я тутъ буду робить, якъ приїде твій батько и мати и застануть насъ у хаті—куди мені тікати тоді?

— Не бійся, каже панна:—я тебе сховаю куди небудь. Якъ почувешъ, ти гомінъ, або стукъ коло хати, то заразъ лізь пудъ пічъ, тамъ и сиди.

— А якъ вони прийдуть и будуть довго въ хаті сидіть—якъ я вилізу зъ-пудъ печі?

— Вилізешъ, не бійся—я тебе виведу, тільки гляди не засни тамъ пудъ пічю, а то буде беда и тобі, и мені. Якъ вони полягають спати, я вчушу въ хату собакъ—вони въ насъ звякли сидіть підъ пічю; я їхъ, одчинивши двері, буду вигоняти изъ-пудъ печі, то тоді и ти вискочинишъ въ въ сіни.

Тільки що це такъ вони переговарили, а тутъ старі пудъ хату. Вуїнь пудъ пічъ, а тамъ сидять уже одинъ голий и каже ёму:

— Куди ти лізеш! і мені одному тут тісно, а тебе ще сюда чортяка таска.

— Ой, мовчи, голубчику, а то буде беда і тобі і мені.

— Мені, кажє, нічого мовчать, мені вже і такь беда.

— Ой, мовчи, мовчи, голубчику!

Той помовчавъ, коли старі въ хату війшли, а дали їй каже:

— Скидай штани!

— На тобі штани, тільки будь ласкавъ, мовчи!

Скинувъ той штани, надівъ, ву́йнъ і каже:

— Скидай теперъ сорочку!

— На тобі і сорочку, на тобі чоботи і свитку, тільки мовчи, Бога ради, а то буде беда вельми велика.

Забравъ ву́йнъ всю ёго одежу, надівъ на себе і сидить пудъ пичью. Полягали спать старі, лягла і панна, потушивши світло, а дали і каже:

— Охъ, мені лихо, я їй забула повитонить изъ-пудъ печі собаць. Треба встать, а то вони ще горшки нобють у ночі!

Встала, одчинила двері въ сіни, взяла кочергу і штурхає пудъ пичь:

— А на двіръ, прокляти, пошли вогъ! Чого ви суди поналазили?

Тоді той купеческій синъ изъ-пудъ печі, та въ сіни. Вона побачила, що вже вискочивъ чоловікъ, думала, що то той, що до неї прийшовъ, взяла скорішъ і зачинила хату. А той сидить голий пудъ пичью. Купеческій синъ подождавъ трохи на дворі, прийшовъ пудъ вікно і кричить:

— Одчинить, одчинить.

Одчинили ёму, ву́йнъ прийшовъ у хату і питає:

— Розкажіть люде добрі, куда мені іхать на такі-то і такі-то села; я збився зъ дороги і не знаю, що мені теперъ робить, — куди мені теперъ іхать, а тутъ ще до того і хліба не стало: цілий день сёгодня нічого і въ роті не було.

Одчинили ёму, попросили въ хату, нагодовали ёго, розказали дорогу на такі города, куда ёму треба іхать — думали, що ву́йнъ справді дорожній чоловікъ. Ість ву́йнъ і каже:

— Чи ви святили свою хату?

— Святили, кажуть.

— Певне дуже давно святили?

— Тоді ще, якъ вона построялась. А що таке?

— У вашій хаті, єсть нечиста сила, якъ ви хочете, то я можу її вигнать, тільки треба нагріть води.

— Добре, добре, кажуть: вижени, будь ласкавъ! ми вже і сами чуємо,

що щось у ночі шелестить пудь пічю, або по хаті товчеться, та ми люде темни, того не понимаємъ.

Нагріли окропу. Тоді вуїнь взявъ, набіравъ колоскивъ жита, зв'язавъ їхъ въ одинъ пучокъ, въ одну руку взявъ горшокъ зъ окропомъ, а въ другу колоски—вмочить оце колоски ти въ горячу воду и бризне пудь пічъ. Терпівъ, терпівъ голий, сидя підъ пічю—нетерпляче бере. Вуїнь якъ вискочивъ, та въ двері. А ти всі дурни такъ хрестятся, думаютъ, що справді голий чортъ у їхъ пудь пічю живъ,—такъ ёму дякують, надавали ёму грошей; вуїнь забравъ, поїхавъ до дому и сказавъ батькові:

— Вачивъ беду, нехай ій біс! уже більше не поїду шукать!

98.—Біда.

Бувъ то єденъ піпъ багатий, и не мавъ дітей, тільки єдного сина. И вінъ зъ-маленьку ніцъ не робивъ. Якъ дійшовъ до кільконадцять лїтъ,—давъ ёго до школи, вивчився читати и писати, та й потому піпъ ёго оженивъ и зостався на місці тата, въ тїй самої парафїі, бо батька померъ. Вєнцъ вінъ собі думає, що то люди говорятъ, що то імъ біда, а я зрісь, оженився и жадної біди на світі не знавъ. Взявъ вінъ—казавъ собі зробити стовпъ и заопати на траєту, и на тїмъ слупи написавъ зъ єдного боку—версти, а зъ другого боку—таблицю прибивъ, и написавъ такъ: що відъ коли жив, зрісь, оженився, и жадної біди не знавъ. Але іде царь, дивится: зъ єдного боку написано версти, а зъ другого боку таблиця прибита. Такъ вінъ по-відає до кучера. А той скочивъ съ карети и читає, перечитавъ, взявъ на замітку, сївъ и поїхавъ, приїжає до дому, казавъ заразъ попа витребувати до себе. Але не такъ то було живо, може въ місяць, а може и въ два—приїжає піпъ до царя; переночувавъ, на другий день рано, вже піпъ по-стигає, наступивъ часъ дванадцятий, вже піпъ до царя приступає:

— Здравствуйте, ваше императорское величество!

Царь отвѣчає:

— Здоровъ! ну, чтожъ ти скажешъ?

— Не знаю, чого ваше императорское величество мене требуютъ.

Царь тогді говорить:

— Ты зрісь и оженился и жадной биди не знавъ.

Піпъ:

— Я, ваше императорское величество».

— Якниш то образомъ, царь говорить.

Піпъ повідає:

— О такімъ, що мій отець бувъ богатій и якъ бувъ при піпъ, то и біди ни якої не знавъ, а потому отець померъ, свое все богатство мені оставивъ и попомъ мене зробивъ, и теперъ же мені жадної біди нема.

Царь тогди розсердився и говорить:

— Я царствомъ управляю, чого же я біду знаю? И каже: ну, я тобі загадаю три загадки, якъ ти ихъ відгадаєшъ, то буде тобі то прощено; якъ не відгадаєшъ, то голова долой съ плечъ.

И давъ ёму срокъ на три доби и каже:

— Ти довжёнъ відгадати мені, чи вище відъ землі до небесь, чи въ землю глубше, скілько на небі звіздъ, и що я думаю?

Пішовъ піпъ на квартиру, и на квартирі сидить и дума, но не може вадумати, якій би отвітъ дати на тні загадки. Пришовъ срокъ ити вже зъ отвітомъ, зібрався вінъ, иде. Приходить до царського дому, дивиться, стоить на часахъ Москаль. Вінъ питається Москаля: «чи є царь»? И такъ дуже засумувався». Але той Москаль дивиться, що такъ піпъ засумувався, питається ёго:

— Чого ти такъ засумувався?

А піпъ каже:

— Та й що говорити, ти мені нічого не допоможешь!

Але взявъ ёму розказавъ, про що ёго царь зазвавъ, и які ёму загадки давъ. Тогді Москаль повідає:

— Батюшка, збросьте свою одежу, возміть мою на себе и стійте на моїмъ місці, а я піду до цара відгадувати загадки.

Помінялися вони одежою, и Москаль пішовъ до цара, а піпъ ставъ на Москалєвімъ місці. Приходить Москаль до цара:

— Здравствуйте, ваше императорское величество!

Царь говорить:

— Здоровъ; ну, що отгадавъ загадки!

— Отгадавъ, говорить Москаль.

Царь питається:

— Ну, скажи: чи вище до небесь, але глубше въ низъ, въ землю?

— Нѣтъ, ваше императорское величество, въ низъ глубше, говорить Москаль.

— Почему же глубше? царь питається.

— Потому, що якъ мій дідъ, прадідъ, отець, мать, сестри и братъ, якъ туда пошли, то й до сихъ поръ нема, а въ небесахъ якъ барабаниють, то тутъ всё слышно.

— Ну, то скажи, скільки звіздь на небі?

Москаль винима цілу вязку шерсті, нагодиної зо шкуръ, и говорить:

— Извольте посмотріть, ваше императорское величество.

Царъ говорить:

— А ти вірно посчитавъ?

— Извольте повіріть, Москаль говорить.

— Ну, а теперъ скажи, що я думаю?

— Царъ, ти думаєшь, що я попъ; нетъ, я солдатъ.

— А попъ де?

— На моімъ місці ставъ.

Тоді царъ давъ Москалєві відставку, а піпъ служивъ на ёго місці, доки не вислуживъ літъ.

99.— Чоловікъ та купецъ.

(Бахмутскій у., Екатеринославской г.)

Купивъ чоловікъ дєгтю на п'ять кіпъ ажъ, та й несе ёго вулицею за уривокъ мотузаний, що причеплений бува до мазниці. Ще не далеко відійшовъ вінъ відъ лавки, коли це той уривокъ — трісь! — и увірвався; мазниця гепнула на землю и дєготъ побігъ зъ неї, и біда чоловікові! за останні гроші купивъ, а тутъ така шкода! Давай вінъ збирати той дєготъ пригорщами. Де не взявся купчикъ, ишовъ мимо, та порівнявшись и зъ нимъ и давай лаятись:

— Ехъ, ти хохоль! навонялъ здѣсь дєгтємъ!

— Еге, тобі вінъ вѣня, — озвався чоловікъ. Бо ти грошей за ёго не плативъ, а я заплативъ за ёго п'ять кіпъ, то вінъ мені пахне.

Записано Залюбовскимъ.

110.— Чомъ козакъ схожий зъ паномъ?

Це було на Волині. У одного пана Ляха було багато маятивъ. Отъ приїхавъ той панъ якось у свою слободу, а вправитель и приславъ до ёго козака зъ бамагами зъ другої слободи. Глянувъ панъ на козака — здивувався: мовъ вилитий другий вінъ, самъ стоїть передъ нимъ. Отъ и питає козака:

— Чи не була твоя мати прачкою у горницяхъ за мого батька?

— Ні, не була, озвався козакъ, тільки мій батько вісімъ літъ топивъ у горницяхъ груби, за старої пані.

Записалъ Залюбовскій.

101.—Панъ и лёкай ёго.

Во то бувъ такий панъ, що ніколи не купивъ сірниківъ, щоби вогню робити, а тільки казавъ собі робити кресаломъ. А вінъ дуже сильно люльку курить, и завше казавъ кресати лёкаєві. А лёкай називався Иванъ. Досить того, що вночі положиться спати, и встає зъ десять разъ люльку курити, и той лёкай пускає ёму огню робити. Але вже тому лёкаєві вприкрилося все вставати, думав вінъ, якъ би ту зробити, щоби ся виспати. Пришло на другу нічъ, полягали вони спати, панъ каже:

— Иванъ, зроби вогню!

Той ставъ, зробивъ. Досить того, що той тамъ кілька разъ встававъ, але передъ досвіткомъ, каже панъ:

— Яне, зроби вогню!

А той лежить и пискомъ такъ креше, якъ кресаломъ, трошки покреше и спить. Панъ кричить зновъ:

— Яне, давай вогню!

Той зновъ пискомъ креше. Панъ вставъ зъ лужка, прийшовъ до нёго, слушає, а вінъ такъ пискомъ. Якъ відведе руку панъ, та въ морду. А той зірвався и питає:

— А почімъ панъ пізнавъ?

— А по іскрахъ, шельмо, по іскрахъ.

И відъ того часу робивъ, якъ панъ тільки закричавъ.

102.—Панъ.

Панъ бувъ бідний и мавъ єдного мужика. Иде дорогою, дивиться—мужикъ зарізає барана; приходить до дому, каже до сина:

— Нашъ Иванъ зарізає барана, иди до нёго; нехай дасть мяса, або, якъ не хоче дати, вижени ёго, щоби вивізъ гною на греблю за шарварокъ.

Приходить синъ до Ивана и каже:

— Тато казали, щоби-сь ти дали мяса, а ні, то йдіть возить гній на греблю.

— Ні, каже мужикъ, я гній повезу, а мяса не дамъ.

Приходить до дому пана синъ.

— А що тамъ, питає батько.

— А що, не хоче дати мяса, и воли до воза казавъ закласти.

— Ну, нічого!

Зварила жінка панова капусти, заправила яйцемъ, насипала на миску, поставила для форми вилки, и панъ каже:

— Такі що шляхтичъ, то шляхтичъ: капусту вилками буде їсти; а мужикъ мясо, якъ собака, буде тріскати.

103.—Панъ и мужикъ.

Мужикъ гонивъ на ярмарокъ кабана. Але здивавъ ёго панъ:

— Що ти, чоловіче, гонишъ?

— Або панъ не видять, чи що гоню? Видите, що козу.

— Ти продаєшъ ёї, чи ні?

— Продаю.

— А кільки хочешъ?

— Або панъ не знають, по чому кози платяться?

— Ну, добре, на тобі три рублі; а ви, лёкаї, возміть въ нёго тую козу.

Мужикъ пошкрабався и думає собі:

— Чикай, чортъ-би паривъ твою маму, дамъ я тобі три рази доброго поруна.

Пішовъ до дому. Отъ тому панові треба було будувати станю, чи тамъ що; шукає архетектора. Той якъ вчувъ тоє, приходить въ село, зайшовъ до коршми.

— Добри день, дай Воже здоровья! Що у васъ чути?

— Нічого.

— Отъ нашъ панъ потрібує майстра, щоби строивъ станю.

— Я вмю.

— Ну, давай дати знати панові!

Закликає ёго панъ, каже:

— Вмієшъ будувати станю, чи ні?

— Вмію.

Згодилися. На другий день ідуть оба вибрати дерево; заіхали въ лісь.

— А ну, пане, злізьмо, та обійміть но того дуба.

Злізли, той обіймивъ, а мужикъ бере вужевкою ёму руки вяже.

— Ти на що то робишъ?

— Отъ щоби мині добре вязалася робота.

Зав'язавъ. Тоді пішовъ, виломавъ дубини и березини и питає пана:

— А се, що?

— То, каже панъ, дубина.

— А се, що?

— Бжоска.

— А, то панъ знає, що дубъ, що бжоска, а не пізнавъ, що свиня, а що козка.

Давай ёго бити, вибивъ добре и покинувъ ёго прив'язанного, ажъ післи люди найшли, відв'язали. Досить—що панъ відхорувавъ тую штуку. Черезъ кілька часъ, панъ ніби зробився хорий, скликає бабівъ, дохторівъ. Почувъ и вінъ о тімъ, приходить до боршми, вже перебраний и каже: що вінъ дохторъ. Заразъ дали знати до пана, панъ зазиває ёго, каже себе лічити, той каже: виділять два покої, щоби ніхто не ходивъ, бо треба ванну робити. Панъ приказавъ, щоби такъ зробили. Той позамикався, зробивъ ёму ванну, послі принісъ дубини и березини, показує ему и каже:

— А то, що таке?

— Дубина.

— А то, що?

— Бжоска.

— То ти знаєшъ, що таке дубъ и бжоска, а не мігесь знати, що то вепрікъ, а що козка.

Бере, б'є ёго, що має сили; вибивъ и покинувъ. Вже панъ ані зъ місця не рушить, щоби не було коло нёго козаківъ. Мужикъ придумавъ штуку, найнявъ зъ єднимъ конёмъ добримъ козака, щоби ставъ на тімъ мості, куди вінъ поїде, а самъ лізе підъ мість. Тільки панъ виїхавъ вь лісь, козакъ на мості показавъ березиною и каже:

— А тусь мині попався.

Той панъ каже:

— Ловіть ёго, шельму.

Козаки всі побігли, панъ лишився. Той вилазить зъ-підъ моста, б'є, вибивъ и каже:

— Теперъ вже не бійся, бити не буду.

А самъ втіє.

104.— Мужикъ и панъ.

Бо то панъ казавъ хлопцѣви:

— Піди до Ивана и позичъ лоу капусту пошмаровать.

Той пришовъ до Ивана и каже:

— Просивъ васъ панъ, щобись ти позичили лоу пошмаровати капусту,
а ми вамъ вивеземо на поле гною.

Иванъ и каже:

— Скажи панові, що въ с...і для пана лій, а въ мене є на полі давно гній.

105.— Панъ.

Панъ бувъ бідний, мавъ одного мужика. Той іде дорогою, здибає попа. Питається піпъ:

— А куди йдешъ?

— Та йду до пана на панщину.

— А панъ де?

— Пішли до дяка поганяти, бо взяли въ нѣго поросю вчора на обідъ.

106.— Одинъ крепакъ двохъ панівъ.

Два пани мали одного чоловіка підданного. Але єдень чогось розсердився, взявъ и вибивъ того чоловіка. Вінъ взявъ и пішовъ на скаргу до другого, каже:

— Пана, мене бивъ панъ.

— А, шельма, вінъ, на що мою половнну бѣ, лягай небоже, я ёго половнну вибью за те!

Видіть чоловікъ, що біда, лягає; и той вліпивъ въ чужу половнну задка п'ятнадцять нагаївъ, и каже:

— Теперъ вінъ мою не буде бити даремне.

107.—Пророкъ.

Бувъ ту чоловікъ бідний и хотивъ знати, що пані ідять? И каже:

— Я ся вчиню пророкомъ.

И пішовъ въ світи, и зачавъ ворожити. Заходить до коршми. А въ тій селі згубила пані сигнить дорогой. И дали пані знати, що є такий пророкъ, що може відгадати, де вінъ. И пані присилає по нѣго бричку, и просить ёго до себе, и питається ёго:

— Чи можешъ ти сказати о моій згубі?

А вінъ каже:

— Можу, но мені дайте станцію особну и трохъ лёкаивъ до ослуги, за три дні я вгадаю, де вінъ подівся.

Дали ёму, що істи, и пити. На перший день стає лёкай до ослуги, и той ворожбитъ кладеться спати и каже:

— Господи, слава тобі, — вже єдень.

А той лёкай, думая собі, що вінъ уже знає, що ми ёго вкрали. На другій день — другій лёкай до ослуги. Той зновъ каже:

— Господи, слава тобі, — вже другій.

И на третій день стає третій лёкай до ослуги, и той зновъ каже:

— Ну, вже єсть три.

А тіі радяться, що треба передъ нимъ признатися. И стають рано, и просять, щобъ вінъ не казавъ пані. А той думавъ, що вже идуть ёго вішати, бо вінъ нічого не знавъ. А вінъ каже:

— Добре, щось те мені сказали.

И вінъ каже:

— Візьміть той сигнить и кіньте на стежку и вважайте, хто ёго візьме.

А паня питається:

— Скажи мені, за сигнить?

А вінъ каже:

— Що пані, вінъ излетівъ изъ пальця и єндикъ ёго кокнувъ.

— То покажи-жъ, которій!

А вінъ бере и показує. Пані зарізала того єндика и знайшла сигнить. И каже паня, що вінъ добрий пророкъ и дала ёму награду. А панъ пожаловавъ тої награди и зламавъ жучка и накривъ ёго тарілкою и каже:

— Коли ти знаєшь, де бувъ сигнить, то відгадай мені, що ту єсть!

А вінъ зламавъ руки и каже:

— Ахъ, несчастний жучку, понависся панові въ ручку.

А той відъ-тогді знавъ трунки паньскі.

108.—Мужикъ и панъ.

Мужикъ еденъ зъ другимъ заложилися и каже еденъ: «що буде зъ паномъ обідати».

— Ну; добре, якъ пообідаешъ, то я тобі пару волівъ дамъ.

Приходить до пана, вклонився низенько.

— Пане, я ще нікому о тімъ не казавъ, але до пана прийшовимъ, щоби коштувавъ о такий ковалоць золота?

И показавъ ёму на руку. Той ніць ёму не каже, крикнувъ, щоби ёму принесли горілки, напоївъ ёго, дають обідати, той сідає и обідає зъ паномъ; панъ ажъ горить, хтівъ би дізнати, де той кавалоць золота, питає:

— Де вінъ стоїть, що би ёго принести?

— Та щожъ, пане, въ мене нема, я питаю, щоби вінъ вартъ, якъ би ёго мати.

— Отось, дурень!

— Я не дурень, пані, коли тимъ способомъ вигравъ пару волівъ.

И розказавъ ёму, що то за штука, и взявъ въ свого товариша пару волівъ.

109.—Брехунъ.

Бувъ въ пана чоловікъ, що любивъ збрехати и часомъ пана втішати. Але едного мужика жінка каже своєму чоловікові:

— Якъ би ти збрехавъ, щоби пана умилостививъ, щоби ти на місці Гаврилковомъ бувъ.

Иде вінъ на панщину, здібає пана.

— А що тамъ чути?

— Та отъ, пане, щось буде, бо сеі ночі чудемъ, якъ пси брехали въ небі.

— Але може то бути? Закуйте ёго въ кайдани за таку брехню!

Закували. Жінка теж вчула и до Гаврилка махнула, розказала все діло и просить ратувати чоловіка. Той иде до двора, а пань навстрічу.

— А знаєш ти, Гаврило, що мени той и той казавъ?

— Не знаю.

— А що?

— То казавъ мені въ ночі пси: брехали въ небі.

— Та то правда, пане.

— А якимъ же то способомъ?

— Та отъ, орелъ взявъ собаку и нісъ въ скали, по-надъ селомъ, то вона гавкала.

— Ну, то випустити зъ кайданівъ.

110.—Мужикъ и пань.

Иде бідний мужикъ дорогою, а пань иде шестма кіньми и питається ёго:

— А звідки ти, чоловіче.

А вінъ каже:

— Съ тамтого світу.

— А щожъ наши батьки роблять?

— А щожъ, вельможний пане, панамъ всюди добре, въ кітлахъ сидять, люльки палать, а бідний мужикъ дрова рубає и підъ ними палить.

А той пань каже:

— А неправда, дурню!

И взявъ, и застидився, и поїхавъ.

111.—Пань.

Ишовъ п'яний чоловікъ и заснувъ на дорозі. Але надъїхавъ пань, коні напудились ёго, и пань казавъ взяти ёго съ собою того чоловіка до покою, їсти и пити казавъ ёму давати, чого ёго душа забажає; а послі надавъ ёму горілки, вінъ заснувъ; той вивізъ ёго на те місце, де взявъ, и положивъ. Чоловікъ пробудився и до боршни пішовъ и каже до товариша:

- Здоровъ, куме?
 — Здоровъ, — а де ти бувавъ?
 — Я въ рай бувъ и всёго тамъ було, а пироговъ тільки не було.

112. — Цікавий панъ.

(Екатеринославская г.)

Бувъ собі панъ, заможний поміщикъ. Сидить вінъ явсь на рундуці и ба-
 чить, що хтось іде черезъ ёго оселю. Погуєнувъ панъ на парнишеу, що за нимъ
 ходивъ:

- Біжи мерщій, та спитайсь, що воно за птиця така, іде черезъ мою оселю?
 Кинувъ хлопець миттю доганяти ту баруцу; біжить та гука на проїзжа-
 чого, щобъ подождавъ. Стало. Підбіга хлопчикъ, ажъ то якийсь панъ іхавъ.
 — Чого тобі треба? пита проїзжачий.
 — Та послали панъ спитати, що ви за птиця така тутъ ідете?
 — Скажи жъ своєму панові, — озвась проїзжачий, що и ти дурень, и панъ
 твій дурень.

Вернувъ хлопець. А панъ:

- А що?
 — Та то, якийсь знакомій.
 — Якъ?
 — Та такъ: и васъ знає, и мене знає.
 — Якъ же вінъ знає?
 — Та казавъ, що й ви дурень, й я дурень.
 Давъ же ёму панъ дурня!

Записана Залобовскимъ.

113. — Гатаманъ и врепаки.

Пішовъ гатаманъ на пайнщину людей кликати. Прийшовъ до ідної вдови,
 й каже:

- Марія, послай завтра синивъ по пайнщину: ідного зъ ціпомъ, дру-
 гого зъ граблями, а третёго полотн.

А сказавше то, самъ пішовъ. Але та баба, посилає сина, й каже:
— Біжи, сину, та заверни гатамана и скажи, що я ёго прощу.
Той вибігъ.

— Иване, Иване! а вирнит-но-ся!

— Чого?

— Чогось васъ матуня кличуть.

— А що жъ ви варили?

— Капусту й горохъ.

— Но, на пайнщину въ трохъ.

И пішовъ. Приходить синъ до хати; мама ёго питаєся:

— А що?

— Казавъ, що на пайнщину въ трохъ.

— А ти жъ, якъ казавъ?

— Вінъ мене питаєся: що-сь варили, а я казавъ—капусту й горохъ.

А вінъ каже: на пайнщину въ трохъ.

— А біжи-жъ, шельмо, скоро й скажи, що мама варить: борщъ зъ мясомъ, пероги и ще щось.

Той вибігъ:

— Иване, Иване, а вирнит-но-ся!

— Ну, та чого?

— Наша мама варить: борщъ зъ мясомъ, пероги и ще щось.

— Ну, отъ и буде ладъ: заразъ два назадъ, а третій піде, та й до дому прийде.

114.—Хитра жінка.

Разъ дідичъ прихавъ до села свого и посилає до комисарові жінки просити, щобъ вона зробила ёму кави. Приходить лёкай и каже:

— Просяєвъ панъ, щобъ пані були ласкави, зробили для нёго кави.

Та видивилася на нёго.

— Я не знаю, що то таке за кава и якъ вона робитця: и сама не пью, бо не має звідкі, а чоловікъ малу пенсію бере, щобъ ще на якусь тамъ каву тратитися, відказала пані.

Приходить лёкай до пана, и каже:

— Та вона, пане, и воображення не має, що то за кава, та й не буде варити.

— О, бідни вони люди! Дежь вона вь біднимь стані вихована, що того не знає.

Приходить до нєго комисарь. Пань каже:

— Слухай но, твоя жінка десь зь низького стану людей, що не знає, що то за кава.

— Еть, пане, чи зь низького, чи не зь низького, але якъ бы було звідкіль, то навчила би ся.

— Ну, то маєшь додатку пенсії 100 рублівъ и 100 корцівъ збожа.

А вони добре знали, що то за кава и пили такъ, якъ мужикъ воду, але трималися пословиці: не все показуѣ, що маєшь, то ще до того придбаєшь. А якъ будешь все показувати, то легко и те стратити; лучше біднимь прикидайся, ніжъ вь дороги шати вбїрайся, бо бідни шати ни кого не зражають, а багати життя и добитку збавляють.

115.—Вравій хлопець.

Бо то вь єдного ксєндза бувъ такий слугащій, що хотъ яку пакість зробить, то не може єго ніколи вибити; але ксєндзъ бувъ у пана вь гостяхъ, розказувавъ, що такого має слугащого, що не може єго нігди вибити. Пань каже:

— Пришли ти єго до мене, то я найду таку причину, що єго вибью.

Ксєндзъ каже:

— Добре, що пришло єго, но съ такимъ договоромъ, що якъ не вибью,* то подарує ксєндзові село.

Ксєндзъ приїжає до дому, вінъ лежить на пєцу, будьто би больний; бо ксєндзъ, якъ іхавъ, то давъ єму ключі відъ шкафи, наказувавъ, щоби нічого не івъ, бо якъ наїється, то умре. Но вінъ того не слухавъ, все поївъ и зробився будьто-би больний. И ксєндзъ казавъ ему горохъ варити, якъ ішовъ, а вінъ тїлько єденъ горошокъ зваривъ и поставивъ на стїль для ксєндза. Но ксєндзъ єму то простивъ, бо думавъ, що слабій. Пославъ єго до пана конемъ верхомъ іхати. Пань казавъ єго вь браму не пускати, а зробити коло брами дзюру, щоби туди іхавъ. Вінъ не хотівъ дзюрою іхати, казавъ сторожу браму відтворяти, сторожъ доложивъ о тїмъ панові. Пань казавъ єго вь браму пустити, а коня привязати, де було три кільця: срібне, мідяне и

зілізне. Вінъ прив'язавъ до мідяного кільця, а самъ прийшовъ до покою, де пани сиділи, сказавъ їмъ добри день. Вони не відповідали, той начавъ въ покояхъ сц... Панъ крикнувъ до нѣго.

— Що ти, дурню, робишь.

А вінъ відповідає, що думавъ, же то якій хлївъ, бо казавъ «добри день», ніхто ни відповідавъ. Панъ казавъ коня ѣго до стані завести, межи паньскіми поставити, ноги ѣму до колїнь облупити и закотити. Якъ такъ зробили, то вінъ пішовъ на свого коня подивитися, и за тое паньскимъ конямъ верхні поїдрізувавъ и позакочувавъ. Панъ сего не знавъ, якъ ѣго видправлявъ. Пішовъ на коня ѣго дивитися, и каже ѣму:

— То твій кінь має ноги підв'язані.

А той ѣму відповідає:

— Того жъ то паньскі зъ нѣго сміються.

Панъ зобачивъ, що его конямъ збитки зробивъ, казавъ ему коня свого дорогого подарувати; відправивъ его до дому, не мігъ знайти причини ѣго вбити. Мусївъ ксѣндзові село подарувати.

116.— Наймитъ.

(Соловїєвка, Радомнськаго у., Кїевскої г.)

Бувъ собі чоловікъ и жїнка. И пішовъ той чоловікъ шукать наймита. Иде да й иде, иде да й иде, коли зустрічає хлопця.

— Наймись у мене.

— Добре, каже, тільки я буду завше ходити до дому на нічь; не хочю почувати кїля волївъ.

— Ну, добре.

Отъ той хлопець и нанявсь.

Пішовъ вінъ разъ у вечері до дому, коли ажъ у дядини дякъ на полу лежить. Вінъ замість небачить того дяка, да й шїшовъ на двіръ, да въ швалюбину и заглядає, де то дякъ сховається.

А дядина каже:

— Ой, дяче, де я васъ сховаю? Хиба лїзьте на хату, да сидьте въ солом'янику межъ коноплями.

Той дякъ полізъ, да й сївъ. А наймитъ вїйшовъ у хату, да й каже дядини:

— Оце я прийшовъ за коноплями.

А самъ и полізъ на хату, да якъ кіне того дядя у сїни, то дядь тїльки застогнавъ, да скорїше до дому! А наймитъ злізъ, да каже:

— Отъ, дядино, я чуть не зловивъ злодія, сидївъ у конопляхъ, да втієъ.

А дядина каже:

— Ото певне хотївъ насъ чисто обїрасти.

На другу нічъ изновъ наймитъ углядївъ, що дядь сховавъ межъ телятами, да й каже:

— Ми зъ дядькомъ бачили, якесь теля на полі, може то наше? Треба полічити, чи всі наши телята?

Взявъ дручка, да й пішовъ у хлівъ. Якъ удупить дядя по спинї! А дядь за хлівъ. Наймитъ прийшовъ у хату:

— Зновъ, каже, чуть злодія не зловивъ, бувъ межъ телятами, майбутъ хтївъ теля украсти.

На третїй день наймитъ подслухавъ, що дядь каже до дядини:

— Завтра винесїть менї варениківъ у поле, а горїлки я візьму зъ собою.

А дядина питає:

— А яки жъ ваши воли?

— Єденъ чорний, а другий перистий.

На другий день наймитъ каже до дядька:

— Сїгодня намъ дядина винесе обїдять, дарма, що слаба. Та, каже, щось нашъ вїль заслабъ, майбїть у єго перелоги, треба єго перевязать штаньми.

Да скинувъ зъ себе штани, и перевязавъ єдного вола, да зробивъ зъ єго перистого, щобъ дядина углядїла, да принесла до їхъ обїдати. Ото й принесла їмъ дядина доброго борщу зъ куркою, варениківъ зъ сиромъ и кашу рїденьку зъ молокомъ. Коли вона дивиться: ажъ и дядь не далеко оре. Отъ вона и каже:

— Нехай побїжить Петро (наймитъ) да кликне кума обїдять.

Наймитъ набравъ варениківъ, да й пороскидавъ, а самъ прийшовъ до дядя да й каже:

— О тамъ дядько дознавъ, що ви ночуете у дядини, да каже: піду, да вбью сучого сина дядя.

Сївъ, да й балакає зъ дякомъ, а цей и каже:

— На що ти мене бивъ? Ябъ тобі щось бувъ давъ, якъ би ти мене не бивъ, да не казавъ би дядьку.

— Єть, тоді вь мене бувъ дурний розумъ, я и самъ каюсь, що сказавъ дядьку.

Дядько ждавъ, ждавъ, да каже до жінки:

— Ну, я візьму ужву, да тамъ обрубав, въ мене нема сокіри; и клику обідати, бо Петро тамъ буде балакати до вечора.

Взявъ ужву на плечи и иде. Дивиться: вареники скривъ розкідани. Вінъ усе їхъ збирає, да їсть; а наймитъ каже дяку:

— Зъ якою дубиною иде! О! и каміння збирає!

Дякъ далі, а наймитъ собі на-втікача. Дядько махав рукою, щобъ не втікали. А дякъ думає, що вінъ свариться, да ще далі втікає. А наймитъ побігъ, да й сівъ въ душі надъ дорогою.

Дядько пообідавъ зъ жінкою и идуть до дому. Вона и каже дорогою:

— Дай, Господи, такъ, щобъ мій чоловікъ и наймитъ помолнались.

А наймитъ изъ дула:

— Навари варениківъ и нап्राжи яєшню, то вони наїдяться и поміють и подуріють.

Після наймитъ каже дядьку:

— Робить, дядьку, такъ, якъ я буду робить.

Дядина поставила імъ варениківъ, а дякъ сидить уже підъ пічкою, щобъ бачити, якъ вони будуть дурити, а наймитъ уже й ёго доглядивъ. Посідали вони, да й їдять вареники, да їдєнь до другого: «гмъ, гмъ», да ківають руками, якъ би справді були німи. А дядина рада: дає імъ яєшню. Якъ почали вони тутъ кричати! Єдєнь другого за коси; а далі наймитъ за м'яло, да підъ пічъ, да дяка по спині, по голові, да й убивъ того дяка. Отъ вже й казці кінець.

Записавъ Савченко.

117.—Судъ надъ дякомъ.

(Лебединскій у., Харьковской г.)

Якъ бувъ собі чоловікъ та жінка. Та чоловікъ поїхавъ у дорогу, а жінка зосталася дома. Отъ повернувся до дому той чоловікъ не скоро, такъ неділя черезъ сімъ у ночі; та идучи до дому, заїхавъ вінъ по дорозі до кули. А кума ёму й каже:

— Е, вже твоя жінка зъ дякомъ зазналась; що-ночі дякъ ходє до неї. Вінъ и відказує:

— Якъ-би-жъ пітти взнати про це. Поїдьмо зо мною до мене, та візьми

мене ув'язже въ куль у соломѹ, та й поставингъ мене на покуті, впросесся до неї почувати.

Під'їхавъ той чоловікъ и зъ кумою до дому, а у жінки ёго свїтится у хаті. Отъ вінъ підийшовъ підъ вікно, та й каже:

— Добри вечірѣ.

А у жінки ёго бувъ дякъ. Вона ёго швидче підъ припїчокъ сховала, та тоді:

— Охъ, лишечко! такъ мовъ паче мого кума голосъ. Ідїть, куме, въ хату.

Увійшовъ кумъ у хату, несе зъ собою и куль.

— Що це за куль? пита жінка.

— Е, пожалуста, не займайте! Це бувъ на ярмарку, та накупивъ горшківъ; нехай постоять у васъ на покуті, а я підѹ засну въ клуні.

— Ну, йдїть, каже вона. Постойте жъ, повечеряєте.

Сївъ вінъ вечеряти; вона ёму виняла варениківъ.

— Та може ви й чарку випьете? допитує ёго впьятъ жінка.

— Та дайте, якъ є.

Тїльки, що подала вона ёму чарку горїлки, а вінъ:

— Хай же легенько згадається кумові (се-бъ то її чоловікові).

А той якъ чхне у кулі! Тоді жінка:

— Охъ, лихо! що це у васъ у кулі?

Коли це куль підводиться мало-по-малу, та й вигїзъ відти її чоловікъ; а вона хрестится до Бога, наче зрадїла, та й каже:

— Слава тобі, Господе, чоловікъ приїхавъ! Бачъ, изъ горшківъ та чоловікъ ставъ!

Отъ чоловікъ той и пита свою жінку:

— Що є, вечеряти?

— Вареникі є.

— Та ще що є?

Заглянувъ у пїчъ, та й каже:

— А то що у ринці?

— Охъ, я и забула! то гуска.

А вінъ:

— Гу! такъ мовъ жінка знала, що я буду, и вечеряти наготовила.

Виняла ёму жінка вечерю; вінъ повечерявъ.

— Топи жъ мені, жінко, у печі, каже чоловікъ.

— На що тобі? пита жінка.

— Нагрій, каже, лі тепла, голову змию.

Затопила вона пічъ.

— Та станови мені чавунівъ три, каже чоловікъ.

— На щожъ тобі такого багато, чоловіче?

— Та мені треба.

Нагріла вона води. Тоді чоловікъ повиймавъ чавуни зъ печі, та й каже кумові:

— Лий же ти підъ пічъ окріпъ, а я стану біля порога зъ магономъ.

Виливъ кумъ чавунъ підъ пічъ, а дякъ якъ вискочить, зовсімъ обваренній; чоловікъ якъ ударивъ ёго магономъ, такъ и розчавучивъ на тій місці. А жінка ходе по хаті та:

— А що, а що! оце тобі буде лиха година!

Вибрався на другий день судъ до того чоловіка. Стали судити ті судейські, та й кажуть:

— За пошівъ та за дяківъ нема ніякого суда, коли вінъ такъ робе,— однаково, якъ и за собаку.

Тимъ діло завершилось.

Записавъ Залюбовскій.

118.—Про паламаря.

У явесь тамъ село прислали новаго паламаря, та такого пройду, що спуску недасть нікому. Треба було іхати зъ попомъ кудись на відправу. Отъ піпъ и каже паламареві:

— Піди-жъ, підмажъ повозчину, та й поїдемо.

А паламаръ подививсь—подививсь по двору, нема мазниці, та й ввійшовъ питатись, де вопа.

— Та о тамъ-же, підъ шопою стоїть шерітвасъ, притягни туди повозку, та й підмажъ.

Пішовъ паламаръ, та взявъ, та й обмазавъ дѣгтемъ усю повозку, чисто таки усю. Та ввійшовъ, та й пита батюшки:

— Чи й дугу помазати?

— Та ні, не треба, каже батюшка.

Кинулись іхати, ажъ уся повозка въ дѣгтю. А паламареві, бачъ, не хотілось підмазати повозки, якъ слідъ, то вінъ и викинувъ штуку, мовъ не-тямуцій.

Записавъ Залюбовскій.

119.—Не завше по правді и въ суді судять.

Було собі два брати: старший бувъ розумний, а меньшій—такъ собі, придурковатий трохи. Черезъ то вінъ и не женився, бо відома річъ: нікто не хтівъ своєї долі звязувати зъ дурниѣмъ. Ти два брати мали стару маму, а старший братъ мавъ молоду жінку. Єдного разу дурень впавъ зъ печі и задушивъ маму, що лежала на припечку. Отъ старший братъ зъ жінкою идуть въ судъ позивати ёго; сказали и дурневі, щобъ ишовъ разомъ зъ ними въ судъ. По дорозі, вуда їмъ треба було ити, въ єдніѣ місці бувъ яръ, и тимъ ярѣмъ весною біжить вода, и для того черезъ нёго бувъ мість. Старший братъ зъ жінкою пішовъ прямо черезъ яръ, а дурень закапризувавъ и черезъ мість пішовъ, та взявъ та й звалився зъ мосту на жінку свого брата, та й задушивъ дитину. Вони таки идуть въ судъ. Отъ дурень взявъ та дорогою назбіривъ каміня, завязавъ їхъ въ платочки и положивъ за пазуху. Якъ ввійшли вони въ судъ, то старший братъ зъ жінкою стали по-переду — передъ судьёю, а меньшій ставъ коло порога. Тутъ вони розказують судьі діло, якъ було, а якъ тилько ёго (дурня) запитають, чи такъ було, то вінъ каже:

— Пани милостиві, ваша воля, ваша и сила, якъ хочите—такъ и судите!

А самъ вийме зъ-за пазухи камінці, завязани въ хустці и показує. Отъ якъ все уже розказали, и той дурень самъ сказавъ, що такъ було — правда, и за всякимъ разомъ, виймавъ зъ-за пазухи каменці, завязани въ хустці, кажучи:

— Пани милостиві, ваша воля, ваша и сила, якъ хочите—такъ и судите!

То судья думавъ, що то вінъ показує гроші, що має ёму дати, якъ вінъ на ёго сторону добре осудить, сказавъ такъ:

— Вашъ братъ дурень и зробивъ то неумисне—вінъ не знавъ, що то зле, маму задушивъ, мама стара була, и сама не сёго-дня—завтра умерла, а може їй Богъ уже таку смерть назначивъ; ви люде ще молоді, якъ Богъ дасть, то ще будете мати ні єдну дитину, такъ значить ёго винувати не можна, бо хіба вінъ виненъ, що ёму Богъ давъ такий розумъ.

Такимъ способомъ, дурень зостався невиненъ. А якъ старший братъ зъ жінкою вийшли зъ суда, то судья, пришовши до ёго, сказавъ:

— А щожъ то ти тамъ маєшъ, давай ёго сюда!

То вінъ вийнявъ, розвязавъ, та й каже:

— Отъ я вамъ показувавъ оці каменці, на знакъ того, що якъ би тилько ви були зле осудили на мою сторону, то я бувъ би васъ усіхъ позабивавъ.

— Ге, плохая штука! думаетъ судья. И душою покрививъ, и грошей не узявъ!

120.—Кому зузуля накувала?

Було собі два чоловіки: Тарасъ и Кузьма. Жили вони сусідами. У жодного бувъ гарний садокъ и огорождь, и притулювались вони одинъ до другого по-межно. Отъ якось, по весні, бувъ ясний теплий день. Повиходили обидва сусіди у садокъ, бачь, на теплиню, повештатись по садочку, и полягали підъ сонцемъ. Одинъ лігъ опукою та, щобъ не гуляти, дме собі по-троху въ квітку на огуречній огудині, якъ разъ попавшийся підъ нісь; ёму заманулось дмухнути у саму середину квіточки, щобъ воно вийшло зъ того? Другий лігъ навзнаки, позира собі геть у небо, та гада, що прийде на толкъ; а далі давай лічити ластівокъ, що такъ тобі й снують по-лідъ небесами—отъ-отъ черкне криломъ хмару. Ставъ чоловікъ гадати, якъ вона зможе літати, такъ прудко и такъ извилисто, а не такъ, якъ-отъ ворона, або галка—прямо, та тихо? Довго такъ вони собі лежали мовчки, не чуючи одинъ одного, якъ де не взялась зозуля, прилетіла та й сіла на вербі, якъ разъ на перетиці и почала кувати. Отъ и є нова забавка! Заразъ и той, и другий запитавъ у зузулі:

— Зузуленько, зузуленько! скажи мині, скільки я літв житиму на світі?

Накувала зузуля, ажъ п'ятдесятъ разъ. Зраділи обидва, що такъ довго імъ жити, и біжить мерщій жодний до сусіди похвалитись, — а вони, бачь, жили собі гарно, посусідськи, сабрували, — та й зустрілись на перетиці.

— Кузьмо, а Кузьмо! Чи, чувъ, скільки мені зузуля накувала?

— Та чувъ? озвався Тарасъ:— та то вона не тобі, то вона мені кувала.

— Ні, мені, Кузьмо.

Почали споритись, а далі пішли до отамана, щобъ розсудивъ їхъ. Зібравъ отаманъ громаду и почавъ роспитуватись, де сиділа зозуля, и кому кувала, и чия то верба, що зузуля сиділа? До пів-верби кожний бувъ хазяїнъ. Давай міряти гилья—и гилья рівне, якъ разъ по-рівну—на обіручъ. Давай копати вербу, викопали, поміряли коріння, и коріння порівну. Якъ ёго розсудити? Отъ отаманъ и каже:

— Теперъ кати васъ розберуть, кому зузуля кувала! Ідїть до пана сотника: хйба вінъ васъ розбере.

Пішли до пана сотника. Отъ сотникъ вислухавъ, наперідъ Кузьму, и взявъ у ёго карбованецъ за свій судъ и поклавъ на стїлъ, а далі вислухавъ Тараса, взявъ карбованецъ и каже:

— Отъ бачь, Кузьмо, и ти, Тарасе: зузуля не тобі, не ёму не кувала, а мені. Ідїть собі зъ Богомъ, та не сварїтсья.

— Бачъ, каже Кузьма, якъ панъ сотникъ розібравъ діло!

— Еге, на те вінъ и панъ сотникъ, що розумнійший надъ насъ съ тобою и отамана зъ громадою.

Записалъ Залюбовскій.

122.—Про некрута.

Бувъ собі некрутъ, изъ нашихъ таки Українцівъ, и пішовъ вінъ якось на муштру. Отъ усі палять изъ рушниць, а вінъ одинъ стоїть—не стріля. Старшій запитивъ, та до ёго:

— Чому, ти не стріляєшъ?

— Та нема того ротика, що кремінець держить.

А вінъ, бачъ, загубивъ той курокъ, що кремінь вставляють!

Записалъ Залюбовскій.

122.—Москаль.

Ишовъ еденъ Москаль по оставці до дому, и не мавъ бумаги такої, щоби му давали квартиру. Але приходить вінъ въ едно село, проситя въ одного чоловіка на нічъ, въ другого и третёго — ніхто не хоче прийняти. Приходить вінъ, може, до десятого дому, а господарь повідає:

— Я прийму, тільки съ тимъ, щоби съговоривъ цілу нічъ байки.

Москаль повідає:

— Добре.

Полягали вони спати, Москаль повідає:

— Ну, я буду говорити, тільки якъ мені перебьєшь, то будешъ ти говорити.

Господарь каже:

— Добре.

И починає Москаль:

— Ишовъ по оставці до дому и нігде ёму не хтіли давати квартири

*

перенувати, а єденъ мужикъ, хоць прийнявъ, но съ тимъ, щоби байки єму казати.

И то само повторивъ, може до десять разъ. А мужикові вже ся нав-
приерило и повідає:

— Та, доки ти будешъ все єдно говорити!

Москаль каже:

— Ну, а на-що ти перебивъ мені? Говори ти теперъ.

Мужикъ би не хтівъ, але Москаль приставъ, и говорить:

— Ходивъ Москаль по селі, та мара єго до мене занєсла.

Такъ же скілька разъ тоє говорить, а жінка лежить коло нєго, повідає:

— Та, доки ти будешъ бурмотіти? я спати хочу!

Вінъ повідає:

— То говори ти, на-щось перебила.

Вона говорить:

— Якій Москаль, такий й чоловікъ, якій Москаль, такий й чоловікъ...

А хлопець лежить на пєцу, та й говорить:

— Мамо, покиньте вже, бо я спати хочу.

А вона повідає:

— То говори ти, колись перебивъ.

А хлопець съ плачемъ:

— Пхи, пхи! не спавъ тую нічь, та й цюю не буду, не спавъ тую нічь,
та й цюю не буду.

И такъ до самого дні говоривъ.

123.—Якъ угостивъ всєндзъ офицера.

Бувъ то собі єденъ офицеръ, и зъ-рода свого ніколи не бувавъ въ кощєлі.
Але разу єдного пішовъ вінъ до кощєла, и но тілько прейшовъ черезъ порогъ,
ставъ и молитися Богу, но єще органъ не гравъ. Але вже ставъ всєндзъ на сумму,
и зачавъ органистий грати. А той офицеръ давай танцювати, и ніхто єму нічого
не каже. Прийшло вже, скончилася сумма, просить всєндзъ того самого офицера
до себя на обідъ, и запросивъ до себя більше панівъ; и думаютъ всі, якъ би того
офицера добре вибити. Але всєндзъ каже:

— Ми єго инакше не вибьємо, но тілько таєтъ; якъ подадуть печєню, и я
скажу «дай ще до печєні огєривъ», то тогдї беріть сей канчукъ и добре єго
вибьємо.

Пани кажуть:

— Ну, добре!

И такъ прийшло. Подає лёкай обідъ, посідали всі пани коло столу, и той офіцеръ сівъ. Ідять вони тамъ різни потрави; але приносять лёкай вже на остатку печеню. Ксєндзъ каже:

— Принеси, ще и огерківъ до печені.

Тогді всі пани відъ стола скочили, та до офицера, давай бити на всі боки, и ще хтіли бити въ живіть, но канчукъ урвався, и офіцеръ ледво викрутився відъ нихъ, вибігъ на двіръ й на-втікача. Прийшовъ вінъ до свого товарища. Товарищъ питаєся:

— А що братъ, бувесь въ церкві?

— Бувъ, братъ!

— Ну, але сповідавесь?

— Сповідався и запричащався, але якъ би ся причастя не вирвало, то не знаю, чи прийшовъ бимъ до тебе.

— Ото ти, братъ, получивъ добру причасть!

Ну, вже то відтягнулося скільконадцять місяцівъ, просить того самого офицера другий ксєндзъ до себе на обідъ. Той прийшовъ, де тамъ було більше офіцерівъ и панівъ, посідали коло стола и ідять обідъ. Прийшло, подає лёкай печеню. Той офіцеръ, дивиться, що вінъ несе, не каже нічого, принісъ поставивъ на столі, ксєндзъ каже:

— Дай, ще угурцівъ до печені.

Офіцеръ зірвався відъ стола.

— А я уже знаю, ваши угурци!

За шапку, та давай втікати. Тутъ ті пани и ксєндзъ кричать:

— Пані офіцеръ! чекай пакъ!

А вінъ вирвався и втівъ, бо думавъ, що и тутъ ёго будуть бити. А ту ніхто навіть и не подумавъ о бійці. И вінъ більше на обіди не ходивъ.

124. — Офіцери.

Бо то двохъ офіцерівъ ходило до одной панни. И еденъ вмівъ говорити по-Польски и по-Руськи, а другий тільки по-Руськи, а по-Польски ани слова не знавъ. Досить того, пришли вони одного разу до неї и забавляються. Вже вони ся набавили добре, ідуть до дому. Тая панна каже до одного, до того, що вміє по-Польски:

— Kiedy pan będzie!

Вінъ каже:

— Взавтра.

Питається того другого.

— A pan kiedy będzie?

А той не каже нічого. Полякъ каже:

— И вінъ буде взавтра.

Пришло вже, що въ туя панну Полякъ закохався, но черезъ Руського не може нічого зробити. Але разу одного питається Руській Поляка:

— Що то такого значиться, що яєъ ми виходимо, и вона каже «będz»?

— А то, братъ, знаєшъ, по-нашому хуже пражвоста!

— Какъ, то вона мині каже пражвостъ?

— А, каже!

— Ну, постойже! вже Руській каже. Ходіть братъ до неї!

Пришли вони. Вже по забаві йдуть до дому; йдуть до дому, питається панна Поляка:

— Kiedy pan będzie?

— Jutro.

Питається Руського:

— Pan kiedy będzie?

— Что за będzie, ти сама będzie, матушка твоя będzie, и татушка твої będzie, ви всі będzie.

И відъ того разу ніколи не бувавъ, а Полякъ ходивъ собі самъ.

125.—Про повіреного, чи то пакъ про адвоката.

Пішовъ чоловікъ до мирового (суду) зъ жалобою. Мировий розібравъ діло, та й каже:

— Твоє діло, чоловіче, не доладне, ти неправедно жалуєся, — відказавъ ёму.

Не вгамовався чоловікъ той, полізъ вище, на збідъ; та ще, щобъ добутись свого, нанявъ собі панка, повіреного, бачъ; гадка така, що панъ, бачъ, усе таки краще розкаже. Отъ пішло діло на збідъ; не вважили й тамъ чоловікові. Іде вінъ відтиля червоний, мовъ ракъ. Зустрівъ ёго землякъ, та й питає:

— А що, взявъ?

— Та, взявъ! Хоча-бъ самъ, то й не жалкувавъ би, а то й брехунця нанявъ, та й той не вибрехавъ.

Такъ съ того часу й почали панківъ тихъ узивати брехунцями.

Записавъ Залюбовскій.

126.—Старий Максимецъ.

У въ однімъ селі живъ собі чоловікъ, на мення Максимъ, вже старий, и бувъ вінъ у всіхъ у повазі. Про ёго усі казали: «е, старого Максимця не обманешъ!» И самъ вінъ це саме казавъ, бо покладавъ на свій толеъ. Отъ якось поїхавъ Максимъ на ярмарку, и заманулось ёму купити жінці на кожушанку зайцівъ. Пішовъ по лавкахъ прицінятись, такъ усе-жъ бо здасться ёму, що купці дорого хотять зъ ёго, мовъ—намовились. Перебравши чимало лавокъ, вінъ нагадавъ дознатись справжнїї ціни на зайці у того Москаля, зъ которимъ ще не торгувався. Думка така була у Максимця, що вінъ не обмане, якъ спитаєся не зъ-за торгу. Підійшовъ до Москаля того, та й пита ёго:

— А де се ви, господа купецъ, купусте сі зайці?

— У Москві.

— Ажъ у Москві? А по чому платите?

А Москаль бачивъ напередъ, що Максимецъ перебравъ уже усі лавкі, та заразъ и догадався, до чого діло йде, та й каже:

— По коні.

— Хм!

Повернувся Максимець одъ Москаля, та идучи до дому и каже самъ до себе: «Бачь, що копа, то хутро, а вони загадують усе п'ять кіпъ, або п'ять безъ дванадцяти шагівъ. Хитрі Москалі, та мене не перехитрують». Отъ повернувся до дому и почавъ підводити своїхъ двоохъ грошовитихъ знакомихъ, сусідъ би то, щобъ зробити складчину та поїхати у Москву по зайці. Запевнявъ Максимець, що ціну їмъ добре зна, и що ёго вже не ошкють, а звернувшись можна зайцівъ продати, бачь, въ два дороги, або й вигоднішъ, баришу таки вхабнеть чимало. Порадились сябри проміжъ себе и згодились на таке поєднання. Заразъ відлічили скільки слідъ грошенятъ и віддали Максимцеві въ загальну скриньку, ёму до рукъ, бо ёго призначили въ свої шахварі. Зібрались, якъ слідъ, у дорогу: насушили сухарівъ, взяли сала, пшона, гречаного борошна на галушки и ще тамъ чого; запрягли паровици, и, здавшись зовсімъ на Максимця, потагли собі покволо у Москву по зайці; на Максимця вони покладались, якъ на каменну гору.

Отъ підїхали саме підъ Москву, випрагли волівъ на попасъ, а сами стали радитись, якъ краще повести діло, щобъ не розгубитись. Порадились и zostавили Максимця на попасанні стерегти волівъ и скриньку, а супригачі ёго пїшли приціятись та торгуватись. Зоставъ Максимець одинъ, а народъ такъ и снує округи, тагъ и тѣпкається. Дума собі Максимець: «краще сховати гроши геть подалі». Та знявъ скриньку зъ хури, сівъ на неї біля огню и, поглядаючи на волівъ, варить кулішъ. На той часъ де не взяли шахраї—а їхъ багато у Москві—та такі, бачь, митці, що й не приведи Мати Божа! Рознюхали заразъ нашихъ земляківъ, що и якъ и відкїль, та тутъ же и вгадали, що и поживитись можна. Заразъ частина їхъ відбилась и майнула зорити за сябрами, що пішли купувати, а другі все наближаються по-троху до Максимця, та виштують у ёго, що воно за чоловікъ. А Максимець не потуравъ їмъ и не маючи охотки довго зъ ними роздабарювати усе нахлявъ їхъ випроводити за однимъ заходомъ.

— Идїть собі, куди идете. Бачу я, якъ ви Москалі, та старого Максимця не обманете.

Да такімъ словомъ Москаля-шахрая не проженешъ. Заразъ вони чулися, що за чоловікъ Максимець,—и пішли геть відъ ёго, але тіки за для того, щобъ знову повернутись назадъ и пристати до ёго иншими вигидками. Сябри Максимцеві у ту добу якъ разъ ходять собі по лавкахъ та торгуються зъ купцями, запевняючи їхъ, що зайці на Москві по копі, що тагъ казавъ старий Максимець. Купці по копі не беруть: випало нашимъ сябрамъ накинати бруга мало не на всю Москву, а ціни усе не Максимцеві. А шахраї те й знають, що-

жодної хвилини то вернуться до Максима, то зновъ підуть геть; вже кілька разъ вони вертались—незліченно. И що вже вони не викоували зъ біднимъ Максимцемъ: то моргають на ёго, то перекривляються, то глузують, то подбіжить, висолопить язикъ, та й дражниться. А тамъ уже у иншого и колодка виготована—саме така, якъ Максимцева скринька, що підъ нимъ була зъ грошима.

Ні лайка, ні замірання Максимове нічого їмъ не подіяли: вінъ заміряться—утичуть, а тамъ зирьє!—упьять идуть и дратують ёго, а вінъ все сидить на скринці та справляється зъ ними. А далі вже такъ ёму набридли, такъ дратували ёго, що вінъ вхопився за кійкѣ, піднісся трохи зъ міста, та хотівъ тѣпнути одного якого, але той ухильнувся відъ кійка, а тимъ часомъ други шахраї въ одинъ метъ висмикнули зъ-підъ Максимця скриньку, а ёму підкинули колодочку, а сами драла. А вінъ и не туди то, що не те вже підъ нимъ, що було: сівъ собі, радіючи, що здихавсь бісовихъ шахраївъ, такъ вони ёму остогидли и осточортїли. Тимъ часомъ справились и сябри ёго. Обийшовши усї хутрянї лавки и бачачи, що такіхъ цїнъ нїде нема, якъ казавъ Максимецъ: «що копа, то хутро», вони надїбали десь найсходнійшу цїну, набавили трохи на Максимцеву цїну, сторгувались и звелили нести за собою хутра, до Максимця за городъ. Максимецъ и тутъ не згожався зъ ними и довго ще не нявъ віри, що начебъ то нема хутра по копї, посправлявся зъ ними чимало, а далі — нічого казати — поклавъ на нихъ, — піднявся зъ місця, доставъ зъ кишенї ключъ на матузочці и хотівъ лізти до скриньки за грошима... коли зирьє! — замість скриньки лежить колодочка! Отъ Максимецъ тоді и каже:

— Ачъ, катови моргачї, що втяли: увесьденички моргали, та насилу у вечерї скриньку верали!

127.— Чумаць та купецъ.

Заїхавъ чумаць у великий—превеличений городъ, та й пішовъ купувати дѣхтю. Иде вулицею, а тутъ ось заразъ и лавка, така велика та гарна, а въ нїй такъ и сяє по стїнахъ; мабудъ, сама коштовнїша на весь городъ. И сидить у нїй мало народу—одинъ тїки, видко, чоловікъ, та такїй собі огрядненький та джеджуристий. Порівнявъ чумаць изъ тїєю лавкою, та такъ приязно и пита того купця:

— Чи тутъ, добродїю, не продається дѣготъ?

Запаливсь купець, не мовъ ёго жигаломъ шпигнули: нібі то чумаць глузує зъ ёго, бачъ, и каже чумаку:

— Здезь продають такихъ дурней, какъ ти.

Чумаць засміявсь, та й каже:

— Га, га! та й великий, мабудь, и східъ на нихъ, що ти одинъ тільки оставсь!

Сказавъ цес, та й пішовъ собі вулицею.

Записавъ Залюбовскій.

128.—Про старця.

Давъ чоловікъ старцеві шага, а другі давали ёму хто по денежці, хто по полушці, більшъ не давали. Старець дуже подякувавъ щедрого чоловіка, а чоловікъ сей и почавъ чванитись своїмъ серцемъ, и кожний разъ якъ тільки зустрине того старця, заразъ и пита:

— Адже я давъ тобі шага?

— Та давъ, паноче, поздоровъ тебе, Боже, зъ жінкою и дітками.

Отъ щедрецъ той усе пита, та й пита, вже ажъ набридъ тому старцеві. Отъ разъ, якось зновъ, може, вже въ двадцате, запитавъ щедрецъ у того старця:

— Адже я давъ тобі шага?

Старець якъ зіпоне на ёго:

— Давъ же, давъ, щобъ ти не діждавъ такъ давати зъ твоєю жінкою и дітьми.

Переставъ добрий чоловікъ питатись старця відъ сёго разу.

Записавъ Залюбовскій.

129.—Про злодія.

Забравсь у комору злодій, таки изъ нашихъ, изъ Українцівъ, та й потягъ мішокъ сала. А хазяїнъ дочувся, що хтось порастеся у коморі, та туди—тамъ ёго и накривъ. Отъ и пита хазяїнъ у злодія:

— Чого ти сюди залізъ?

— Заблудивъ.

— А сало жъ, на віщо взявъ?

— Ну, ти жъ кажи!

Але не понявъ ёму хазяїнъ віри.

Записавъ Залюбовскій.

130.— Козакъ.

Въ коршмі козакъ, купивши горілки пів-кварты, випивъ, витягає ковбасу, закусює. Але тамъ бувъ другий чоловікъ и каже:

— Ото въ мене собача натура: якъ вищю, закусивъ би!

И то кільки разівъ повторивъ, дивлячися на козака.

Той зрозумівъ и каже:

— То, то біда, що въ мене чортова натура, що не люблю давати, якъ хто просить.

131.— Вередлива жінка.

Бо то оженився швець, и якъ шивъ чоботи, жінка ёго заглянула, що вінъ витягає ремінь зубами, каже ёму:

— Чувешъ ти, не тягни зубами ремінь, а съ тобою жити не буду.

Вінъ каже:

— Коли якъ не буду тягнути шкуръ зубами, то я ніць не зароблю.

— Ну, якъ собі хочешъ; а я тебе не буду любити, якъ будешъ зубами шкуру тягнути.

Той каже:

— Ну, то я вже не буду тягнути.

Прийшло, не тягнувъ вінъ кількинадцять місяцівъ, вже дуже збіднівъ, бо втрачавъ, бо вінъ що мавъ зробити пару чобіть, то тільки єдні, бо не тягнувъ шкури. Жінка дивиться, що втрачає.

— Ей, чувешъ, чоловіче! тягни ти за єдень кінець зубами, а я за другий, бо ми такъ дуже втрачаємо.

И відъ того часу все тягнула жінка шкуру зубами.

132.—Офіцеръ.

Бо то єдного часу стояли Москалі въ селі. И єдень офіцеръ съ тої роті пізнався съ паномъ, и завше ходивъ до нєго въ гості, и по-при тоє присувався до імосці. Але якъ вже тіі пані вінъ докучивъ, сказала вона своєму чоловікові объ тімъ. И змовляються, що єму за штуку зробити, щобъ вінъ до насъ переставъ ходити. Але чоловікъ єі каже:

— Я такъ буцімъ куди вїду, а вінъ якъ приїде, то ти єго, якъ я буду іхати, сховаєшь въ часи.

Жінка каже:

— Добре!

Казавъ коні завласти, и збіраєся іхати. Але иде той офіцеръ по при єго подвіра, дивится: панъ сідає на бричку и іде. Вінъ єму сказавъ «щасливо ідте», а самъ хтівъ до єго жінкі забігти. Але подумавъ и вернувся до дому, вбрався въ форму и пішовъ до імосці въ гості. А то було въ вечеръ. Вінъ тамъ забавляєся и при тімъ до імосці присувався. Але слухає— іде панъ, вінъ тогді скидався и говорить:

— Дежъ я ся теперъ сховаю?

А паня каже:

— Я тебе сховаю въ шафу, тую, де часи стояли.

Вінъ каже:

— Добре!

Паня взяла відомкнула, и туди офіцира замкнула, а тая шафа була зъ дверима шклянними. Приходить панъ до хати, ходить по покою, але слухає, що часи стали, а то офіцеръ притиснувъ плечима и заставивъ, и говорить до жінки.

— Дай но ключі, треба подивитися, що имъ поробилося?

Офіцеръ починає цовати звольна.

Але панъ каже:

— Та, чого то вони помалу йдуть?

Той тогді скоро цовати ставъ.

Панъ каже:

— То бо они чого то и скоро и помалу ходять, давай скоро ключі?

Паня скидалася, буцімъ ключі затерала, и говорить:

— Нема ключівъ, нехай до рання стоять.

Панъ не може витримати, бо зобачивъ, що офіцеръ стоїть въ тіі шафі,

виримнявся, якъ на ученіі, — може, відорвавъ замокъ, відтворав двірі, дивиться, а тамъ офіцирѣ. Вінъ питаєся:

— Ви, чога тутъ?

Офіцирѣ повідає:

— Прогуливаюсь.

Та тутъ повідає панѣ:

— Ей, лѣкай! дайте но нагайки?

Якъ дали лѣкаі нагайку, відсипали ёму двадцять пять и съ тимъ пустили. Той офіцирѣ забравъ свої въ жменю и пішовъ. Але иде другий офіцирѣ и питаєся его:

— Ти где, братъ былъ?

— Былъ въ гостяхъ, въ помѣщика.

— А что, гостіли хорошо?

— Ага, братъ, какъ нельзя лучше, уже и не хотілось. Иди и ти братъ?

Пішовъ и той офіцирѣ. И тому вділили и съ тимъ пустили.

133.—Органистий и Москаль.

Бо то бувъ молодий органистий, и мавъ жінку гарну. До неі ходили ксѣндзи, такъ що чоловікъ не знавъ. Але одного часу надійшовъ чоловікъ, а у жінки було три ксѣндзи. Вони пострашились, не мали де сховатись, та повлазили въ грубу; органистий принісъ соломи зачавъ въ грубіи палити, тай іхъ тамъ подушивъ. Що тутъ зъ нимъ робити? Не знає! Але стояли въ тімъ городі Москалі. Ходивъ Москаль по-підъ хати приказъ віддавати, прийшовъ и до органистого хати, думавъ, що тамъ Москаль стоїть, органистий начавъ ёго просити, що въ нѣго еденъ ксѣндзъ вдушивъсь.

— Внеси ёго братъ и кінъ въ воду, я тобі дамъ цілкового.

Москаль согласивсь, взявъ ксѣнзда, несе; Москалі на часахъ питаються:

— Хто йде?

А вінъ відзиваєся:

— Чортъ ксѣнзда несесть.

Кінувъ въ воду, приходить:

— Давай, братъ, цалковаго!

Органистий поставивъ другого въ сіняхъ и каже:

— А ну подивися, чи ти отнісъ ёго?

Подивився: єсть ксендзъ. Москаль взявъ зновъ понісь, кинувъ въ воду, приходить, ворганистій поставивъ третёго; Москаль подивився: зновъ єсть, взявъ понісь и того въ воду. Але то ти Москалі, що були на часахъ, бачили, що все носить ксендза, дали знати до старшого ксендза, той взявъ собі книжечку, пішовъ по-надъ воду и молиться Богу. Той Москаль віртається, що вже носівъ третёго ксендза задушеного, здибає живого, думавъ, що то той самій вилізъ зъ води, взявъ та й живого кинувъ въ воду, приходить до ворганистого:

— Уже нема ксендза.

И віддавъ ёму цалковаго, и Москаль пішовъ собі до роти.

134.—Злодій.

Бувъ въ селі єденъ чоловікъ, великий дуже злодій, — все кравъ въ людей и панівъ, — не могли ёго ніколи зловити. Казавъ панъ привести ёго до себе, щоби ёго наказати, привели ёго до пана; питається ёго панъ:

— На що ти такъ все крадешъ?

А вінъ до нёго каже, що безъ того не може жити и не може витримати, щоби нічого не вкравъ.

Панъ питається:

— Чому тебе не може ніхто зловити?

А вінъ відповідає, що вінъ такий злодій, що може съ чоловіка сорочку вкрасти, якъ буде итти дорогою.

Панъ до нёго каже:

— Якъ ти такий злодій, то якъ то зробишъ, то все тобі буде прощено.

Пішовъ той злодій въ лісь. Веде чоловікъ козу на ярмарокъ, злодій взявъ, побігъ впередъ, кинувъ на дорогу черенки зо складного ножика, и пішовъ дальше, кинувъ ножикъ. Той чоловікъ найшовъ черенки, не бравъ, бо не було до нёго ножика, пішовъ дальше, найшовъ ножикъ; вінъ—що робити?—припавъ козу до дерева, самъ вернувся за черенками, злодій козу відипавъ, завівъ въ лісь, відрізавъ козі голову, застромивъ на патикъ и запхавъ въ болото, въ озеро, самъ сховався за корчі и кричить по козячі: «ме, ме!» чоловікъ той глядівъ за козою по лісі, почувъ то, приходить близьче, дивиться, коза ёго въ болоті, и но голову видко, той чоловікъ скинувъ съ себе сорочку и штани, полізъ за козою витягати, якъ потягнувъ, тільки голову виймавъ, думавъ, що відорвавъ голову,

а тимъ часомъ злодій взявъ ёго шматя и пішовъ, показавъ панові. А той чоловікъ прийшовъ до дому голий.

Панъ каже до того злодія:

— Коли ти такий злодій, то если вкрадешъ въ мене шкатулку зъ грішми, то все буде тобі прощено.

Злодій каже:

— Добре!

У того пана шкатулка стояла підъ головами, вінъ не спавъ цілу нічъ, бо въ нёго бувъ такий лёкай, що цілу нічъ байки казавъ панові. Злодій, що робити, якъ бувъ въ дворі на роботі, то прийшовъ до покою локаёвого и, якъ не було нікого, то влізъ підъ постіль и мавъ зъ собою ніжъ, а той лёкай все безъ вікно казавъ панові казки, зъ вечера до десятого часу ночі спавъ; то якъ той лёкай заснувъ, то злодій ёго зарізавъ, кинувъ підъ постіль, а самъ вбрався въ ёго шматя; чикавъ доки десять часівъ не буде бити. Пробыло десять часівъ, панъ каже до нёго, щоби казавъ казки; той злодій, замісь лёкай, ставъ говорити байки, а панъ нічого не знавъ, й той злодій говорить такъ: бо то бувъ еденъ панъ, мавъ лёкай, що все панові казки казавъ; але злодій заложився съ паномъ, що вкраде въ пана гроши зо шкатулкою зъ-підъ голови. А панъ відзивається:

— А якъ же вінъ вкраде, зъ-підъ голови?

Той каже:

— Я панові покажу.

Якъ прийшовъ, винявъ шкатулку зъ голови, поставивъ на вікно, а тимъ часомъ панъ задрімавъ, злодій перелізъ черезъ вікно, гроши взявъ и пішовъ. Панъ пробудився: вікно відчиняне и шкатулки зъ грішми нема. Пославъ за тимъ злодіємъ, що гроши вкравъ. Панъ ёму все то простивъ, щоби тільки вже більше не кравъ.

135.—Злодій.

Гнавъ чоловікъ воли на ярмарокъ, а злодій ишовъ за нимъ на-зирці, коли вінъ воли продасть. Продавъ той чоловікъ воли и взявъ 50 карбованцівъ. А той злодій побачивъ и ходить за нимъ, а не може ніякъ въ нёго вкрати, и приходить до другого злодія и каже:

— Купи собі въ мене чоловіка зъ грішми, бо я не можу въ нѣго грошей вкрасти.

А той каже:

— Що жъ ти за нѣго хочешъ?

— Дай рубля, то продамъ.

Давъ вінъ ёму рубля, и завівъ того злодія, що ёму продавъ того чоловіка зъ грішми, показавъ и каже:

— Отъ, маєшъ ёго.

Той, вже другій злодій, зновъ ходить за тимъ чоловікомъ, але питається ще того злодія, що ёму продавъ чоловіка:

— А де жъ вінъ тії гроши носитьъ?

А той каже:

— Въ кошику.

Переходить того чоловіка той злодій, що ёго въ другого купивъ, и каже до нѣго:

— Але жъ то ви, чоловіче, тажъ ніби на нашого пана придалися, навіть изростомъ.

А той чоловікъ, каже до нѣго:

— А ви, що за едні?

А той каже:

— Я церковний староста.

— А що жъ ви пришли купувати?

А вінъ каже:

— Я прийшовъ ризи купувати.

И просить ёго, щоби помігъ ёму вибрати. Той послухавъ и пішовъ. Приходять до склепу и каже той, що казавъ, що вінъ староста, до Жьида:

— Покажи но, крамаре, ладни ризи.

Той заразъ ёму виймає ризи и каже:

— А ну, вбїрїтєся, чи буде ладно вамъ.

Той чоловікъ вбрався, що продавъ воли, въ ризи и піддиривався. А той злодій заразъ за кошигъ съ грошима и втіка. А той чоловікъ, що вбрався въ ризи, за нимъ съ тими ризами. Той біжить, а купці ту за нимъ, и якъ здигнали ёго, то оббили добре и взяли ризи. А той злодій втікъ зъ грішми, и тажъ бідняка позбувся волівъ и грошей, ще й до того добре ёго вбили.

136.—Москаль.

Бо то хлопь вкравъ воли и продавъ. Але тиі люде казали:

— Семене, беріть тое, що дамъ.

А Москаль каже:

— А якъ ся маєшь, Семене, а я тебе бачу.

А той хлопь каже:

— Мовчи, пане, буде тобі и мині.

Ну, вже продали воли и той чоловікъ давъ Москалеві половину грошей и каже:

— Прошу васъ, скажіть мині, пане, де мене більше бачили?

— А межі ногами, каже Москаль.

Тогді той чоловікъ и пошкрався, що давъ Москалеві гроші жартомъ.

137.—Про царівъ.

Було двохъ царівъ. Одинъ другому віддали війну, зъ такимъ проговоромъ, що которий которого перехитрить, то того повішає зъ війсками. Єденъ другому зачали приставляти, яко би которий забувся, що би ёму мотузокъ закинути; що єденъ скаже, то заразъ грають; и не могли ні якъ и ні чимъ єденъ другого заговорити. Але єденъ каже:

— Слухай но! иди подивися, якъ моі голуби твою пшеницю клюють.

Той ставъ слухати, та й подивився въ ту сторону; а другий—закинувъ ёму мотузокъ на шию—потягнувъ, та й задушивъ его. А самъ зробився циремъ надъ всіми.

Отъ якъ! Давно не воювали, не тратили народу. Але якъ мали сварку, то сами на собі и кінчали.

138. — Кінь.

Був собі кінь, не дуже гарний, підлітокъ, непоказний, та у розумного хазяїна все тягъ та тягъ чи то на панщині, чи на хазяйській роботі і въ сосі, и въ бороні, и въ возі, и въ саяхъ, и зъ хлібомъ, и зъ соломом, або де зъ чимъ попало, все помаленьку совпається то ступом, то шлантв, а иноді и навзаводи, коли того треба. Инші коні чепурни, веселі, гарні и молоді, часомъ басують; а часомъ на гору обозъ важкимъ возомъ заупиревавши, стануть, або на дибки зпняться, або вивернуться изъ оглобелъ, а сей всё везе, та везе: бо вінъ у часъ погодований, наповний; підъ часъ овесьцю, або иншого якого зерна поість; візъ справний, на возі наложено по силі; хазяїнъ не всё ёго понука, а де коли дає и опочинокъ. Дивуються люде, та й хазяїнъ нимъ ні нахваляється.

Отъ явось понався той кінь иншому хозяїну. Що поїде вінъ на ёму, то все й каже:

— Досталася хвалена шкапіка. Людські коні, якъ кони, а се, боронъ Боже, якій ледащо вдався — ні бігти, ні ступом. Бодай васъ, що ви ёго хвалили! Та я не такъ зъ нимъ справлюсь!

Запряже на гору попанський, скокомъ на ёму. Кінь біжить, біжить, та й стане, а тамъ съ половини гори задомъ, задомъ поки вдержить візъ. Вінъ ёго по ребрахъ палюкою, а кінь побіжить та й назадъ; вінъ ще по ребрахъ — кінь рване, та не въ силу, стане упъять, та на дибки, а тамъ на бікъ и поломавъ оглоблю.

— Що се зробилось конёві, казали, за нимъ сёго не було? Дивіться, братця, каже хазяїнъ зустрівшимся людянь: що мені зъ нимъ робити? Уже я бьючи, и руєъ одставъ.

— Ёге, паноче, каже ёму одинъ, та ёго хамутомъ душить, черезсіделень високо.

А другий каже:

— Та гляди, небоже, чи годувавъ ти ёго сёгодні, або чи пивъ вінъ: бачъ, якъ перепався.

А третій:

— Та глядіть, хлопці, який важкий візъ, та яка справа! Те колесо гальмує, те скрипить, невідмазане, ото и телпаються. Ні, чоловіче, ми сёго коня знаємо: кінь, якъ кінь, да за плохою справою и безъ доброго корму

якъ ёму вести й по-рівному, а ти ще хочешъ, щобъ вінъ бігъ на гору зъ важкимъ возомъ!

Записалъ Залюбовскій.

139.—Парубокъ грачъ на языкъ.

Зійшлись хлопці та дівчата на гулянку. Жарти, регіть, усе гараздъ, та нема музики, то нема й танцівъ. Се озався парубокъ, що гратиме на языкъ. Якъ почали грати, та прикладно, та до танцівъ, та підъ ногу; а далі затомивсь, та й замовкь. А другий парубокъ пробі приставъ до ёго—грай, та й грай.

— Та ну, годі, не гратиму, бо втомився!

— Та ну, грай, вражій сину, бо й струментъ побью!

Себъ то, бачъ, морду. Отъ и озався грачъ собі на лихо.

Записалъ Залюбовскій.

140.—Чомъ багато води у морі.

Погнавъ чоловікъ до моря напувати волівъ. Не пьють води, а вінъ усе приверта їх до неі; а далі й каже:

— Що за бісъ, чомъ вони не пьють? Здається вже й пора-бъ. Ке-лишъ самъ напьюся.

Ухопивъ разъ—солона; хлиснувъ у друге—мовъ и солона, и гірка.

— Е, каже чоловікъ: тимъ-же її и багато, що її ні який бісъ не пье!

Занявъ волівъ відъ моря и погнавъ у друге місце напувать.

Сообщилъ Залюбовскій.

141.—Щеснітниця.

(М. Борисполь, Переяславського у., Полтавської г.)

- Товчу, товчу макъ, пудъ ступою дякъ.
 — Дяче, дяче, ой, чого ти плачешъ?
 — Якъ мині не плавать: дала мати книшъ, де взялася мишъ, да за той
 книшъ.
- Де же тая мишъ?
 — Побігла пудъ пічъ.
 — Дежъ тая пічъ?
 — Вода заняла.
 — Дежъ тая вода?
 — Воли попили.
 — Дежъ тії воли?
 — Довбнями побили.
 — Дежъ тії довбні?
 — Черви поточили.
 — Дежъ тії черви?
 — Кури поклѣвали.
 — Дежъ тії кури?
 — Шулякъ похватавъ.
 — Дежъ той шулякъ?
 — Полетівъ на море.
 — Дежъ тоє море?
 — Квітками заросло.
 — Дежъ тії квітки?
 — Дівки порвали.
 — Дежъ тії дівки?
 — Замужъ поодавали.
 — Дежъ їхъ мужи?
 — На війні.
 — Дежъ та война!
 — Посередъ г...а.

142. — Несенітниця.

(С. Плешканы, Золотоношского у., Полтавской г.)

- Здоровъ, кумъ!
- Здоровъ.
- Якъ живешъ?
- Зъ млина впавъ.
- Ото-то й худо.
- Да не якъ то й худо.
- А якъ, саме?
- Шага найшовъ.
- Ото-то й добре.
- Да не якъ то й добре.
- А якъ саме?
- Щербатий.
- Ото-то й худо.
- Да не якъ то й худо.
- А якъ саме?
- Мішокъ оріхівъ купивъ.
- Ото-то й добре.
- Да не якъ то й добре.
- А якъ саме?
- Червиві.
- Ото-то й худо.
- Да не якъ то й худо.
- А якъ саме?
- Кабанъ поість:
- Ото-то й добре.
- Да не якъ то й добре.
- А якъ саме?
- Вовкъ кабана звівъ.

143.—Про батька й сина.

«Ми зь батькомъ колись були добрі рибалки! Було оце коли-небудь, якъ підемъ рибу ловить, та якъ закинемъ удку у чужу будку, то—дивись—коли не кожухъ, такъ свиту, такъ и витягнемъ; або якъ закинемъ неводъ, то коли не карася зь рогами, то щуку зь гривною, такъ и витягнемъ. А на старість мій батько такий богомільний, що страхъ: якъ не підкопається, то підрубається, а все таки вь церкву влізе.

«Ми таки зь батькомъ були багаті, держали вь Городищі аренду — вінъ за одинь уголь, а я за другий, блюючи. Мій батько багатий бувъ, межъ хлібами вмеръ: старого не стало, а нового не дождавъ.

144.—Теперь мині не до соли.

Пославъ батько сина за сіллю, давъ ёму гривню грошей. Купивъ синъ соли, скілько було сказано ёму,—ще шага й виторгувавъ зь тихъ грошей; всипавъ сіль у заполу, та й иде до дому. На дорозі бувъ шинюкъ, а вь шинюку тому гра музика, люде танцюють, ажъ ділъ гуде. Надійшовъ туди нашъ парубокъ и дуже ёму заманулось потанцёвати, а вь кишені шагъ мультить.

— Музико, грай мині одному!

Погукнувъ парубокъ, віддавъ того шага и почавъ танцювати, ажъ хата мала, а вінъ закида ноги, и вь присідки, и черезъ ногу, усякъ було. Затанцювавъ парубокъ, а сіль все по-троху сиплеться зь-заполи. Що майне вінъ ногою, то сіль такъ и поросне по хаті. А люде стоять округи, та й приказують ёму саме підъ ногу, мовъ знарешне виграють:

— Ой, парубче, сіль сиплеться, ой, парубче, сіль сиплеться.

А парубокъ зайшовъ такъ, що й себе не тяме, та все імъ:

— Теперь мині не до соли, коли грають на басолі! Теперь мені не до соли, коли грають на басолі!

Ходивъ, ходивъ парубокъ, поки ажъ не відтанцювавъ свого шага. Стала музика, и вінъ ставъ. Глянувъ: ажъ сіль уся по долівці, ще самъ вінъ и поростеравъ її ногами. Скрививъ парубокъ, та вь слёзи:

— А бодай ёго лиха година знала! Щожъ теперь тато скажуть?

Потягъ собі сердега до дому.

Записавъ Залюбовскій.

145.—Про гостювання.

Прийшовъ сусіда до сусіди въ гості, а цей и зоставля ёго обідати. Бажаючи заявити своёму сусідові, що нічимъ за для ёго не пожалує, хазяїнъ обернувь до жінки та й каже:

— Коли жирувати, такъ жирувати: бий, жінко, и друге яйце у борщъ.

А у нашого селяка часто забіляють борщъ яйцемъ, замість сметани.

Записалъ Залюбовскій.

146.—Роспитались.

Іде чоловікъ шляхомъ зъ торгу, а другий ёму назустрічъ—знакомий.

— Здоровъ!

— Здоровъ!

— А що?

— Вичка.

— А де?

— У базарі.

— За скільки?

— За сімъ.

— Прощай:—собъ, гей!

— Зъ Богомъ—гей!

Отъ вся и розмова, що була межи нихъ.

Записалъ Залюбовскій.

Конецъ.

О Г Л А В Л Е Н І Е.

О Т Д Ъ Л Ъ І. СКАЗКИ МИФІЧЕСКІЯ.

	Стран.
1.—Про сонце, море, Юрія и Петра	7
2.—Про хлопця сыроту	11
3.—Про вітрового батька	15
4.—Про яйце-бельце	15
5.—Про морського царя и ёго дочокъ	17
6.—Про царуѣвну, которой душа була въ яйці въ осокорі	24
7.—Про дівчину, шо якъ кашляне, то золото пада, а якъ заплаче, то жемчугъ сыплется	27
8.—Про хлопцівъ качиныхъ, чаіного сына и бабу-ягу	36
9.—Песынський, жабынський, сухынський и золотокудрі сыны царці.	40
10.—Про двохъ бративъ	45
11.—Два брата: багатый и бідный	50
12.—Про бідного парубка и царуѣвну	52
13.—Дідъ, баба и сынъ ихъ Иванъ	59
14.—Дідова дочка и бабына дочка	63
15.—Дідова дочка и бабына дочка	67
16.—Дідова дочка	68
17.—Царевычъ—на потылиці звізда, а на лобі місяць	71
18.—Дівчина—вошывый кожушокъ	73
19.—Про царевыча-дурня	77
20.—Дідъ на кулакъ, борода на сажень	83
21.—Про ковая и бабу людюідку	85
22.—Хлопецъ съ пальчикъ и людюідъ	87
23.—Про дурня Омелька	88
24.—Дідъ и баба	90
25.—Про Марусю—козацьку дочку	92
26.—Довгомудъ	95
27.—Про півныка	97
28.—Про кобилячу голову	97
29.—Про рябу Марусю	102
30.—Про кладъ	103

	Стран.
31.—Кирыкъ	105
32.—Чоловікъ, вовкъ, дикый кабанъ и ведмідь	108
33.—Про рукавыцю	109
34.—Про кука	110
35.—Левъ и шука	112
36.—Овечка	113
37.—Про лисычку	113
38.—Про вовчика-братика и лисычку-сестричку	114
39.—Про лисычку-сестричку и вовка	118
40.—Про цигана и лева	120
41.—Цыганъ	123
42.—Про вовка	124
43.—Куций вівкъ та кравецъ	126
44.—Про козу-дерезу	128
45.—Кирило кужемяка	128
46.—Про двоохъ царевычывъ Иванивъ Ивановычывъ	130
47.—Царъ-змій	133
48.—Иванъ Ивановичъ, Руськый царевичъ, ёго сестра и змій	138
49.—Про царевича Ивана и царивну Марусю	152
50.—Про охоту	157
51.—Про золоту гору	167
52.—Про змія	172
53.—Про змія	179
54.—Про стрільця	180
55.—Про Персицького царевича	195
56.—Про Ивана багатого	204
57.—Про того цара, що бувъ підъ землею	207
58.—Про царевича и его коня	214
59.—Голопузь	219
60.—Про сильну царивну	227
61.—Коты-горошокъ, Вернигора и Щавидубъ	229
62.—Покоты-горошко	231
63.—Про Покотыгорошка	236
64.—Богодавецъ Иванъ	239
65.—Великій чоловікъ полъзунъ	250
66.—Про журавля, що жинку укравъ	250
67.—Про змійвъ	251
68.—Про сучченка	252
69.—Про Сучченка-багатыра	256
70.—Про троохъ бративъ, що ходили до батька на могилу ночовать	269
71.—Про царивну, що сѣла на шклянный горі	274
72.—Про дурня Терешка	276

	СТРАН.
73.—Єлена царюївна	278
74.—Юрза-Мурза и стрілець-молодець	281
75.—Зла мати та сестра Серєда	285
76.—Тремъ-сынъ-Борисъ	290
77.—Про жаръ-птыцю та вовка	297
78.—Три браты: два розумныхъ а третій дурный	301
79.—Про Лева—купецького сина	304
80.—Про богатыра Сухобродзенка Йвана и Настасію Прекрасную	308
81.—Про царевича-дурня	322
82.—Про Бога и святого Петра	329
83.—Про Діда (Бога)	333
84.—Два попы	336
85.—Лісныкъ	336
86.—Про Тромъ-сына	337
87.—Два брата	340
88.—Про багатого Марка	341
89.—Про того чоловіка, що Богъ єму подаровавъ столыкъ, козу и бубончыкы	344
90.—Про скрынъку, скатерть, барана и рога, що Богъ давъ убогому чоловіку	350
91.—Якъ Богъ наградывъ бідного чоловіка	353
92.—Золотая торба	354
93.—Якъ бабы навчились шептать	355
94.—Три браты и Богъ	355
95.—Про віночокъ царевны и шапку невидимку	358
96.—Про Сатанаїла	359
97.—Якъ баба бабувала у чорта	360
98.—Клымъ и чорты	362
99.—Відъ чого музыкы-калікы	364
100.—Чоловікъ и чортъ	365
101.—Про Боюся	366
102.—Охъ або чортъ	368
103.—Про Оха-чудотвора	372
104.—Охъ	375
105.—Про бідного чоловіка и чорта	379
106.—Про бідного и багатого чоловіка и про чорта	381
107.—Три браты	382
108.—Про правду и кривду	386
109.—Царевичъ	390
110.—Про злыдні	393
111.—Про злыдні	396
112.—Злыдні	398

	Стран.
113.—Про чоловіка и ёго жуўнку анела	400
114.—Про відьму	403
115.—Про відьму	405
116.—Про відьму	406
117.—Одинадцять бративъ: десять розумныхъ, а одинъ дурны, и відьма .	409
118.—Про паню, що мясо мертвыхъ їла	410
119.—Про мертвыхъ	411
120.—Про мертвяка	413
121.—Про мертвяка	414
122.—Бувальщина	416
123.—Про упыра	417
124.—Царевычъ-чарівныкъ	420
125.—Про ковпакъ мертвеця	422
126.—Щастлива дівка	423
127.—Про нещасну долю и качечку, що несла яйце-самосвітъ	424
128.—Доля	426
129.—Про долю	427
130.—Про П'ятницю	428
131.—Буѣгъ, Смерть и Москаль	430
132.—Про Неділю	432
133.—Морозъ	434
134.—Зіня	435
135.—Про каменне місто	437
136.—Заклятый царевичъ	444
137.—Дурень и ёго жуўнка жаба-панна	445
138.—Дідова дочка и бабина дочка	448
139.—Про жуўнку, що уткою зроблено	454
140.—Про царевича жуўнку, що зроблено гускою	457
141.—Про дідову дочку та про золоту яблушку	459
142.—Бичокъ та дідова дочка	466
143.—Оленко, Ивашечко та змій	468
144.—Про трохъ бративъ	473
145.—Про порізаныхъ дітей и їх матеръ-зузулю	475
146.—Панычъ-птахъ	476
Указатель предметовъ, упоминаемыхъ въ миѣическихъ сказкахъ . .	479

О Т Д Ъ Л Ъ II. СКАЗКИ ВЯТОВІЯ.

1.—Про дурня	489
2.—Про дурня	490
3.—Про дурня	492
4.—Про трохъ братівъ	495
5.—Дурний Иванъ та Хвеська—ѣго сестра	492
6.—Про дурня	499
7.—Дурень	502
8.—Дурний	503
9.—Дурні	504
10.—Про того чоловіка, що купивъ жінці таку куртку, якъ пані носитьъ	505
11.—Про чоловіка, що шукавъ біду	510
12.—Про Ивана-дурника	514
13.—Три брати	517
14.—Дурний	519
15.—Дурний	520
16.—Скупий	520
17.—Багатий и бідний	521
18.—Багатий	522
19.—Багатий	524
20.—Лихий чоловікъ	525
21.—Про жіночку натуру	526
22.—Одъ чого теперъ старі люде мруть своєю смертю	526
23.—Про жінку и солдата	527
24.—Кому труднішь правитись	528
25.—Казка про те, щобъ жінці правди не казати, съ паномъ не брататься, чужої дитини за свою не брати	530
26.—Казка про те, щобъ жінці правди не казати, съ паномъ не брататься и чужої дитини за свою не братъ	532
27.—Не бери чужої дитини за свою, не кажи жінці правды и съ паномъ не будь за панібраця	534
28.—Зъ паномъ не братайся, жінці віри нейми и чужеї дитини за дитину не бери	535
29.—Про те, що бува зъ того, якъ въ семействі незгода	537
30.—Про щастя, котре прийшло на старість	539
31.—Живий мрець	540
32.—Лінива сестра	542
33.—Бідна удова зъ синомъ—удовиченкомъ	543
34.—Якъ учить лижобокихъ жінокъ роботі	546
35.—Лиха жінка	548
36.—Жінка гульвиса	549

	СТРАН
37.—Жіноча хитрість	549
38.—Невірность жінки	550
39.—Хлопець вішунъ	551
40.—Невірна жінка	555
41.—Біда невзначай	556
42.—Недоглядъ	557
43.—Про грушку	557
44.—Дякова штука	558
45.—Батько и синъ	559
46.—Про мачуху и пасинківъ	559
47.— >	559
48.— >	560
49.—Про невістку	560
50.—Жіночи нотяки, чоловічий недогадъ	561
51.—Послушний синъ	561
52.—Батьківське благословенне	563
53.—Иванъ Швець та Жиди	563
54.—Мужикъ и Жидъ	568
55.—Про мужика й Жида	569
56.—Жиди та мужикъ	571
57.—Мужикъ та Жидъ	573
58.—Росказня про Жидівъ	573
59.—Жидъ-кравецъ	574
60.—Жидъ-наймитъ	576
61.—Росказня про Жидівъ	577
62.—Про трехъ Жидівъ и рушницю	578
63.—Про Жида та ведмідя	579
64.—Про Жида и вовківъ	579
65.—Русскій и Мазуръ	580
66.—Русскій и Мазуръ	680
67.—Кацапъ та мужикъ	581
68.—Кацапъ та мужикъ	581
69.—Про Татарівъ и мужиківъ	581
70.—Мужикъ и Циганъ	582
71.—Циганъ та чоловікъ	582
72.—Циганъ и шерсні	583
73.—Мужикъ, докторъ и астрономъ	584
74.—Німці	585
75.—Німець и становий	587
76.—Правда и брехня	587
77.—Про того царя, що ходивъ зъ Москалемъ красти	592
78.—Про садата, що цара спасъ	593

	СТРАН.
79.—Якъ салдаты спасъ царя	599
80.—Про царевича злодія	601
81.—Про панночку и розбійниківъ	606
82.—Червоноусъ и князева дочка	608
83.—Про тилицю та пана	610
84.—Про хитрого пана и розумну дівку	611
85.—Розумна дівчина	614
86.—Мужикъ и панъ	616
87.—Роспитався	618
88.—Якъ одинъ чоловікъ учився красти	618
89.—Злодій	620
90.—Сидірь злодій	621
91.—Мужикъ та писарь	623
92.—Лихо	523
93.—Біда	627
94.—Біда	627
95.—Паничь	632
96.—Швець-богатирь	635
97.—Біда	636
98.—Біда	639
99.—Чоловікъ та купецъ	641
100.—Чомъ козакъ схожий зъ паномъ?	641
101.—Панъ и лёкай его	642
102.—Панъ	642
103.—Панъ и мужикъ	643
104.—Мужикъ и панъ	646
105.—Панъ	645
106.—Одинъ крепакъ двоохъ панівъ	645
107.—Пророкъ	646
108.—Мужикъ и панъ	647
109.—Брехунъ	647
110.—Мужикъ и панъ	648
111.—Панъ	648
112.—Цікавий панъ	649
113.—Гатаманъ и крепакы	649
114.—Хитра жінка	650
115.—Бравій хлопець	651
116.—Наймитъ	652
117.—Судъ надъ дякомъ	654
118.—Про паламаря	656
119.—Не завше по правді и въ суді судять	657
120.—Кому зозуля накувала	658

	Стан.
121.—Про некрута	659
122.—Москаль	659
123.—Якъ угостивъ ксензь офицера	660
124.—Офицери	662
125.—Про повіреного, чн то пакъ про адвоката	663
126.—Старий Максимецъ	663
127.—Чумаць та купецъ	665
128.—Про старця	666
129.—Про злодія	666
130.—Козакъ	667
131.—Вередлива жінка	667
132.—Офицеръ	668
133.—Органистий и Москаль	669
134.—Злодій	670
135.—Злодій	661
136.—Москаль	673
137.—Про царівъ	673
138.—Кінь	674
139.—Парубокъ граць на языкъ	675
140.—Чомъ багато води у морі	675
141.—Несенітниця	676
142.—Несенітниця	677
143.—Про батька й сина	678
144.—Теперь мині не до соли	678
145.—Про гостювання	679
146.—Роспитались	679

14

10 27